The works of John Caius, M.D., second founder of Gonville and Caius college and master of the college, 1559-1573 : with a memoir of his life by John Venn ... / edited, at the request of the governing body of the college and the president and fellows of the Royal college of physicians, by E.S. Roberts, master, in commemoration of the four-hundredth anniversary of the birth of John Caius in 1910.

Contributors

Caius, John, 1510-1573.
Roberts, E. S. 1847-1912.
Venn, John, 1834-1923.
Gonville and Caius College.
Royal College of Physicians of London.
University of Glasgow. Library

Publication/Creation

Cambridge, [England] : The University press, 1912.

Persistent URL

https://wellcomecollection.org/works/gjkcw5hn

Provider

University of Glasgow

License and attribution

This material has been provided by This material has been provided by The University of Glasgow Library. The original may be consulted at The University of Glasgow Library. where the originals may be consulted. Conditions of use: it is possible this item is protected by copyright and/or related rights. You are free to use this item in any way that is permitted by the copyright and related rights legislation that applies to your use. For other uses you need to obtain permission from the rights-holder(s).

wellcome collection

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
https://wellcomecollection.org

GLASGOW
UNIVERSITY LIBRARY

Bequeathed by
GEORGE FLETCHER, M.A., M.D., Ch.B.
Physician of Kirkintilloch
and Manchester
1963

STORE

30114014838273

Store
14117

Glasgow University Library

31 JAN 1989		
		GUL 68.18

Digitized by the Internet Archive
in 2015

https://archive.org/details/b21465290

THE WORKS OF

JOHN CAIUS, M.D.

CAMBRIDGE UNIVERSITY PRESS
London: FETTER LANE E.C.
C. F. CLAY, MANAGER

Edinburgh: 100, PRINCES STREET
Berlin: A. ASHER AND CO.
Leipzig: F. A. BROCKHAUS
New York: G. P. PUTNAM'S SONS
Bombay and Calcutta: MACMILLAN AND CO., LTD.

All rights reserved

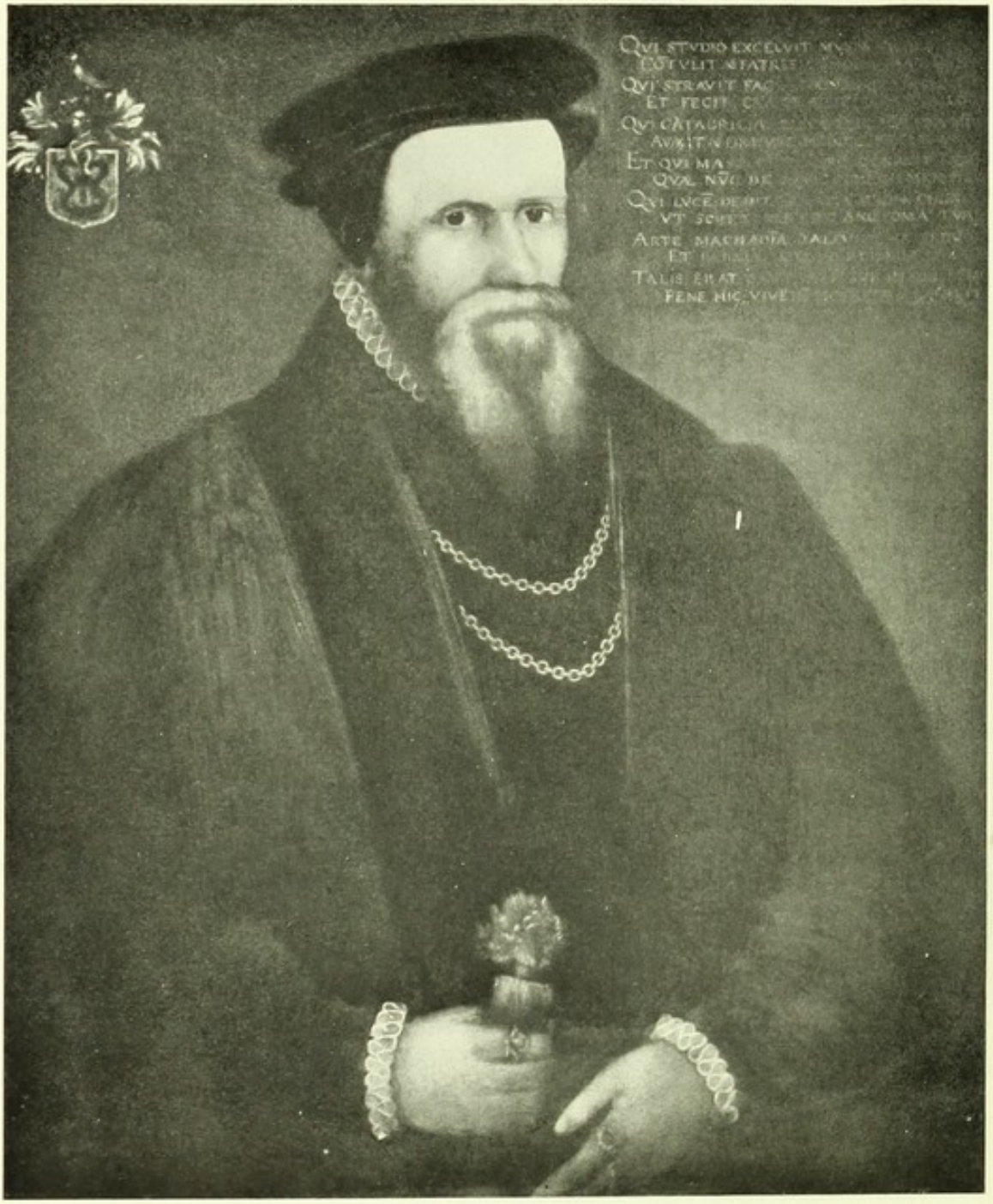

IOHANNES CAIUS

(From the picture in the College Hall)

Frontispiece

THE WORKS OF

JOHN CAIUS, M.D.

Second Founder of Gonville and Caius College and Master of the College

1559—1573

With a Memoir of his Life

by

JOHN VENN, Sc.D.
Senior Fellow and President of the College

Edited, at the request of the Governing Body of the College and of the President and Fellows of the Royal College of Physicians

by

E. S. ROBERTS, Master

In commemoration of the Four-Hundredth Anniversary of the Birth of John Caius in 1910

Cambridge:
at the University Press
1912

Cambridge:
PRINTED BY JOHN CLAY, M.A.
AT THE UNIVERSITY PRESS

*68/0097

GLASGOW
UNIVERSITY
LIBRARY:

PREFACE

ON the sixth day of October 1910 the Master and Fellows of Gonville and Caius College celebrated by a Commemoration Service in the Chapel and by a Dinner in the College Hall the Quatercentenary of the birth of John Caius, the illustrious Second Founder of the College. A memoir of his life, compiled by John Venn, Sc.D., Senior Fellow and President of the College, is prefixed to this edition of the works of Caius. It had been previously decided that the abiding memorial of the quatercentenary celebration should take the form of a republication of his printed works. In undertaking this task the College was not alone. The President and Fellows of the Royal College of Physicians of London, as a grateful tribute to the memory of their former President, John Caius, have shared with Gonville and Caius College the labour and expense of issuing the volume.

The list of the individual works republished will be found in the Table of Contents, and a summary of the whole of his literary output is given by Dr Venn in the Memoir, pp. 50–53 below. The longest work of Dr Caius, the treatise *De Antiquitate Cantebrigiensis Academiæ libri duo*, is unfortunately just the one which, judged by modern standards of historical criticism, will be held to be of least value, and

will less than any other of his writings tend to increase our appreciation of his many-sided erudition. But after careful consideration it was felt to be easier to republish the whole of his original printed works than to make a selection; and just because, in the words of his friendly critic and correspondent, Richard Willison (*Memoir*, p. 42), he was 'hable to gather such a fardell of straunge Antiquities together,' it is worthy of a place among his other works as indicating in some measure the wide reading and varied tastes of a literary and scientific scholar of the period. We are indebted to Dr M. R. James, Provost of King's College, for the compilation, given below (p. viii), of a list of authorities cited by Dr Caius at the end of his book *De Antiquitate Cantebr. Academiæ.* We have also to thank Dr James for a note, printed at the end of *Historiæ Cantebr. Academiæ. Lib. ij*, pp. 115, 116, on the list of books given by Caius as being in his time in the University Library. The title-page of the *De Antiquitate* contains the note: *Adjunximus assertionem antiquitatis Oxoniensis Academiæ, ab Oxoniensi quodam annis iam elapsis aliquot ad Reginam Elizabeth conscriptam, in qua docere conatur, Oxoniense Gymnasium Cantebrigiensi antiquius esse. Ut ex collatione facilè intelligas, utra sit antiquior.* The *Assertio* was published with the anonymous edition of 1568 (by "Londinensis") of the *De Antiquitate* and with the edition of 1574, after the death of Caius, his authorship being acknowledged. It was this *Assertio* of the rival Oxford historian, Thomas Key of All Souls, which Caius sought to combat in his *De Antiquitate.* These books are to be regarded as speeches of advocates before a court which was ready to accept any quotation as a record of fact and was prepared to listen to any inference which might be drawn from any words.

The works here reprinted are those of which Caius was the author. His editions of Galen have not been included. At the end of the volume is added Abraham Fleming's

Translation of the *De Canibus Britannicis* with the title 'Of English Dogges,' published in 1576 after the death of Caius. The title-page is reproduced in facsimile. The publication for the first time, in 1904, by Dr Venn, of the important MS. work in the Library of Gonville and Caius College, the *Annales* of the College compiled by Dr Caius, made it superfluous and undesirable to republish a work so recently printed. But a second MS., the *Annalium Collegii medicorum Londini Liber, Anno 1555 institutus, Johanne Caïo præsidente & authore,* in the Library of the Royal College of Physicians, has never been printed. At the special request of the President and Fellows of the Royal College of Physicians the First Book of this MS., containing the portion compiled by Caius, is added to the works reprinted in this volume. The correction of the proofs and the comparison with the original MS. in the Library of the College of Physicians was to have been undertaken by the late learned Dr J. F. Payne, Harveian Librarian, who had exhibited a lively interest in all that concerned the quatercentenary celebration and had corrected from the original edition the proofs of *The Sweat*; but he died before the first proof of the *Annales* was in type. A willing successor was found in Dr Norman Moore, the present Harveian Librarian.

In this volume no attempt has been made to produce a facsimile reprint. Even if such a design had been entertained, the great variety of form in which the original editions were issued would have made it impossible to carry out the re-issue with any uniformity. Obvious misprints have been corrected, but where a difference in spelling in the same work or on the same page—*e.g. baccalarius, baccalaureus*—is clearly due to the varying practice of the writer and not to the printer, the words have been left as they stood in the original. On the other hand the accents in the very numerous Greek quotations have been corrected. Many quotations are from Anglo-Saxon. These have been verified and corrected

by Professor Skeat: "I find it most interesting (writes the Professor). It is wonderful how Dr Caius got to understand so much Anglo-Saxon without any text or grammar to help him. He seems generally to know what it means. Of course his grammar was shaky, as he had so little to refer to. And he must have got it out of the MSS., both of Oxford and of Cambridge; and the Cotton MSS., too, wherever they then were." The trouble taken by Dr Caius in studying his Anglo-Saxon authorities we may regard as typical of the zest with which he prosecuted his researches in other branches of literature. Of his breadth of reading almost every page gives evidence.

E. S. R.

December, 1911.

Note by Dr M. R. James.—The following notes are not meant to be exhaustive. Their object is to point out some identifications, probable or certain, of manuscripts which he consulted, and to call attention to a few lost authorities. Incidentally the list tells us something of the libraries to which he had access; and no doubt it might be made to throw some light on literary history. The authorities are classed separately by Dr Caius as manuscript and printed: with the latter division these notes are not concerned.

Gildas sapiens: the references (pp. 14, 43, 49) lead me to think Caius did not really know Gildas.

Nennii Elvodugi discipuli Eulogium: most likely from C. C. C. **139**: Ninianus (p. 49) is the same authority.

Asserus. The so-called Annals of St Neot's (Trin. Coll. R. 7. 28): and the lost Cotton MS. Otho A. XII.

Edmerus Dorobernensis: the *Historia Novorum*, probably C. C. C. **452**.

Jo. Bramis and Historia Waldei per Jo. Bramin. The unique copy is C. C. C. **329**.

Gul. Malmesbury de Antiq. Glaston. ecclesiæ: probably from Trin. Coll. R. 5. 53, which in 1565 belonged to Will. Bowyer.

Gocelinus (Hist. Maior de S. Augustino): from C. C. C. **312** or Vesp. B. XX.

Leges Saxonicæ: from C. C. C. **173** or **383**.

Hidenses Commentarii: from Lansdowne 717 or the Stowe MS.

Alexander Hessebiensis (Epit. Britann. hist.): C. C. C. **138**.

Ioan. Anglici historia aurea: Bodl. 240 (then owned by Rich. Price) or C. C. C. **5, 6**.

Simeon Dunelmensis: C. C. C. **139**.

Ioan. Sarisburiensis (Policraticus: p. 120): probably C. C. C. **46.**

Rich. Divisiensis: C. C. C. **339.**

Gervasius Dorobornensis: probably C. C. C. **438.**

Gervasius Tilberiensis: probably C. C. C. **414.**

Syluestri Giraldi Cambrensis varia opera. On p. 35 the de gestis Galfridi Eboracensis is quoted, of which C. C. C. **390** is the only MS.

Flos medicinæ: p. 132 shows that this is the "schola Salerni" of which Abp. Parker had more than one MS.

Gualterus Coventrensis: C. C. C. **175.**

Io. Bostonus Buriensis: in view of the loss of all early copies of Boston this entry has some interest.

Io. Parisiensis and Memoriale historiarum: C. C. C. **60** and Univ. Libr. Ii. 2. 18 (given by Parker).

Historia Roffensis: Nero D. II or Parker's transcript C. C. C. **342.**

Rad. Marrham: Gonv. and Cai. **26.**

P. de Icham (*Inc.* Non solum audiendis): probably C. C. C. **338,** which has notes seemingly by Caius.

T. Rudborne: Lambeth **183** or Parker's transcript C. C. C. **350.**

Fabius Questor: the lost Cotton MS. Otho A. X. (unique).

Ioan. Ufforde: probably an error for "Galfr. Ufforde in scuto Bedæ" quoted on p. 49.

G. de Barri (=Girald. Cambrensis): quoted p. 123 for the Vita Remigii C. C. C. **425.**

Historia Anglorum (*Inc.* Considerans historiæ etc.): quoted on p. 227. The *incipit* is the usual one for Chronicle-rolls, in connexion with which Caius quotes it.

Io. Fordon: probably from C. C. C. **171.**

Historia Ioreuallensis: either C. C. C. **96** or Tiberius C. XIII.

Historia Glastoniensis: probably Parker's MS. of Ioh. Glastoniensis, now Trin. Coll. R. 5. 16.

Epitome Chron. S. Edmundi: from the quotation (p. 57) this would appear to be a short chronicle occurring in John Brame's book, C. C. C. **329.**

Benedictus Claudiocestrensis (Vita S. Dubricii, p. 111)
Chronicon Landavensis ecclesiæ
De vitis sanctorum Wallensium
} Vesp. A. XIV, unique.

In Parker's time (see C. C. C. **101.** 45) this manuscript belonged to Sir H. Sidney.

Historia Buriensis quam regiam vocant (p. 230)=C. C. C. **251.**

Sulgenus (rather John son of Sulgen., p. 36): C. C. C. **199,** Faustina C. I.

Rogerus Boulus (pp. 40, 143) *Inc.* Chronica vero quæ sunt imagines historiarum. He is quoted as 'Neonamiensis historicus': I cannot trace him.

Th. Graius (Scala Chronica): C. C. C. **133.**

Annales Wigornienses: Caligula A. X.

Annales Burtonenses (pp. 73, 76): C. C. C. **281.** 2.

Ingulphus Croilandensis
Ioffridus ,,
} probably Otho B. XIII (lost).

Annales Westm. quos Io Fiberius (=Bever) scripsit: Vitellius E. XVII or possibly C. C. C. **369.** 2.

Tho. Sprott: probably Tiberius A. IX.

W. Thorne: probably C. C. C. **189.**

Freculfi Chronicon: probably Gon. and Cai. **92,** which is attributed by an old note in the MS. to Freculfus.

Eulogium Historiarum: Galba E. VII (owned before 1574 by Mr Dickens of Poplar) or Trin. Coll. R. 7. 2.

Historiola Cantebr.: Gonv. and Cai. **249.**

T. Bradwardinus (de causa dei): probably C. C. C. **24.**

Historia Reginalis (Chron. reginale, p. 226): probably a MS. formerly at Queens' College.

Th. Stobeus (and Chron. Eboracense?): C. C. C. **298.** 12, and Gonv. and Cai. **449.**

Historiæ Elienses ij: one quoted on p. 161 has an *incipit* agreeing with that of C. C. C. **393.**

Th. Wiccius: quoted on p. 75 together with Author hist. Meritonensis: cf. C. C. C. **59.** 14, 15.

Concordantiæ Chronicantium by Nic. Bungey: apparently lost.

Registrum Oxon. (p. 197): in the Oxford archives.

Archiua turris Londinensis (p. 55): apparently not personally visited by Caius.

Gul. Bougevilla. Unus omnium, a chronicle in six books: the only old MS. was in King's College Library and is now lost. See my catalogue, p. 82.

In the text of the book Caius mentions some other authorities:

p. 43. "vetustus liber Joannis Warkeworth." This must have been at Peterhouse. It may be possibly either MS. **177** or **190** there.

p. 44. John Herrison, the compiler of MS. Gonv. and Cai. **249.**

p. 49. "Ex libro de descriptione Angliæ Edwardi Ill^{mi} comitis Darbiæ ex bibliotheca castri sui Lathami." I have not traced this.

p. 61. He seems to attribute P. de Ickham's chronicle to Rob. Remington (Rad. Remington in the Index). A note, possibly by Caius, in C. C. C. **338** gives the same attribution, the origin of which is obscure to me.

p. 90. Hist. Caroli Magni by Pseudo-Turpin. Of this Parker had several MSS. P. 93 quotes Einhard's Vita Caroli. The MS. of this work, now Gonv. and Cai. **177,** was given by W. Moore, but may be the one used by Caius.

p. 136. The Anglo-Saxon version of Bede's History. Parker had a copy of this, C. C. C. **41.**

p. 202. Ælfric's Anglo-Saxon Grammar. Also probably quoted from one of Parker's MSS.

From these notes we see that Caius used certain Cambridge libraries—those of Peterhouse, of his own College, of King's, and probably of Queens': that he made copious use of Parker's collection before it was bequeathed to Corpus Christi College, and also that he had access to many of the MSS. which Sir Robert Cotton (who seems to have begun to collect books about 1588) afterwards secured. Probably most of these were in private hands in or near London.

4348

CONTENTS

	PAGES
Preface	i—x
Memoir of John Caius, by J. Venn, Sc.D.	1—78
Ioannis Caii Britanni opera aliquot et versiones (reprinted from the edition of 1556, as containing corrections of and additions to the edition of 1554; with portrait of Caius at the age of 43)	1—115
De Medendi Methodo, Liber I	4—37
De Medendi Methodo, Liber II	38—56
De Ephemera Britannica	57—115
A boke or counseil against the disease commonly called the sweate or sweatyng sicknesse (1552)	1—36
De Antiquitate Cantebrigiensis Academiæ (1574), Libri duo	1—227
Liber Primus	5—149
Liber Secundus	150—214
Index	215—222
Catalogus scriptorum	223—227
Historiæ Cantebrigiensis Academiæ (1574)	1—116
Liber Primus	1—92
Liber Secundus	93—109
Index	110—114
Note on books in the University Library, by Dr M. R. James	115—116
De Canibus Britannicis, Liber unus (1570)	1—19
Index	20—21
De Rariorum Animalium atque Stirpium Historia, Liber unus (1570)	23—63
Index	65

92

	PAGES
De Libris suis, Liber unus (1570)	67—105
Diagramma librorum	106—108
Index	109—111
De Pronunciatione Græcæ & Latinæ linguæ cum scriptione nova libellus (1574)	1—19
The First Book of the Annals of the Royal College of Physicians, London, 1518–1572	1—71
Of English Dogges: Translation of the *De Canibus Britannicis*, by Abraham Fleming (1576) . . .	1—42
Index	43—47

Reprinted, with corrections and additions, from the Biographical History of Gonville and Caius College.

JOHN CAIUS.

Suæ memor juventutis,
Viam indicans salutis,
Portam condidit Virtutis
  Et Honoris proximi:
His præfixit arctam satis
Januam Humilitatis,
Monens intrent ne sublatis
  Animis discipuli. (*Carmen Caianum.*)

OUR great second founder, John Caius (sixteenth master, 1559–73), was born at Norwich, probably in the parish of St Ethelred, Oct. 6, 1510. He was the son of Robert Caius, who died in 1532, and was buried in that parish; and of Alice Wode or Woda, who died in 1547[1], and was buried in the parish of St John at the Gate. His father, though a resident in Norwich,

[1] These personal details are given by Cooper, and others, without authority assigned. They rest, so far as we are concerned, entirely upon the statement of Dr Tanner in his *Bibliotheca Britannico-Hibernica*, who says "In Ephemeridibus extraneis manu Johannis Caii sequentia annotata fuisse dicuntur"; and he proceeds to quote them as follows: "Giovanne Caio fu nato et educato in Norvico de parenti Roberto Caio, et Aloicia Woda nell anno MDX mense Octobr. 6. Vene prima a Cantabria 12 Sept. MDXXIX.... Roberto Caio morse MDXXXII; sepelito in S. Etheldreda Norvic.; Aloisia morse MDXLVII 24 April. sepelita in S. Johanne alle porte. Giovanne Caio creato A.B. MDXXXII. M.A. MDXXXV. electo principali dello Hosp. Tyshwyc [Physwick] 12 Nov. MDXXXIII. collega in Coll. Gonvil. MDXXXIII 6 Dec., lection. publ. dialect. in Padoa MDXLI. doct. in med. in Padoa MDXLI. Parti de Cantabr. verso Italia MDXXXIX. Ritorno verso Inghilterra MDXLIV." The expression used by Tanner, and the language in which the statements are written, suggest their having appeared in some Paduan Admission register, or Italian journal. But, after enquiries most kindly made for me by Professor Ferraris of Padua, and by the learned University librarian, no confirmation can be found of this suggestion. There is in any case some difficulty to be cleared up, as the date here assigned for his mother's death was three years after he had left Padua. (All the biographers have followed Cooper in giving "*Wodanell*" as the maiden name of Caius' mother. If the reader will turn to the Italian quotation above, he will see at once how this odd blunder, to which my attention has only just been called, arose.)

was of Yorkshire origin. This fact has been needlessly doubted by Blomefield (III. 296), but is definitely stated in the Grant of Arms to John Caius, and confirmed by Richard Parker, fellow of Caius College, in his *Skeletos*. Parker entered the College in 1590, whilst Dr Legge was master, and must have been personally acquainted with several men who had known Caius in college. Hence it has been conjectured, and even stated as a fact, that he was connected with some branch of the well-known Yorkshire family of Kaye or Kay. The recent discovery of the sheets containing the bursars' accounts whilst Caius was a student do not confirm this. His name occurs there in *ten* different forms (Kees, Keys, Keis, Kesse, Cais, Kaius, Keyse, Cayus, Keysse, Caius). It will be observed that no one of these is of the type "Kaye," but that they all end with the letter, or the sound, *s*. There can therefore be no doubt that his English name was always Keys or Kees[1]. Search has been made amongst the wills both at York and at Norwich with the view of finding some clue to the origin and history of the family, but hitherto without any success. Considering how strongly local sympathies generally expressed themselves in the appropriation of endowments, it seems rather singular that Dr Caius should have confined his benefits almost entirely to Norfolk, and have made no reference whatever to Yorkshire.

He entered Gonville Hall, Sept. 12, 1529, at the age of 19, rather older therefore than was usual at the time. From the comparative paucity of our records at this date we know but little of the actual state of the college. Dr Buckenham was

[1] That is, whereas it was commonly supposed that the pronunciation of the name might be rendered by the spelling, "Key's College," we must now drop the apostrophe and write "Keys College." However spelt, the familiar pronunciation is not, as vulgarly supposed, a peculiar conventional rendering of the Latin name *Caius*, but the unaltered perpetuation of the English name by which he was always known amongst his contemporaries. It may be remarked that the name Keys is by no means uncommon. It is found repeatedly amongst lists of citizens in Norwich, Lynn, and elsewhere; but I have failed to find amongst these any Robert of the approximate date required for John's father. In the singular form Key (Kay, Cay, Caye, &c.) the name was decidedly common.

the master—a man whose attainments and University position and influence place him rather above the average—and the college, though small, contained several men of some mark. Two future bishops, Shaxton and Skipp, were included among the few fellows, besides the somewhat prominent reformer Edward Crome. As students of University history are aware, there were, about this time, two markedly contrasted component elements in most of the colleges. One of these was furnished by the monks who, now on the eve of their disappearance, still formed a considerable proportion of the resident students. They represented a rather select body in their own community, having been chosen for their ability and industry by the various houses which supported them at the University. The other element was composed of a few resident fellows and masters of arts who, especially in Gonville Hall, were strong adherents of the reforming party. Several amongst them suffered for their opinions, though it does not appear that any one of them lost his life in their support.

The period therefore of young John Caius' entry must have been one of considerable mental activity and even excitement. If we may trust his own account, the students of his day were indeed a model race. In an interesting digression in his *Historia* (pp. 91–96) he contrasts the ways and thoughts of the undergraduates of 1572 with those of their predecessors of 1530–40. The conditions of life of the Elizabethan student would make his modern successor stare and gasp; they would seem to him to be those of an overworked, under-fed, sternly-disciplined schoolboy. But to the eye of the old master the youths of the latter date were simply revelling in unscholarly indulgence[1]. He contrasts them, sadly to their disadvantage, with the short-haired long-gowned lads of his remembrance, who found their only joy, not in games, but in admiring and critical attendance on each other's disputations in the Schools; who never missed

[1] In his work on the *Sweating Sickness* he says "Children be so brought vp, that if they be not all daie by the fire with a toste and butire, and in their furres, they be streight sicke."

a public lecture, or visited a public-house; who spent their scanty pocket-money not on clothes which would wear out, but on books which might endure for ever. They seldom stirred from the college walls except on their way to the Schools; and were ever on the look-out reverently to salute their elders. As to discipline it was not needed, such was their instinctive awe of those in authority. Their only notion of relaxation was in the preparation of the Latin Plays during the brief Christmas holiday.

Young men are used to comments of this kind from their seniors; and no one is likely to accept the reminiscences of a stern and somewhat soured old man for scientific observation. But, after making ample allowance of this kind, there can be little doubt that the period just before the Reformation did really mark the close of a phase of University life. For one thing the hostels were then numerous, and were frequented by the comparatively wealthy: the colleges were still, for the most part, the resort of the studious poor for whom they were originally intended. Again, political and social changes had not yet thrown a mass of wealth into new hands, and thus introduced a new class to the University. And the still unbroken authority of the Church doubtless influenced, in every direction, the thoughts and actions of the students. As Dr Caius implies, the change was a very rapid one. He left college in 1539, and returned—almost for the first time—in 1558. He declares that he found everything changed: manners, teaching, pronunciation: and that he knew no one, and was known to none (*Hist.* p. 3).

As he has told us (*Annals*), he entered college Sept. 12, 1529. His name first appears as a scholar (*bibliotista*—only four of these had at that time been founded) at Michaelmas 1530, and remains as such till Lady Day 1533. He graduated B.A. in Jan. 1532–3, being placed first of his year in the *ordo senioritatis*: i.e. he was what we should now call "senior wrangler": and commenced M.A. in 1535. He was elected a fellow of Gonville Hall, Dec. 6, 1533 (*Annals*), retaining his fellowship till Sept. 29, 1545. He was one of the principals of Physwick's Hostel—an annexe of the college, standing on

part of the site of the present Trinity College—for a year or so from Nov. 12, 1533. By his own account his main interest, when a student, lay in the direction of Theology: not improbably he had looked forward to the priesthood, and was diverted from this to medicine by his want of sympathy with the principles of the Reformation. He tells us that, in his twenty-first year, i.e. in the latter part of his undergraduate career, he translated, for various friends, a Greek treatise of Nicephorus Callistus, and one of Chrysostom, into Latin, as also a treatise of Erasmus into English. He was also a diligent student of Hebrew. One of our MSS. (No. 404) is a Hebrew Bible. At the beginning are two pages of notes in his hand, "de Canonicis libris veteris Testamenti," ending "Caius, juvenis adhuc, et Hebraicæ linguæ studiosus, Cantabrigiæ scripsit." From the reference in the *Annals* we should infer that he was a personal friend at this time of Thomas Gresham, as he certainly was, through life, of Richard Willyson, fellow and benefactor of the college. His principal student friend was a young schoolfellow from Norwich, named William Framingham, of Pembroke, afterwards fellow of Queens', whose remarkable ability and attainments he records, and who died in 1537, at the early age of 25. Caius had intended to edit his friend's works, with notes of his own, but the MSS. were lost during his absence in Italy.

In 1539 he left England and proceeded to Padua to study medicine. His letters testimonial from the University of Cambridge are dated Jan. 31, 1538–9. He started from Dover about March 17 following[1]; and spent somewhat more than five years in Italy. The first four of these were devoted to medical study at Padua, where J. B. Montanus was his principal teacher ("preceptor meus optimus et doctissimus": —Pref. to *De Meth. Med.*). The celebrated Vesalius[2], pro-

[1] The date is fixed by his statement (Preface to *De Methodo Medendi*) that he was at Dover at the same time with the King and his physician, Dr W. Butts. The King's movements may be traced by the *State Papers*.

[2] A very full account of the Life and Work of Vesalius was published by Prof. Roth of Basel (*Andreas Vesalius, Bruxellensis*. Berlin, 1892). He maintains that, whereas Vesalius rapidly freed himself from the early trammels imposed

fessor of Anatomy 1537–44, was at this time engaged in the preparation of his work *De Fabrica Humani Corporis*. Caius formed a close acquaintance with him, and for eight months was his fellow-lodger in the *Casa degli Valli* near the *Ponte della Paglia*[1]. The only other glimpse we have of his Paduan life is given in his *De Ephemeride Britannica*, where in illustration of varieties in diet he states that, of three who lived there together, one took only acid drinks, another, a Milanese, only hot water, and the third (? himself) only sweet drinks (*solis dulcibus capiebatur*).

He graduated M.D. ("artium et medicinæ doctor"), at Padua, May 13, 1541 : the diploma is preserved in our treasury. Shortly before this he had been appointed to a professorship there : a rare thing for a foreigner, and perhaps unique for an Englishman. Cooper, followed by others, calls him Professor of Greek. This is not quite correct. The real title, according to Tomasino (*Gymn. Patavinum*) was "professor sophisticæ," or, as it is termed in his diploma of M.D., "dialectices Græce professor." He appears in Tomasino's list as "Gavius," which may account for the fact that some writers have denied that any official record of his appointment is to be found. He held this office for about a year from 1541. His own description is "...defunctus publico munere prælegendi Aristotelicam disciplinam Græce publico salario illustrium Venetorum, concurrente Realdo Columbo Cremonensi, in scholis publicis." That is, as we should now express it, he lectured on the Logic and Philosophy of Aristotle in the original Greek. He adds that his lectures were delivered in the schools of St Blaise, as the Arts schools were not then finished (*De Lib. prop.* p. 163).

In July 1543 he left Padua, and studied for a short time at Florence, and at Pisa under Matthew Curtius. From thence he made a tour through the principal towns of Italy : Venice,

by his devotion to Galen, Caius remained an earnest supporter of most of the old views, and even became a strong opponent of Vesalius. There certainly seems no sign of any subsequent friendship between the two.

[1] "Casa de gli Valli, seu ut Patavini loquuntur ca valle." The position of these places does not seem now to be known.

Ferrara, Siena, Rome, &c., directing his attention in every place to the various public and private libraries. His main object was the examination of MSS. of Galen and Hippocrates. The attainment of complete and correct versions of these writers, especially of Galen, occupied much of his time and attention for many years; and in his *De Libris propriis* he gives a long account of the difficulties he encountered in his search. Of the nine volumes of MSS. in our college library, given by him, the majority consist of treatises by Galen and Hippocrates: not improbably collected during this tour.

He returned to England, in 1544 or 1545, by way of Switzerland, Germany, and Holland. At Basle he probably made some considerable stay, as his work *De Methodo Medendi* was published there. The preface is dated May 15, 1544. It was probably on this occasion that he made the acquaintance of Conrad Gesner[1], his intimate and life-long friend. It was for him that Caius compiled his treatise *De Canibus Britannicis*, and *De variorum animalium Historia.* In his *De Libris propriis*, when he comes to mention the death of Gesner, he breaks out into a striking and pathetic declamation on the vanity of human life and hopes. Gesner died in 1565, and his friend, writing seven years afterwards, declares that his sense of bereavement had increased rather than diminished by lapse of time.

On his return to England—according to Cooper, who is followed by Munk and others—Caius practised his profession at Cambridge, Norwich, and Shrewsbury, before settling in London[2]. I can find no authority for this. In the first place he had, so far as we know, no English qualification till his fellowship of the College of Physicians in 1547. Had he commenced practice at Cambridge, such a stickler for form as he always showed himself would certainly have obtained

[1] Our copy of Gesner's *Historia Animalium* was his presentation to Caius. In Vol. IV. are the words, presumably in Gesner's hand, "Johanni Caio, Anglo, medico et philosopho illustri...."

[2] This statement is doubtless taken from Aikin's *Biographical Memoirs.* Aikin gives no authority, and his dates are confused, and not a few of his facts inaccurate.

the Cambridge M.D., on the strength of his Padua degree, at once, instead of waiting as he did till he came to Cambridge in 1558. He probably resided for a time in college, after his return from abroad, before settling in London, as he says (*Annals*, p. 87) that he finally ceased to be fellow and left college Sept. 29, 1545; but there is no reason to suppose that he practised in Cambridge. He certainly was in Shrewsbury at the time of the Sweating Sickness, but, to my thinking, his words ("Ipse, dum hæc tragedia agebatur, præsens spectator interfui") are more suggestive of a brief visit than of the position of a resident practitioner. See also the reference below to his anatomical dissections.

He was admitted fellow of the College of Physicians, Dec. 22, 1547; appointed an Elect, March 30, 1550; and Consiliarius in that and the following year; and for the next eight or ten years seems to have led the life of a busy London practitioner. He was chosen President of the college in 1555, and annually re-elected till 1560 inclusive; again in 1562 and 1563, and for the ninth time in 1571. The high estimate in which he was held in his profession is also shown by his appointment as physician to Edward VI., and afterwards to Mary, and Elizabeth. It is said that he was dismissed from this last in 1568, on account of his religious opinions. Probably his attendance on Royalty, and frequent calls to visit patients of position at a distance[1], account for the wide knowledge which he evidently possessed of the country. His descriptions of the "rarer animals" in his published volume contain references to what he had seen in various parts of the country, from Cumberland to the sea off Selsey.

During these years his greatest contribution to the cause of scientific progress in Medicine probably consisted in his lectures and demonstrations in Anatomy, at the hall of the Barber-surgeons. These seem to have been commenced soon after his return from Italy, for he says (*De Lib. prop.*, p. 18), of some one who had attended them, "ad annos pæne

[1] In two of his letters in the Summer of 1557 he speaks of being suddenly summoned to attend the Countess of Oxford, at Heningham, Essex, and a son of Sir John Baker, in Kent.

viginti semper interfuit nostris dissectionibus anatomicis, quas Londini obivimus voto illustrissimi principis Henrici octavi," presumably therefore in 1546, if not earlier. These lectures were delivered in the hall of the Barber-surgeons—who had a licence, by their original charter of 1540, to claim the bodies of four criminals annually for purposes of dissection. In this he was making a very important advance, for no such demonstrations had previously been given. These lectures are thus mentioned by his contemporary, Dr Bulleyn: "Whereas through learned lectours and the secret anothomies by and through the learned doctor M. John Kaius, reveiling unto this fraternity (viz. the Company of Barbers and Chirurgeons of London) the hidden jewels and precious treasures of Cl. Galenus, showing himself to be the second Linacer" (*A Little Dialogue*, 1579). They are also referred to in the verses on the portrait in our Hall: "Qui lucem dedit et solatia magna chirurgis, ut scirent partes Anatomia tuas." This picture is dated 1564. Sir G. Baker (*Opuscula*, p. 219), who first drew attention to these anatomical demonstrations, thinks that the lack of subjects at the command of the Physicians was the reason why Caius selected the Barber-surgeons[1]. It was not till 1564, probably at his own suggestion, that the former body obtained the like permission.

Dr Caius' connection with the College of Physicians is naturally treated very fully by Dr Munk. He seems to have been heartily devoted to the interests of the Society, and to have been unusually punctilious in his attendance at their meetings. He made the same careful inquiry into their history, charters, &c., that he did in the case of his own college at Cambridge; compiling the *Annals* of each in MS. It was also largely through his influence that the dispute between the College of Physicians and the Barber-surgeons as to the right of surgeons to administer inward remedies, was decided in favour of the former. He "was summoned to appear before the Lord Mayor and others of the Queen's

[1] Enquiries have been most kindly made for me by Mr S. Young (author of *Annals of the Barber-surgeons*), amongst the records of the Barber-surgeons, but unfortunately these do not commence till some years later than this.

delegates, before whom he so learnedly defended the College rights and the illegality of the surgeons' practice...that it was unanimously agreed by the Queen's Commissioners that it was unlawful for them to practise in the forementioned cases" (Munk's *Roll*, I. 42).

During this period he lived in the Parish of St Bartholomew the Less; in the house in which he continued to reside whenever he was in London, and in which he eventually died. Dr Caius rented this house from 1551 till the time of his death, that is, for 22 years, at first at an annual rent of £4. In 1567 he was granted a lease of 20 years at an annual rent of £2 13*s.* 4*d.* The house itself has long ceased to exist, but its site is approximately known as being just inside the Entrance Gate from Smithfield. It was one of some twenty houses in the Close of St Bartholomew, which the College was in the habit of letting: the occupants being generally persons of some distinction. Dr Caius had no connexion whatever, as far as we know, with the Hospital itself.

As to the house itself, we find, by the Inventory taken after his death, that it possessed a "hall,"—apparently the sitting-room, as containing a table, and most of the chairs—; "his bed chamber"; "the chamber over his bed chamber" (used, to judge from its contents, as a lumber room); "the chamber over the hall" (a bed room); "the garret" (empty); and the kitchen, where his servant probably slept, as it contained a bed. His life here was evidently of a very solitary and eccentric kind, as shown by the following letter from Parkhurst, afterwards bishop of Norwich, to Caius' friend Conrad Gesner. It is dated May 21, 1559, i.e. a few months after his election as master of his new college. "As soon as I came to London I sought out your friend, Caius, that I might give him your letter; and, as he was from home, I delivered it to his maid servant, for he has no wife, nor ever had one. Not a week passes in which I do not go to his house two or three times. I knock at the door; a girl answers the knock, but without opening the door, and peeping through a crevice, asks me what I want. I ask in reply, Where is her master? Whether he is ever at home, or means

to be? She always denies him to be in the house. He seems to be everywhere and nowhere, and is now abroad; so that I do not know what to write about him. I shall certainly tell him something to his face whenever I have the chance to meet him, and he shall know what kind of man he has to deal with." (*Transl.* in *Zurich Letters*, p. 31: published by the *Parker Society*.)

Whilst in London he took much interest in the restoration of the tomb in St Paul's Cathedral, of Thomas Linacre, formerly president of the College of Physicians. We have in our Treasury (Box I. 47) the permission of the bishop, and of the dean and chapter, for him to remove the remains from where they were "obscure condita" to a more conspicuous place. The monument, of course, perished in 1666. It is referred to by Weever. After giving the inscription, he proceeds "somewhat above the Tombe, in the wall, under the picture or portraiture of the Phœnix, this inscription. *Vivit post funera virtus. Thomæ Linacro clarissimo medico, Johannes Caius posuit, ann.* 1557."

It was during these years of busy work in London that he formed the design of enlarging what he pathetically describes as "that pore howse now called Gonville Halle," so as to make of it almost a new college. In his first communications with the master and fellows he seems to have given no hint that it was he who was the intending benefactor. His earliest letter on the subject is missing, but most of those which followed are preserved in our Library (MS. 714). The reply of the college to the first letter is as follows,

To the right worshipfull Mr Caius doctor of Phisike

After o^{r} hartie recommendacons and lyke thankes as well to you o^{r} lovinge and earnest mediator as also to o^{r} well mynded and great benefactor as yet to us unknowne these shall now signifie unto yor worshipp that yor case and request hath bene moved amongst us and after good deliberation had we have agreed upon yt and are verie gladd that yt hath pleased God so sone after the stormye and evell tymes to have gevne us such a great benefactor or founder, prayeng you and also o^{r} frind made by you so to use wyse and godlie mens counsell in that behalf that the matter godlye entended may have good successe and for so much as many tymes delaye doth reverse and overthrowe suche godlie

purposes as experience daylie teacheth us therfore one of us shall at all tymes be redye to repayre unto you in this behalf yf yt shall please you to dyrecte yor letters unto us as here to fore you did wryte in yor letters left at Bacon's howse in London. Thus God send you health and good successe in all yor godlie affairs. From Cambridge the therd of June (i.e. 1557).

Yours the M^{r} and felowes
of Gunwell Hall

To this Caius, still preserving his incognito, replies:—

Yor lre of ye III^{de} of y^{s} presente I have receyved, and thereupon have talked wth ye gentleman yor freinde, who is contente to performe al thinges he hath sayd, and wold y^{t} yow shuld cum to know him, and make yor sute accordyngly to his demande, which don, he is content to disburse accordyngly for his intent, and yor succorse. If it please yow therfor, the Mr, to cumme up to y^{t} purpose upon yor own expenses (he saith) untyll he may se the thinge obteyned, do yor pleasure. If yow cum I thinke it shalbe best to cum at ye begynnyng of this next terme; and Mr Sergant Browne tellyth me y^{t} yow must brynge up with yow yor writyngs or lres patentes of your first fundacon. I am mynded to present this enclosed to one of the counsel in yor names before yor cummyng, and to send yow word of the successe, y^{t} yow may have the redier spede at yor cummyng; ner this is eny other thinge but articles for remembrance to him that shal ask the quene's pleasure in those matters. I have showed them to sergaunt Browne, who lyketh them wel, savyng he dowgtheth we shall not obteyn leav to obteyne landes for XX^{ti} yeares purchase. Thus fare yow hartely wel. At London this XVI of June. Yor Caius.

The next communication is a draft, in Caius' hand, of a petition to the Queen, dated a few days later:—

That it may please the kyng and quenes majestes to graunte under their greate seale frely geven to ye pore howse of Gunvyl hall in Cambrigge, at their humble sute, a license, y^{t} a frende of theirs for his benefits passed and to cumme, may be counted reputed and called their fownder wyth Gunville, the name of eny not withdrawen.

And y^{t} y^{t} pore howse now called Gunville halle may from hensforth for ever be called a college of his and Gunvilles name, and in that name to do and suffer al thinges, as sue and be sued, etc.; and to enjoyne to ye Universite of Cambrige y^{t} so thei may and wylle calle it. And they shall continually pray for the prosperosse estate of their maiestes.

Mr secretarie Boxall movyng this sute to ye queene's maieste, made answer upon Trinite Sunday, ye 13 Junii 1557, in the mornyng, to John Caius in ye presens of Mr Cornewallis counsellor to ye queene's maj., and Mr Cicile y^{t} hir grace was wel contented and pleased therwith.

He wrote on the same day to Mr Bacon, the Master, as follows :—

Right worshipfull. I do yow understonde y^t^ I have in yor behalf spoken with my Lord Chancelor and my lorde of Ely in yor sute (before I wold mak meanes unto the queenes maieste) to know how they lyked it. Bothe favoureth it wel, and promised to further it, if ye Queene movyd the mater to them for their advise. Only they like not the sute for ye landes. Therfor that sute I lefte of, and prosecuted yor other mater. Betwen yow and yor freinde, in suche maner and wordes as I writte to yow and streight desired Mr secretary Boxall my freinde to move it to ye queens maieste and to know hir pleasure in it. Which thinge frendly don, and favorably to yor college, made me answer this presente day Trinite sunday, in the presence of Mr Cornewallys counsellor to ye queenes maieste, and Mr Cicile, y^t^ hir grace is well contented and pleased therwythe. No thinge therfor now restith but y^t^ yow, ye Mr, cumme uppe so spedely as yow can wth yor fundacon and suche other things appertinent, as yor statutes, in ye begynnyng of the terme, because the terme lastith not iii weekes, to have counsel and folowe yor sute, and sone to make an ende. This with commendacons I bydde yow hartely fare well. Yor Caius. At London y^is^ Trinite Sunday 1557. I pray yow lay uppe all my lres although they be not worth the kepyng.

There are several more letters from him to Mr Bacon and others, indicating the various obstacles to which the new foundation of the college was exposed; amongst these the following, addressed to "Mr Cordelle[1], sollicitor to the Queene's Maieste":—it may be mentioned here that his enterprise was complicated by his discovery that he had not merely to add to the endowment of an existent corporation. As he soon ascertained, Bp Bateman had neglected to secure for the college a formal legal incorporation, but had been content with a royal Licence of Foundation. As it now appeared, their corporate position was untenable in law.

Right worshipfull my duty remembered, loth I am, if your favor wyll suffer, to make bonde my charite and good wyll to eny man, that owght always to be fregh, thinkyng myself moch bownd to God well to dispense

[1] Sir William Cordell, Solicitor-General, and afterwards Speaker of the House of Commons. "Mr Cicile," is presumably Sir W. Cecil, Lord Burleigh; and "Mr Cornewallys," Sir Thomas Cornwallis, Comptroller of the Household. John Boxall, D.D., was Secretary of State to Queen Mary, and Master of the Court of Requests.

that he hath lent to me, trustyng my honest promise to my Lord Chancellor and my Lord of Elie to geve the poor howse one thousand pownds to be imployed in land to the use of the said poore howse, to be bonde sufficient, havyng a regarde to lose rather the doble than to dispoynte my worde to them. Agayn, to geve owght before I have leve from the Queenes ma^tie^ I may not, and to whom I shuld assure it before it hath a name, I wot not. Althowgh God may sodaynly take away my bodie yet I trust that he wyll never take away my good mynde, which I have lefte so sure in wyll and writing to their behoves, as ye M^r^ knowyth that if nothing els their were, it war their sufficiently in the lawe. Ones I am resolved if not this waye, one other way to bestowe by my life tyme that which God hathe sent to me to his honor. But more I am inclined this way then the other, if it may please the queenes ma^tie^ to geve me leve, and yor worshippe to helpe it forwarde. As sone as hir ma^tie^ hath graunted to ye poor howse to receyve my gift, and me to geve it, forthwith uppon convenants and bondes, landes shalbe bought, yea within one monyth if it may be. If the howse require bonde of me, this bonde I wyll graunt, that they byndyng them selves to performe, and performyng such resonable covenants as I shall require, I wyll beare all their charges passed & to cumme in this mater, and geve the M^r^ xx nobles to that for his paynes, if I performe not that which I have promised. This hopyng of yor furtherance in this behalfe, most hartely I wishe yow helth and prosperite. From London this XI of august

By yor Caius

Soon after this Dr Caius obtained his Charter[1] of Foundation and Confirmation. It is dated Sept. 4, 4th and 5th Philip and Mary, i.e. 1557. It confirms to the new incorporation, under the name of "Goneville and Caius College," all the possessions, privileges, &c., of "Goneville, alias Gonvell, alias Gonwell Hall"; refers to Dr Caius as about to add two fellowships and twelve scholarships; grants a common seal; concedes a licence in mortmain to the annual value of £500; and places the college in a legal position to sue and be sued. To Dr Caius is expressly reserved power to appoint, and to remove[2], at his free will, during his life, any of the fellows or scholars of his own appointment; as also to make new

[1] It is printed in full in *Documents relating to...Cambridge*, II. 215. Though only two fellowships are mentioned, Caius actually founded three. This charter is in our Treasury.

[2] This is probably the explanation of the "above twenty expulsions" which he was afterwards charged with inflicting. He evidently regarded the fellowships to which he nominated as being entirely at his own disposal.

statutes for the general government of the college, provided that they did not interfere with those of Bp Bateman.

In this work he received considerable assistance from his friend Dr Wendy, former fellow of the college, as the following letter shows.

To the right worshipfull Mr doctors Wendy and Huys[1], these.

Mr doctors, after my hartie commendacons thes be to desire yow hartely to be so good frendes to the Mr and felows of Gonevil college in Cambrige as to helpe them forwarde in ther sute which more at large thei shall expresse unto yow, and to show them howe they shall use themselves w^{t} yor best counsell for the obteynyng thereof. So doyng, yow shall do like men of lernyng, and geve the college cause to pray for yow, and me to thank yow. Thus god kepe yow bothe. From London this xii of September

By yor Caius

While these matters were in progress, and Dr Caius was forming his conclusions,—as he certainly did,—about the indolence and incompetence of the master, Mr Bacon, he began to interest himself in the project of a new seal, to mark the change of name and enlargement of the foundation. The following letters refer to this subject.

To the right worshipfull Mr Bacon, Mr of Goneville College.

Sir upon michelmasse daie (?) at iii of the clocke I cam home and streight I was sent for to Henyngham Castel to my lady of Oxford, compellyd to leve bothe my own busines and the election also of o^{r} president, wch shuld have ben upon the day after michelmas daye. Streight I sent to speke with yow and word was browght y^{t} yow war departed to Cambridge, which I well allowed, for y^{t} ye charge of horse and man is gret, and to tarie upon uncerteyn returne had not ben wel. So sone as al thinges may be in a redines I wyl send yow word, for avoydyng further charges and losse of tyme. Sory I am y^{t} yow returnyd withowt mony for yor patentes, thinking y^{t} such a college wyl be hardly such a tyme mayntayned with XL^{s}. But at yor returne yow shal not fayle of it

Yo^{r} Caius

At London this michaelmas day (?). The seale is returnyd to ye paynters to be mended in certeyn poyntes wherein it dislyked me. The indenture

[1] Thomas Huys, of Merton College, Oxford, M.D. Like Caius, he was a Fellow of the College of Physicians, of which he had been Consiliarius in 1551. He died soon after, in 1558 (Munk's *Roll*).

Mr Chidley wole not meddle with, for y^{t} it had (as he sayd) neyther hed nor fote. Therfor I put the instructions agayn to Mr Manhode to make new, which he promised me to do in one fortnyghts respite and no lesse. Thus fare you & yor cumpany well, with commendacons.

To ye right worshipful Mr Bacon

Sir, Mr Madwode hath perused yor boke, but litle he hath done in it, nor so moch as he wold, partly for want of tyme and troble of his disease. And except he myght have tyme to see it at leysure and so as he myght have honest (?) of it, he is loth to go any further in it. I therfor consideryng yor hast brought the boke to Mr Chidley, who sayd it was a cumbersome boke, but he wyl take paynes in it for my sake, as he sayd. And so, now am I of forse pullyd away in to Kent to Sr John Bakers, my frynde, for ye sicness of his sonne ther to continue how longe I knowe not, but not past iiii or v days I trust. Whether yow wyl tary here or go home in the meane space seyng thinges can not be don before I go, and nor in my absence, consider yow, and do as yow wyll. I am desirose Mr Grarer shuld see them before they be ended, if it myght be. Towching the seale yow can do nothing untyl I cum agayn for y^{t}. I wol a better workman shuld have it in hand than Rowel is, and how the patern shal please me I wot not.

Yo^{r} Caius

Reproductions of the old seal and of the new are given here for comparison. I think that many persons will agree that the former,—taken from an impression in the collection at the British Museum,—is decidedly the better; and that Caius would have consulted the interests both of antiquity and of taste if he had retained, or merely modified, the ancient design of Gonville or of Bateman.

Shortly after this he conveyed the first of those large gifts of land and of money with which he was intending to endow the new college. This consisted of three manors: namely those of Croxley, near Rickmansworth, Herts; of Runcton Holme; and of Burnham Wyndhams: these two latter in Norfolk. They are described in the *Annals* as "uberrima sua maneria," and were worth, respectively, £23, £22, and £6, annually, at that time. They were therefore amply sufficient to meet the charges of support of the new fellows and scholars. The deeds of gift by which they are conveyed are dated March 1, 1557–8. It may be mentioned that all these were originally Monastic property; Croxley having

I. (**Old Seal.**) The Annunciation. In base a bishop with mitre and pastoral staff, kneeling, between six other kneeling personages.

S' CŌE. AULE. ANUCIACŌIS: BE: MARIE. CANTEBRI....

II. (**Caius Seal.**) The Annunciation. In base an oval shield with carved work, between the letter B on the left and a mitre on the right.

SIGILL' COLLEG. DE GONEVIL ET CAIUS FUND.

Î. HO. AN. B. MA. VIR. Î. UNITE CATAB

(from the British Museum Catalogue of Seals).

face p. 16

belonged to St Albans[1], Runcton to Bury St Edmunds, and Burnham to Wymondham. Dr Caius bought them of Queen Mary.

He now came to Cambridge, to pay his first visit, after many years of absence, to the old college for which he had done so much, and for which he doubtless had it in view, already, to do yet more. He came, as we should now say, to "open" his college. The visit was, to him, however, a disappointing one. He has left it on record how he found everything changed, and changed for the worse, in his opinion, since his own time. He missed the stately dignity which he remembered, or thought he remembered, on the part of the seniors, and the deferential respect towards age and authority which used to be the attitude of the juniors. In former days the disputations at the Schools were carried on with the ceremony of a Court; from doctors downwards the graduates and students went in solemn procession, headed by the Esquire Bedells, each clothed in his appropriate robes. Now all this was changed, and much of the ancient state and pomp was gone. He knew no one, he tells us, and no one knew him. Evidently he felt that the president of the college in London, the physician to the Queen, the founder of what was almost a new college, was not received as he ought to have been.

On this particular occasion, however, there was no lack of due ceremonial, so far as he personally was concerned.

[1] The manor court rolls of Croxley, an unusually early set, extending from 41st Hen. III. to 23rd Hen. VIII., are at the Brit. Museum (*Add.* 6057). They came into Cole's hands in 1749, having been given to him by Mr J. Bentham, the Cambridge bookseller. Cole has given extracts from them (*Add.* MS. 5834, p. 221: Brit. Mus.), and says that he proposed to bequeath them to our college as the rightful possessors. They went however, with his other collections, to the Museum. There is an index, and a title-page, of Elizabethan date, at the commencement. The writing of the latter confirms, what is probable in itself, that the rolls must have belonged to Dr Caius, and have been somehow lost from our college. It may be remarked, as an illustration of the immemorial antiquity attaching to fishing rights, that in a dispute as to the right of fishing in the river Colne, recently forced upon the College (1889) by one of our Rickmansworth tenants, these manor rolls had, by order of the Court, to be searched through for precedents. A similar dispute had arisen before, about the middle of the eighteenth century.

Being a pious man he duly celebrated his new foundation with a solemn religious service, to which, like an Englishman, he added a grand feast. He has given the account in his *Annals*. On the Feast of the Virgin, March 25, 1558, he marched in solemn state from his room to the chapel, preceded by four servitors bearing the emblems presently described, and followed by the fellows and scholars, two and two. There they placed before him his cushion to kneel on, the *caduceus* (this is preserved with our College plate), a desk, and a large silver salver, also his gift. Kneeling there before the High altar,—it was still under the reign of Mary,—Mass was performed with full musical ritual. Caius then solemnly handed the caduceus, the cushion, the salver, and the book of statutes, to the celebrating priest, with the words "We offer these to God, to the Blessed Virgin, and to our Society." He received them and placed them on the altar. The service over, they solemnly returned to Caius' room,—he tells us that this was between the Hall and Library;—four servitors (*ministri*) marching first, each carrying one of the articles which had just been dedicated[1].

Later on in the day followed the feast, which Caius provided at the considerable cost of £6. 16*s*. 11½*d*. The principal guests were the Vice-Chancellor (Dr Brassie), Drs John Pory, Andrew Perne, and Henry Walker, other prominent members of the University, and two representatives from each existent college. The repast finished, four servitors entered bearing the articles which had been dedicated at the altar, and placed them before Caius, who sat in the centre of the table; the new Foundation Charter being placed in the salver. Then Caius arose and briefly expounded the nature of his new foundation, and announced to the Master, Thomas Bacon, who sat opposite to him, that the charter appointed him master of the new college. Then he handed over to him the several symbols or emblems. First the cushion, with the words, "We give thee the cushion of

[1] It deserves notice that Caius had already given similar ensigns (*pulvinar, caduceus, liber, et sigillum*) to the College of Physicians, as described in his *Annals* of that college. They were first put to solemn use Jan. 10, 1557–8.

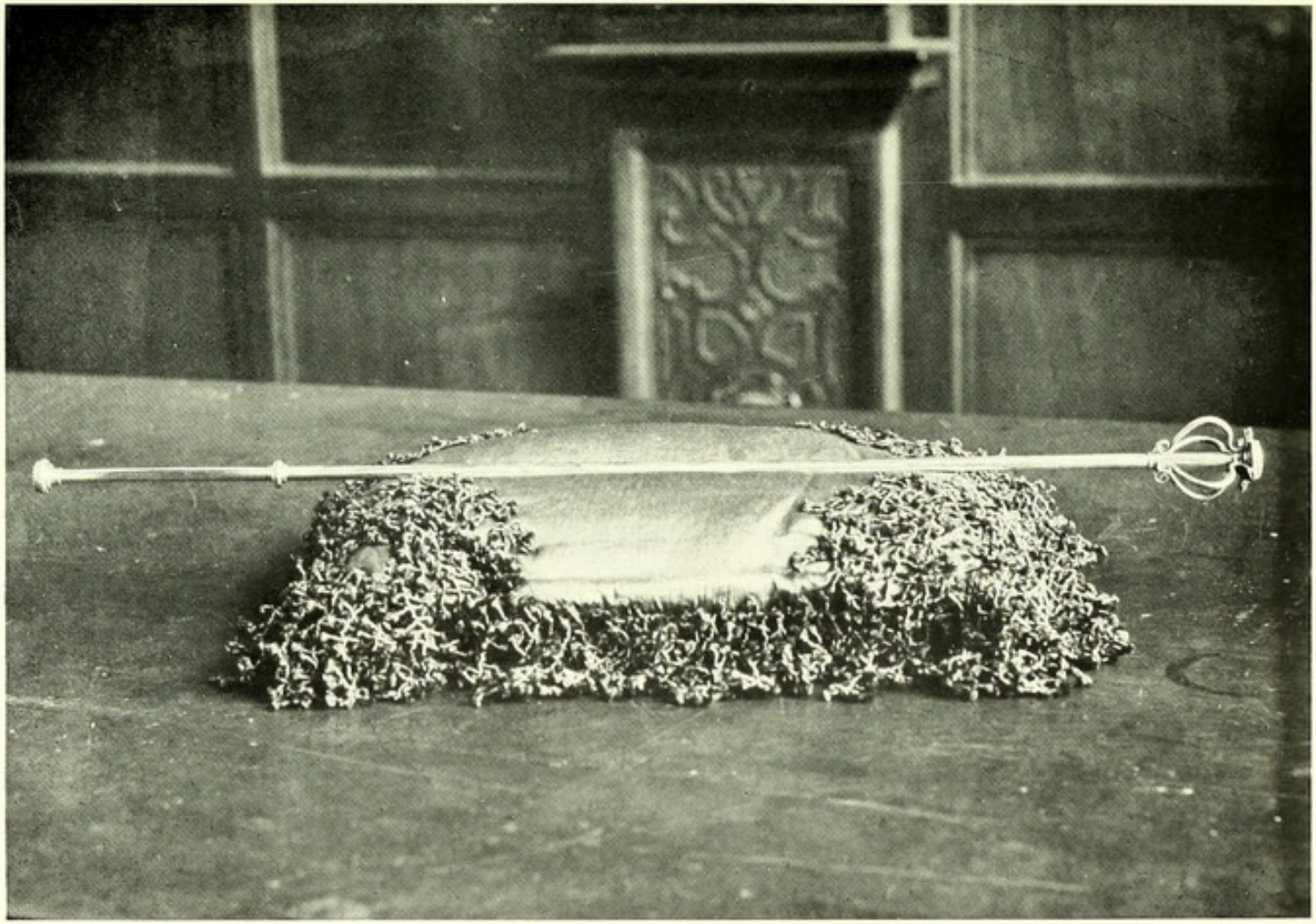

The Caduceus

Gift of Dr Caius to the College

Reverence": then the wand, with the words, "We give thee the rod of prudent governance": then the book, saying, "We give thee the Book of Knowledge (*liber cognitionis*) that thou and those who follow after thee may understand that it is by knowledge and prudent counsel that this college stands and shall stand." Finally he brought forth the salver, as he said, "We give to the College and Society this silver vessel, with the Letters Patent and Charter of Foundation...And thus we create and appoint thee perpetual master or keeper of this College, for the furtherance of virtue, letters, and honest and gentle manners[1]." The symbols being removed, he prayed for all happiness for the college, and so finished his discourse. Then[2], with merriment, spiced wine was supplied, and spikenard, and various after-dinner dainties, and the feast came to a close. Before they parted, however, the Vice-Chancellor, in the name of the whole University, in gratitude for his beneficent foundation, offered him the degree of M.D., in accordance with his Padua degree, and with the same Academic seniority. He was accordingly created M.D. on the following Friday, Ap. 1, 1558.

Caius' love of symbolism comes out very strongly in the following description. "Now the book indicates wisdom and knowledge, and the cushion reverence, as has been already explained in the statutes where the appointment of the master is prescribed. All these marks or signs of virtue are so inscribed on a shield that the two serpents with their tails entwined stand erect amongst the amaranths, and leaning against the square stone of virtue with their breast sustain the book and with their head the sempervivum. To the shield succeeds a helmet, and to the helmet a dove, supporting a flower of amaranth, by which it may be known that letters are rendered acceptable by simple hearted wisdom. By these symbols he desired to intimate to the members of his college that Letters and Prudence being strengthened by the stone

[1] By his Statutes (No. 7) the same formalities were to be repeated on the election of each master.

[2] "hilariterque postea acceptis vino aromatico, foliato, et cetero bellariorum genere."

of virtue, they might thus arrive at immortality. In order that they might always have these symbols before their eyes he was careful to have them pourtrayed by pencil, and called them the symbols of virtue" (*Annals*). The same ideas recur in his Grant of Arms, evidently instigated by him.

After this brief visit, lasting probably only a few days, he took his departure and returned to his London home. He had done a noble work of charity, and parted with a large portion of his fortune, whilst still in the prime of life. Apparently he had no other view at this time than that of continuing his professional work to the end of his life. Fortunately, however, events were otherwise disposed. Bacon, the master of the college, lived only for a few months after this. He died at his Kentish rectory, Chelsfield, Jan. 1, 1558–9; and the thoughts of the fellows not unnaturally turned to their new benefactor, who was accordingly elected master Jan. 24, 1558–9. He tells us that his predecessor had left the affairs of the college in a deplorable state, having wasted its resources by negligence, and indeed by fraud; for, being largely in its debt, he disposed of his property by deed to his brother Nicholas, a London merchant, shortly before his death. On this account, as well as for his splendid services, Caius was earnestly pressed to accept the Mastership himself. He says he was very unwilling to do so, partly because he thought the Master should preferably be a theologian, partly because his own professional work would entail long absence from Cambridge. He only accepted on pressure by some of the fellows, and by the Vice-Chancellor and other important members of the University. But he refused to accept a stipend, or any other emoluments.

He declares that ruin stared them in the face. None of the few residents knew anything of the college business or property, or its history, recent or remote: many of the college deeds were lost; others lying in the rooms of various fellows: the very chapel utensils had been diverted to private use: and whereas, when he ceased to be fellow in 1545, there was £600 in gold in the treasury, he found but four pounds sixteen shillings in 1559. Creditors, he says, were becoming very

urgent, so that he had even to proceed at law against the executors of his predecessor Bacon, and to prosecute the three senior fellows in the Vice-Chancellor's[1] court, to recover what they owed to the college; incurring thereby much obloquy (*Annals*, p. 79). He sums up what he had saved and given to the college, during the six years from 1557 to 1563, as follows,—

	£	*s.*	*d.*
Saved to the College . . .	59	13	5½
Spent in purchase of estates given .	1033	12	6
Silver salver (labrum cum gutturino)	22	1	1
Expenses of incorporation . .	22	0	0
Feast on the re-foundation . .	6	16	11½
	1144	4	0

He had given also a valuable astrolabe and many books.

He next proceeded to remedy the neglect of the buildings: cleaning the court, remaking the paths, repairing gates, &c., at a cost of £20. The college had become "an Augean stable," he says (*Annals*, p. 81), before his restorations.

Dr Caius became Master Jan. 24, 1558-9. Two years afterwards he obtained a Grant of Arms, now in the treasury (there is a facsimile in the Combination Room). It is addressed by Lawrence Dalton, Norroy King, to

John Caius Doctor in Physic sonne of Roberte Caius of the countye of Yorke, founder & master of Goneville & Caius Colledge in Cambridge & president of the worshipfull Colledge of physicions in London, who hath not only long tyme with his great paynes & travayles labored in study in the Universities of Cambridge & Padua and els where, & finally hathe obteyned moche vertue & knowledge to his great comfort & avancing his countrye, by foundinge a College & indowing it withe landes for mayntenance of scholers in the University of Cambrige; & also makinge of boks commendable to the increase of vertue & lerninge, for the maintenance of the service of God & of his kinge & countrye; but also in other his affayers practices & behavors hath well faythfully & worshipfully guyded & behaved hym selfe, wherby worthely he hath meryted & deserved from henceforth as his right worthy & perpetuall fame for hym & his posteritie, & to be in all places of honor & worshyppe

[1] These records are not preserved so far back.

renowned accompted nombred admitted accepted & receyvid into the nombre & of the compeny of other ancient gentlemen. For these considerations, I say, & for the remembrance of the sayd his vertues vocation lerning knowlege and habylite, I the sayde Norroy, by powre & authoryte to my office anexed, & to me graunted & attrybuted by lettres pattents undre the greate seale of England, have devysed ordeyned & assigned, & by these presents do geve graunt & assigne, unto & for the sayd John Caius, gentleman, & his posterite, theis Armes & Creste with thappertenance as here aftre followith: that is to say, golde semyed with flowre gentle, in the myddle of the cheyfe sengrene resting uppon the heades of ii serpents in pale, their tayles knytte together all in proper color, resting uppon a square marble stone vert, between theire brests a boke sable garnyshed gewles, buckles golde, & to his crest upon thelme a Dove argent bekyd & membred gewles, holding in his beke by the stalke flowre gentle in propre color, stalked verte set on a wreth golde & gewles, mantelled gewles, lyned argent, buttoned golde, as more plainly apperyth by the picture therof in this margyn; betokening by the boke, lerning; by the ii serpents resting upon the square marble stone, wisdom with grace founded & stayed upon vertues stable stone; by sengrene & flower gentle, immortalite that never shall fade; as though thus I shulde saye, *ex prudentia et litteris virtutis petra firmatis immortalitas;* that is to say, by wisdome & lerning graffed in grace & vertue men cum to immortalite... (Dated Jan. 2, 1560—1.)

The ideas here, and even the language towards the close, are evidently those of Caius himself, and repeat what he had already so carefully expounded at his dedication festival. That he also contemplated a Grant of Arms for his college may be assumed for certain; but this was not secured till after his death, in 1575.

As we have said, Dr Caius became master Jan. 24, 1558–9. Splendid as were his services to education, and keenly as he interested himself, in every direction, in the past history and future fortunes of his college, his domestic rule there was far from successful. Several causes contributed to this result. The master, though not old, as we should now reckon, was prematurely aged, of somewhat feeble health, and apparently of gloomy and irritable constitution. He was a great admirer of the past[1], with little sympathy for new views, whether

[1] Like many a man of later times, he looked back fondly to the days when we lived "quietly friendlie and merrily one with another: as men were wont to do in the old world when this countrie was called Merye Englande."

religious, political, or educational. In fact there is no reason to believe that he ever ceased to be at heart a decided Roman Catholic. The fellows, mostly if not entirely, were of the new way of thinking, Puritans; and apparently narrow-minded and bitter in spirit. Not one of them achieved any distinction in after life. They were also very young:—it is often overlooked how youthful the resident fellows in college generally were in those days. As far as I can ascertain, not one of the fellows of the college was over 24, in the year 1564, when the quarrel was at its height; and their average age was but 22. One must be older (or younger) than this to believe that those in authority can be in the right. Even therefore if the college had stood alone, it would have been difficult enough to preserve the peace, but the contagion of suspicion and hostility had spread through the University and the country, and those who took either side in the controversy were sure to find many to urge them further on. For instance, in a letter to the Chancellor, a few years later, Dr Caius is mentioned along with several other of the masters, and it is added "they are all either enemies unto God's Gospel, or so faint professors that they do little good in the Church." We shall see presently to what lengths the bigotry and fanaticism of the fellows could lead them directly they secured the support of the Vice-Chancellor in their attack upon their Master.

The following letter will show to what a pass things had come within three or four years of Caius' accession. It is a petition to the Chancellor from S. Warner and R. Spencer, fellows of the college. (State Papers Dom. Eliz. Vol. XXXIX.)

In most lamentable & humble wyse complayninge beseacheth yor honor yor humble & daylie orators Stephen Warner & Robert Spenser that whereas yor sayde orators do partlie understande of certayne orders appoynted in the controversie betwixt o^{r} Mr & us yt maye please you to consider o^{r} most myserable condition yf that we (havinge allwayes gyven o^{r} selves to studdie) shall nowe be excluded the Colledge not havinge ells wher to abyde: for that we shall not onlie herby lose the favor of all o^{r} frends, wherby we shal be altogether undone, but also utterlie defaced in the hole Unyversitie (not other wyse taken then as expulsed persons) which shal be to o^{r} utter confusion. Yf yt myght have pleased yor honor

furder to have expended the cause of o^{r} expulsion (which we ware purposed to have shewed you yf we had ben admitted before you with o^{r} Mr the last daye) we ar perswaded that you would have so judged of yt as the hole Universitie have heretofore dyverse tymes judged. And not onlie o^{r} owne case we had to shewe you of, but also as o^{r} othes do bynde us of the breche of dyverse statuts by certayne fellowes of the Colledge which by no means can be observed yf thei abyde styll ther which thinge in conscience we ar moved to desyer yor honor to have consideration of. And last of all concerninge those orders which yt shall please you to appoynte for o^{r} quietnes herafter (which God forbyde we should once repyne at but onlie by humble petition to desyer yor honors favor) o^{r} ernest request unto you is that yt would please you in the appoyntinge of them to have consideration of these fewe things subscribed. And thus onlie trustinge to yor honors gentellnes we conclude with ernest prayer to Allmyghtie God for yor good estate longe to continue & prospere. Fyrst that all suche orders as for o^{r} quietnes yor honor shall appoynt maye playnlie appeare in writinge to avoyde all troble herafter & that what allowance be made unto us of o^{r} fellowshyppes yt maye be certayne the value of Warners fellowshipe beinge VII^{li} XII^{s} & Spensers VIII marks.

Item we may eyther be suffered to tarie in the Colledge all the tyme of o^{r} allowance or ells in o^{r} absence nothinge be defalted of o^{r} fellowshipp by Statute.

Item that consyderinge o^{r} great charges in this longe sute o^{r} allowance may be considered accordinglie & that nothinge be defalted by statute for o^{r} absence since o^{r} expulsion for that we would have ben continuallie presente yf o^{r} Mr would have suffered us.

Item that our stipends maye not be defalted for the last halfe yere as o^{r} Mr have done in the last accompte.

Item that those fellowes which shall remayne in the house be not oppressed or injured by o^{r} Mr for anythinge done heretofore in o^{r} behalfe but maye receyve pupills (as other do) & have thir chambers offices lectures & other preferments accordinge to senioritie which have ben allwayes the custome of the house, & that such mulcts as thei have ben heretofore unjustlie punyshed with maye be redressed & that thei maye have lycence of necessarie absence accordinge to Statute as other have.

Item that Mr Dorington be not mayntayned in the Colledge contrarie to his founders will & Mr Vice Chancelors order taken nor yet Mr Holland our statuts expresslie agaynst the same.

Item that the contumacie towards Mr Vice Chancelor the fyghtinge with the fellowes & bloudshed committed by Mr Dorington may be punyshed accordinge to Statute.

Item that no mans goods be confiscate for departinge the Colledge.

Item that no man herafter be stocked[1] or beaten for kepinge his ryghte untyll the matter be decyded.

Item that my Lord of Canterburie & London thir decrees maye be observed.

Item that Mr Vicechancelor o^{r} sume other in the Universitie whom yt shall please yor honor, maye see y^{or} orders made, put in execution, & that o^{r} Mr maye be ruled by sume good mans councell herafter & not to dryve the fellowes to such chargeable suts & troubles wherein he delyteth to undoe pore men, he never beyng quiet since he came to the colledge, as maye appeare in the number of his expulsions which have ben above[2] twentie, with an infinite number of injuries to the old founders & benefactors & their fellowes which is well knowen to the hole Universitie

Yo^{r} honors daylie orators Stephen Warner & Robt Spenser.

Jan. 7, 1565—6.

The Archbishop's opinion, given in a letter to the Chancellor, seems very fair and reasonable. He begins, truly enough, "I have had very moche adoo with the quarells of Gonvel Hall from tyme to tyme. The truth is both parties ar not excusable from folye." He admits that he sees "overmoche rashnes in the Mr for expelling felowes so sodenly." On the other hand "suerly the contemptuouse behaviour of these felowes hath moch provoked hym. The truth is I do rather beare with the oversight of the Mr in respect of his good done, and like to be done in the College by him than with the brag of a fond sort of troublouse factiouse bodyes. Founders and benefactors be very rare in these dayes.... Scholars controversies be nowe many and troublouse, and

[1] There is no reason to doubt that "stocking" is to be taken in its literal sense. In fact this implement seems to have been a part of the ordinary college furniture at the time. In the decree of the Heads against bathing (1571) it is ordered that if the offender be a B.A. "quilibet sic delinquens in cippis, pedibus constrictis, per unum diem integrum in aula communi ejus collegii plectatur." A few years later, i.e. about 1584, it is recorded of one Tobias Blande, B.A., of Corpus, who had published what was considered a blasphemous libel, "after confession he was put to shame of sytting in the stockes, and then expelled and banished the college" (*Camb. Trans.* I. 392).

[2] Harsh as he may have been, these were probably not expulsions in the ordinary sense of the term. As we have seen, he had the power, by his deed of foundation, to appoint and dismiss at his pleasure, as regards his own special endowment. So far as his own fellows were concerned, he was in the position of the master of a private school dealing with his assistants.

their delite is to come before men of authorytie to shewe their witts...my olde experyence hath taught me to spie daye light at a smale hole...." (Stat. Pap. Dom. Eliz. Vol. XXXVIII.)

Dec. 29, 1565.

The general conclusion of the Chancellor was to the effect that the expulsion of Warner was confirmed; but a hint was given to the Master to be more cautious in future.

The following outburst evidently belongs to this time, though it is not dated or signed. It is extracted from a volume of MSS. (No. 720) at the Lambeth Library[1] which contains, amongst other things, Dr Caius' funeral expenses, and several of his letters:—

Articles concerninge the preposterous government of Dr Caius, and his wicked abuses in Gonevill and Caius Colledge.

Imprimis he mainteyneth wythin his colledge copes vestments albes suinches sensors crosses tapers also all kinde of Masse bookes Porteses pies grales processionalls wth all massinge abominations and termeth them the college treasure.

Item he hathe bounde the fellowes uppon perjury and expulsion not to reveal or disclose the forsaid abuses or whatsoever.

Item he hath erected and sett upp of late within his colledge a crucifix and other Idoles with the image of a doctor knelinge before them.

Item he dothe sweare all the ffelowes to observe all suche statutes as he hathe or shall hereafter devise and constitute whatsoever.

Item certaine statutes by him made and by the ffelowes sworne to be observed are corrupt, contrarye to God's trewe relligion and repugnante to the lawes of o^{r} soveraigne ladye the Quene. (Probably a reference to the clause in statute § 45, "miserere animæ Johannis Caii fundatoris nostri, remitte illi peccata, et concede vitam æternam.")

[1] Tanner, in his *Bibliotheca Anglo-Hibernica*, asserts that he was ejected from Archbishop Parker's house on account of his opinions ("Quia autem religioni pontificiæ addictus erat ideo circa An^{o} MDLXVIII ex familia Archiepisc. Cantuar. ejectus; quod insinuare videtur Epistola Parkhursti Rad^{o}. Gualtero. MS. Norwic. 125"). This seems a mistake; and in any case Caius could not have been a resident in Lambeth Palace at the time he was a busy Head of a House in Cambridge. The MS. referred to is now in the University Library (Ec. 11. 34). It is dated Mar. 4, 1568-9, and contains the words "Ejus etiam (i.e. Qu. Elizabeth) jussu Arch. Cant. quosdam e suis ædibus profligavit." There is not a word about Caius in the text, but someone—at apparently a slightly later date—has written in the margin "*Johann. Caium.*"

Item he lying upon his bedde did threten a precher and in a rage (he rysing up) wold have beaten him awaye for saying that we deserved not God's favour by o^{r} works. The said Dr Caius addinge moreover that he desired Gods favour according to his deserts.

Item he doth arrogate to himselfe authorytie to forgive perjurie as appereth as well by this clawse in his statutes (nolo ut ob hoc perjurus censeatur) as allso for that he did assoile two of the ffellowes that were commanded on thir knes to crave his pardon.

Item he hath enjoyned by his statutes that the one half of his scholars shall absent themselves from the sermon under pretense of kepinge the colledge.

Item his colledge inhabytants are neither instructed nor incoraged in relligion as is usuall in all other colledges nor yet examined of false beleife, and himself did never contrary the antichristian doctrine or confirme and allowe the trewe religion either by his statutes or otherwise.

It is a relief to turn from the details of this bitter and undignified quarrel, and to remember that, during its progress, Dr Caius was busily at work, designing and carrying out those architectural additions which,—though some of them have been unfortunately destroyed—now give to our college buildings their principal interest.

He had probably long decided that the best side for immediate expansion was towards the south, over what is now the Caius Court; as, besides the sunny aspect, it secured direct access to the Schools, in place of the circuitous route from Trinity Lane. The history of the site, which is rather intricate, is fully given in Willis-Clark (I. 162). It may be mentioned that the present master's garden had belonged to the college from the first, and had long been walled in on the west side[1]. The area now covered by the Caius Court and Tree Court was then occupied by a number of gardens,

[1] I presume that the wall of this garden, now facing Trinity Hall, is the oldest existent piece of visible building (i.e. excepting the Chapel walls, and west side of Gonville Court now covered over with ashlar). It is not improbably the original wall built in 1480–90 (*Biog. Hist.* p. 20). The other portions of old wall, viz. those of the Caius Court and Tree Court which face Senate-House Passage, were probably built by Dr Caius—parts of them certainly: but there was no reason for him to alter the old garden wall, and we have no known reference to any alteration of it.

belonging to different owners; with several houses at the east end, towards Trinity Street. Two of these garden plots had for some time belonged to the college, and Dr Caius now bought the rest of them, thus securing the whole existent area of the college, with the exception of the south-east corner, where our present Gateway Tower stands. This last plot seems from early times to have been occupied by houses. It was not bought by the college until 1782.

His first purchase of land was from Trinity College, June 1, 1563, by which he secured the greater part of our present Tree Court. He then proceeded to collect materials which his workmen were to employ in the erection of the new buildings. Most of the colleges in Cambridge are connected, either by their site or their materials, with some previous monastic building, and ours is no exception. When Caius was looking about for stone, none was found at hand suitable for his purpose. There are no good quarries near, and the ruins of Barnwell Priory were already largely used for Trinity College. But in Huntingdonshire, not far off, and with conveniences in the way of water carriage, he found what he wanted. Our Caius Court is, it appears, mostly composed of the ruins of Ramsey Abbey[1], as the following indenture shows. It is dated May 1, 1564, between Henry Cromwell, of Hinchinbrook (grandfather of the Protector) and John Caius, M.D.

> The said Henry Cromwell, for the sum of £10 paid that day...hath bargained & sold all that his heap of stone which...lyeth in the cross aisle of the Church of the late Abbey of Ramsey between the body of the church there & the late choir or chancel of the same, in the place of the belfry or steple otherwise called the Lantern, which said heap was sometime parcel of the said steple or Lantern before the fall thereof.

He also obtained a licence of access, &c., for three years, for the purpose of removing the said stones (Coll. MS. 714: *Treasury*, I. 49).

He next procured, by Patent Roll, Aug. 1, 1564, an order,

[1] The Hall of King's College was rebuilt in 1562 with stones taken from this Abbey (v. Willis-Clark, I. 536).

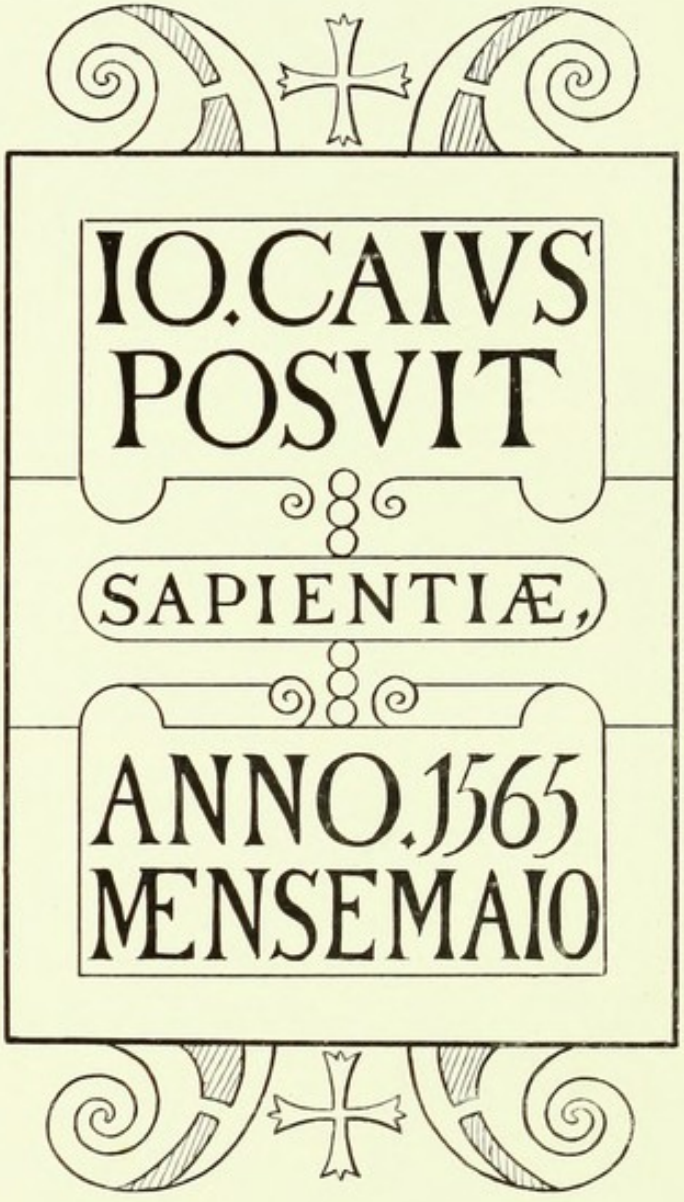

Foundation Stone of the Caius Court

To face p. 29

addressed to all mayors, sheriffs, constables, &c., forbidding any disturbance of his workmen for the next five years. It specifies that he "hath prepared timber, stone, lime, bricke, slate, leads, and other necessaries," and directs that none of the labourers, or others, in any way employed about the said works "shall be in any wise taken or withdrawne...by any of our officers or servants," &c. (Printed in *Biog. Hist.* III. 340.)

On the same day is dated the Royal licence for the purchase of the houses from Trinity. A new and very important concession was included in this licence. It was a formal grant, from the Queen, of bodies for dissection, to the effect that "they and their successors shall have for ever, at their free discretion and will, without the contradiction of any one, two human bodies for anatomy, condemned by law for theft or homicide, and dying in the town, castle, or county of Cambridge. And that they may freely dissect them at their will, with the reverence due to the human body, for the increase of medical knowledge; and this without any payment" (*Treasury*). He gave careful directions in his Statutes concerning these dissections, desiring that "every year, during the winter, there shall be spent by the students of our College, on anatomy and on the worthy burial of the dissected bodies at St Michael's, 26^{s} 8^{d}. The president and every one residing in college to attend the burial of the remains with as much respect and ceremony as if it were the body of some more dignified person; and this on account of the advantage they have thus received. And the master shall see that the students of medicine do not treat the body with any lack of respect or humanity." It is to be feared that very inadequate use was made of this privilege: (the evidence on the subject is discussed under the heading *Lecturers*: *Biog. Hist.* III. 253).

The laying of the foundation stone of the new buildings is fully described in the *Annals*, and is a touching illustration both of his piety and of the importance which he attached to his work. It took place on Saturday, May 5, 1565, at 4 A.M. After prayer had been offered that the college thus commenced might have a successful career, and that those who should be trained there might be honest, studious, God-fearing,

and serviceable to the State, he laid a stone[1] with these words,

Dico istud Ædificium Sapientiæ: pono hunc lapidem in fundamentum Ædificii in incrementum Virtutis et Literarum. In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti.

Caius remarks that, whereas it had rained almost incessantly during the two preceding months, the weather changed suddenly at this time, and became beautifully fine for nearly three weeks, whilst the foundations were being laid: "Id quod in signum faventis Dei habui."

Two friends of Caius, Thomas Hatcher, provost of King's, and Abraham Hartwell, fellow of the same, sang the following verses of their composition during this ceremony:

O Deus, O cujus frustra sine numine tectum
Surgit, et artificum cura laborque jacent.
En hodie placidis Caius fundamina musis
Musarum sacro ductus amore locat.
Tu Deus auspiciis firmes incepta secundis,
Conveniat cœptis exitus inde suis.
Cultores olim Musarum numine pleni
Diffundent nomen voce tonante tuum.

(T. Hatcher)

Floreat his inquit Caius, Sapientia tectis
Et simul his, inquit, tectis Sapientia præsit.

(A. Hartwell)

This west side was completed by the laying of the last stone at 3 P.M., Sept. 1, 1565 (as we are precisely informed:—a curious illustration of the founder's minute interest in his work). It had thus occupied only four months; but, as already stated, the materials had all been collected beforehand. On Sept. 15, following, the ground was dug for the foundations of the east side, the building of which was probably carried on with similar despatch[2].

[1] This stone stood in the centre of the wall, facing the master's garden; with the inscription *Jo. Caius posuit Sapientiæ. Anno* 1565, *Mense Maio.* It is figured in the *Annals*, and (copied therefrom) in Willis-Clark, I. 172. No trace of it is now to be found above ground.

[2] In 1615 there is a charge of £4 for enclosing the inside of this court with

The Gate of Humility

To face p. 31 (1)

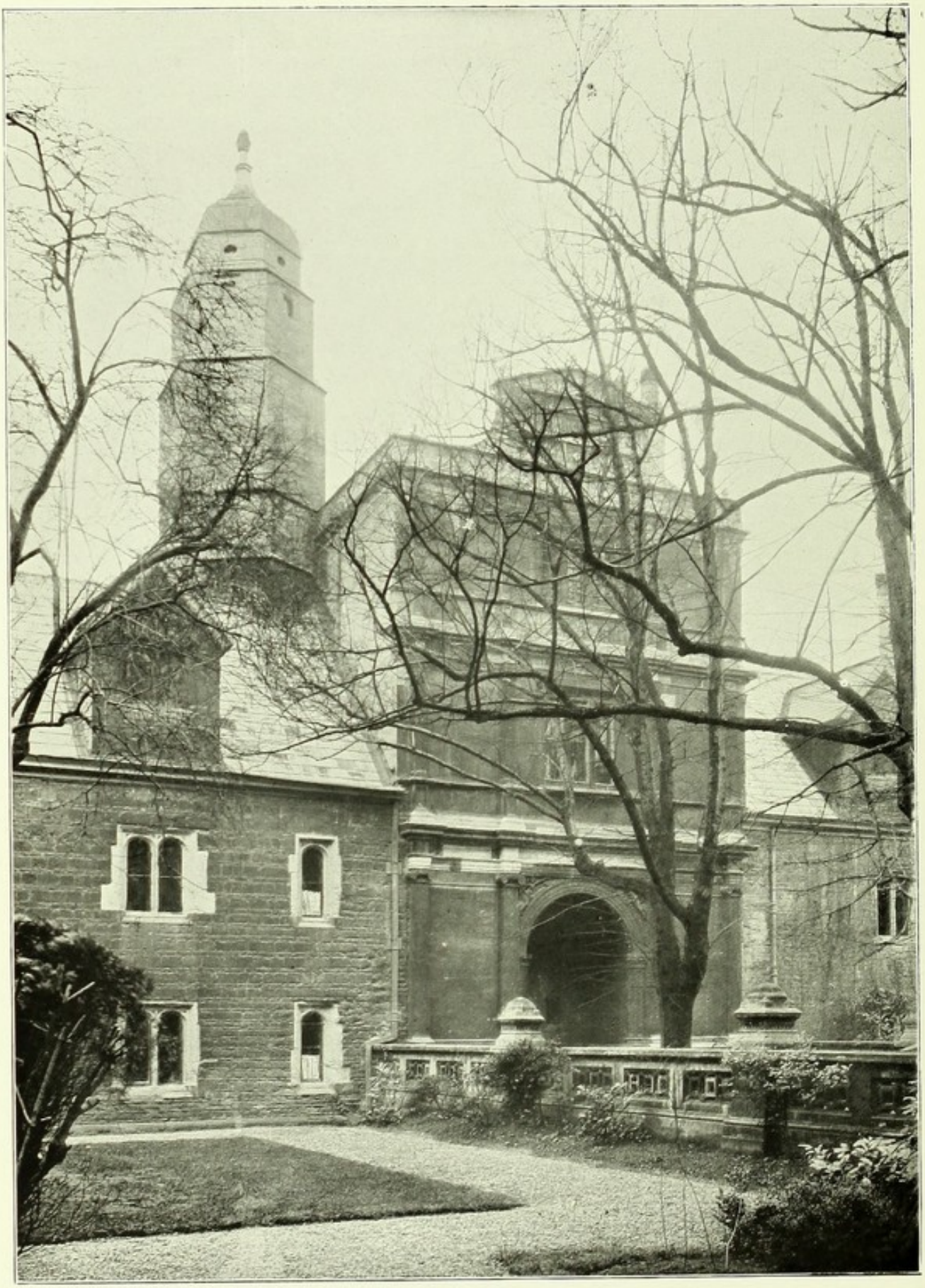

The Gate of Virtue

To face p. 31 (2)

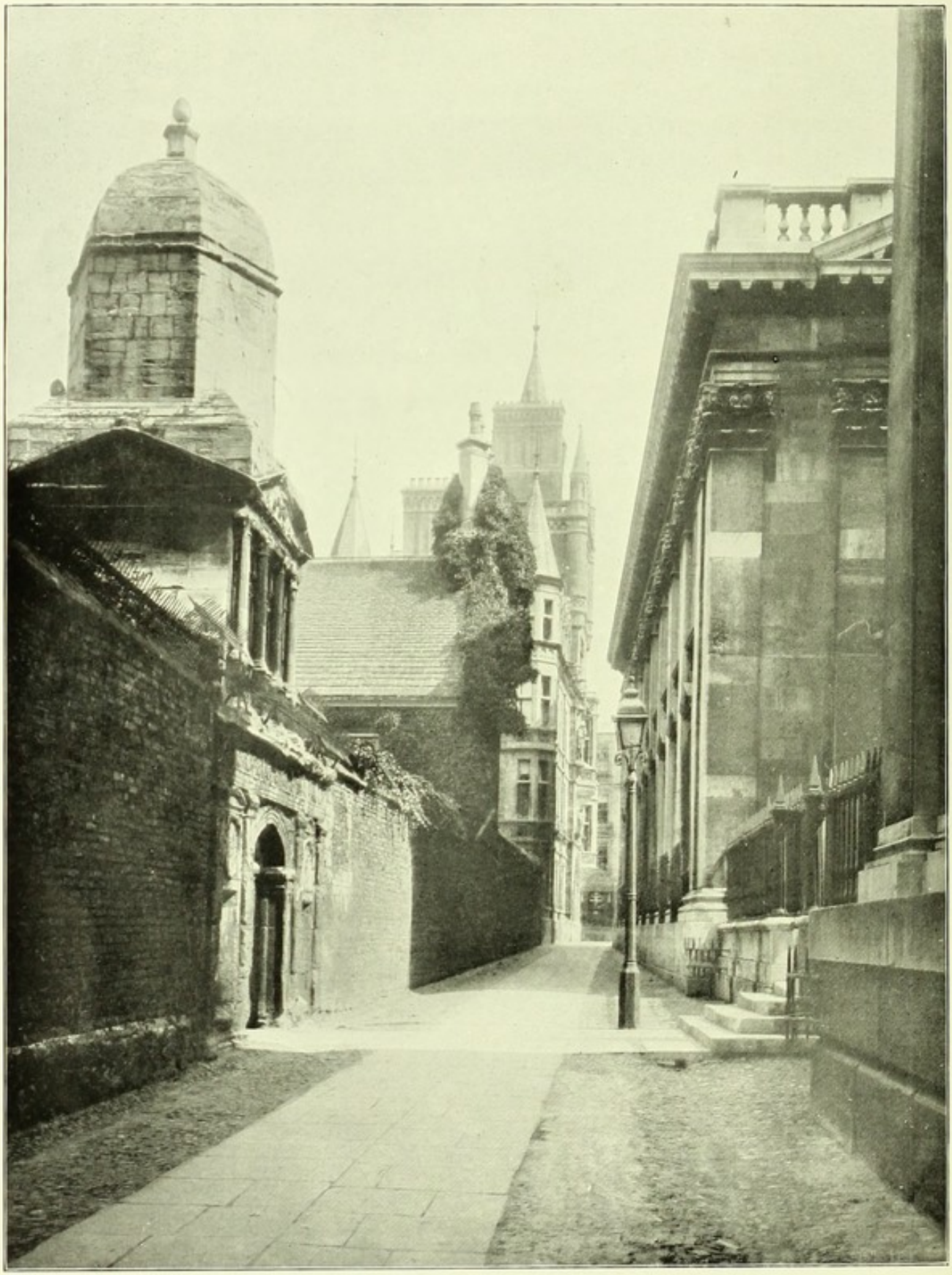

The Gate of Honour

To face p. 31 (3)

Dr Caius was still far from having completed his generous benefactions. From the day of his election to the mastership, until 1566, the entire emoluments of his office were devoted to the following improvements: the completion of the west end of the master's lodge, including the "turret-staircase" adjoining it; the raising of the old "sacred turret" on the south side of the chapel; the walling in of the new fellows' garden; with other minor additions. He also laid by a considerable sum for the Gate of Honour, but this was not built till after his death.

The Gate of Humility, with its well-known symbolism, was now built—(the student, entering thereby, passed through the Gate of Virtue (and Wisdom), and thence out by the Gate of Honour to the Public Schools)—and became the principal entrance to the college. It stood till the rebuilding of the court in 1868, when it was removed and set up at first in the Senate House Passage, and then in the Master's garden, in the south wall. There is, however, scarcely any of the ancient work visible about it at present, as it had been almost entirely covered with Roman cement. As Dr Caius left our present "Tree-Court," as it is now called, it was not really a court at all. The approach from the Gate of Humility to the Gate of Virtue was made along a comparatively narrow alley, with a high wall right and left such as we see in the present approach to Jesus College. This alley was afterwards planted—it is generally supposed about 1658—with an avenue of lime trees as at present. The wall on the left, enclosing the President's garden, stood till 1850. The first part of that on the right was removed some time in the eighteenth century, thus throwing open the Perse and Legge Buildings: the further part of it, being the wall of the fellows' garden, was left standing till 1868. The following account is from Walpole's *Anecdotes of Painting* (I. 193). "This Gate of Virtue is joined by two long walls to the Porta Humilitatis, and in these are two little Doric frontispieces, all in appearance of the same date, and showing the Roman architecture

wooden rails. These had disappeared in 1688, when Loggan's view was taken; but those in Gonville Court were still standing.

reviving, with little columns and pilasters, well enough proportioned in themselves and neatly executed, though in no proportion to the building they were intended to adorn." (This account by Walpole is taken from a letter by Thomas Gray, the poet, dated Sep. 2, 1760. Gray speaks of the "frontispieces" as "leading into gardens," so that they were apparently the entrances into the fellows' and president's gardens.)

During this time Caius was only occasionally resident, his duties as President of the College of Physicians, and presumably his private practice, causing him to be much away. But he was kept constantly informed of the progress of his buildings, as the following letters from two of the fellows of the college will show. The first is from Mr Matthew Trott, dated June 4, 1566. He says that, in the absence of Mr Dorington and Mr Holland,

> Who would have sygnyfyed unto your worship the case of your college and forwardnes of your buyldinges I thought good with my duty to supplye ther place that your worship should not be ignorant altogyther what is done. The turret at the gable ende of Mr Parker his chamber, ryseth a pase with suche beauty to the buyldinge and commodytie to the chamber that it had been great pitye ether not to have bene begonne ether to have bene left of. Your rough masons departed hence upon Whitsonday even, at which tyme Mr Dorington in lyke case repayred to Warboys, whom I here to be very careful for the caryage of your tymber ther. Your Quarry man bringeth in stone as he was wonte, I mean weakly, so long as I have taryed here..... (MS. 714.)

The turret referred to here was the so-called "master's turret," or turret-staircase; Mr Parker, afterwards Lord Morley, was admitted as fellow-commoner in 1563 (Vol. I. 50). The tower, which stood a little to the south of the present dining-room, was removed in 1795, when the lodge was enlarged and extended westwards (see Loggan's view of the college).

The next letter is from Mr Henry Holland. (MS. 714.)

> Jesus (?). 1569
>
> Ryght worshipfull my duetye remembred &c.
>
> I have recev^{d} your letters by Sir Stephens this present nyght, and will visit Mr Mylsent with your letters if I stand nede. I was yesterdaye at

Reche, and Mr Slegge, maior (Roger Slegge, mayor 1568—9) with his aldermen being ther as Lords of the fayer, I convented Mannynge before them who after they had well coled him an houre or two in the blocke-house, made him to promyse to bringe you in three chalder before Whitsundaye, and other v chalder before Midsom^r^, and yf there be eny more behind of the bargayn to brynge it in as spedely after as maye be, which yf he doo not he shall fele the smarte. The other lyme owners of Reche aske a noble the chalder. Humfreye lokethe for his man this weeke without fayle, yf he come not we will visitt Mr Melsent on Sondaye. In the meane tyme I wil learne if father Evett have eny executors, and who hathe taken administration of his goods. He had of me XL^s^ for threscore tuns of ston allredye dygged and scapled, wherof XXX tuns and more be come in and the rest shall come in as fast we can gett carts. But it is dygged allredye and therfore nothinge is owyng on eyther part. Your gate is rysen on the syde to the Courte v fote that is to the toppe of the wyndoe and on the other syde to the thyrd jalm (jamb) of the windoe. I trust the next weeke to have it levell round for the florr. Humfreye hathe more of these roghte layers (roughlayers) and more than he can do to fynd them worke. The chimneyes will serve for raynye dayes as we had some last weeke. Mr Samuell hathe sent you XXXI hundrethe and XXXIII Li of lead donne (?) weyght for the which he hathe recev^d^ of me XV^li^ XII^s^ & VIII^d^. There is come in also of bord XXXV hundrethe good bord full measure. Wherefore I have payd XII^li^ and more. If you come not home quicklye we shall be dryven to unseal some of the baggs of gold sealed. Thus havynge certyfyed you of all things as neare as I can for my busynesse I betake you to Allmyghtye God

From Cambryge this XVI of Maye
Yours Henry Holand

The date, 1569, deserves notice as showing that the completion of the building took longer than is commonly supposed. I presume the upper stories of the Gate of Virtue are here referred to. The inscription over the archway is dated 1567.

The gardens belonging to the college, after these alterations, were very nearly as they now are: viz. (1) The master's garden, which, except for the encroachment upon it by the additions to the lodge and former stables (now Lecture Rooms), is as large as it was in Caius' time. The wall opposite Trinity Hall is presumably the old one of 1480–1500. (2) The president's garden, as the little enclosure on the south side of the Tree Court is still called. Dr Caius says that he

bought this piece of ground "in place of" the garden which formerly occupied part of the area covered by his new court. As he states that the new plot was assigned to the president of the college, it is possible that the old one had gone by the same name, though the title of president was a new one, created by Dr Caius' statutes. The Senate House now darkens this garden; but, as Caius left it, with a high wall, built by him, on the north and east, and fairly open to the south, it was a sheltered and pleasant little garden[1]. (3) The fellows' garden. Part of this, viz. a small plot beyond the north end of the present garden, now mostly occupied by rooms, had belonged to the college from the first. It was known as "the cook's garden," being used by him for growing herbs. When Caius bought the houses facing St Michael's, part of the land behind them was thrown into this old cook's garden, more than doubling its size, and it became the fellows' garden. It is presumably the "bouling ground" referred to in the bursar's accounts for 1623, when 10*s.* was paid to a "beater" for it:—it was used as a bowling ground until 1868. This old fellows' garden was, of course, larger than the present one, as it extended as far as Trinity Lane towards the north. It remained unaltered till the great building operations of 1868, and was far more private than would now be supposed; for the walls—built presumably by Caius—were very lofty, and the old Legge and Perse buildings considerably lower than the present buildings. In the eighteenth century there seems to have been an open bath in it. The illustration in *Biog. Hist.* III. 147, gives a good idea of its former appearance.

In 1570 some changes were made in the chapel. Till 1565 there had been no passage out of the Gonville court into what is now the Caius court. The entrance to the chapel was to the left, and that to the master's lodge to the right, of the present passage; both of them facing the court. Dr Caius altered this by making these entrances face each other, as

[1] "The Principal's garden" of Caius College has got its place in English Literature (v. Chap. XXXVI. of *Woodstock*). Whether Scott was speaking at random, or whether he had really heard anything about our college gardens, is hard to say.

now, in the middle of the passage. It may be added that this passage itself had formed part of the old lodge, and that what is now the entrance hall was then a dwelling room.

About the same time Dr Caius gave his last important addition to the endowment of the college for which he had already done so much. This consisted of his property at Bincombe, Dorset; and included the Manor of Bincombe, bought for £309: that of Woburne, bought for £260 (these two purchased of Mr Clement Sysley): and the advowson of Bincombe, bought of John and Rowland Argall for £20, Ap. 20, 1570 (*Annals*, p. 126).

We have already mentioned the large sums spent for the college by Dr Caius, from the commencement of his mastership till 1564. The following details carry on the account from 1564 till his death (*Annals*, p. 186).

For trees bought of Sir Henrie Cromwell out of Warboys and Ramsey woods, in number 510	66 . 5 . 0
For vewing, marking, felling, lopping, squaring, drawing and carriage by land and water from thens to Cambridge	46 . 4 . 8
To Thorne Raynsforth and Rothery for the fyrst and weste frame part by greate part by daye	84 . 10 . 9
To Rotherey and his men for their worke by day from Midsomer 1566 untill Midsummer 1573	123 . 6 . 3
For bourdes bought and brought into the colledge	29 . 15 . 10
For staging tymber, hardles, lathes, lyne, cordes and nayles	31 . 16 . 6
For Ramsey stone, free and ragge, cutting and carriage by land and water	254 . 19 . 8
For free stone from Kyng's Clyffe and Welden, digging and carryage, parte by lande part by water	101 . 19 . 2
For whyte stone from Haslingfeld and Barrington, digging and carriage	91 . 3 . 5
For stone from Barnewell (Abbey?), digging and carriage	6 . 5 . 2
For lyme from Reche, Hinton, and otherwhere	54 . 10 . 1
For sande and claye by Barnes, Thompson[1] and others	11 . 6 6

[1] There is an agreement in the Vice-Chancellor's Court (*Acta Curiæ*, May 23, 1565) between Dr Caius and Tomson "carrier of sande" to pay the latter 6*d*. for every load delivered in the college.

For iron worke for wyndowes, dores, &c.	24 . 8 . 10
For leade, and to the plommer for casting and laying it	46 . 15 . 7
To free masons from Michaelmas 1564 untill Midsomer 1573	337 . 11 . 7
To the carver	7 . 4 . 11
To roughe masons	97 . 8 . 2
To laborers	219 . 8 . 5
To slatters for slatte, tyle, and the workemanshippe	161 . 8 . 6
For charges extraordinarie	37 . 15 . 2
	£1834 . 4 . 2

Besydes the expences omytted by neglygence, and expences also yet to come for the perfection of the building of the Colledge & paving of the Courts of the same.

The above items carry the account down to the time of his death: the next refer to what was subsequently paid out of the money which he left.

A further summarie Table of the whole charges about the buildings of Porta Honoris, the Chapel Tower, & the Founder's Mr Dr Caius Tombe, a 27° Junii 1573 unto the finishing of the same 1575

For ffree stone from Kings Clyffe & white stone from Haselingfeild, digging and carriage	18 . 9 . 4
To ffree masons & rough masons for Porta Honoris & the Tower	73 . 7 . 4
For lyme from Hinton	8 . 18 . 0
For sande	1 . 19 . 6
Iron worke for porta honoris	1 . 7 . 0
To laborers	24 . 8 . 3
	£128 . 9 . 5

The severall charges of the Tombe	
For Alabaster & carriage	10 . 10 . 0
To Theodore (Haveus) & others for carvinge	33 . 16 . 5
To laborers	18 . 1
Charges extraordinarie	2 . 0 . 2
The whole summe of theis expenses last recyted	£175 . 14 . 1

In spite of all these splendid services, it does not appear that his relations with the fellows became more friendly, or rather that the animosity of the more bigoted amongst them was ever relaxed. As he grew older and feebler he probably

found his position in college becoming harder to bear, and towards the close of 1572 he retired to the house in London which he still retained. The immediate cause of his departure was probably the authorized pillage of his college rooms, and the destruction of a number of chapel ornaments which he had retained there. Dr Sandys, bishop of London, seems to have been the instigator of the outrage, by writing to the Vice-Chancellor, Dr Byng, as soon as he heard what Caius was thus retaining in his possession.

The following is the letter of Dr Byng, to the Chancellor, Lord Burghley, dated Dec. 14, 1572:

> I am further to geve your honor advertisement of a greate oversight of D. Caius, who hath so long kept superstitious monumentes in his college, that the evil fame thereof caused my lord of London to write very earnestly to me to see them abolished. I could hardly have been persuadid that suche thinges had been by him reservid. But causing his owne company to make serche in that college I received an inventary of muche popishe trumpery, as vestments, albes, tunicles, stoles, manicles, corporas clothes, with the pix and sindon, and canopie, besides holy water stoppes, with sprinkles, pax, sensars, superaltaries, tables of idolles, masse bookes, portuises, and grailles, with other such stuffe as might have furnished divers massers at one instant. It was thought good by the whole consent of the heades of houses, to burne the bookes and such other things as served most for idolatrous abuses, and to cause the rest to be defacid; which was accomplished yesterday with the willing hartes, as appeared, of the whole company of that house. (Printed in *Camb. Trans. in Puritan period*, I. 124.)

Remembering what were the relations between most of the fellows and their master, we can well believe with what "willing hearts" they set about the business, and how they must have enjoyed the fun of rummaging through the lodge in their hunt for the "massing abominations" which they had so long denounced. In fact Dr Caius declares that it was they who planned the outrage at a supper party, some of them keeping guard through the night lest the offensive articles should be removed. His own[1] account in the *Annals*

[1] The following are the words of the original (MS. 371): "Anno Dni 1570°, 13° Decembris discerpta dissecta et lacerata prius, combusta sunt omnia ornamenta Collegii hujus, privata authoritate Thome Bynge Procancellarii (ut ipse dicebat).....nec æque invisum erat illi quidquam quam nomen et imago Christi

—if, as I presume, composed by him, it must have been about his last contribution to the volume—is dignified but bitter. He says that the work of destruction was superintended by Dr Byng, the Vice-Chancellor; Dr Whitgift, the Master of Trinity; and Dr Goade, the Provost of King's. They were engaged on the work from noon to 3, carrying it out in a shamefully sacrilegious way. The articles which they could not burn were smashed to pieces with hammers. It is added to this account, of the fellows who shared in the proceedings, "but of these God removed some by death, others he removed in other ways, not without disgrace. In order that they might conceal their own fault, they laid the blame on one Dinsdale, a pensioner of the college."

After such a deliberate attack as this, sanctioned and even encouraged by the authorities of the University, upon all he held sacred, it is not surprising that he soon decided to leave college, and retire to his house in London; "much grieved and disturbed at the furious and rash zeal of those times," as Dr Brady says. He did not long survive. For many months before his death he was declining into a condition of extreme weakness. The following two letters to Archbishop Parker, the last he wrote, so far as we know, give a touching account of his condition towards the close.

crucifixi Beate Marie et sancte Trinitatis. Nam has indignis modis tractavit dissecando et in ignem projiciendo et abominandis titulis et epithetis prosequendo. Nec hoc factum est nisi instigandis quibusdam male affectis sociis, quorum alii rem procurarunt convivio, alii, ne conserventur aut noctu sustollantur pervigiles extiterunt. Sed ex his alios Deus morte sustulit, alios aliis modis subduxit non sine ignominia. Ut celarent tamen culpam suam dissimularunt sedulo, et omnem culpam in Dinsdallum quendam pensionarium.....Collegii nostri transtulerunt, cum tamen ipsi omnis mali authores extiterunt. Ad hæc præfuerunt foco et multum defatigati comburendo ab hora XII[a] ad tertiam idem Thomas Binge, Johannes Whitegifte præfectus Collegii S. Trinitatis et Gulielmus Gode præfectus Collegii Regalis. Postremo quæ comburere nequiverunt malleis contuderunt et violarunt, et tantus erat illis fervor in religionem, ut nec beneficia personarum nec gratia in Academiam ædificio et editis libris suadere potuit moderationem." This is from the original vellum MS. of the *Annals*, apparently the composition of Caius himself, though not in his handwriting. The dots mark two lines which have been carefully scraped out sometime before the paper copy was made in 1656.

Most reverende

After my dutye most humblye remembered theis be to yor grace to desyre the same of pardon for that I have not come to yor grace, to shewe my dutie as yt becometh me. At my last being with yor grace I partelye shewed yor grace the cause of my absence a lytle before, which cause hath bene the occasyon of myne not seeing yor grace untyll this tyme, because yt ceased not untyll the XXVIII of Maye last, leaving me in great weaknes which I can not yet recover, nor shall not, I feare me, yet this fortnight and more. I am so faynte I can not go twyse aboute my house but I must sitt downe; but whan I maye waight upon yor grace, yt shalbe the first thinge I shall doo. I trust yor grace is well, for the contynuance whereof I shall praye to God, and for yor grace's prosperitie long to contynue to his pleasure. From my poore howse at lytle Ste Barthillmews, the second daye of June 1573

By yor grace's John Caius.

Most reverende

My dewtie remembred, I came to Cambridge upon S^{cte} Johis even, wearied muche with my horselyther, but after a daye or ii with a lytle reste somewhat more quyetted. Notwithstanding my greate infyrmitie and wecknes doth yet remayne, looking still rather for death, whiche God sende at his will, than for lyfe. Theis fewe wordes I thought to signifie unto yor grace that yor grace might understande the state of my bodie. I can not eate anything but yt swellyth in my stomocke and putteth me to payne longe after, so that I am afrayd to eate, and yf I eate not, such weaknes enseweth y^{t} I am not able to susteyne my bodie and strength. And thus doubtfull of the one, the other will make an ende of me, yet content and submitting myselfe to Godes pleasure. And thus referring all my thinges to yor grace, as in my will, for shortnes I take my leave, committing yor grace to the tuition of Almightie God, who preserve yor grace in honor and health to hys pleasure. I have done here at Cambrydge all thinges according to my mynde and discharged myselfe of all thinges to thintent I woulde geve myselfe from the worlde, and depend of Godes mercy onlye. Yo^{r} grace knowe what I meane in all thinges. The Lorde preserve yor grace. From Cambridgee this last day of June, 1573

By yor grace's Caius.

To this the Archbishop replies as follows:

I am glad to heare howe obedientlie you submitt yor self to almightie Godes good will towarde you whatsoever it shall be, which is the beste towardes us howsoever we take it. That *fiat voluntas tua* is alwaie a good praier to agree unto which argueth o^{r} undoubted eleccon. And

though it be Godes pleisure you goe a little before us, yet we truste shortlie to followe you. You have done prudentlie to dispose all yor doinges temporall, wherby yor minde & conscience shall not neade to be troubled in that disposition suche as in conscience towarde God be yor frendes I doubt not will doe, all thinges to his honor & to yor reasonable contentacon. Be not to much sparinge for receivinge such thinges as maie doe you cumforte. In the meane season I shall offer you to God in my praier. Thus God blesse you & send you the comforte of his holie spiritt, as I wish to myself when my turne shall be

ffrom Lamhith 4° July 1573

The account which Caius has given of his bodily condition reminds us of the statement of Dr Muffet as to the method by which he endeavoured to remedy his indigestion: "What made Dr Cajus in his last sickness so peevish and so full of frets at Cambridge, when he suckt one woman (whom I spare to name), froward of conditions and of bad diet; and contrariwise so quiet and well when he suckt another of contrary disposition?" (*Health's Improvement*, p. 123). Muffet entered our college in 1572, when the condition of the master must have been a matter of common talk.

It was on the occasion of this last visit that Caius resigned the mastership to Dr Legge, on June 27, 1573, "at six o'clock in the morning, immediately after chapel" (*Annals*). The few remaining days of his stay were devoted to arranging about his monument and the place of his burial in the chapel. As the *Annals* tell us, "On the 2nd, 3rd and 4th of July, waiting upon the will of God, and being stricken with years and disease, he gave orders for the construction of a chambered tomb, in which his body should be laid to rest." He then returned to his house in St Bartholomew's, and, growing continually weaker, died there, July 29, 1573. His body was brought to Cambridge by William Gerrard, Esq., and William Conway, citizen of London (his executor), and was met at Trumpington ford—i.e. the brook at the first milestone—by the master and fellows of the college, and the Vice-Chancellor and doctors, with many other members of the University. On the following day, after a sermon in St Mary's Church, he was buried with great solemnity in his college chapel. After this there was a modest repast

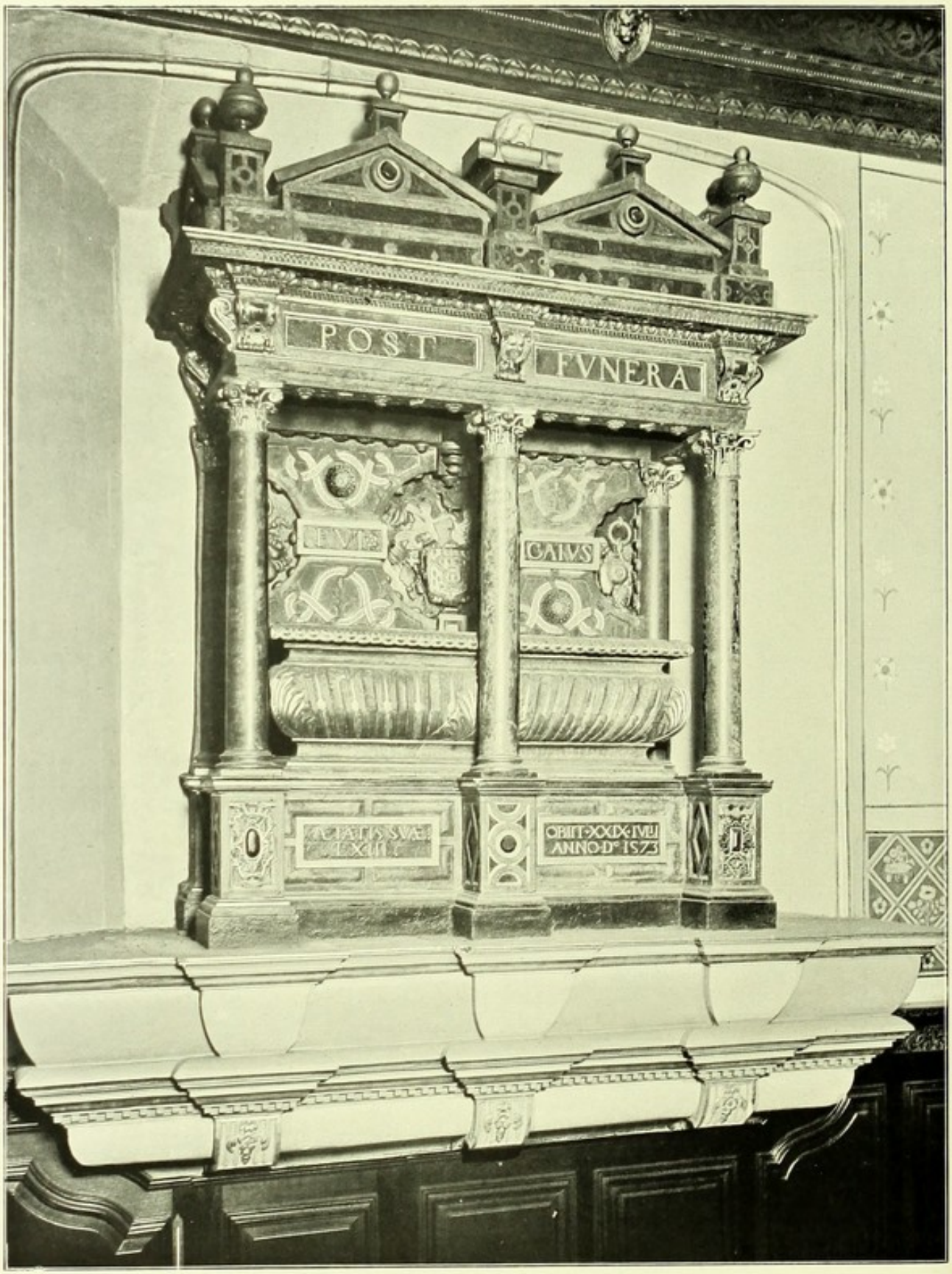

Monument to John Caius

To face p. 41

in the college hall, at which the Vice-Chancellor and Heads were present.

Of his well-known monument in the college chapel Fuller pleasantly says, "Few might have had a longer, none ever had a shorter epitaph: *Fui Caius.*"

His features are familiar from the portraits and engravings. They display a high forehead and a countenance of some determination. In stature, however, he was very short. Prof. Alex. Macalister, who measured the thigh-bone when the grave was opened in 1891, holds indeed that he could not have been more than 5 ft. 1 in. I cannot but think however that it is more likely that his lower limbs were abnormally short. It seems to me unlikely that a man who gained such obloquy amongst those over whom he ruled, should not have been reminded of his physical deficiencies by some of the fellows whom he had punished. "Atheist," "papist," and so forth, they freely called him: surely a dwarf would have received these epithets in the form of what the grammarians call diminutives of contempt.

We may picture him as a rather sad and stern man, not strong in constitution, for he died utterly[1] worn out, at the age of 62. His voice was weak; for when he disputed, in the Medical Act before the Queen in 1564, she was impelled more than once to bid him speak up, and even then had to come nearer in order to hear him clearly. He was not a genial man, and he did not attempt to disguise his contempt for what he considered the indolence and indifference to learning of most of his juniors: "young men be now a days so negligent that they care for nothing," as he remarks to Archbishop Parker. But he was learned in all that could be known at the time; and had travelled much, as well as studied much, both at home and abroad. He was full of reverence for the past, especially for those who had contributed by their talents or their wealth to the advancement of his University and college.

As has been said, the general impression we gain of Caius is that of a somewhat stern and rigorous man. Almost the

[1] Rather strangely, his own judgment was that he had "plus senectæ quam senii."

only set-off to this general impression is to be found—where indeed we should naturally look for such indications—in some letters from a life-long friend, from school and college days, which are preserved in our library. The writer was Richard Willison, of Sugwas, Herefordshire, but a native of Norfolk. Unfortunately we have not the replies of the master to his old friend.

In the first of these, dated Nov. 10, 1566, near the time when the poor master was in the worst of the squabble with his refractory fellows, he cheers him with the promise of further endowment.

I have been glade to choose you for a pattern to treade a litle in your steppes, because of our education, one Citie & Colledge being mother, & nurse, to us bothe, I have thought it good to putt some myte into that treasure house of yours. My meanyng is to endue yor Colledge with twentie pound Landes. And if I might obtayne so muche at yor handes to helpe my devise in th'order thereof, you shuld please me vearie muche. You & I were bothe borne in the Citie of Norwiche, & gladly I would have syxe schollers chosen out of the free schole, & of the Citisens children thereof of the best learned there, which shuld be able before they came to yor house to make a verse, & a theme, that your House shuld not be troubled with blockeheads but likelye men t'aspire to vertue & learnyng. My mynde is they shulde have eache of them three pownde syxe shillynge eight pense yearelye for three or fower yeares after they come to Cambridge.

In the second, dated March 31, 1571, he says:

I thanke you for your booke of th'antiquitie of Cambridge. In myne opinion the Universytie can not geave you too much honor. I mervailed much in the reading, how you were hable to gather suche a fardell of straunge Antiquities together, being otherwise occupied in weightie affaires. But you were ever Helluo Literarum, & that the worlde may well understande. But what thankes they will geave you I knowe not: but I am sure God will rewarde you for bestowing your goodes & landes so charitablie to the honor of him & advauncement of the Comon Welthe. And twise-happie is he that can have regarde to the principall parte, I meane the Sowle, other thinges be but pulvis et umbra. I trust by Gods grace to meete you & Mr Barker [another College friend] in our olde, & your newe Colledge, where we mynde to spende a whole g: (? gallon) of beare; & pricke it uppon one Doct^re^ Caius heade, for I feare me old Coll. is wearye of payeng. He was wont to be an olde Dunstable ladd, & when none wold paie then we shuld blotte his

heade. You made me a proude man when you tolde me that Mr Barker wold sett his helping hand to the garnyshing of the Chappell. A man may knowe (as they saie) by his nose, what drincke he lovethe. And he that dothe care for the glorie of God woll gladlie showe some outwarde thinge to his power to the sitting forthe thereof. But no more of this. I will goe again to my potte. My dynner ys comyng in. And so wishing long & prosperous lief unto you, I bid you farewell from Sugwas the last of Marche, 1571, yours to commande.

In a third letter, dated April 20, 1572, he says:

Still I doe honour your greate diligence & zeale. And if there be any calumpniators to deface verteous enterprises, I think it best to deale with them as one suld with their grandsyre Beelzebub from whence everie such Zoilus doth spring. You may be sure that God will never suffer so chargeable charitable deeds unrequited, but yor fame shall flie to the starres when others shall be drowned in oblivion. If I were not at this tyme a little melancholie I wold have one peice of a merie fitt with you of our old Cambridge toyes. I thanke you for yor booke. I have lately heard of learned Oxford men of such abundaunce of learning & eloquence out of yor drowsie dreamyng nowll that they could not perswade themselves you had it before they sawe th'utterance thereof. I have said often tymes that I have knowen you almost these fiftie yeares of good remembraunce, & besides the benefight of greate memorie you have been as errant a drudge in tumbling over of papers, that scase the like is anywhere to be had. But yet of trouthe I must needes yet lawghe a little, when I remember yor booke of Dogges. I wonder in Gods name who made you a hunter & made you acquainted with gentlewomens little puppies. Sir I thinke I have well nyghe some scoare of all kinde of dogges, & mynde very shortly to clyme up to the mountaines with them, wheere I culd wishe to have yor companye, but I beleave for your following a good crie of howndes a man wold scantely beteme you a good cuppe of sower whaye. I am in haste, you gette no more at this tyme.

The following lines are taken from a printed memorial sheet (Lambeth MSS. 720), dated London, Aug. 10, 1573.

Why should I think, O lerned Cay, that thou art clearly lost,
Syth that thy death excells our life, with stormy tempests tost?
We stand amid ten thousand woes, and through our sinful will,
Both odious to God & world, in darknesse wander still.
But thou, to whom thy mortal corpse a prison did resemble,
Enjoyest God, & seest the light where Angels do assemble.
We caytifes in this wretched world our laboures lost bewayle,
To study artes that are despisde, alas, what doth avayle?

Thou, following the course which God & fortune did thee send,
In buildings great for sacred Muse thy life & wealth didst spend:
And with thy learned bookes the world adorned thou hast,
That fame thou wanst, as virtue's meed, before thy life was past.
This life, O Cay, full happy was, more happy is thy grave,
Thrice happy would I thinke myselfe, if I such end might have.

In 1719, in the course of the alterations in the chapel, the grave was opened. The following account by Mr Warren of Trinity Hall, of the appearance of the body, has been more than once published;

This brings to my mind what I saw in Caius College Chapel. I remember when they were repairing and beautifying that Chapel, the workmen had broke a hole either by accident or design into Dr Caius' grave, which was a hollow place lined with brick on the north side of the chapel at a little distance from his monument which was a mural one. The lid of the coffin was off when I looked in with a candle fixed in a long cleft stick which the workmen furnished me with and with which I could survey the sepulchre very easily. The sides of the coffin were remaining, though in a disjointed and rotten condition. The body seemed to have been a very lusty one, and the coffin was pretty full of it: the flesh was of a yellowish black colour, and yielded to the least touch of the stick and fell to pieces: the eyes were sunk deep into their sockets. A long grey beard, much like that we see in the picture of him, only this was grown very rough by long time: I think it was then about 145 years from the time of his death. I touched his beard with the stick, and turned it a little on one side: it accordingly lay on one side, having lost all manner of elasticity: I therefore brought it back to its right place again. The sight occasioned in me serious reflections, and I went away with such a regard as I thought due to the memory of so celebrated a man as Dr Caius had been. (Warren MS. in Trin. Hall; quoted in *Camb. Portfolio*, p. 175.)

The grave was again opened in 1891, during some repairs in the chapel. At this time a cast was taken of the skull, by Prof. A. Macalister, and the thigh-bone was measured, with the conclusion as to his probable height recorded above. An account of the tomb, as it then appeared, is given in the *Caian*, I. 104.

We have his inventory in the Treasury; mentioning, with the usual minuteness, every article, if valued only at a penny, and even recording some things as being worth "*nil.*" There

is the usual contrast between the nature and value of the various kinds of personal property mentioned in such a list and what anyone in the same relative position would now leave. For instance there is not a single clock or watch, picture or other ornament, or any furniture corresponding to the modern easy chair or sofa; and there is only one carpet. On the other hand "his Apparell" is valued at more than double the amount of the entire contents of the sitting room. The plate is comparatively valuable, and so are the gold rings (seven in number). The totals are as follows: they refer, of course, to his London house.

In the hall	1 . 15 . 5
Domestic utensils	2 . 1 . 9
His Apparell	3 . 19 . 8
In the bedchamber	4 . 5 . 0
Chamber over above	1 . 2 . 4
Chamber over Hall	7 . 8 . 3
Garret	1 . 4
Kitchen	5 . 19 . 0
Plate	32 . 6 . 5
Rings of Gold	10 . 10 . 0
Books	6 . 6 . 6
In College	6 . 10 . 0
In Ready Money	428 . 1 . 2
Total	£513 . 7 . 10 (*sic*)

Of the "ready money," £241 was apparently in the house but handed over to his executor before his death, for the purchase of lands in Caxton, Cambs.; the rest being in the keeping of the college. As will be seen, the plate and rings amount to more than the value of the whole of the rest of his personal property.

The executors' accounts[1] for the funeral, &c., are extremely minute and full, and many of the items are curious and significant of the times, as the following extracts will show.

For black cloth for gowns for the master, fellows, executors, &c.; "for coveringe of the wagon" that brought the body; "lynyng the halle & chappell," &c. more than £40.

[1] Lambeth Library, MS. 720. Printed in the Appendix.

"For our charges in goynge to Cambridge to the funerall & carryinge of his body thither XLv^{s}

"To the poore by the waie in caryinge of him to Cambridge, XIX^{s} IV^{d}

"For hyer of the waggon and horses & the man for fyve daies XXVIII^{s} IV^{d}

"For the dynner made at his buriall VI^{li} VII^{s} VIII^{d}"

(The total of these, and similar items, amounts to £71. 1*s.* 4*d.*)

The legacies are mentioned in the will; but, besides these, gifts were made; e.g. a gilt cup to the College of Physicians "for a remembrance"; and the following remarkable donations: "To his sister's sonne an old cloke & a hatt, VII^{s} VIII^{d}." "Given to his poore sister dwellinge in Norwiche for the releif of hir and hir poore children, by thadvice of my Lord of Canterburie his grace & also of the Mr and fellowes of the college X^{li}" (I had assumed,—*Biog. Hist.* Vol. I. 65,—that the sister was that of Mr Tracy, fellow of the college, as this gift follows immediately after one to him. But the Inventory shows that Dr Caius had a sister[1], whose daughter died in his London house, and I now feel convinced that this gift was to her).

"The money spent in the tyme of his sicknes" includes every such item as "milke for a possett, II^{d}"; and amounts to £2. 16*s.* 0*d.*

"Money spent after his death & before his buryall:

One pound of tow, thread, spice & sweet powder for the corpse, &c.	
For oyles for embalming the coffyne within & without	III^{s} IIII^{d}
To a woman for watchinge VIII daies and IX nights	VI^{s} VIII^{d}
To the surgeon for dissectinge the corps and trymmynge of the bodye	XIII^{s} IV^{d}
To his servants	XII^{d}
Cariage downe of the corps coffyned	VIII^{d}
For a clothe nightcappe taken before his death	VIII^{d}
Oyles and baulme for coffyn by the waie	XII^{d}."

The total expenses accounted for by the executors for his last illness, burial, &c., including the proving of the will are £165. 5*s.* 6*d.* His will, omitting a few legal phrases, &c., is given in full in the *Appendix*.

[1] The entry in the register of the parish of St Bartholomew the less is as follows:—1563, "The third day of September Mary Usher, cosin to Mr doctor Kees was buried." This "cosin" is doubtless his niece, and the same, we may suppose, who kept house for him.

STATUTES OF DR CAIUS.

Dr Caius was expressly authorized, in his Charter of Foundation, to compile a new set of Statutes, provided they did not infringe the Statutes of Bateman. There is some uncertainty as to when he first proceeded to do this. The authoritative code by which the college was governed until the results of the Commission of 1856 came into operation, is certainly that which was always kept in our Treasury[1] and produced at college meetings. It is dated Jan. 1, 1572–3, viz. about seven months before Caius' death. This is the code which the Commissioners printed in the *Documents*. They were not able to reproduce it from our copy, for, as is well known, several of the colleges declined to give them any such facilities, but they had access to an authentic transcript at the Lambeth Library (MS. 720). This had been sent to Matthew Parker in 1574—Dr Caius had expressly assigned to him the duty of interpreting any doubtful points—for his interpretation[2]; and there can be no doubt that it is genuine, and that the code of statutes thus submitted to the Archbishop represents the final version as approved by Caius.

It appears however that Caius had issued a previous body of statutes. This is expressly implied by the words at the conclusion of the code of 1573, "datum Londini tricessimo Martii An° Christi 1558, ac postea auctum primo Januarii An° Domini 1572...per me Joannem Caium." From this we should conclude that the college had been governed for fourteen years by statutes issued in 1558, these having been amended and re-issued at the beginning of 1573. If this

[1] Now transferred to the College Library. It is a small quarto, on paper, containing the Statutes of Bateman, with Caius' interpretation of some doubtful points; Caius' own Statutes, signed by himself at the end, and followed by Abp Parker's interpretation; and a few extracts from wills and deeds concerning benefactions.

[2] The Archbishop's actual interpretation is in our Treasury (Box I. 48). It is dated Jan. 1, 1574–5. Appended to it are the signatures of the master and all the fellows, approving it, and dated Jan. 24, 1574–5.

were so, nothing is now known of this earlier version[1]. All that does exist is a rough draft, utterly unlike the existent statutes, full of additions and erasures, and very uncertain and contradictory as to date.

This curious draft is in the University Library (Mm. 4. 20), and is entitled *Statuta Collegii de Gonville et Caius.* It consists of a text containing a succession of paragraphs marked alternately "Epus" and "Caius," these indicating respectively clauses of bishop Bateman's Statutes and those which Caius proposed to add to them. So far is plain. But this text has had a multitude of corrections introduced. Lines, paragraphs, and even whole pages are scratched through; and there are many and long additions in the margins. The Commissioners professed to print it (*Documents*, Vol. II.), but have done so in a very inconsistent manner; for the portions crossed through are sometimes simply printed, sometimes given in italics, and sometimes omitted. It was a mistake to attempt to print it, for nothing but a facsimile would convey any idea of its condition. Moreover the date of it is doubtful. The original text is dated April 20, 1558; which is later than the date assigned to the earlier version in the code of 1573. This had been corrected to May 7, 1557, which date is printed by the Commissioners, but cannot be correct, for Caius had not then obtained the Charter which is referred to. All we can say is that the draft must have been compiled in Mary's reign, sometime after Sept. 4, 1557.

This rough draft, as above stated, has been printed by the Commissioners. It possesses no authority, and as it largely consists of a mere repetition of Bateman's Statutes it need not be given here. Its only interest lies in the fact that, having been composed in Queen Mary's reign, it illustrates the wishes and convictions of Dr Caius at a time when his real sentiments could be freely expressed. Such clauses, for

[1] Perhaps the following words in the *Annals* (p. 32) refer to this earlier copy, they belong to about the date 1558: "Dedit etiam Collegio librum Annalium et Statutorum holoserico villoso carmesino velatum, umbonibus laminibusque argenteis angularibus cathenaque argentea ornatum." Our present copy of the *Annals* (MS. 371) by no means corresponds to this description, so the words may refer to a lost copy of Statutes.

instance, as the following, occur: "Hæc sacrosancta quæ sumpsimus mysteria quæsumus Domine Deus noster ut meritis tuis et precibus omnium Sanctorum tuorum nobis ad salutem proficiant, et fundatoribus nostris Edmundo Gonvyll, Willmo. Bateman, et Johanni Caio et eorum parentibus et benefactoribus, te favente, prosint ad peccatorum expiationem, misericordiæ indulgentiam, æternæ beatitudinis lætitiam, et requiem sempiternam." These, of course, are intended to be perpetual prayers for the repose of the founders' souls; and are probably what the fellows alluded to in the complaint recorded on page 26.

That Caius prepared various drafts of his proposed statutes before their final issue in 1573 is likely enough. Judging from some loose sheets found in our Treasury (now in MS. 714), one of these drafts seems to have been drawn up in English. The following are some of its regulations,

That every scholar shal singe at the lest his playn songe, and know his gramer, both Greek & Latine; and those only shalbe eligible, except gret scarcite of apte scholers ther be, in which case it shalbe sufficient if he knowe his gramer only.

That divine service be songe every principal fest at the lest, by note, and every majus duplex, if it may be. And he which shalbe absent at eny tyme from the divine service shall lose a grot and his diner.

That thei pray daylie in their graces and praiers, namely for ye sowles of their founders, Goneville, Bateman and Caius.

That non shal be felowe or scholar whose father is worth in goodes or landes XL^li^. (Restrictions on the private income of fellows are not uncommon; but I do not remember to have seen the limit so clearly assigned to the *father's* wealth.)

That all ye felowes and scholers be men of the universalle faith, civile quiet and grave, no strivers no disturbers of ye college, not factiose, obedient to ye Mr and president, and to ye statutes of the same college and universite, men apt witty and diligent to study and lerne, and so to behave himself that he fal not in the contrarie of eny of theis, poore mens children and non others, studiose vertuose and not sicly nor diseased with eny infective disease ner disfigured, borne in the cuntreys of Norff and Suff.

That if eny of the felowes and scholers shalbe notorious unthrifts dissolute persons and not studiose, and admonyshed thereof do not amende their faute, he to be utterly discharged ye third tyme from all benefite of the college, and other vertuose honest and thryvynge to be chosen in his stede or place.

That my scholers be students in the liberal studies and chefely in logic, and be excellent in the grek tunge, after in philosophie untyl thei be Mrs in arte; then every man to appoynt his studye to summe necessarie office in the Common wealth, eyther in Divinite Physic or Lawe, accordyng to the statutes of ye fownders and mynds of their benefactors.

No college statutes express more clearly what I conceive to have been the main objects of the principal founders and benefactors: viz. that these endowments were intended solely for those who were really poor; that the recipients were to be picked students from the districts in which the founder was interested; that they were not only to be diligent in their studies, but to aid in carrying on, according to their position, the work of the college; and that the ultimate object of their training was to be, not "research" or the perfecting of their private studies, but the more intellectual kinds of practical life, i.e. "some necessary office in the Commonwealth."

Dr Caius was a voluminous author, but of his many compositions several were lost, others exist only in MS., and others again were first published after his death. The following list[1] has been carefully revised by the catalogues of the British Museum and other libraries: (1) De Medendi Methodo... Basle, 1544. Reprinted at Louvain, 1556; and with the Opuscula of J. B. Montanus, Basle, 1558. (2) Galeni libri aliquot Græci... Basle, 1544. Some of these treatises had not previously been printed, and others have the text corrected from his own MSS. (3) Galeni de tuenda valetudine libri sex. Basle, 1549. (4) A Boke or Counseill against the Disease commonly called the Sweate or Sweatyng Sicknesse. London, 1552. This has been reprinted in 1844 and 1847. (5) Opera aliquot et versiones. Louvain, 1556. This contains the De Medendi Methodo, above; the De Ephemera Britannica liber unus:—the latter being a treatise on the Sweating Sickness intended for professional use (reprinted in London, 1721, and in Berlin, 1833); and Galenus de propriis libris. This contains the portrait referred

[1] I have not given the titles in full here, as this has been already done by Cooper (*Ath. Cant.*) and Mullinger (D. N. B.).

to in a later chapter. (6) Galeni Pergameni libri... Basle, 1557. (7) De Antiquitate Cantabrigiensis Academiæ libri duo. London, 1568. This was anonymous, the author being simply described as "Londinensis." It was republished in 1574, after his death, with his name, together with (8) his Historia Cantabrigiensis Academiæ ab urbe condita. (9) De Pronunciatione Græcæ et Latinæ linguæ cum scriptione nova. London, 1574 (after his death). (10) De[1] Canibus Britannicis. De rariorum animalium et stirpium historia. De libris propriis; 1570. Reprinted 1729. The first of these was written for Conrad Gesner, for insertion in his History of Animals, but owing to Gesner's death not published there. The last is a minute account of his various writings, published and unpublished. (11) Of Englishe Dogges. A shorte treatise written in Latine by Johannes Caius, drawne into Englishe by Abraham Fleming. London, 1576. Reprinted 1880. (12) Epistola Bartholomæo Clerke. Prefixed to his translation of Castilion. London, 1577.

In his *De Libris propriis*, above, he mentions several other works, for instance, juvenile translations of Greek and Latin authors. But these mostly seem to have been lost. The following MS. works are important. (1) The *Annales* of our College. This was printed in 1904. (2) Annales Collegii Medicorum Lond. This is a similar work to the above, and deals with the history of the College of Physicians. It is preserved in their library.

A number of other "works" are given in Cooper's list. Some of these, however, amount to nothing more than brief notes in books, principally in various Greek medical MSS.: there are several of these in our library (e.g. in Nos. 50, 495, 500: being MSS. which he collected in Italy and presented to the college). Others, again, were merely juvenile translations from Greek done for friends when he was a student. And some are lost; like his History of the City of Norwich,

[1] Fuller says that "when King James I. passed through the college the master thereof presented him a Caius *de Antiquitate Cantabrigiæ*, fairly bound, to whom the King said, 'What should I do with this book? Give me rather Caius *De Canibus*.'"

which he commenced in early life, and his notes on the writings of his college friend W. Framingham.

Of these works the most controversial, and that which probably secured the most interest in his own day, was that on the Antiquity of the University. Its origin was this. On the occasion of the visit of Queen Elizabeth to Cambridge in 1564, the Public Orator, William Masters, asserted, in his speech, the superior antiquity of Cambridge over Oxford. This being reported to Thomas Caius of Oxford, Master of University College, he forthwith wrote a MS. reply. John Caius happened to see this and wrote a rejoinder. This he forwarded in MS. to Abp Parker, with a letter dated from Cambridge Ap. 8, 1567, in which he requests the judgment of the Archbishop, of Sir W. Cecil, and others. (Parker, *Corresp.* p. 298.) The volume was published anonymously in 1568. The rival advocates died within a short time of each other. The whole controversy was published by T. Hearne in 1730. No modern historian would attach much value to the arguments on either side.

As regards his treatise on Greek pronunciation (No. 9), strongly as he was interested in the subject, and often as he refers to it, it seems difficult to make out his views clearly; and the date of its composition seems quite uncertain. As is well known, a small band of Cambridge scholars, of whom the principal were Cheke and Smith, instigated by the teaching of Erasmus, advocated a reformed pronunciation of Greek, which in 1542 was condemned and forbidden by Gardiner. Caius, conservative as usual, supports the old, and what in his younger days had been the authoritative view. Prof. J. S. Reid says of it that "the tractate itself is of no value whatever as a contribution to the controversy, from the scholar's point of view. Both in its Latinity and in its dialectic it is vastly inferior to the letters which Gardiner addressed to Cheke. It displays a rather wide, but equally loose learning. The theme is a denunciation of change, and the treatment is frequently illogical....It is strange that Caius should speak as though the reformed pronunciation struck him as a novelty when he returned

to England in 1544. He says he found 'a universal buzz (personare omnia) of new men pronouncing in a new way.' The men were not new: they were already, when Caius left England in 1539, among the most prominent men in the University."

According to Strype (*Parker*, I. 467) Caius was supposed to have had a considerable share in Richard Grafton's *Chronicle*, 1569. It is also said that he assisted in compiling the University Statutes of 1570; and, jointly with Dr Perne, composed a treatise on the Privileges of the University, 1571 (*Harl.* MS. 7048. Transcribed in Baker MSS., Vol. XXI.).

Chronicle.

1564. The month of August in this year was marked by all the magnificent ceremony which attended a Royal visit. For five days Queen Elizabeth was engaged (Aug. 5–10) in a round of services, plays, and disputations. The visit was announced to the Vice-Chancellor, about a month before, by Lord Burghley, who desired the authorities to consider "what manner of pleasures in lernynge may be presented to her majesty." Our college was duly visited by the Queen; and, in the arrangements for the accommodation of the attendant train, to us was allotted the housing and entertainment of the doctors and of the maids of honour. As to the way in which this unique welcome given to ladies was carried out one would be glad of information. Two members of our body took a part in those "pleasures in learning" which the University so amply provided. Dr Humphrey Busbey, a fellow-commoner, was one of the disputants in the Law Faculty; and Dr Caius naturally took the most prominent place in his own department. The Medical Acts took place in St Mary's Church; the subjects being *An cibus simplex sit preferendus multiplici;* and *An cœna prandio liberalior esse debeat:*—subjects, we should imagine, from what we know of his feeble digestion, already of painful personal interest to him. The discussion

was not very successful: "then Dr Caius, as antient in that faculty, moved the questions. And then the respondent made his position. But because their voices were small and not audible, her Majesty first said unto them *Loquimini altius*. When that would not help, she left her seat and came to the stage over their heads: but because their voices were low and she could not well hear them her Grace made not much of that Disputation" (Nichols; *Progresses of Qu. Eliz.* I. 171).

One document of some interest and importance had been prepared for this visit, and was put into the Queen's hand on her arrival. It contained a brief account of each college, with mention of its most distinguished members in Church and State, together with a complete list of all the residents. It appears that at this time, just before the building of the second court, our college comprised eight fellows, eleven fellow-commoners, ten scholars, and eighteen other students (*Harl.* 7033; i.e. *Baker*, vol. 6).

The *Annals* record, about this date, two narrow escapes from fire. One of these illustrates what a source of danger there must then have been in the rush-covered floors. A fellow of the college, a medical student, had left some herbs distilling over his fire. The flames had somehow set light to the rushes, crept along the floor, and the bed and hangings of the room (*peristromata*) were already in a blaze when the mischief was fortunately discovered.

In July, 1571, Henry Dethick, one of the more turbulent opponents of the master, became reconciled to the college. "To obtain his release from prison, where he was confined by mandate of the Archbishop,...and that no opposition should be made to his going abroad, he gave to the college £40, at the suggestion of the Archbishop, freely and without any condition" (*Annals*).

APPENDIX I

[1]CERTIFICATE OF MATRICULATION AT PADUA

Nos Symon Arborsellus Almæ Universitatis Dominorum Artistarum et Medicorum florentissimi Gymnasii Patavini Vicerector, Fidem indubiam facimus ac attestamur, Literatissimum Virum Dominum magistrum Joannem Caium Britannum Artium et Medicinæ Doctorem Excellentissimum, atque in hac nostra Universitate artis disserendi Græcè professorem publicum, esse in Catalogum seu Matriculam studentium nostræ Universitatis relatum ac conscriptum, et vigore statutorum et ordinum Universitatis prædictæ, esse liberum pariter et bona sua et suæ familiæ cujuscunque generis ab omni datii seu gabelle solutione. Quapropter hortamur et presentium tenore requirimus omnes datiarios palaterios aut datiis presidentes Illustrissimi Ducis Domini Venetorum ut ipsum D. Magistrum Joannem Caium, famulos, aut nuntios suos cum bonis et rebus suis et suæ familiæ cujuscunque generis Ire, redire, transire, emere, ac conducere permittant sine alicujus datii seu gabellæ solutione prout de Jure et ex predictorum statutorum forma facere tenentur et obligati sunt. Alioquin pœna in ipsis statutis specificata irremissibiliter punientur. In Quorum fidem et testimonium hoc mandatum scribi, et Sigillum nostræ Universitatis apponi fecimus, ac propria manu subscripsimus. Datum Paduæ ex Officio Artistarum, decimo quinto die Mensis Junii Anno MDXXXXI.

Nos Simon Arborsellus, artistarum Vicerector subscripsi.

Jo. Antonius de S^to^ Angelo Bidellus generalis et Notarius Loco Notarii mandato subscripsi.

[1] For help in the interpretation of some of the contractions in these documents I have to thank the Provost of King's, and some of the experts in the MS. Department of the British Museum.

APPENDIX II

CERTIFICATE OF DOCTORATE OF MEDICINE

In Christi Nomine Amen.

Universis et singulis personis hoc doctoratus privilegium visuris, lecturis, et legi pariter audituris, Jacobus Rota Juris utriusque Doctor, Dei et apostolicæ sedis gratia Episcopus Argolicencis, et in ecclesia Paduana reverendissimi in Christo patris et domini domini Francisci, miseratione divina S. Marci sanctæ Romanæ ecclesiæ diaconi Cardinalis, Pisani, et præfatæ Paduanæ ecclesiæ perpetui administratoris comitisque Saccensis, necnon et generalis antiquissimi celeberrimi et privilegiati gymnasii Patavini Cancellarii apostolici dignissimi Suffraganeus Locumtenens et Vicarius generalis, Salutem in eo qui est omnium vera salus. Gloriosa scientiarum ac bonarum artium mater Padua, cujus in tota Italia veneranda clarissimorum Doctorum authoritas sydereis splendoribus obtinet principatum, illos duntaxat ad summum Doctoratus gradum et magisterii dignitatem extollere consuevit, quos rigorosi examinis certamen, ac virtutum excellentia, necnon et meritorum copia laurea Doctoratus corona dignos exhibuerit quandoquidem majoribus nostris juri consentaneum visum fuit, unumquemque pro meritis digna præmia ferre, et propterea jure optimo sancitum est, ut qui liberalibus artibus philosophiæ et sacræ medicinæ vehementer operam darent, summo honore ac præmio afficerentur, quatenus eorum exemplo, posteri ad capescendam virtutem et summæ probitatis ac laudis decus et gloriam accenderentur. Significamus itaque vobis, et harum seriæ fidem facimus, quod die datæ presentium Nos Jacobus Rota Episcopus antedictus authoritate prelibato reverendissimo D.D. Car^{li} et dictæ Paduanæ ecclesiæ perpetuo administratori, ex sua pontificali dignitate competente tam ex antiqua et approbata consuetudine studii prædicti Paduani, quam vigore privilegiorum fœlicis recordationis Dominorum Urbani Quarti, Clementis sexti, et Eugenii Quarti Romanorum pontificum qua fungimur in hac parte, existente magistro D. Simone Arborsello Cremonense, Artium et Medicinæ doctore, et almæ Universitatis Ultramontanorum et Citramontanorum Artium et Medicinæ Scholarium studii florentissimi jam dicti Paduani Vicerectore meritissimo, per venerandum collegium Artium et medicinæ doctorum ejusdem florentissimi studii Paduani, egregium et doctissimum virum dominum magistrum Joannem Caium Natione

Britannum civitate Norvicensem, Ruberti Caii honestissimi loci et familiæ viri filium, Artium et philosophiæ Doctorem excellentissimum, atque in hac nostra Universitate Patavina cum suo summo honore et omnium laude dialectices Græcè professorem publicum, qui in hoc studio Paduano et Cantabrigiæ celeberrimæ Britannorum Academiæ (ubi artium et philosophiæ doctor concordi regentium et non regentium concensu, ut nobis ex literis patentibus tum testimonialibus tum commendatitiis ejusdem Universitatis sigillo signatis clarissime liquet, creatus est) in artibus et medicinis plurimis annis insudavit, et ita profecit, ut se dignum laurea corona exhibuerit, nobis per infranominatos promotores suos presentatum, punctis ei (ut moris est) in medicinis præassignatis, coram nobis diligenter et rigorose examinari fecimus. Et quia in hujusmodi examine sua puncta recitando, et argumenta ac dubia circa ipsa contingentia, quamvis ardua et obscura, seriatim assumendo, et clare respondendo solvendoque, tam bene, laudabiliter, excellenter, et magistraliter se habuit atque gessit, talemque ac tantam ingenii, doctrinæ, memoriæ, cæterarumque rerum quæ in consummatissimo medico exigi solent, experientiam fecit, ut ab omnibus doctoribus collegii prædicti ibi existentibus Unanimiter et Concorditer, ac eorum nemine penitus dissentiente Idoneus et sufficientissimus in medicinis fuerit judicatus, sicut ex eorum votis secreto in scrutinio nobis in scriptis porrectis constitit evidenter. Nos ergo præfatam sequentes consuetudinem et formam privilegiorum studii sæpedicti, consideratis scientia, facundia, modo legendi, moribus et virtutibus, quibus eum altissimus illustravit, prout in dicto suo privato et rigoroso examine in facto visibiliter demonstravit, De consilio omnium doctorum prædicti collegii ibidem existentium et instantium, pro tribunali sedentes, eundem D. magistrum Joannem Caium in Dei nomine approbavimus et licentiavimus, pronuntiantes et declarantes eum esse habilem, idoneum, benemeritum, ac sufficientissimum ad habendum, tenendum, tractandum, et exercendum officium et honorem doctoratus in medicinis, ipsumque continuo medicinæ doctorem fecimus solemniter et creavimus, ac facimus et creamus per presentes, tribuentes ei tanquam idoneo et sufficienti et hac promotione dignissimo cathedram Doctoralem ascendendi, et insignia Doctoratus a promotoribus suis accipiendi, ac eisdem promotoribus ea illi impendendi licentiam liberam et facultatem ac insuper eidem plenam in Domino concedentes potestatem et facultatem ut de cætero libere possit in medicinæ et singularum ejus partium sapientia legere, repetere, docere, disputare, glossare

practicare, interpretari, questiones determinare, scholas regere, bacchalarios constituere, omnibusque et singulis uti, et gaudere privilegiis, prerogativis, exemptionibus, libertatibus, concessionibus, honoribus, favoribus, ac indultis aliis quibuslibet quocunque nomine censeantur, Quibus Romanæ Curiæ Parisiensis Oxoniensis Bononiensis et Salamantinensis studiorum doctores et magistri ex quibusvis apostolicis et Imperialibus concessionibus aut indultis aliis gaudent et utuntur, uti et gaudere possunt et poterunt quomodolibet in futurum, juxta continentiam, vim, formam, et tenorem privilegiorum apostolicorum a memoratis olim summis pontificibus prefato studio Paduano concessorum. Quibus ita gestis, famosissimus et excellentissimus artium et medicinæ doctor, D. magister Junius Paulus Crassus civis Patavinus promotor ejus in medicinis, pro se ac famosissimis artium et medicinæ doctoribus, viz. D. magistro Hieronymo Urbino, D. magistro Odo de Odis, D. magistro Francisco Frizimelega, et D. magistro Ludovico Pasino, civibus Patavinis compromotoribus suis in medicinis, memoratum D. magistrum Joannem Caium petentem et acceptantem consuetis ornamentis doctoralibus ibidem decoravit solemniter et insignivit. Tribuit namque ei medicinæ libros primo clausos, mox et apertos, biretum doctorale capiti ejus imposuit, ac ipsum annulo aureo subarravit, pacisque osculum ei cum doctorali benedictione tribuit. Sic itaque cum summa laude et honore plurimo præfatus D. magister Joannes Caius ad apicem doctoratus in medicina ascendit. In quorum omnium et singulorum suprascriptorum fidem et testimonium has nostras patentes privilegii literas manu nostra subscriptas fieri, et prælibati reverendissimi domini domini Cardinalis sigilli jussimus appensione communiri. Datum et actum Paduæ in episcopali palatio in loco solito examinum. Presentibus nobilibus et egregiis viris, D. magistro Vincentio Madio Brixiense, D. magistro Lazaro Bonamico Bassaniense, D. magistro Joanne Butirono Veronensi, doctoribus et professoribus publicis, testibus ad hæc specialiter vocatis, habitis, et rogatis, astante etiam nobili et copiosa aliorum doctorum civium ac scholarium multitudine, Decimo tertio die mensis Maii, Indictione xiiii, Anno Christi MDXXXXI, Pontificatus autem Sanctissimi in Christo patris et domini nostri domini Pauli, divina providentia episcopi Romani tertii, Anno septimo.

Ita est Jacobus Rota Episcopus suffraganus et vicarius generalis *subscriptus* (?) manu propria.

Et ego presbyter Ludovicus de Tironibus notarius et cancellarius episcopatus Paduæ rogatus interfui et mandato subscripsi.

APPENDIX III

THE CHARGES[1] OF THE FUNERALS OF MR DOCTOR CAIUS

Imprimis for xii yardes of black Clothe at xviii^{s} the yarde for Gownes & Coates for the executors — x^{li} xvi^{s}

Item for v yardes of black at xviii^{s} the yarde given for a gowne to the M^{r} of Caius Colledge — iiii^{li} x^{s}

Item for xx^{tie} yardes of black given to fower of the fellowes of the same Colledge beinge then resident at the tyme of his buriall at xvi^{s} the yarde — xvi^{li} —

Item for xii yardes of black at ix^{s} the yarde given to the servantes of the Executors for viii Coates, viz. a yarde and a half a pece to every of them — v^{li} viii^{s}

Item for iiii yardes di. of black at ix^{s} the yarde given for iii Coates one to the waggoner an other to the beadle of the Physicians & the thirde to the servante of the Mr of the Colledge — xi^{s} vi^{d}

Item for ii yards di. of black for Coveringe of the Coffyne at vi^{s} viii^{d} the yarde — xvi^{s} viii^{d}

Item for xii yardes of bayes at ij^{s} the yarde for Coveringe of the waggon — xxiiii^{s} —

Item for v yardes of black Clothe at xviii^{s} the yarde for ii gownes for the executors wyves — iiii^{li} x^{s}

Item paide for the hyer of blackes for the lynynge of the halle & Chappell — x^{s} —

Item for xii yardes of black rugge at xiii^{d} the yarde for gownes for two bedewemen — xiii^{s} vi^{d} ob.

Item for a poore man's Coate that served in the Colledge one yarde di. at vi^{s} viii^{d} the yarde — x^{s} —

Item for makinge of the two poore womens gownes & the poore mans coate & thinges bought for the same by the Tailor, & for hanginge of the halle & Chappell & for nayles for the same — viii^{s} ii^{d}

[1] The additions of the sums in these accounts are given as they stand in the original.

Item to the poore of the Hospitall of little St Barthilimews where he died for Pytt & Knyll xvi^{s} viii^{d}
Item to the poore for peales iii^{s} iiii^{d}
Item to the Vicar there in recompense of his buriall v^{s} —
Item to the clerke in recompense of the same buriall v^{s} —
Item to the Sexten for knollinge of the Bell xii^{d}
Item for buryinge of his Bowells in the Chancell viii^{d}
Item to the Paynter for viii peeces of his Armes made on Buckeram with mettall at ii^{s} iiii^{d} the pece xviii^{s} viii^{d}
Item for sixe other in mettall made on paper at xx^{d} a pece x^{s} —
Item for x other made in collor at xiiii^{d} the pece xi^{s} viii^{d}
Item given to the poore in xiii parishes within the Universitie of Cambridge iii^{li} vi^{s} viii^{d}
Item to the poore of Little St Bartilmews x^{s} —
Item for our charges in goyinge to Cambridge to the funerall & caryinge of his bodye thither xlv^{s} —
Item given to the poore by the waie in caryinge of him to Cambridge & to certen poore folkes in Townes xix^{s} iiii^{d}
Item spent at Cambridge at our lyinge there for horsemeat & mans meate iii^{li} x^{s} —
Item spent in comynge home from Cambridge xl^{s} iiii^{d}
Item for hyer of the waggon & horses & the man for ffyve daies xxviii^{s} iiii^{d}
Item given to the Vice Chancelor & to the doctors & to the Regentes & non Regentes xxxvii^{s} viii^{d}
Item to the Bedells for their paynes xv^{s} —
Item for the dynner made at his buryall vi^{li} vii^{s} viii^{d}
Summa lxxiii^{li} ix^{s} viii^{d} ob.

LEGACIES GIVEN BY THE LAST WILL AND TESTAMENT OF MR DOCTOR CAIUS

[First a long list of books and their estimated prices given "to his Colledge"]

Item One Counterpoynt of Tapistrie xl^{s} —
— One Carpett of Tapistrie xv^{s} —
— One Celer for a bedd xvi^{s} —
— One old Celer for a bedd viii^{s} —

Item Six cusshens vii^{s} —
— A great boxe sent to the Colledge with Evidences vi^{d}
— Delyvered unto my L. of Canterburies grace one little Ringe of golde with a Table dyamond in the same which was delyvered the xxxth of July 1573 liii^{s} viii^{d}
— Paide unto Mr Legge Mr of the Colledge of Gonevill & Caius for a Legacy xxx^{s} —
— To Mr Hounde one of the fellowes of the same Colledge for a legacy xx^{s} & for makinge a Sermon at the buriall in the hall xx^{s} xl^{s} —
— To Mr Churche one other of the ffellowes of the same Colledge for a legacy xx^{s} —
— Allowed unto Willm Gerrard of the money in Mr Coneways handes for a legacy given unto him by Mr Doctor Caius the some of x^{li} —
— Allowed unto the said Wm Conewey of the money remayninge in his handes for his legacy x^{li} —
— paid and delivered unto Mr Honde a legacy given unto him by the saide Mr Doctor Caius one pece of good velvett conteyninge fower yardes iii^{li} —
— Unto Mr Hone of Satten iii yardes given to his wief in legacie by the said Mr Doctor Caius xxviii^{s} —
— Delyvered and paid unto Richard Clappham for a Legacy xx^{s} & for money given him in rewarde by the consent of the Mr & ffellowes of the Colledge xx^{s} in the whole xl^{s} —
— to the poore of little St Bartilmewes xx^{s} —
— Delyvered unto my Lorde Cheif Justice of England one Ringe of gold with the signe of a Corse in a sheete in the same l^{s} —
— Delyvered to my Lord Cheif Justice of the Common Place one Ringe of gold with T. W. upon the same xl^{s} —
— unto Mr Justice Wraye one Ringe of gold with a deaths hed graven upon the same xxvi^{s} viii^{d}
— unto Mr Attorney General one Ringe of golde made like a hoope xv^{s} —
— delyvered unto Mr Solicitor one Ringe of gold sett with a Turques xiii^{s} —
— given to my Lady Catlyne one Dyaper fringed Clothe iii^{s} —
— to my Ladie Allington one Dyaper fringed Clothe iii^{s} —

Summa xlix^{li} viii^{s} ii^{d}

MONEY AND OTHER THINGS GIVEN BY THADVICE OF THE OVERSEER & EXECUTORS WITH THE CONSENT OF THE MR & FELLOWES OF THE COLLEDGE

Imprimis given to Mr Doctor Caldwell three yardes of Satten xxiii^{s} —

Item to the Colledge of Phisicions for a Remembrance of Mr Doctor Caius beinge manye tymes their president one gilt Cuppe weyinge xvi ounces at v^{s} ii^{d} the ounce iiii^{li} ii^{s} viii^{d}

— to Mr Hone in furder consideracion of his charges & paynes one olde Saddle with thappurtenances vii^{s} —

— to Mr Pierson for a Remembrance the Armes of England embossed in a Table iii^{s} —

— to his sisters sonne an old Cloke & a hatt vii^{s} iii^{d}

— the Portall of Waynscott a standerd of the house & not to be solde v^{s} —

— given to Mr Tracy one of the fellowes of the Colledge for his paynes xx^{s} —

— to his poore sister dwellinge in Norwiche for the releif of hir & hir poore Children by thadvice of my Lorde of Canterbury his grace & also of the Maister & ffellowes of the Colledge x^{li} —

— Given unto Willm Chapman joyner by thadvice of the said Mr & ffellowes in recompence of a bargayne which he tooke by great to make seates in the Chappell by the which bargayne he saith he had great losse, which is given at the request of the Vicechancellor & dyvers other of the masters & hedes of the Colledge within the Unyversitie xl^{s} —

Summa xix^{li} ix^{s} —

Alabaster bought for Mr Doctor Caius Tombe. Paide to Mr Doctor Caldwell for fyve loades of Alabaster x^{li} iiii^{s} ii^{d}

Reparacions of Mr Lynacres Tombe. Paide to the Paynter for renewing of Mr Lynacres Tombe in Paules iii^{li} v^{s} —

THE DRAWINGE OF THE PLOTT OF THE TOMBE AND OTHER NECESSARY EXPENCES

Imprimis for drawinge of the two plattes for the forme & makinge of the Tombe for Mr Doctor Caius in Cambridge x^{s} —
Item for gildinge & renewinge the Epitaphe in Brasse under Mr Lynacres Tombe x^{s} —
—— for the clarkes wages iiii^{d}
—— to the scavageors iiii^{d}
—— for Cord nayles & cariage of a Chest iiii^{d}
—— for a Baskett xii^{d}
—— for cariage of it vi^{d}
—— for the makinge cleane of the house xii^{d}
—— for cariage awaie of rubbishe xii^{d}
—— to Mr Henley for man xv^{d}
—— delyvered in truest to the man that shuld worke the Tombe at Cambridge xii^{d}
—— to the Sexten of Powles for lendinge of ladders & other paynes takinge viii^{d}
—— to the Proctors clerke for his paynes xii^{d}

Summa xxviii^{s} v^{d}

MONEY SPENT IN THE TYME OF HIS SICKNES FROM THE XXIIITH OF JULYE TILL THE XXXTH OF THE SAME

Imprimis for beif the xxiiith daie at dinner vi^{d}
Item for salt, i^{d}; bread, iiii^{d}; drinck, iiii^{d}; mutton for supper, xii^{d}; bread, iiii^{d}; drinck, v^{d}; Candles, vi^{d}
Item for egges for dynner the xxiiiith daie iiii^{d}
For butter, iiii^{d}; cheese, ii^{d}; bread, iiii^{d}; almondes, viii^{d}; drinck, iiii^{d}; fishe, viii^{d}; bread at night, vi^{d}; drinck, iiii^{d}; milke for a possett, ii^{d}; watchinge candles, vi^{d}; to the Laundres, xvi^{d}
For drinke at dynner the xxvth daie v^{d}
For bread, iiii^{d}; cheese, iiii^{d}; almondes, viii^{d}; egges, iiii^{d}; butter, iiii^{d}; to a poore man that came from Cambridge, ii^{s}; bread for supper, iiii^{d}; for cheese, iiii^{d}; egges, iii^{d}; drinck, iiii^{d}; butter, iiii^{d}; pepper, iiii^{d}; candells, vi^{d}; sault, i^{d}

Beif for dynner the xxvith daie xii^{d}

For bread, iiii^{d}; drincke, iiii^{d}; wyne, iii^{d}; suger, ii^{d}; bread, iiii^{d}; drincke, vi^{d}; Rosewater, xii^{d}; sault, i^{d}; mutton, xii^{d}; cloves & white vinagre, vi^{d}

Beif at dynner the xxviith daie viii^{d}

Bread, vi^{d}; drincke, vi^{d}; almondes, viii^{d}; pepper, iii^{d}; a rack of mutton, viii^{d}; corance, iiii^{d}; reyssens, iiii^{d}; prunes, ii^{d}; to the Laundres, xii^{d}; sault, i^{d}; mutton for supper, xii^{d}; suger, xii^{d}; bread, vi^{d}; drinck, vi^{d}; almonds, viii^{d}; candles, vi^{d}; sault, i^{d}; to the Laundres, ii^{s}; for ii drinkinge glasses, iiii^{d}; ii erthen pannes, viii^{d}; for an erthen potte, vi^{d}

Rosted beif for dynner the xxviiith daie xii^{d}

For drinck, vi^{d}; bread, iiii^{d}; a rack of mutton, viii^{d}; pepper, iii^{d}; corance, vi^{d}; reysens, iii^{d}; prunes, iiii^{d}; sault & musterd, ii^{d}; mutton for supper, xii^{d}; bread, iiii^{d}; drinck, iiii^{d}; pepper, iii^{d}; candles, vi^{d}; rosewater, xii^{d}; to Mr Houdes daughter & servants, ii^{s}; for a linke, iiii^{d}

Beif at dynner the xxixth daie xii^{d}

To the mynister, ii^{s}; for bread, iiii^{d}; drinck, vi^{d}; to the poore man that came from Norwich, ii^{s}; the Laundres, ii^{s}; for mutton for supper, x^{d}; bread, iiii^{d}; drinck, v^{d}; to a Reader, xii^{d}; for cheese, ii^{d}; pepper, iiii^{d}; wyne, iiii^{d}; suger, iii^{d}; milke for a possett, ii^{d}

Summa lvi^{s}

MONEY SPENT AFTER HIS DEATH & BEFORE HIS BURIALL

Imprimis the xxxth of Julye for i^{li} of towe iiii^{d}

For thridd, ii^{d}; a pott, viii^{d}

Spice & swete powder for the Corps vi^{s} viii^{d}

Branne, viii^{d}; herbes & posies, xii^{d}

For i pottle & a pynt of rennyshe wyne xvi^{d}

Sugar, xii^{d}; botehier, xii^{d}

Bread drinck & butter for the doctors of Phisick & their men iiii^{s} iiii^{d}

To my Lordes grace his men for their botehier ii^{s} —

Cariage of my Lordes boxe with books iiii^{d}

Meate for dynner & supper, IIˢ; breade & drincke, XIIᵈ; to the Laundres, XIIᵈ

For oyles for embalminge the Coffyne within & without	IIIˢ IIIIᵈ
The XXXIᵗʰ of Julye to a Caryer of Cambridge	XIIᵈ
To a woman for watchinge VIII dayes & IX nightes	VIˢ IIIIᵈ
To a woman for watchinge V daies & VI nightes	IIIIˢ VIIIᵈ
To the Surgeon for dissectinge the Corps & trymmynge of the bodye	XIIIˢ IIIIᵈ
To his servante	XIIᵈ
The first of August for the Coffen with Iron ringes	VIIIˢ —
For houserent for one half yere ended at Michaellmas last	XXVIˢ VIIIᵈ
Cariage downe of the Corps Coffyned	VIIIᵈ
To the Laundres	XVIᵈ
For a clothe nightcapp taken before his death	VIIIᵈ
The seconde of August for the Clerkes wages	IIIIᵈ
For makinge the wagon clothe	XXᵈ
To the scavageour	IIIIᵈ
For the trymmynge of the waggon clothe & naylinge thereof	XIIᵈ
To the Porter for watchinge & other paynes takinge	XVIᵈ
For bread & drinck, IIIIᵈ; candles, IIIᵈ; a Linck, IIIIᵈ	
Oyles & Baulme for the Coffyn by the waie	XIIᵈ
Cariage of clothe from London to Cambridge	VIˢ VIIIᵈ
To a woman for washinge, VIIIᵈ; to Mr Luke, Xˢ	
To a Preacher for a Sermon before the Colledge of Physicians	Xˢ —
Summa	VIˡⁱ IIIIˢ Vᵈ

TO CHARGES FOR PROBACYON OF THE TESTAMENT

Imprimis for the probate of the Will	VIˢ VIIIᵈ
For the Somners fee	XIIᵈ
Engrossinge thereof in parchement	XIIIˢ IIIIᵈ
The regestringe thereof	Xˢ —
The Proctors fee, IIIˢ IIIIᵈ; the proxie, XVIᵈ	
The double engrossinge of the Inventaries	Xˢ —
The Proctors fee for exhibitinge thereof	IIIˢ IIIIᵈ
The Register's hande to them	XIIᵈ
Summa	XLIXˢ

MONEY DISBURSED FOR LANDE BOUGHT TO THE USE OF GONEVILL AND CAIUS COLLEDGE

Paide unto Iames Altham & Thomas Altham for the purchase of certen landes in Caxton in the Countie of Cambridge to the use of the said Colledge CCXL^{li}

THE CHARGES OF THIS ACCOMPT

Item paide for the wrytinge of a Coppie of the Inventarie of this Booke, & a Breviate of the Accompte of the saide Executors All which are delyvered unto my said Lord of Canterburie his grace XIII^{s} IIII^{d}

Summa totalis CCCCIX^{li} X^{s} VI^{d} ob.

And so remayneth in the handes of the saide Willm. Coneway one of the saide Executors CIIII^{li} II^{s} III^{d} ob. received by the M^{r} & fellowes

APPENDIX IV

DR CAIUS' INVENTORY

The Invetarye of suche goodes as Iohn Caius Doctor in Phisicke hadd in his howse within the parishe of littell St Bartholimewes of London, praysed by Thomas Green, goldsmith, Iarvise Duberic, merchaunt-tailor, Richard Trevise, Sadler, Richard Ysode, paynter, Thomas Cadman and Henry Bineman, stacioners the XVth of August Anno Domini 1573

IN THE HAULE

Imprimis the hangings conteyning XXXIIII yardes of olde paynted cloth at thre half pence the yarde IIII^{s} III^{d}

Item a mappe of pimone (?Piedmont) in creste of joyners worke XII^{d}

Item an olde carde of descripts &c with other papers XII^{d}

Item the Armes of England imbossed in a Table III^{s} —

Item a Table with the frame & VI stoles X^{s} —

Item two shorte formes II^{s} —

Item two lowe stooles with backs XVI^{d}

Item two Turned chaires XII^{d}

Item an olde chayre with wyncts (Winches?) XII^{d}

Item an olde cupbord of wainscott V^{s} IIII^{d}

Item an olde halsepace before the chemney	vi^{d}
Item a portall of Ioyners worke	v^{s} —
Summa	xxxv^{s} v^{d}
Item a brasse panne with the handells	xx^{d}
Item a litle olde kettell	xii^{d}
Item an old skillett	iii^{d}
Item a litle brasse pott	iii^{s}
Item iiii brasen candelsticks	iii^{s}
Item a small morter and pestell of brasse	xx^{d}
Item ii olde pewter saults	viii^{d}
Item v pewter spoones	ii^{d}
Item olde pewter platter mettall xlviii^{li} at v^{d} the pounde	xx^{s}
Item iii pewter potts iiii^{li} at v^{d} the pounde	xx^{d}
Item ale potts ix^{li} at iiii^{d} the pounde	iii^{s}
Item a paire of ballands and weights	xii^{d}
Item three dosen of Trenchers	xii^{d}
Item one here brushe	vi^{d}
Item one olde brushe	ii^{d}
Item ii olde yrone crepers	xii^{d}
Item an olde Denex (?) carpett	ii^{s}
Summa	xli^{s} ix^{d}

HIS APPARRELL

Item a hatt a capp a vellet night cappe	iii^{s}
Item an olde damaske gowen furred with olde furre	x^{s}
Item olde satten gowen faced with unshoren vellet olde	xx^{s}
Item an olde vellet jackett	viii^{s}
Item an olde black satten dobblet	xvi^{d}
Item an olde dublett with satten sleves	xii^{d}
Item an olde wast dublet with purple sleves of sattyn	xii^{d}
Item an olde satten Jackett garded with vellett	iii^{s}
Item an olde damaske Jackett	xii^{d}
Item an olde gowne of cloth faced with furre olde	xii^{s}
Item an olde turned gowen faced with blacke cunnye	vii^{s}
Item a cloke of cloth olde	v^{s} iiii^{d}
Item an olde cloth coate	iii^{s}
Item an olde Hudde of blacke cloth	xii^{d}
Item iii paire of cloth hoses	iii^{s}
Summa	iii^{li} xix^{s} viii^{d}

IN HIS BEDCHAMBER

Item xxxv yardes of paynted olde canvas at iii^{d} ob. the yarde for hangings iiii^{s} v^{d}
Item a bedsteed without a tester v^{s}
Item an olde ffetherbedd viii^{s}
Item a fetherbedd and a bolster xxvi^{s} viii^{d}
Item an olde toren coverlett vi^{d}
Item iii olde corteyns of seye v^{s}
Item an olde table and ii Tressells xviii^{d}
Item an olde wainscott chaire xviii^{d}
Item an olde turned chaire iii^{d}
Item an olde Hampere iiii^{d}
Item iii pillowes at xx^{d} the pece v^{s}
Item ii olde blanketts ii^{s} iiii^{d}
Item a greate box for wrytings vi^{d}
Item a little hanpace and a litle footestole iiii^{d}
Item a paire of crepers a paire of tongs and a fier shovell ii^{s}
Item an olde woddknife xii^{d}
Item an olde blacke bill vi^{d}
Item v olde sherts iii^{s}
Item a paire of course canves sheets v^{s} iiii^{d}
Item iii olde course pilloberes xviii^{d}
Item vii course handetowells ii^{s}
Item vi table napkyns ii^{s}
Item night kerchefes xvi^{d}
Item v pillowberes v^{s}
Item ii drinkinge glasses ii^{d}
Item stone potts ii^{d}
Summa iiii^{li} v^{s}

IN THE CHAMBER OVER HIS BEDD CHAMBER

Item olde painted hangings of Sowtage xxxviii yards at i^{d} ob. the yarde iiii^{s} ix^{d}
Item an olde Almayne Rivett ii^{s}
Item a Jackett and a payre of splents, a stelle capp & a gorget of mayle ii^{s}
Item an olde arminge sworde & a rapere xx^{d}

Item an olde broken hanginge knife xii^{d}
Item an olde saddell with the hornyse sturreps and brydell vii^{s}
Item an olde saddell & ii olde bitts ii^{s}
Item ii olde basketts vi^{d}
Item iii stone potts broken and them nothinge *nil*
Item an olde maule & ii olde budgetts xii^{d}
Item an olde flaskett of wiggs ii^{d}

Summa xxii^{s} iiii^{d}

IN THE CHAMBER OVER THE HAULE

Item olde painted Sowtage hangings xxviii yards at i^{d} ob. the yarde iii^{s} vi^{d}
Item a bedstead with a tester of Saye vi^{s} viii^{d}
Item an olde chest banded with Iron v^{s}
Item an olde sheppe chest xvi^{d}
Item an olde paynted chest xvi^{d}
Item a litle olde chest of bords viii^{d}
Item a litle hampere iiii^{d}
Item a litle square Table xvi^{d}
Item an olde Deske vi^{d}
Item vii course shets of canvas ix^{s}
Item viii litle canvas towells very course for servaunts ii^{s}
Item xl^{tie} yards of course housewyves cloth at vi^{d} the yarde xx^{s}
Item ix yards more of the same cloth at vii^{d} the yarde viii^{s} iii^{d}
Item ii course tableclothes at iii^{s} the pece vi^{s}
Item ii olde course diaper clothes vi^{s} viii^{d}
Item a dyaper Towell xx^{d}
Item a litle dyaper Tablecloth xx^{d}
Item ii sherts at vi^{s} the pece xii^{s}
Item one playne Towell xx^{d}
Item one olde litell Towell ii^{d}
Item iii course pellowberes xvi^{d}
Item iii dyaper napkins iii^{s} iiii^{d}
Item an olde Handetowell vi^{d}
Item xx^{ti} table napkins vii^{s} iiii^{d}
Item iii course canvas sheets viii^{s}
Item vi olde course shets viii^{s}
Item one olde fyne shete iii^{s} iiii^{d}

Item one olde shurte xii^{d}
Item one square table cloth and one olde pellobere xii^{d}
Item iii paire of sheets xvi^{s}
Item v paire of shets of course canvas at iii^{s} the paire xv^{s}

Summa vii^{li} xiii^{s} iii^{d}

APPARELL OF HIS SISTERS DAUGHTER WHICH DYED IN HIS HOWSE

Item a Peticoat v^{s}
Item viii olde neckarchers xii^{d}

Summa patet

IN THE GARRETT

Item iii planks and a pece of frame for a tabell and olde lumbre valued at xvi^{d}

Summa patet

IN THE KITCHEN

Item a Trindell beadstead and a mattris ii olde blanketts and a pece of Rugge and an olde bolster vi^{s}
Item a binge xvi^{d}
Item a paire of racks of yron iii^{s} iiii^{d}
Item ii litle spitts viii^{d}
Item an olde fryinge pann and a fleshoke vi^{d}
Item one olde gridyron iiii^{d}
Item a paire of potthooks and a Trevett iiii^{d}
Item ii yron wadges & an axe head vi^{d}
Item ii Dreppans (drip-pans?) of plate a bastynge ladell, all olde and litle worth iiii^{d}
Item a Lantyron viii^{d}
Item an olde breadgrate a chopping knyf and a belt iiii^{d}
Item a paire of olde boots & spurres xvi^{d}
Item v olde earth pannes and a chafinge dishe of earth iiii^{d}
Item one countpayne of tapestrie xl^{s}
Item one carpett of Tapestrie xv^{s}
Item a seller for a bedd xvi^{s}
Item one olde celler viii^{s}
Item vi Cushens vii^{s}
Item iii yards of satten xxiii^{s}

Item Satten III yards — XXVIII^{s}
Item Vellett III yards — III^{li}
Item two white diaper clothes frenged — VI^{s}
Summa X^{li} XIX^{s}

PLATE

Item one standinge cupp with a cover all gilte wayinge XX^{ti} onces at V^{s} II^{d} the once — V^{li} VIII^{s} VI^{d}
Item one other standinge cuppe all gilt the cover being broken wainge XVI unces at V^{s} II^{d} the once — IIII^{li} II^{s} VIII^{d}
Item XI gilt spones weyinge XXI^{ti} ounces III quarters at V^{s} the ounce — V^{li} XII^{s} IIII^{d} ob.
Item one gilt crucifix weyinge VII ounces di. at V^{s} the ounce — XXXVII^{s} VI^{d}
Item one gilt sault with a pepper boxe in the same weyinge IX ounces at V^{s} II^{d} the ounce — XLVI^{s} VI^{d}
Item one gilt pott with a cover weying VIII ounces di. at V^{s} the ounce — XLII^{s} VI^{d}
Item a gilt sault with a cover weyinge VI ounces III quarters at V^{s} the ounce — XXIII^{s} IX^{d}
Item XII spones and one forke parcell gilt weyinge XIIII ounces quarter at IIII^{s} X^{d} the ounce — III^{li} VIII^{s} X^{d} ob.
Item a little Goblett parcell gilt weyinge V ounces di. at IIII^{s} VIII^{d} the ounce — XXVI^{s} VIII^{d}
Item one little pott parcell gilt weyinge VI ounces quarter at IIII^{s} VIII^{d} the ounce — XXIX^{s} II^{d}
Item one other white pott with a cover weyinge XII ounces di. at IIII^{s} VIII^{d} the once — LVIII^{s} VIII^{d}
Summa XXXII^{li} VI^{s} V^{d}

RINGES OF GOLDE

Item one Ringe with a Dyamonde — LIII^{s} IIII^{d}
Item one Ringe of golde — L^{s}
Item one Ringe of golde — XL^{s}
Item one Ringe of golde — XXVI^{s} VIII^{d}
Item a hoope of Golde — XV^{s}
Item one Ringe of gold with a Turques — XIII^{s}
Item one ringe of golde — XII^{s}
Summa X^{li} X^{s}

BOOKES

(There is a long list of books, mostly medical and classical, priced at)
XI^li VI^s VI^d

THE INVENTARY OF CERTEN GOODS LATE MR DOCTOR CAIUS ONE OF THE FOUNDERS OF GONEVILL AND CAIUS COLLEDGE IN CAMBRIDGE DECESSED REMAYNINGE IN HIS CHAMBER IN CAMBRIDGE AND PRAISED THE XXVIITH OF OCTOBER 1573 BY THE PUBLIQUE PRAISERS THUNYVERSITIE

Imprimis a black gowne and a hoode lyned with Satten	XXXIII^s IIII^d
Item a Doctor in Physick his habite and hoode	XXXIII^s IIII^d
Item an olde Gowne	VI^s VIII^d
Item a Surples	V^s
Item II preist cappes	III^s
Item a paire of Sheets	V^s
Item III olde sheets	II^s
Item a booke of Eucled	II^s
Item a Paraphrase in Evang. Joh.	VIII^d
Item chepps and wood	XXX^s
Summa	VI^li X^d

IN REDDYE MONEY AT THE TYME OF HIS DEATH

Imprimis money remayninge at London delivered by the Testator into the hands of William Conewaye one of the saide Executors CCXLI^li

Item money delivered by Mr Tracy and Mr Churche two of the fellowes of the saide Colledge at Mr Caius last comynge from Cambridge V^li XVI^s II^d

Item money delivered unto the Mr and ffellowes of the said Colledge in his lief tyme and sithens receyved of them by the said William Conwaye the some of CIIII^xxI^li V^s

Summa IIII^cXXVIII^li XIII^d

Summa totalis V^cXIII^li VII^s X^d

APPENDIX V

WILL OF DR CAIUS: FROM COPY IN OUR TREASURY

In the name of God Amen, the Fourteneth daye of June in the yere of oure Lorde God 1573, and the fiftenth yere of the Reigne of our sovereigne Ladie Elizabethe, by the grace of God Quene of England Fraunce and Ireland, Defender of the faithe, &c., I John Caius doctor of Physicke of the parishe of St Barthilmewes the Lesse next unto Smithfelde of London, beinge of good and perfect mynd, thanks be to God, doe make this my laste Will and Testament in maner and forme folowinge. Firste, I commend my soule to God Almightie and my bodie to be buried in the Chappell within my College of Gonnevill and Caius in Cambridge under the Tabernacle wherein the Image of our Ladie sometime did stand, in a Tumbe ther to be made of Allablaster. And I geve and bequeath unto my said College all my books newe and olde wherein thes words be written, Johannes Caius Collegio suo dono dedit. And I will that all the said books shalbe bounden with cheynes to the desks of the liberarie ther, for the common use of students. And all other my books I will shalbe solde and the monye thereof cominge to be imploid towards the charges of my buriall and performaunce of this my laste Will and Testamente. Also I geve and bequeathe unto my saide College of Gonnevill and Caius all my armore, all my plate, and all my monye that shalbe lefte and remaine over and besides my buyldings finished, the charges of my buriall discharged and paid, my Tumbe, and all other things appoynted by me in this my will to be done made and finished, and my legacies of this my laste will and Testament also paid and discharged, to thentent that there shalbe good lands of good title bought with the saide remnaunt of monie and plate. And the said Lands to be geven and assured

unto my said College of Gonnevill and Caius, that is to saie to the Mr and fellowes and their successors for ever to the use herafter appointid. And I will that my exequutoors within one monethe next after my buriall shall make a perfect accoumpte of all my said goods and cattells, as well of that which is by them disbursed and expended for and uppon the exequution of this my said laste will, as of that whiche remainethe, the same accoumpte to be made before my Lord of Canterburies grace that nowe ys (if he shalbe then levinge), if not then before the Mr and felowes of Gonnevill and Caius College aforesaid. And I will that my exequutors with the same remnaunt, within towe years next after my decease shall purchase and assure to and for the Mr and felowes of the said College and to their successors forever, so moche good lands either in revertion or possession as that monie that remainethe will amount unto after twentie yers purchase in revertion, or xxv yeres in possession, of good title and unracked rents, and suche lands as shall lye so nere unto the said College as they canne, or els to lie nere or within one of the mannors belonginge to my said College. And also I will that my said exequutors shall within one monethe after my buriall deliver and paie to the Mr and fellowes of the said College all suche and so muche mony and plat as they shall have remaininge after the charges of my burialle and my legacies discharged and paid. Provided alwaies that the said Mr and fellowes of my said College upon requeste unto them made shall deliver unto my exequutors such reasonable some and somes of monie as by them shalbe thought meet to be expended about my Tumb and the clearinge and mendinge of Mr Lynacres Tumbe in Paul's Church in London. And likewise I will that the said Mr and fellows shalbe bound unto myn exequutors to deliver unto my said exequutors so muche or all the remanent of monie and plat as shall amount to the valewe of the lands that my said exequutors shall purchase, they accomptinge unto the said Mr and fellowes for everie parte and parcell of the monye receaved into their hands. And yf my said exequutors shall not within towe yeres after my decease purchase such lands as ys aforesaid, then I will the Mr and fellowes shalbe bound unto myn exequutors to purchase so much lande in valewe as the remanent of my monye and plate shall amount unto, and that within towe yeres next after the makinge of their said bond. Also I will that the yerelie rents and proffitts of the said lands, so to be bought and purchased to the use of my College, shalbe yerelie employd and

disbursed for the expenses and charges of the fyer[1] in the kichen within the said College for the necessarie dressinge of meate at lawfull tymes within the said kitchinge, to thend that the Mr and fellowes and scollers of the foundation of the said College shalbe disburdened yerlie forever for so moche of the said charge as the proffitts of the said lands shall yerelie extend unto. Item, I geve and bequeathe unto the Mr and fellowes of my said College all the evidents deeds writtings escripts myuniments terrors serveis courte rolls and rolls of accompts, and all other escripts and writtings whatsoever they be concerninge any of the mannors lands tenements or heriditaments belonginge to my said College, or any part or parcell of the same by anie meane or meanes. Item, I do geve and bequeathe unto the right reverend Father in God Matthewe Archebishoppe of Canterburie all my books which I have made not yet printed, and all those that I have made that be printed and augmented, upon condicion that it maie plaise his grace to cause them to be printed, as my trust is wholie in him that he will so doe in a faire letter and forme all togeather in one volume, and twelve of them to be geven to my said College ther to be kepte as the other books are, and to be successivelie tyed with cheynes in the librarie of the same College. Item by this presente laste will and testament I doe chose nominate make and ordaine my trustie and welbeloved ffriend Thomas Legge, of Jhesus College in Cambrige to be master of my said College of Gonneville and Caius after my decease, which I maie lawfullie doe by aucthoritie of a graunt made unto me in writtinge by the Master President and fellowes of the said College under their common seale, and signed with their hands, bearinge date the firste daie of September Anno 1573 (sic), and in the fourteenthe yere of the Reigne of our sovereigne Ladie Quene Elizabeth. Item I doe geve and bequeath to my saide College my carpet of Tapestrie and my counterpoint or coveringe of Tapestrie, to laie upon the desks in the chappell at solempe ffeasts, and also all my cosshens bothe of carpet worke and of nedleworke and all my soellers and testers of silcke to be occupied in the Chappell within my said College as occasion shall serve from tyme to tyme. Item I geve and bequeathe unto the Master of my said College xxx^{s}, to Mr Hounde Mr of Arte and one of the fellowes of the said

[1] This is the explanation of the small item in a senior fellow's annual dividend which was separately entered as "pro foco."

College xx^{s}, and unto Mr Churche one other of the fellowes of my said College other xx^{s}. And I will that Mr Hounde shall make a sermon at my buriall and shall have for his paynes other xx^{s}. And for thexecution of this my laste will and testament I doe constituit and ordaine my trustie and welbeloved friends Mr William Gerrarde of Harrowe upon the hill in the county of Middlesex, gent., and William Conwaie of the parishe of St Sepulchre in London, grocer, my trewe and lawfull exequutors. And I will and moste humblie desier the said moste reverend ffather in God, Matthewe Archebishoppe of Canterburie, to be my supervisor of this my laste will and testament, unto whome I geve my ringe with diamond, havinge noe better thinge to present his grace withall. Item, I doe geve to eache of my exequutors tenne pounds apece for their paines to be taken about my buriall and other business to them appoynted to be taken from me after my decease, over and besides all other ordinarie charges which they shall spend aboute my said buriall and other my said busines to them appoynted, desieringe them that they will see me honestlie buried. And further I doe geve unto the said moste reverend ffather, my Lord of Canterburie his grace, full power and aucthoritie and most humblie desier him to see that my exequutors do performe this my laste will and testament accordinge to the trewe meaninge of the same, and that my said exequutors shall execuit this my laste will and testament in all things accordinge to the trewe meaninge of the same by his graces oversight assent and consent. And also I will that my said Lord of Canterburie his grace duringe his naturalle lief shall have like powere and aucthoritie to see all the Statuts which I have made in my said College of Gonnevill and Caius, which are sealed and subscribed with my hande and seale to be performed kept and observed. And yf any ambiguitie or doubte shall rise in the same or in anye of them then I will the same shalbe expounded and declared by the said Archbishoppe. And I will and my minde is that the same his graces exposition to be observed as thoughe I had done it myselfe. Item, I geve unto my Lord Catelyn chefe Justice of the King's Benche one ringe with a corse in a sheet made upon it. Item, I geve to my Lord Dyer one ringe with T. W. upon the same. Item, I geve to Mr Justice Wraie a ringe with deathes head. Item, I geve to Mr Attorney generall my hoope of golde. Item, I geve to Mr Solicitor my ringe with a Turquies desiering them to take thes things in good parte for wante of better and to be good unto my

poore College. Item, I geve to Mr Houe so muche velvet as lieth in my chest beinge in one pece. Item, I geve unto Mr Houe three yards of satten. Item, I geve and bequeathe to my exequutors above named eche of them a blacke gowne. And for the performance of this my laste will and testament I doe leave unto my said exequutors fower hundered pounds in reddie monie here in London and at Cambrige, most certainlie declaringe that I owe no man one penye savinge one quarters rent of my howse wherein I dwell. Item, I will to Richard Clapham that nowe servithe me xx^{s}. Item, I geve to the poor of St Bartholmewes Hospitall in Smithfilde xx^{s}. Item, I will that the Master and felowes of my College aforesaide shall within one quarter of a yere after my decease putt in and place my scollers in my said College, and that they excede not twelve in nombre, and the fellowes three, untill the leasses that nowe ben of the mannors of Crokeslie Snelleshall and Roughton be expired and determined, And afterwards upon newe leases maid of the said mannors accordinge to my statuts to make up the numbre of xx^{tie} scollers and three fellowes, and in the meane tyme to provid good and hable scollers accordinge to my statuts to supplie those romes. Item, I clearlie forgeve unto the saide College all the monye that it oweth me and appearethe in the coumptinge booke. Item, I will that there be mayntained a lustie and healthie honeste trewe and unmaried man of fortie yeres of age and upwards, to kepe cleane and sweete the pavements and gutters without the gayts so farre as the necessarie places doe need, and likewise within my College, and doe saflie looke and attend to the gates, to open and shutte them at lawfull and dewe tymes, and to light the lanterens in winter in places appointed in the said College, and he to have for his stipend xl^{s} by the yere with his chambre free, and once in a yere to geve him a gowen of ruge with my Armes in a scutchion to be sette thereon as my almes man. Provided alwaies and I will that yf ther be not sufficient of my monie and plate remanent after my buriall and discharge of my will, to purchase so muche lands as shall suffise for the kitchin and almes man as ys aforesaid, then I will that the said College (the charges beinge firste rated and accoumpted for the kitchen and almes man what yt will amount unto) shall lay out so muche of their owne monye as together with the remanent of my monie and plat will suffise for the purchase of the said lands, and thei to receave the same uppe againe yerelie of the rents and proffitts of the said mannor as it shall growe, anythinge aforesaide towchinge

the placinge of my scollers in anywise notwithstanding. Item, I geve to my Ladie Catlyn a kercher of callico clothe frenged. I geve to my Ladie Allington one karcher also of calloco cloath frenged. In wittness whereof to this my presente laste will and testament I have subscribed my name with my owen hand the daie and yere above written. Thes beinge witnesses; Richard Greene, William Houe, Franciscus Clerke.

JOHN CAIUS.

THE PUBLISHED WORKS OF

JOHN CAIUS, M.D.,

Reprinted 1911,

With the addition of the First Book of

The Annals of the Royal College of Physicians

written by JOHN CAIUS,

comprising the years 1518—1572,
and not previously printed;

and the Translation by Abraham Fleming
of

Caius' De Canibus Britannicis,

first printed in 1576

IOANNIS

CAII BRITANNI OPERA

ALIQVOT ET VERSIONES,

Partim iam nata, partim recognita atque aucta.

Eorum Catalogum versa pagina exhibet.

LOVANII.

Apud Antonium Mariam Bergagne
Typ. Iur. Cum Priuil. Cæ. Ma.
ad quadriennium.

1556.

IOANNIS CAII

De medendi methodo, libri duo, ab ipso authore recogniti atque aucti.

De Ephemera Britannica, Liber unus iam primum excusus.

¶ *GALENI*[1].

De libris suis Liber unus.
De ordine librorum suorum Liber unus.
De ratione victus, secundum Hippocratem in morbis acutis, Liber unus, non ante æditus.
De placitis Hippocratis & Platonis, Liber primus: Eodem Ioanne Caio interprete.

[1] These works are not re-printed: see the Editors' Preface.

IOANNES · CAIVS · AETATIS · SVÆ · 43

¶ VIRO

ET LITERIS CLARO, ET DIGNITATE CONSPICVO. D. IOANNI MASONO,

Equiti aurato, serrenissimis Angliæ principibus a secretiore consilio, & pro eisdem apud Cæsaream Maiestatem Legato.

IOANNES CAIVS S. D.

QVANTO insigniori præstas ingenio, vir charissime atque optime, quantoque cultiore virtutibus animo, literis ornatiore, in omni re moderatiore es praeditus, quantoque melius erga rempublicam literas, honestatem es affectus, tanto magis
(6) de tua valetudine semper fui sollicitus, ne morbus aliquis aut mors, vitæ nostræ tributa, corpus illud tuum valetudinarium magno Reipublicæ bonorumque omnium incommodo, vel præveniendo occuparet, vel auferendo extingueret. Quamobrem cum esses domi tuæ, sæpius te invisebam, &, si forte valetudo tua laborasset, mea qualicunque opera neque tuæ dignitati, neque meo amori defuissem. Verum cum per negotia publica, de quibus ad nobilissimum Cæsarem es allegatus, illud iam mihi tanta loci distantia separato non liceat, curavi tamen memor mei in te officii & benevolentiæ, ut esset quod per horas succisivas legeres, & quo valetudinem tuam, donec ad nos, peractis ex animi sententia negotiis, optato redeas, posses

recreare. En tibi ergo libros nostros, de medendi methodo duos, in quibus quemadmodum valetudo conservetur, non nihil methodo proposuimus. His fruere, & tuam valetudinem omni (7) studio, & labore diligenter cura. Vale. Londini octavo Calend. Februarii. Anno. 1556.

IOANNIS CAII

Britanni de medendi methodo,

Liber Primus.

QVI facultatem aliquam liberali viro dignam opera studioque sibi comparare velit, qui artem quampiam haud oscitanter supineque tractare cupit, is methodo quadam opus habet. Ea enim certa quædam cum ratione via, & compendio ratio est, ut vox ipsa loquitur, sine qua ad artium cognitionem aspirare, nulli prorsus datur. est enim ars, habitus quidam, qui ratione faciendo est, ratione, methodoque acquisitus. Quod cum probe intellexerint Galenus atque Plato: ille nullam artem citra methodum addisci posse, præclare scripsit: hic artis umbram, non artem eum habere asserit, qui se sine methodo artem aliquam acquisiuisse credat. Uti enim venatores, nisi certas vias, certa vestigia, quæ ad cubile ducunt, sequantur, feram nunquam nec viderent, nec caperent· ita literarum studiosi, nisi methodi tanquam viæ cuiusdam ad artes capes-
(10) sendas ductum sequi velint, artium liberalium reconditam cognitionem inuestigare, scientiam consequi nunquam possunt: usque adeo methodum tenuisse multum est. Quocirca operæ pretium est, ut in ea quisque scientia, quam discere aut profiteri studet, sibi methodum, rationemque agendi rectam ante omnia proponat: & quidem maxime in medendi arte, quam nunc tractamus. non quo non aliquando, etiam bene constituto fine, frustretur medicus, atque moriantur multi (*ὑγιέας μὲν οὖν ποιέειν ἅπαντας τοὺς ἀσθενέοντας ἀδύνατον*: hoc est, siquidem infirmos omnes sanos facere, non est possibile, uti sapienter dixit Hippocrates. utique hoc quam methodum scivisse, ex voto magis esset) sed quo certius discat, plures servet, ac quam paucissimos in periculum agat, qui artem medicam exercet. Nec tamen statim non erit peritus medicus, si morbum non depulit, si non ex destinato proposita fluxerunt. Qui enim quo morbum levet nihil prætermittit, & secundum artem omnia gerit, probi medici officium fecit, etiamsi non

omnia semper respondeant, neque ex sententia cadant. neque (11)
enim orator semper persuadet, tamen ubi quod artis suæ est fecerit, oratoris, beneque dicentis munus explevit, præsertim, cum nulli tam est Fortuna dedita, ut multa tentanti ubique respondeat. At quemadmodum, quaque via & compendio ad veram medendi rationem ex methodo citra offensas & longas moras pervenire quis possit, iam paucis docere constitutum est, quo discentium animos ductu proliciam, & studia laboresque spe brevis certique itineris alam. Ergo, ne longum faciam, Methodus, brevis est quædam rerum docendarum discendarumque via atque ratio, ex natura rerum profecta, quam quisque studiosus teneat, necesse habet. eam alii aliter in species diducunt. etenim sunt, qui tres tantum esse volunt, Demonstrativam, Rhetoricam, & Divisivam: sunt qui quatuor, idque varie. nam alii Divisivam, Diffinitivam, Demonstrativam, & Resolutivam eas esse censent: alii Demonstrativam, Divisivam, Resolutivam, & Compositivam esse malunt. Sed hi, si quis omnia recte animo expendat, non tam re, quam verbis (12)
pugnant. quod quo facilius accipi possit, singulas persequamur.

Itaque demonstrativa methodus, via quædam cum ratione est, qua effectum aliquem seu passionem rei alicui inesse docemus, ut oculorum lumen ideo deficere, quod aliquid pupillæ obiicitur, quod in suffusione accidit. eaque per omnes causas, materialem, formalem, efficientem, & finalem se diffundit. Usus eius est in rebus universalibus, necessitate quadam ligatis, ut quibus finis cognitio est: utque ab universalibus ac necessariis inchoat, ita in eadem exit. quo fit, ut ad artes atque res agendas, cum hæ ab universalibus ac necessariis incipiunt, & in singularia desinunt, parum accommodata sit. in his enim primus locus syllogismo, quem ob id *πρακτικὸν* vocant, ut qui ex universalibus & necessariis singularia colligit, non demonstrativo datus est. Divisiva, quam tantopere in Philebo divinus ille Plato vel ut dei, vel hominis deo proxime accedentis inventum laudat, sine qua nihil sciri, nihil inveniri posse ait, methodus est, qua rem in membra, unum in plura dispertimus. (13)
Fit autem vel totius in partes, & eas quidem aut similares aut dissimilares, partitione, quæ Galeno proprie divisio est: aut generis in species: aut vocis in significata: aut subiecti in

accidentia: aut contra, accidentium in subiecta. Huius præcipuus usus atque utilitas in diffiniendo, scientias artesque inveniendo, est. id quod non ignorasse videntur Socrates atque Plato, qui philosophiam prius rudem, hac præcipue methodo, quæ tum apud eos, tum apud omnes academicos maximo in usu fuit, expolivere. Hac ut si qua alia ars ac facultas, medicina Hippocratica tamquam appositissimo instrumento, non solum in affectibus secundum præterque naturam, sed etiam in curandi indicationibus, medicinarum viribus indagandis cum primis utitur, ut tum alibi, tum sub initio libri primi de Med. ratione ad Glauconem, Galenus author est. Sed ex divisionibus ea potissimum artis cuiusque est, quæ genus in partes formales, per differentias oppositas, a summo genere ad imam speciem, ubi quiescendum Plato consulit, progressa dividit: ut
(14) idem eodem loco tradidit, quod quemadmodum fiat, nemini medicorum ignotum esse debet.

Rhetorica, methodus est, cui non demonstrandi, non inveniendi, non fidem faciendi, sed quibusdam verborum lenociniis, & probabili potius quam vera oratione suadendi scopus est: quam ut non artem, non Methodum, sed fallacem facultatem appellandam Plato censuit, ita e civitatibus explodendam iure statuit. nec proin Galenus Chrysippum Stoicum (Stoicis enim hominibus summo in usu fuit) quod rhetorica methodo, re tam levi ac ridicula, in philosophia re omnium gravissima uteretur, præter meritum irrisit.

Diffinitiva methodus, ratio est investigandi rerum naturam, essentiam, atque *τί ἐστι*, ut Aristotelis verbo utar. verbi gratia, si cui quid medicina est, obscurum sit, is ex diffinitione. *ὅτι ἐπιστήμη ἐστὶν ὑγιεινῶν, καὶ νοσωδῶν καὶ οὐδετέρων*: hoc est, quod scientia sit salubrium, insalubrium, & neutrorum, facile mente comprehendet. Hæc hunc præstat usum, ut in summa, breviterque universam rei naturam explicet, atque diffiniendo,
(15) diffinitionisque partes prosequendo, velut oculis contuendam proponat. Huc ut non leviter componendi ac dividendi methodus facit, ita hæc ad demonstrandi rationem plurimum iuuat.

Resolutiva methodus, divisivæ species est. resolvit enim composita in ea unde componuntur. qua de caussa nonnulli

divisiva contenti, resolutivam neglexere. Cæterum, cum aliud sit genus in species dividere, aliud compositum in ea unde componuntur resolvere, evidentius docendi causa, inter divisivam & resolutivam distinctum est. Est autem resolutiva Methodus, ad artes actionesque humanas, quas cum ratione obimus, apprime utilis. nam resolutio nihil aliud est, quam a notione finis, quem consequi quis studet, progressus quidam, in caussas & principia finem resolvens, utque dum ad unum aliquod plurave, quæ ad eum finem assequendum conducant, quæque opere exequi oportet, perventum sit. ut si sanitatem, quam restitutam cupis, in æqualitatem, atque calidi frigidi, humidi & sicci temperamentum resolvas. nam sanitas in æqualitate, æqualitas in primarum qualitatum iusta temperie posita (16)
est. a qua si corpus aboliti caloris vitio recesserit (quod exempli caussa dictum sit, ut ex uno omnia discas) calor revocandus est. At calor revocatur iis, quæ vel ex eventu calfaciunt, ut exercitatione, motu, frictione: vel ex natura, ut igne: vel ex accidente, ut veste, pipere, zingibere, concepto prius calore ex humano corpore. in præsens, exempli gratia, frictionem assumamus. ergo fricandum corpus ægrum erit. quod iam medico re præstandum est. ex frictione enim calor sequitur, ex calore temperamentum, ex temperamento æqualitas, ex æqualitate sanitas, quam sibi finem scopumque proposuit Medicus.

Cum hac ex adverso pugnat compositiva Methodus, ut ex iam dicto exemplo inverso haud obscure liquebit. Si quis enim ex adurente immodicoque frigore, morbum, everso calore, contraxerit, corpus fricandum medicus præcipit. nam ex frictione calor, ex calore temperamentum, ex quo æqualitas, ex æqualitate sanitas consequetur. Sed ex his, compositoria ad tyrones, atque adhuc rudes docendos, resolutoria (sine qua nulla perfecte ars discitur, ut in Philebo auctor Plato est) ad provectos (17)
doctosque exercendos accommodatior est.

Ex his probe intellectis, haud difficile erit elicere, unde inter auctores tanta de Methodorum numero nata sit varietas, cum pro sua quisque ratione de Methodis statuit. Etenim qui tres tantum posuere, divisivam, rhetoricam, & demonstrativam, sub divisiva resolutivam, compositivam, & diffinitivam complexi sunt, eoque resolutiva divisivæ species sit, compositiva a

resolutiva non re sed ratione tantum differat, diffinitivaque a divisiva pronascatur. Qui autem quatuor, sed compositivam omiserunt, id eo consilio fecere, quod ea cum resolutiva, re, eadem sit. Iam tertii illi, qui quatuor esse autumant, diffinitivam tamen non assumunt, hanc consilii sui rationem habuisse videntur, quod a compositiva & divisiva, diffinitiva oriatur, quodque non simplex sed mixta docendi ratio videatur. Hoc consilio & si alius aliud subticuerit, omnes tamen, quatuor, demonstrativam, diffinitivam, resolutivam, & compositivam, aut
(18) tacite insinuant, aut aperte proferunt: quæ quatuor quæstionibus unde natæ sunt, an res sit, quid sit, propter quid, et quod talis sit, respondent. An sit enim res, resolutione, quæ Mathematicis crebro in usu est, capitur: quid sit, diffinitione, quam inseparabili necessitate divisio sequitur. nam diffinire nemo potest, nisi dividere recte noverit, diffinitio enim speciei solum est, ex genere & differentia constans, divisionis illius, quæ generis est per differentias in imas species, interventu. quare hanc a diffinitiva methodo nequaquam seiungendam recte iudicamus. Iam propter quid, demonstratione, quam per omnis generis caussas fieri ante retuli, absolvitur: quod talis sit, compositiva cognoscitur. utcunque sit, princeps ingenii atque doctrinæ medicæ Galenus, in libello De arte medica, tres esse, auctor est, resolutivam, compositivam, & diffinitivam, quæ ut omnes medicis, ita duæ potissimum, resolutiva & divisiva, ex usu sunt. resolutiva, quod subinde genus aliquod obscurum, de quo ambigitur an sit, quoniam dividi non potest, ac differentiis
(19) sæpe essentialibus careat, resolvendum occurrit. divisiva, tum quod inter resolvendum, aliquid dividendum sæpe se ingerit, tum quod medicina ars est, quæ ratione & iudicio faciendo est. at ratione facere nemo potest, nisi universalia, quæ rationis sunt, cum particularibus, quæ actionis sunt, componat, quod non nisi methodo divisiva & resolutiva fit. Iudicio vero, nisi natura rerum Probe perspecta & penitus cognita, quod resolutione fit, & recte distincta, si multa complectatur, quod divisione exequitur, minus potest. Idcirco haud præter rationem ijs philosophiam Plato, medicinam Hippocrates & Galenus, scientias sua tempestate satis alioqui incertas, atque imperfectas perfecere. Sed primo Hippocrates, methodi enim

primum auctorem eum fuisse, libro De medendi meth. nono Galenus testis est, dein Galenus, qui, non aliter atque Italiæ vias Traianus, omnia complanavit, atque expedita magis fecit: quique, ut ipse de se auctor est in ipso initio libri sui, qui inscribitur Thrasybulus, in quo persequitur, an ars tuendi sanitatem ad gymnasten pertineat, sine methodo nihil unquam scriptitavit, & maxime resolutiva & divisiva. Has methodos, (20)
διδασκαλίας, id est, doctrinas, idem Galenus subinde nominat: ut cum in libro De arte medica dicat, τρεῖς αἱ πᾶσαι διδασκαλίαι, τάξεως ἐχόμεναι, hoc est, tres sunt in universum doctrinæ, ordini insitæ. His, pro triplici rerum inter se ratione, habitudine, atque nexu, totidem ordines, ceu propriæ quædam passiones, connati sunt, qui veluti tenores quidam, fila, ductusque orationis, connexus, consequentia, & series rerum quæ doctrinis methodisque traduntur, existunt. Primus, compositivus est, is ex habitudine universalium ad particularia fluit: quemadmodum apud Aristotelem, ab iis quæ indiscreta, universalia, & naturæ nota sunt, ut principiis, caussis, motibus, locis, temporibus, & id genus aliis, quæ omnibus rebus naturalibus communia, atque libris περὶ φυσικῆς ἀκροάσεως, seu naturalium explicata sunt, orsus ordo, paulatim ad particularia metallorum, plantarum, atque animalium genera, in aliis libris tradita, devenit. Secundus resolutivus dicitur, qui rei est institutæ & compositæ ratio ad sua principia. Tertius (21)
diffinitivus est, ex partibus diffinitionis cum diffinito collatis promanans, qui quod ex iis quæ ante diximus intelligi possunt, exemplis opus non habent. Ex his, resolutivus, ad inventionem aptissimus est, unde sane Galeno, in eo libro cui titulus est, περὶ συστάσεως ἰατρικῆς, seu de constitutione artis medicæ, is magnum, atque adeo solum momentum attulit. Diffinitivus ad artes compendio tradendas utilissimus, quo ob id, idem libro cui inscriptionem fecit τέχνης ἰατρικῆς, usus est. Compositivus ad docendum accommodatissimus, quocirca, cum cæteris priscis auctoribus perpetuo in usu fuit, tum præcipue Galeno in libris aliis plerisque omnibus, præter duos iam commemoratos: idque etiam in methodis quandoque resolutiva, nonnunquam divisiva, subinde demonstrativa, aliquando etiam diffinitiva, uti ex libris de medendi ratione ad Glauconem videre est:

in quibus a simplicioribus ad composita progressus, ut ordine compositivo, ita methodis divisiva & resolutiva utitur. Sed de his qui plura velit, Leoniceni libellum de tribus doctrinis legat:
(22) nobis de methodo in universum tantum dixisse satis sit, quantum ad medendi methodum conferre possit. quæ, etsi triplici, ut ante dixi, ratione constet, diffinitiva, resolutiva, & compositiva, tamen a resolutione, in qua inquirendi principium a notione finis est, tanquam a methodo tum medicis tum cæteris plerisque omnibus, qui facultatem aliquam profitentur, familiarissima, auspicemur. Ergo medendi finis, omnium consensu, sanitas est, non qua ratione qualitas est aut habitus, sed qua bonum quiddam, æqualitasque quædam seu ὁμαλότης, in bene comparato temperamento, sit. vel, si mavis, forma in æqualitate secundum naturam in humano corpore peræque temperato: quæ si una est, una erit valetudo: sin plures, plures etiam valetudines. Temperamentum intelligo id, quod animantium, stirpium, mixtorumque singulorum naturæ maxime quadrat, quod iustitiæ appellant, non simplex illud, totiusque naturæ, quod ponderis mensuræque dicunt: ne quis cum temperamentum omne proportio quædam in rebus, ex primis illis corporibus, mutua primarum qualitatum retusa miscella, tan-
(23) quam primis principiis, sit, de alio illo me dixisse putet. Neque est quod quis miretur inimicas elementorum qualitates ita inter se contemperari, ut ad mixti generationem conspirare atque consentire possint, cum præsertim non in universum totaque natura inter se pugnant, sed certis tantum modis atque gradibus. Summus enim gradus alterius cum nullo alterius gradu potest convenire, tamen si quamque in octo gradus intendas, atque octavo summoque relicto, septimum alterius cum alterius primo, sextum secundo, quintum tertio, aut quartum quarto composueris, tanto inter se concordiæ nexu iungentur, ut nisi vi non possint separari. Ita distrahendæ rerum discordiæ, ita dirimendæ inimicitiæ sunt. Hunc autem finem duplici ratione scopum sibi proponunt medici, videlicet, ut vel tueantur illæsum, vel restituant amissum. Quare, duæ primæ præcipuæque medicinæ partes erunt, ὑγιεινή, et θεραπευτική: altera sanitatem defendit, altera morbum depellit, utraque vitam continuare communi consilio pro virili parte

contendit. Cæterum qui sanitatem tueri velit, quum aut corporis æqualitatem conservare, aut ne quid noxii infestet (24) præcavere, aut eam vitiose constitutam in melius fingere, aut fractam labefactatamque reficere atque reparare habet: vicissim cui curare animus est, morbumque depellere, cum id victu, medicamine, aut manu facere necesse sit: ὑγιεινῆς quatuor partes, conservatio, præservatio, correctio, & refectio. θεραπευτικῆς tres, διαιτητικὴ, φαρμακευτικὴ, καὶ χειρουργικὴ, recte constitutæ sunt: de quibus pro methodi universalis ratione, abunde deinceps singulatim dicemus: sed ὑγιεινὴν primo, insequenti libro, θεραπευτικὴν persequemur.

Conservatio. Itaque cui sanitatis studium est, is principio corporis æqualitatem, temperamentumque accurate conservare habet, cuiuscumque id fuerit compositionis generis. Etenim cum in animantium corpore, commixtionum seu compositionum tria genera sunt, elementarium nimirum qualitatum, calidi, frigidi, humidi, & sicci temperamentum, quod similarium, simpliciumque partium, ut ossis, nervi, carnis, hocque genus aliorum, est, quorum singula in elementa resolvi possunt: dissimilarium atque instrumentalium membrorum ut pedis, manus, capitis, ex (25) similaribus tanquam proximis elementis constitutio: & utrarumque compago, in similaribus continua, in dissimilaribus contigua: tria etiam erunt æqualitatum inæqualitatumque genera.

In primo compositionis genere, ubi tum unam qualitatem, aut unam atque alteram, nunc in specie, ut caliditatem & siccitatem in leone, nunc in particulari atque individuo, ut frigiditatem & siccitatem in Diocle, sæpissime eminere: tum omnes proportione quadam inter se æquabili sæpius contemperari cernimus, quot primarum qualitatum complexiones combinationesque sunt, tot corporum æqualitates atque temperamenta erunt, erunt autem in summa novem. Aut enim qualitatum symmetria erit, ut neutra alteram exuperet (ut est in optime comparato corpore) sequeturque quod græci εὔκρατον, latini temperatum seu æquabile dicunt, non simplex illud totiusque naturæ, in quo æqua prorsus elementorum portio est, sed quod singulis generibus competat, in quo, ut dixi, is est modus, ea mediocritas, quæ tum stirpis tum animantis naturæ, quamop-

(26) time convenit: Aut altera tantum qualitatum, ut vel calidum, frigidum, humidum, vel siccum excedet, eruntque distemperata simplicia quatuor: Aut duæ coniugatim eminebunt, ut calidum & humidum, vel calidum & siccum, frigidum & humidum, vel frigidum & siccum, exurgentque distemperata coniugata quatuor. Sed ex his non nisi primæ complexionis atque temperamenti, exacta illa atque inculpata sanitas est. cæteræ, ut laudatæ quidem & naturales complexiones, ab iisque natæ æqualitates, existunt, ita quas hæ producunt, valetudines sanitatisque modi nec exquisiti sunt, nec omnino culpa vacant, sed per latitudinem ceu campum quemdam, nunc in defectum, nunc in excessum tantisper evagati, dum in neutram partem impingant, actiove naturalis lædatur, pro æqualitatum maioris minorisve ratione, aut deteriores aut meliores evadunt.

In secundo compositionis genere, quod dissimilium partium constitutionem vocavimus, æqualitas, non ex primarum qualitatum commixtione, ubi potestate non re integra, refractis nimirum, alteratis, remissisque formis, elementorum temperata
(27) vis manet, sed ex partium similium, quæ re dissimilibus insunt, structuræ convenientia pendet. Conveniens autem structura erit, si apta compositaque forma, congruus numerus, debita quantitas, & conveniens situs positusque fuerit. Forma autem composita erit, si secundum naturam figura, superficies, cavitas, & meatus extiterint. Figura, ut si caput ad capitis illius a Galeno in libro tum De ossibus, tum De arte medica descripti, exemplum efformetur. Superficies, ut si quod natura asperum est, ut τραχεῖα arteria, asperitudinem: quod leve, ut arteriæ leves, ut ossa magna ex parte, levorem & habent & obtinent. Cavitas, si, ut ossibus, sinus, & capacitates medullæ naturales non deerunt. Meatus, si intestina, si venæ, arteriæ, οὐρητῆρες, vasa seminaria, iocineris, renum, aliorumque viscerum atque instrumentorum spacia, viæque liberæ, ac non obstructæ, ex re aliqua impacta, fuerint, quin calor, spiritus, sanguis, atque excrementa per ea deferri rite possint. Ad hunc sensum hoc loco meatuum nomine utendum est, ac non cæcorum illorum spiramentorum significatione id intelligendum.

(28) Numerus congruus, si nec plures nec pauciores partes fuerint, quam quæ a natura ad usus necessarios institutæ sunt.

quare in manu aut pede, quatuor aut sex digiti, numerus nequaquam congruus est.

Quantitas partium debita, si nec maior minorue quam par est, quamque reliqui corporis proportioni respondet. Situs vero seu positus conveniens, si membra instrumentalia, & eorum partes, nec longius nec propius quam pro naturali constitutione, decenti habitu, accommodata functione posita sunt: ut si quid nec luxatum, aut alia quavis ratione loco motum, alio insinuatum non fuerit.

Tertii compositionis generis, quod partibus similaribus ac dissimilaribus commune compagem nominavimus, æqualitas, ex similarium partium continuitate, & dissimilarium contiguitate seu coniunctione naturali spectatur. Continuitas autem similarium erit, si neque ex divisa carne ulcus, neque ex tusa, aut intenta nimium ruptio, aut in nervis convulsio, venis arteriis ruptio, contusio, vel vulnus, aut osse fractura fuerit. Contiguitas vero dissimilarium, si *ἀποσπάσματα* non fiunt, hoc (29)
est, si partes harum simplices ea naturæ lege inter se componantur, ut ne a se mutuo aliquando distrahantur, ita enim in utrisque æqualitas consistet, & valetudo firma erit: nec secus in cæteris iam commemoratis compositionibus, si omnia naturæ consentiant, sanitas aderit: si secus, ægritudo: æqualitates enim quae secundum naturam sunt, semper sanitas: inæqualitates quæ a natura alienæ sunt, semper morbi comitantur, paresque perpetuo secundæ adversæque valetudines, æqualitatibus inæqualitatibusque singulis existunt, idque, quoniam sanitas in æqualitate, æqualitas in similium partium temperamento, dissimilium structura, & utrarumque compage, tribus videlicet compositionum generibus, posita sit: pro quarum varietate, varia erunt æqualitatum genera, ex quibus rursum varii modi numerique valetudinum consequuntur. Quocirca nemini obscurum esse debet, cum qui sanitatem conservare velit, omnium, trium compositionum æqualitatem tueri debere: quod quemadmodum fieri conveniat haud difficulter intelliget, qui non ignorat similia secundis conservari, (30)
contraria adversus mederi, non solum per omnes in primo compositionis genere primarum qualitatum temperaturas novem, sed per omnes etiam in secundo, atque item tertio

species. At vero cum contraria ea atque similia ἐξ ὑλῆς ἰατρικῆς, hoc est, ex materia medica petenda sunt, ut primo de ea pauca dicam, dein singulis compositionum generibus exempli caussa accommodem, locus tradendæque artis methodus admonet, quod dum faciam, locos quosdam constituam, in quibus omnia ita disponam, ut inde tanquam thesauris quibusdam refertissimis, studiosus quisque quod sibi in rem præsentem videbitur, depromere quam expeditissime possit.

Medica igitur materia omnia ea sunto, quæ ad medendi usum oportuna sunt. Ea a Græcis *αἴτια ὑγιεινὰ*, id est, caussæ salubres: a nostræ ætatis medicis, res non naturales, conservatrices, atque alteratrices appellata sunt. Hæc aut intro ore, aliisve meatibus in corpus assumuntur, aut foris tantum adhibentur, aut tum intro tum foris accedunt. aut neque intro neque
(31) foris adveniunt. Intro ore assumuntur, cibus, potio, pharmacum: alijs meatibus, ut nare *ἐῤῥινα πταρμικὰ*: sede, *ἐνέματα*. Foris applicantur, frictiones, balnea, unctiones, fomenta, atque id genus alia. Intro forisque accedunt, aer, qui intro aspirando trahitur, foris sua qualitate corpus afficit alteratque: & aqua, cuius usus ut in corpore, ita extra circaque corpus multus est. Quæ neque intro neque foris adveniunt, tripartito dividuntur, in animi, corporis, & utriusque communes affectus. Animi, ut sunt ira odium, timor confidentia, mœror gaudium, animi remissio studium, spes desperatio, mentis & tranquillitas & perturbatio: corporis, ut exercitatio quies, temperantia venus, repletio inanitio: utriusque, ut somnus & vigilia. Hæc, quatuor illa genera sunt, quæ antyllo *προσφερόμενα, ποιούμενα, κενούμενα, καὶ ἔξοθεν προσπίπτοντα* nominata sunt: *ποιούμενα* vocat, quæ in ægrotantis actione præcipuam utilitatem habent: *προσφερόμενα* cibos atque potiones: *κενούμενα*, quæ e corpore humano educta salutem inferunt: *ἔξοθεν προσπίπτοντα* cum tenuium quædam,
(32) quædam crassarum partium sunt, tenuium aer & aerea sunto, crassarum, quæ consistunt: Rursum quæ crassarum partium sunt, alia terrea sunt, alia aquea: terrea sunt, cataplasmata & malagmata: aquea, balnea, fomenta, embrochæ. Sed de his præssius Galenus libro de tuenda valetudine primo & quinto. Hæc materia, hæ sylvæ sunt, quibus ut instrumentis utaris licet. Quamobrem ubi æqualitatem similarium partium

sanitatis gratia conservare vis, hæc inter excessum defectumque in medio posita, ita suo loco, tempore, modo, qualitate, & utendi ratione in præsentem rem accommodanda, ita moderanda sunt, ut omnia secunda esse possint. Id recte fiet, si tum temperaturam, sit ne temperata an distemperata (quod disces ex affectibus corporis, animi, ex enatis e corpore, quantitate, figura, & humoribus corporis, ætate, anteacta vita, vitæ proposito, victus ratione, loco, tempore, & cœli constitutione) tum affectus aut animi, aut corporis, aut utriusque, qui moderandi sunt, vim affectumque, ut quid ira, quid mœror, quid exercitatio, venus, somnus, vigilia in humano corpore efficere possint, probe noveris. Ita enim quid cuique secundum, quid adversum, quid concedendum, quid prohibendum ad æqualitatis tutelam, haud difficile erit deprehendere. Unde conspicuum est, εὐκράτῳ temperatoque, non esse danda nisi εὔκρατα & temperata, tum qualitate, ut caliditate, frigiditate, humiditate, & siccitate: tum sapore, ut acredine, salsedine, aciditate: tum substantia, ut tenacitate, crassitudine, tenuitate, pinguitudine: tum odore, ut grato: nec distemperatis, nisi quæ pro excessus ratione, singulorum temperaturis gradu numeroque ad amussim respondent: nec aliud sentiendum de cæteris locis, quam quod iam dixi de iis qui ore assumuntur, & iis quæ neque intro neque foris adveniunt. nam quæ foris applicantur, quæ intro forisque accedunt, quæque per meatus ingeruntur, eius naturæ esse debent, ut amica sint, ut nec quicquam mutent alterentve, sed temperaturam, quæ proposita est, exacte tueantur. (33)

Ad dissimilium quoque partium æqualitatem conservandam, has ipsas salubres caussas posse, rei natura docet. dissimiles enim partes a similibus, hæ a primorum corporum temperamento constant. quo fit ut servata similium temperatura, dissimilium quoque consistat maneatque integra. At similares si in illa sua compositione illæsæ perstiterint, nihil exactæ æqualitati deerit, nisi ut earum debita conformatio, numerus, quantitas, & positus conserventur. Conservari autem hæc ab iisdem caussis salubribus iam supra positis, & possunt & solent. nam cibus, potio, medicamenta, balneum, fomentum, frictio, aer, exercitatio, somnus, vigilia, atque id genus alia, alendo, augendo, condensando, rarefaciendo molliendo, indu- (34)

rando, leniendo, exasperando, stringendo, laxando, partes similares in debita forma, numero, quantitate, & positu conservant, ut videre difficile non est, cui cum his singularum caussarum salubrium vires effectusque componere in animo est. Ergo qui partium dissimilarium æqualitatem tueri velit, scire licet eum ad caussas salubres recurrere debere: cum eo tamen, ut ne ab his solis eam conservari credat. non enim satis est
(35) omnium salubrium caussarum rationem tenuisse, nisi etiam omnia quæ præter rationem occurrunt, vimque membris contundendo, frangendo, incidendo, aut immodice impellendo inferunt, avertere moliaris. De tertio compositionis genere, quod partes & seorsum & inter se compingendo est, eadem quæ de secundo, dicenda sunt. Eadem enim utriusque conservandi ratio est. idcirco ad eius æqualitatem tuendam, eadem quæ supra proposui facienda sunt, iisdemque caussis salubribus utendum est. Atque ita de conservanda in singulis compositionum generibus æqualitate ac sanitate, mihi iam satis dixisse videor.

Sequitur ut de Præservatione, secunda ὑγιεινῆς parte, quam Græci προφυλακὴν vocant, dicam. nam ratio tuendi sanitatem, non in hoc solum posita est, ut æqualitatem conservemus, sed etiam, ut ante retuli, ab aliquo imminenti periculo præservemus. si quidem præservando, impendentem valetudinis ruinam antevertimus, præcavemusque ne corpus, cum in eo statu sit, qui nec omnino sanus, nec omnino æger, sed neuter
(36) dici potest, quique ut functiones naturales non plane impedit, ita deteriores reddit, in adversam valetudinem corruat. Huic proinde parti pro scopo est, corpus ambiguum sensim alterare, atque in pristinum mature restituere. unde scire licet hanc partem ab illa priore manifesto discrepare, cum illi non immutare, non innovare aliquid, sed quo statu accepit, in eo, nulla facta alteratione, corpus retinere curæ erat. quo fit etiam, ut ex toto aliud hic atque ibi curationis genus sequendum sit. nam ibi similibus agebatur, hic contrariis agendum est. Etenim, uti alio loco diximus, conservando similibus ac secundis, alterando contrariis atque adversis opus est, sed ita tamen ut in ὑγιεινῇ sensim καὶ κατὰ μικρὰ, in θεραπευτικῇ cumulatius καὶ κατὰ μεγάλα alteratio fiat. Ergo cui ingruens malum

Præservatio

declinare animus est, is necesse habet, ut contrariis contrariaque ratione declinet. Contraria voco, quæ sub eodem genere proximo sunt. neque enim magnum albo sed parvum, nec calidum duro sed frigido contraria sunt. Ex quo igitur æqualitatis genere lapsum est, ex eodem petenda contraria (37) sunt. ut si temperatura frigida & humida fuerit, contraria calida & sicca assumenda. Cæterum cum ex temperatura aliqua duplici ratione labi contingit, puta vel auctis corporis membrive alicuius qualitatibus in calidius, frigidius, humidius, aut siccius, nulla accedente materia, quæ huiuscemodi qualitatem incutiat intendatve, unde actiones depravatiores ineptioresve reddantur: vel materiæ quæ refrigeret, calfaciat, humectet, aut siccet accessione, citra tamen temperamenti aut substantiæ corporis, membrive noxam: si qualitatum incremento recessum fuerit, simplicissima occurrendi indicatio est. nam si recessus ad frigidum sit, calfaciendum: sin ad calidum, refrigerandum: sin ad humidum, siccandum: sin ad siccum, humefaciendum: sin ad frigidum & humidum, calfaciendum & siccandum: sin ad frigidum & siccum, calfaciendum & humectandum: sin ad calidum & humidum, refrigerandum & siccandum: sin ad calidum & siccum, refrigerandum & humefaciendum. Verum quantum, ad quemve usque gradum alterandum sit, cognitu difficile est, ut non dicam impossibile. Quantitas enim (38) modusque alterandi, a quantitate lapsus recessusque sumendus est. At recessus quantitas sciri nequit, nisi certus quidam temperaturæ naturalis gradus plene & perfecte cognoscatur. gradus autem temperaturæ plena & perfecta cognitio, non hominis sed Apollinis sane cuiuspiam aut Æsculapii est, uti recte Galenus scripsit. non tamen despondendus animus est, nec si certam temperaturæ rationem assequi nequeas, frangendus conatus. Etenim est quodam prodire tenus, si non datur ultra. siquidem ingenio atque arte non contemnendam notitiam adipisci poteris: probabili coniectura, sagaci ratiocinio ad communia quædam artis ac naturæ confugiendo, quibus artis peritus imperitum superat, propiissime accedere datur. & quidem maxime, si cui mederis, tibi notum familiaremque habes. Etenim is solus quantum in morbum quis ceciderit, quantum a naturali habitu declinarit, noscet, qui qua con-

stitutione is fuerat cum sanus esset, seseque secundum
(39) naturam habuit, non ignorat: isque velut Æsculapius alter erit. Sed qui id ignorat, longius discedere, atque communia quædam consectari necesse habet. Quocirca, recte meo quidem iudicio sapiunt, qui medicum aut domi alunt, quemadmodum in Britannia nostra apud magnates atque alios viros nobiles plerosque omnes fere fit, aut amicitia vel munere sibi coniunctum habent. Sed quemadmodum quibusque indiciis ad temperamenti gradum propius accedendi notitia parari possit, & ante, per capita quædam ex Galeni libris De temperamentis, De arte medica, & nono De med. meth. diximus, & qua secundi libri parte de signis agemus, abunde exponemus. In præsentia hoc tantum novisse satis sit, quid agendum, ab ipsa intemperie, quantum, a recessus quantitate indicari. Apparatus autem & materia, quibus hæc commode perfici possunt, ab iis locis, quos supra de materia medica tradidimus, repetuntur. Sed dum corpus, ne a sua temperatura recedat, præservare vis, horum singula ita circumscribenda, ita moderanda sunt, ut tantum trahant alterentve ad contra-
(40) rium, quantum recessum esse coniectura assequeris. Idem de præservatione dissimilarium partium compositionis, & tam similium quam dissimilium continuitatis præcipiendum idem agendum est. nam eodem modo & contraria sane non lapsus generi solum, sed speciei etiam applicandum, & alterandi modum pro qualitate modoque mali limitandum, iisdemque instrumentis seu caussis salubribus, quas paulo ante percensuimus, utendum est. Verum ubi non qualitatum ipsius membri mutatarum ratione, sed materiæ alicuius, quæ id premat ac suffocet, accessu affluxuve vitiata temperatura fuerit, iam ut natura rei simplex non est, ita nec alterandi atque immutandi indicationes simplices erunt. Quapropter rei naturam expendamus, indeque indicationes colligamus, singulaque singulis componamus, ut ita veram medendi rationem invenire liceat. Primo igitur affluxus est. ergo evacuandum esse indicatio est. nam contraria contrariis semper amovenda sunt. Sed affluxus omnis vel partim iam fit, id quod ad partes maxime contrarias remotasque avertendum,
(41) atque inde evacuandum monstrat: vel partim factus est,

& per proximas propinquasque regiones educendum indicat. Ex quo rursum duplex affluxionis locus deprehenditur, alter a quo fit affluxus, alter ad quem. hic recipiens, ille mandans dicitur, quorum neuter vitio caret. nam prior mandat quod mandandum non erat, insequens recipit quod recipiendum non fuit. Quocirca, utrique obsistendum, ut ne hic recipiat, neve ille mandet. quod percommode fiet, si affectibus (quorum cognitio ex signis est) unde hæc vitia oriuntur, remedia in contrarium adhibueris: verbi gratia, si ex vasis laxis, apertisve defluxus fuerit, ea quæ contrahant & corroborent: sin ex humore tenui, salso, atque acri, ea quæ crassa faciunt, salsedinem acrimoniamque retundunt, cuius generis sunt frigida & ἐμπλαστικὰ, admovenda sunt. Adhæc, si humoribus evacuatis, affluxuque prorsus intercepto, intemperies aliqua calida, frigida, humida, vel sicca, pro materiæ natura, ex affluxu in membro relicta sit, ea suis contrariis tollenda, membrum roborandum, atque ad pristinum statum reducendum (42)
est. Ad hunc modum habes intemperiei cum affluxu variam naturam. quam qui certa ratione, arteque, ac non prout sors tulerit, removere velit, expeditior certiorque ei ratio erit, quæ divisione resolutioneque, ex natura rei fit. Qua explicata, atque in partes divisa, apertæ, interstinctæque medendi indicationes ultro sequentur. Etenim natura rerum & indicationes, uno consensu iunctæ sunt & continentes. Proin, si involuta, si confusa, si indistincta res fuerit, involuta, confusa, & indistincta indicatio erit: quantumque distinctioni rei, tantum indicationis inventioni distinctionique deerit, tantum citra medendi scopum medicus constiterit. Hæc ut apertius videantur, quæ iam prius de intemperie cum fluxione diximus, exempli caussa repetere in animo est, quo medicinæ studiosos ad rem veluti manu ducam, atque a summis ad ima dividendo, artem commonstrem. Summum ergo rei genus intemperies cum affluxu erat. ex quo prolicuimus indicationum summum genus, fluxus nempe evacuationem. illud rei bifariam rursus (43)
distribuimus, in affluxum materiæ partim fluentis, & partim fluxæ. Unde aliæ duæ indicationes enatæ sunt, videlicet, fluentis aversio & evacuatio ex loco opposito ac distante, & fluxæ evacuatio ex propinquo. Hanc tertia in fluxione

sequebatur divisio, puta membrum mandans quod valide expellit, membrum excipiens quod imbecilliter resistit, materiæ copia, tenuitas, acrimonia, salsedo, & vasorum latitudo. e quibus totidem prodibant indicationes, quarum prima erat, ut vis membri mandantis refrenetur: secunda, ut membro excipienti robur addatur: tertia, ut materia multa quidem, per evacuationem subtrahatur, tenuis vero, crassa reddatur, acris aut salsa, obtundatur: quarta, ut vasa dilatata constringantur. His aliud quid, quod sæpe incidit, ex rei natura accessit, qualitas nimirum quædam atque intemperies, etiam cessante fluxione permanens, membroque inusta, atque ex materia, pro suæ naturæ ratione modoque contracta. Quam etiam sua, ultimaque indicatio sequebatur, eius videlicet ablatio.
(44) Cui quod ultimum in præservando, atque adeo in medendo est, membri scilicet in primum locum statumque restitutio, consequens est. Ad hanc formam qui se exercuerit, atque ex natura rerum probe divisa indicationum supellectilem sibi comparaverit, ad medendum, exiguo tempore magnum compendium faciet. Intra enim hæc, primæ præcipuæque medicinæ partes sunt.

A præservatione transitus ad correctionem est, quam Græci ἐπανόρθωσιν nominant. Ei, quo sanitas alioqui lubrica, in stabilitate sit, immutandi, alterandi, atque ad veram æqualemque temperaturam ducendi propositum est temperaturas tantum distemperatas quidem illas, sed naturales, sineque affluxu, non ut præservationi adventantes, præterque naturam constitutas, & illas vel seorsum, vel cum affluxu: quarum utræque ut naturales non sunt, ita hæ semper caussas habent præter naturam vel redundantiam, vel malam qualitatem materiæ, vel vitium membri aut vasorum, uti prius a nobis expositum est. Sed tamen cum conservatione hoc habet
(45) commune, quod circa status corporis naturales versatur. hoc rursum proprium, quod non, ut illa, præsentem corporis conditionem tueri, sed præsenti non contenta, saniorem acquirere studet. Quocirca, si quis a primo ortu temperaturæ calidæ & siccæ, vel frigidæ & humidæ fuerit, aut in dissimilarium partium compositione universum corpus, vel membrum aliquod nimis laxum, gracile, obœsum, asperum, leve, glabrum, Correctio

setosum, maculis conspersum, aut hoc genus alio vitio notatum habeat, atque emendari, adque saniorem statum reduci studeat hoc universum erit huius partis quæ corrigendo est. Nec alio spectat pars illa medicinæ qua ornatus constat, quam Græci ex argumento κομμωτικὴν appellent. At cum emendare nihil nisi alterando possimus, contrariis, ut ante diximus, certisque quibusdam indicationibus, quarum ope & indicio recte opus exequamur, opus est. Noscenda ergo primum temperatura est, eliciendumque calidone tantum, an calido & sicco: frigido, an frigido & sicco, aut aliis ad hunc modum qualitatibus vel simplicibus, vel coniugatis excedat. Dein, quantus ille excessus sit, quoad possit ab homine cognosci, (46) coniectandum est. Ita enim, non modo quid agendum, sed etiam quantum agendum sit, protinus elucebit. Quibus perspectis atque cognitis, mox rebus temperaturæ adversis res agenda est, ut calidam frigidis, humidam siccis, frigidam calidis, siccam humidis refringas. Quod tamen per multum hominis otium fieri oportere Galenus censuit. Nam intemperies istas quæ adhuc intra sanitatis fines subsistunt, ut contrariis, contrariaque victus ratione, si in otio homo est, corrigendæ sunt, ita si in negotio sit, similibus moderandæ, maxime, assuetis, & pro sua cuiusque natura desideratis. Materiam autem atque instrumenta ad id opportuna, ex locis caussarum salubrium, quos ante retuli, depromes, sed ita, ut ex iis ea tantum asciscas quæ refrigerent, si refrigerare, calfaciant, si calfacere, siccent, si siccare, humefaciant, si humectare studeas. Quæ, quemadmodum moderanda limitandaque sint pro corporis corrigendi natura, proprietate, moribus, consuetudine, atque aliis id genus, suo loco abunde proponemus. Eadem corrigendi vitia in compositione partium dissimilarium (47) ab origine contracta, ratio est, distincta videlicet, divisaque mali natura, atque ex inventis caussis indicationibusque, inductis contrariis. Distingues autem, si ex quatuor compositionis huius generibus, forma videlicet, numero, quantitate, & situ, in quonam vitium sit, animo conquires. Sed fac, exempli caussa, in forma esse. At forma cum in quatuor species distribuitur, superficiem, figuram, cavitatem, & meatus, in quonam horum hoc quod quæris compositionis vitium sit,

scrutator. Verum esto in superficie fluitare. Ergo aut in colore erit, eritque nigrum quod esset candidum vel contra, vel medio aliquo colore affectum: aut in modo substantiæ, eritque durum quod molle, asperum quod leve esse oportebat. At finge in colore vitium esse: quod si ita, quis color sit, quas caussas habeat, curiosius circumspicito. Si candor, inque eo vitium sit, caussa in humido corpore, cuiusmodi animalis est, frigus erit. Cum enim humor crudus concrescit, albus evadit.
(48) Exemplo nix glaciesque sunt. Si in nigredine, caussa erit calor qui humorem ad summa tractum adurit, ex quo nigredo quædam contrahitur. Cum humorem dico, sanguinem, sanguinisque recrementum intelligo. Nam in animantis corpore cum calor superat, crudus humor nequaquam acervatur. Ergo cum aduruntur, scire licet ea atra reddi, ut in Æthiope conspicuum est. Si in medio quopiam colore affectus sit, quanto is ad alterutrum extremum (albedinem dico & nigredinem) propius accedit, tanto alterutrius caussæ plus minusve habebit. Atque hæc tam pilis quam cuti communia sunt. Proinde, haud dissimiliter in utrisque tollendus color, cum ex eisdem caussis pronascatur. Divisa atque explicata ad hunc modum affectus natura, caussaque inventa quemadmodum, quibusque alterandi gratia rebus, ex genere videlicet eorum quæ cum illo affectu ex adverso pugnant (quorum apparatus ea sunto quæ alio loco caussas salubres nominavimus, quas quemque in numerato habere vel maxime expedit) obviandum malo sit, indicationes habes. At vero si vitium
(49) quod corrigis non coloris, sed substantiæ modi, ut asperitatis, levitatis, duritiei, mollicieive fuerit, & hic quoque ad primarum qualitatum effectus confugiendum. Asperitas enim siccitatis, levitas humiditatis effectus est. At duricies & mollicies, per se quidem illa, a siccitate, hæc vero, ab humiditate fit. Quod enim suæ substantiæ ratione durum est, id statim siccum est: quod molle, humidum. Ex accidente vero, quod plenum tensumve, ut uter, follis (*κορυκὸν* Græci dicunt) vel concretum congelatumve, ut glacies, terra quæ frigore obriguit, dura dicuntur: ut & mollia ex accidente, quæ pleno tensove opposita ratione respondent, ut inane, laxum, quæque, ut cera, liquata sunt. Sed hæc alterius accessu, puta frigoris,

aquæ, aut flatus, illa perpetuo, nullo accedente, dura molliaque sunt, nisi si forsan rei humidæ affluxu madeant mollescantque. quo casu, ut non sicca, ita nec dura erunt. Habitis iam caussis, sequitur ut ad affectum corrigendum accedas. Quod recte consequeris, si contrariis qualitatibus caussas evertes, ut aspritudinis siccitatem humefacientibus, levitatis humiditatem exsiccantibus, duriciei per se quidem siccitatem, humidis, per (50)
accidens vero tensionem plenitudinemve, inanitate, congelationem calfactione. molliciei item per se humiditatem, siccis, per accidens inanitatem plenitudine, liquationem frigiditate discuties. Quod si non in superficie, sed figura compositionis vitium naturale sit, idque in puero adhuc atque infante, ossaque (quorum figuram membra imitantur) ob id tenera molliaque fuerint, ac leni frequentique pressu sequacia, corrigendi spes est. Nam si caput depressum, crus introrsum obtortum, aut in diversum actum, brachiumve in alterutram partem distortum fuerit, facile emendabitur, si assidue leniterque prematur, atque ita in figuram contrariam sensim agatur. Quod enim semel vique fit, rumpendi periculo non vacat. Sed si in cavitatibus meatibusque vitium sit, adeo ut officio suo iusto pro corpore fungi nequeant, ut si capacitas ventriculi, partis ad pastum capessendum conficiendumque datæ, iusto minor naturaliter fuerit, aut venæ sua natura iusto angustiores amplioresve extiterint, ne attentandam quidem correctionem (51)
censeo, quum nullo ingenio emendari posse existimem. Verum si non secundum naturam, sed ab aliqua caussa adventitia, ac præter naturam cavitas meatusve male habet, facilis est ad pristinum restitutio. Sed hoc non corrigendi, sed curandi partis est, de qua secundo libro copiosius dicam. Sed age, da compositionis vitium in numero non forma esse, abundareque aut deficere membrum, idque ex eorum numero quæ aut ab ortu ex semine, aut quotidie ex sanguine generantur. Si ex iis quæ ex semine ab ortu nascuntur quid defecerit, ut digitus, nervus, vena, frustra emendare studebis. Si abundaverit, expedita correctio amputatio est. Sin vero ex iis quæ indies sanguine alimentoque generantur pars fuerit, sive abundaverit, ut si pili suis locis, ut mento, capite, plures quam aut expediat, aut velis, extiterint, aut non suis locis, quod

nolles, erumpant: sive defecerit, ut si suis locis iidem non habeantur, aut pauciores quam aut deceat, aut cupias, cognitis sublatisque caussis, malo arte occurrere in procinctu est. De
(52) caussis autem, aque ratione ortus pilorum ita habeto: pilos terrestris plane ac crassæ naturæ esse, atque ex vaporibus alimenti excrementosis generari, perque occulta cutis spiramenta teretes pro meatuum natura erumpere, foris extraque cutim congelari, atque a radice semper latenti incremento auctos, tandem in longum, si id locus postulat, extendi, colorem autem pro vaporum natura sibi acquirere, ut si biliosi fuerint flauum, si adusti nigrum, si sanguinei ruffum, si pituitosi album: sed sui copia ibi diffluere, ubi meatus neque adeo patescunt ut vapores, qui exhalant, dissipentur, neque adeo connivent, ut nihil permeet, sed ad utrumque mediocriter se habent: & iis hominibus, iisque corporis locis, quibus tum excrementi copiosi, tum caloris validi satis existit. Ergo ubi pilorum copiæ detractum velis, hirsitudinemque corrigere studeas meatusne, an excrementum, an calor, an ex his plures, an omnes in caussa numerosi pili sint, ex eorum signis aucupaberis, atque pro caussarum numero & ratione, indicationes invenies. Si enim alimentum plurimum, excrementaque multa in corpore fuerint, partius alendum, excrementaque
(53) educendum esse indicatio est. Quod dum facis, per locos caussarum salubrium, ex quibus agendi materia suppetet, discurrendum est. Sin meatus mediocres, aut rarefacientibus amplos, aut contrahentibus angustos reddemus, idque pro corporum natura. Si enim pili tenues, lanuginosique fuerint, a tenui vapore, debilique calore prognati, rarefaciendi potius meatus, ut vapores illi tenues confertim erumpentes dissipentur. Si crassi rigidique, a vapore crasso, & calore masculo enati, rebus frigidis quæ constringendi vim habent citius utendum. Constrictione enim viarum, vapori crasso iter præcluditur: frigore vero, & materia repercutitur, & caloris vis obtunditur. At si caloris vehementiam potissime in caussa pilorum esse, ex signis conceperis, eam retundes iis quæ frigiditatem inducunt materia ex locis caussarum salubrium deprompta, ut cibo, potione, pharmaco, linimento, unctione, aeris alteratione, atque regendis corporis animique motibus, ut quibus corpora recale-

scunt moderatione. Ac si una omnes tres caussæ convenerint, tribus simul remediis repellendum est. nisi mavis medicamentis (54) quibusdam, ut auripigmento, calce, chrysocolla usta, atramento sutorio, cadmia, pice Hispana, & aliis id genus, pilorum radices corrumpendo, trita & pervulgata vel balneatoribus ratione, idem moliri. Sed ea sæpe vana esse solet. nam ut pili cito cadunt, ita cito renascuntur. nec in effectu perpetuo medicamenta ea sunt, nisi in molliculo delicatoque fœminarum corpore. Verum si non coercere, sed producere pilos studium est, contraria prorsus ratione agendum est. Glabrities enim caussas cum hispiditate ex diametro pugnantes habet. Proinde, remedia contraria adhibenda sunt. quibus explicandis, cum ex contrariis prius commemoratis intelligantur, (contrariorum enim contraria sunt consequentia) diutius immorari non est consilium. Iam vero, quæ ratio generandi ac prohibendi pili est, eadem pilorum numerum augendi diminuendive, plures paucioresve faciendi erit, nisi quod hic modicis, mitioribus, partioribusque generantibus, si augere, prohibentibus, si diminuere studes, utendum est. De pilorum defluvio (55) ex affectu præter naturam, uti morbo gallico, cum non corrigentis, sed reficientis partim, partim curantis est, nihil dico, sed in suum locum reiicio. Sin vero quantitas in vitio sit, ut si membrum aliquod maius minusve sit, quam aut usus, aut decor postulat, caussa mali expiscanda, extirpandaque est. qua ablata, vitium una tollitur. Caussa autem magnitudinis, vel est caloris concoquentis ac dilatantis copia, vel alimenti ubertas, vasorum amplitudo, vel ipsum alimentum, dum copia moleque sua membrum attollit distenditque. Si igitur membri calor, vasorumque amplitudo (quæ in corpore secundum naturam comparato se mutuo consequuntur) magnitudinis caussæ fuerint, reprimentibus frigidis, contrahentibusque corrigendum, ut frigiditate calor hebetetur, contractione vasa coarctentur. Sed quandoquidem exquisite frigida & constringentia nulla fere extra crassam substantiam invenire est, quæ tenuissimæ substantiæ sunt admiscebimus, ut quod per se non possit, per aliud in intimas partes pervadere possit. Quo in genere primas partes aceto tribuo. id (56) enim & tenuissimarum partium, & frigidum est, etsi non

exquisite. nam partes quasdam putredinis ratione calidas habet. Quare, ad rei magnitudinem comprimendam, rebus frigidis & contrahentibus acetum affundito: idque vel antiquorum medicorum exemplo, qui cum in puellis mammarum, in pueris testiculorum granditatem cohibere voluerunt, cum faba lentem ex aceto superimponebant, in illis enim refrigerandi, exsiccandi, & constringendi vis inest: aceto vero, præter hæc omnia, quæ insigniter insunt, etiam penetrandi virtus excellenter adest: cuius hic vel maximus usus est, quo videlicet in corporis usque penitiores partes, facultates, quæ refrigerando, exsiccando, & constringendo sunt, se insinuent, ut tum calor retundatur, alimentum exsiccetur consumeturque, tum vasa quæ ea loca occupant, constringantur. Hæc, etsi eius medicinæ partis sunt quæ de componendis medicamentis est, prosunt tamen, nec ab instituto aliena sunt, cum in exemplum ex iis caussarum salubrium locis, quæ foris
(57) adhibentur, adducta sunt. Succedunt quæ intro assumuntur. Inter quæ, ex cibariorum ac potionum generibus ad rem præsentem ex usu ea sunt, quæ refrigerant, contrahunt, ac minus alunt: ex medicamentis, quæ alvum, urinam, aut sudorem, prout horum aliquod membro corrigendo magis convenit, movendo sunt. iam, ex iis quæ & intro assumuntur, & foris accedunt, aere frigido hic vel maxime opus est. Ex iis quæ neque intro neque foris, labor multus, multæque vigiliæ, & huius naturæ reliqua, quæ studiosus quisque, ipse per se, percensere facile potest (nam singula persequi, & molestum & longum esset) utilissima sunt. Notis iam caussis, quæ membrum extendunt magnumque faciunt, membri exilis atque gracilis tum caussæ, tum corrigendi ratio nota est. Contrariorum enim (uti dixi) contrariæ caussæ sunt & remedia. Quapropter, si magnitudinis caussæ calor copiosus, meatus ampli, & alimentum plenius fuerint, gracilitatis, calor quam pro eo ac esse debet minor, alimentum exiguum, & meatuum vasorumque angustia caussæ erunt. Sin ibi refrigerantibus,
(58) exsiccantibus, & contrahentibus usus es, hic quæ calorem augeant, ad membrum trahant, plenius nutriant, ac meatus distendant utendum erit. Quorum sylva, ex caussarum salubrium locis, ob crebram nunc repetitionem nulli non

notissimis, petenda est, sed præcipue, ex iis quæ foris adhibentur: cuius generis sunt dropaces, sinapismi, ἐπικρούσεις & quas Græci, πιττώσεις, vulgus, picationes quod ex pice augendus locus oblinitur, nominant: ex iis quæ neque foris neque intro accedunt, ut est gracilioris partis exercitatio, sed moderata quidem illa. Nam moderata calorem innatum auget, bonum corporis habitum reddit: immoderata contra, refrigerat exsiccatque. Eadem quoque ratio in iis quæ foris applicantur habenda est. Nam si dropaces, picationes, atque sinapismos ultra debitum loco applicatos siveris, non modo non augebitur locus, sed etiam exsiccabitur, alimentum dissipabitur, spiritus digerentur, ac membrum frigidius, siccius, graciliusque quam pro naturali constitutione atque habitu, reddetur. Usque eo igitur permittenda hæc sunt, quo locus rubescat, intumescatque. Rubor enim caloris, tumor alimenti (59)
satis esse attractum, indicat. Demum, si compositionis vitium, quod corrigere contendis, non forma, non numero, nec quantitate, sed situ fuerit, ut si ex articulis aut nimium laxis, aut nimium compressis, motus, functionesque ineptiores deterioresque fiant, cognito laxitatis caussam exuberantem humiditatem, compressionis nimiam siccitatem contrahentem existere, petitis ex materiæ medicæ locis, potissimum iis quæ foris applicantur, instrumentis, rebusque ad id opportunis, quæ laxa contrahant, compressa humefaciant, corrigemus. Et hæc de castigandis, quæ in compositionis inæqualitate sunt vitiis naturalibus. Nunc ad tertium inæqualitatis seu distemperamenti genus, quod partibus similaribus ac dissimilaribus commune est, continui videlicet solutionem veniendum fuit, nisi quod non ad corrigendi sed curandi partem id pertineat. Non enim naturalis affectus est, quem ad habitum rectiorem ducere conveniret, sed ex toto genere præter naturam est, functiones manifeste offendens. Quare inter morbos collocandum, atque hoc loco prætermittendum est. Itaque, de corrigendis per (60)
omnia compositionum genera (quatenus id fieri potest) vitiis naturalibus, his mihi, pro methodo universali, abunde dictis, ut ad reliqua oratio se convertat, iam tempus suadet.

Refectio

Igitur quoniam de tribus ὑγιεινῆς partibus dixi, consequens est ut de quarta scribam, ea videlicet quæ Græcis ἀνάληψις,

latinis refectio dicitur. Estque, cum corporis ex ægritudine convalescentis, atque dum imbecilli, ita tamen ut nec ægrum dici possit, cum iam in morbo non sit, nec valens, cum ad functiones obeundas etiamnum sit impotens, vires ex morbo exacto fractas afflictasque solamur, ac reficimus: id quod huius partis solum atque a cæteris peculiare est officium. Nam hoc genus corpus, nec conservandum est, cum præsens conditio immutanda sit, nec præservandum, cum periculum recessit non ingruit, nec corrigendum, cum vitium naturale nullum est. In hoc tamen pars hæc cum correctione, atque item curatione convenit, quod circa præsentem corporis
(61) conditionem elaboret: ut in hoc rursum ab utrisque differt, quod non id agit, ut naturali temperaturæ habitum saniorem indicat, ut correctio: nec ut affectum præter naturam factum iam & permanentem, ex quo actiones lædantur levet, ut curatio: sed ut vires ex præterito non præsenti morbo conquassatas, atque ad functiones inhabiles factas, exhibendo ea quæ ex usu sunt, quo aliquid, uti robur, corpori accedat, decedat nihil, foveat, refocillet, reparet. Ex quo rursum non obscuro discrimine a præservatione & conservatione variare internoscitur, cum hæc non ut præsentem corporis conditionem resarciat, sed tueatur, illa ut præsentem negligit, ita ut futurum impendensque malum præcavendo avertat, incumbit. Atque ita quidem similis dissimilisque cæteris tuendi sanitatem partibus refectio est. Reficiendo vero pulchre erimus, si, ut ante semper, ex natura rei exordium capiemus, exque ea bene cognita & divisa, indicationes hauriemus, & earum nutum inditiumque recte secuti fuerimus. Rei autem naturam ex caussis discemus. Tum enim unumquodque scimus, cum
(62) caussas norimus. Hic ergo res, robur, tenor, in agendoque constantia ac firmitudo est. Sed hæc a facultate procedit. facultas ex sede quadam seu fonte nascitur. Unde igitur agendi facultas, ex eo vis roburque promanabit. Quo fit, ut, qui roboris caussas cognitas habere velit, ut facultatum fontes sedesque habeat perspectas, expedit. Sed cum sedes, facultas, atque actio, tria hæc, mutuo alia ex aliis pendeant, cæteras illas ex actione, re nobis omnium notissima, haud indiligenter venemur. Eam autem triplicem esse, vel oculis capere est.

Videmus enim corpus ali, augeri, spiritum trahere atque reddere, variis motibus agi, vario sensu uti, triaque hæc actionum genera, a se genere interstingui. Quamobrem, a facultatibus tribus genere diversis oriantur, necessum est. Quarum, quæ primum actionis genus producit, naturalis: quæ secundum, vitalis: quæ tertium, animalis ab effectu dicitur. Harum rursus sedes tres, ob id etiamnum & ipsæ diversæ, sunt. Nam iecur, naturalis, cor vitalis, cerebrum animalis sedes est Quæ, quemadmodum sese habeant, ut masculas, validasque facultates producant, ex tribus compositionum æqualitatumque (63) generibus repetendum est. Pro ratione enim similarium partium temperaturæ, dissimilarium compositionis, & utrarumque unionis, valetudo aut invaletudo membrorum sediumque erit. Ex quibus rursum pro ratione, facultates validæ aut secus, viresque efficaces aut debiles procreantur. Sed ad hæc agendi munia obeunda, ut ex se sedes illæ non sufficiunt. ita aliis instrumentis opus perficiunt. Ea partim omnibus communia, partim cuique sedi privata sunt. Communia sunt, calor insitus, spiritus tum animalis, tum vitalis, tum naturalis. Quorum, calor insitus, a spiritu vitali fit. a quo vicissim spiritu per arterias sursum elato, atque in reticulari plexu elaborato, animalis spiritus generatus, in cerebro tanquam arce considit, unde per nervos (nervi enim a cerebro tracti ac profecti, in corpus omne ducuntur) in universum corpus diffusus, animalem, hoc est, movendi sentiendique facultatem præstat. At vitalis, ex attracto spiritu, sanguinisque tenui subtilique parte genitus, in corde domicilium habet, atque ad reliqua corporis membra per arterias amandatus, vitales (64) actiones concitat & producit. Porro, naturalis spiritus, si quis sit, uti cæteri, ex corde ortus, in iocinere venisque principatum tenet, ac functiones naturales, attrahendo, retinendo, concoquendo, alendo, expellendoque efficit. Privata sedi cuique sunt, quæ officio aliquo cuique ministrant: ut cerebro nervi, musculi, dum sensum motumque corpori largitur: cordi pulmones, arteriæ, dum vitam confert: iocineri ventriculus, intestinum tenue, venæ meseraicæ, quæ corpori alimentum conficiendo præparant: intestinum plenius vesica, bilis, lienis, ren uterque, quæ excrementa excipiunt: vena cava, atque

aliæ ab ea enatæ, quæ nutrimentum in omnes partes deferunt: in summa, omnia corporis membra, quæ alimentum delatum plenius concoquunt, sibique quam simillimum faciunt. Quocirca, ut vires atque facultates, (quæ in spiritibus & solidarum partium temperatura positæ sunt) ad functiones robustius præstandas firmæ constantesque sint, summa cura opus est, non modo ut tria illa facultatum principia atque sedes nihil habeant præter naturam, suasque æqualitates (65) conservent tutenturque, sed etiam ut instrumenta iisdem omnibus communia, calor videlicet innatus, spiritusque omnis generis, nec qualitate, nec quantitate a natura recedant, atque alia illa singulis propria, a suis æqualitatibus nec temperatura, nec compositione, nec compage ac unione secedant. Omnia enim naturæ regula metienda sunt, ut optima sanitas, plenæque vires constent. Quamobrem, si horum aliquo, omnibusve laboratum fuerit, idque vitium ad statum usque præter naturam, actionumque læsionem se sane proferet, morbus statim erit, curandumque est. Sin infra constiterit, deteriores-que tantum, ac depravatiores actiones reddiderit, præservandum est. Sed si non ex præsenti caussa, sed ex præterito morbo factum sit, ut facultatum viriumque (quæ morbo fractæ imbecillitate elanguescunt) in vitam officia minus constent, idque quoniam ab inæqualitate in primis instrumentis ut corde, cerebro, hepate: aut secundis, sive communia, sive particularia ea fuerint: aut utrisque vitiabatur sanitas, atque ex vitiata sanitate facultates conciderunt: ex quo virium (66) imbecillitas promanavit, reficiendum est. Sed huius inæqualitatis seu imbecillitatis ratio atque caussa, ex resoluta corporis substantia inanitio est, a morbo exacto nata. Ex ea enim in instrumentis ac facultatum sedibus, inæqualitates, ex his deterior sanitas, ex qua imbecillæ functiones oriuntur. Sed inanitio hæc, ut nec morbi unde nascitur, una non est, Ut enim morbi pro sua vehementia, symptomatum sævitia atque gravitate, aut contra, temporis spatio quo male habuerunt, aut partium sive animalium, sive vitalium, sive naturalium, quas infestant, ratione impendio variant, ita inanitiones variæ, variique imbecillitatum modi erunt. Cæterum ex his, quæ quibus graviores peioresque sunt, ex facultatum, quas ψυχὰς,

id est, animas, Plato nominat, usu atque dignitate nosces. Graviores enim sunt quæ ex iis facultatibus dependent, quæ læsæ maiora gravioraque incommoda corpori inferunt, quam contra: ut vitali naturalique, quam animali. Nam animali in sensu & motu posita, etsi privari grave est nocumentum, id tamen non ita in omnes partes late se diffundit, ut propterea (67)
facultas vitalis atque naturalis graviter lædantur. At si vitalis, quæ in corde est, ubi etiam spiritus, actionum instrumenta, generari diximus, lædatur, ut universum corpus periclitatur, ita si naturalis laboraverit, aut corpus ἀτροφία, vitio quo corpus non alitur, extabescit, calor naturalis intercidit, temperamentum perit: aut spiritus, quos a puriore sanguine fieri ante retuli, non sine totius corporis viriumque dispendio cadunt, exhaustoque corporis succo, præ nimia ariditate absumuntur. Itaque, imbecillitatis momentum, ex facultatum læsione pensitandum, læsioque in ipsisne facultatum sedibus, an secundis instrumentis consistat, inspiciendum est. Gravius enim periculum est, malumque latius serpit, si primæ sedes, ut cor, cerebrum, iecur affectæ sunt, quam si instrumentum aliquod solum læsum fuerit, extra cuius ut plurimum fines, ad vicinas partes morbus non se profert. Quod non ignorare medicum, non mediocriter iuvat. Ergo, cum vires exhaustæ reficiendæ fuerint, omnesne facultates, an plures, an una defecerit, accurate perspicito. Perpendendum dein & illud, utrum defectus ille (68)
ex morbo natus sit, læsa una atque altera, tertiaque sedium, an ex secundorum instrumentorum aliquo præter naturam affecto, ita ut una tantum parte, ac non universo corpore imbecillitas facta fuerit. Postremo, quænam huiusce imbecillitatis, sive totius corporis, sive partis, caussa fuerit, cum primis æstimandum. Si enim inæqualitas in temperatura calidi, frigidi, humidi, vel sicci in caussa fuerit, contrariis rebus obsistendum, quorum materia ex caussarum salubrium locis depromenda est. Sin autem in compositione, quæ proprie refectoriæ partis est, caussa fuerit, indiminuta quantitate erit. Cæteræ enim compositionis species, therapeutices potius sunt. Sed ex quantitate diminuta, imbecillitas triplici de caussa evenire solet, solidorum membrorum siccitate, spiritus & sanguinis nimia evacuatione. Præ siccitate enim, membra ad

omnia officia tum vitalia, tum naturalia, tum animalia ineptissima sunt. Neque enim calor membri, qui temperamentum sequitur, exiguus iam ac pene siccitate exolutus, a calore
(69) naturali exuscitari, vividusque ad vitales operationes exercendas reddi potest: neque deficiente calore, aut attractio, aut retentio, alteratio, aut concoctio, expulsio, aut assimilatio fieri potest. Iam, quæ sicca sunt, dura sunt, quæ dura, motui inepta sunt: utque motivæ virtutis imperio parum audientia sunt, ita sensitivam minime admittunt. Quare, præterquam quod sensim extenuata, macie conficiuntur, iure infirmantur etiam, atque ad opus peragendum segniora redduntur. Nimia autem sanguinis spiritusque evacuatione, sive a caussa intrinseca ac naturali, sive extrinseca & præter naturam ea fuerit, vires concidere, nulla in re membro graciliori effecto, consuerunt, tum quod spiritus omnibus agendi facultatibus communia instrumenta sunt sine quibus facultates nihil possunt, tum quod in sanguine spiritus continentur. Spiritu igitur digesto, exhaustove sanguine, ex cuius tenuissima parte spiritus produci diximus, nihil mirum videri debet, si membrorum firmitudo collapsa prosternatur. Ex his itaque caussis per
(70) signa cognitis, ac probe inter se discretis atque interstinctis, ubi reficiendum quid sit, reficiendi indicationes caussarumque salubrium silvæ nusquam non se offerent. Si enim spiritus tantum, nullo effuso sanguine, ex vehementi quidem, sed brevi evacuatione, ut desessione, aut venere digeruntur, cibi qui facile concoquantur, ac multum alant, exhibendi sunt. Potiones item eiusdem generis, inter quas prima laus vino fulvo, tenui, aromaticoque datur. Id enim alendi facilitate omnia alia antecedit, quod substantiæ tenuitate tum citissime in partes subit, tum pro spiritibus generandis excellenter facit. Ad hæc, aer esto perflatu salubris, liber, odoribus gratus. Nam vix dici potest, quantum odoris gratia spiritus recreentur, refocillenturque. Adsit præterea quies, somnus, iucundus lætusque, decussis exanimo curis ac molestiis, cum amicis congressus. Vix enim fieri potest, ut post hos modos, hanc animadversionem, spiritus viresque non sequantur, maxime, si corpus quod reficis ætate integrum iuvenileque fuerit. Etenim in hoc, ut spiritus citissime dissolvuntur, ita citissime repa-

rantur. Sed si una cum spiritu sanguis quoque copiosus (71)
emanarit, ut in hæmorrhoide, fluxu muliebri, atque e naribus
sanguinis profluvio, tanto obnixius incumbendum est, quanto
maiori negotio sanguis quam spiritus generari consuevit. Hic
ergo omnia eo referenda, ut sanguinem reponas. Id autem
recte assequeris, si corporis conditionem probe intueberis.
Etenim ex diminuto sanguine, corpora omni ex parte, tam
principe quam secundaria frigescunt. Quod autem frigidum
est, ad concoquendum ineptum est. Quocirca, pro caloris
modulo, cibi qui facilis concoctionis, pleniorisque alimenti
sunt, modus, qualitasque proponenda est. Ut enim modicum,
& suis viribus aptum calor modicus probe conficit, ita pleniori
quam pro eo ac natura sua fert, facile succumbit. Huc
faciunt somnus, animi motus, sed qui naturæ rationem non
excedant: exercitatio etiam, sed moderata quidem illa, ut
calfaciat tantum, nec resolvat. Sin siccitate corpus squaleat,
non quidem illa tabidorum arida, quæ ne curationem quidem,
tantum abest ut refectionem admittat, sed qua membrorum
solidorum, quæ ex semine generantur, caro, adeps, sanguisque (72)
exolvuntur, ut a longis morbis ac peracutis evenire solet,
siccitatem amovere conandum est. Sed id opus laborque est,
utique cum substantia cordis sicca evaserit. Proinde non
infimum, imo præcipuum refectoriæ partis officium est,
membra solida, ubi exsiccata fuerint, ad suam naturam
revocare. Non enim in spiritu atque sanguine tantum, ut
facultates, earumque functiones serves, firmes, reparesve
positum est, sed in membrorum illorum principum quoque,
ubi illæ sedes habent, unde fluunt, a quorum temperamento
originem ducunt, æqualitate. Itaque dandus cibus potioque
est, qui facile copioseque alat, sed tamen semper pro caloris
modo, ne alioqui multitudine oneretur, nimia copia obruatur.
Proin, si quod dederis, iusto minus videbitur, iterandum est, ut
numero, vicibusque repetitis suppleas, quod quantitati iustæ,
plenæque moli, caloris servandi caussa, subtraxeras. Satius
enim est, cum salute pastum dividere, quam cum periculo
cumulate, pleneque capere. Sed quandoquidem non raro usu
venit, ut membra exsiccata usque eo deficiens calor infirmet, (73)
ut nec attrahant, nec conficiant, studendum est ut aucto calore,

facultates naturales roborentur, quo attractio & retentio, concoctio & expulsio, suo quæque tempore, fiant. Calor autem augebitur, si mediocriter fricueris, non a cibo modo, sed ante cibum etiam, leviterque iniungas ex medulla vitulina, ex oleo rosmarino, chamæmalino, sesamino, & amygdalino, sed ex dulcibus illis amygdalis expresso, butyro recente, atque aliis id genus, blandeque linteis modice calentibus, tum præcordia, tum universum corpus citra quietem foveas. Dropaces etiam, atque sinapismos sicubi opus erit, adhibeas licet. sunt enim emplastra, seu cerata, ex rebus calidis & siccis in tertio confecta, quæ loco cui apponuntur, non modo calfaciendi, sed aliunde quoque & calorem & alimentum attrahendi potestatem habent. Verum, hæc qualia sint, unde componantur, quemadmodum applicanda sunt, quamdiu permittenda, ut Galenus & Paulus Ægineta abunde docent, ita nostri instituti non est ea persequi, singulorum morborum
(74) apparatum instruere, atque mædicamenta consectari, sed universorum methodum tradere. Illa enim, medendi methodo plene cognita, sponte plænaque manu sequentur. Idcirco, ea missa faciam, atque ad curationem, secundam medicinæ partem, veniam.

IOANNIS CAII

BRITANNI DE MEDENDI METHODO LIBER SECUNDUS.

DIXI περὶ ὑγιεινῆς, prima medicinæ parte, quæ valetudini tuendæ est, nunc ad θεραπευτικὴν, secundam, qua præsentem morbum, & iam nunc urgentem affligentemque summovemus, transeundum est. Summovebimus autem quam optime, si naturam rei, hoc est morbi, cognitam perspectamque habuerimus. Quanto enim a morbi cognitione longius recesseris, tanto inter medendum aberrabis. At vero præcise morbum nosces, ubi quas caussas habeat, quibus signis deprehendi possit, probe tenueris. Etenim cum tria ex toto sint, quæ cum natura nostra pugnant, caussa, morbus, & symptoma: causis, quæ semina, & symptomatibus, quæ signa morborum sunt, cognitis & perpensis, nullo negocio in morbi cognitionem devenire possis. Quare, ut ante de his, quam de morbo, dicam, natura rei suadet: & primo de caussis, mox de signis. (76) Caussæ aut internæ sunt, inque ipso corpore nostro natæ, ut sanguis, pituita, utraque bilis præter naturam affecta: aut externæ extraque humanum corpus positæ, ut frigora, æstus, venena. Primas προηγουμένας, alteras προκαταρκτικὰς Græci nominant. Et hæ quidem affectus sunt præter naturam, qui morbum præcedunt excitantque. Symptomata vero, affectus præter naturam sunt, qui morbum consequuntur. quibus ob id ἐπιγενήματος etiam nomen a nonnullis olim medicis inditum fuit. Hæc tripartito dividuntur. Etenim aut functionum offensæ, aut corporum affectus, aut excrementorum immoderatæ excretiones, vel suppressiones sunt. Functionum

rursus offensæ, pro facultatum ex cerebro, corde, & iocinere ratione, trium generum sunt, animalium, vitalium, & naturalium. Offenduntur autem actiones tripliciter, idque ita, ut aut debiliter, aut deprauate, aut omnino non agant. Ergo animalium functionum offensæ, aut sentiendo sunt, ut cum vel nullus, vel hebes, vel depravatus visus, auditus, gustus,
(77) odoratus, vel tactus sit, idque patiente vel præcipuo sensus instrumento, vel virtute, vel parte famulante: aut movendo, ut cum membrum aliquod vel difficulter, vel omnino non mouetur: aut principaliter agendo, utique ablata, labefactata, vel depravata imaginatione, ratione, vel memoria. At naturalium functionum cum facultates quatuor sint, attractrix, retentrix, concoctrix & expultrix, quatuor etiam offensæ erunt, nulla, debilis, vel depravata attractio, retentio, concoctio, & expulsio. Cæterum vitalium functionum offensæ duæ sunt, cadentes animi seu λειποθυμία, & ἀσφυξίαι κακοσφυξίαιve, id est, nulli vel depravati pulsus: quæ duplici suæ facultati respondent, animosæ videlicet vi, seu animi constantiæ & firmitati, quæ Græcis θυμὸς, latinis animi dicitur, & alteri illi, quæ ut a corde promanat, ita cordi cum arteriis communis, pulsus auctor est, atque in corpus omne per easdem delegata est. etsi non ignorem Galenum libro De differentia Symptomatum, pulsum inter functiones naturales numerasse, credo, quod non arbitrium nostrum, sed naturam in agendo sequatur,
(78) (ut idem & de sympto. caussis secundo, & differentia pulsuum quarto recte prodidit) non quod vitalis facultatis functio non sit. Post actiones læsas, proximi, corporis affectus sunt. Hos in quatuor genera dispertimus. Nam alios visu, alios olfactu, alios gustu, tactu alios usurpamus. Visu, ut colores omnis generis præter naturam constitutos, qui aut unum membrum, ut ex carbunculo ater, aut plura, eademque vel superiora omnia, vel omnia inferiora, ut sæpe ex morbo fit, aut universum corpus, ut ex arquato croceus, defœdarunt. Olfactu, ut fœtores narium, aurium, alarum, putrescentiumque partium: ructus item putidi, qui fumum, acorem, virus, aut piscem olent. Gustu, ut sanguinis laborantis ore redditi dulcedo, salsedo, amaritudo: aut sputi, auris sordium, sudoris, vomitusve sapor salsus, acidus, amarus, dulcis, austerus, idque excellenter aut

remisse. Tactu, ut cutem esse præter naturam tensam, duram, aridam, laxam, aut rugosam. Ultimæ sunt excretiones aut suppressiones, quæ secundum naturam non sunt, excrementorum. Eæ triplices sunt. Aut enim a natura toto genere alienæ sunt excretæ substantiæ ratione, aut quantitate, (79)
aut qualitate. Substantiæ ratione, ut fluxio sanguinis e naribus ex vena vel rupta, vulnerata, patula, vel exesa: sanguinis item, vomitu, tussi, screatu, deiectione, vel mictu excretio. Quantitate, ut mensium, urinæ, sudorum immodicum vel nullum, vel iusto minus profluvium. Qualitate, ut cum alvi, vesicæ, locorumve muliebrium purgamenta præ tenuitate non consistunt: acrimonia, mordacitateque sua fluxum sollicitant: aut contra, ubi tam iacenti sint qualitate, ut nihil prorsus stimulent. Hæc symptomatum omnia genera atque capita sunt: quæ qui mente repetet, uberem signorum copiam, quæ morbum, etsi alte repostum, detegant, semper in promptu habebit, sive *παθογνωμονικὰ*, *συνεδρεύοντα*, vel *ἐπιφαινόμενα* seorsum, sive iunctim velit. *παθογνωμονικὰ* voco, quæ una cum morbo invadunt, ut cum lateris doloribus acuta febris, spirandi difficultas, tussis, punctio quædam: nec separari possunt, ut nec umbra a corpore. Quorum ea natura est, ut omnia iuncta, necessario morbum arguant. Quamquam subinde etiam unum solum id præstat, quemadmodum rigor vehemens, aut punctio (80)
tertianam febrem.

Συνεδρεύοντα nomino, quæ modo cum morbo invadunt, modo superveniunt morbo, modo ne omnino quidem se ostendunt, tantum abest ut necessitate aliqua, quemadmodum *παθογνωμονικὰ*, coniuncta morbo sint. Plerunque tamen incidunt. Huius generis, ubi lateris dolor torquet, sunt dolores, vel ad præcordia, vel usque ad iugulum, in latus patiens citius quam sanum cubandi dulcedo, sputi screatus. *ἐπιφαινόμενα* appello, quæ morbum consequuntur, ita tamen, ut sive eueniant, sive secus, promiscue se habeant, cum nec necessaria sint, uti *παθογνωμονικὰ*, nec familiaria atque sæpius incidentia, ut *συνεδρεύοντα*, aliquando tamen se exerunt. Exemplo erit alvi fluor in præfata pleuritide. Atque ita se habent signa & symptomata. Iam, quas ea caussas habeant, quid tibi ex iis consilii capiendum sit, & qua ratione, paucis aperiam. Dividam

autem hanc tractationis partem sicut priorem, & ante dicam de actionibus læsis, tum de affectibus corporis, ultimo de
(81) excrementis. Incipiam a functionibus animalibus. Cum igitur ex signis apparentibus morbos occultos noscere cupias, num quid in actionibus animalibus immutatum, læsumve sit, curiosius circumspicies, cum eo, ut illud in universum non ignores, omne actionum genus, ut ante dixi, triplici ratione lædi posse: ablate, ut cum omnino agere nequit: aut diminute, cum agit quidem, sed debiliter: aut corrupte, cum præter decus, & non uti oportet agit: ut cum corpus aut membrum in tremore est. Harum læsionum caussæ sunt subinde quidem, qualitates simplices sine materiæ affluxu. Etenim frigiditas prima ratione, humiditas, secunda, aut ablate, aut diminute agendi caussæ sunt, prout intensæ aut remissæ fuerint. Nam si intensæ extiterint, ablate: si remissæ, diminute. ut & caliditas primarie, corrupte agendi, siccitas secundarie caussæ sunt. Subinde vero materiæ affluxus, sed non ita stata ratione. Nam etsi materia calida & sicca hoc præcipuum eximiumque habet, quod semper actiones corrumpat, frigida vero & humida plerumque & auferat & diminuat,
(82) non tamen perpetuum, quemadmodum in nudis illis sine materia qualitatibus, hoc est, ut in oculorum suffusionibus quas vapor frigidus ex ventriculi consensu facit, & in convulsionibus quas pituita, videre est. Ergo, ut redeam, an in ægro corpore principis facultatis, hoc est, imaginationis, rationis, & memoriæ actiones læsæ sint, primum æstimato. Quod si ita, quemadmodum læsæ, ablate ne, an diminute, an corrupte. Etenim si corrupte, aut in cerebro intemperies est calida & sicca, qualitatis tantum ratione, aut affluxus materiæ calidæ & siccæ. Sed horum utrum sit, ex materiæ quæ præcipue abundat inditiis, pro signorum ratione acceptis, discernere non est difficile. Dein, ad sensus accedito, atque an visus, auditus, odoratus, gustus, an tactus læsus fuerit, idque an ablate, diminute, an corrupte, ex qualitatibus nudis, an materiæ affluxu, pro ratione dominantis materiæ, ex signis huc pertinentibus expendito. Postremo, ad motricis facultatis actionem devenito, quæ si in hac illave parte, sive id cerebrum, sive aliud movendi instrumentum sit, affecta fuerit, ablate

diminute, an corrupte, pro caussæ natura, sive intemperies (83)
sicca humidave ea fuerit, ex indicio eminentis in alterutris materiæ, indagato. Post hæc, facultatis secundi generis, hoc est, vitalis functiones, haud dissimili, sed eadem prorsus ratione examinandæ sunt. Sunt autem, ut dixi, duplices: aut enim in ipso corde sunt, cordisque gratia fiunt, ut vis, animi, seu θυμός: aut a corde promanant, ut ea quæ arteriarum systolen & diastolen, pulsum nimirum facit. Primo igitur in loco, an animi ablati, diminuti, an aucti corruptive sint animo perpendito: haud immemor etiam hoc loco, functiones semper aut auferri aut diminui a caussa frigida, idque calore vel extincto, vel motu transituque praepedito: augeri aut corrumpi, a calida. His perpensis, proximum est ut ad pulsus genera devenias. Ea in universum decem sunt. Nam ex motionis tempore, celeritas tarditas: quantitate attollendi se, magnitudo parvitas: ex virtutis vi, vehementia debilitas: ex ratione corporis arteriæ, durities mollities: ex humore arteriæ, plenitudo vacuitas: a qualitate cordis & arteriæ, caliditas frigiditas: ab intervallo, frequentia raritas: a rhythmo, concinnitas incon- (84)
cinnitas: ex pulsus modo, æqualitas inæqualitas: ex numero, ordo inordinatioque pulsus oriuntur. Quæ omnia latissime apud Galenum in libris De differentiis pulsuum explicata habes, quo minus hic oratio longius provehatur. Horum caussæ proximæ atque immediatæ, quas συνεκτικὰς hoc est, continentes Galenus nominat, tres sunt, perspiratio, instrumentum, & caussa movens. Perspirationem nomino, caloris innati quam vocant eventationem & necessitatem, credo, quod in omni vita necessaria sit: instrumentum, arterias: caussam moventem, virtutem vitalem quæ a corde promanat. Hæc pulsuum genera ubi noveris, si quod a mediocritate suo cuique corpori naturale, magnitudine exilitate, celeritate tarditate, raritate frequentia, duritie mollitie, vehementia debilitate, cæterisve pulsus generibus recessisse tactu deprehendes, aut erit læsa perspiratio, aut virtus movens, aut instrumentum, atque id vel ablate, vel diminute, vel corrupte. Sed virtus quidem ac perspiratio aufertur aut diminuitur caloris defectu, corrumpitur & augetur, caloris incremento, (85)
eadem qua reliquæ functiones ratione. Instrumentum vero

si vitiatur, contumax redditur, nec facile obtemperat. Id autem fit, vel quod, re aliqua impacta, quo minus dilatari aut constringi possit, obstructum sit, vel quod, quam pro eo ac esse debet, durius molliusve sit. His pulsuum locis animo diligenter versatis, ad tertii generis, naturalis nimirum functiones animum convertes. Sunt autem, ut proposui, quatuor, attractrix, retentrix, concoctrix, et expultrix. Quæ etsi omnibus corporis partibus communes sunt, eximiæ tamen in hepate ventriculoque existunt. Quare, ex eis affectis, functionum nocumenta præcipue colliguntur. Caussas communes quidem omnes, caliditatem ac frigiditatem habent. a calore enim fiunt, roborantur, augenturque : a frigore minuuntur. Privatas vero singulæ, pro suæ facultatis ratione. Etenim, cum attractrix motu fibrarum attrahentium, expultrix expellentium fit, præter caliditatem, etiam madore quodam organum, quo motui obsequiosius reddatur, delibutum iri par est. Retentrix contra, cum non motu, sed quiete fit, fibras siccas potius
(86) postulat. Haud dissimiliter concoctrix, quod velut elixando alimentum conficit, sui instrumenti non modo calorem insignem, sed etiam humorem largum exigit. Ergo, ubi hæ facultates aut ablate, aut diminute agunt, scire licet calorem deficere, ac præterea in attractrice & expultrice vel siccitatem vel humiditatem, in retentrice siccitatem, in concoctrice vel siccitatem vel humiditatem. Nam sive humiditate, sive siccitate una concidente calor defecerit, aut aufertur, aut certe diminuitur concoctio. At si ex his quæpiam plus iusto aucta fuerit, certum est id quoque, calorem auctum esse, cæterasque qualitates pro ratione. Cæterum, an caloris incrementum, decrementum, aliave quævis temperaturæ immutatio, ex nudis qualitatibus, an ex materiæ calidæ frigidæve affluxu oriatur, ex aliis locis ad hanc rem proprie pertinentibus capiendum est. Quocirca, etiam hos ad manum habere prodest. Ita enim inter se consentiunt loci, operamque mutuam præbent, ut sine alteris alteri mutili sint. Ab actionum læsione ad corporis affectus descendito, diligenterque inspicito, si facies
(87) tota moribunda, si nasus acutus, oculi distorti, squalidi, cavi : si tempora concidentia : si aures contractæ, frigidæ, aversæ : si palpebræ in somno oculi album ostendant : si frontis tergus

durum, intentum, aridum: si color corporis alius ex alio, si lividus, pallidus, flavus, ater, aut plumbum referens: si extrema frigeant, si ungues decolores, si corporis marcor, si nimium & inæqualiter incalescunt membra: si flaccida, aspera, aut solito maiora, ad motum tarda ac segnia: si ultima corporis infirmitas: si labra aut palpebræ recurventur: aut aliis aliquibus affectionibus corpus disponatur: quæ quod ante methodo mihi comprehensæ sunt, non est cur multa percensendo, hic longum faciam. Ab his rursum ad excrementa transitus est. Ea aut totius corporis sunt, ut sudores, qui per cæca cutis spiramenta excernuntur: aut singularum partium, ut thoracis, capitis. Præcipue tamen alvi, vesicæ, ventriculi spectari solent, & huius quidem, quod vomitu, thoracis, quod tussi vel screatu, capitis, quod ore, naribus, oculis, auribusque: alvi, quod sede: vesicæ, quod pudendo redditur. Hæc, ut latentium interiorumque affectuum indicia sunt, ita suæ (88)
ratione substantiæ, substantiæ modo, qualitate, quantitate, loco & eccernendi tum modo tum tempore æstimari consuerunt. Ratione substantiæ, ut an naturale sit quod egeritur, verbi gratia, alvi, purgamentum, vesicæ, urina: an ex quatuor humoribus ullus, isque perfectusne, ut sanguis, pituita, alterutra bilis, an imperfectus, ut quod *ἰχὼρ* Græcis dicitur: an adustus, ut vitellina bilis: an permixtus, ut bilis adiuncta pituita: an corruptus alienique generis, ut in febre pestifera alvi egestiones, in malo ulcere sanies: an quid præter naturam in corpore genitum, ut calculus, lumbrici, arenulæ, molæ, pili, squamæ, grumi: an quid corporis locive affecti excretum, ut intestinorum, dum per dysenterias exulcerantur, strigmentum, & in pulmonum affectibus asperæ suæ arteriæ, quod *βρόχιον* Græci nominant, frusta quædam. Modo substantiæ, ut durum an molle, leve an asperum, coactum an fluidum, tenue an crassum & fœculentum, figuratum an liquidum, tenax item an unctum, spumans, subcruentum, an muccosum extiterit. Qualitate, ut an acre, olidum, mordax, (89)
adustum, concoctum an crudum, sui coloris an alieni, leve & æquale, an contra. Quantitate, ut pro naturæ modo, an supra infrave, convenientia iis quæ assumuntur, an plus minusve reddantur. Atque id admodumne multum, an valde paucum,

an inter utrumque moderatum. Ac si vulnus est, an puris modus & magnitudini vulneris, & tempori conveniat, an maior minorve sit, æstimandum. Nam plus ex maioribus, plus nondum solutis inflammationibus naturaliter fertur. Loco, ut an non suo loco, ut pus in thorace, urina ex sede. Excernendi modo, ut num universim an paulatim, cum dolore an citra, difficulter an faciliter, sponte an præter voluntatem, crebro an raro, cum sono an silentio excretio fit. Excernendi tempore, ut num eo tempore quo secunda valetudine consuevit, an citius aut serius, die critico an alio. de quibus omnibus (si plura placent) multa ab Hippocrate in prognostico, & a Galeno, cum in suis in id commentariis, tum in libro De crisibus primo, libro item περὶ τεχνῆς ἰατρικῆς, & libro primo De locis
(90) affectis internoscendis, ad manum parata habes. nobis satis sit exempli gratia, in summa tantum, quædam leviter attigisse.

His, de signis atque caussis ita positis & constitutis, sequitur ut de morbo dicam, eiusque curandi methodum tradam. Principio igitur, morbus affectus est præter naturam, a quo primum vitiatur actio. Eius tria genera sunt, intemperies, mala compositio, & solutio continuitatis. Quæ omnia, quid, qualiaque sint, quas species partesve habeant, ut ex contraria iis ratione quæ de tribus compositionum generibus superiori libro mihi dicta sunt, palam notumque est, ita ex Galeni libro, De morborum differentia, compendio disci potest. Sed cum rationes curandi, variæ sint, ea tamen præcipua est quæ celeriter, quæ iucunde, quæ tuto curat. Celeriter curat, quæ brevi spatio: iucunde, quæ citra dolorem: tuto, quæ aut id quod cupis re præstat, aut si id non potest, ægrum non lædit, aut ne malum facile revertatur efficit. Quod ut votum quidem est, cavendum tamen, & festinandum lente est, quum fere periculosa esse nimia & festinatio & voluptas solet. probi
(91) tamen viri non est, nutrire morbum mora præsidii, & periculum extendere dilatione remedii, quo maiori pretio aut fama curet. Ubi igitur morbum qui male habet, ex his aliquem, ut verbi gratia, intemperiem esse ex signis deprehenderis, μεθοδικῶς dividendo, primum erit, utrum æqualis an inæqualis sit accurate æstimes. Æqualem voco, quæ omnibus corporis affecti partibus ex æquo inest: inæqualem, quæ contra. Sive

æqualis sive inæqualis est, aut sicca erit, sola qualitate alterata, atque id vel toto corpore (si æqualis) ut febris, vel parte (si inæqualis) ut manu remulcis & fossoribus, pede iter agentibus (si non assueverint) immodicus calor, eritque aut simplex, ut calida, vel frigida, una tantum qualitate a naturæ ratione deficiente, aut coniugata, ut calida & humida, calida & sicca, frigida & humida, frigida & sicca, duabus una desciscentibus: aut humida, præter alteratam qualitatem affluente etiam humore materiaque. Ea rursum aut calida est, aut frigida. si calida, affluxus est aut sanguinis, & eius vel moderati, boni & integri, nec qualitate nec substantia affecti, ut in inflammatione: vel tenuioris, sanguinisve partis subtilioris & aquosæ, qualis est quæ ex vulnere nec recente nec sane- (92)
scente emanat, quæ Græcis *ἰχώρ*, Celso sanies recte nominatur, quæque naturam bilis sapit, ut in erysipelate seu sacro igne: vel crassæ & fœculentæ ad atram bilem vergentis, eiusque vel adustæ, ut in carbunculo, aut secus, ut in scirri una specie: aut bilis vel sinceræ, ut in herpete, vel quam pro natura sua crassioris, ut in herpete vorace (*ἐσθιόμενον* Græci vocant) vel aquosæ, crudæ, & tenuioris, ut in herpete aliari: Aut utriusque, sanguinis dico veri & bilis illius saniosæ, quam *ἰχῶρα* nominari dixi, ita ut exuperet pars vel sanguinis puri, ut in *φλεγμονῇ ἐρυσιπελατώδει*, vel saniei, ut in *ἐρυσιπέλατι φλεγμονώδει*: vel neutra, sed æqua lance librentur, ut in affectu qui & inflammatio & erysipelas dicitur. Sin frigida est, aut affluit pituita, eaque vel tenuis, ut in œdemate pituitoso, vel crassa, ut in scirri altera specie: aut atra bilis, ut in cancro. Sed hæc per loca singula fiunt. Per omne corpus diffusa eadem, alios creat morbos. nam bilis flava, morbum regium: atra, elephantiam: pituita, hydropem facit. Eodem modo si vitium in compositione, aut solutione continuitatis sit, dividenda omnia, atque (93)
seorsum inspicienda singula sunt. Id quemadmodum fiat, & in primo libro proposuimus, & dicemus in sequentibus, cum de harum curatione sermonem instituemus. Ergo intemperies sive simplex sive coniugata, æqualis sive inæqualis, si sicca fuerit, contrariæ qualitatis modis atque rebus pro ratione, exposita facilisque curatio est. Pro ratione dico, quod simplex sicca, quæ duobus gradibus (exempli gratia) a naturæ

modo recesserit, duorum graduum medicamento contrariæ qualitatis simplicis retundenda est: coniugata duarum qualitatum ex adverso respondentium præsidio refringenda. Ut si cui decem quidem numeris a naturali constitutione calor auctus fuerit, septem vero siccitas, ex caussis salubrib. aliquid, quod decem numeris frigiditate, & septem humiditate par sit, exhibendum erit. Sin cum affluxu materiæ, videndum est, uti indicavi, sanguis ne sit quod affluit an pituita, flava bilis an atra: fluxeritne qualitatis immutatæ ratione in calidum, frigidum, tenue, crassum, mordax, putridum, flatulentum,
(94) tenax, & id genus reliqua: aut quantitate nimia, ut cum repletio tanta sit, ut aut vasa distendat, aut virtutem gravet. Unde non abs re ad partem imbecilliorem, aut copia sui, aut virtute membri mandantis atque exonerantis se, nec copiam, nec qualitatem molestam ferentis, vi, aut parte patiente prolectante atque ad se trahente humor defluere cogitur. Sed ex signorum inditiis ubi iam elicueris humorem, verbi caussa, bilem esse, qualitate tenuem atque fluidam, secundum est, ut membri recipientis & mandantis naturam æstimes, sitne extra an intus positum. Si intus, primum, cuius substantiæ sit, disquire, laxæne ut pulmo, an solidæ ut membrana, os, nervus: cavæ ut renes, vesica, an secus, ut nervus, chartilago: copiosi sanguinis ut iecur, an exigui ut intestina, vesica: multorum vasorum ut hepar, an paucorum ut vesica, aut nullorum ut nervus. Dein, cuius actionis, largientisne aliis, ut cerebrum, cor, iecur, ventriculus, an accipientis, ut intestina pleniora, vesica, caro, cutis: nobilisne, ut cor, testis, an
(95) ignobilis, ut lienis. Postremo, cuius situs, ut in summone fluitet, an imo residat, membrone nobili, an ignobili adhæreat. Quæ omnia ut in membro fluxum excipiente ac mandante, ita in quavis affecta parte pervestiganda sunt, si curandi indicationes recte invenire, omniaque pro valetudine fieri cupias. Sed quid caussæ sit tantæ virtutis in membro mandante quod depellat, quid debilitatis in excipiente quod materiam admittat, quid in patiente quod prolectat, dolorne an calor, ex iis quæ superiori libro, de ea tuendæ sanitatis parte quæ reficiendo est diximus, quo loco quæ membrum validum infirmumve reddant exposuimus, atque ex Galeni libro de medendi

methodo decimotertio, exigendum est. Quibus cognitis, cum fluxio nulla sit, quæ non aut per vasa, aut meatus atque vias quasdam, quæ materiam fluentem acceptam alio transmittant, fiat, sintne eæ amplæ an angustæ, rectæ an obliquæ, venæ an arteriæ an nervi, vastæ cavitates an exigua foramina, perscrutandum. Motus item, veloxne & præceps, an tardus & segnis, ad inferna an superna, accurate pervidendum. Etenim pro horum varietate, medendi indicium variatur. Vires (96)
naturæ inspiciendæ etiam. Hæ enim non solum quid, quantum, quo modo agendum, sed etiam an sit omnino agendum docebunt. Siquidem, cum tria sunt in universum, circa quæ omnis medendi opera versatur, in quibus perpetuo fixos habere oculos convenit, morbus, subiectum, & natura, ex quibus, morbum depellimus, subiecto sanitatem inducimus, naturam tutamur iuvamusque, illa adversis, hoc secundis, iuxta Galeni illud, contraria contrariis mederi, similia similibus conservari: hæc tamen nisi natura adiuvante, atque cum primis officia sua exercente, frustra tentabimus. Unde, sapienter Hippocrates, *τῶν νούσων γὰρ φύσιες ἰητροί*, inquit, *φύσεως δ' ὑπηρετὴς ἰητρός*: Hoc est, morborum siquidem medici, naturæ sunt, naturæ autem minister medicus. Ea enim est, quæ in corporibus nostris omnium functionum auctor est. Quamobrem, ut discamus quid, quando, quantumque agere conveniat, ad naturam respiciendum est. Tantum enim a medico eodemque modo agendum est, quantum, quoque modo a natura agitur. Si enim naturam fortiter (97)
morbo reluctari cernimus, reluctandum, ubi videbitur, una nobis est, eoque nitendum quo natura fert, & victoriæ spes erit: tantumque evacuationi, victus rationi, alterationi, alterive alicui motioni mutationique indulgendum, quantum natura, porrecto instrumento, probe perficere possit. At si naturam miseris modis afflictam, ac morbo pressam, nullo conatu se movere conspicimus, quod in angusto spes est, nec nobis movendum quicquam erit, ne, præterquam quod operam luderemus, subiremus quoque speciem eius ut occisi, quem sors ipsius interemit. Quocirca, naturam semper ob oculos, quoties mederi consilium est, habeas oportet. Post naturam, subiecti etiam, hoc est, humani corporis ratio habenda est,

quod id non eiusdem semper, sed diversissimi temperamenti sit, quod variis animi motibus perturbetur, varios mores, consuetudines, atque vitæ instituta habeat, quod varias item regiones sortitum sit, ac pro variis anni temporibus, cœli solique ingeniis, varie se affectum alteratumque sentit, cuius membra
(98) affecta quandoque ea sunt quæ in abdito ac profundo sui, quandoque ea quæ in summo posita sunt. Nec minus affectus, pro caussæ maioris minorisve ratione, plus minusve a sani eius temperamento recedunt. Quapropter, non omnibus eodem modo, ne si eodem morbo laboraverint quidem, eodemque gradu a temperamento recesserint, medendum est, quanto magis si modo, graduque morbi variaverint, varianda medicina est. Nec, cum varii locorum affectorum, ut dixi, positus sint, eidem semper loco remedia applicandum, sed pro circumstantiarum, affectusque ratione, variis modis, variisque locis & occurrendum & admovendum. De morbo, qui inter ea quæ semper præ oculis habenda admonui tertius erat, cuius naturæ, quarumque partium sit, iam ante pauca delibavimus : nec est quamobrem ea repetendo, iisdem diutius insistam. Ergo ubi morbum profligare vis, hæc quinque capita, (quæ nervi sunt, atque artus medendi) potissimum animo versanda sunt, quid agendum, quantum, quo modo, loco, & tempore. Sed ne hæc frustra indicasse videamur, si
(99) agerene liceat an secus nesciamus, quibus indiciis, an agendum sit, videre possis, ante paucis ostendemus. Sæpe enim usu venit, ut tum vel maxime agendum videatur, cum tamen citra grave periculum agere non conceditur, ac proinde ne agendum quidem. An igitur agendum sit, natura formaque naturalis ægri indicium facit. Nam si natura formaque facultatibus instrumentisque suis integra illæsaque fuerit, si attrahere, retinere, conficere, expellere, assimilare, cæteraque vitæ munia obire valeat, nulla in re de forma solicitus, ad medendum recta progreditor. At si natura affecta fractaque fuerit, non tamen deplorata (deploratis enim & desperatis vetat Hippocrates adhibere medicinam) prima ratio curaque naturæ succurrendæ esto, sine qua ne agere quidem omnino licet. Tantum enim agendum, quantum, ut prædixi, viribus est concessum. Ad hunc modum, an agendum sit, ubi assecutus

sis, proximum est, ut quid, quantum, quo modo, loco, & tempore agendum sit, investiges. Ad quam rem indicationes, quæ inditia quædam sunt omnia recte exequendi, et veluti statuæ mercuriales ad scopum omnia dirigendi, plurimum (100) faciunt. Hæ autem, ut in summa dicam, ex his fere locis sumi consuerunt: natura morbi, modo recessus a temperamento, ægri viribus, consuetudine, vitæ proposito, regione, anni tempore, ætate, constitutione, motu morbi vel caussæ & quiete, atque loci affecti natura. Quam rursus diducimus in temperaturam, substantiam, functionum dignitatem, sensum, positum, situm & figuram. Hos habere notos & tractatos unumquemque, expedit. His ita propositis, quid agendum sit, ante omnia explorato. Etenim caput est in omni negotio, nosse quid agendum sit, maxime in medicina, in qua opinio citra scientiam sæpe magnam facit sanitatis iacturam, atque in grave ægros trahit discrimen, cum imprudenter facta opera, frustrantur fœlicem eventum. At vero quid agendum, natura morbi indicat. Nam si natura sua morbus invalidus sit, ægri autem natura satis valeat, nihil nobis negocii, nisi ut ne pugnantem naturam nulla ratione præpediamus, relictum est. Si ille validus, hæc infirma fuerit, admovenda manus est, atque naturæ conatus medicamentorum auxilio contra morbum (101) promovendus, idque rebus contrariis, eiusdem prorsum generis atque gradus. Non enim satis est id scire, contraria contrariis pelli, nisi etiam ad quem modum, quantitatemque pro cuiusque contrarii ratione ea adhibenda sunt, perpulchre noveris. Nihil enim iuvat affectibus calidis frigida admovisse, nisi convenienti aptoque pro re nata modo id facias. Quod si aut citra restitum, aut ultra processum est, offensum est. Etenim, si infra modum ea exhibeas, periculum est ne supersint morbi reliquiæ quædam: si ultra, ne novum morbi genus priori contrarium importune inducas. Nam qui morbum calidum nimium refrigerat, quod sanam symmetriam is excedit, morbum frigidum gignit. Quod ne fiat, corporis, quod in morbo est, naturam probe callere, vel in primis oportet: ut cognito, quantum a vera symmetria morbus declinarit, medicamento, quod refrigerando erit, modum constituas. Sed fieri nequit, uti alio loco diximus, ut recessus declinationem

(102) invenias, incognito ad quem usque modum, cum sanum esset, corpus calidum, frigidum, humidum, vel siccum fuerat, quantumque iam in morbo constitutum, ab eodem in se sano variaverit. Quo cognito, expedita est curatio. Nam si morbus a naturali corporis habitu longe abscessit, validis intensisque indiget contrariis: quod non ita multum, imbecillis remissioribusque. Multum autem recessit a corporis symmetria morbus frigidus in corpore, temperamento, ætate, habitu, vel tempore calido, aut contra, calidus in frigido: & in malis æger magis est: minus, calidus affectus in calido corpore, aut frigidus in frigido, nec æque in discrimine res est. Ergo, si morbus intemperies fuerit calida & sicca sine materiæ affluxu, frigidis & humidis pro ratione obsistendum. Sin cum affluxu, & illa quidem ex repletione, evacuatione levandum. Nam morbos ex repletione, evacuatio sanat, ut recte docet Hippocrates. Sin in compositione vitium sit, idque ex obstructione, aperientibus: sed si ex asperitate, lenientibus: si ex magnitudine, minuentibus, & contra, si gracilitate, augentibus, si ex superfluo, resecantibus, si non suo loco,
(103) eximentibus aut restituentibus malo obviandum. Sin in solutione, & ea quidem continuitatis, unione & consolidatione: si contiguitatis, coniunctione & repositione subveniendum. Quas si quid, ut frustum, ut affluxus, vel humor aliquis redundans impediverit, frustum eximendum, quod affluxum est, evacuandum, humor, iis quæ siccandi potestatem habent, absumendus. Haud dissimiliter in affectibus etiam qui secundum naturam sunt, ab effectus sola natura, quid agendum sit, quibusque rebus, similitudine quadam naturæ pro conservando corpore facientibus, utendum sit, indicatio est, Quantum vero agendum, ægri virtus atque a naturali habitu recessus modus indicabunt, sive rerum mole, sive gradu agas. Nam virtus, quantum mole exhibendum sit monstrat, ut libra ne, an uncia, an drachma vel medicamenti vel cibi. Quorum quali-
(104) tatis modus ut a temperamento, ita quantitatis, non nisi ex substantia virium æstimandus est. Sæpe enim copioso victu, multis medicinis opus foret, nisi virtutis infirmitas reclamasset, nisi moli quantitatique demere, parcius cautiusque agere præcepisset. Contra, si vires constent, audacter evacu-

andum esse consilium est. Qua de causa, pro virtutis viriumque ratione moderandus tum cibus tum medicina est. Verbi gratia, si duobus gradibus calfaciendum sit, ne virtus affecti corporis ex tanta calfactione exolueretur, seruato quidem contrarii gradu, medicamenti moles minuenda est. Item, si bilis libræ duæ, scammonii scripulo uno educendæ essent, viribus ægri id non ferentibus bilis uncias tantum sex, totidem scammonii granis recte eduxeris. Satius enim est, repetita evacuatione, ac minutatim agendo virtutem conservare, quam semel & confertim, eandem prosternere. Eodem sane modo, si in vigore summo morbus iamiam futurus sit, ac vires legittimæ fuerint, tenuissimo victu uti licet: quod certe, si infirmæ sint, sine gravi noxa non licet, sed contra, tantum ad cibi potionisque modum adiiciendum, quantum virtuti viribusque est imminutum. Recessus vero modus, quantum, non (105)
mole, sed gradu offerendum sit, docet: ut an uno, duobus, an tribus gradibus alterandum, parum an multum evacuandum. Exempli caussa, si a naturali constitutione vel temperatura, duobus gradibus corpus abscesserit, duobus præcise sui contrarii gradibus occurrendum est. Æque & in mala compositione, & soluta vnitate, parem rationem mali & medicinæ esse oportere, censeo. Sed quo modo agendum, ægri mores, consuetudo, vitæ propositum, regio, anni tempus, ætas, constitutio, motus quies, natura loci affecti ostendent. Mores. alio enim modo mollis, delicatus et deliciis affluens morbo levandus: alio rusticus atque laboribus assuetus, etsi idem morbus, eadem recessus quantitas, si id casus tulerit, utrisque extiterit. Delicatulo siquidem medicinam facies gustu dulcem, odore gratam, substantia tenuem, in summa, solitas ægri delitias referentem: Rustico contra, nulla nec gustus nec odoris gratiæ ratione habita, eandem nulla nec re, gradu, aut mole, dum vires constent, mutata, ad rem usumque tantum, (106)
pro suæ naturæ consuetudine exhibebis. Consuetudo. Etenim si æger pharmacis assueverit, quidvis citra nauseam facile admittit. Sin minus, mille artibus agendum, mille fucis commendandum medicamentum est, ne alioqui æger medicum aut oderit aut fugiat. Vitæ propositum: nam faber ferrarius, messor, humidis gaudent medicinis: fullo, piscator, siccis,

cuius generis catapotia ac pastilli sunt. Regio, anni tempus, constitutio, ætas. Etenim si calida hæc sunt, frigidis: si frigida, calidis demulcendum. Motus, quies. Si enim humoris, seu materiæ defluxus fuerit, ea vel nunc fluit, vel mox fluxura est, vel partim fluxit partim fluit, vel iamdudum fluxa quievit. Si fluit aut fluxura sit, ad partes loco ad quem defluit oppositas avertenda materia indeque evacuanda est. Sin conquieverit, aut a loco ipso affecto evacuanda, aut saltem ad proximas partes derivanda est. Sin partim fluxit, partim adhuc fluit, & ad locum oppositum trahes avertesque, & a loco affecto evacuabis. Quod quo dextre efficias, disquirendus
(107) evacuationis locus est, qui a loco patiente nec nimium remotus, nec nimium vicinus, sed in medio inter utrunque positus sit, ut nec simplex aversio, nec simplex derivatio, sed mixta, atque ex utrisque media fiat. Affecti loci natura quo modo agendum indicat, a sua temperatura, substantia, functionum nobilitate, sensu, positu, situ & figura. A temperatura, ut si calida & sicca naturaliter fuerit, earundemque qualitatum adventitiarum tantam accessionem habuerit, ut iam a naturali temperamento discesserit, hominemque ægrum reddiderit, medicamenta tot gradibus frigida humidaque esse exhibenda, quot calorem siccitatemque supra naturale temperamentum membri aucta esse, coniectura erit, addita etiam re aliqua quæ pro membri temperamento facit secundumque sit. Ita enim & medicamen efficacius fœliciusque vires suas proferet, & a membro, quam si nullo prorsus secundo adiecto admoveretur, facilius admittetur. Exempli caussa, ubi cor supra modum calfactum refrigerare velis, nonnihil calidi præsidii admisceto:
(108) ubi cerebrum calfacere, aliquid de frigido. frigidum enim cerebro, calidum cordi secundum amicumque est. A substantia. ut si durum solidumque membrum sit, quo aditus penetratioque detur, medicamento aliquid quod tenuis substantiæ sit, adiungemus. A functionum nobilitate. ut si pro corde aut ventriculo medicinam exhibeas, quorum alterum spiritus quo vivimus, & caloris quo fovemur, alter concoctionis, nobilissimarum operationum, auctor est, memineris cordis medicinæ semper odora, ventriculi, constringentia & calfacientia adiicere, etiam si morbus horum nihil postulaverit.

Nam oderes ad calorem innatum, spiritusque vitales fovendum recreandumque, astrictio ad continendum, calfactio ad concoquendum vel maxime possunt. Atque ut uno verbo dicam, cuiuscunque generis functiones fuerint, ut cum iis consentiant medicinæ, secundaque omnia sint, ex toto curandum. Eam ob rem, etiam cum alvus emollienda sit, ut τὶ τῶν εὐωδέων, & ex odoribus aliquid (ut est anisum, seseli, spica nardi, & cinnamomum) admisceas, Hippocrates salubriter consulit. A sensu. (109) nam si acuti sensus locus est, mitioribus : si obtusi, vehementioribus, si id res exigit, agendum est. A positu. inditium est medico quidem cheirurgico, quo modo ligandum, incidendum, inurendumve sit : pharmaceutico vero, quemadmodum inungendum, fovendum, & medicamentum exhibendum : ut, ubi morbus membrum, quod alte positum est, occupat, quo ad id medicamenti, cætera tum re tum qualitate pro morbi ratione confecti, vis penetrare facile possit, diligenda esse ea quæ tenuium partium sunt, aut admiscendum esse aliquid, quod substantiæ tenuitate, id quod crassiusculum est in intimas partes deducat, ut pro eo esse possit, ac si tenuium partim esset. Nec minus inditio situs profundus est, medicamento, ne eundo iustas vires amittat, tantum ex auctario esse adiungendum, quantum in itinere discessurum coniicimus. A situ & figura. ut si quas vias pars habeat, per quas in alia membra pertinentes, eisdem fluxu molesta esse possit, si in principes partes eæ ducunt, intercludendas, atque in ignobiles avertendas esse. Itidem si longa & præceps (110) fuerit, ut gula, aut lunata & continens, ut ventriculus, hic salubriter infundenda medicamina, si exulceratio exercet, quod quieti locus est, illic non nisi sensim & iugiter instillandum, quod non consistere, sed obiter tantum præterluere datur, locorum situs & figura de se inditio sunt. Proinde ut in ventriculo quælibet, dum ad rem sunt, ex usu esse indicatio est, ita in gula non nisi crassa & lenta, natura loci docet; crassa, ne diffluant : lenta, ut adhæreant. Eodem modo in utriusque intestini, plenioris dico & tenuioris, vitiis, per infernane an superna medicamenti usus sit, situs figuraque patientis loci indicabit.

Quo loco agendum, membri affecti positura commonstrat.

Ubi enim affectus est, ibi adhibendum remedium est. Ut si in pleniori intestino vitium fuerit, ut caussam elidas, clysma subter dedisse prodest. Si in tenuiori, pharmaco ore assumpto rectius alvum duxeris. Si in ventriculo, itidem, ac præterea vomitu. Si in iocineris parte gibba, vel renibus, urinam, si in
(111) cava, ventrem movendo malum auferes. Quo tempore agendum, loquuntur motus & tempus morbi. Motus, ut si velox præcepsque sit, quod protinus occurrendum est. Etenim, in hoc genus morbis, dispendiosa cunctatio est, moraque periculum trahit. Quamobrem, peracutis eodem die medendum est, & victus, quantus maxime potest tenuissimus præcipiendus est, uti recte consuluit Hippocrates. Si quidem hic procrastinatio, non vacat periculo, maxime quum in extremis morbis extremi sunt dolores. Sin motus tardus sit, materiaque non turgida, non circumflua, sed quieta extiterit, indicatio est prius expectandam concoctionem esse, quam aliquod operæprecium moliaris. Iam, tempus morbi indicat quod in morbi principio evacuatio attentanda non est, sed in augmento, ubi manifesta concoctionis signa fuerint, quodque in inflammationum ulcerumque principiis, repellentibus medicinis sit utendum, a medicamentis quæ digerendi discutiendique vim habent, abstinendum. In statu vero, & ubi iam in patientem partem humor vitiosus fluere desierit, his, sed moderatis, ut quæ
(112) mediocriter calfaciunt, & laxant, audacter utendum. At in incremento, non nisi tepidis & mediocriter constringentibus: in declinatione, quæ tum calfaciunt, tum valenter discutiunt. Etenim naturæ ordine primum, id est, ut & robur affectis partibus afferamus, quo minus fluxionibus suscipiendis promptæ sint, & quod tenuissimum in iis contentum est exprimamus. Tum si crassa densitate cutis refrenetur, proximum est, ut relaxando vacuemus. Repellentia voco, & quæ astringunt, & quæ sine astrictione refrigerant. Digerentia, quæ calfaciunt modice. Et hæc quidem de medendi ratione, caussis, atque signis morborum, pro methodo, quæ universalium tantum est, abunde erunt. Nam methodus hoc peculiariter præstat, ut ex brevi & elementari principio ad particularia conferendi te facultatem habeas.

Atque ita de summa & universitate medicinæ, methodoque

censuimus, hactenusque quam potuimus sane paucissimis, utranque eius partem, ὑγιεινὴν καὶ θεραπευτικὴν, suo quamque libro complexi sumus, indicavimusque ex methodo, quemadmodum illa conservando, præservando, corrigendo, & reficiendo tueri (113) sanitatem: hæc ex caussarum notitia, signorum inditio, & agendi animaduersione morbum profligare possit: cum eo, quod de natura & utilitate methodi sub initio in hunc finem diximus. Superest id solum, ut studiosus quisque, qui ex hac medendi methodo commodum atque fructum capere velit, hac duce, nacta medendi materia, & caussarum salubrium copia, in particularium morborum curatione se exerceat. Nam illud ignorari non oportet, nullam artem sine methodo, quæ universalium est, & exercitatione, quæ singularium ratione constat, parari posse. Neque enim est quod quis speret se posse medendis ægris quæ oportet facere, nisi variis se ante modis particulatim exercuerit, neque exercitationem unquam fore fœlicem confidat, nisi præceptorum universalium cognitionem conquisiverit. In his enim methodus, in illis exercitatio est. Quæ duo, veluti pedes sunt, quibus ingredi unumquemque oportet, qui artem aliquam adipisci studet. At quemadmodum qui se in iter dant, si ambobus pedibus utuntur, atque vicissim (114) utrumque movent, inoffense & mature iter conficiunt, si altero tantum subsultim, crebro offendunt, ac non nisi spatio, & gravi labore quo velint perveniunt (si omnino perveniunt) ita qui ad artis alicuius finem recto tramite, & inoffenso pede pervenire cupit, methodo atque exercitatione, duobus facultatum omnium pedibus, illa in universalibus, hac in particularibus (ut dixi) utatur necesse habet. Quod si quis in alterutra tantum firmare si velit, non est cur is operæprecium aliquod, aut absolutum quid se consecuturum unquam confidat, etiamsi eo summo studio ac labore contendat. Si quidem nihil prodest studium perveniendi aliquo, nisi illud quod eo quo intendas ferat deducatque cognoris: ne, si quis sit qui aliter sentiat, sibi imprudens imponat ac se vana spe lactet.

IOAN. CAII BRITANNI
De medendi methodo libri secundi & ultimi finis.

JOANNIS CAII

BRITANNI DE

Ephemera Britannica,

Liber Unus,

Non ante æditus.

Reverendissimo in Christo Patri,

ATQUE

Illustrissimo Domino,

D. ANTONIO PERENOTO,

ATRABATENSI EPISCOPO,

Cæsareæ Maiestati a sanctiori Consilio,

Et eiusdem scrinii Magistro,

IOHANNES CAIUS S.D.

SApienter scriptum est a Poseidippo, Præsul reverendissime, *ἢ τὸ γενέσθαι μηδέποτε, ἢ τὸ θανεῖν αὐτίκα τικτόμενον·* hoc est, aut non nasci omnino, aut natum quam mox interire. Id, ut etiam nos censeamus, ratio humanæ vitæ postulat. Quantis enim malis referta ea sit, quibus casibus exposita, quam omnibus fortunæ telis obiecta, & quot morbis obnoxia, quotidianus usus docet. Etenim ut a vitæ nostræ primordiis ordiamur, quis non videt naturam primum nascentium hominum fletum & vagitum esse voluisse? Omnes his principiis edimur, his omnis insequentium annorum ordo consentit. Si enim respicere velis quantum a tergo malorum, quantum rerum tristium immineat, larga certe miseriei & assidua materia est. Nam hunc incendia consumunt, illum
(117) cædes sustulit, alium unda absorbet, alium ex alto tegula enecat, tempestas alium conficit, alium dehiscens terra devorat, alium serpens, alium præceps casus exanimat. Alium ad quotidianum opus laboriosa egestas vocat, alium ambitio nunquam quieta solicitat; alius divitias (fortunæ ludibria) quas optaverat, metuit, & voto laborat suo, ut recte scripsit Seneca.

Istum solicitudo, illum simultas turbat; alium labor in affluentia rerum torquet, alium ad ostium aut in via obsidens turba molestat. Hunc brumalibus diebus frigus, illum æstivalibus calor urget; sitis alium, alium fames premit. Hic timet, ille invidet; illum stultus amor vexat, hunc edax odium emaciat. Hic habere se dolet liberos & uxorem, hic perdidisse. Istum irrita fallacis fortunæ spes inquietat, illum cui uberioris rei expectatio nulla erat, onere fortuna gravat. Eadem hunc attollit, hunc deprimit, & de rebus brevi relinquendis, deque lana sæpe caprina, tanquam pro aris atque focis, hic pugnat, hic litigat, ut in vita sæpius aut de *βρόχῳ*, aut de *λόγῳ* cogitandum, uti sapiens Diogenes solebat dicere. Itaque ratio nobis in rebus humanis ni finem miseriarum fecerit, fortuna non faciet, & vita nobis ante deerit, quam causa dolendi: (118) tantæ hominum curæ, tantum est in rebus inane. Eam ob rem ita fœlicissimus quisque habetur, ut quam minimis quamque paucissimis huius vitæ incommodis urgetur: pulchro sane fœlicitatis genere. Ea tamen sors nostra est, ea infœlix conditio, ea iniqua fœlicitas, ut citius de vita decedas, quam ista declines. Imo cum multum diuque huius vitæ procellis susque deque iactatus fueris, multis periculis defunctus, tum cum suavissime quod vitæ superest agendum speres, subeunt morbi, tristisque senectus; tandemque mortem obire, dissoluto naturæ vinculo, cogeris: egregium scilicet auctoramentum vitæ. Certa tamen naturæ ratio hæc est, nec fallit unquam. Etenim ita comparatum est, ut commorandi natura diversorium nobis non habitandi dedit. Quod enim constitutionis nostræ elementa corrumpi facile possunt, & eorum nexus levi quavis occasione dissolvi solet, exiguum nobis vitæ curriculum natura circumscripsit. Quare superanda omnis fortuna ferendo est, & contra brevis vitæ mortalitatem nitendum virtute, literis, & recte factis. (Nam virtus post funera vivit, & famam extendere factis, hoc virtutis opus) dandaque opera, ut cum (119) corpus mortale & caducum sit, mens immortalis atque stabilis esse possit; utque apud posteros honestæ vitæ memoriam relinquamus, quæ perpetuo vivat. His enim modis inveniuntur rationes, quibus ista vitæ impedimenta aut amputemus aut elevemus. Quæ res suasit ut in illis rerum angustiis quibus

premebantur nostri, cum Ephemera seu Sudor Britannicus affligeret, aliquas rationes excogitarem, quibus æger aut expediretur, aut si expediri malo omnino non posset, solaretur tamen. Eas literis mandavi, atque in publicum communeque commodum sub illustri illo tuæ Reverentiæ nomine contuli: quem etsi de facie non novi, de illustri tamen nomine, de gravitate & prudentia, de comitate & literis, functionisque tuæ munere atque dexteritate, cæteraque virtute vel maxime novi, quæ potissima cognoscendi ratio est. Nam cum homo duabus constet partibus, corpore & animo, maxime qualis homo sit, & quod homo sit, ex mente pervidetur. Nam si ex lineamentis figuraque corporis homo aut censeretur, aut æstimaretur, eadem opera & statua homo esse censeri poterit.
(120) Proinde sapienter fecerunt illi Philosophi, qui, ut an homo quis esset cognoscerent, loqui iusserunt, quo mentis non corporis indicio hominem intelligant. Ut autem hoc ad te opusculum darem, & virtutum tuarum laudes, & ut per te mali sui cum nostro communis (Sudorem dico Britannicum) tui Belgæ, cæteraque natio Germanica solamen sentiant, in causa fuere. Tuum erit, (amplissime vir) quod virtutes tuas ornandi studio, tuosque cum nostris levandi desiderio datum sit, ea gratia suscipere, quam te virtutes tuæ docent, & carus amor erga tuos iubet. Bene vale. Londini, pridie Idus Ianuarii, anno 1555.

JOHANNIS CAII

BRITANNI

DE

Ephemera Britannica

LIBER.

MISERTUS conditionis Britannicæ, atque amicorum rogatione incitatus, scripsi libellum superioribus diebus de pestilenti Ephemera iam tum populariter grassante, quam nostri homines Sudorem vocant. In eo plenius executus sum oratione ad popularem sensum accommodata, primo quæ ad mali originem, causas, & symptomata pertinent: Cur privatim toties insulam Britanniam plus quam cæteras regiones impetat: tum ut secunda adhuc valetudine per gravia hæc tempora agendum tuto sit: Postremo, quibus modis avertendum malum, & quibus rationibus, peculiariter Britannis, infestante iam morbo, medendum sit. Idipsum, exacto iam
(122) mense uno postquam malum cœpit, in omnium gratiam facturo mihi, eundem tractandi ordinem sequendum quidem, sed alia via insistendum est, quanto maior ratio doctorum quam rudium, omnium quam paucorum, esse iure debeat. Quare dicam primo quæ morbi sævitia sit, quis ortus, quod nomen & natura, quæ signa atque causæ, quæ convenientia &

cognatio cum nostris: Dein, quemadmodum se quisque a morbi contagione defendat: Ad extremum, ut se quis expediat, si morbus occupat. Principium tractationis capiam a populari grassatione, sævitiaque mali.

Ad decimum septimum calendas Maias anni quinquagesimi primi supra millesimum & quingentesimum a Christo nato, cum iam in alta pace omnia & tranquilla essent, nec ullis perturbata molestiis, subita & insueta nostris hominibus ægritudo, *Salopiæ* (clari munitique ad Sabrinam flumen oppidi) irrepsit, cuius & nomen & natura, primo suo ortu multos fefellerunt. Sed hi postea malo docti, & veteris iniuriæ memores, Sudorem, quem Britannicum dicunt, esse (123)
tandem intellexerunt. Is tam inclementer populum habebat, ut prope dicam omnes per ea loca & vicina illis prosterneret. Quosdam enim in via, cum iter facerent, sustulit; quosdam domi ostia & fenestras reserando interemit; quosdam per lusum atque iocos parum ioculariter iugulavit; per ieiunia quosdam, quosdam per saturitatem abripuit; in somno aliquos, nonnullos vigiles interfecit: Usque adeo, ut ex multis eiusdem familiæ, pauci a febre incolumes perstiterint: ex paucis, nulli plerunque intacti evaserint. Ex his alios brevi momento, alios unius, duarum aut trium, alios quatuor, aut eo amplius, horarum spatio, postquam sudare cœperant, de vita sustulit. Sæpissime qui in prandio hilares erant, sub cœnam mortui fuerunt. Sed nemo qui devicto malo superfuerat, ante horas viginti quatuor quam citissime mali molestia & periculo liberatum se gloriari potuit. Itaque ex talibus initiis indies ingravescentibus, ubi acerbiora incrementa, longius latiusque se fundente malo, subsecuta sunt, vix credas quis pavor, (124)
quantus metus omnes Britannos invasit; præsertim cum eius conditionis miserandæ, quæ tum urgebat, contemplatio funestaque mortis imago, nulli spem vitæ (cuius usura omnibus solet esse carissima) non ademerit. Neque enim morbo ulla clementia fuit, nec ullum miseris mortalibus securum refugium. Etenim nusquam non populabatur, nusquam non sæviebat malum. Alios qui se vivos ab hominibus relegarunt, eosdem mortuos in publicum revocavit. Alios conclusos ac pene abditos, contagione enectos in apertum reduxit. Neque

sensere id malum fœminæ aut servitia, plebesque humilis aut media solum, sed proceres etiam, cum notum sit æquo pede nobiliumque turres humiliumque casas id pulsasse, iniquis tamen modis, ut dicemus postea. In eo hic conquerebatur se siti premi, ille ardoribus consumi, omnes sudore confici. Hunc rursum amentia cœpit, hunc gravis sopor oppressit, hunc inquietudo exagitavit. Hic moribundus ingemuit, ille animam expiravit. Et qui valebat dudum, iam febrescebat,
(125) versaque vice, qui ante morbo laborabat, nunc alterius sanitatem procurabat. In summa, ita nulli fere hominum pepercit, ita in orbem crudele malum rediit, ut qui alios opera officioque iuvissent prius, eos vicissim ab illis subsidium officiumque mutuum petere: & contra, qui ab aliis essent adiuti, eos sine quiete, magna fatigatione operam mutuam præbere, inque vices gravi periculo colla sub iugum mittere cogeret. Iam vero de fuga (quæ alias in pestiferis morbis solet esse præsidio) cogitare, aut in alium locum commigrare, inane & supervacuum plane fuit. Nusquam enim tutus portus nostris, nulla ex mutato loco securitas erat, quod nulla malo oberranti omnia requies esset. Alii tamen, relicta urbe, in agros profugerunt; alii contra, ab agris ad urbes convolarunt; alii rursum recessus atque solitudines salutis causa quærebant; alii domo nunquam prorepebant. Sed cum parum id respondit, quod tanto studio sequebantur; aliis alia diverticula quærere, & alieno loco atque cœlo per interposita maria & longe semota loca se conservare tutissimum visum est. Hinc
(126) magna properatione quidam ad Belgas, quidam ad Gallos transfretarunt; ad Hibernos alii, alii ad Scotos se receperunt. At id quoque cum minus ex sententia cecidit, compertumque est laboriosius multo quam ad salutem commodius esse, divinam opem & consilium domi cuique suæ expectare, omnibus certum atque constitutum fuit. Itaque malo victi, atque omni spe vitæ destituti, decubuere miseri, eodemque sæpe lecto vivus alter, alter mortuus, miserabili conditione iacuere. Quod in suis non ferentes mulieres (infirmus sexus sed indulgens) nulla habita ædium cura, neglecto corporis cultu, sine mente discurrebant (ut in tanta animi perturbatione atque metu solet fieri) crebro suspirio, multo eiulatu, & largo lacrymarum fonte

omnia complebant; nil nisi mortes loquebantur, quis perfugio locus, quid faciundum percontantes. Supremum diem ratæ iam adesse, tendebant ad sydera palmas, passisque manibus divinum numen & auxilium in genua procumbentes (127) invocabant, & in suos intuentes, quæque alterius fidem opemque implorabat. Solicita his cura, ingens labor, summa lassitudo; vix tamen omnes sufficiebant ægrotantium ministerio. Viri morbo intenti, nullam rerum suarum rationem habere, vitæ immemores, de morte cogitare. Etenim cum magna ex parte omnes, tum acerbissime viri malum sensere. Quapropter operas negligebant omnes, commercia intermittebant, funebria negotia curabant. Quoquo te vertisses, cadaver conspexisses. Continuus undique nolarum ænearum pulsus, confusus sonus erat. Is omnia loca occupabat, omnem urbem cæterumque vicinum agrum longe lateque adeo personabat atque omnia complebat, adeo sensum turbabat, ut & caput male afficeret, & proxime alloquentem auris non sentiret. Sed quis concentus funebris, quis ploratus pompæ fuit, quam acerba omnia, vix certe queo dicere: Nihil enim difficilius, quam magno dolori paria verba reperire. Ubique lugubris (128) erat lamentatio, fletus mœrens, acerbus luctus. Erat in luctu senatus, squalebat civitas, dolebat nobilis, mœrebat rusticus, tristis aspectus funerum, dolentium mœrorem exagitabat. Deflebat natum parens, parentem filius, uxor maritum, maritus coniugem, affinis affinem, amicus amicum, miserandis plane modis. Nec ulla mali mortisve grassantis (impari tamen sævitia) finis erat, ante expletos menses quinque & eo amplius. Cœpit enim morbus ille *Salopiæ* (ut dixi) Aprili mense medio, nec in extremis Angliæ partibus, quæ ad septentrionem spectant, nisi Septembri ultimo, postquam omnem regionem percensuisset, finitus est. Quo temporis spatio quot in Anglia periere, vix, credo, dici potest. Hoc constat, quod dolens refero, una civitate pauculis diebus plus minus sexaginta supra nongentos crudeli morbo intercidisse. His modis atque rationibus (ne longum faciam, neve retractando nostrum dolorem refricem, quis enim tantis miseriis non poterit commoveri?) admirabilis illa, & multis plane nova rerum facies, (129) at omnibus formidabilis, omnium animos deiecit, spem pro-

stravit, omnibus præsentis metum mortis constanter incussit, non aliter ac si de cœlo terribilis tactu fulminis, inevitabilis iactu teli trisulci metuendi Iovis iam iam ad unum omnes essent intermorituri: tanta morbi inclementia erat.

Ipse, dum hæc tragœdia agebatur, præsens spectator interfui, non sine meo gravi sane dolore. Quippe humanum est humanis casibus ingemiscere, multoque magis misericordiam provocant, quæ oculis usurpamus. Quocirca omnia diligenter observare, singula expendere curiosius constitutum mihi fuit, ut ita demum maiorum nostrorum more ad novos casus temporum, novorum consiliorum rationes accommodare, præsidiis salutaribus afflictis rebus succurrere fœlicius commodiusque liceret. Ita enim me posse aliquid præstare non dubitabam, cum non leve studiorum momentum deprehenderim observationem, cum ratione indagationem, tempus & periclitationem. Id quod indicant inter cætera quarundam
(130) herbarum reconditæ utilitates, quæ ratione, longinqui temporis usu, ac periclitatione percipiuntur. Neque certe hac de re communis vita dubitat, quandoquidem omnia curæ diligentiæque mortalium respondent. At id dum facerem, primum fuit ex causis atque signis non oscitanter æstimatis, novisse morbum. Dein rationem inire quamobrem ista evenirent, & ea nostris potissimum: atque an alios vis morbi consumpsit, alios negligentia, casus, intemperantia aut imperitia sustulit. Ad id, cum præceps populareque malum esset, an non nisi ex contagione oriri potuisset investigare. Ex quibus non magno negotio innotesceret, quemadmodum istis omnibus occurrere medicamento conveniret. Cum præceps igitur fervor circa cor, sudorque insequens, sed non excedens horas vigintiquatuor, cæteræque notæ, quas mox aperiam cum de signis egero, mali indicium fecerant, non erat difficile comprehendere febrem id esse, ex contagione pestilentem, unius diei naturalis. Neque enim morbus iste sudor tantum est, ut vulgus putat, sed
(131) febris, sed affectus spirituum, qui ratione aeris venenato quodam vapore infecti, dissoluta mistione corrumpuntur, atque in nobis calorem præter naturam accendunt, dimicantibus una & acriter de victoria concertantibus veneno & natura, uti paulo post non dubiis rationibus declarabo. Hanc, non aliter

atque alias febres, propter graves labores & vehementes calores sudor largus, uti symptoma, sequitur. Quemadmodum enim qui opus externum obnixe faciunt, toto corpore sudant, ita qui internis morbis graviter laborant, copiosos sudores sentiunt: Iis natura, tanquam apto educendi virus instrumento, utitur. Quod valens robustaque ubi consecuta fuerit, vicit, salvaque res est. Sin præ impotentia id minus poterit, languescunt spiritus, succumbit æger, deficit anima. Nam sudor hic sponte profluens, atque ad plenum summumque perductus, salutaris est. Idem cohibitus, aut infra quam par est diminutus, vel letalis est, vel certe cum periculo iunctus. Id nostris Britannis non semel re compertum est. His enim morbus hic ut adventitius non est, ita novus non est. Siquidem ex historiis Britannicis intelligo, malum hoc ex (132)
Britannia ortum esse (quantum scire licet) in exercitu Henrici Regis Angliæ eius nominis septimi, quem partim ex Gallia tum nuper secum adduxerat, partim in Wallia propter *Milfordiam*, quo classe appulit, conscripserat: exercuisseque nostros per anteacta tempora, afflixisseque eo quo dixi modo per intervalla quinquies: anno scilicet 1485. primo ab Augusto mense inito, ad Octobrem ultimum. Iterum 1506. æstivo tempore. Tertio, 1517. a Iulio mense, ad Decembrem medium. Quarto, 1528. per omnem æstatem. Quinto denique, anno hoc quinquagesimo & altero supra sesquimillesimum, ad menses quinque & eo amplius, uti paulo ante diximus, regnantibus per ea tempora Henrico septimo, Henrico octavo, & Eduardo eius nominis sexto, Anglorum Regibus. Ex quibus intervallis id obiter scire licet, hunc morbum non eius esse generis quod nobilis auctor Hippocrates *ἐπιχώριον* seu *ἔνδημον* nominat, sed *ἐπίδημον* potius, etsi certis
locis atque nationibus, ex ipso loci situ gravis & pestiferi, (133)
molestior & frequentior esse consuevit. Nam *ἐπίδημον* ad certum tempus pervadit regionem aliquam: *ἐπιχώριον*, contra, nullo non tempore suas comitatur incolas. Exempla subiiciam, Scytharum *κέδματα* seu pudendorum dolores, insulæque Hispaniæ (unde lignum Guaiacum apportatur) Syphilis, Iudæorum & Ægyptiorum Elephantiasis, & in Attide tentati gressus, oculique in Achæis finibus, ut cum Lucretio loquar,

epichorii morbi sunt. Æque & Stiriorum, Italorumque eius Italiæ tractus, quo Brixia, Crema, Bergamum, & Ollium flumen sunt (Orobii olim & Cœnomani dicebantur) turgentia guttura: quos patria lingua Gossos vocant. Hæc ut hominibus tantum ac suibus accidunt, aquarum quæ potantur plerunque vitio, ita spongiarum recentium, ubi furno siccatæ sunt, pulvere ex aceto medetur vulgus Italorum, decrescente iam luna & senescente, ore prius aliquantulum retento, postea poto. Sed de morbi genere utcunque sentias, illud optarem,
(134) huius Ephemeræ non solum ortum (quod quidam coniiciunt, cuius rei tamen fidem ad auctores relego, potius quam meam astringo) sed moram atque interitum etiam apud Græcos Troiano, aut Cantabros Cantabrico, aut Turcas Rhodiensi bello extitisse potius, quam ut tantis damnis atque incommodis, quibus solet molestus esse, nostros idem afficeret, atque originis suæ gloriam (quæ video quam sit exigua) ad Anglos referret. Ita siquidem nec nostros, nec propinquos nobis Belgas (maxime Ambuaritos sive Brabantinos) nec remotos Germanos fatigasset. Sed in hos æquior fuit, ut quos semel tantum, etsi ex reliquis gentibus atque nationibus solos, male affecit, idque anno 1529. Septembri mense, ut ex illorum Historicis comprehendo. Ad hunc modum, quod ad naturam, ortum, atque moram mali spectat cognito atque explicato, alienum non fuerit, si, ut ante instituimus, a natura rei febrem nomines, ex insula atque natione Britannicam, ex contagione pestilentem, ex spatio diariam. Hæc, aliaque, quæ mox commemorabo,
(135) ni obstarent, τυφῶδες, illud aut ἑλῶδες febris genus hanc esse putares non inepte, ex fumoso sudantium vapore, ut ex palude solet, & repentina effluentis humoris copia. Sed cum hæc nostra unius diei, illa plurium sit (ut est etiam ἱδρώδης Hippocratis πυρετὸς) hæc sudoribus tollitur, illa leniter aut nulla ex parte sudore minuitur, hæc contagione, illa non ita concipitur, crederes etiam sine offensa, nec τυφώδην esse febrem hanc, nec ἑλωδήν. Ad hæc quos ista invasit, istis modis torsit. Primo insultu aliis cervices aut scapulas, aliis crus aut brachium occupavit. Aliis sensus erat veluti spiritus aut flatus calidi per membra ea discurrentis. Una cum his subitus, & sine manifesta causa huic morbo insuetis, largus

sudor manavit. Interiora calebant primo, postea ardebant, calore iam inde ad extimas corporis partes diffuso. Sitis ingens, iactatio inquieta. Cor, iecur, atque stomachum male morbus habuit. Hæc omnia subsecutus est gravis dolor capitis, vanum loquaxque delirium, post marcor, & inex- (136)
pugnabilis pene dormiendi necessitas. Habet enim morbus quoddam acrius ex aere noxio virus, quod mentem & furore movet, & sopore opprimit; ea vis malo est.

Rursum, aliis principio cohibitus sudor est, frigebant membra leviter: at postea erupit idem promotus, sed odore gravis, colore in alio alius pro humoris ratione, quantitate subinde diminutus, subinde copiosus, substantia crassus. Aliis nausea, aliis vomitus erat, sed perpaucis, & pene solis ex cibo saturis. Omnes spiritum gravem ac frequentem, vocem gemibundam expedivere. Urina colore tincta leviter, consistentia crassior, levamento ambigua, (nulla enim erat naturæ regula propter veneni impetum) cætera pro naturali. Pulsus, si quis prætentet, concitatior, frequentior. Hæc certa morbi indicia erant. Quamobrem quibus sive his notis, sive mitioribus, sive asperioribus profluxit sudor (profluxit autem plurimis) id evenisse censeo non ratione morbi, sed ætatis, vestium, metus, vini, cibi, affectus animi, exercitii, temporis, (etenim vigebat maxime sub ardente syrio, ardoribus iam (137)
omnia obsidentibus) aut certe ratione differentis vel levis causæ. Nam quibus remissior fuerat aeris pestis, & ex corpore minor occasio, ipsa quoque temperatior noxa erat, & nihil amplius quam corpus levi calore sudoreque blando tentabat.

Postquam ita explicaverim insatiabilem morbi crudelitatem, contagionem, originem, nomen, naturam, & affectionem, sequitur investigem, principio cur diarius hic morbus sit: Dein ex quibus causis sit prognatus: Tertio, cur Britannis pene solis tantopere sit infestus. Primi rationem monstrat veneni natura & analogia. Secundi, loci situs & cœli ratio. Tertii, ingenium incolarum & convenientia virus. Etenim vis illius venenatæ, quæ ex putredine inficit, & contagiosa dicitur, duo sunt genera: alterum subtilius atque acrius, alterum crassius atque lenius, pro natura rei putrescentis. Quum enim ab externo calore humidum rei putrescentis, dissoluta

iam mistione, attenuatur atque in spiritum vertitur, ut plus
(138) minusve calida res ea est, tenuis aut crassa, ita vis contagiosa spiritu propagata & vapore, qualitate respondet. Ad excipienda hæc, duo etiam tanquam certæ sedes sunt, humores & spiritus. Spiritus voco, vapores quosdam sanguinis puros, lucidos, subtiles, aereos, calidos, & humidos. Primum genus ratione suæ analogiæ vitiosos spiritus magis respicit: alterum cum impuris humoribus potius convenit. Quamobrem hoc pestem creat, illud Ephemeram hanc, cum cætera secunda respondeant, facit. Porro humores lignis humidis similes, diu ignem in peste ad dies quatuor, septem, novem, undecim, & quatuordecim subinde retinent. Spiritus stuppæ & stramento similes, flammam acceptam præ alimenti inopia, in hac Ephemera eodem die deponunt. Exemplo est Galeni Ephemera ad Glauconem Philosophum, quæ quod ex spiritibus nata est, eodem die cœpta finitaque est. Ad rei etiam fidem accedunt, quod subito concipiebatur contagio, quod
(139) anhelitu (emissi enim anhelitus & reducti, modo efflant impurum aera modo revocant) quod multos una corripuit, quod cito penetravit, quod penitus descendit atque ad intima pervasit, quod abcessum non fecit, quod paucis horis interemit. Hæc omnia & aerem & subtilem fuisse contagionem, atque ad spiritus analogiam habuisse indicant, ut non addam morbi affectiones, quæ ea potissimum loca infestabant, quæ spiritibus creandis sedes deputatæ sunt: ut cor, iecur, atque cerebrum, quod his tanquam iugibus fontibus, quam aliis partibus uberior erat ad contagionem excipiendam materia. Quibus stomachus accessit, & ob hanc causam & ob consensum male affectus.

Ita dixi cur diarius hic morbus sit. Iam ex quibus causis agentibus pronascatur, consequenter sum dicturus. Sed cum causas contagionum προκαταρκτικὰς, naturæ rerum distinguunt, non erit alienum eas primum in genera dividere, tum universitate sua ita explicare atque exemplis commonstrare, ut operosum non fuerit ad privatas causas sine offensa, cum
(140) opus sit, descendere. Dividuntur autem in tria genera: Omnis enim incidens contagio aut est ratione temporis præter naturam constituti, aut natura loci male affecti, aut iis quæ loco accidunt. Ratione temporis præter naturam constituti,

ut si ver frigidum & siccum, æstas calida & humida (aptissimum tempus sudoribus ex febre, uti censuit ille medicinæ pater Hippocrates) autumnus calidus & humidus, hyems calida & sicca sit. His accedunt commercia spiritalia, inclinatioque ex astris, quæ in rebus humanis multum possunt, ut & hi qui syderum sequuntur disciplinam contendunt, & Galenus illo suo libro, quem *περὶ τῆς Ἱπποκράτους διαίτης ἐπὶ τῶν ὀξέων νοσημάτων* inscripsit, inter cætera luculentissime docet. Natura loci male affecti, vel quod frequentes & graves expirat nebulas, impurosque reddit vapores, vel quod corruptos exhalat spiritus. A spiritibus enim corruptis e terra eductis halitu, aerem aliquando infici, vel ex ea peste exitiosa scire licet, quæ, cum Troia obsideretur, primum canes, dein mulos, ultimo Græcos ipsos male affecit. Sed hi soli sublati sunt. (141)
Vi erumpunt spiritus terræ motibus violenter impulsi, solo inclusi, & mora corrupti, quamobrem etiam hos aerem inficere est necessum. Quod ex Venetis discere est, quos nefaria pestis ex terræ motu afflixit anno primo Andreæ Danduli Ducis Veneti. Erat ille motus ad octavum Calendas Februarii, anno salutis nostræ 1343. hora diei 20. Continuant enim Itali, maxime Veneti atque Patavini, horarum suarum supputationem ad numerum quartum & vicesimum. Nec diversa ratione inficit aer ille inclusus & corruptus, qui e subterraneis frumenti repositoriis, ex longo temporis intervallo reseratis emigrat, non sine peste & calamitate reserantium, nisi id caute agant, uti & ii qui ea loca habitant testantur, & re ipsa iam sæpius comprobatum est. Hoc genus alia, Italiam peragranti mihi ostenderunt Pisauri, charissimi amici Eusebius & Antonius Gradarius, fratres, Pisaurenses, alter medicinæ, alter iuris doctissimus: alia, in veteri Roma Gasparus Hoierus Germanus, iurisconsultus Romæ non vulgaris. Huc referri potest causa pestilentiæ ortæ primum in Seleucia Babyloniæ, (142)
deinde in Græciam, tandem Romam usque ventis promotæ. Nam ad aerem arca Avidii Cassii aurea inclusum, operaque militum M. Antonini, qui cupiditate lucelli arcam prius ab Ægyptiis conclusam recluserunt, erumpentem, Ammianus Marcellinus causam refert. Atque hæc quidem ex spiritibus vi solis exhalantibus libertate donatis, & vi erumpentibus,

contagio est. Iam venio ad contagionem ex vaporibus: Hi duplices sunt, tenues & crassi. Tenues voco, qui e profundis locis & penitioribus terræ sinubus ducente quodam spiritu promanant, ut sunt qui ex Averno Campaniæ, & Soracte aves transvolantes enecant; aut Barathris Charoneis, Arcadicis, aliisque profundis specubus, qui circa Sardeis sunt & Hierapolin. Ut sunt præterea Puteolani specus halitus, qui & canes objectos interficiunt, & hominibus mortiferi sunt, non aliter atque ex Sinuessano agro letalia spiracula. Æque & in
(143) multis aliis orbis locis atque regionibus, e depressis puteis sulphurantia, aut aluminosa occurrentia, putearios necant. Idem fit ex antiquis metallis olim destitutis, si altius descenderint, & solum vel natura vitiosum fuerit, vel corruptum per iniuriam. In quosdam specus, qui despexere, moriuntur. Sunt apud nos in partibus Britanniæ Septentrionalibus fodinæ quædam carbonariæ, quarum insalubris spiritus atque vapor conductis operis tam gravis est, ut eas nulla mora interficeret, nisi ex indicio ardentis lucernæ (cuius flamma tum ante paulo & livescit & consumitur, quam is adventat) se statim subducerent. Sunt autem fodinæ illæ bituminosæ. Indicio est lapis quidam niger, durus, squamosus, & bituminosus, quem ad ignis usum & materiem inde accipimus. Eum Plinius obsidianum, nostri carbonem ex mari, ex Novocastro, & fabrarium vocant, ab usu, loco, & vectura, quod ad cæteras Angliæ partes in navi vehitur, & fabris ferrariis ad ferrum
(144) molliendum, fingendaque ferramenta accommodatior sit, & locis Novocastro (celebri Angliæ urbi) vicinis effoditur.

Crassi vapores sunt, quos nebulas & caligines vocare solemus, fœtore graves. Eæ, ut apud nos frequentes sunt, ita huius febris diariæ & pestiferæ habitæ causa fuere, uti paulo post dicemus. Neque mirum est has e solo eductas, soli referre vitia, cum nulla res sit quæ non eius a quo nascitur notas reddit. Pabuli sapor apparet in lacte, & vini vis existit in aceto, in melle quoque sensus herbæ est. Post naturam loci, ultimo in loco sequuntur ea quæ loco accidunt. Ea sunt quæ aut sublime aut humi, in summa terra aut non ita alte recondita putrescunt. In summa terra, ut humana post magnas strages cadavera, insectorum aliorumve animalium humi pu-

trescentium corpora. Inde enim virosus fœdusque odor oritur, aerque inficitur. Exemplo sunt Æthiopes qui Atheniensi bello fusi proiectique sunt: & locustæ, primo quæ oris maritimis Africæ mortuæ sunt, ex quorum gravi contagione interfecti sunt non homines solum, sed pecudes atque aves etiam, anno ante Christi adventum 123. anno 4. Olymp. 163. M. Plancio (145)
Isæo, & M. Fulvo Flacco Coss. Tum, quæ ventis ex Gallia (quam ante per æstatem vastaverant) delatæ, & in itinere maris undis summersæ, crebro fluctu æstuque in littora Britannica iactæ sunt, non sine dira fame & gravi peste Britannorum, quo tempore regebat Anglos Ethelredus Rex, & Romæ præsidebat Nicolaus primus, iuxta Sabellicum: Sed ex supputatione Christiani Massei, anno a Christo nato 374, & anno primo Ioannis octavi, Rom. Episcopi, regnante per id tempus in Anglia Aluredo Rege. Est autem locusta, ex insectorum genere, pollicari magnitudine, colore fusco, senis alis membranosis (utrinque ternis hoc est;) senis item cruribus, sed posterioribus mediis longioribus, ad gubernaculorum effigiem conditis, quibus reflexis saliunt pulicum more, dentibus duobus exertis, cætero magnæ cicadæ similis, nisi quod caput eius equinum (ni memoria fallor) imitatur. Unde Italis non temere dicuntur patria lingua ex argumento, cavalleti: apud quos anno 1542, (si bene memini) infinitum vastumque (146)
agmen vidi transvolare civitatem Patavinam. Saltat humi crurum posteriorum reflexa (ut dixi) longitudine, volat sublime alarum confidentia. Æque & post diluvia in summa terra putrefactio est. Id monstrat gravissima pestis illa maritimis Achaiæ, Libyæ, & Romæ locis, ex subitis maris inundationibus, Imperatore Gallieno: Id funesta etiam illa quæ Pelagium de vita sustulit, anno Pontificatus sui undecimo. Etenim subsidentibus iam undis quas convenæ prius aquæ fecerant, atque in sinus suos se undique receptantibus, quæ prius expatiatæ sunt latius per universam Italiam ex cæteris eius loci fluminibus, sed præcipue Tiberino amne, qui eo altitudinis ascendit, ut multis in locis muris urbis Romæ par erat; omnia lutulenta, omnia corrupta conspiciebantur, pisces, quadrupedes, herbæ, frutices, & quicquid per terram humile & sparsum fuit. Ita contagio fit ex iis quæ in summa terra putrescunt.

Succedit quæ ex iis oritur, quæ non ita alte recondita putres-
(147) cunt. Quorum exempla esse possunt humana corpora bello cæsa, cum non nisi paulo infra supremam terræ faciem sepulta sunt. Ea & notius est contagionem aeri inferre quam ut opus sit exemplo, & vulgatum magis quam ut ambitu longiore verborum circumduci oporteat; & iis qui Bononiæ, Galliæ, Belgicæ, anno 1545. habitabant, post annum hoc est quam ea expugnata est a Rege Britanniæ Henrico eius nominis octavo, magno suo malo re ipsa compertum. Hæc omnia contagionem afferre posse, usu atque ratione (ut antea comprehensum est) cognitum & compertum est, varioque modo pro natura & analogia virus lædere & inficere. Itaque ab universis ad privatas huius mali causas iam deveniam, & ex illis istas eruam, de quibus ita censeo; esse apud nos multas soli cæcas cavernas, & occultos terræ sinus; esse quoque multa loca uliginosa, quæ in humili soli regione vel accola rivus, vel circumfluum mare irrumpens, vel per cuniculos subiens fecit. Ex cavernis & sinubus nonnunquam, aqua nec opinantibus
(148) fossoribus subito erumpit, adeo nigra & fœdo odore, ut eos in fugam compellat; nonnunquam, spiritus, ut ante exemplo fodinarum carbonariarum indicavimus, ex uliginosis & resolutis locis, caligines exhalant. Nonnunquam etiam ex alio solo, si id vitiosum est, aut si aqua, quæ in eo est corrupta, in spiritus & vapores vertatur; aut si vitium, quod id concepit corruptum per iniuriam, respiret. Hæc certis annorum (quos ante dixi) siderumque constitutionibus (permagni enim est momenti ratio atque inclinatio temporum) certis stellarum accessionibus & propinquitatibus, magis trahuntur & commoventur. Quod dum fit, si acrius sit quod redditur, sudor hic pestifer nascitur. Quod si quando eveniat, ut pro cœli solique varietate causæ variaverint, per tria hæc causarum genera iam ante explicata animum ducito, & quænam ex his sit auctor mali contemplator; qua cognita & inventa, quod morbi natura uniusmodi semper suis, suique similis est, similis erit & veneni ratio, & medendi via; observato quod res, quæ in nobis virus excipit,
(149) & persona, aliquid sibi vendicant, ut dicemus in sequentibus. Sed dixi densas quasdam nebulas, putidas & graveolentas caligines ex agro Salopiensi, cœli solique ratione ortas, &

ventis delatas spatio per omnem Angliam, in causa fuisse huius Ephemeræ. Id (si certior esse velis) ex ipsa re visu atque odoratu facile erat discere, & ex eventu non dubie comprehendere, si quis omnia seorsum velit ad calculos revocare. Nam a primo suo ortu & fœtor gravis malum prodebat, & visus est veluti nimbus de loco in locum gubernantibus ventis se promovere, & nimbi vestigia pestem hanc secutam esse observatum est, donec spatio rarefacto nimbo, atque in circumfuso aere posita contagione, per continuas aeris partes contagionem accipientes & reddentes, nobis imprudentibus clam irrepsit morbus. His accessit, quod virus id vires acquisivit eundo pro cuiusque loci natura & accidentibus. Etenim multis in locis causæ particulares, quas *συναίτια* Græci, causas contingentes incidentesque Latini Medici vocant, propter ædificia habitata accidentes, aerem inquinando malum auxerunt. Ut sunt aquæ pigræ & non fluentes, teter (150)
virosusque odor buxi, fœtentia sterquilinia, immundæ canales, fœdæ cloacæ, impuræ & maleolentes latrinæ purgamentis alvi deputatæ, putida animalium corpora proiecta, putridaque legumina aut olera, culinæ excrementa, ædium sordes, scirporum putor atque canum, conclusus aer, flatus Austrinus, & id genus alia infinita. Posse autem hæc aerem vitiare & usus docet, & ex hoc scire licet, quod Acrothon oppidum (quia remotum est ab infestis hisce flatibus, imbribus, terrenis sordibus, atque inquinamentis, ut in summo Atho positum) incolentium ætas dimidio longior propagatur quam in cæteris terris.

Atque hæc de causis contagionis. Venio ad tertium illud quod ante proposueram, nempe quamobrem Britannos nostros pene solos, supra quam alias gentes atque nationes, malum hoc tantopere fatigat. Nam morbus hic ut neque omnium temporum est, neque ætatum, ita nec locorum. Etenim animadverto nec alienam regionem nos tutos facere (ne si ad Locros, credo, atque Crotonem, loca saluberrima & (151)
nunquam peste tentata concederemus) nec nostram advenas omnino lædere. Siquidem & apud vicinos Caletes, Morinos, cæterosque his iunctos Belgas, nostros solos morbus insularis corrupit, & apud nos per ea tempora in legatione Gallos

omnino non affecit. Ut hic non addam Scotos, communis insulæ ratione nobis iunctos, a contactu mali immunes plane extitisse. Huius rei causam quidam ad vinum nostrum hordeaceum, potum nobis naturalem, quod Galli cervisiam, nostri *Alam* & *Beram* vocant, referunt. Sed id ut facerent, non materia suggessit, sed error. Nam & Scoti & vicini Belgæ id genus vini bibunt, non tamen in illos contagio valebat. Imo novi quendam Italum, sed vivendi ratione & consuetudine factum Britannum, hoc morbo laborasse, qui præter puram aquam nihil per omnem vitam bibit; & quosdam etiam qui solo vino usi sunt: ut omittam *οἰνοπότας* Germanos hoc morbo semel populatim afflictos. Quod si nostris vinum hordeaceum in causa esset, expendamus quid hordeum, quid aqua in Ala, quid cum his lupus salictarius in
(152) Bera præstare possunt. Certe gravis auctor Galenus, rei medicæ scientia atque usu longe clarissimus, in libris de attenuante victus ratione, de ptisana, quarto in librum Hippocratis de ratione victus in morbis acutis commentario, ubi de zytho mentio est, & primo de facultatibus alimentorum, censet hordeum frigidum & siccum esse, & quocunque modo præparetur, frigiditatem ægre, siccitatem nunquam deponere: alere mediocriter, refrigerare, tenuem & abstergentem succum in nobis gignere, eoque attenuare, detergere, urinam ciere, flatum (unicum eius vitium) coctione amittere. Has facultates & virtutes cum habeat hordeum, variis gentibus atque nationibus sapienter excogitatum est, ut addita aqua, qua hordeum madescat donec resolveretur in liquorem vino similem, ad potionum usus accommodaretur, quod sitis frigidi appetitus sit. Hunc liquorem alii *οἶνον κρίθινον* sive *ἐκ κριθέων* nominant, ut Athenæus libro primo, & Herodotus secundo: alii *ποτὸν κρίθινον*, ut Hippocrates: alii zythum, ut Ægyptii: alii *φουκάδα*, ut Sethi: alii *φοκαλίον*, ut vulgares Græci: alii
(153) *πινὸν*, ut Aristoteles: alii *βρυτὸν*, ut Theophrastus, Æschylus, Sophocles: alii cervisiam, ut Galli: alii ceriam, ut Hispani. Nobis alia *οἴνου κριθίνου* genera sunt, quæ quod nulla nomina apud Græcos aut Latinos his respondeant, Alam & Beram vocitabimus, patriis quidem nominibus scio, sed an ex alica (cum sit ex hordeo) & ceria deductis, ut nonnulli scribunt,

nescio. Id mihi licere bona venia doctorum omnium spero, qua ratione suæ cuique nationi, ut Ægypto, Galliæ, & Hispaniæ, permissa sunt sua potionum nomina & patria vocabula, ut zythi, cervisiæ, atque ceriæ, cum tamen ex Græcis aut Latinis non sunt hæc desumpta nomina, sed his accepta aliunde ex suis, quos ante dixi, locis. Nec quisquam mihi vitio vertat, quod mallem propria & cognata, quam usurpata & aliena: maxime cum nec sapore, nec efficientia, imo neque compositione consentiant. Nam Zythum acre est, quod dum fit rancescit putrescitque, eoque paulum a sapore vini differt, ut Diodorus Siculus auctor est: Ala & Bera suaves sunt, quod ad hordeum attinet. Id addo, quod Bera ex lupulo amarorem (154)
contrahit. Zythum renes & nervos tentat, cerebri membranas officit, inflationem parit, vitiosum succum creat, & elephantiasin (ἐπιχώριον Ægyptiorum malum) gignit: ut & curmi capitis dolorem movet, malum succum gignit, & nervis nocet: Ala & Bera non item, nisi si dixeris quod caput tentat. At id non Ala & Bera faciunt, sed immoderatio & intemperantia, citius tamen & potentius propter lupulum: & in tanto usu Alæ atque Beræ, id licet verissime dicere, elephantiasin rarissimum esse apud nos morbum. Iam vero quemadmodum conficiatur Zythum atque curmi, iam ante paucis delibavimus; quemadmodum autem Ala atque Bera nunc dicemus, ut vel hinc constet, quemadmodum hæc inter se distent. Hordeum aqua perfunditur, atque ad aliquot dies maceratur, donec intumescat, & altero suo fine fatiscat germinetque. Tum emissa omni aqua per cisternæ fundum, ut inutili, eximitur hordeum. Id per solum tenuiter spargitur, & bis die vertitur, ita & omnis humor elabitur, nec acervo putredo concipitur, nec mucorem hordeum contrahit; posito iam omni humore (quod paucis fit (155)
diebus) paratur concameratus fornax (bunarium dici potest, qua ratione & analogia dicimus calcarium & sulphurarium, pro locis ubi calx & sulphur coquuntur) qui ignem admittit sed non reddit nisi qua recipit. Spiramenta tamen quædam undique per sua latera ita habet certis intervallis disposita, ut ad superiora calor facile possit commeare. Fornax ille ut est rotundus, ita pariete in quadratum extructo undique, & duos pedes altiori quam est fornax, cingitur. Per eius ambitum

tenduntur crates ligneæ, & super eas cilicium. Id hordeum tenuiter sparsum, quo calor per spiramenta erumpens ad singula grana pertingat, accipit. Istis rite peractis, in fornace focus lentus & æqualis incenditur, & donec ad plenum siccatum fuerit hordeum, perennis alitur. Interea hordeum sæpius die vertitur, quo æquabiliter siccetur. Cum siccatum probe fuerit, durum est & gustui dulce. Tum seponitur in tabulatis ad usus necessarios, & Ætio *βανὴ*, nostris patria lingua *Maltum* dicitur. Cum usus vocat, mola teritur, & in tinam grandem mittitur, illi aqua ferventissima, quæ aliquot ante horas in cortina seorsum ebullierit, affunditur. Modus
(156) utrisque est pro potestate futuri vini. Nam si potentius placet, plus de buna; sin tenuius, plus de aqua quam pro iusto alioqui utriusque modo admiscendum est. In ea aqua ferventissima madescit horas tres aut quatuor: ubi omnis eius vis in aquam transfusa est, aperitur foramen quoddam in tinæ fundo, circumvallatum clathro colatorio, seu secerniculo vimineo, ne buna fresa, inanesque scapi quibus ea vestiebatur (inutiles nisi iumentis alendis) una cum liquore elabantur, aut foramen repleant, & liquori exitum præpediant. Ita qua viam repperit, humor dulcis fluit, colore rutilo. Exceptus ille liquor, in aliam tinam inanem funditur, atque ad dimidias coquitur. Interim omnis spuma tollitur & abiicitur. Dein in vasa quædam lignea, quæ minus fundi sed plus lati habeant, ex cortina refunditur, refrigerii causa. Ante tamen quam omnem posuit calorem superestque modicus, ex iis vasis latis in aliam tinam & eam inanem delabitur, confunditur grota, adiicitur alterius compositionis recens alæ flos, perturbantur, & magna agitatione conquassantur omnia & commiscentur.
(157) Quo fit, ut vinum id aerea levitate floris in duplum rarescat, & virtute grotæ se excellenter purget. Est autem grota, apozema ex bunæ fresæ crassamento (unde nomen habet) & liquore iam ante e buna, aqua fervente perfusa, defluente, ad spissitudinem excoctis. Dulcedinem id habet defruti, & animam præbet Alæ. Ita ad horas 24, cum in motu naturali Ala fuerit, agitante calore, potentia bunæ, & vi floris atque grotæ, in cupas, seu cados ligneos circulis cinctos, antequam fæx residat, refunditur, & in cellis vinariis subterraneis (quod frigore

melius conservatur) reconditur ; sed sapore iam suavi, non, ut ante, dulci : ita libet cum Macrobio inter hæc distinguere. In iis cupis apertis ubi aliquandiu quieverit, secretio partium fit, ut in vino ampelite, & fæx ima, flos summa petit, innatatque ut spuma, & superfluit, Ala in medio pura consistit. Quod superfluit, vase excipitur, & ad compositiones alæ similes, atque ad conciliandam panibus levitatem, ciborumque apparatum accommodatur. Quod spumæ a motu superest, incumbitque Alæ iam quietæ, id eam conservando est, dum (158)
ab externis iniuriis defendit, & innatam vim atque animam continet. Indicio est, quod cui detractus flos ille est, statim emoritur & vapescit : contra, illo superstite, ni æstas oberit, ad extremum senium (quod tempus est aliæ menstruum, aliæ bimestre, aliæ trimestre, aliæ annuum, prout plus minusve excoquatur) perdurat sapida. Rursum si florem addas, cui prius demptus fuit, videtur ea reviviscere, & novas vires acquirere. Cupæ statim ut infunditur Ala, ideo non obturantur, quod nondum sedatus motus est, quodque alioquin iniquo loco rarescente Ala, cupæ rumperentur. Ita Ala fit. Bera eisdem fere modis componitur, nisi quod lupus salictarius cum primo bunæ liquore sine grota decoquitur. Quod si quis paulum tritici, & eius crudi, potentiæ colorisque gratia (quod fere fit) admiscet, id præter legitimum necessariumque conficiendi modum est nostræ Alæ atque Beræ, & commendandi causa adhibitum ; etsi non sum nescius & olim apud Iberos qui Occidentem spectant, & Britannos priscæ ætatis, referente Dioscoride, ex tritico fuisse potum Zytho & curmiti similem, & nunc quoque apud Germanos esse, sed ab hoc longe (159)
diversum ; ut & apud Pictos (qui inter Anglos & Scotos medium locum tenebant) ex ador seu adoreo. Id frumenti genus patria sua lingua hadder nominabant. Quanquam Scotorum historiæ ad ericæ (quam etiam hadder iidem vocant) florem atque comam (lætum pecoribus atque apibus per vasta & inculta loca pabulum) id genus potus referunt. Sed utraque illa potionum genera (Britannorum dico & Pictorum) absoleta iam sunt, ita ut quemadmodum conficiantur, nulla memoria supersit. Hæc eo pertinent, ut si nec gustu, nec efficientia, nec compositione concordant Ala, Bera, Zythum & Curmi,

cur Zythum Beram, curmi cervisiam seu Alam dicerem? Cur Zythum ex hordeo & lupulo potum (uti quidam,) definirem? cum ex hordeo tantum, & eo crudo madescente in aqua sine lupulo confectum id sit? Cur cum aliis dicerem, curmi cervisiam seu Alam esse, aut illi respondere, cum facultates eædem non sint, nec vitia respondeant & virtutes, nec conficiendi ratio conveniat? Quod si quis novitate vocabulorum Alæ & Beræ offendatur, putetque quod ex Cerere fit (ut est Ala & Bera) Cervisiam posse nominari, sciatis & vetera esse
(160) apud nos hæc nomina, & Zythum, Curmi, Ceriam, & quicquid ex fruge fit, eadem opera posse dici Cervisiam generis nomine. Itaque nullum fore vocum & specierum, nullum sensus atque rerum discrimen, nullum significationis indicium, cum tamen vocabula debeant esse sensus interpretes & rerum nuntii, ut recte scripsit Cicero. Tamen si cui rebus istis propria nomina Latina aut Græca nota sint, prodat illa, & ego illi de nominibus gratias agam, ille mihi de rebus, quas ita explicaverim, ut privata nomina aptius accommodari possint. Hæc non eo dico ut certem cum quoquam, aut cum doctis viris contendam, sed rem ipsam ut est aperirem. Id eo rectius fortasse possum, quod id non ex aliena fide aut sermonibus accepi, sed visu comperi. Istæ igitur potiones nostræ, cum nec ad eos morbos efficiendos qui ante comprehensi sunt, quid habeant incommodi, ac præterea salutares sint, uti obiter ex Galeni verbis, & contrariis rationibus (quorum paria sunt momenta) elicuimus, videamus an ad sudorem hunc pestiferum concitandum (cuius causa de his
(161) sermonem instituimus) aliquid afferant causæ aut momenti. Certe qui vires singulorum quæ Ala & Bera accipiunt, ita ut supra propositum est, velit æstimare, & cum morbo hoc componere, is sane bunam refrigerare & siccare, ex Galeni sententia de natura hordei quocunque modo præparati, lupum salictarium temperate refrigerare ex Ruellii & Ioannis Mesuæ testimonio deprehendet. Quorum naturam etiam aqua, quæ hæc excipit, quaque hæc perfusa sunt, sapit. At hæc tria quam sint adversa morbo facile is intelliget, qui morbi naturam æstimet, quique morbum hunc calidum & humidum esse iam ante didicit. Verum si bunam nulla ratione frigi-

dam sed contra, calidam ex vi & potentia æstimaveris, quod Ala & Bera corpus calfaciunt, caput tentant, & si potentes hæ sint, ignescunt etiam non aliter atque vinum, eumque calorem ab igne interim dum siccabatur, concepisse credas: Ad hæc, si lupum salictarium calidum & siccum esse contendas, quod gustui amarus est, quod odor illi est vicinus vino allioque mixtis, si manu contrectes aut digitis conteras, ut non magno- (162)
pere repugnabo, ita ne sic quidem hujus morbi causa esse potuerunt. Nam quæ calida sunt & insigniter sicca (ut ad hanc rationem buna) aut calida & sicca in secundo ordine atque gradu (ut ex quorundam sententia lupulus) ea certe putredinem remorari solent, tantum abest ut accelerent. Itaque adversa morbo hæc si sint, morbum generare aut promovere eadem qui possunt? Alioqui cur tot retroactis sæculis quibus Alæ atque Beræ usus apud nostros erat, morbus non invasit? Cur anno a Christo nato 1485, novus & inauditus nostræ nationis hominibus videbatur? Cur nullis ante notus historicis? Si dixeris per id intervallum, perque ea spatia solum aut cœlum causam contagionis non suggessisse; respondeo, mirum id profecto videri, insulam adeo caliginosam nullas per tot ante annos evomuisse nebulas ad eum modum contagiosas, aut ita inter se conspirasse planetas, ut nec coirent, deficerent, nec se mutuo aspicerent, ita ut ex his ad morbum faciendum nulla sit interim occasio aut propensio. Sed demus Trojano, Cantabrico, aut Rhodiensi bello (uti suspicantur quidam) non Britannico solo morbum hunc natum esse. Ergo Græci, Cantabri, & Turcæ Alam & Beram bibebant? Id si verum non est, alia quærenda causa est. (163)
Sed quænam illa? palustres scirpi per ædes apud nos sparsi, conclusa ædificia, aut salsamentorum usus, ut in epistola quadam scripsit Erasmus? minime. Nam ut a salsamentis incipiam, eorum mediocrem usum concedit etiam is, quo loco ea letalis sudoris causam esse scribit. Quod si immodicum tantum usum incusat, non magis hæc quam cætera cibaria, ubi modus excesserint, valetudinem offendent, atque Ephemeram pestilentem promovebunt. Certe Cornelius Celsus, auctor probus, vel infirmo stomacho salsamenta concedit. Et quid in eadem, aqua dulci aut marina probe macerata

firmo stomacho (quo omnes fere sunt qui hoc morbo laborant) permittas, si nocivus & abundans humor, qui in recentibus manet, his sale detractus sit, eoque idoneis calfaciendo, attenuando incidendo, siccando, atque detrahendo iis hominibus, qui humidas frigidasque regiones habitant, quique multa insulsa pituita stomachum atque adeo universum corpus repletum habent, cum tamen cæteris contrarii loci atque habitus, sanguinem inflammare, bilem augere, & stranguriis obesse
(164) solent. Nec diversum censuit longe omnibus præstans ingenio Galenus, qui libro de Sanitate tuenda V. scribit *τὰ ταριχευθέντα τῶν προσφάτων ἀμείνω*, hoc est, salita præstare recentibus. Iam vero de scirpis palustribus in conclusis ædibus & parum vento perviis, id censeo; vaporem insalubrem mutato cœlo ex his natum, non aliter hanc Ephemeram exuscitare atque febrem illam, qua huius causæ auctor, homo senex, valetudinarius & peregrinus, scribit se laborasse, quoties in eas domus venerat, ubi nemo per aliquot ante menses versatus esset. Exuscitabat autem non ut *αἴτιον*, sed ut *συναίτιον*, de quo atque id genus aliis ante proposuimus, cum de *συναιτίοις* sermo erat. Neque certe tantillus fumus ex se tantam flammam potest excitare, nec privatæ domus aura integram regionem inficere, præsertim cum non sit contagiosa; ut non addam multas ædes satis perflabiles, & apertas aeri libero, in quibus iuncus nullus erat, sensisse pestem hanc diariam. Hæc ita dico, ut non laudem tamen. Quid ergo causabimur, propter quod nostros præter cæteros letalis sudor tentavit? Vivendi ne rationem sobriam atque
(165) temperantem? nequaquam. Nam ea sola maiores olim nostros ab huius mali iniuria tutabatur, atque iunctos nobis Scotos adhuc tutatur, qui ieiunia etiamnum referunt patrum suorum, quibus otio, gulæ, atque ebrietati dediti homines, tanquam Reipublicæ pestes, tanto in odio erant, ut statim curarunt eos comprehensos, atque eo quo delectabantur satiatos, quamprimum in profluentem coniici; usque adeo temperantiam in cibis atque potionibus, salutem Reipublicæ atque hominis cuiusque privati & gignere & continere iudicabant. Quid ergo, eandem illam vivendi rationem luxuriantem? ita plane. Nam mensarum profusa luxuries

nos certe perdit, corpora corrumpit, atque ad omnes morbos suscipiendos præparat. Nimium plane delicate ac molliter vivimus, nimia rerum affluentia premimur, nimio ciborum atque potionum luxu diffluimus, quibus multi tanta dulcedine utuntur, ut magna pars non aliud vitæ præmium intelligat; tantumque, dum ex potus iugi puteo baucalio bibunt, implentur, quantum satiet desideria præterita, & in futurum diu posset sufficere, nisi quod vitium hoc ea necessitas comitatur, (166) ut bibendi consuetudo augeat aviditatem. Maiores olim nostri simplici cibo usi sunt, non anserem, non gallinam, non leporem cibi sed animi gratia alebant. Nos contra, non animi sed gulæ causa, non hæc solum, sed infinita alia animalia curiosius saginamus & insectamur. Quasi vero esca ad voluptatem nobis non ad vitam data esset, & nos non ad honestatem sed luxum facti essemus. Illi Zenonem laudabant, frugi Pisonem, & M. Curium. Nos Epicurum, vel potius Gallonium & Philoxenum. Hos vivimus, illos contemnimus. Nunquam sitientes bibimus, nunquam esurientes edimus, ut de Dario atque Ptolemæo refert Cicero, sed relicta priori copia, statim repetimus quam reliquimus satietatem; usque adeo nulla est apud nos conviviorum æstimatio naturali usu, sed stulta persuasione & consuetudine. Hinc pestis hæc, hinc fundi nostri calamitas. Hinc sane plures tanquam vulnere quodam suo maturius extinguuntur quam suo fato. Hinc quoties pestis ingruit, primis diebus morimur, simili qua capræ ratione. Alia enim pecorum genera, cum pestilentia vexantur, prius morbo & languoribus macescunt, solæ capellæ, (167) quamvis optimæ atque hilares, subito concidunt. Id accidere maxime solet ubertate pabuli. Non tamen ad humores referenda mali huius causa est. Nam dixi acrius hoc venenum humores non respicere; aut si respiciat, pestem facere. Quamobrem solum id superest, ut ad spiritus impuros atque ad contagionem excipiendam aptos, ex pleniori, varia & peiore vivendi ratione secundam causam & eam incidentem, privatæ huius nostrorum molestiæ referamus. Nam plena pravaque victus ratio, ut universum sanguinem impurum, ita sanguinis & tenues vapores & subtiles partes impuras facit. At cum spiritus ex impuris illis partibus fiunt & aluntur,

necessario etiam & iidem impuri sunt. His ubi aeris conveniens accesserit contagio, sive nostro sive alieno loco, iam morbus absolutus est. Conveniunt autem, inter quæ similitudo quædam qualitatis est, ut inter contagionem & corruptos spiritus; & inter quæ longa assuetudine facta est firma constansque familiaritas, ut inter aerem quem sua quisque regione trahit redditque, & spiritus corporis attrahentis. Nam
(168) similitudo hæc & familiaritas longo usu facta & confirmata, concordiam parit. Hinc est quod quidam Britanni, postquam in Gallia ad annum integrum commorati sunt, nec dum ad plenum immutatus corporis habitus est, in patriam reversi, febre hac pestilenti quam mox correpti sunt. Non tamen cum spiritibus corporis diversæ regionis aerem attrahentis ita concors aer ille est, quod eum aerem iam infectum, attrahendi, cum purus esset, consuetudine nulla similitudo & confirmata familiaritas facta est per superiorem vitam. Ex quo factum est, quod exteris, qui tum nuper advenerant, molestus non fuit morbus iste. Nec si occasione contagionis quæ cum spiritibus corporis conveniret, aliqua ex parte a sua natura degeneravit aer, statim efficitur ut non supersit tamen, etiam a sua natura similitudo quædam, quæ augeat mali necessitatem in corpore illi assueto & concordi. Quæ naturæ aeris similitudo, quod iis qui illi non assuerunt, desit, ii una ægrotandi necessitatis parte propter eam quam ante dixi causam destituti sunt. Contra, ea similitudo & convenientia
(169) cum sit, aer nativi sui cuiusque soli suos & domi & foris agnoscit spiritus. Quo fit ut idem infectus, similitudine suæ naturæ, & recipientis consuetudine se insinuat blandius, imponit facilius, & virus spargit liberalius; ita tamen si cum eo consenserint impuri (ut ante dixi) spiritus. Itaque nihil mirum videri debet, si in Britannia Anglos contagio affecit, salvis (ut ante retuli) Scotis atque Gallis: Et ad Belgas producta, nostros vexavit intactis Belgis; non magis quam si ex pede dolor inguen afficiat, genu interposito nullius doloris sensu affecto; nimirum propter naturæ inter se suæ convenientiam, quæ *ἀναλογία*, patiendique similitudinem, quæ Græcis hominibus *συμπάθεια* nominatur. Impuros autem illos spiritus, ex sanguine plenioris, pravi, variique cibi oriri

diximus. Qua vivendi ratione quod multi, & ex omnibus nationibus fere soli sunt Britanni (his enim plena variaque mensa iam diu gratia fuit, & nunc est gratissima) etiam plus cæteris, & pene soli hoc morbo tentantur. Inditio est annus hic pestifer, qui exteris infestus non fuit, atque ex nostris nullos æque pressit aut absumpsit, atque bene saginatos, otio (170)
& quieti per superiorem vitam deditos, ætate iuvenes firmos & consistentes, aut non ita multo infra supraque hanc, constitutione corporis calidos & humidos, texturaque corporis raros, sive ex nobilitate illi fuerant sive ex plebe. Nam miseram illam & ieiunam plebeculam belli pacisque laboribus duratam, aut omnino non attigit, aut sine gravi noxa vel periculo. Quæ res admirationi forsan esse poterit, aliqua gigni repente vitia terrarum certis ætatibus aut etiam fortunis, tanquam malo eligente hæc in iuvenibus grassari, non in adultis, hæc proceres sentire & divites, non autem pari modo pauperes. Sed dicam causam, atque adimam admirationem. Illis pinguis sagina corpora pravis aptisque humoribus replebat, otium & quies corrumpebant, ætas & consuetudo vorax augebant, constitutio corporis consentiebat. Hæc quod ieiuna victus ratione laboreque usa est, præ ieiunitate, siccitate, & inopia, succis, eoque spiritibus ad putrefactionem proclivibus destituta est. Quæ proclivitas & propensio ad suscipiendam causæ agentis potentiam si non adest, nihil fit; proclivitas autem aderit, si certa quædam (171)
qualitatum & spirituum convenientia & cognatio sit. Etenim non omnia temere agunt in omnia, sed certa tantum certo modo & consilio in certa, ita scilicet, si aptitudo materiæ, facultas agentis, & utriusque conveniens compositio consenserint. Neque enim ignis remota ligna, neque inepte composita adurit: Neque eadem contigua idem, si impotens est, exedit; neque saxa, terram aut aquam incendit, quod illa aut minime aut inepte componuntur; hæc & agentis impotentia, & qualitatum aversione atque adeo repugnantia, ad flammam efficiendam, suscipiendamve minime sunt idonea. Quorum igitur ad has rationes cum ea contagione non consenserint spiritus, ii maxima ex parte omnes a morbo tuti extitere. Quamobrem alieniora fuere a morbo corpora densa,

frigida & sicca aut natura & habitu, ut melancholica; aut ætate, ut senescentia; quod hæc putrefactionem oppugnabant potius quam admittebant. Quæ causa est, quod etiam pestilentiam senes minus sentiunt. Itaque ea anni huius sudoriferi constitutione atque tempestate, qua morbus viguit maxime,
(172) recreata potius quam læsa hæc corpora sunt. Minus etiam tentata fuerunt corpora insigniter calida, ut puerilia, quod vehemens edaxque calor omnem mali materiem fomitemque absumpsit; & calida & sicca, quod siccitas ad putrefactionem inepta, caliditas nisi adiuncta humiditate otiosa est. Est enim putrefactio, corruptio nativi caloris in humido proprio, ab adventitio aeris calore. Frigida item & humida, quod frigus & calorem adventitium oppugnat, & in suo humido eundem retundit; nisi in his adventitia plenitudo ad putrescendum proclivis omnia evertat, atque ut putrescant spiritus fomitem præbeat (spiritus autem putrescere & probati auctores sunt, & indicio est aer, cuius hi naturam referunt, putrescens) malumque supra quam natura corporis fert in se alliciat; & cum hac, anni tempus calidum, quod cutis spiramenta aperit, contagionem intromittit, humores fundit, atque putredinem accelerat. Ita enim in phlegmaticis superatur frigus, in cholericis siccitas. Sed hæc frequentius solent in iis morbis incidere, in quibus intrinsecis de causis putrefactio fit, ut in
(173) cæteris febribus, quam qui aeris contagione. Quæ iam de Britannis dixi, eadem fere de Belgis etiam & Germanis licebit dicere. Etenim cum proximi nobis ratione victus hi sunt, etiam nobis malo secundi erunt. Est tamen privata quædam in utrisque observatio, prout natura cœli solique salubrior est, magis minusve iis, quæ mali materiem gignere & augere consuerunt, indulgeamus, gravius aut levius, rarius aut frequentius ægrotemus. Ad hæc, hi nostro aere & contagione non læduntur sed suo; nos non suus illorum, sed noster inficit. Illud nostra huius anni contagio monstrat: Hoc sua anni 1529 confirmat; idque propter eas quas ante proposui rationes. Nam ut vivendi usu & ratione propius ad nos accedunt, ita familiaritate circumfusi aeris naturaque soli aliqua ex parte a nobis discrepant; quantoque illud ad malum excipiendum facit, tanto hoc ad idem latius proferendum, &

cum aliis communicandum impedit. Fieri tamen potest pro veneni ratione & analogia, corporum aptitudine, anni tempestate, & ventis secundis, ut id ab uno profectum, manet (174) latius ad alterum.

Ratio preservationis.

Hactenus reperiuntur mali huius natura, nomen, origo, affectio, durandi ratio, causæ, & aptitudo ad id personarum. Nunc de iis dicam quæ valetudinem tueri, & morbum, si inciderit, demoliri tuto possunt. Incipiam a tuenda valetudine. Etenim id consequi votum est. Id quod probe norunt ii, qui in sanitate fœlicitatem ponebant. Id ægri, qui præter salutem nihil exoptant. Id Pyrrhus, qui vota pro sanitate faciebat. Id Antiochus Soter, qui sanitatis signo vicit. Id demum, non solum Pythagorici, sed principes viri & privati ad unum omnes, qui cum ad alios scribunt, eis sanitatem, tanquam omnium rerum summam, precantur atque exoptant. Ea cum conservando, præservando, corrigendo & reficiendo est, uti in primo nostro libello de medendi methodo diximus, tantum quæ præservare possunt hoc loco prosequar, quod hic solum hoc negotium est, dubiam valetudinem certam facere quoad eius fieri potest, atque impendentem ex crudeli morbo sanitatis ruinam antevertendo declinare, non retinere tantum (175) ea conditione qua accepimus conservando, neque naturalem corporis constitutionem malam immutare corrigendo, nec a morbo fractas vires solari reficiendo. Præservationis autem summa atque scopus est, ut quæ morbum efficiunt declinemus, quæ iam contracta sunt educamus, incitamenta mali secludamus, & corpus ne malo suscipiendo idoneum sit, defendamus. Id præstari percommode potest causarum salubrium accommodo usu. Etenim in causarum salubrium potestate sita salus nostra est. Eæ quæ sunt & quot, quaque methodo comprehensa etiam in illo nostro primo libello de medendi methodo explicuimus. Ergo ex iis præponam victus rationem, quo jam devenerat oratio. Dein revertar ad aerem, unde de mali causis agens inceperam. Postremo, cæteras causas salubres proferam, atque ordine singulatim prosequar; exponamque primo, quemadmodum aere, cibo, atque potione salubri, commodaque horum præparatione, morbi causas declinemus; (176) evacuatione, abstinentia, temperantia, exercitatione, somno, &

vigilia, quæ insederint educamus ; munditie, habitatione salutari, amotione rerum noxiarum, fuga a nocentibus locis, cura, observatione, & compositione affectuum, quæ malum concitant & prolectant, secludamus. Ad extremum, quemadmodum lotionibus, suffitu, odoramentis, ignibus, alexipharmacis, atque aliarum rerum, quæ præservare atque animum augere possunt, usu, corpus adhuc integrum, ne facile contagionem admittat, tutum reddamus. In vivendi ratione præcepta a natura repetam. Ea enim optima vivendi magistra est, ea certissima norma. Cursus est enim certus & via una naturæ, eaque simplex. Ea duce, & tuto quivis vivere, & vitam in longum producere sine tristibus morbis, sine infinitis incommodis, quæ alios sequuntur, potest. Ea parvo contenta est, & vivendi simplicitate. Id multis tum aliorum exemplis, tum præcipue priscorum Italorum & Persarum comprobari potest. Hi enim, ut Zenophon auctor est, pane, nasturtio, & aqua contenti
(177) erant. Illi (ut Cœlius Rhodiginus commemorat) quam simplicissime tenuissimeque ex obvio vixerunt ; adeo ut inde natum sit, tenuissimam quamque mensam, Italicam nominari ; uti iam contra, plena mensa Britannica dicitur. Etsi non sum nescius Platonem in epistola quadam ad Dionis propinquos, mensas Italicas ut nimium affluentes reprehendere. Sed has cum Græcorum mensis Plato contulit. Erat etiam in ratione temporum apud Romanos, vitæ discrimen, uti tum ex multis multorum historiis, tum dein ex iis quæ Lucius Columella in libros suos de re rustica, & cultu hortorum præfatus est, scire licet. Is enim antiquæ Romæ duritatem atque parcitatem laudat, suæ mollitiem atque luxum reprehendit, ut cui cœnæ non naturalibus desideriis, sed censibus æstimabantur. Sed luxum mitto, & iis relinquo, quibus *τῆς καρδίας ἡ ὑπερῶα εὐαισθητοτέρα ὑπάρχει*, ut Cato solebat dicere, quique palato magis quam corde sapiunt. Iam naturalem vivendi tenuitatem sequor. Eam ad sustentandam vitam abunde sufficere, exiguus
(178) etiam parcusque Zenonis, Philosophorumque cæterorum cibus, & priscorum mortalium primi sæculi vivendi simplicitas clare docent, cum gurgite puro vita rediit, satisque erat populis fluviusque Ceresque, uti scribit Lucanus. Neque id sine ratione. Nam si id in dies reponebatur, quod in dies vi

nativi caloris defluxerat detractumque fuerat, naturæ satisfactum erat, corporeque seiunctus dolor aberat, mensque fruebatur iucundo sensu, cura semota metuque, quo solum natura spectat. Quod si cuiquam insuavis cibus nasturtium, aut iusto tenuior victus panis, aut ingratus potus aqua videbuntur, cogitet is quam suavis res sit fami panis ex iure simplici, aut allium cepave cum pane secundo, aut dulcis siti aqua pura. Hæc enim ieiunus stomachus raro vulgaria temnit, ut Flaccus recte cecinit. Marcus Tullius, quinto Tusculanarum quæstionum refert Darium in fuga avide bibisse aquam turbidam & cadaveribus inquinatam: Ptolemæum peragrantem Ægyptum, cibarium panem suaviter edisse, sic ut nec illis visum quicquam iucundius, cum præsertim alias (179)
nec ille sitiens bibere, nec hic esuriens esse consueverat. Quorsum igitur ambitiosa illa fames, quæ undique terra marique quod voret, quærit? Quo tot potionum varietates? non minori, credo, numero, quam olim ætate Caii Plinii, qua, ad bibendum genera, mira vitiorum solertia, ad ebrietatem ingeniosius excogitata erant 195. Sed species, si æstimentur, duplici pene numero; magno certe & rei & sanitatis dispendio. Quo lautæ gloria mensæ spectat? Quid tam prodiga rerum luxuries iuvat? Cum natura exiguo dedit omnibus esse beatis, ut est apud poetam. Certe si considerare volemus (velle autem omnes debent) quæ sit in natura excellentia & dignitas, si dux atque imperator vitæ cuiusque suæ mortalium suus cuique animus esset, isque ad virtutem accinctus, atque ad gloriam virtutis via paratus, intelligeremus quam sit turpe atque incommodum diffluere luxuria, & delicate ac molliter vivere, quamque honestum atque commodum parce, duriter, continenter, severe, sobrie, fugeremusque epulas, instructas (180)
mensas, & frequentia pocula, quibus nullum gravius malum, nulla capitalior pestis humanæ vitæ atque rationi esse potest. Itaque & vinolentia, cruditate, insomniis, cæteraque morbi materia careremus, & vegetiores sensus, rationisque usus promptiores haberemus. Nam venter crassus, mentem non parit tenuem, iuxta Græcum Proverbium; *γαστὴρ ἡ παχεῖα, τὸν νοῦν οὐ τίκτει λεπτόν.* Cæterum quamvis immoderatis epulis vellem omnes carere, nihil tamen obsto quo

minus iidem modicis conviviis possint delectari. Nam ea ad valetudinem viresque faciunt, quo referri omnis victus corporis debet, & non ad voluptatem. Ergo in cibis potionibusque modus esto pro natura, simplicitas pro salubritate. Alterum enim facit ut vivamus, alterum ut iucunde & sine morbis vivamus. Sed in salubritate delectus est habendus pro sua cuiusque corporis conditione, consuetudine, & natura rei. Etenim suus cuique est appetitus, sua quemque trahit voluptas, prout suam quisque mistionem nactus est & corporis con-
(181) stitutionem. Alii enim ovillæ carnis; alii suillæ esum non ferunt; alii a certis piscibus abstinent; alii nec carnem nec piscem omnino admittunt; quidam malum, pyrum, & caseum nunquam gustant, nec eos unquam fallas iniecto vel levissimo horum momento in ea quæ amant, quin statim deprehendant atque respuant. Mel (si estur) corpus nonnullis in tumorem attollit. Lac aliis letale est, cum alioquin omnibus sit naturale. Quidam assa omnia, quidam elixa, crocum quidam, quidam allium & olivam naturaliter oderint. Æque & aliis aqua, aliis vinum, aliis acetum, aliis Ala, Bera aliis exosa est. Est apud nos servus quidam Atriensis, qui tam raro bibit, ut credatur nihil bibere. Est & alter aulici item famulitii atque vitæ, qui nunquam bibit (mirabile dictu) id observante hero suo, & subinde concludente, quo huius rei certior fiat. Cum Patavii studii literarum gratia agerem, atque Aristotelicam disciplinam Græce profiterer publice, eramus in eadem domo convivæ tres, quorum alter Comensis, solis amaris atque acidis
(182) delectabatur; alter Mediolanensis, nunquam bibit vinum sed aquam coctam, nec alio pane quam biscocto vescebatur; tertius solis dulcibus capiebatur: Perinde vario palato atque Horatiani illi convivæ. Ita in corporibus nostris lasciviens natura plane ludit, & rerum varietate gaudet. Quocirca, quoties de delectu victus deliberatio est, ad suam cuiusque naturam consilium est omne, aut saltem præcipuum (nam morbus qui vel adest vel impendet, aliquam partem sibi vendicat) revocandum. Atque hæc de cuiusque natura. Venio ad privatas consuetudines. Etenim eadem consuetudinis ratio est, quæ naturæ, eo quod consuetudo altera natura est. Eius omni tempore habendam rationem & præcipui

medici iubent, & nobilis cuiusdam Veneti exemplum indicat. Is carne bubula consueto cibo a familiari medico curatus est, cum ab aliis, qui id nescierant, melioris succi cibis nulla ratione sanari potuit. Itaque non quivis cibus aut potio, sed certus eligendus huic illive est, pro sua cuiusque corporis natura, consuetudine & morbi ratione. Nam & hæc facit, ut (183)
tum in morbis aliis, tum hic etiam, dum præservare tutarique corpora nostra ab hac diaria & pestilenti febre conamur, certam victus rationem præscribamus, variemusque in singulis. Is in cibo atque potione positus est. Cum igitur morbus hic impurus sit ac putridus, ante omnia curandum censeo, ut cibus sit purus & salubris. Purus & salubris erit, si suavis sit, si probe mactatus, si non ad fœtorem asservatus, si boni succi, si firmi nec ad putrescendum facilis alimenti, si coci focique officio bene præparatus. Isque esse debet cum pane hesterno, qui bene elaboratus, convenienti fermento aspersus, & ex puro proboque non mucido tritico factus est. Sit potus aqua pura, dulcis cervisia, Ala aut Bera, quibus hæ in consuetudine sunt & salutares, ex incorrupta buna, probe & sine adulterio cocta. Vinum item tenue, & quod quam minimum aquæ ferat. Potentia enim utriusque generis, aliena sunt, nisi vino dulcem aquam affundas. His contentus, cæteras potiones (184)
novitio invento ad voluptatem ingeniosius excogitatas fugito. Pro cibo vitulus esto, hœdus grandior, agnus adultior, ovis, si castretur, Britannica, ex venatione cuniculus, lepus, dama, dorcas, platyceros. Neque hic bovem ætate tenerum (qualem habet Anglia & Italiæ Florentia) propter siccitatem, firmitudinem succi, sumptusque tenuitatem ieiuno popello excluderem, modo satietas absit. Utilis est item avis sylvatica, campestris & monticola, ex quibus est perdix, attagen, sturnus, merula, turdus, & qui sylvas amat phasianus. Æque & pipio sive iuvenis ex grege columbus, ubi iam omnem dum mactatur effuderit sanguinem, Gallinaceum genus, & pavo gloriosus, cui in natura est, referente Cœlio, ex occulta proprietate ut non putrescat. Id experimento comprobat. Equidem credo carnem eius, quod excellenter sicca sit, non facile putrescere. His accedunt & quæ ex vitulo, gallo, capo, pullo gallinaceo, & cætera ave quæ sylva, monte, campove

(185) degit, conficiuntur cibaria, sive concreta ea, sive colata, sive pistillo contusa consistentia ministrentur; & egregiæ bonitatis ova tremula; aut eadem dempto putamine ferventi aqua leviter incocta. Lac item optimum, quod ob id εὐχυμώτατον & optimi succi esse auctor est Galenus libro tertio de facultatibus alimentorum. Ex piscibus aquæ dulcis placet lucius, perca, barbus, & quam vocant troctam. Mustela item, quam Caius Plinius scaro bonitate proximam existimat, atque id genus bonitatis alii pisces rivales, quibus friabilis caro est, & profluente sabuloso arenosove procul ab urbe victitant. Ex salsa aqua probatur mugilis & barbatulus mullus, qui alto & puro mari iactantur. Nam in universum meliores sunt, quos plurima iactatione inquieta, æstuosa maria fatigarunt. Ex saxatilibus scarus, frequens in Creta piscis propter σκαροβοτάνην quam vocant herbam qua tantopere delectatur. Merula, turdus, iulis, percis, phuca. Littoralis item gobius, pelagius asellus, buglossus, passer, aurata, lupus, dentex, & mustela illa quam piscatores nostri soricem marinum
(186) vocant, cum tamen capitis & reliqui corporis forma, atque adeo colore ipso similior mustelæ quam sorici sit. Ex crustatis cammarus, cancer, pagurus. Sint omnes mediæ ætatis. Nam in omni piscium genere media ætas quæ iustam magnitudinem non explevit, Celso probatur. Ex his aliquos idcirco annumero, quod firmi valentisque sunt alimenti, nec facile bono stomacho corrumpuntur. Neque enim ægrotis aut stomacho imbecillis victus rationem instituo, sed valentibus adhuc atque integris, quibus tamen putridi mali futuri suspicio est atque metus, ita ut securi esse non possunt. Hæc ita utilia sunt, si circumcisa omni negotiosa cogitatione, cum hilaritate, modo, tempore, & ordine, ex consuetudine & assumentis desiderio sumpta sunt. Nam extra hæc satietas omnis per hæc gravia tempora atque loca, periculosa esse solet, uti etiam cætera anni parte, si quotidiana est. Quare, ne quis qui valere & senescere volet in satietate vivat, commoneo: quoque valetudinis ratio semper constet, utendum
(187) cibis atque potionibus ut reficiantur vires tantum, non opprimantur, consulo; atque his non alienis a consueto, quod a consueto mutationes in pestilentibus febribus, ut in rebus-

publicis, graves esse solent, ideoque ab Hippocrate in his vel maxime damnari. Itaque detrahere de nutrimenti soliti vel quantitate vel qualitate, vel etiam utraque, imminente hac gravi tempestate, suadeo. Qui enim celeriter notabilem abundantiam acervant, his de utraque; qui non celeriter, aut non notabilem, his de altera demptum esse sat fuerit, utrum videlicet homo ipse potius voluerit. At quemadmodum de quantitate demas, notum est. De qualitate demitur, cum exigui nutrimenti cibus apponitur, ut si olus, legumen, piscem, avem, aut ex cæteris quæ iam diximus aliquid quod non multum nutriat exhibeas; imitatus ingenium atque exemplum sagacis agricolæ, qui serendo ervo abunde esse putat locum macrum nec humidum, quia id granum luxuria plerumque corrumpitur. Optimum est, in desideriis esse. Quare cibi condimentum primo fames esto, dein olea, cappari, limo, malum Punicum atque medicum; malum item illud (188)
quod alii matianum, alii arantium, alii aureum & aurantium nominant, quodque interpres Nicandri in alexipharmacis *νεράντζιον* vocat. Huius arborem Nicolaus Myrepsus sectione 10, appellat *νεραντζέαν*. Acetum præterea, succus oxalidis oxyacanthæ, ribes, uvæ immaturæ, & quæ austera astringentiaque sunt, egregie condiunt. In secunda mensa quæ bono stomacho nihil nocet, in imbecillo coacescit, probo quæ ex malis cydoniis & prunis Damascenis siccis conficiuntur. Malum item nerantzium in tenues partes dissectum, & saccharo condulcatum ex Palladii documento. Malum granatum, mespilum, & anni superioris pyrum atque pomum, nucem e Ponto, nucleum ex pinu, cui hoc naturale est, succum corpori proprium augere, alienum siccare, corruptum repurgare, uti nonnulli tradidere. Caricam etiam & palmulam, uvam siccam atque passam, tum iusculo additam, tum seorsum primo cibo assumptam. Nec displicent cortices limonum, malorum aureorum, citriorum, & nucum regalium si condiantur, modo plus quam par est propter (189)
dulcedinem non assumitur. Olera omnia seu acetaria ex herbis crudis nullo modo ad salubritatem præparata, per id tempus improba sunt, quod suspicio est etiam iis ab impuro spiritus vitiosoque aeris afflatu aliquid inuri, quod

impuriores eas faciat & insalubriores, atque ob id a contagione non esse omnino immunes. Etsi non ignorem alia ratione & analogia herbas, alia homines infici. Coctura tamen & calfactione fiunt idoneæ, alias non improbo. Quocirca, origanum, anethum, thymum, salviam, acetosam, & rosmarinam herbam, aqua calida prius lota, aut ad focum calfacta non reiicerem, cum pisces aut carnes præparandæ sunt, adiecto aceto vel omphacio, aqua rosacea, macere, & oxyacantha. Ita nec acetarium ex cichorio, acetosa, flore boraginis, buglossæ, rorismarini displicebit & violæ. Cibis etiam atque condimentis si inter edendum aspergas hunc pulverem, ex sanitate erit. Compones maceris, caryophylli, ana partes ii. Zedoariæ, rad. dictamni ana p. i. sandalorum
(190) omnium p. unius semissem; coralli rub. ros. rub. ana p. i. cinnami partes tres, margaritarum p. i. & sacchari purissimi quantitatem sufficientem pro cuiusque gustu, contusis omnibus, & in pulverem quam tenuissimum redactis. Cætera *καρυκεῖα*, seu conditura supervacua, & in cibis variarum rerum confusa atque curiosa miscella, ut parum salutaris vitanda. Breviter, de ratione victus ita in universum censeo, ut sit aut frigida & sicca, aut calida & sicca vel natura vel arte, prout res ratiove personarum postulat, & nos dicemus in sequentibus.

A cibo atque potione transitus est ad aerem, de quo infecto iam ante diximus. De eodem puro servando, quoad eius fieri potest, aut minus saltem impuro, & corrigendo eo corrupto, nunc dicturus paucis sum. At illud cum fit contagionis causas amovendo, hoc contrariis alterando, dicam primo quemadmodum causas amovebimus; post, quibus rationibus ita aerem alterabimus, ut ne noceat vitium id quod infestum est humanæ naturæ. Contagionis causas amove-
(191) bimus, si soli accidentia, quæ malum incitare augereque possunt, in contrarium vertamus, ut si animalium corpora, quæ humi putrescunt, altius inhumare, aut igne consumere, aerem liberum & apertum servare, ædificio alto, lucido, spatiosoque habitare, quod perflatum æstivum, hybernum solem habeat, ut hic, frigus suo tempore mulceat, ille, æstatis incendia frigore moderetur. Æque & in aversis potius civi-

tatum atque ædium locis agere, quo gravis ventus minus offendat; ventos austrinos secludere, meridianum solem, matutinum & vespertinum frigus cavere; munditiem amare, munda omnia procurare, sordes abluere; pigras & stagnantes aquas ad fluxum incitare, auras fluminum & stagnorum fugere, minimeque nubilo cœlo soli aperienti se committere, ne modo frigus, modo calor moveat, quod parum tuta hæc sunt, ubi subita insuetis sunt; conclusa non reserare, quæ tetri, virosique sunt odoris eruncare, camerinas non movere, & cæteris, quæ in commemoratione causarum contingentium supra comprehensa sunt, obviam ire studuerimus. Idem faciemus (192)
si quæ soli tempestatisque vitio obveniunt, quæque aeri corporique nostro vim pestemque afferunt (cuius generis sunt vapores illi nocentes, & pestiferæ exhalationes, de quibus ubi de causis egimus sermonem fecimus) quantum licet secludamus atque fugiamus. Etenim a pestiferis recedere, & nocentibus rebus refugere, accessus est ad res salutares. Corrigemus vero aerem, frigidis & siccis, & siccis calidis. Etenim hæc præservandi meta est, hic fœlicis sanationis huius mali scopus est, ea exhibere, quæ aut sua refrigerandi, siccandi, astringendique natura, aut calfaciendi & siccandi facultate vim habent, atque potestatem putredini adversam, cordi & spiritibus (pro quibus metus est) amicam, atque contra vitiosi aeris iniuriam universo corpori salutarem. Ordiemur a siccis calidis. Ergo aeris constitutionem præter naturam perque iniuriam vitiatam, omnium primum commutabimus siccabimusque igne ad hoc extructo, tum intus in ædibus, tum foris sub dio. Sed foris ita, ut iustum tutumque intervallum sit inter ignem & ædes, ne calore æstuent, utque (193)
ignis aerem tantum rapiat & commutet; & ea loci parte quæ ventum spectat, quo eum adventantem ignis excipiat, & depuratum repurgatumque ad nos dimittat. In hunc si odores, si suaveolentes herbas, fragrantes flores, iucunda aromata, odora ligna, & grate fumantia thura, ladanum, myrrhamque inieceris, omnes laudes ad hunc nostrum scopum attingendum certe habebit. Etenim suavitates odorum a putredine defendunt, spiritus recreant, animæ vigorem addunt, lætitiam pariunt, atque aeris vitium corrigunt. Id divini

Hippocratis, id docti Agronis & Empedoclis (qui Agrigenti nati, & Athenis sub Parmenide instituti sunt) exemplum docet. His enim rationibus hi omnes seorsum Athenas a peste liberarunt, sed ille privatim etiam Abderam. His ille Græciæ item alias urbes a pestifera contagione eo per intervalla temporum nunc ab Æthiopia, nunc ab Illyria, nunc a Pæonia ventis afflata, tutos servavit, uti illustri laude
(194) celebratus Galenus, & methodicæ Medicinæ instructissimus auctor Soranus scriptum reliquerunt. Sed longe petitis exemplis opus non est, cum fabros nostros ferrarios coquosque se foco tutasse suo observatum est. Sit focus hic luceus & perennis, sed maior sub Orientem solem & Occidentem. Rure per agros stipulam incendere, & nemorum decidua ligna passim comburere confert. Profuit & adusta filix. Per ædes thus masculum & odores incendantur. Sumitur rosa, lauri folium & rosmarini, sandalum citrinum incisum, & caryophyllum excipiuntur vino odorato, aceto, & aqua rosacea, atque ad prunas leviter decoquuntur suavi odore. Aut nardi, croci, cinnami, cassiæ (quos Celsus & Solinus odores vocant) malabathri, pars una singulorum; costi, caryophylli, pars item una; rosæ folii, cupressi seminis, utriusque pars una; conteruntur, & styracis quantitate, quæ his excipiendis satis sit, commiscentur, addito moschi momento, & ladani commoda portione, & incenduntur. Sed omnium efficacissimi, trochisci cyphi Democratis sunt, si ad odorem suffiantur;
(195) atque eo magis, quo plus habeant odorum. Nam in universum id censeo, in ægritudine hac spirituali, ex vera methodo, omnia ita plus minusve profutura, ut plus minusve odorum accipiunt. Etenim pro spiritibus vel maxime odores faciunt. Eam ob rem huc facit & rosa, myrrha, & thus pari portione incensa. Et quibus hæc non sunt, baccæ lauri & iuniperi. Ex aqua item rosacea, caryophyllis & caphura idoneus est suffitus. Hæc intus fiunt. Foras atque in publicum prodire (quod tamen per id tempus parcius fieri consulo) vel delectationis causa si libet, vel propter civilia negotia aut privatas necessitates, si cogeris, ex pari modo nucis unguentarii, maceris, caryophylli, croci, cinnami, si contrita subtiliter sunt, & mastiches Chiæ parte una cum semisse, styracis partibus

duabus cum semisse, ladani partibus quatuor, non sine ambræ moschique granis aliquot, vino aromatico dissolutis, concinne fit odoris gratia odoramentum seu pastillus unguentarius manu gestandus. Scordii etiam, heptaphylli, aut verbenæ suffitum si quis ore excipiat, & non egrediatur domo nisi ab hoc suffitu, probe munitus erit ad hanc pestem. Quod si (196) hæc non placent, in eum usum sudario excipiatur aqua rosacea & acetum, os perpetuo occupet Zedoaria, aut enulæ radix, aceto rosaceo ad noctem integram macerata; aut iuniperi bacca, galangæ radix, macer, aut mali medici semen. Ieiunos prodire vetat Celsus, quod venenum omne facilius inani corpori quam repleto nocet. Quamobrem utilissimum est, ubi ex pestifero aere metus est, non ante progredi quam quis aliquid assumpsit. Id esto ex iis quæ parari facile possunt, quod mali festinatio moras non sinit. Ex horum genere proba theriaca est, in hunc effectum omnium consensione laudata & seorsum, & ex cyatho uno aquæ distillatæ acetosæ vel scabiosæ. Æque & trochisci e viperis, & cyphi, diambræ, saccharumque rosaceum. Et ex aceto, vel uvæ immaturæ succo panis ad focum tostus, cum levi contritæ Zedoariæ aut cinnami aspergine, non dubia medicina est. Ficum, rutam, nucem, & salis momentum probabat rex Mithridates, & quo ipse usus est Mithridatium. Cum pane butyrum, salviam, (197) atque rutam cum odoribus præservando etiam esse, usus comprobavit. Populare item est, quod ex serapiis fit malorum punicorum, limonum, oxalidis, & aquis stillatitiis dracunculi, heptaphylli, & acetosæ, ieiuno stomacho, & ante cœnam ubi concoxerit, additis semper per hæc odoribus. Sed imperiale illud ex ovo electuarium. Mirum in modum facere comperimus contra hanc pestiferam diariamque febrem, acetosæ, rosæ rub. santali citrini, spicæ nardi, cinnami, croci, seminis citri, singulorum partem unam; boli Armeni ex oriente p. i. & semissem; terræ sigillatæ partis unius semissem; margaritarum p. i. adiectis auri puri foliis, sed contrita, & ex aceto potæ drachmæ semissis modo. Et ex aceto lapis Armenius solus, aut sphragis; aut ex eodem scordium non dubie facit ad hunc morbum. Aut margarita & corallus propter frigiditatem atque summam exsiccandi penetrandique facultatem.

Sed terenda hæc subtiliter sunt, quo vis maior sit, atque expeditior distributio, minusque obstruant atque expulsionem
(198) præpediant. Quotidianus item usus (sed non solus) potentioris potionis ligni guaiaci grassante hac ephemera humidioribus multum profuit, quod & universum corpus modice siccabat, & superantem materiem per cutis spiramenta digerebat, sudorem movebat & putredini resistebat, quo minus offendantur spiritus. Hæc omnia etsi qualitatibus aut materialibus aut spiritualibus venenum frangunt atque extinguunt, ita ut liber eorum usus esse poterit, tamen si cutis astricta est, si obstructi meatus sunt, pronior sum ut ex his iis utaris quæ calida & sicca sunt. Si spiramenta nulla connivent, si infarcta non sunt, quæ frigida & sicca. In munditie probo omnia quæ suavem spirant odorem, sive vestes & indumenta ea sunt, sive quotidiano usu cætera linteamina. Lavari ex aqua calida, quod ea aperit, alienum est. Quamobrem commoda erit quæ acetum aut omphacium admistum habet frigida, aut ea in qua mali granati, aurantii, aut Assyrii putamen, vel oxalis incocta sit, quod hæc cutis spiramenta constringit, aditum aeri vitioso
(199) præcludit, & si ea pavimentum respergas, aeris vitium emendat, & calorem temperat. Quod si præter hæc pro consuetudine, urgente iam fame, ientandum sit, certe paulum cibi, sed huius idonei, gustandum est. Id quod perpetuum per omne tempus huius pestis diariæ esse debet, ne si quis se nimium expleat, naturæ laborem conduplicet. Quæ cum vix contra plenitudinem venenumque se sustinere poterit, periclitatur ne succumbat.

Atque hæc quidem de pestilenti aere corrigendo, & quemadmodum in eo nos sanos habere convenit, proposuimus. Quasdam autem observationes desiderat & inanitas & plenitudo. Nam si quis ex corpore metus est, ante & curioso victu, & cætera detractione cavere oportet, ne inutilis materia corpori supersit, ut cum morbus adventat puro in corpore puros offendat spiritus. Etenim necessum est, ut quod plena pravaque victus ratio, salutisque negligentia tempore apposuit, id cura detrahat, ne corpora ea ita repleta, celerrime &
(200) senescant & ægrotent. Detrahendi autem rationes duæ sunt, inedia & evacuatio. Inedia, & in abstinentia & temperantia

posita est, quod hac ab animo hominis pendente medicina, aut nihil edimus, aut quanto minimo natura sustineri potest contenti sumus; utroque modo quod plus decedit corpori quam accedit, paulatim materia superans minuitur, spiritus (quorum gratia hæc fiunt) depurantur, corpusque a morbis tutum redditur, si plenius est. Atque hæc securior detrahendi ratio videtur, quod talia corpora remissione usus ciborum elevanda, & humorum copia sensim consumenda, magis quam repente præcidenda atque effundenda. Nam quod sensim sine sensu ætas fecit, nec subito frangendum, sed diuturnitate extinguendum est. Quibus tamen hæc non placet, iis evacuando mali materiem subtrahere licet. Quod autem subtrahitur, aut sub sensum cadit, aut sub sensum non cadit. (201)
Quod sub sensum cadit, abstersione, ablutione, lubricatione, alvi ductione, vomitu, sanguinis missione, cucurbitulis cute incisa, mensium, hæmorrhoidum, sudoris, urinæ, muci, & sputi prolatione deducitur. Quod sub sensum non cadit, evaporatione (quam Græci *διαφόρησιν* nominant) aufertur. Ea frictione, balneo, fomento, & cataplasmate perficitur. Ergo cum quid eorum postulet valetudo, prout res necessitasque iubet, parata evacuandi ratio est, proque malo corporis prodest aut sanguis missus, aut alvus ducta. Si sanguis abundantior iusto fuerit, aut qualitate corpus offendit, vulnere medicina quæratur, seceturque axillaris vena dextri brachii, educatur sanguinis quantum fert ætas, res, tempus, vires, cæteræque incidendæ venæ circumstantiæ. Si id casus non fert, sufficiantur cucurbitulæ cum ferro inter scapulas positæ. Sin noxii humoris affluentia est, solvatur alvus, & aptis medicamentis pro natura rei & personæ evocetur quod abundat, attenuato tamen eo & digesto prius, si id res exigat. Sumitur exempli gratia, syrupi acetosi simplicis, acetositatis citri ana. ʒi. decoctionis subscriptæ pondo libræ quadrans. ℞ Seminis citri ʒii florum cordialium, acetosæ ana. *m.* i. radicis cichorii, heptaphylli, ana. ʒ v. seminis carthami leviter contusi, ʒ ii. Decoquantur in lib. ii, aquæ acetosæ & quad- (202)
rante aceti ad tertias, coletur. Sumat mane ieiunus, & sub cœnam ubi concoxerit, ad tres dies aut eo amplius pro ratione. Tum ducatur alvus aloes & ammoniaci thymiamatis ana. part.

ii. myrrhæ una, cum syrupo acetoso ut inter se coeant atque coalescant. Aut catapotiis ex absinthii partibus ii. myrrhæ parte tertia, quibus etiam odores adiungo, ut crocum, cinnamomum. Aut pilulis e cinnamomo Nicolai Alexandrini: Aut Alephanginis Mesuæ (quod ex odoribus maxima ex parte fiunt) si utrique compositioni integræ, galangæ, zedoariæ, scordii, dictamni, acori veri, myrrhæ, & croci pares portiones (ut sunt pondo ʒ iii, ex singulis) addas. Nec alienæ erunt quas vocant Communes eiusdem Nicolai Myrepsi, maxime si ex his quæ iam proposuimus, aliqua admisceas. Exhibeantur pro ratione circumstantiarum plus minus ʒi. His enim nihil æque contra gravem hanc diariamque febrem proficere nobis ratio commonstrat. Nam & humores nocentes subducunt,
(203) pro spiritibus faciunt, putredini resistunt, & vim veneni frangunt. Variare medicamentis idcirco hic, ut ante, expedit, quod omnibus naturis & ætatibus nihil unum potest convenire. Itaque ab his ad illa transire, & ab illis ad hæc redire rursum, & alia etiam adinvenire, nuncque enemate, nunc pharmaco leni, pretioso, suavi, liquido, aut contra, agere, sua cuiusque personæ ratio sæpe cogit. Quibus ergo pretiosa placent, & res id postulat, convenit aliquid de manna, aut de rhabarbaro. Mannæ sextans in decocto boraginis aut scordii liquatur rhabarbarii ʒii, in aquæ stillatitiæ heptaphylli, acetosæ, ana. ℥i, cichorii, vini aromatici ℥ v. singularum cum aliquo ex odoribus & aloe, seu succo rosarum idonea potione macerantur. Quod si ad aliquot post dies alvus sponte nihil reddidit, id quod sæpius evenire solet, inutile non erit, si per interposita spatia eam partem clystere ex hiera perluas, qua reddi ciborum onera maxime est salubre. Huius generis infinita, cognita iam mali huius medendi methodo, & sibi quisque conficere, & aliunde assumere, si libet, potest. Quamobrem hic diutius immorari non est operæ pretium, si
(204) hoc unum admonuero, hæc sub fine Veris ineunte iam æstate, qua plurimum solet morbus iste infestandi initium sumere, esse potius facienda, quod gravia hæc tempora, quibus malum populatim iam grassatur, humores sedatos & quietos magis quam medicamentis exagitatos, corpus conclusum quam apertum, robustum quam resolutum postulant. Quare tum

neque vomitu stomachus, neque purgatione, alvus solicitanda, sed si fluat retinenda potius est, neque diureticis ren turbandus, quod eorum usus nullus esse debeat, ubi concoquendum quid, aut naturæ permittendum sit, quodque ex his potentia, sanguinem incendunt atque liquant. Neque vena incidenda, tum quod προηγουμένως & sua natura, causa mali in nobis non est, sed extrinsecus incidit; tum quod facilius admittitur contagio si vena secetur; nec si concepta ea est & diffusa late, ita educitur, & præterea sanguis atque spiritus agitantur, quæ res putrefactionem non parum adauget, dum impura puris confunduntur ac permiscentur. Ad hæc neque balneum ingrediendum, neque movendum nisi paulum & lente, atque (205)
ita ut sit ambulatio antemeridiana, pomeridiana sessio propter calores; neque exercendum, sed quiescendum tutius censeo. Reliquo tamen anni tempore, hæc vel maxime laudo. Ubi igitur opportuna hæc sunt, si humores impacti, & compressum corpus est, frictione, sudore, balneo, temperato ex aqua dulci, ex herbis fundentibus chamæmeli, rorismarini, lavendulæ, fœniculi, idque genus aliis addita malva, resolvendum & fundendum est. Nam hæc cutim astrictam resolvunt, condensatos humores calore blando attenuant. Sed ita tamen balneum & fricatio esse debet, ut illo demum finito, suffrigida affundatur, hæc, cum ratione lenis fiat: Nam vehemens spissat, lenis mollit, multa adimit corpus, auget modica, uti ingeniosus prisci sæculi medicus Hippocrates præcepto tradidit. Ea si ad ignem fiat, ex sale, oleo aut aqua dissoluto, atque ad lentorem conquassato, & sudores momento elicit, & carnem cogit, id quod cum primis hic spectandum est. Etenim non tam quid humores fundat & corpus laxet videndum est, quam quid solutum liget, & laxum stringat (206)
æstimandum. At aliud postulante re, si vomendum vome, si urina cienda cie, si movendum, quadam varietate move, si exercendum, exerce. Exercent vero commode, saltus, arma, pila, cursus, ambulatio, lucta, vox clara. Hæc antecedere cibum debent, sudore finiri, aut certe lassitudine, quæ tamen citra fatigationem fit, cibo non ita mox adiecto. Nimia enim exercitatione & defatigatione corpora ingravescunt & franguntur modica levantur. Ex quo intelligitur neque tardam

eam esse debere, more eorum qui tarditatibus utuntur in gressu mollioribus; neque concitatam nimis, ut est illa in iis qui in festinationibus suscipiunt nimias celeritates; sed moderatam, cuiusmodi est eorum qui modice, temperanter, & quiete vel se exercent vel inambulant. Huc facit & concubitus, pestiferis istis locis & tempestatibus non expetendus, quemadmodum neque æstus, quod is corpus solvit atque fundit, firmitatem frangit, atque imbecillitatem facit, quæ omnibus morbis obnoxia est. Cætera tamen anni tempestate
(207) non improbem, si moderatior rariorque sit. Uti enim voluptates commendat rarior usus, ita vires excitat, & sanitatem confirmat moderata Venus. Cavenda immoderata tantum est & intempestiva, etiam ea ipsa ætate qua maxime quadrat. Libidinosa enim & intemperans iuventus effœtum tradit corpus senectuti, defectioque virium ætate provecta, iuventutis vitiis sæpius efficitur quam senectutis idem facit & intempestiva Venus. In exemplis caper est. Is quoniam immodicus libidinis, dum adhuc uberibus alitur, matrem stupro supervenit, & ideo celeriter & ante sex annos consenescit, quod immatura Veneris cupidine, primis pueritiæ temporibus exhaustus est. Nec alia causa est quamobrem & ii & homines in matura alioqui ætate, implendis fœminis minime sunt idonei. Idcirco non est quod quis, si per libidinem, vires, ætas, ingenium defluxere, naturæ infirmitatem accuset, neque suam quique culpam auctores ad alia transferant. Quare pugnandum tanquam contra morbum est, sic contra pernitiosam libidinem. Et quamvis ipsa natura
(208) profundit in iuventute suas cupiditates, eiusque ætatis quidam fervor est, qui minister libidinis esse solet, ea tamen progrediente, omnia fient etiam in dies mitiora. Hæc eo magis admoneo, quod in hac suavitate humanitatis, qua prope omnes delectantur homines, ea ætas versari periucunde solet. De somno & vigilia etiam hic habeo quædam dicere. Nam hæc siccat ut ille humectat. Quare somnus supra id quod naturale est, vitandus est. Quod si in utroque intemperantia subest, tutior per hæc gravia tempora in vigilia quam in somno est, modo non a cibo, sed a concoctione fiat. Per hæc fit conservatio valetudinis, defensio a morbis, iis maxime hominibus,

qui ad hæc, animi perturbationes componere, concitatos motus inimicos mentis vitæque tranquillæ regere, & composite pacateque vivere didicerunt. Nam infinita harum vis est, admiranda potentia, ut vix credas quantum hæ sedatæ valetudinem promovent, turbatæ offendunt atque evertunt. Itaque hoc nocente tempore, exulent animo curæ, migrent tristitiæ, valeant amores, absint odia, mitte sollicitudines, contemne metus, iras comprime. In summa, omnia consilio (209)
& iudicio, non animi impetu, non perturbatione gere, ac te totum in lætitiæ hilaritatisque sinus infunde, procul a timore morbi, procul a salutis desperatione.

Expedito iam quemadmodum sanos agere conveniat, ad ea transibo quæ ad morbum curationemque eius pertinebunt. Eius causas, signa, atque effectus antea dixi. Eam ob rem non est cur cætera repetendo hic longum faciam, modo causas mali, quæ ad curationem maxime faciunt animo diligenter repetam atque versem. Nam causæ æstimatio morbum solvit, causæque cognitio, cognitionem eventorum facit. Neque enim cuius causæ certa notitia non est, eius opinio certum reperire remedium, aut prævidere eventum potest. Quemadmodum enim domus, navigii, hocque genus aliorum fundamenta firmissima esse oportet, ita negotiorum etiam atque actionum medicinalium principia & causas, certas, cognitas & perspectas esse expedit. Causam vero efficientem huius pestilentis Ephemeræ, ex vapore venenum esse, ante retuli. Ergo educendum id esse, indicatio est. Sed qua via (210)
atque ratione, ex natura petendum est. Etenim qua maxime fert natura, ea educendum docet medicina; fert autem maxime sollicitando sudorem; qui si non sequitur, nihil spei superest; si sequitur, sanitas quoque prospicitur. Sudorem igitur promovere, huius medicinæ meta atque scopus est, huc omnia referenda. Per sudorem enim ad integritatem venitur. At cum duplici ratione sudor profluit, natura atque opera; natura, si satis valens robustaque nec impedita ea est; opera, si laborat, si impedita est, duplici ratione medendi officium nobis incumbit, ut naturæ scilicet omni obsequio dextre subserviamus valenti, & eidem subsidium opemque feramus laboranti. Dicam primo quemadmodum ægri habendi sunt,

si natura manat sudor, tum si opera. Si natura fluit sudor, proxima est necessaria patientia, tum naturæ locum dare, conatus eius non impedire, vires non frangere, eam motu non defatigare, eodem momento decumbere, vestes, nisi commode
(211) possunt eximi, non deponere, alias, sed modo, si opus est, accersere, abstinere, quocunque modo naturæ quietique sese dedere, de se bonam spem concipere, eamque brevi ratam fore sibi persuadere, animo valere. Nam multum valet animus in re mala bonus. Atque hæc quidem si indutus est. Si in lecto nudus, non surgere, non membra iactare, se continere, præter faciem nihil aperire, & cætera ex iis quæ iam præcepi, & nudo cum induto communia esse possunt, facere. Si eodem lecto duos corripuit morbus, ne surgant, neve cubilia mutent moneo, etsi id suo fiat incommodo. Ad quod vitandum, consultius est per gravia hæc tempora, ut suum quisque habeat lectum. Ministri sint vel ex necessariis aliqui, vel ex aliis ii, quos fide, sedulitate, dexteritate, & benevolentia nobis usui esse posse cognoscimus. Hi multi non sunto, sed quot res postulat, quod astantium multitudine domus æstuare sæpe solet, & eorum gestus, aspectus, verba, actus ægrotanti sæpe molestiæ sunt & desperationi. His officium est, ægros, si impetu
(212) ferantur, suavitate verborum demulcere, animos delinire, si membra iactant, ut quieti se componant iubere, ne se totos denudent, neve pedem aut manum aperto aeri exponant imperare, nimio tamen officio non offendere, si quid desiderant, ministrare. At quo tempore ex casu, quo consilio, ex tempore discere, eo quod sua cuique accessionis parti tempestivitas est data, etiamsi tempus curationis in angusto positum est. Verba vultumque ad hilaritatem per omne tempus componere, ne ex his ægri intelligant, ob quod de se desperent, nusquam vel latum pedem quoad accessio ad extremum perducta sit, discedere, nunquam ante 24 horas ægrum relinquere. Nam curiosa hæc diligentia multis saluti fuit, uti contra, negligens incuria multis exitio. Sudandi ministrandique tempus ideo horis 24 definio, quod hæc ratio fœlicis tutæque curationis atque ministrationis esse solet. Nam etsi hora decimaquinta, exacto iam morbi impetu, aliis quibus malum grave non est, liberalius agere licebit, quædam

tamen periculosa multis per has & insequentes horas incidere consueverunt, dum nimia securitatis confidentia morbum aut (213)
neglexerunt, aut contempserunt. Per hæc dum sudor sponte profluit, abstinentia esto a cibo ad horas 24, a potione ad horas quinque quam minimum, si per utriusque necessitatem id fieri potest, non quo ægri vires convellas, sed quod facilius corrumpitur quod ægro corpori infertur, quodque natura, cum iam de victoria decernit, sumpta potione atque cibo impeditur, nisi si virium gratia, Christi quam vocant manum, ex margaritis & odoribus confectam exhibere placeat. Periclitante tamen ex abstinentia ægro, aut imbecilliore facto quam ut abstinentiam ferat (quod tantillo tempore non solet incidere, potest tamen) potius erit quod tutius, etiam ante has, ut in his ipsis horis pro diversitate rei & personæ, sed moderatius tamen. Eandem observationem septima, nona, undecima, & decimaquarta hora postulant, quod septima gravius incrementum mali habet, nona delirium continet (maxima ex parte aio, semper nego) undecima, decimaquarta, & interpositum tempus morbi impetum sustinent. De cætero salva omnia atque tuta, nisi temeritas aut negligentia oberint. Ita (214)
in quiete & abstinentia habitis ægris, quinta hora potionem etiam liberalem postulat; sed nec sæpe, nec semper, nec nimium, aliis Alæ aut Beræ, aut alterius cervisiæ, cui detracta spuma est, saccharo condulcatæ, si consuetudo fert, aut aquæ hordeaceæ & vini tenuioris atque lenis pari modo aliis; aut aquæ mulsæ, aquæve solæ decoctæ vino tinctæ: Sed omnia bene calentia, sed potestatis omnis reprimentis atque refrigerantis expertia, quod hæc sudoribus eliciendis adversa, illa secunda sunt. Generosum vinum, merum, & minime dilutum, nullo modo potus gratia, medicinæ tamen, ut dicemus postea, concedendum. Nam illud ignorari non oportet, quod calfacto iam corpore, atque agitatis humoribus & spiritibus, vapores facile caput petunt, ac delirium inferunt, quod cum huic morbo familiare sit & cum periculo iunctum, vino auctum, certius malum inferet, & eo magis quo nobilius membrum cerebrum est, ægrique per sudores & insaniam minus audientes medico sunt. Sumatur potus ex poculo oris angusti, sed fundi capacis atque ampli, (215)

adunco rostro seu siphone liquorem proferente, ne aut levare se ægri dum bibunt, cogantur, atque ita inimicum aerem intromittere, aut præceps copia potus naturam vel gravet vel opprimat. Ita habendi ægri si sponte naturæ sudor profluit. At si non nisi opera id perficitur, prima observatio est, quid id sit quod sudorem impedit, ægrine impatientia, an naturæ infirmitas, astricta cutis, an humor compactus. Etenim istis quatuor modis omne impedimentum comprehenditur. Inter quas cohibiti sudoris causas, quemadmodum discernas cum medendum sit, ita docebo. Incipiam ab impatientia. Ea ex inquiete iactationeque ægri nullo negotio sub aspectum cadit. Quare revocandus ad ordinem patientiamque æger est quibus ante dixi modis, si non sponte sua, at certe vi aliena, quanta maxime tamen fieri potest blanditie, hortationumque ad rectam rationem & quietem dulcedine. Verum si natura infirma est, scire licet id fieri, vel quod ex se debilis ea est, vel quod ex altero gravante prementeque infirma est. Ex se debilis natura est, cum
(216) nativus calor diminuitur, & vires fractæ resolutæque sunt: Primo, vel quod evacuantur substantiæ spirituum, vel quod ea ipsa dissipantur, consumuntur, & evacuantur, quæ subiecta sunt spirituum, ut humores, carnes solidæque partes: idque ex causis aut extrinsecis, ut aere calido, cibo potioneque calidis, motu concitato & continuo, protractisque vigiliis: aut intrinsecis, ut perturbatione animi, temperamento calido, ardente febre, trahente morbo, gravi dolore, larga fluxione, immodico sudore, copioso vomitu, intemperantiori Venere, aut liberaliori evaporatione, quam Græci homines διαφόρησιν nominant. Secundo, vel quod aufertur deficitve alimentum, idque aut internum, ut sanguis, aut externum, ut cibus, potio: vel quod hæc aerque quibus ante retuli rationibus depravantur ac corrumpuntur, aut qualitate noxia sunt. Tunc enim corpus non alitur. Itaque necessario calor innatus minuitur, vires solvuntur, corpus adimitur. Ex altero natura premitur, cum vel qualitate adversa atque opposita suffocatur, eaque aut manifesta, ut frigore: aut occulta, ut veneno, halituve venenato, qualem antea retuli ex specu Puteolana: vel humoris
(217) copia, sive is sanguis sit, ut in athletis, sive pituita, aut alius

humor, ut in voracibus & desidiosis. Ergo qui hac febre pestilenti laborat, corporene firmo, quadrato, & viribus constante sit, an languido, exili & resoluto, æstimandum est. Si firmo (firmo autem natura corpore & bene curato, ætateque firma atque integra omnes fere esse, qui hac febre diaria & pestilente tentabantur, ante proposui) certum est per naturæ resolutæ impotentiam & languorem non stare quo minus sudor profluat. Necesse igitur est compressi corporis ratione, idque vel quod cutis spiramenta conclusa sunt, vel quod humor crassus atque copiosus sibi viam obstruit, *μύσιν* primum, alterum *στέγνωσιν* Græci vocant. Sed utra ex his offensæ causa est, internosces facile, si expenderis diligenter num æger per anteactam vitam gulæ ventrique deditus homo est, an vivendi sobrietati, otio an exercitio, balneis assueverit atque frictioni, an secus. Nam si homo gulosus est, si vivendi instituto otioso, magna significatio fit naturam plenitudine (218) gravari. Si exercitationi, balneo & frictioni in superiori vita non assueverit, meatus cutis constringi, aut humorum crassitudine atque copia obturari, aut utrumque esse argumentum est. Hæc enim omnia in eodem aliquando coniunctæ, aliquando separatæ cohibiti sudoris causæ sunt. Sed si valetudinarium corpus est & resolutum, morbo cæterisve causis & intrinsecis & extrinsecis ante comprehensis exhaustum, ex ipsa natura infirmitatem esse certo constat. Cum tamen incidere solet, ut qui ægritudine aliqua laborarunt resolutique sunt non insudent, expende profluxitne multum sudoris quo tempore ægrotarunt, an incitatus ille nihil promanavit. Si per ægritudinem neque insudarunt, neque si incitatus est profluxit sudor, & humoris crassitudo, & cutis constipatio non incerto indicio deprehenditur. Itaque pro re nata singulis causis obviandum est: Si cutis astricta & humor impactus, iis rebus quæ fundendi potestatem habent; si natura ex se infirma, iis quæ sudorem provocant; illud percommode fit leni frictione, & calida (219) atque ad hoc accommodata potione: hoc calida potione sola. Cavendum tamen est, ne aut potus aut frictio (nisi opus est) adhibeatur, quod alioquin hæc vires dissipat, & spiritibus liberum exitum facit: illa naturam occupatam alio iam avocat atque impedit. Quare postulante re, compresso corpori

offerendum linteamen calidum, iubendumque se totum leniter eo perfricari, &, ne vestibus interim sublatis aerem admittat, omni studio cavere. Nam fricatio hæc modice calfacit, vitale robur excitat, humorem solvit, & spiramenta cutis relaxat. Ita si insudet æger, ab aliis adiumentis abstinendum. Sin minus, recte exhibebitur potio vini firmioris (hoc est nec nullarum virium nec ingentium) & calentis, iis maxime qui per initia leve frigus sentiunt (aliis ad delirium obest) quod id, ut si quid aliud, sudorem blande promovet, dum crassum humorem fundit, crudum concoquit, & conclusos cutis meatus recludit. Si id ex se non proficit, ex eodem vino calente optima theriaca, aut selectum mithridatium frigidiusculis & cute conclusis; sed calidis & cute laxis, ex aceto prodest.
(220) Aut quod anisum, cyminum, & calamintham incocta habet vinum. Idem etiam præstat ex vino mulso vis decocti dictamni, rosmarini, & chamædryos pota. Aut ex sero quod lacte, dum fervet, bubulo secrevit acetum, petroselini, fœniculi, origani, salviæ, macerisque incoctæ potestas, si quantum calidissimum potest sumitur. Sed qui pedibus ægri sunt, quibus hydrops, rheumatismus, aliave pituita molesta est, si in hunc morbum incidunt, ex ligno Indico (perfusis semper odoribus) potentior portio bene calens egregie facit, uti etiam aliis si ad manum est, quod id lignum cum resinosum est, adversus contagionem valet: cum subtilissimis partibus calidis & siccis constat, humiditatem excrementitiam, si multa est, siccandi, si crassa & frigida, fundendi, & per cutis spiramenta si astricta ea est, digerendi potestatem habet, uti & cætera quæ iam proposuimus. His item Ephemericis inutilis non est usus radicis Sinarum, nomen habentis ex eius nominis regione extremi Orientis ultimæque Indiæ, unde ad
(221) nos transfertur; quod ea etiam putredini adversatur, ægregie siccat, & sudorem movet. Si hæc non sunt, ex usu erit personatiæ radix ad sudores educendos, si una cum iunco odorato, macere, & calamo aromatico decoquatur. Nos sub ipsis morbi initiis, cum non tam sudoris movendi, quam etiam veneni frangendi atque evocandi rationem habuimus, quæ utrumque efficiunt commiscuimus, ne si ex occasione sudor interrumperetur, venenum quod superest de cætero ægrum

offenderet. Verum si sponte manarit sudor, quod venenum tantum retunderet fœliciter exhibuimus, ut ex cyatho uno aquæ oxalidis & dimidiato cyatho aceti rosacei egelidi, terræ sigillatæ ℈ ii. ramenti cornu unicorni animalis, pulveris dictamni ana. ℈ i. cinnami galangæ, nardi, ana. ℈ i. Aut ex aceto calido vel bolus armenius, vel terra sigillata seorsum cum odoribus. His atque id genus aliis usi sumus, sed pro ratione personarum. Nam si laxa cutis, nec obstructa eius spiramenta erant, frigida & sicca selegimus. Si constricta illa, aut obstructa ista fuerant, calida & sicca maluimus, & melius responderunt. Naturæ ex se infirmæ subsidio erit (222) vinum meracum calens, aut id ex decoctis macere, rosmarino herba, aut cypero (quem iuncum quadratum Celsus, triangulum Plinius, odoratum alii nominant) liberaliter haustum. Si prima potio sudorem non elicit, iterum atque tertio ex intervallo repetatur, auctis aliquanto tegumentis, atque foco, aut ex puris siccisque lignis quercus, fagi atque fraxini, adiecto bdellio odorati suffitus gratia, ladano, aut styrace calamita; aut ex odoris lauri, iuniperi, abietis atque pinus seorsum. Vix enim fieri potest, ut per hæc sudor non sequatur. Profluente iam sudore, a potionibus sudorem moventibus atque a frictionibus abstinendum, & ad eum ordinem potionemque per omnem accessionem, quæ ante cum sponte naturæ fluxit sudor proposueram revertendum; cum eo tamen ne potio rara aut frequens, tarda nimium aut immodica sit. Sed & vincente iam sudore & natura, ubi copiose sudarit æger, memores nos esse oportet focum diminuere, & tegumentorum augmentum paulatim pro ratione subducere, ubi iam languere corpus cœperit, si id ante undecimam horam fiet. Etenim decimaquarta iam exacta hora, etiam de (223) iusta veste demere licet. Decimaoctava, si levi tantum veste contectus æger sit, satis est, modo pro temporis ratione ante abunde sudatum est, atque adhuc sudat. Sed si viribus satis constat, quantus plenissimus & longissimus potest, promanet sudor antequam vestem demas. Ita tamen ne immodico sudore digeratur corpus, atque exhauriatur anima. Cuius rei semper habenda ratio est in infirmis corporibus & digestis spiritibus vel maxime, uti etiam in aliis firmioribus. Neque

enim sudoris copia tantum, quantum vires æstimandæ sunt. Proinde committendum non est, ut supra vires æger insudet, quod potior est dubia curatio atque salus, quam certa mors. Quod si forte (ut fit plerunque) corpus iam languere, atque animus ex brevi temporis intervallo deficere ægro videbuntur, antevenire malum futurum par est levi veste sed æqua contegendo, odoris floribus atque herbis lectum respergendo, rosam cæterumque aroma naribus applicando, loco non æstuante, fenestris patentibus (si quis æstus sit) sic ut per-
(224) flatus aliquis accedat (quo aeris calorem leve frigus temperet) sed non australis. Nam per hæc gravia tempora austri specularibus arcendi, clausis iis fenestris atque ostiis, quæ ad meridiem spectant, ut & antea retuli, & M. Varronis exemplo in belli Corcyrensis peste commonstratum est. Ut dextro lateri incumbat, incurvato leniter corpore, ne partes laborent, iubeto. Ita enim nativus calor spiritusque tanquam in κοιλίᾳ (ut est apud Aristotelem) colliguntur, ne se diffundant, sed intro ad præcipuas partes recedant, coguntur: multo sane magis quam resupinato & extento decubitu, in quo nullus fere locus relinquitur nativo calori & spiritibus continendis. Ut non addam in illa recurvata corporis positura membra ægri ita esse composita, ut omnis omnium contentio remittatur, ipsaque otio iam quiescant. Quo fit, ut cum cæteris partibus minor est caloris atque spiritus necessitas, maior eorum copia partibus interioribus & iam laborantibus, revocante necessitate, ad reficiendas vires concedatur. Præterea ex aceto &
(225) rosa, vel ex odoro vino sudarium naribus admoveto, sic ut eas non contingat, ne refrigerando sudorem prohibeat, aut saltem tardet. Quæ observatio perpetua esse debet & per omne tempus, & per totum accessionis spatium, quod frigida reprimunt, atque naturæ (cuius motus semper sequendus est) calore agenti venenum adversa sunt. Si caput non est integrum, si mens non constat sed labat, si est inanis profluentia loquendi, alienum non est naribus æstuantis admovere quod veneni impetum & vaporem a capite arceat, id est, rosam & acetum. Si intra verba desipit, nec impetu peccat, nil nisi continendus æger est, cum plerumque breve id esse consuevit, levatoque accessionis impetu protinus mens redit. Si somnus

urget, esto a somno abstinentia, quod per somnum veneni impetus ad interiora cum periculo fertur, cum iam prodire ad salutem hominis expediret. Itaque nomine compellandus homo est, clara voce, suavi verbere, leni vellicatione excitandus, neque concedendus somnus est, usque dum adempta est omnis dormiendi & necessitas & cupiditas: nisi præsenti medico perito atque docto, ex venæ salientis contactu, & circumstantiarum observatione tuto ægrum dormire posse (226)
visum fuerit. Nam parum peritus homo, non nisi laborantis vitæ dispendio, ægrotantis cupiditati nulla ratione facile subscripserit, etiam in ipso accessionis impetu atque statu. Quæ accessio usque eo producitur, quoad materia ad inflammationem apta superest, ex totoque soluta est. Uti enim potens vinum tantisper incenditur, dum omnem vim vitis flamma deposuit, sola aqua relicta pura & insipida, quam vitis ex solo traxit, ita corpus tantisper ardet & insudat, dum apta ad id materia est, tandemque cessat, cum quicquid est corruptæ materiæ spiritibus mistæ, quod flammæ fomentum esse potuit, absumptum est, spiritibus relictis puris ad eum modum quo ante fuere, quam ii corrupti & infecti sunt. Quod si quis per ipsa morbi initia aut incrementa deprehensus est dormisse, evasisse tamen, hoc fœlici culpæ adscribendum potius quam tuto consilio, levitati causæ quam certæ prudentiæ, fortunæ quam iudicio. Nec si unus aut alter fortunæ arbitrium expertus convaluit, ut omnes fortunam experiantur consulo, cum ea minime certa securaque salutis norma, minime tuta (227)
fœlixque curationis ratio est. Quocirca non qui tantum habet opinionem medicinæ, non quemvis unum e populo, sed æstimatorem doctum & intelligentem postulo. Ubi enim ignorantia præest, sanitatis leve præsidium est. Per hæc si consequi possumus ut & sudor feratur, & si immodicus est impetus eius minuatur, & vita, si animus deficit, prorogetur, incipit iam tempus ipsum esse præsidio, & res in tuto. Verum si per impatientiam steterit quo minus æger ad plenum sudarit, aut abruptus sudor sit, ex veneno quod superest periculum est vel præsens vel ex intervallo, aut saltem iterandi sudoris necessitas secundo atque tertio, aut eo amplius, cum præsertim quidam etiam cum duodecies sudarunt

(id quod non raro incidit) vix tandem ad integritatem pervenerunt. Si abunde sudatum est, ex levitate atque alacritate corporis, ex omnium partium mediocri modo, ex continuo ad diem integrum sudore, ex eodem omni ex parte manante, & toto corpore æquabiliter fuso, ex constantia virium, & ex facili tolerantia scire licet. Hi enim iusti & salutares sunt.
(228) Nocentes vero & diminuti, qui parce, qui certis locis & temporibus, qui inæqualiter & intercise, qui viribus collabentibus, & corpore ægre graviterque ferente proveniunt. Quibus accedunt etiam alia duo diminuti sudoris indicia, tumor cum livore, & sub cute punctio multa instar pungentium acuum, uti ægri referunt. Quos hæc sequuntur, eos quibus ante dixi rationibus ad sudorem revocare consultissimum est, atque ita habere, donec id quod reliquum est educitur, & corpus leve atque alacre redditur. Nam ex interciso nec satis affluente sudore, multos statim aut febris excepit, aut alius morbus qui nec brevis nec solutu facilis erat. Si inter sudores alvus sponte solvitur, tutius est subducta triplicata sindone necessitati naturæ inservire, quam ægrum loco movere: quod etiam in quavis alia necessitate sequendum censeo. Etenim de loco in locum, nisi eiusdem lecti, & eum non nisi calidum, sudantem adhuc movere, periculosum esse solet. Declinante iam morbo, nisi necesse est, ad cibum festinare non oportet, antequam accessio ex toto soluta est, sed ea contentum
(229) esse quemque confectione, quæ manus Christi dicitur, & margaritis odoribusque præparatur. Si verendum tamen est ne interim deficiat æger, tum deficientem animam succo mali punici dulcis fulcire, & imbecillitati iacentis cibo vinoque succurrere, vino nec potente nec debili, sed meraco, fulvo, & aromatico, aut ex hoc intritis. Cibo, leviori sed parco, ut est ex ovo sorbitio, ex carne ius, ex capone expressus aut colatus succus, aut pista caro, quod hæc nutriunt & non onerant. Exacta iam accessione, cibus validior atque firmior alienus non erit firmis hominibus & viribus integris. Languentem enim stomachum & ex febre resolutum, liberalior cibus atque firmior non parum offendit. Itaque a levioribus ad validiora per incrementa deducendus æger est, & ad consuetos cibos atque condimenta supra comprehensa

paulatim revocandus. Super hæc solandæ vires sunt suavi odore mali aurei, limonis, pyri, aut pomi odorati, quo languens Aristoteles usus est, si libro de pomo credendum est: aut panis recentis atque adhuc calidi, quo vitam migrantem iam prorogavit Democritus, si Laertio fides adhibenda: aut eodem ex vino aromatico aspersa mentha. Carnium item assarum (230) nidore, & odoramenti, cuius ante compositionem exposui, cum de præservatione egi, grato odore. Etenim nihil æque vires reficit aut spiritus recreat, nihil contra ingratam illam & tristem mali speciem (quam anima semper refugit, ut sentinam) quo se anima colligat & soletur æque facit, atque odoris gratia, uti in primo nostro libello de medendi methodo diximus, ubi abunde de reficiendis viribus methodo proposuimus. In exemplis sunt Scotus quidam, qui per nostra tempora oberrabat in Italia & Britannia, & mulier quædam Britanna: qui sub custode perpetuo, hæc Henrici octavi regis Britanniæ, ille magnatum quorundam in Italia & Britannia mandato vixerant, hæc ad annum integrum, ille ad menses aliquot sine cibo potuque, soloque odore. Quod certe insuetum, mirum tamen cuiquam videri non debet, quum præsertim qui Gangis fontem accolunt, solis odoribus vivunt. Nullius enim ad escam opis indigent; odore vivunt pomorum sylvestrium, longiusque pergentes, eadem illa in præsidio gerunt, ut olfactu alantur; quod si tetriorem spiritum forte traxerint, (231) exanimari eos certum est. Itaque refocillatis iam spiritibus si opus est, superest se vestibus æger aut exuat si indutus est, atque lectum petat tepidum ad horam unam atque alteram, si id aut ferat aut expetat; ut molli pluma & æquabili, simplici nec convoluta ut antea veste, se corpusque labore fessum colligat atque recreet, more eorum qui balneo sudarunt: aut induat, si posita prius veste nudus est, sed siccato ante utrisque corpore (huic præsertim calido linteamine curiosius sub tegumentis) quam de lecto surgant. Quod etiam per reliquam accessionem concedere licet, quod munditie natura delectatur, sudor promovetur, & æger solatur; hac observatione tamen, ut ne aer per imprudentiam nec opinantibus irrumpat, & sudorem fluentem in exitu strangulet, atque ægrum. Ubi iam surrexerit qui insudarit, statim in

apertum aerem eum prodire tutum non est. Nam exhaustum & rarum corpus, languentes spiritus, & fractas vires, si
(232) subitus, frigidus & insuetus aer excipiat, impendio naturam cogit, & liberaliori quam par est alvi fluxione vitam sæpe finit. Id quod anno hoc quinquagesimo & altero ultra mille & quingentos quo hæc scripsimus, bene multis apud nos evenisse usu compertum est. Quamobrem ne se aperto aeri committat æger ante secundum aut tertium diem, moneo, neque ei nisi sereno & tranquillo.

Hic ordo fœlicis curationis huius pestilentis Ephemeræ, hæc observatio est. Quem præcessit quemadmodum sanos agere conveniat, ut se a malo tueatur: quid id sit & appelletur: ex quibus causis oriatur, & quibus temporibus: quibus inditiis deprehendi potest, & quibus modis molestum est: quas personas magis premit, & quibus rationibus.

JOAN. CAII DE EPHE
mera Britannica libri
finis.

A boke or counseill against the disease commonly called the sweate or sweatyng sicknesse

made by Jhon Caius
doctour in phisicke

uery necessary for everye personne and much requisite to be had in the handes of al sortes, for their better instruction, preparation and defence, against the soubdein comyng, and fearful assaultyng of the same disease

1552

TO THE RIGHTE HONOURABLE
WILLIAM EARLE OF PENBROKE, LORDE
HARBERT OF CARDIFE, KNIGHT OF THE HONOUR-
ABLE ORDRE OF THE GARTER, AND PRESIDENT OF
THE KYNGES HIGHNES COUNSEILL IN
THE MARCHES OF WALES:
JHON CAIUS WISHETH
HELTH AND HONOUR.

IN the fereful tyme of the sweate (ryghte honourable) many resorted vnto me for counseil, among whōe some beinge my frendes & aquaintance, desired me to write vnto them some litle counseil howe to gouerne themselues therin: saiyng also that I should do a greate pleasure to all my frendes and contrimen, if I would deuise at my laisure some thīg, whiche from tyme to tyme might remaine, wherto men might in such cases haue a recourse & present refuge at all nedes, as thē they had none. At whose requeste, at that tyme I wrate diuerse counseiles so shortly as I could for the present necessite, whiche they bothe vsed and dyd geue abrode to many others, & further appoynted in my self to fulfill (for so much as laye in me) the other parte of their honest request for the time to come. The whiche the better to execute and brynge to passe, I spared not to go to all those that sente for me, bothe poore, and riche, day and night. And that not only to do thē that ease that I could, & to instructe thē for their

recouery: but to note also throughly, the cases and circumstaunces of the disease in diuerse persons, and to vnderstande the nature and causes of the same fully, for so much as might be. Therefore as I noted, so I wrate as laisure then serued, and finished one boke in Englishe, onely for Englishe mē not lerned, one other in latine for men of lerninge more at large, and generally for the help of thē which hereafter should haue nede, either in this or other coūtreis, that they may lerne by our harmes. This I had thoughte to haue set furth before christmas, & to haue geuē to your lordshippe at new-yeres (3)
tide, but that diuerse other businesses letted me. Neuertheles that which then coulde not be done cometh not now out of season, although it be neuer so simple, so it may do ease hereafter, which as I trust this shal, so for good wil I geue and dedicate it vnto your good Lordshippe, trustyng the same will take this with as good a mind, as I geue it to your honour, whiche our Lorde preserue and graunt long to continue.

At London the first of Aprill.

1552.

The boke of Jhon Caius

against the sweatyng sicknes.

MAN beyng borne not for his owne vse and cōmoditie alone, but also for the commō benefite of many, (as reason wil and al good authoures write) he whiche in this world is worthy to lyue, ought al wayes to haue his hole minde and intente geuen to profite others. Whiche thynge to shewe in effecte in my selfe, although by fortune some waies I haue ben letted, yet by that whiche fortune cannot debarre, some waies again I haue declared. For after certein yeres beyng at cambrige, I of the age of XX. yeres, partly for mine exercise and profe what I coulde do, but chefely for certein of my very frēdes, dyd translate out of Latine into Englishe certein workes, hauyng nothynge els so good to gratifie theim wᵗ. Wherof one of *S. Chrysostome de modo orandi deum*, that is, of yᵉ man-
(4) ner to praye to god, I sent to one my frende then beyng in the courte. One other, a woorke of *Erasmus de vera theologia*, the true and redy waye to reade the scripture, I dyd geue to Maister Augustine Stiwarde Alderman of Norwiche, not in the ful as the authore made it, but abbreuiate for his only purpose to whome I sent it, Leuyng out many subtile thinges, made rather for great & learned diuines, thē for others. The thirde was the paraphrase of the same Erasmus vpon the

Epistle of S. Jude, whiche I translated at the requeste of one other my deare frende.

These I did in Englishe the rather because at that tyme men ware not so geuen all to Englishe, but that they dyd fauoure & mayteine good learning conteined in tongues & sciences, and did also study and apply diligently the same thē selues. Therfore I thought no hurte done. Sence yt tyme diuerse other thynges I haue written, but with entente neuer more to write in the Englishe tongue, partly because the cōmoditie of that which is so written, passeth not the compasse of Englande, but remaineth enclosed within the seas, and partly because I thought that labours so taken should be halfe loste among them whiche sette not by learnyng. Thirdly for that I thought it beste to auoide the iudgement of the multitude, from whome in maters of learnyng a man shalbe forced to dissente, in disprouyng that whiche they most approue, & approuyng that whiche they moste disalowe. Fourthly for that the common settyng furthe and printīg of euery foolishe thyng in englishe, both of phisicke vnperfectly, and other matters vndiscretly diminishe the grace of thynges learned set furth in thesame. But chiefely, because I wolde geue none example or comforte to my countrie men, (whō I wolde to be now, as here tofore they haue bene, comparable in learnyng to men of other countries) to stonde onely in the Englishe tongue, but to leaue the simplicite of thesame, and to procede further in (5) many and diuerse knoweleges bothe in tongues and sciences at home and in vniuersities, to the adournyng of the cōmon welthe, better seruice of their kyng, & great pleasure and commodite of their owne selues, to what kinde of life so euer they shold applie them. Therfore whatsoeuer sence that tyme I minded to write, I wrate ye same either in greke or latine. As firste of all certein commentaries vpon certein bokes of William framinghā, maister of art in Cambrige, a man of great witte, memorie, diligence and learnyng, brought vp in thesame scholes in Englande that I was, euer frō his beginnyng vntil his death. Of the which bokes, ij. of *cōtinētia* (or cōtinence) wer in prose, ye reste in metre or verse of diuerse kindes. One a comforte for a blinde mā, entitled

ad Aemilianum cæcum consolatio, one other *Ecpyrosis, seu incendiū sodomorū*, the burnyng of Sodome. The thirde *Laurentius*, expressyng the tormentes of Saincte Laurence. The fourthe, *Idololatria*, Idolatrie, not after the trade and veine of scripture (wherein he was also very well exercised) but conformable to scripture and after the ciuile and humane learnyng, declaryng them to worshippe *Mars*, that warre, or fight: *Venus*, that lyue incontinently: *Pluto*, that folowe riches couetously; and so forth through all vices vsed in his time. The fiueth boke *Arete*, vertue: the sixth, Epigrāmes, conteined in two bokes, whiche by an epistle of his owne hand before ye boke yet remainyng, he dedicated vnto me, purposyng to haue done many more prety thynges, but that cruell death preuēted, and toke him away wher he and I was borne at Norwiche, in the yere of our Lord M.d.xxxvij. the xxix. daie of September, beynge then of the age of xxv. yeres, vij. Monethes, and vj. daies, a greate losse of so notable a yonge man. These workes at his death he willed to comme to my handes, by
(6) which occasion after I had viewed thē, and perceiued them ful of al kyndes of learnyng, thinkyng thē no workes for all mē to vnderstande with out helpe, but such as were wel sene in all sortes of authours: I endeuoured my selfe partely for the helpe of others, & partly for mine owne exercise, to declare vpon theim the profite of my studie in ciuile and humane learnynge, and to haue before mine eyes as in a worke (which was alwaies my delyght) how muche I had profited in the same. Thys so done, I ioyned euery of my commentaries to euery of hys saied bokes, faier written by Nicolas Pergate puple to the saied Maister Framyngham, myndyng after the iudgement of learned men had in thesame, to haue set theim furthe in prynte, if it had ben so thought good to theim. For whyche cause, at my departynge into Italie, I put an Epistle before theym dedicatorye to the right Reuerend father in God Thomas Thirlbye, now Bishoppe of Norwiche, because thesame maister Framyngham loued hym aboue others. He after my departure deliuered the bokes to the reuerende father in god Jhō Skippe, late bishop of Hereforde, then to D. Thirtle, tutor to the sayd maister framynghā, frō him to syr Richard Morisine,

now ambassadoure for ye kinges maiestie with thēperour, then to D. Tailour Deane of Lincolne, and syr Thomas Smithe, secretarie after to ye kynges Maiestie, all great learned men. Frō these to others they wente, among whome the bokes died, (as I suppose,) or els be closely kept, that after my death they may be setfurthe in the names of them which now haue thē, as their workes. Howe soeuer it be, well I knowe that at my returne out of Italie (after vj. yeres continuance ther) into Englād, I coulde neuer vnderstand wher they wer, although I bothe diligently and desirously sought thē. After these I translated out of Greke into Latine a litle boke of *Nicephorus*, declarynge howe a man maye in praiynge confesse hym selfe, which after I dyd geue vnto Jhō Grome bacheler in arte, a (7) yong man in yeres, but in witte & learnyng for his tyme, of great expectatiō. That done I beganne a chronicle of the citie of Norwiche, of the beginninge therof & thinges done ther frō time to time. The matere wherof yet rude and vndigested lyeth by me, which at laisure I minde to polishe, and to make an end of that I haue begunne. And to be shorte, in phisicke diuerse thynges I haue made & settefurth in print bothe in Greke and Latine, not mindyng to do other wise, as I haue before said, al my life: For which cause al these thinges I haue rehersed, els superfluous in this place. Yet see, meaning now to counseill a litle agaynst the sweatyng sickenes for helpe also of others, notwithstandyng my former purpose, two thynges compell me, in writynge therof, to returne agayne to Englishe, Necessite of the matter, & good wyl to my countrie, frendes, & acquaintance, whiche here to haue required me, to whome I thinke my selfe borne.

Necessite, for that this disease is almoste peculiar vnto vs Englishe men, and not common to all men, folowyng vs, as the shadowe the body, in all countries, albeit not at al times. Therfore compelled I am to vse this our Englishe tongue as best to be vnderstande, and moste nedeful to whome it most foloweth, most behoueth to haue spedy remedie, and often tymes leaste nyghe to places of succourre and comforte at lerned mennes handes: and leaste nedefull to be setfurthe in other tongues to be vnderstand generally of all persons,

whome it either haunteth not at all, or els very seldome, as ones in an age. Thinkynge it also better to write this in Englishe after mine own meanyng, then to haue it translated out of my Latine by other after their misunderstandyng.

Good wyll to my countrie frendes and acquaintance, seynge them wyth out defence yelde vnto it, and it ferefully to inuade thē, furiously handle them, spedily oppresse them, vnmercy-
(8) fully choke them, and that in no small numbers, and such persons so notably noble in birthe, goodly conditions, graue sobrietie, singular wisedōe, and great learnynge, as Henry Duke of Suffolke, and the lorde Charles his brother, as fewe hath bene sene lyke of their age: an heuy & pitifull thyng to here or see. So that if by onely learned men in phisicke & not this waye also it should be holpen, it were nedeful almost halfe so many learned men to be redy in euery toune and citie, as their should be sweatynge sicke folkes. Yet this notwithstandynge, I wyll euery man not to refuse the counseill of the present or nighe phisicen learned, who maie, accordyng to the place, persone, cause, & other circūstances, geue more particular counseil at nede, but in any wise exhorte him to seke it with all diligence. To this enterprise also amonge so many learned men, not a litle stirreth me the gentilnes and good willes of al sortes of men, which I haue well proued heretofore by my other former bokes. Mindynge therefore with as good a will to geue my counseil in this, and trusting for no lesse gentlenes in the same, I wyll plainly and in English for their better vnderstandynge to whome I write, firste declare the beginnynge, name, nature, and signes of the sweatynge sickenes. Next, the causes of the same. And thirdly, how to preserue men frō it, and remedy them whē they haue it.

The beginnyng of the disease

In the yere of our Lorde God M.CCCC.lxxxv. shortly after the vij. daye of august, at whiche tyme kynge Henry the seuenth arriued at Milford in walles, out of Fraunce, and in the firste yere of his reigne, ther chaunced a disease among the people, lastyng the reste of that monethe & all september, which for the soubdeine sharpenes and vnwont cruelnes passed the pestilence. For this commonly geueth iij. or iiij. often vij. sumtyme ix. as that firste at

Athenes whiche *Thucidides* describeth in his seconde boke, sumtyme xj. and sumtyme xiiij. dayes respecte, to whome it (9) vexeth. But that immediatly killed some in opening theire windowes, some in plaieng with children in their strete dores, some in one hour, many in two it destroyed, & at the longest, to thē that merilye dined, it gaue a sorowful Supper. As it founde them so it toke them, some in sleape some in wake, some in mirthe some in care, some fasting & some ful, some busy and some idle, and in one house sometyme three sometime fiue, sometyme seuen sometyme eyght, sometyme more some tyme all, of the whyche, if the haulfe in euerye Towne escaped, it was thoughte great fauour. How, or wyth what maner it toke them, with what grieffe, and accidentes it helde theym, herafter thē I wil declare, whē I shal come to shewe the signes therof. In the mene space, know that this disease (because it most did stand in sweating from the beginning vntil the endyng) was called here, the Sweating sickenesse: and because it firste beganne in Englande, it was named in other countries, the englishe sweat. Yet some coniecture that it, or the like, hath bene before seene among the Grekes in the siege of Troie. In thēperor Octauius warres at *Cantabria*, called nowe Biscaie, in Hispaine: and in the Turkes, at the Rhodes. How true that is, let the aucthours loke: how true thys is, the best of our Chronicles shewith, & of the late begonne disease the freshe memorie yet confirmeth. But if the name wer now to be geuen, and at my libertie to make the same: I would of the maner and space of the disease (by cause the same is no sweat only, as herafter I will declare, & in the spirites) make the name *Ephemera*, which is to sai, a feuer of one natural dai. A feuer, for the feruor or burning, drieth & sweating feure like. Of one naturall day, for that it lasteth but the time of xxiiij. houres. And for a distinction from the commune *Ephemera*, that Galene writeth of, comming both of other causes, and wyth vnlike paines, I wold putte to it either Englishe, for that it followeth somoche English menne, to whō (10) it is almoste proper, & also began here: or els pestilent, for that it cōmeth by infection & putrefaction, otherwise then doth the other *Ephemera*. Whiche thing I suppose may the

better be done, because I se straunge and no english names both in Latine and Greke by commune vsage taken for Englishe. As in Latin, Feure, Quotidiā, Tertian, Quartane, Aier, Infection, Pestilence, Uomite, Person, Reines, Ueines, Peines, Chamere, Numbre, &c. a litle altered by the commune pronunciation. In Greke, Pleuresie, Ischiada, Hydrops, Apostema, Phlegma, and Chole: called by the vulgare pronunciatiō, Schiatica, Dropsie, Impostume, Phleume, & Choler: Gyne also, and Boutyre, Sciourel, Mouse, Rophe, Phrase, Paraphrase, & cephe, wherof cometh Chaucers couercephe, in the romant of the Rose, writtē and pronoūced comōly, kerchief in ye south, & courchief in the north. Thereof euery head or principall thing, is comonlye called cephe, pronoūced & writtē, chief. Uery many other there be in our commune tongue, whiche here to rehearse were to long. These for an example shortelye I haue here noted. But for the name of this disease it maketh now no matter, the name of Sweat beyng cōmōly vsed. Let vs therfore returne to the thing, which as occasiō & cause serued, came againe in the M.D.vi. the xxii. yeare of the said Kyng Henry the seuenth. Aftre that, in the yeare M.D.xvii. the ix. yeare of Kyng Henry the viii, and endured from July, vnto ye middest of Decēbre. The iiii tyme, in the yeare M.D.xxviii. the xx. yeare of thesaied Kyng, beginning in thende of May, & continuing June and July. The fifth tyme of this fearful *Ephemera* of Englande, and pestilent sweat, is this in the yeare M.D.LI. of oure Lorde GOD, and the fifth yeare of oure Souereigne Lorde king Edwarde the sixth, beginning at Shrewesbury in the middest of April, proceadinge with greate mortalitie to Ludlowe, Prestene, and
(11) other places in Wales, then to Westchestre, Couentre, Oxenfoorde, and other tounes in the Southe, and such as were in and aboute the way to London, whether it came notablie the seuenth of July, and there continuing sore, with the losse of vii. C. lxi. from the ix. day vntil the xvi. daye, besides those that died in the vii. and viii. dayes, of whō no registre was kept, frō that it abated vntil the xxx. day of the same, with the losse of C. xlii. more. Then ceassing there, it wente from thence throughe al the east partes of England into the Northe

vntill the ende of Auguste, at whiche tyme it diminished, and in the ende of Septembre fully ceassed.

This disease is not a Sweat onely, (as it is thought & called) but a feuer, as I saied, in the spirites by putrefaction venemous, with a fight, trauaile, and laboure of nature againste the infection receyued in the spirites, whervpon by chaunce foloweth a Sweate, or issueth an humour compelled by nature, as also chanceth in other sicknesses whiche consiste in humours, when they be in their state, and at the worste in certein dayes iudicial, aswel by vomites, bledinges, & fluxes, as by sweates. That this is true, the self sweates do shewe. For as in vtter businesses, bodies y^{t} sore do labour, by trauail of the same are forced to sweat, so in inner diseases, the bodies traueiled & labored by thē, are moued to the like. In which labors, if nature be strōg & able to thrust out the poisō by sweat (not otherwise letted) ye persō escapeth : if not, it dieth. That it is a feuer, thus I haue partly declared, and more wil streight by the notes of the disease, vnder one shewing also by thesame notes, signes, and short tariance of the same, that it consisteth in the spirites. First by the peine in the backe, or shoulder, peine in the extreme partes, as arme, or legge, with a flusshing, or wind, as it semeth to certeine of the pacientes, flieng in the same. Secondly by the grief in the liuer and the nigh stomacke. Thirdely, by the peine in the head, & madnes of (12) the same. Fourthly by the passion of the hart. For the flusshing or wynde comming in the vtter and extreame partes, is nothing els but the spirites of those same gathered together, at the first entring of the euell aire, agaynste the infection therof, & flyeng thesame from place to place, for their owne sauegarde. But at the last infected, they make a grief where thei be forced, which cōmonly is in tharme or legge (the fartheste partes of theire refuge) the backe or shulder : trieng ther first a brūt as good souldiers, before they wil let their enemye come further into theire dominion. The other grefes be therefore in thother partes aforsaid & sorer, because the spirites be there most plētuous as in their founteines, whether alwaies thinfection desireth to go. For frō the liuer, the nigh stomack, braine, and harte, come all the iij. sortes, and kyndes

of spirites, the gouernoures of oure bodies, as firste spronge there. But from the hart, the liuish spirites. In putrifieng wherof by the euel aier in bodies fit for it, the harte is oppressed. Wherupon also foloweth a marueilous heauinesse, (the fifthe token of this disease,) and a desire to sleape, neuer contented, the senses in al partes beynge as they were bounde or closed vp, the partes therfore left heuy, vnliuishe, and dulle. Laste foloweth the shorte abidinge, a certeine Token of the disease to be in the spirites, as wel may be proued by the *Ephemera* that Galene writethe of, whiche because it consistethe in the Spirites, lasteth but one natural day. For as fire in hardes or straw, is sone in flambe & sone oute, euen so heate in the spirites, either by simple distemperature, or by infection and putrefaction therin conceyued, is sone in flambe and sone out, and soner for the vehemencye or greatnes of the same, whiche without lingering, consumeth sone the light matter, contrary to al other diseases restyng in humoures, wherin a fire ones kindeled, is not so sone put out, no more
(13) then is the same in moiste woodde, or fat Sea coles, as well by the particular Example of the pestilence, (of al others most lyke vnto this) may be declared, whyche by that it stādeth in euel humors, tarieth as I said, sometyme, from iiij. vii. ix. & xj. vntill xiiij. dayes, differentlie from this, by reason therof, albeit by infection most lyke to this same. Thus vnder one laboure shortelie I haue declared—both what this disease is, wherein it consisteth, howe and with what accidentes it grieueth and is differente from the Pestilence, and the propre signes, and tokens of the same, without the whiche, if any do sweate, I take theym not to Sweate by this Sickenesse, but rather by feare, heate of the yeare, many clothes, greate exercise, affection, excesse in diete, or at the worst, by a smal cause of infection, and lesse disposition of the bodi to this sicknes. So that, insomoche as the body was nat al voide of matter, sweate it did when infection came: but in that the mattere was not greate, the same coulde neyther be perilous nor paineful as in others, in whom it was greater cause.

Hetherto I haue shewed the beginning, name, nature, & signes of this disease: nowe I will declare the causes, *The causes.*

which be ij.: infectiō, & impure spirites in bodies corrupt by repletiō. Infection, by thaire receiuing euel qualities, distēpring not only ye hete, but the hole substāce therof, in putrifieng thesame, and that generally ij. waies. By the time of the yere vnnatural, & by the nature & site of the soile & region—wherunto maye be put the particular accidentes of this same. By the time of the yeare vnnaturall, as if winter be hot & drie, somer hot and moist: (a fit time for sweates) the spring colde and drye, the fall hot & moist. To this mai be ioyned the euel disposition by constellation, whiche hath a great power & dominion in al erthly thinges. By the site & nature of the soile & regiō, many wayes. First & specially by euel mistes & exhalatiōs drawen out of the grounde by the sūne in the heate of the yeare, as chanced amōg the Grekes in the siege of Troy, wherby died firste dogges & mules, after, (14) mē in great numbre: & here also in Englād in this m.d.lj. yeare, the cause of this pestilent sweate, but of dyuers nature. Whiche miste in the countrie wher it began, was sene flie frō toune to toune, with suche a stincke in morninges & eueninges, that mē could scarcely abide it. Thē by dampes out of the earth, as out of Galenes *Barathrū*, or the poetes *auernū*, or *aornū*, the dampes wherof be such, that thei kil ye birdes fliēg ouer them. Of like dampes, I heard in the north coūtry in cole pits, wherby the laboring mē be streight killed, except before the houre of coming therof (which thei know by ye flame of their cādle) thei auoid the groūd. Thirdly by putrefactiō or rot in groūdes aftre great flouddes, in carions, & in dead men. After great fluddes, as happened in ye time of Gallien thēperor at rome, in *Achaia* & *Libia*, wher the seas sodeinly did ouerflow ye cities nigh to yt same. And in the xi. yeare of *Pelagius*, when al the flouddes throughe al Italye didde rage, but chieflye *Tibris* at Rome, whiche in many places was as highe as the walles of the citie.

In cariōs or dead bodies, as fortuned here in Englande vpon the sea banckes in the tyme of King Alured, or Alfrede; (as some Chroniclers write) but in the time of king Ethelred after Sabellicus, by occasion of drowned Locustes cast vp by the Sea, which by a wynde were driuen oute of Fraunce

thether. This locust is a flie in bignes of a mānes thumbe, in colour broune, in shape somewhat like a greshopper, hauing vi. fiete, so many wynges, two tiethe, & an hedde like a horse, and therfore called in Italy *Caualleto*, where ouer ye city of *Padoa*, in the yeare m.d.xlij. (as I remembre,) I, with manye more did see a swarme of theim, whose passage ouer the citie, did laste two hours, in breadth inestimable to euery man there. Here by example to note infection by deadde menne in Warres, either in rotting aboue the ground, as chaunced in Athenes by theim of Ethiopia, or els in beyng buried ouerly
(15) as happened at Bulloigne, in the yere M.D.xlv. the yeare aftre king Henrye theight had conquered the same, or by long continuance of an hoste in one place, it is more playne by dayly experience, then it neadeth to be shewed. Therefore I wil now go to the fourth especial cause of infectiō, the pent aier, breaking out of the ground in yearthquakes, as chaunced at Uenice in the first yeare of *Andrea Dandulo*, then Duke, the xxiiij. day of Januarye, and xx. hour after their computacion. By which infectiō mani died, & many were borne before their time. The v. cause is close, & vnstirred aire, & therfore putrified or corrupt, out of old welles, holes in yt groūd made for grain, wherof many I did se in & about *Pesaro* in Italy, by openīg thē aftre a great space, as both those coūtrimē do cōfesse, & also by exāple is declared, for ye manye in openīg thē vnwarely be killed. Out of caues, & tōbes also, as chaūced first in the country of *Babilonia*, proceding aftre into Grece, and so to Rome, by occasion that ye souldiers of themperour *Marcus Antoninus*, vpon hope of money, brake up a golden coffine of *Auidius Cassius*, spiēg a litle hole therin, in the tēple of *Apollo* in *Seleucia*, as *Ammianus Marcellinus* writeth. To these mai be ioyned the particular causes of infectiō, which I cal the accidentes of the place, augmenting thesame. As nigh to dwelling places, merishe & muddy groundes, puddles or donghilles, sinkes or canales, easing places or carions, deadde ditches or rotten groundes, close aier in houses or ualleis, with suche like. Thus muche for the firste cause.

The second cause of this Englyshe *Ephemera*, I said were thimpure spirites in bodies corupt by repletiō. Repletion I

cal here, abundance of humores euel & maliciouse, from long time by litle & litle gathered by euel diete, remaining in the bodye, coming either by to moche meate, or by euel meate in qualitie, as infected frutes, meates of euel iuse or nutrimēt ; or both ioyntly. To such spirites when the aire infectiue cometh (16) cōsonant, thē be thei distēpered, corrupted, sore handled, & oppressed, thē nature is forced, & the disease engendred. But while I doe declare these impure spirites to be one cause, I must remoue your myndes frō spirites to humours, for that the spirites be fedde of the finest partes therof, & aftre bringe you againe to spirites where I toke you. And forsomuche as I haue not yet forgotten to whome I write, in this declaration I will leaue a part al learned & subtil reasōs, as here void & vnmiete, & only vse suche as be most euident to whom I write, & easiest to be vnderstanden of the same : and at ones therwith shew also why it haūteth vs English men more thē other nations. Therfore I passe ouer the vngētle sauoure or smell of the sweate, grosenes, colour, and other qualities of the same, the quantitie, the daunger in stopping, the maner in coming furthe redily, or hardly, hot or cold, the notes in the excremētes, the state longer or sorer, with suche others, which mai be tokēs of corrupt humours & spirites, & onli wil stād upō iii. reasōs declaring ye same swet by gret repletiō to be in vs not otherwise for al the euel aire apt to this disease, more thē other natiōs. For as hereaftre I wil shew, & Galē cōfirmeth, our bodies cā not suffre any thīg or hurt by corrupt & infectiue causes, except ther be in thē a certeī mater prepared apt & like to receiue it, els if one were sick, al shuld be sick, if in this countri, in al coūtres wher the infection came, which thīg we se doth not chāce. For touching the first reasō, we se this sweting sicknes or pestilēt *Ephemera*, to be oft in Englād, but neuer entreth Scotland, (except the borders) albeit thei both be ioinctly within the cōpas of on sea. The same beginning here, hath assailed Brabant & the costes nigh to it, but neuer passed Germany, where ones it was in like faciō as here, with great mortalitie, in the yere m.d.xlix. Cause wherof none other there is naturall, then the euell diet of these thre contries whiche destroy more meates and (17)

drynckes withoute al ordre, cōueniēt time, reasō, or necessite, thē either Scotlande, or all other countries vnder the sunne, to the greate annoiance of their owne bodies and wittes, hinderance of theim which have nede, and great dearth and scarcitie in their cōmon welthes. Wherfore if *Esculapius* the inuentour of phisike, ye sauer of mē from death, and restorer to life, should returne again īto this world, he could not saue these sortes of men, hauing so moche sweatyng stuffe, so many euill humoures laid vp in store, frō this displeasante, feareful, & pestilent disease: except thei would learne a new lesson, & folowe a new trade. For other wise, neither the auoidyng of this countrie (the seconde reason) nor fleyng into others, (a commune refuge in other diseases) wyll preserue vs Englishe men, as in this laste sweate is by experience well proued in Cales, Antwerpe, and other places of Brabant, wher only our contrimen ware sicke, & none others, except one or ii. others of thenglishe diete, which is also to be noted. The cause hereof natural is onely this, that they caried ouer with thē, & by lyke diete ther incresed that whiche was the cause of their disease. Wherefore lette vs asserteine our selues, that in what soeuer contrie lyke cause and matter is, there commyng like aier and cause efficient, wil make lyke effecte and disease in persōs of agreable complexions, age, and diete, if the tyme also doe serue to these same, and in none others. These I putte, for that the tyme of the yere hote, makethe moche to the malice of the disease, in openynge the pores of the body, lettynge in the euill aier, resoluynge the humores and makynge them flowable, and disposing therfore the spirites accordyngly, besyde, that (as I shewed in the first cause of this pestilente sweate) it stirreth and draweth out of the erthe euill exhalations and mistes, to thinfection of the aier and displeasure of vs.

(18) Diet I put, for that they of the contrarie diete be not troubled with it at all. Age and complexion, for this, that although it spareth nō age of bothe kyndes, nor no complexion but some it touchethe, yet for the most parte (wherby rules and reasones be alwayes to be made) it vexed theim of the middle age, beste luste, and theim not moche vnder that, and of complexions hote & moiste, as fitteste by their naughty & moche

subtiltie of blode to fede the spirites: or nigh and lyke to thesame in some one of the qualities, as cholerike in hete, phlegmatike in moister, excepte thother their qualities, as drinesse in cholerike, & cold in phlegmatike, by great dominion ouer thother, did lette. For the clene contrarie complexiōs to the infected aier, alwaies remaine helthful, saulfe and better then tofore, the corrupte and infected aier notwithstandyng. Therfore cold and drie persones either it touched not at all, or very fewe, and that wyth no danger: such I say as beside their complexion, (whiche is so harde to finde in any man exacte and simple, as exacte helthes) were annoied with some corrupt humoures & spirites, & therfore mete by so moch to receiue it, & that by good reasō. For nothing can naturally haue power to do ought against any thing, excepte the same haue in it selfe a disposicion by like qualities to receiue it. As the cause in the fote cānot trouble the flanke and leue the knee (the mean betwixte) except there were a greater consent and likenes of nature in sufferance (whiche we call *sympathian*) betwixte those then thother. Nor fire refusynge stones, canne burne hardes, strawe, stickes and charcole, oile, waxe, fatte, and seacole, except these same first of al wer apte, and by conuenient qualities disposed to be enflamed and burned. Nor any man goeth about to burne water, because the qualities thereof be contrary, and the body vndisposed to the like of fire. By whiche reason it may also be perceiued, that y^{e} venemouse qualitie of this corrupt aire is (20)
hote and moiste, for it redily enfectethe the lyke complexions, [= (19)]
and those nigh vnto theim, and the contrary not at all, or hardly: & easely doth putrify, as doe the Southe wyndes. Therfore next vnto those colde and drie cōplexions, olde men escaped free, as like to theim by age: and children, as voide of replecion consumed by their great hete, and therefore alwaies redy to eate. But in this disease the subtile humour euill and abundant in full bodies fedyng ye spirites, is more to be noted then the humour complexional, whiche notwithstanding, as an helper or hinderer to ye same, is not to be neglected. For els it should be in all contries and persones indifferently, wher all complexiones be. The thirde and laste

reason is, y^t^ they which had thys sweat sore with perille or death, were either men of welthe, ease, & welfare, or of the poorer sorte such as wer idle persones, good ale drinkers, and Tauerne haunters. For these, by ye great welfare of the one sorte, and large drinkyng of thother, heped vp in their bodies moche euill matter: by their ease and idlenes, coulde not waste and consume it. A comfirmacion of this is, that the laborouse and thinne dieted people, either had it not, because they dyd eate but litle to make the matter: or with no greate grefe and danger, because they laboured out moche thereof. Wherefore vpon small cause, necessarily must folowe a smal effecte. All these reasones go to this ende, that persones of all contries of moderate and good diete, escape thys Englishe *Ephemera*, and those be onely vexed therewith, whiche be of immoderate and euill diete. But why? for the euill humores and corrupte aier alone? No, for thē the pestilence and not the swet should rise. For what then? For ye impure spirites corrupte in theim selues and by the infectiue aier. Why so? for that of impure and corrupte humores, whether thei be blode or others, can rise none other then impure spirites.
(20) For euery thynge is suche as that whereof it commeth. Now, that of the beste and fineste of the blode, yea in corrupte bodies (whyche beste is nought) these spirites be ingendred and fedde, I before expressed. Therfor who wyl haue them pure and cleane, and him selfe free from sweat, muste kepe a pure and cleane diete, and then he shalbe sure.

The preseruacion

Infection by the aier, and impure spirites by repletion thus founde and declared to be the causes of this pestilente sweate or Englishe *ephemera*, lette vs nowe see howe we maye preserue our selues from it, and howe it may be remedied, if it chaunce, wythe lesse mortalitie. I wyll begynne wyth preseruation. That most of all dothe stande in auoidyng the causes to come of the disease, the thinges helping forward the same, and remouyng that whiche is alredy had & gotten. Al be done by the good order of thynges perteynyng to the state of the body. Therfore I will begin with diete wher I lefte, & then go furth with aier where I beganne in treatyng the causes, and declare the waie to auoide

infection, and so furthe to the reste in order. Who that lustethe to lyue in quiete suretie, out of the sodaine danger of this Englishe *ephemera*, he aboue all thynges, of litle and good muste eate & spare not, the laste parte wherof wyl please well (I doubt not) vs Englishe men: the firste I thinke neuer a deale. Yet it must please theim that entende to lyue without the reche of this disease. So doyng, they shall easely escape it. For of that is good, can be engendred no euill: of that is litle, can be gathered no great store. Therfore helthful must he nedes be and free from this disease, that vsethe this kinde of liuynge and maner in dietynge. An example hereof may the wise man *Socrates* be, which by this sorte of diete escaped a sore pestilence in Athenes, neuer fleynge ne kepyng close him selfe from the same. Truly who will lyue accordynge to nature and not to lust, may with this diete be well contented. For nature is pleased with a litle, nor seketh other then that (22)
the mind voide of cares and feares may be in quiete merily, [= (21)]
and the body voide of grefe, maye be in life swetly, as *Lucretius* writeth. Here at large to ronne out vntill my breth wer spent, as vpon a common place, against y^e^ intemperāce or excessiue diete of Englande, thincommodities & displeasures of the same many waies: and contrarie, in commēdation of meane diete and temperance (called of *Plato sophrosyne*, for that it cōserneth wisdome) and the thousande commodities therof, both for helthe, welthe, witte, and longe life, well I might, & lose my laboure: such be our Englishe facions rather then reasones. But for that I purpose neither to wright a longe worke but a shorte counseill, nor to wery the reders with that they luste not to here, I will lette that passe, and moue thē that desire further to knowe my mynde therin, to remember that I sayd before, of litle & good eate and spare not, wherby they shall easely perceiue my meanyng. I therefore go furth with my diete, wherin my counseill is, that the meates be helthfull, and holsomly kylled, swetly saued, and wel prepared in rostyng, sethyng, baking, & so furth. The bred, of swet corne, wel leuened, and so baked. The drinke of swete malte and good water kyndly brued, without other drosse nowe a daies vsed. No wine in all the tyme of

sweatyng, excepte to suche whose sickenes require it for medicin, for fere of inflamynge & openynge, nor except ye halfe be wel soden water. In other tymes, old, pure, & smal. Wishīg for the better executiō hereof & ouersight of good and helthsome victalles, ther wer appointed certein masters of helth in euery citie and toune, as there is in Italie, whiche for the good order in all thynges, maye be in al places an example. The meates I would to be veale, muttone, kidde, olde lambe, chikyn, capone, henne, cocke, pertriche, phesane, felfare, smal birdes, pigeon, yong pecockes, whose fleshe by a
(22) certeine natural & secrete propertie neuer putrefie, as hath bene proued. Conies, porke of meane age, neither fatte nor leane, the skynne takē awaye, roste, & eatē colde: Tartes of prunes, gelies of veale & capone. Yong befe in this case a litle poudered is not to be dispraised, nor new egges & good milke. Butter in a mornyng with sage and rewe fastynge in the sweatynge tyme, is a good preseruatiue, beside that it nourisheth. Crabbes, crauesses, picrel, perche, ruffe, gogion, lampreis out of grauelly riuers, smeltes, dace, barbell, gornerd, whityng, soles, flunders, plaice, millers thumbes, minues, wt such others, sodde in water & vinegre wt rosemary time, sage, & hole maces, & serued hote. Yea swete salte fishe and linge, for the saltes sake wastynge ye humores therof, which in many freshe fishes remaine, maye be allowed well watered to thē that haue none other, & wel lyke it. Nor all fishes, no more then al fleshes be so euil as they be takē for: as is wel declared in physik, & approued by the olde and wise romaines moche in their fisshes, lusty chartusianes neuer in fleshes, & helthful poore people more in fishe then fleshe. But we are nowe a daies so vnwisely fine, and womanly delicate, that we may in no wise touch a fisshe. The olde manly hardnes, stoute courage, & peinfulnes of Englande is vtterly driuen awaye, in the stede wherof, men now a daies receive womanlines, & become nice, not able to withstande a blaste of wynde, or resiste a poore fishe. And children be so brought vp, that if they be not all daie by the fire with a toste and butire, and in their furres, they be streight sicke.

Sauces to metes I appoint firste aboue all thynges good

appetite, and next Oliues, capers, iuse of lemones, Barberies, Pomegranetes, Orenges and Sorel, veriuse, & vineigre, iuse of vnripe Grapes, thepes or Goseberies. After mete, quinces, or marmalade, Pomegranates, Orenges sliced eaten with Suger, Succate of the pilles or barkes therof, and of pomecitres, olde apples and peres, Prunes, Reisons, Dates & Nuttes. Figges also, so they be taken before diner, els no frutes of that yere, nor rawe herbes or rotes in sallattes, for that in suche times they be suspected to be partakers also of the enfected aire. (24) [= (23)]

Of aire so much I haue spoken before, as apperteinethe to the declaration of enfection therby. Nowe I wyl aduise and counseill howe to kepe the same pure, for somoche as may be, or lesse enfected, and correcte the same corrupte. The first is done in takynge a way y^e^ causes of enfectiō. The seconde, by doynge in all pointes the contrary thereto. Take awaye the causes we maye, in damnyng diches, auoidynge cariōs, lettyng in open aire, shunning suche euil mistes as before I spake of, not openynge or sturrynge euill brethynge places, landynge muddy and rottē groundes, burieng dede bodyes, kepyng canelles cleane, sinkes & easyng places sweat, remouynge dongehilles, boxe and euil sauouryng thynges, enhabitynge high & open places, close towarde the sowthe, shutte toward the winde, as reason wil & thexperience of *M. varro* in the pestilēce at *Corcyra* confirmethe. Correcte in doyng the contrary we shall, in dryenge the moiste with fyres, either in houses or chambers, or on that side the cities, townes, & houses, that lieth toward the infection and wynde commyng together, chefely in mornynges & eueninges, either by burnyng the stubble in the felde, or windfallynges in the woodes, or other wise at pleasure. By which policie skilful *Acron* deliuered Athenes in *Gretia*, and diuine *Hippocrates abderā in Thratia* frō ye pestilēce, & preserued frō the same other the cities in *Grece*, at diuerse times cōyng with the wynde frō *æthiopia, illyria & pæonia*, by putting to the fires wel smelling garlādes, floures & odoures, as *Galene* and *Soranus* write. Of like pollicie for purgyng the aier were the bonfires made (as I suppose) frō long time hetherto vsed in ye middes of sommer, and not onely for vigiles. In cōfortyng the spirites also, and (24)

by alterynge the aier with swete odoures of roses, swet perfumes of the same, rosemary leaues, baies, and white sanders cutte, afewe cloues steped in rose water and vinegre rosate, the infection shalbe lesse noious. With the same you maye also make you a swete house in castynge it abrode therin, if firste by auoidynge the russhes and duste, you make the house clene. Haue alwaies in your handcercher for your nose and mouth, bothe with in your house and without, either the perfume before saide, or vinegre rosate: and in your mouth a pece either of setwel, or of the rote of *enula campana* wel steped before in vinegre rosate, a mace, or berie of Juniper. In wante of suche perfumes as is beforesaide, take of mirrhe & drie rose leues of eche a lyke quantite, with a little franke encense, for the like purpose, and caste it vpon the coles: or burne Juniper & their beries. And for so moche as clenelines is a great help to helthe, mine aduise is, that all your clothes be swete smellynge and clene, and that you wasshe your handes and face not in warme water, but with rose water and vinegre rosate colde, or elles with the faire water and vinegre wherein the pilles or barkes of orenges and pomegranates are sodden: or the pilles of pomecitres & sorel is boiled: for so you shalle close the pores ayenst the ayre, that it redily entre not, and cole and tempre those partes so wasshed, accordynge to the right entente in curynge this disease. For in al the discurse, preseruatiō, and cure of thys disease, the chefe marke & purpose is, to minister suche thynges as of their nature haue the facultie by colyng dryenge and closyng, to resiste putrefaction, strength and defende the spirites, comforte the harte, and kepe all the body ayenst the displeasure of the corrupte aire. Wherfor it shal be wel done, if you take of this cōposition folowyng euery mornyng the weight of ij. d. in vi.
(25) sponefulles of water or iuleppe of Sorel, & cast it vpon your meate as pepper. ℞ seīs citri. acetos. ros. rub. sādal. citrin. ān. ʒ i, boli armeni oriētal. ʒ i. s, terr. sigil. ʒ s, margarit. ʒ i, fol. auri puri. n°. iiij, misce. & f. pul. diuidatur ad pōd. ʒ s. Or in the stede of this, take fasting the quantitie of a small bene of *Mithridatum* or Uenice triacle in a sponeful of Sorel, or Scabious water, or by the selfe alone. And in goyng

abrode, haue in youre hande either an handekercher with vinegre and rose water, or a litle muske balle of nutmegges, maces, cloues, saffrō, & cinamone, of eche the weight of ij. d. finely beatē; of mastike the weight of ij. d. ob. of storax, v. d. of ladane x. d. of Ambre grise vi. graines, of Muske iii. graines dissolued in ryght Muscadel: temper al together, & make a balle. In want of *Mithridatum* or suche other as I haue before mencioned, vse dayly the Sirupes of Pomegranates, Lemones, and Sorell, of eche half an vnce, with asmuche of the watres of Tormentille, Sorell, and Dragones, fasting in the morning, and one houre before supper. A toste in vinegre or veriuse of Grapes, with a litle poulder of Cinamome and Sette-welle caste vppon it. Or two figges with one nutte carnelle, and tenne leaues of rue in eche, and a litle salt. Or boutire, rue, and sage, with breade in a morning eaten nexte your harte, be as good preseruatiues, as theie be easye to be hadde. These preseruatiues I here appoincte the more willingly among many others further to be fetched, because these maye easelier be hadde, as at hande in niede, which now to finde is my most endeuour, as moste fruictfulle to whome I write. And this to be done I counsaille in the sickenesse tyme, when firste you heare it to be comming and begonne, but not in the fitte. Alwayes remembryng, not to go out fastinge. For as *Cornelius Celsus* wrytethe, Uenime or infection taketh holde muche soner in a bodye yet fasting, then in the same not fastinge. Yet this is not so to be vnderstande, that in the (26) mornynge we shal streight as our clothes be on, stuffe our bellies as fulle as Englishe menne, (as the Frenche man saieth to our shames,) but to be contente with oure preseruatiues, or with a little meate bothe at breakefaste (if custome and nede so require) dynner and supper. For other wise nature, if the disease shoulde take vs, shoulde haue more a doe againste the full bealy and fearce disease, then it were able to susteyne.

Aftre diete and ayer followethe filling or emptieng. Of filling in the name of repletiō I spake before. Of ēptieng, I will now shortely write as of a thing very necessary for the conseruation of mannes healthe. For if that whiche is euel within, be not by good meanes & wayes wel fet oute, it often

times destroyeth the lyfe. Good meanes to fet out the euelle stuffe of the body be two, abstinence, & auoydance.

Abstinence, in eatynge and drinckynge litle, as a lytle before I sayed, and seldome. For so, more goeth awaie then comethe, and by litle and litle it wasteth the humours & drieth. Therfore (as I wiene) throughe the counseil of Phisike, & by the good ciuile, & politique ordres, tēdring the wealth of many so much geuē to their bellies to their own hurtes & damages, not able for wāt of reasō to rule thē selues, & therby enclined to al vices and diseases: for thauoiding of these same, increase of vertue, witte and health, sauing victualles, making plenty, auoyding lothesomenesse or wearinesse, by chaunge, in taking sometime of that in the sea, and not alwaies destroieng y^{t} of the lande, an ordre (without the whiche nothing can stand) and comon wealth, dayes of abstinence, and fasting were firste made, and not for religion onely.

Auoidance, because it cānot be safely done withoute the healpe of a good Phisicien, I let passe here, expressing howe it shoulde bee done duelye accordinge to the nature of the
(27) disease and the estate of the personne, in an other booke made by me in Latine, vppon this same matter and disease. Who therfore lusteth to see more, let him loke vpon that boke. Yet here thus much wil I say, that if after euacuation or auoiding of humors, the pores of the skinne remaine close, and ye sweating excrement in the fleshe continueth grosse (whiche thinge howe to know, hereafter I will declare) then rubbe you the person meanly at home, & bathe him in faire water sodden with Fenel, Chamemil, Rosemarye, Mallowes, & Lauendre, & last of al, powre water half colde ouer al his body, and so dry him, & clothe him. Al these be to be don a litle before ye end of ye spring, that the humours may be seatled, and at rest, before the time of the sweting, whiche cometh comonly in somer, if it cometh at al. For the tormoiling of the body in that time when it ought to be most quiete, at rest, and armed against his enemy, liketh me not beste here, no more then in the pestilence. Yet for the presente nede, if it be so thoughte good to a learned and discrete Phisicien, I condescend the rather. For as in thys, so

in alle others before rehearsed, I remytte you to the discretion of a learned manne in phisike, who maye iudge what is to be done, and how, according to the present estate of youre bodies, nature, custome, and proprety, age, strength, delyghte and qualitie, tyme of the yeare, with other circumstaunces, and thereafter to geue the quantitie, and make diuersitie of hys medicine. Other wise loke not to receiue by this boke that good which I entend, but that euel which by your owne foly you vndiscretelye bring. For good counseil may be abused. And for me to write of euery particular estate and case, whiche be so manye as there be menne, were so great almost a busines, as to numbre the sandes in the sea. Therfore seke you out a good Phisicien, and knowen to haue skille, and at the leaste be so good to your bodies, as you are to your hosen or shoes, for the wel making or mending wherof, I doubt (28) not but you wil diligently searche out who is knowē to be the best hosier or shoemaker in the place where you dwelle: and flie the vnlearned as a pestilence in a comune wealth. As simple women, carpenters, pewterers, brasiers, sopeballesellers, pulters, hostellers, painters, apotecaries (otherwise then for their drogges,) auaunters thē selues to come from Pole, Constantinople, Italie, Almaine, Spaine, Fraunce, Grece and Turkie, Inde, Egipt or Jury: from ye seruice of Emperoures, kinges & quienes, promising helpe of al diseases, yea vncurable, with one or twoo drinckes, by waters sixe monethes in continualle distillinge, by *Aurum potabile*, or *quintessence*, by drynckes of great and hygh prices, as though thei were made of the sūne, moone, or sterres, by blessynges and Blowinges, Hipocriticalle prayenges, and foolysh smokynges of shirtes Smockes and kerchieffes, wyth suche others theire phantasies, and mockeryes, meaninge nothinge els but to abuse your light belieue, and scorne you behind your backes with their medicines (so filthie, that I am ashamed to name theim) for your single wit and simple belief, in trusting thē most, whiche you know not at al, and vnderstād least: like to them whiche thinke, farre foules haue faire fethers, althoughe thei be neuer so euel fauoured & foule: as thoughe there coulde not be so conning an Englishman, as a foolish running stranger, (of

others I speake not) or so perfect helth by honest learning, as by deceiptfull ignorance. For in the erroure of these vnlerned, reasteth the losse of your honest estimation, diere bloudde, precious spirites, and swiete lyfe, the thyng of most estimation and price in this worlde, next vnto the immortal soule.

For consuming of euel matter within, and for making our bodies lustye, galiard, & helthful, I do not a litle cōmende exercise, whiche in vs Englishe men I allowe quick, and
(29) liuishe: as to runne after houndes and haukes, to shote, wrastle, play at Tēnes and weapons, tosse the winde balle, skirmishe at base (an exercise for a gentlemanne, muche vsed among the Italianes,) and vaughting vpon an horse. Bowling, a good excercise for women: castinge of the barre and camping, I accompt rather a laming of legges, then an exercise. Yet I vtterly reproue theim not, if the hurt may be auoyded. For these a conueniente tyme is, before meate: due measure, reasonable sweatinge, in al times of the yeare, sauing in the sweatinge tyme. In the whiche I allow rather quietnesse then exercise, for opening the body, in suche persons specially as be liberally & freely brought vp. Others, except sitting artificers, haue theire exercises by daily labours in their occupatiōs, to whom nothing niedeth but solace onely, a thing conuenient for euery bodye that lusteth to liue in helth. For els as nō other thing, so not healthe canne be longe durable. Thus I speake of solace, that I meane not Idlenesse, wisshing alwayes no man to be idle, but to be occupied in some honest kinde of thing necessary in a cōmon welth. For I accompt thē not worthi meate & drink in a cōmō welth, yᵗ be not good for some purpose or seruice therin, but take thē rather as burdennes vnprofitable and heauye to the yearth, men borne to fille a numbre only, and wast the frutes whiche therthe doeth grue, willing soner to fiede the Lacedemonians old & croked asse, whiche labored for the liuing so long as it coulde for age, then suche an idle Englisshe manne. If the honestye and profite of honeste labour and exercise, conseruation of healthe, preseruation from sickenesse, maintenaunce of lyfe, aduauncement, safety from shamefull deathes, defence from beggerye, dyspleasures by idlenesse,

shamefulle diseases by the same, hatefulle vices, and punishemente of the immortalle soule, canne not moue vs to reasonable laboure and excercise, and to be profitable membres of the commune welthe, let at the least shame moue vs, seyng that (30) other country menne, of nought, by their owne witte, diligence, labour and actiuitie, can picke oute of a cast bone, a wrethen strawe, a lyghte fether, or an hard stone, an honeste lyuinge: Nor ye shal euer heare theym say, alas master, I haue nō occupaciō, I must either begge or steale. For they can finde other meanes betwene these two. And forsomuche as in the case that nowe is, miserable persons are to be relieued in a cōmon welth, I would wisshe for not fauouring the idle, the discretion of *Marc. Cicero* the romaine were vsed in healping them: Who wolde compassion should be shewed vpon them, whome necessitie compelled to do or make a faute: & no cōpassion vpon them, in whome a faulte made necessitie. A faulte maketh necessitie, in this case of begging, in them, whyche might laboure and serue, & wil not for idlenes: and therfore not to be pitied, but rather to be punished. Necessitie maketh a fault in thē, whiche wold labor and serue, but cānot for age, īpotēcy, or sickenes, and therfore to be pitied & relieued. But to auoyde punishmente & to shew the waye to amendmente, I would again wishe, yᵗ forsomuch as we be so euel disposed of our selfes to our own profites and comodities with out help, this old law were renued, which forbiddeth the nedy & impotent parentes, to be releued of those their welthi chyldren, that by theym or theire meanes were not broughte vppe, eyther in good learning and Science, or honeste occupation. For so is a man withoute science, as a realme withoute a kyng. Thus muche of exercise, and for exercise. To the which I wolde now ioyne honeste companye betwene man and woman, as a parte of natural exercise, and healpe to yᵉ emptieng & lightning the bodye in other tymes allowed, in this sweating tyme for helthes sake, & for feare of opening the bodye, and resoluing the spirites, not approued, but for dout, that wᵗ lengthing the boke, I shold wery yᵉ reader. Therfore I let yᵗ passe & come to sleping & waking, whiche without (31) good ordre, be gretly hurtful to the bodie. For auoiding the

whiche, I take the meane to be best, and against this sweat moste commendable. But if by excesse a man must in eyther part offend, I permit rather to watch to muche, then to lie in bedde to longe: so that in watchinge, there be no way to surfetting. Al these thinges duely obserued, and well executed, whiche before I haue for preseruation mencioned, if more ouer we can sette a parte al affections, as fretting cares & thoughtes, dolefull or sorowfull imaginations, vaine feares, folysh loues, gnawing hates, and geue oure selues to lyue quietly, frendlie, & merily one with an outher, as men were wont to do in the old world, whē this countrie was called merye Englande, and euery man to medle in his own matters, thinking theim sufficient, as thei do in Italye, and auoyde malyce and dissencion, the destruction of commune wealthes, and priuate houses: I doubte not but we shall preserue oure selues, bothe from this sweatinge syckenesse, and other diseases also not here purposed to be spoken of.

The cure or remedy.

But if in leauinge a parte these or some of them, or negligently executing them, it chaunceth the disease of sweating to trouble our bodies, then passinge the bondes and compasse of preseruation, we must come to curation, the way to remedie the disease, & the third and last parte (as I first sayed) to be entreated in this boke. The principalle entente herof, is to let out the venime by sweate accordinge to the course of nature. This is brought to passe safely two waies, by suffring and seruing handsomly nature, if it thruste it oute readily and kindely: and helping nature, if it be letted, or be weake in expellinge. Serue nature we shall, if in what time so euer it taketh vs, or what so euer estate, we streyghte lay vs downe vppon oure bedde, yf we be vp and in oure clothes, not takyinge them of: or lie stille, if we be in bed out
(32) of our clothes, laiyng on clothes both wayes, if we wante, reasonably, and not loadinge vs therewith vnmeasurably. Thus layed and couered, we must endeuoure our selues so to continue wyth al quietnes, & for so much as may be without feare, distruste, or faintehartednesse, an euel thinge in al diseases. For suche surrendre and geue ouer to the disease without resistence. By whiche occasion manye more died in

the fyrste pestilence at *Athenes*, that I spake of in the beginnynge of thys boke, then other wyse should. Oure kepers, friendes and louers, muste also endeuoure theym selues to be handesome and dilygente aboute vs, to serue vs redilye at al turnes, and neuer to leaue vs duringe foure and twentie houres, but to loke welle vnto vs, that neyther we caste of oure clothes, nor thruste out hande or foote, duryng the space of the saide foure and twenty houres. For albeit the greate daungere be paste after twelue houres, or fourtene, the laste of trial, yet many die aftre by to muche boldenes, when thei thinke theim selues most in suretye, or negligence in attendaunce, when they thinke no necessitie. Wherby it is proued that without dout, the handsome diligence, or carelesse negligence, is the sauing, or casting awaye of many. If ij. be taken in one bed, let theym so continue, althoughe it be to their vnquietnesse. For feare wherof, & for the more quietnesse & safetye, very good it is duryng all the sweating time, that two persones lye not in one bed. If with this quietnes, diligēce, and ordre, the sicke do kindelye sweate, suffre them so to continue, without meate all the xxiiij houres: withoute drincke, vntil the fifth houre, if it maie be. Alwayes taking hede to theim in the fourth, seuenth, nineth, & eleuenth houres speciallye, and fourteenth also, as the laste of triall and daungier, but of lesse in bothe. For these be most perilous, as I haue obserued this yere in this disease, hauing ye houres iudicial, as others haue theire dayes, and therfore worse to geue anye thinge in, for troublyng nature standyng in trialle. (33) Yet wher more daunger is in forbearyng then in takyng, I counseill not to spare in these howres to do as the case requireth with wisdome & discretion, but lesse then in other howres. In the fifthe howre geue theim to drinke clarified ale made only doulcet with a litle suger, out of a cruet, or glasse made in cruet facion, with a nebbe, for feare of raisynge theim selues to receiue the drinke offered, & so to let the sweat, by the ayer strikyng in. But if the sicke on this wise beforesaid cānot sweate kyndly, then nature must be holpen, as I sayd before. And for so moch as sweat is letted in this disease fower waies, by disorder, wekenes of nature, closenes of the

pores in the skinne, & grosnes of the humoures: my counseil is to auoide disorder by suche meanes as hetherto I haue taught, and next to open the pores if they be close, and make thinne the matter, if it be grosse, and prouoke sweat, if nature be weke. Those you shal doe by gentle rubbynges, this by warme drinckes as hereafter streight I will declare. And for that euery man hath not the knowlege to discerne which of these is the cause of let in sweatyng, I wil shewe you plainly howe to do with moste suretie and leste offense. I wyll beginne with wekenes of nature. Therefore remember well that in treatynge the causes of this disease, I sayed that this sweate chauncethe cōmonly in theim of the mydde age and beste luste, the infection hauyng a certein concordance, or conuenience with the corrupte spirites of theim more then others. Knowe agayne that nature is weke, ij. waies, either in the selfe, or by the annoiance of an other. In the selfe, by wante of strength consumed by sicknes or other wise. By annoiaunce of an other, when nature is so ouerlaid with the quantitie of euill humours that it can not stirre. Betwene thes two set youre witte, and se whether the persō be lustye
(34) or sickly. If he be lustye, vnderstande that the sweat doth not stoppe for wekenes of nature in it selfe. Then of necessitie it must be for some of thother causes. But for whiche, thus knowe. Consider whether the lusty person were in foretyme geuen to moche drynkyng, eatyng and rauenyng, to moch ease, to no exercise or bathinges in his helth, or no. If all these you finde in him, knowe that bothe nature is wekened by the annoiance of the humoures, and that the skinne is stopped, and the humoure grosse, and that for thys the sweate is letted. If you finde onely some of these, and that rauenynge, annoiance is the cause. If want of exercise or bathinges, stoppinges of the pores and closenesse, or grosenes of humours, or bothe, be the cause of not sweatying. On the othersyde, if the persō be sickely, it is easely knowē that his wekenes consisteth in nature the self. And for so moche as weke folkes and sicke shal also by other causes not sweate, consider if in his sickenes he hath swette moche or no, or hath bē disposed to it and coulde not. If he neither hath swette, nor coulde sweat

disposed, knowe that closenes of the skinne, and grosenes of the humour is the cause. Therfore euery thing in his kynde muste be remedied, Wekenes of nature, by drinkes prouokyng sweate: closenes, & grosenes, by rubbynge, as I said. But be ware neither to rubbe or geue drinkes, excepte you see cause as beforesayd. For other wise, the one hindrethe nature, and thother letteth out the spirites & wasteth ye strength. Therefore accordyngly, if rubbe you must, geue to the sicke in to their beddes a newe and somewhat harde kerchefe, well warmed but not hote, and bydde theim rubbe all their bodies ouer therewith vnder the clothes, neither to moche neither to litle, nor to harde or to softe, but meanely betwene, takyng you hede whiche be aboute them, that by stirrynge their armes they raise not the clothes to let in the ayer. This done, if case so require, geue thē a good draught of hote possette ale (35) made of swiete milke turned with vinegre, in a quarte wherof percely, and sage, of eche haulfe one litle handfull hath been sodden, wyth iii. sliftes of rosemary, ii. fenel rootes cutte, and a fewe hole maces. Alwaies remembrynge here, as in other places of this boke, to heate the herbes in a peuter dishe before the fyre, or washe theim in hote water, before you putte them in to the posset ale, and that you putte their to no colde herbes at any tyme durynge the hole fitte. Or geue theim posset ale hote with rosemary, dittane, & germander. Or baie beries, anise seades, & calamintes with claret wine sodden and dronke warme. Or white wine with hore and wilde tansy growen in medes sodden therin, and ii. d. weight of good triacle, dronke hote, or in ye stede of that, wilde tanesy, mogwort or feuerfue. These prouoke sweat, may easely be hadde, & be metest for thē which haue al ye causes beforesayde of lettyng thesame. But specially if for colde and grose humoures, or for closenes of the skinne, the sweate commethe not furthe. If with one draught they sweate not, geue theim one other, or ij. successiuely, after halfe one houre betwene, and encrease the clothes, first a litle aboue the meane, after, more or lesse as the cause requireth, & make a litle fire in the chamber of clene woode, as ashe & oke, with the perfume of bdellium: or swiet woode, as Juniper, fyrre, or pine, by theimselues: remem-

brynge to withdrawe the fire, when they sweat fully, and the clothes aboue the meane, by litle and litle as you laide theim on, when they firste complaine of faintyng. And after xii. or xiiii. houres, some also of the meane, but one after an other by halfe one houre successiuely with discrecion, alwaies not lokyng so moche to the quantitie of the sweat, as what the sicke may saufely beare. And in suche case of faintynge, suffer competent open aier to come into the chamber, if the same and the wether be hote, for smoderynge the pacient, by
(36) suche windowes as the wynde liethe not in, nor openeth to the south. Put to their noses to smell vinegre and rose water in an handkercher, not touchynge theim there with so nighe as maye be. Cause theim to lie on their right side, and bowe theim selues forward, call theim by their names, and beate theim with a rosemary braunche, or some other swete like thynge. In the stede of posset ale, they whiche be troubled with gowtes, dropsies, reumes, or suche other moiste euill diseases, chauncing to sweat, may drinke a good draught of the stronger drinke of *Guaiacum* so hote as they can, for the lyke effecte, as also others may, not hauynge these deseases, if it be so redy to theim as the other. After they ones sweat fully, myne aduise is not to geue any more posset ale, but clarified ale with suger, duryng the hole fitte, neither vnreasonably, nor so ofte as they call for it, neither yet pinchyng theym to moche when they haue nede, alwayes takynge hede not to putte any colde thynge in their mouthe to cole and moiste them with, nor any colde water, rose water, or colde vinegre to their face duryng the sweat and one daie after at the leaste, but alwaies vse warmeth accordynge to nature, neuer contrariyng thesame so nighe as may be. If they raue or be phrenetike, putte to their nose thesame odour of rose water & vinegre, to lette the vapoures from the headde. If they slepe, vse theim as in the case of faintyng I said, with betyng theim and callynge theim, pullyng theim by the eares, nose, or here, suffering them in no wise to slepe vntil suche tyme as they haue no luste to slepe, except to a learned mā in phisicke the case appere to beare the contrary. For otherwise the venime in slepe continually runneth inward to ye hart.

The contrary hereof we muste alwaies intende, in prouokyng it outwarde by all meanes duryng the fitte, whyche so longe lasteth in burnynge and sweatyng, as the matter thereof hath any fyrie or apte partes therfore. For as great & strong wine, (37) ale, or bere, so longe do burne as there is matter in theim apte to be burned, and then cesse when that whiche remainethe is come againe to hys firste nature: that is, to suche water clere & vnsauery, as either the bruer receiued of the riuer, or vine of the earth: euen so the body so longe continuethe burnynge and sweatynge, as their is matter apte therefore in the spirites, and then leaueth, when the corrupcion taken of the finest of the euill blode is consumed, and the spirites lefte pure and cleane as they were before the tyme of their corruption.

This done, and the body by sufficient sweate discharged of the venime, the persone is saulfe. But if he by vnrulines & brekyng his sweate, sweateth not sufficiently, thē he is in daunger of death by yᵗ venime that doth remaine, or at the leaste to sweat ones againe or oftener, as many hath done, fallynge in thrise, sixe tymes, yea, xii. tymes some. If sufficiently the sweate be come, you shal know by the lightnes & cherefulnes of the body, & lanckenes in all partes, by the continuall sweatyng the hole daie and out of all partes, whyche be the beste and holsome sweates. The other which come but by tymes and onely in certein partes, or broken, be not sufficient nor good, but very euill, of whose insufficiency, ij. notes learne: a swellyng in yᵉ partes with a blackenes, & a tinglyng or prickyng in the same. Suche I aduise to appointe theim selues to sweat againe to ridde their bodies of that remaineth, & abide it out vntill they fele their bodies lanke & light, and to moue the sweat as before I said, if thesame come not kyndly by the selfe. If they cānot forbeare meate during yᵉ space of their fitte, and faste out their xxiiij. houres, without danger, geue theim a litle of an alebrie onely, or of a thinne caudel of an egge sodden with one hole mace or ij. If they be forced by nature to ease them selues in the meane time, let them do it rather in warme shetes put into them (38) closely, then to arise. After they haue thus fully swette, conuey closely warme clothes into theyre beddes, and bid

them wipe themselues there with in al partes curiouslye: and be ware that no ayer entre into theire open bodies (and speciallye their arme holes, the openest & rarest parte therof) to let the issue of that whych doeth remaine. The lyke may be done in the reste of their fitte, with lyke warenes, for that clenlinesse comfortethe nature, and relieueth the pacient. If in duringe oute the foure and twentye houres there be thought daungiere of death without remouing, rather warme well the other side of the bedde, and wil hym to remoue himself into it, thē to take him vp & remoue hym to an other bed, which in no case mai be done. For better is a doubtful ware hope, then a certeine auentured death. The foure and twenty houres passed duly, they may putte on theire clothes warme, aryse, and refresshe theym selues with a cawdle of an egge swietelye made, or such other meates and sauces reasonably and smally taken, as before I mencioned. And if their strength be sore wasted, let theym smelle to an old swiet apple (as Aristotle did by his reporte in the boke *de pomo*) or hotte new bread, as *Democritus* did, by the record of *Laertius* in his life, either by it self alone, or dipped in wel smelling wyne, as Maluesey or Muscadelle, & sprinckled with the pouder of mintes. Orenges also and Lemones, or suche muske balles as I before described, be thinges mete for this purpose. For as I saied in my ij. litle bokes in Latine *de medendi methodo*, of deuise to cure diseases, there is no thinge more comfortable to the spirites then good and swiet odoures. On this wise aduised how to order your selues in al the time of the fitte, now this remaineth, to exhorte you not to go out of your houses for iij. dayes, or ij. at the least after the fitte passed, and then wiselye, warely, and not except in a faire
(39) bright daye, for feare of swouning after great emptinesse, and vnwont ayer, or for forcyng nature by soubdaine strikyng in of thesame aier, colde, or euil, in to the open body. For nature so forced, maketh often tymes a sore and soubdaine fluxe, as wel after auoidaunce of these humores by sweate, (as was this yere well sene in many persones in diuerse contries of Englande for none other cause) as of others by purgation.

Thus I haue declared the begynning, name, nature, accidentes, signes, causes, preseruations, and cures naturall of this disease the sweatynge sickenes, English *Ephemera*, or pestilent sweate, so shortly & plainly as I could for ye cōmune saufty of my good countrimen, help, relieue, & defence of thesame against ye soubdaine assaultes of the disease, & to satisfie the honeste requeste of my louynge frendes and gentle acquaintance. If other causes ther be supernatural, theim I leue to the diuines to serche, and the diseases thereof to cure, as a matter with out the compasse of my facultie.

IMPRINTED
at London, by Richard
Grafton Printer
to the Kynges
majestie
Anno. Do. 1552
Cum privilegio ad impri-
mendum solum

De Antiqvitate
Cantebrigienſis Academiæ

Libri duo.

Aucti ab ipſo Authore plurimùm.

In quorum ſecundo de Oxonienſis
quoq; Gymnaſii antiquitate diſ-
ſeritur, & Cantebrigienſe longè
eo antiquius eſſe definitur.

Johanne Caio Anglo Authore.

Adiunximus aſſertionem antiquitatis Oxonienſis Academiæ, ab Oxonienſi quodam annis iam elapſis aliquot ad Reginam Elizabeth conſcriptam, in qua docere conatur, Oxonienſe Gymnaſium Cantebrigienſi antiquius eſſe. Vt ex collatione facilè intelligas, vtra ſit antiquior.

LONDINI
in ædibus Johannis Daij.
An. Dom. 1574.

¶ *Cum Gratia & Priuilegio Regiæ Maieſtatis.*

Non tam ſolicitus fuit Caius noſter cum aduerſario ſuo de vtriuſque Academiæ antiquitate in hoc opere contendere, quam quæ ex varijs antiquis monumentis de ſtatu, priuilegijs, dignitate, ac prærogatiua Cantebrigiæ ipſe collegiſſet, edere ac in lucem proferre. In quo eum maximè elaboraſſe facile erit ſano ac prudenti lectori deprehendere.

De antiquitate Cantebrigienſis Academiæ.

Liber primus.

Grauis controuersia orta est inter Oxoniensem quendam, & Cantebrigiensem oratorem, de antiquitate utriusque Academiæ, grauior futura si lis non componatur. Nam alter cum se Masterum putet, alter se Leonem futurum dicat, & dente ungueque superbus confidat, metus est ne alter rem fuste transigat, si intractabilis esse alter pergat, alter oculos aut ungue eruat, aut dente crudeliter alteri laceret, ni ille omnino conticescat. At cum Academiæ omnium virtutum matres sint, omnis pietatis & officij alumnæ, lumina denique atque oculi regum quibus videant, & capita quibus sapiant & intelligant, reipublicæ grauis noxa futura esset, si vim alterutra pateretur. Causa tantæ controuersiæ hæc est. Cantebrigiensis Orator cum ad Elizabetham serenissimam Anglorum Reginam Cantebrigiense Gymnasium nonis Augusti anno verbi incarnati 1564. inuisentem, orationem habuit, inter alia ex occasione Cantebrigiensem Academiam fuisse antiquam, & Oxoniensi multò antiquiorem paucis pronunciauit. Quod ut officij eius fuerat in hoc munere, ita bona fide & integra, sine inuidia
(4) & affectione ab eo dictum existimo, quo Principem doceret, non nuper nata, sed longè ante posita: non humilia & obscura, sed excelsa et illustria initia Gymnasium habuisse. Hinc tamen offensus Oxoniensis quidam, qui an albus an ater sit nescio, vehementer excanduit, & contrà institutis commentarijs (quos assertionem antiquitatis Oxoniensis Academiæ

Per εἰρωνεῖαν dixit grauis.

Causa controuersiæ. Regina quando Cantabrigiæ.

vocat) Oxoniense Gymnasium Cantebrigiensi longè antiquius esse magna contentione astruit. Sic tamen hanc fabulam sub persona agit, ut nullius personam sustinens, nullius nomen famamque denigrarit, quod est laudabile, nisi seorsum sensus inuolucrum viua voce forsan explicuerit, aut nota marginali imprudens id prodiderit, aut tacitis coniecturis id subindicauerit. In eis commentarijs etiam in Antiquarium nescio quem (sic enim ille nominat) immoderatius insultat, quòd idem illum cum Oratore sensisse, & cum eo veluti dextram iunxisse, ex epistola eius deprehenderit. Eos commentarios post annos duos quàm hæc gesta Cantebrigiæ sunt, per interpositum ex nobilitate nuntium, scriptos exhibuit eidem Principi augustissimæ Elizabethæ, cum Maiestas eius anno 1566. pridie calend. Septembris Oxoniam venerat. Ita dum ille aiat, iste neget, nec alter alteri lubenter cedat (nam si alter proreta, alter gubernator esse vult) uterque suam sententiam præstare desyderat: sic ut in iudicandis componendisque istis litibus, Aristophanis Prodico, aut *τενεδίῳ* ut aiunt *συνηγόρῳ* opus esset. Quæ res cum multos utriusque Academiæ viros suspensos teneat, atque in diuersa studia cum suspicione contentionis multos impellat, in rem utriusque fore existimaui, si omnis controuersia (quam verba potius quàm res faciunt) præoccupatione causæ tolleretur, ne quando res ad saga veniret. Quantò enim commodius fuerit semotis contentionibus atque motibus (quod quisque possit) tranquilla (5) uti libertate, in suum quenque usum studium conferre, simulque & citra fastum discere quod nescias, & citra inuidiam docere quod scias: siue ut Græci dicunt, *μανθάνειν ἀνεπαισχύντως, καὶ διδάσκειν ἀνεπιφθόνως*. Etenim ut ex iniurijs mutua talione reciprocantibus ingens bellum sæpè oritur, ita conuitijs ultro citroque relatis periculosum incendium non raro nascitur. Nam fumo flamma solet esse proxima, & sæpè usu venit ut irritatæ necessitatis acerrimi sint conflictus, odiumquè sæpè plusquam agreste sequatur. Atqui ut parum prudentis est iniuriam iniuria pensare (nam ignis igne non extinguitur) ita parum generosi pectoris est animi dolorem fœminarum exemplo conuitijs ulcisci, per temeritatem discordias alere, & incendium oleo restinguere. Nam iurgia

Antiquarius.

Regina quando Oxoniæ.

Hortatio ad concordiam.

animos acuunt, conuitia pectora acerbant. Cæterum ad has discordias rumpendas atque finiendas, sanctamquè pacem componendam atque statuendam, cum neque Oxoniensis Cantebrigiensem, nec Cantebrigiensis Oxoniensem ferat in controuersia iudicem, quòd pro sua cuiusque affectione rem tractatam iri uterque iudicet, ex libidine magis quàm ex vero celebratam aut obscuratam existimet, res suasit & commiseratio iussit, ut ego homo Londinensis, medio loco inter utrumque positus, & eodem animo in utrumque affectus, cui longa triginta annorum absentia à gymnasijs (nisi subinde inuisendi gratia charitatis studio) omnem affectum iuuenilem in Gymnasia sustulit, hanc controuersiam ut inutilem, imo verò rem damnosam alioqui tanquam communis amicus definirem ac componerem. Etenim sic in animum induxi meum, boni viri officium atque partes esse omnem litis ansam intercipere, dulcem pacem componere, atque alienas simultates (6) ut suas nec excitandas aut alendas esse existimare, & opportunitate data aut extinguendas aut mitigandas esse, idquè minimo motu si maximas, nullo tumultu si periculosas sentiat. Quod ideo me facturum bona utriusque venia spero, quia bono in utrumque studio sum facturus, ut prosim si possim, lædam neminem, nulli vel leuissimam labem aspergam. Id ideo me facilius consequuturum confido, quod nullæ veteres inter Gymnasia simultatum offensæ sunt quod sciam. Omnem reuerentiam Oxoniensi Academiæ tribuam, contra eam causam non suscipiam, tantùm Oxoniensem quod de antiquitate Cantebrigiensi petit docebo, et si quando erret, reuocabo, si maledixerit, amanter admonebo: idque sub persona quoque ludens, et ignota specie, ne quem offendam, quando libuit Oxoniensi viro nube contegi, sub umbra volitare, nec clara luce conspici. Quod certè homini vitio non verto (ut dixi) sed humanitati eius & candori tribuo, & inter virtutes colloco, qui etsi acrius quenquam notare præter causam voluerit, tamen veterum comicorum more nominatim perstringere abstinuerit, & Lucianum referre non malè distulerit. Honestum enim nomen, & anima & vita esse debet. Nisi si fortè lucem refugit pictorum consilio: quorum quædam picturæ magis placebunt si propius sis, quædam si longius absis: Hæc amat

Arbitrium.

Ratio arbitrij.

Reuerentia in Academiam Oxoniensem.

obscurum, volet hæc sub luce videri, Iudicis argutum quod non formidat acumen. Utcunque est, eandem humanitatem experturus est, qua est ipse usus. Ea tamen lege, ut qui causa ceciderit, aut nihil posthac moueat, aut ardentis iuuentutis facibus contentus se exponat, experturus contentionis commoda, si mihi rectè consulenti minus fidem adhibeat, & contentionis cupidior quàm veritatis fuerit. Mihi interim nec contendendum, nec nisi sedato scribendi genere utendum censui, quod faces & tragœdiæ in istis causis & personis, in isto tempore & ætate minus certè deceant. Simultates cum hostibus exercendum: studiosis cum studiosis de virtute certandum: apud quos bonum non legibus magis quàm natura valeret. Quod si forsan acrior tibi quandoque videbor, (ô Oxoniensis) hoc admonentis potius quàm obiurgantis, amantis quàm contendentis esse scito. Bonos enim ne spina quidem vulnerabit: At si salem aliquando posui, addidi & oleum, à vulnere abstinui. Ictus tamen si quis leuior in defensione inciderit circumactu, is matris herba facilè sanescet sine magna medicinæ curiositate, & non inhonesto vulnere gaudebis, magis quàm dementi discordia. Quid enim attinet de Parni scaphula, aut lana caprina iuueniliter digladiari, ac lites & discordias tam acriter, tamquè acerbè, quàm si de aris ac focis res esset, consectari, incandescere acrius, insultare vehementius, inuehi amarulentius, lædere virulentius, denique in commentariorum sinum omnes animi motus infulcire, omnes pectoris æstus effundere. Quid profuerit si haec illa antiquior fuerit Academia, modo hæc illi virtute par sit? Equidem sanè manum non verterim, utra antiquitate anteuerterit: nisi pacis causa, nisi eò adactus essem, nisi historica fides persuaderet, quid in eo verum esset explicarem. Puerorum est de locorum præstantia & dignitate contendere, ex minutis pluuijs imbres facere, & inanium verborum contentione & dissidio animos vulnerare. Quod ut tenuis labor est, sic tenuis certè gloria est.

Styli ratio.

(7)

Contentiones deponendæ.

Dulce bellum inexpertis, expertus metuit.
Vulneribus miles discit habere metum:
Atque, etiam
tranquillas naufragus horret aquas.

(8) Scio anum subsultantem plurimum posse excitare pulueris. Sed quid attinet frustra niti, & nihil aliud quàm odium quærere, quod sanè extremæ dementiæ esse Salustius censuit. Proinde, si vel mediocriter satisfactum tibi fuerit (ô Oxoniensis) quorsum pertinebit nouas Tragœdias excitare, bonas horas dissidijs puerilibus malè collocare, quæ in necessarijs studijs debeant consumi, & ætatem tuam (quam audio iam confectam senio) tanquam si velles nuces repetere, nugis cruciare? Piaculum certe est, ut elegans ingenium et melioribus rebus aptum, ad inanes contentiones se conferat & componat. Argumentum senibus ineptum.

Ridendusque senex pueri qui suscipit artes,
Tanquam si in cunas nunc remeare velit.

Imo verò, ludere par impar, equitare in arundine longa, si quem delectet barbatum, amentia versat: ut Flaccus ait. Etenim nihil indecentius quàm authoritatem habere senum, vitia verò puerorum: & septennis cum sis, non dum dentes ædere. Id tamen leuius multò est, quàm in Leonem transmutari. Etenim à sene in puerum naturalior & decentior transmutatio est (siquidem bis pueri senes iuxta prouerbium) ab homine verò in bestiam, præter omnem naturam & decorum est. Verùm si ab homine in bestiam omnino velis transformari, quod non consulo (mi Oxoniensis) per me licebit, non tamen video quò ista transformatio, nec quid opus hic sit aut aspero Leone, aut immiti Tigride, aut irritabili Pardo. Etenim candida pax homines, trux decet ira feras. Neque certè terrorum commemoratio à veritatis authoritate deterrere potest: ut nec pulicis morsus iusta causa cur Leonem inuoces. Id Leo cogitet, nullam tam crudelem bestiam esse, quæ non possit castigari: & repugnando, quam nihil aliud tandem (9) consequetur quàm aut fustem, aut militum insignia cicatrices, aut quod pueri in faba, ut dici solet. *καὶ γὰρ βαλὼν φεύξεσθαι οἴει*, ut inquit Homerus. Etenim si ferias, euasurum te putas, & infixo aculeo fugere? Hæc eò dico, quòd eum quem prima libri sui æditione ioco lusuque egisse putabam, iam seriò rem tractare ex secunda animaduertam, cum & calculos reduxerit, & veteri suæ ollæ nouas ansas affixerit, calamo dentem postremò addiderit, atquè ad arma se ac-

cinxerit. Existimabam quoque eum commentarios adhuc rudes, & quasi à follibus etiamnum calentes, secunda cura voluisse duntaxat perpolire, nec de bello quicquam cogitare. Etenim in hoc genere ut nihil idem potest esse & festinatum & perpolitum, ita nihil ad laudem diligentiæ, simul & gratiam celeritatis sine secunda manu potest reportare. Nam neque chorda sonum reddit quem vult manus semper, nec semper feriet quæcunque minabitur arcus. Quasdam enim maculas incuria fudit: quasdam humana natura parum cauit. Fingebam quoquè per iocum lusos, & non ad contentionem elaboratos, priusquàm vidissem ante lentem auctam ollam. Verum si hac uti orchestra belli cupit Martis pullus, si ad contentiones expeditior esse omnino volet Oxoniensis præter amicorum suorum voluntatem & consilium, durus alloquijs, sic expeditus esto, ut sunt pueri in supplicationibus Louaniensibus, quine decidant, alligantur equis. Certè quod ad me attinet, ne summa quidem manu hanc controuersiam ut inutilem attigissem, sed ad iuuentutis ingenia excitanda, stylumque exercendum relegassem, nisi ob eas quas antè dixi pacis & concordiæ causas, nisi Oxoniensi seni in eo quod petit de consensu scriptorum in antiquitatem Cantebrigiensem, aliqua ex parte satisfaciam, ac iuuenum concussionibus ac palestris senectæ ætati satis iniquis, & plus iusto temerarijs hominem (10) senem liberem. Patior enim ego facilè suum cuique pulchrum esse, & cum mihi nec seritur nec metitur, *οὐδ' ἔστ' ἐμὸν τὸ πρᾶγμα, κατὰ παροίμιαν, πολλὰ χαιρέτω.* Si tamen cuiusquam ingenium usque adeo tetricum sit, atque ab omnibus gratijs alienum, tanquam si ex Trophonij antro veniret, aut ex saxis aut quercubus natus esset, ut nec verum ferat, nec amicam & festiuam orationem honesta æmulatione, si qua fuerat, nulloquè incommodo enunciatam sustineat, quid facias? Ego verò ne longiori morer proœmio, dicamque numero quæ sentio singula, primo loco Antiquarij epistolam proferam, ut apes aduersas, ut aiunt, primùm abigam: tùm Oratoris verba adducam: tertiò Oxoniensem historiolam ascribam: ad postremum, cum Oxoniensis argumentis illa omnia componam: obiterque pro re nata veri constituendi causa meam sententiam intertexam, ut sic omnem controuersiam, si possit fieri,

Ratio suscepti operis.

Operis argumentum.

rescindam. Incipiam ab ijs quæ ad Cantebrigiensem antiquitatem faciunt, tùm ad ea transibo, quæ ad Oxoniensem pertinent.

Antiquarij epistola.

Cœpit Cantebrigia (inquit Antiquarius in epistola ad Oratorem) anno mundi 4321. ex nigro codice uniuersitatis, in quo multa habes de origine Cantebrigiensis Academiæ. Ex alijs tamen libris vetustis quos vidi, anno mundi 1829. & anno 3377. & 4095. & 3588. cœpisse intellexi. Quam postremam supputationem veriorem existimo, quòd circa ea tempora Gurguntius fuit, quo regnante cœpit Cantebrigia omnium consensu. Ex his (etsi scriptores varient) scire tamen licet antiquam esse Academiam, quod etiam multis argumentis per controuersias comprobare possem. Ea olim Grantecestria dicebatur, longè latequè diffusa ad Grantecestriam pagum, &
(11) agrum domorum ultra Castrum, (villa olim erat, Howse vocata, multis tum fulta habitationibus, ut ex historia Barnwellensi scire licet, iam deserta) hamaxiæo coquorum farcimine nostra memoria celebrem. Eius alium authorem quàm Cantabrum Hispanum non reperio, præterquam apud Polydorum Vergilium, qui eius originem ad Sigebertum recentem authorem refert: quod mihi non videtur verisimile multis de causis. Cantabrum authorem agnoscere Academiam, eius epistola ad Philippum Hispaniæ Regem quarto nonas Augusti 1554. scripta, docet. Hæc quod satisfacere possint petitioni tuæ, & diligentiam tuam in ea re vellem excitare, plura non scribo.

Vale.

Hactenus Antiquarij epistola, ad amicum scripta familiariter, nihil suspicati (credo) in lucem eam aliquando prodituram, aut eius rationem sese redditurum, etiam si casus vellet aliquando ut excideret: neque magnifacientis hæc illa ne antiquior esset Academia. Ex hac tamen fortuna facilè videas, quanta res sit veritas, quàm constans atque simplex.

Oratoris verba.

Sequuntur Oratoris verba ad Reginam, ex Oxoniensis commentarijs ad verbum desumpta. Superest adhuc (excellentissima princeps) cum posita sunt breuiter multorum collegiorum incunabula, ipsa Academia nostra quando esse cœperit, paucis

explicetur. Historia nostra scriptum est, à Cantabro quodam Hispaniæ Rege, cum domestico tumultu patria eiectus, in nostrum regnum appulisset, Gurguntij temporibus fuisse extructam. Huius authores sententiæ Lelandus & vanitatis arguens & mendacij, Sigebertum regem facit Academiæ nostræ conditorem, in quo perniciosum reliquit exemplum nimis curiosè in historias inquirendi, & sibi quoque parum consuluit. Nam si ipse tam multis non credat mirabiliter in hoc con- (12)
spirantibus, quis paulò magis consideratus, ei soli fidem esse putabit adhibendam? Sed siue ad hunc, siue ad illum authorem referatur, illud constat inter omnes, Oxoniensi Academia nostram multis esse annis antiquiorem. Nam illa ab Aluredo rege dicitur instituta, quem omnes sciunt & Gurguntio & Sigeberto ætate multò fuisse posteriorem. Illud præterea ad magnam nostram gloriam omnes una voce testificantur historiæ, Oxoniensem Academiam à Cantebrigiensi doctissimos mutuatam esse, qui prima ingenuarum artium incunabula in suo Gymnasio traderent. Parisiensem etiam, quasi Coloniam a nostra Academia ductam, Alcuinum nostrum Bedæ discipulum, à Carolo magno Gallorum Rege magnis locupletatum beneficijs habuisse, qui discendi cupidis, quasi ludum quendam bonarum artium Lutetiæ primus aperuerit. Hæc Orator.

Oxoniensis historiola.

Subiungam Oxoniensem Historiolam, ex procuratorum libro in Assertionem Oxoniensis viri transcriptam. Contestantibus plerisque chronicis, multa loca per orbis climata varijs temporibus variarum scientiarum studijs floruisse leguntur. Omnium autem inter Latinos nunc extantium studiorum uniuersitas Oxoniensis, fundatione prior, quadam scientiarum pluralitate generalior, in veritatis catholicæ professione firmior, ac priuilegiorum multiplicitate præstantior inuenitur, prout suæ fundationis insinuant historiæ Britannicæ perantiquæ. Fertur enim inter bellicosos quondam Troianos, quando cum duce suo Bruto Insulam tunc Albion, postmodùm Britanniam, ac demùm dictam Angliam, triumphaliter occuparunt, quosdam Philosophos aduentantes, locum habitationis sibi congruæ in ipsa Insula elegisse, cuius & nomen, videlicet Greke lade, hi Philosophi qui Græci fuerant, usque in præsentem, quasi (13)
sui vestigium reliquerunt. A quo quidem loco non longè

municipium Oxon noscitur esse situm, quod propter amnium, pratorum, & nemorum adiacentium amœnitatem, Bellositum olim antiquitas, postmodum Oxon, à quodam vado vicino sic dictum, populus Saxonicus nominauit, & ad locum studij præelegit.

Oxoniensis contra Antiquarium.

Hucusque Oxoniensis historiola, ante commentarios Oxoniensis viri publicata. In his omnis Oxoniensis oratio versatur, in his consumitur, dum historiolam Oxoniensem statuat, & Antiquarium cum oratore (qui à Cantebrigiensis Academiæ antiquitate stant) refellat. Sed qua ratione & authoritate, quo iudicio & grauitate iam expendamus. Et primò quæ Antiquario obijcit: "quem occœcatum (ut "ait) usque adeò non puduit prodigiosæ Μυθολογίας, ut "cùm veram (ut videtur) gloriam in vana antiquitatis "opinione potiùs, quàm in virtutis ac literarum cultu sitam "esse falsò sibi persuadeat, Cantebrigiensem Academiam, "anno à creatione mundi 1829. longè ante inhabitatam "insulam, nisi à Gigantibus, cœpisse, nimis quàm impu-"denter dicat." In quo acerbus tu quidem accusator es (mi Oxoniensis) & parum æquus atque moderatus arbiter, nihil pensi, nihil moderati habens. Etenim expensis verbis tuis perquam odiosis, sermonisquè tui grauitate intolerabili, & cum epistola Antiquarij diligenter collatis, maiorem licentiam & dicacitatem deprehendimus, quàm veritatem & modestiam inuenimus: stomacho profecta verba magis, quàm ex re suscepta: criminationis nimium, argumenti nihil. Alioqui, licet grauiter, æquo tamen animo patiendum Antiquario fuit. At cum morbo animi magis quàm iudicio ista facias, cumquè (14) nodum tantùm in scirpo quæras, idquè cum acerbitate animi, quid dicamus contra Antiquarium sanè non habemus. Neque enim iste scribit incœpisse Cantebrigiensem Academiam anno mundi 1829. sed refert tantùm quæ in codicibus antiquis viderat. In quibus si quis error est, in authores litem intendas oportet. Se autem non illam, sed ex multis quas citat postremam temporum supputationem magis approbare, nimirum 3588. quæ per omnia cum recentium scriptorum (quorum authoritate in hac controuersia tu quidem diligenter uteris) supputationibus conuenit, Stouei nempè, & Lanqueti. Isti enim scribunt Gurguntium regnasse anno à mundo condito

Confutatio Oxoniensis sententiæ.

3588. & ante Christi aduentum 375. Qui deflorationes Galfridi scripsit, ante incarnationem Christi annis circiter 335. Gurguntium regnasse tradit. Itaquè cum nihil dixerit Antiquarius supra id quod est credibile, pone supercilium (ô Oxoniensis) mitte imperium. Cogita te ædilitatem gerere sine populi suffragio. Cæterum si dixisset Antiquarius Cantebrigienses scholas Gigantum temporibus fuisse conditas (quod non dicit tamen) rem tam absurdam non dixisset, quàm tu existimas, nec ante literas in Britannia excultas. Nam ut *ἀπὸ Νεννάκου* (ut aiunt) ordiamur, atque à sæculo aboriginum rem repetamus, etiam Gigantes (si nescis) nostræ insulæ aborigines, sapientiæ sensum habuisse, probitatem dilexisse, & literas excoluisse, Gildas rerum Britannicarum memorabilis scriptor, et fidei integræ historicus (ut Gul. Nouiburgensis scribit) testatur, & Polydorus Vergilius lib. Angl. hist. primo refert, quo loco scribit insulam Britanniam incolas habuisse statim post Noæ diluuium, et habitatores eius primos Dei cognitionem habuisse perfectissimam. Nec deest verbis fides. Etenim Berosus antiquæ memoriæ scriptor, & in eum Annius Viterbensis libro antiquitatum quinto scribunt, pium quendam (15) Gigantem, qui, (quoniam omnibus sua ætate sapientior fuerat) Samothes dictus est, cognomento Dis, statim post inundationem terrarum seu Noæ diluuium insulam incoluisse, aboriginibúsque in Britannia atque Celta imperasse, à quo insula primùm Samothea dicta est, & gens primò Samothei, maximè Philosophi & Theologi, qui religionis Samothei sectatores extitere. Post Samothen, Sarron quidam Britannorum Celtarumque rex tertius fuit, qui ab infantia literas & præclaras artes adamauit, publicáque literarum studia Britannis atque Gallis primus instituit. Unde Sarronidæ apud Diodorum lib. hist. rerum antiquarum sexto. Quo mortuo successit Druys (qui Beroso Dryius dicitur & peritiæ plenus, Senecæ de morte Claudij Dryus) Britanniæ rex quartus, à quo Philosophi, quos Laertius libro de vitis Philosophorum primo, *σοφοὺς καὶ σεμνοθέους*, i. deorum cultores (non *σαμοθεοὺς*) & Pom. Mela de situ orbis libro tertio, sapientiæ magistros vocat, Druydes (seu ut Seneca Dryudes) appellati sunt. Etsi Plinius nat. hist. lib. 16. cap. ult. Druydes à *δρῦς* nominari interpretatione Græca videri posse ait, quòd sine eius fronde nulla sacra con-

A Gigantum temporibus literæ in Britannia.

Nouiburgensis.

Samothea.

Druys.

Druydes.

ficiebant Druydes. Hi & nomen & originem in Britannia primùm acceperunt, ac postea Gallis nomen et scientiam impartiuerunt, communi utriusque gentis Rege Druyde existente. Atque ut initium à Druyde in Britannia habuere annis ante Christum 1013. sic & finem in Britannia post Christum natum habuerunt annis 179. eum locum obtinentes in rep. apud Britannos, quem Chaldæi antiquissimi apud Babilonios, & sacerdotes apud Ægyptios. Siquidem ad cultum deorum deputati, per omnem vitam philosophabantur, peri-
(16) tissimi Astronomiæ et diuinationis, interpretationísque deorum voluntatis. Quin & primos musicos, teste Cæsare, Britannia peperit, quos Bardos olim dicebant, atque adhuc Cambri dicunt, à Bardo quodam quinto Britannorum Rege, homine inuentione carminum & Musices inclyto, ut Berosus memoriæ prodidit, qui in regnum suffectus est, postquàm Druys annos regnasset duodecim. Hi Poetæ erant, et egregia facta virorum illustrium carmine ad lyras atque organa celebrabant, canendique arte excellentes erant, ut Diodorus Siculus libro sexto historiæ rerum antiquarum, & Lucanus memorant. Animum enim excelsum atque nobilem, virtutis studiosum, artem carminum inuenisse ad laudandum bona & reprehendendum vitiosa, scribit Aristoteles *περὶ ποιητικῆς*. Quod quemadmodum recreet humanos spiritus atque membra foueat, explicat Pindarus in Nemeis Oda quarta: *οὐδὲ θερμὸν* inquit, *ὕδωρ τόσον γε μαλθακὰ τεύχει γυῖα, ὅσον εὐλογία φόρμιγγι συνάορος*: quod perindè est ac si dicat, ne calida quidem aqua æque emollit ac refocillat membra, ut laudatio citharæ coaptata. Canere quoque laudes egregias summorum hominum, forensis exercitationis fuisse apud Romanos, docet Portius Latro in declamatione in L. S. Catelinam.

Carmina cur inuenta.

Albion quoque primus in Britannia docuisse creditur astrorum scientiam. Quo minus miretur Ioannes Baleus centur. 14. tit. 33. & Ioannes Maior Scoticæ historiæ, libro. 2. cap. 13. quo modo in orbis angulo ante uniuersitatem omnem (ut aiunt) viri tanta scientia pollerent. Sed de his plura Diodorus, Strabo, Lucanus, atque Nonnius Marcellus. Qualis autem Druydum disciplina fuit, & quemadmodum ex Britannia in Galliam promanarit, copiosè docet Iulius Cæsar commentariorum suorum de bello gallico libro 6.

Albion.

quo minus mihi Gigantum disciplinas obiter commemoranti, (17)
atque ad institutum festinanti, his immorandum longius sit.
Gigantes. Verùm nomen fortasse Giganteum incognitum & contemptum, atque vulgò etiam fabulosum, facit ut res Oxoniensi minus approbetur. Equidem non alios fuisse Gigantes existimo, quàm procerum & incorruptæ magnitudinis naturalis primi
Noa gigas. sæculi hominum genus (quod etiam Berosus videtur approbare, cùm Noam unum inter gigantes fuisse tradit) eósque non à monstruosa (ut stultum vulgus putat) magnitudine appellatos, sed à solo in quo nati sunt denominatos. Gigantes enim seu γηγενεῖς, terræ filios, seu aborigines denotat, seu, ut Cæsar vocat, indigenas. Erant autem aborigines, genus hominum agreste, liberum & solutum. Quòd si unus aliquis ut Golias, Polyphemus, & Gogmagogus (quem duodecim cubitorum fuisse, et Goemagot vero nomine appellatum, cap. 9. lib. 1. de gestis Britonum Galfridus memorat) cœteris maior videbatur, id euenire, ut in nostro genere, tum solebat, cum luxurians parentum natura, uberiorem solito materiei copiam, & formæ
Gigantum diuersæ magnitudines. maiorem vim subministrasset. Nam & inter gigantes suæ erant & diuersæ magnitudines, ut & hodie inter nostri temporis homines, si paruos propter degenerem longi temporis sobolem cum magnis componerem. Nam et magnos fuisse & proceros non negauerim. Neque pudeat nos quod actum aut natum prius est referre, nec gigantes aborigines habuisse, cum & Gethæ (quos Ælius Spartianus Gothos dicit) et præclara gens Germanica, suo Thuiscone, Italica, suo Gomero, Sicula, suis Cyclopibus & Lestrygonibus: Moscouita, suo Mosuh, Græca & Ionica, suo Iana: & Hispanica, suo Tubale gigantibus & aboriginibus glorientur. Itaque nihil hic est quamobrem offendatur Oxoniensis de annorum supputatione.

De vera autem gloria in vana antiquitatis opinione potiùs, (18)
quàm in virtutis & literarum cultu ab Antiquario posita, certè meritò posset, si notum non fuisset uniuerso populo, & à Polydoro Vergilio, homine Italo, & in neutram partem inclinato confessum, Cantebrigiensem Academiam cum Oxoniensi & potuisse semper, & nunc quoque posse de virtutis, literarum, ingeniorum, fœtusque sui gloria certare, non dicam superare: multò verò magis, si exemplis rem explicare, & personarum superiorum & præsentium temporum splendore

et nobilitate illustrare voluissem. Etenim ut à fœtus numero ordiamur, Ioannes Maior homo Scotus & recens Historicus scribit, ætate sua annis abhinc plus minus quinquaginta retroactis, extitisse Cantebrigiæ quatuor aut quinque millia Scholasticorum: quo tempore plures Oxonij non fuisse, idem Maior author est: quamuis innumerum ab ipso initio Oxoniensis profiteatur. Imo verò, quò propiùs ad initia Oxoniensis scholæ accedes, eò pauciores inuenies. Anno enim verbi incarnati 1209. authoribus Radolpho Nigro, & Matthæo Parisio, tria tantùm millia erant. Eorum verba hæc sunt. De utriusque Academiæ numero.

"Clericus quidam apud Oxoniam mulierem quandam "casu interfecit, & per fugam sibi consuluit. Unde Præfectus "urbis & alij quærebant homicidam in hospitio suo, quod cum "tribus socijs suis clericis locauerat: ceperuntque tres illos "clericos homicidij penitùs nescios, & in carcerem retruserunt, "& iubente Rege, propter interdictum exosos extra villam "suspenderunt. Unde recesserunt ab Oxonia ad tria millia "clericorum tàm magistri, quàm discipuli, ita quòd nec unus "ex omni Uniuersitate remansit. Quorum quidam apud "Cantebrigiam, quidam verò apud Radyngum, quidam quoque "apud Maidenestane liberalibus artibus vacantes, villam "Oxoniam vacuam reliquerunt." Deserta Oxonia.

(19) Hactenus Parisius atque Niger. Meminit huius historiæ & Polydorus Vergilius lib. hist. suæ Angl. 15. sed imperfectiùs. Sed de numero utriusque Academiæ, seorsùm alio in loco. De literis autem si experimentum cupis, historicos excute omnes, fastos omnes & tempora euoluito mundi, & superiores aut saltem pares semper inuenies Cantebrigienses: quod & ante diximus, & mox ex Polydoro ostendemus. At nostra ætate, & recenti adhuc memoria cognitum est & illud, anno Dominicæ incarnationis 1533. Procancellario Simone Heynes, procuratoribus Gul. Caco & Ioanne Tayler, Oxonia Cantebrigiam venisse quendam Georgium Throgmertonum singularis doctrinæ & humanitatis virum, altero pari doctrina viro, Ioanne Aschwello & Oxoniensi iurisconsulto associatum, qui una atque altera quæstione, in quibus multùm versati sunt, proposita, uniuersis se artium & iuris utriusque scholis Cantebrigiæ opposuerant: quasi cogitarent apud se non facile

De utriusque Academiæ literis.

Disputatio inter Cantebrigienses & Oxonienses.

dixeris quòd aliud par ducum tam bene comparatum sit. Ad scholas igitur publicas eius disputationis causa tanta hominum multitudo confluxit, ut violentia irrumpentis turbæ, perfractæ scholarum fores sint, (etsi fortes) ut ex commentarijs Academiæ intelleximus. Verùm in prima congressione atque quæstione, qua defendebat ius ciuile fuisse medicina præstantius, sic afflictus Throgmertonus est ab aduersarijs Ioanne Redmanno & Nicolao Ridleio artium magistris, Ioanne Rokesby et Elisæo Pryce, Hospitij sancti Nicolai incolis, iurisque Baccalaureis: & Griffith Tregarno totius iuris promptuario per ea tempora habito, Hospitij S. Clementis alumno, ut alter ille Throgmertoni socius Aschwellus, in hac & secunda quæstione (qua quæsitum est, An mulier morti condemnata et bis suspensa, ruptis laqueis tertiò suspendi (20)
debeat) imparem se sentiens, in tanta Cantebrigiensium doctrina, nec tantum belli impetum se sustinere posse ratus contra tantos hostes, cogebatur ægritudine simulata se clam subducere. Quo audaci facinore offensi Oxonienses, utrumque reuertentem in exilium, ut aiunt, relegarunt. Erant autem per ea tempora Oxoniæ dissidia inter medicos & iurisconsultos, (ut aliquando Lutetiæ inter Theologos & artium professores) de sua cuiusque facultatis præstantia, ac processus confessusque loco & dignitate. Verùm medicorum & iurisconsultorum discordias miror Academiam Oxoniensem non diremisse (quemadmodum Lutetia lites sustulit inter Theologos & Artistas, per quam statutum est, ut in arte determinaturi dent fidem iuramento se obseruaturos pacem & concordiam cum Theologis) sed latius malum serpere permisisse. Nam hæc controuersia inter medicos & iurisconsultos, multos ante annos sublata fuit præcepto Richardi secundi Angliæ regis, anno regni sui octauo: & definitio relata inter statuta Oxoniensis Academiæ in rei memoriam sempiternam hisce verbis. "Memorandum quòd an. Dom. 1384. in vigilia purificationis "beatæ Mariæ virginis, in plena conuocatione regentium et "non regentium, per fidem conuocatorum declaratum est, quòd "Doctor in medicina dexteram partem Cancellarij in congre-"gationibus & conuocationibus retineret, & non sinistram: "Doctor verò in iure ciuili partem sinistram & non dexteram."

Facta est hæc declaratio ex præcepto Regis Richardi secundi post conquestum, anno regni sui octauo. In qua litis compositione, non solùm dextros esse Cancellario medicos (quos honorandos sacra scriptura censet) in consessionibus & alijs rebus gerendis princeps iubet, sed & sinistros esse omnino
(21) prohibet. Iudicium sumpsisse videtur sapiens ille princeps à natura rei. Etenim ut in rebus humanis primæ partes natura tribuuntur animæ, secundæ corpori, tertiæ bonis fortunæ, ita pro cuiusque rei & subiecti dignitate suum quodque officium dignitatemque sibi postulat. Itaque theologis primum, medicis secundum, legistis tertium locum vel natura assignauit. Quam rem Desiderius Erasmus Roterodamus confirmat, cùm ita dicat: Secundum medicos (hoc est post medicos) proximus datur locus leguleiis. Et longè ante eum Nicolaus Vernias Theatinus, publicus et ordinarius philosophiæ professor in celeberrimo gymnasio Patauino in præfatione in Burlæum super physicis Aristotelis, post longam disputationem, an medicina sit nobilior iure ciuili, quam habuit Patauij, quarto Calend. Martij, anno salutis, 1482. concludit in hæc verba. Dicamus ergo cum Ss. Romana Ecclesia, quòd medicina est nobilior iure ciuili, quodque medicinæ professores Domini mereantur dici, iuristæ verò præcones. Unde scire licet regem non astrinxisse decretum suum uni alicui loco, ut conuocationis Oxoniensis conciliabulo, sed in uniuersos extendisse: meminisse autem solius conuocationis Oxoniensium domicilij, quòd de consessibus in conuocationibus Oxoniensibus tantùm per ea tempora lis extiterat. Hæc cum prolixius referam, spero neminem laturum ægrè. Nulli enim graue esse debet, aut auditu iniucundum, quòd in ordinis gratiam & concordiæ conseruationem princeps constituerit, nullius læsa existimatione, nullius imminuta authoritate, sed quæ & quanta ea sit utrique, principis decreto & sententia declarata, & omnium minimè videbitur graue ijs, qui minimè ipsi leues sunt. Verùm de dissidijs Oxoniensibus satis, de literis Cantebrigiensium quid multis? Cum Desiderius Erasmus Roter. homo Erasmus Cantebrigiæ studuit.
(22) Hollandus atque doctus, libro epistolarum secundo, in epistola ad Bouillum, sic græcis Latinisque literis, sic mathematicis Theologicisque disciplinis effloruisse Cantebrigiensem Aca-

demiam scribit, ut cum primis huius sæculi scholis certare possit. Et in epistola anno verbi incarnati 1519. Antuerpiæ scripta ad clarissimum Baronem Gulielmum Montioium: in qua ut utrumque Gymnasium Cantebrigiense & Oxoniense magnificè laudat, ita Cantebrigiensem Academiam omnibus literarum ornamentis florere, Oxoniensem scholam studijs atque moribus florituram atque condecoratum iri autumat: illam de præsenti: hanc de futuro in utroque prædicans, quasi per ea tempora studijs atque moribus non dum matura esset ea Academia. Ascribam eius verba. "Unice Mœcenas "antehac gratulatus sum Angliæ tuæ, quæ tot haberet viros "egregia doctrina præditos: nunc propemodum inuidere in- "cipio, quæ sic efflorescat omni genere studiorum, ut omnibus "regionibus laudem præripiat, ac penè tenebras offundat. "Quanquam ista laus haud ita noua est vestræ Insulæ, in qua "constat iam olim eximios viros extitisse. Declarant id, vel "Academiæ vestræ, quæ vetustate nobilitateque cum vetustis- "simis ac celeberrimis certant. Deamo Richardum episcopum "Wintoniensem, qui magnificentissimum collegium suo sumptu "proprio dicauit bonis literis. Magis autem exosculor egre- "gium ac prorsus heroicum animum reuerendissimi Thomæ "Cardinalis Eboracensis, cuius prudentia schola Oxoniensis "non solùm omni linguarum ac studiorum genere, verùm & "moribus qui deceant optima studia condecorabitur. Nam "Cantebrigiensis Academia iampridem omnibus floret orna- "mentis, præside Ioanne Episcopo Roffensi, qui nulla in parte "egregium non agit præsidem." &c. Et in epistola ad Archiepiscopum Maguntinensem, & Antonium de Bergis: (23) Triumphant (inquit) apud Anglos bonæ literæ. Etsi ad utramque Academiam referendum est, tamen ex illa ad Montioium epistola utra magis triumpharet, scire licet. Quibus certè quid in rem honoremque Cantebrigiensem dici potest magnificentius? quid in laudem gloriamque virtutis & excellentis doctrinæ Cantebrigiensis gymnasij honoratius? quid de antiquitate, nobilitate & celebritate memorabilius? maximè à tam laudato & honorato viro, tam docto et experienti sene, tam graui & ingenioso iudice.

Sentio tamen quàm optimè de virtute & literis vestræ

florentis Academiæ, de nutrice omnis humanitatis, de collegiorum magnificentia & numero, vt & de Oxoniensi viro non malè, nisi in quibus non benè iam antè sensit, & in quo commentus præterea est, Antiquarium Polydoro subirasci, quòd "Cantebrigiensis Gymnasij originem ad Sigebertum "recentem authorem retulerit, nihilque antiquum illi videri, "nisi quod multis annis Christi natiuitatem antecesserit." Sed hæc quoniam Antiquarij causam (quæ non ex personis sed ex genere quæstionis pendet) non oppugnant sed personam, nec authoris sui defensioni prosunt sed officiunt, nostro iudicio commenta sunt non benè sentientis animi (quod pace tua dixerim) ad calumniam potius excogitata, quàm ad iustæ causæ defensionem concepta. Nam quid bilis, quiduè stomachi in hisce antiquarij verbis esse possit, equidem non video. Eius alium authorem quàm Cantabrum Hispanum non reperio, "præterquàm apud Polydorum Vergilium, qui eius "originem ad Sigebertum recentem authorem refert, quod "mihi non videtur verisimile multis de causis." Quibus verbis quid potest esse sedatius? quid mitius? quid omni bile magis vacuum? quid modestius? Sedata satis essent certè (ô Oxoniensis) omnia, si tu sedato esses animo. Sed in Antiquarium sic affectus videris, ut eum si vel festucam mouerit, verbis herculè non benè sanis, imo penè dixi rabiosis suauis homo laceres: *καὶ ἀμφ' ἀστραγάλοισι χολωθεὶς*, ludóque talario, re leuicula & puerile, offensus sic sæuis tamen, ut canis in lapide, (ita si liceret dicere) etsi alicubi, *εὔνους*, *σφάκτης*, beneuolúsque trucidator rides blandum, in laudes vertis stylum, verbis coquinarijs *καὶ μελιχίοις*, in quibus plusculum videtur dulcedinis, at mellis nihil, demulces hominem, & volens beneuolentiæ tuæ spongiam exprimere, rosas loqueris Protheus alter, sed quas tamen cum anemona certè licet conferre. Siquidem vulnere dato medicinam adhibes, & eodem spiritu calidum et frigidum sufflas. Sed nihil moratur officium Antiquarius quod grauat. Quamobrem compesce furorem, tempera te magis (mi Oxoniensis) & gratiora erunt omnia. Mihi certè nec lydorum carycæ, nec *μαστίγων ψόφοι* placent. Cœterum si non solùm subirasceretur Antiquarius, sed & incandesceret acrius, atque exardesceret quoque inflammatius,

Oxoniensis Acad. laus.

(24) Oxoniensis affectus in Antiquarium.

quid hoc referret tua? quid ad antiquitatem Oxoniensem confirmandam aut refellendam faceret? Non enim affectus faciunt fidem. Neque si recentem vocet Sigebertum, cum primo authore Cantabro componens, quid absurdi dixerit? cùm Sigebertum primum fuisse non antè in controuersiam venit, & iam in controuersia positum, non dum est definitum, Cantabro semper primo habito. Itaque dum tu de ira, de antiquitate ante & post Christum (quæ contentiosi animi imagines videri possunt, ut pace tua dixerim) & quid antiquum & non antiquum videatur antiquario, verbis quantum potes crimineris, vide ne firmis interim argumentis probari possit, non tantùm antiquitate christiana, sed antechristiana quoque (ut ita dicam) Cantebrigiensem Academiam fuisse (25) institutam.

Verùm non solùm iræ hominem insimulas, sed & vanitatis quoque & mendacij licenter admodum tuo more alio in loco arguis. Etenim Antiquarium scribis "citasse nescis quam "Polydori epistolam, in qua Polydorus Cantebrigiensem aca- "demiam Cantabrum authorem agnoscere dicat." Sed nolim sic cantes luscinia. Nam si paulò consideratius eam rem expendisses, neque umbram pro corpore, falsum pro vero habuisses, ac tum demum animi tui sensum explicasses, certè neque operam lusisses, neque existimationem tuam læsisses, neque in epistolam Polydori (quæ nulla est) diuinationibus & commentis parum aptis atque commodis usus esses. Non enim ex Antiquarij verbis Polydori epistolam intelligendam, sed Academiæ decerno. Nam hæc verba, eius epistola, quæ in Antiquarij literis continentur, non ad Polydorum referenda sunt, sed ad Academiam: ut dicat Antiquarius, eius Academiæ Epistola, non eius Polidori, quod tu non animaduertis, ô Oxoniensis. Nec tamen ambiguitatis nostræ culpa hæc est, sed incuriæ tuæ. Unde solet euenire ut temerarij iudicis præceps sit sententia, ut dici solet. Tanta enim leuitate tanque alatis pedibus, in hoc campo ferris, ut non sentias quid calces, & tanta exultatione deprehensi erroris gestis, ut non cernas quid deprehenderis. Redi ergo ad te, & respira paulisper. Ne sis tantæ intemperantiæ in alterutro, ô Oxoniensis, ut de re nusquàm existente, ut si esset, pronuncies, ne

Argiuus ille Horatianus videaris, qui hactenus insaniebat, ut totos dies solus desideret in theatro, ridens, plaudens, gaudens, quòd crederet illic miras agi tragœdias, cum nihil omnino ageretur, interim falsi gaudij usura fruitus: ut solent hi quos cum careant veris gaudia ficta iuuant. Ita Ἑρμόδορος λόγους (26) ἐμπορεύῃ, & inanes voces in aerem spargis, dum falsas iracundias, prodigiosas Μυθολογίας, vanas opiniones, & nimias impudentias non merenti Antiquario acerbius obijcis. Sed æquius ferenda sunt, quòd radix ista longa, dentem tamen ædit breuem Verum, ὀυθα καὶ ἄλλον μῦθον ἀμείνονα τοῦδε νοῆσαι, si liberet ô Oxoniensis. Argiuus. Iliad.

Atque hæc quidem sunt, quæ in Antiquarium tanquam incredibilia in Epistola proferentem, obiter (ut ait) adducit Oxoniensis. In Oratorem verò tanquàm credibiliora & probabiliora dicentem, sic consequenter, dataque opera scribit. "Sunt tamen alij (inquit) qui intra credibilitatis (ut hoc verbo "uti liceat) limites sese continentes, & veluti à manifestis "mendaciorum portentis abstinentes, ad nescio quem Canta- "brum Hispaniæ regulum, qui Gurguntij temporibus vixit, "illius originem referre malint. Sed neque hos rectè sentire, "sed toto (quod aiunt) cœlo errare, manifestè statim docebo. "Orator Cantebrigiensis huic fauens sententiæ, mirè infensus "videtur Ioanni Lelando, perito, peritissimo dubio procul "Antiquario &c. quòd huius authores sententiæ vanitatis "arguens & mendacij, unus ausus est (ut ille ait) tam multis "in hanc rem consentientibus contradicere, et reiecto Cantabro, "Sigebertum Ostrosaxonum regem," primum illius institutorem facere. Ubi illud placet (mi Oxoniensis) credibile tibi videri Cantabrum Academiæ Cantebrigiensis authorem esse, etsi falsum dicas, idque te probaturum affirmas. Sed quemadmodum publicato iam libello tuo confirmaueris, iam expendamus. Lelandus (inquis) huius sententiæ authores vanitatis arguens & mendacij, Cantabrum authorem fuisse negat, Sigebertum ait. Addis, in marginali nota apud Polydorum Lelandum scripsisse, se apud quosdam miræ vetustatis Bri- (27) tannicarum rerum scriptores legisse, tempore Britonum tàm Græcas quàm latinas scholas ad vadum Isidis floruisse, easque bellicis tumultibus deletas fuisse, & non ante Alphredi tem- Oxoniensis contra Oratorem. Confutatio argument. Oxoniensis.

pora restauratas esse. Ad postremum scribis, si Lelandi liber de Academijs Britannicis prodiret in lucem, apertissimè conuinceret errorem illorum, qui nullum non comminiscuntur, quo Cantebrigiensem Academiam, nescis quot annorum centenarijs, vestra antiquiorem esse probent.

Quod ad primum attinet, quis homo ille Lelandus fuit, & qua mente constabat, per longam familiaritatem didicimus. Nouimus & in vita & in morte, intus & in cute. Et quamuis erat homo (non nego) doctus atque diligens, erat tamen in gloriam suam nimium effusus, & planè Meuius aut Suffenus: tantæquè fidei, quantam fecit aut ratio aut authoritas. At cum nullam aut rationem aut authoritatem contra Cantabrum atque adeo universam historiolam hic adduxerit præterquam affectus, tantumquè dicat se nunquàm vidisse vaniora aut stultiora (quod non satis probat vana aut stulta esse quòd is ita dixerit) non est quamobrem ei fidem adhibeam, etiam si aram tenens affirmauerit, & historiolæ Cantebrigiensis authoritatem antiquam quidem illam, reijciam, maximè in re suis temporibus extra omnem controuersiam posita, atque etiam nostris (nisi in quibus etiam Evangelicæ veritates controuertuntur) recepta & comprobata. Quam historiolam etsi tu per omnia non probes, ego tamen neque hîc neque in multis alijs eam reijciam, cum scriptorum (maxime Ranulphi & Malmesburiensis inter alios multos, inter quos est Beda & Alfridus authore Lidgato) consensum videam, quem mox aperiam. Antiquam voco historiolam, quae nuper nata non sit, neque à Cantebrigiensibus in gloriam suam commenta, neque domi suæ nata, (28) contra quàm Oxoniensis existimat, sed ante annos multos ab incerto authore, ut Polidorus libro 5. prodidit, conscripta et per orbem sparsa. Quidam tamen, inter quos est Baleus centuria octaua cap. 5. ad Nicolaum Cantelepum seu verius Cantelupum (nam lowe in Cantlowe quod illi Gentile nomen est ex Gallia productum, Gallicè lupum significat) referunt. Et quamuis nostra ætate per venerandum senem, & bonæ memoriæ virum Gulielmum Buckenham Theologum, Collegij Goneuilli & Caij Cantebrigiæ præfectum, cum esset Procancellarius, in nigrum Academiæ codicem inter alia Gymnasij monumenta sit tranfusa, quae tabula de origine Cantebrigiensis Academiæ

De authoritate Cantabrig. historiolæ.

Historiolæ Cantabrig. antiquitas.

(quæ perpetuò de muro pendebat in scholis pub.) vetustate consumpta fuit, non tamen tum primùm ab eo, tanquam à primo authore, conscripta fuit, ut recens opus videatur. Cuius si color offendit, si ideo ineptum putes quòd niger sit, en & candidum proferemus, ne quid in candidam veritatem peccet niger codex, ut tu quidem censes: en flauum quoque atque ruffum dabimus, si quid colores ad veritatem puritatemquè causæ faciant. Si papyrus nouitatem arguit, *διφθέρας*, si libet, vel Amaltheæ capræ exhibebimus. Sin atramento recens videatur, minio literisquè aureis artificiosè elaboratis, scita vetustaquè manu scriptum ostendemus. Si nouam libri faciem incusas, eius argumenti alios vetusta imagine decoratos commonstrabimus. Si vestis noua, si integra displicet, etiam vetustate laceras & detritas producemus. Sin apud solos Cantebrigienses in archiuis hunc repositum existimes, etiam apud huius regni proceres, aliosquè venerandos viros non paucos procul à scholis, inter vetustatis venerandæ monumenta, non unum, sed plures, non nouos, sed veteres religiosè (29) asseruatos intelliges: ut hìc omnibus modis tibi satisfiat, si quoquo modo id potest fieri.

Antiquit. nigri codicis.

Iam verò quod antè diximus, fuisse recepta & comprobata præteritis temporibus quæ de Cantebrigiæ ortu & Cantabro in historia scribuntur omnia, diploma seu priuilegium Cadwalladri regis (de quo postea) certissimum facit testimonium: ut cœteros omnes scriptores atque testimonia taceamus.

Ad secundum argumentum dicimus, nobis fidem non facere si Lelandus dicat nota marginali apud Polydorum, quosdam miræ vetustatis scriptores tradere, tempore Britonum Oxoniæ scholas Græcis Latinisquè literis floruisse, cum nec proferat eorum testimonia, nec indicet nomina. Quasi verò quicquid in buccam illi venerit, historiæ vim haberet, aut quod ab Historico dictum sit, iuratores non exigeret, contra quàm Seneca de morte seu *ἀποθεώσει* Claudij sensit. Siquidem in nota quoque marginali apud Gualterum Couentrensem, anno Annalium 1117. ubi mentio est Crikladi, sed non eius loci Academiæ, idem manu sua scripsit, Crikladi fuisse aliquando Academiam, cum tamen in commentarijs in Cygneam Cantionem, indocti vulgi somnium esse dicat, locum illum

Crikeladensem Græcanicis scholis fuisse insignem. Dabis veniam ergo, si nobis secundùm allegata & probata, ut iurisconsulti solent dicere, iudicandum sit. Quod deinde obijcis, si Lelandi liber de Academijs prodiret in lucem, illos conuinceret qui antiquiorem Cantebrigiensium Academiam Oxoniensi astruant, persimile videtur illi argumento, quod veteri nostro prouerbio dicitur, si cœlum ruat, caperentur alaudæ, aut illi Horatiano: si fractus illabatur orbis, ferient ruinæ. Nam cùm neutrum fit, nec ille quicquam probat, nec istud quicquam (30) capit. Quanquam ita hìc te tibi somnia fingere existimo, quemadmodum sibi Baleus ille de libris Rossi de Academijs Britannicis, & his quos contra Historiolam Cantebrigiensem Roussum scripsisse dicit, quos tamen nunquam vidit. Nam si vidisset librorum eius initia (ut aliorum solet) retulisset.

Lelandi liber de Academijs.

Postremò, quod asseris non Lelandum solum, sed et veterum & recentium scriptorum probatissimos monumentis prodidisse, Sigebertum Cantebrigiensis Academiæ conditorem extitisse, tuo more dolis agis (ut tua pace dicam) & non iustis argumentis: adeò morbus iste adlubescit, si quem corripuerit. Nam postquam ab uno atque altero recentiori auspicatus fueris, ut Polydoro, Baleo, atque Lilio (quorum oscitante uno oscitat & alter, nam unum Polydorum authorem sequuntur omnes) cum locus sit introducendi veteres scriptores, nullum prorsus introducis, sed in alium locum differs, hisce verbis. "De veteribus scriptoribus qui in eandem pedibus (ut dicitur) "eunt sententiam, mox dicemus." Proximis tamen verbis, quasi sola vetustatis commemoratio sine testibus atque testimonijs productis sufficeret, Larus parturis, concludisque ad istum modum. Clarè iam liquet opinor, "non tam malè sibi "consuluisse Lelandum, quàm prædicat orator, quando non "solus affirmat, quòd tam multi (sic enim authores numeras "ut arenas) cum illo tam veterum quàm recentium scriptorum "confirmant." Quasi verò utriusque generis plures produxeris, ac non alterius duntaxat tres, alterius nullos. Aut quasi trium istorum testimonia unum non essent, sed plura, uno Polydoro authore, pluribus qui eum authorem sequuti sunt, referentibus. Atque ita pedibus quidem itum est, ut tu dicis, sed peronatis certè: & ijs non plurium veterum pro tua polli-

Sigebertus Cantebrig. Acade. author non est.

(31) citatione, sed unius recentis. In hoc tamen cautè agis, quòd, opinor, narras, cum certa res non sit, & ni opineris, nihil prorsus concluderes. Est enim, opinor, basis, fulcimentum, & neruus tui argumenti. Idcirco simplicius fuit cum, opinor, narras, nescio dicere, cum ad istum modum plura in re dubia & incerta liceat opinari, sic ut dubium sit nauis ne an Galerus, lepus an filix sit, ut dici solet. Equidem satius esse duxerim Socratem esse quàm Gorgiam. Malim cum illo dicere, hoc me scire quod nihil scio, quàm cum isto me nihil nescire iactitare. Postea tamen in alieno argumento, interpositis aliquot paginis quasi in confirmationem huius argumenti longius dissiti, pleno ore profundere te putas veteres scriptores, cùm tamen nihil tanto hiatu dignum proferas, et paucos admodum adducis, qui certè non Sigebertum authorem asserant, quod in controuersia fuit, sed aliud quid, nempè Cantebrigiensem academiam, non universalem scholam, qualem Sigebertus posuisse dicitur, si dijs placet, ostendant, istis verbis. Restat iam ut veterum scriptorum testimonio probemus, "talem à "Sigeberto Academiam Cantebrigiæ non esse institutam, "qualem supra definiuimus. Et sic ab allijs ad cepas dissiliens, "oculos oratori technis atque dolis perstringere tentas," quibus M. Cicero nihil odiosius putat. Libro enim officiorum primo vim & fraudem bestiarum esse existimat. Alteram enim leonis, alteram vulpeculæ esse iudicat, neutram hominis esse censet, & fraudem odio dignam maiore: totiusquè iniustitiæ nullam capitaliorem esse quàm eorum, qui tum cum maximè fallunt, id tamen agunt ut boni viri esse videantur. Nam etsi id utile sit causæ, non est tamen honestum personæ. Qua de causa sapienter Aristides, qui dissuasit ne Lacedemoniorum classis incenderetur. Nam etsi commodum id fuisset Athenien-

Non mox honestum quod utile.

(32) sibus, non tamen honestum erat: sentiens cum Furio Camillo de proditione Faliscorum, & cum Fabritio de tollendo Pyrrho, eam esse veram victoriam, quæ salua fide & integra dignitate pararetur. Ego tamen æquior sum (mi Oxoniensis). Nam sine pennis volare, haud esse facile sentio: & fraudes dolosquè imbecillum decere, dixit olim Seneca: & eos maxime, qui cùm superos nequeunt flectere, Acheronta student mouere, proinde etsi de albo quædam, de vitello nihil protulisti. Sed

adiicis ex Lelando, Rousum seu Rossum quendam Waruicensem authorem nouum, professione clericum, & anno gratiæ 1491. regnante Henrico septimo viuentem, scripsisse contra librum Cantebrigiensis historiolæ. Id si fecerit (ô Oxoniensis) quid mirum obsecro te, cùm eadem schola qua tu edoctus sit, ut ipse in hist. sua scribit, ubi se vestræ Academiæ conscholarem dicit. At Lelandus ille tuus, cui tu tantum tribuis, Rossum illum longè maioris diligentiæ hominem fuisse, quàm iudicii, monumentis suis tradidit. Sed neque diligentiæ sanè nimiæ. Etenim in libro historiæ suæ qua parte de Academiis Brit. scribit, Crekeladam, Latheladam, & Lecheladam, tres fuisse Academias tradit, cùm tamen ex Iorenallensi constet historia Lathelade & Lechelade, eundem fuisse locum. Apud Lathelade (inquit historia) quæ modò vocatur Lechelade, iuxta Oxoniam. Equidem certè hominem infantem fuisse ex scriptis existimo. Vin' ergo tantum in affirmatione eius pondus esse, ut citra authoritatem quod cupis efficiat? & Cantebrigiensis antiquitatis fidem & authoritatem, quæ altiores egit radices quam ut istis modis possit euerti aut commoueri, unius oris spiritus & inanis vox conuellat? Itaque cum præter sententiam eius nullo confirmatam argumento, contra antiquitatem Cantebrigiensem nihil adducis, nihil aliud est quod contra eum ipse dicam, quàm referentis Lelandi iudicio, (33) scribentis Roussi authoritatem repellam. Quanquam certe nec Lelandus, nec tu, nec is qui contra historiolam Cantebrigiensem Roussum scripsisse tradit, de Rousso verè sentiatis, quem cum historiola Cantabri sensisse potiùs, ipsa sua historia confitetur hisce verbis. Principis nimirum Partholais fratrem Cantabrum nomine, Cantabriæ ciuitatis Hispaniæ verum hæredem, Gurguntium retinuisse, ei propriam filiam in uxorem, & portionem terræ in Estanglia dedisse (ut scribunt Cantebrigienses) ciuitatem super flumen Cant. condidit circa annum mundi. 4328. Et quia vir literatissimus erat viros literatos sibi collegit, ac ibi studium generale incepit: quod nostris temporibus in magno floruit honore. Quæ ciuitas a filio suo Grantino, qui pontem ibi fecerat, Cairgrante appellata est, & Grantecestre secundùm alios, & modo appellatur Cambrige. Et est caput patriæ circumiacentis: Ita de authore & origine

Lathelade & Lechelade, idem locus.

Cantebrigiensis Academiæ in historia sua Rossus scribit in Gurguntio: nulla ex parte Cantebrigiensium opinionem, nisi in urbis loco & ædificatione secutus. Itaque figmenta esse ista tua iudico (ut ante dixi) omnia. Polydorus certè Vergilius, homo doctus atque moderatus, usque adeo non videtur historiolam Cantebrigiensem cæteraque *ἀνώνυμα* reijcere, ut in dubia authorum fide propter solam nominum incertitudinem, etiam in confirmationem adducat. Nam lib. 5. Angl. hist. quo loco Cantebrigiensem Academiam Oxoniensi antiquiorem probat, sic scribit. "Certat nominis celebritate cum Oxoniensi Gym- "nasio Academia quæ Cantebrigiæ apprimè floret, quæ tametsi "scholasticorum numero, & cœnobiorum magnificentia minus "vincit, bonarum tamen artium feracitate nequaquam impar (34) "est. At verò antiquitate longè præstat." Quod cum paucis interpositis comprobauerit, hæc assumit. "Verùm si com- "mentarijs credimus incerti authoris, antiquior est tum "oppidi tum Gymnasii origo." Ita Polyd. de historiolæ authore (quisquis ille fuit qui Cantabrum Hispanum Canteb. Gymnasii authorem facit) anonymisquè scriptoribus non iniquè censuit. Sensisse autem de hoc historiolæ authore hoc in loco Polydorum præter opinionem tuam, Baleus tuus author est in Cantelepo. Polydorus (inquit) lib. 5. Cantebrigiæ describens originem, incertum authorem hunc vocat: quomodocunque tu fundis ac refundis omnia. Nam etsi in verbis subinde varient codices, in authore & antiquitate, præcipuis rebus, conueniunt. Nec in his solùm id accidit, sed in alijs quoque scriptoribus. Siquidem quæ Galenus retulit in libros suos de placitis Hipocratis & Platonis ex Aristotele, si conferas cum vulgatis libris Græcè scriptis, mirum quantum verbis discrepent, re tamen in idem faciunt. Sed ad Polydori locum, in quo cum scholasticorum numero minimè vincere dicat, non inferiorem tamen eo nomine sensit. At literis, parem quidem, antiquitate verò, longè superiorem. Quod idem cum Orator dicat, non video sanè quæ sit Oxoniensi Academiæ facta iniuria (de qua tamen Oxoniensis conqueritur) non magis certè quàm fratri natu minori, quòd frater natu maior superior ætate censeatur.

1. Antiquitatis Canteb. confirmatio.

2.

Antiquitas Cantebrig. iniuriosa non est Oxoniensibus.

Hic tamen Polydorus si eius solus esset sententiæ, nec

alios plures assertores haberet, Oxoniensi æquior essem. Iam verò cum scriptorum consensus sit (ut Antiquarius & Orator dicunt) nec tanta paucitas quantam Oxoniensis putat, spero futurum, ut & Oxoniensis ipse de sententia deduci possit, & illi facilè persuadeam (ni omnino præfractus homo sit, & parum (35) audiens rationi) vera esse quæ de Cantabro, Cantebrigiensisquè Gymnasii antiquitate dicuntur omnia: nec tamen ampliorem fidem postulo, quàm aut ratio aut authoritas fecerint. Incipiam ab incerto authore, ut certorum authoritate comprobem, non illo quidem primo, sed alio: qui Epitomen chronicorum a Bruto ad Henricum sextum scripsit, tali orsus principio: Ab origine mundi concurrunt anni secundum Hebræos &c. 6646. non ob id tamen minoris fidei quòd nomen non habeat, cum rarum admodum sit nostræ gentis scriptoribus nomen addidisse, propter modestiam ne ut Ioannes Bramis, an gentis morem nescio, an tertio aliquo, nimirum quòd veritas odium pariat, libertasque dicendi historica periculum afferat: ut Siluester Giraldus Cambrensis lib. de gestis Galfridi Eboracensis Archiepiscopi censuit: aut, ne videatur famam aucupari. nèue materia detrahendi detur, ut Elucidarius in procœmio: cuius initium, sæpius rogatus a condiscipulis. &c. docet se velle nomen suum silentio contegi, ne inuidia tabescens videret opus contemnendo negligi, ne vilescat opus cognito authore, ne materia non respondeat dignitati personæ. Quæ causæ esse possunt quoque, ut si quando nomen addant, tam occultè id faciant, atque literis maiusculis initialibus capitum procœmij, libri, aut utriusque id abscondant, ut te omnino lateat, nisi collatis literis. Ad quem modum Polychronici scriptor & nomen & professionem in procœmio libroque primo istis quæ sequuntur literis explicat . PRAESENTEM CHRONICAM COMPILAVIT FRATER RANVLPHVS CESTRENSIS MONACHVS. Idem de arte prædicandi . ARS RANVLPHI CESTRENSIS: interposito inter singulas literas integro capite. In qua explicandi nominis ratione si dili- (36) gentior esse cupis, & illud obseruandum tibi est: si duæ literæ capitales eiusdem figuræ duorum consequentium capitum concomitentur, alteram tantùm esse assumendam: singulorumque librorum literas initiales, multorumque etiam capitum

Cur suppressa Scriptorum nomina.

Ratio explicandi occulta Scriptorum nomina.

(præter aureas) sæpissimè esse otiosas: ut in historia Waldei Norfolciæ et Suffolciæ olim regis, quam scripsit Iohannes Bramis Thetfordiensis monachus, Bromus a Baleo non rectè nominatus: sicuti ex hoc versu, ex hisce tantùm literis capitalibus aureis (exclusis librorum initialibus cœterisque quibus obductum aurum non est) composito scire licet. DE THETFORD MONACHVS BRAMIS AEDIDIT ISTA HIOHANES. Iohannes Sulgenus quoque (quem Sulghenum & Sullienum Walli nominant) memoratæ eruditionis vir apud Cambros, qui vitam patris sui Sulgeni (proximi ante Abrahamum Sancti Dauid Episcopi, priusquam Gul. Normannus in Britannia gubernaret) versu quidem hexametro, sed literis Saxonicis scripsit, nomen suum capitalibus Carminum literis explicauit. Inter quæ illud memorabile est, fuisse patris sui memoria in Anglia & Hibernia clarissimas literarum scholas, quod istis versibus extulit.

Qui postquam primo Nablam tener edidit infans,
Perlustrat scolas studio florente Britannas.
At crescente simul ardore ac tempore multo,
exemplo patrum commotus more legendi,
Iuit ad Hibernos sophia mirabile claros.

Scholæ in Hibernia.

Idem de hisce scholis scribit chronicon Arelatense, & Vincentius, ex quibus Roussus tuus in Sigeberto idem quoque refert. Neque nouum sanè nominandi genus istud est, sed
(37) vetus, cum obseruem Sibyllam quoque Erythream (ut de Ennio taceam) usam esse. Etenim versibus suis cum hæc de Iesu Christo verba, *ἰησοῦς χριστὸς θεοῦ υἱὸς σωτὴρ*, occultius vellet explicare, primis horum suorum Versuum literis, omne mysterium, etsi retrusius, extulit.

Sibyllæ de Christo uaticinium, ex lib. oraculorum octauo.

Ἱδρώσει γὰρ χθὼν, κρίσεως σημεῖον ὅτ' ἔσται,
Ἥξει δ' οὐρανόθεν βασιλεὺς αἰῶσιν, ὁ μέλλων
Σάρκα παρὼν κρῖναι πᾶσσαν, καὶ κόσμον ἅπαντα.
Ὄψονται δὲ θεὸν μέροπες πιστοὶ, καὶ ἄπιστοι
Ὕψιστον μετὰ τῶν ἁγίων ἐπὶ τέρμα χρόνοιο
Σαρκοφόρον, ψυχὰς δ' ἀνθρώπων ἐπὶ βήματι κρῖνει.

Et quæ sequuntur, ad viginti Versus: quorum ultimus est,

Ῥεύσει δ' οὐρανόθεν ποταμὸς πυρὸς, ἠδέ γε θείου.

Ex quorum priorum sex carminum (quas *ἀκρο(στ)ι(χ)ίδας*

Græci dicunt) literis capitalibus compositis, Ἰησοῦς produco. Cætera breuitatis causa reseco. Illud addo tamen necessario, in sexto versu, ψυχὰς δ' ἀνδρῶν non ψυχὰς δ' ἀνθρώπων legendum esse. Sic enim carminis ratio postulat. Proindè castigandi sunt codices Sibyllini, & si qui sunt qui ista mendosè referunt: ut Eusebij λόγος βασιλικὸς in Constantinum regem, Diui Aug. lib. xviij. de ciuitate Dei ad Marcellinum, cum scholiis Ludouici viuis. Meminit horum versuum, sed Latinorum, Matth. Parisius in Historia maiori, ætate quarta: & Beda in lib. de interpretationibus verborum Sibyllinorum. Ad istum modum literis lusitare nostris hominibus visum est, aliquando in nominibus, aliquando etiam
Hubaldus. in carminibus, ut Hubaldo nostro, Poetæ non vulgari, qui de laude Caluorum scripsit ter quinquaginta versus, ad exemplum numeriter quinquaginta Psalmorum Dauidis Prophetæ, quorum versuum singulæ voces incipiunt à. c. litera, ad hanc formam.

Carmina clarisonæ caluis cantate camœnæ,
Comere condigno conabor carmine caluos.

Quos primos eius versus exempli gratia asscribo. Hunc (38)
imitatus videtur qui de paupertate poetarum scripsit, et Placentius Portius poeta in libello suo de pugna porcorum, sed diuersa litera: cuius postremi primum carmen est.

Plaudite porcelli porcorum pigra propago.

Atque ita isti quidem literis: alij numeris sua nomina ex-
Graius. plicarunt. Etenim Scalæ chronicæ author, homo Britannus, etsi Gallicè scribat rudius, & ordinis equestris Balneorum Regalium, literarum Alphabeticarum numeris, non literis & figuris nomen suum expressit. Iungendo enim decimænonæ literæ Alphabeticæ (quæ est .T.) octauam, decimam quartam, duodecimam, primam, & decimamoctauam (quæ sunt H.O.M.A.S.) resultat proprium nomen THOMAS, etsi sunt qui nomen illi Ioannis fuisse scribant. Tum dein septimæ (quæ est G.) committendo decimam septimam, primam vocalem atque tertiam (sunt autem istæ, R.A.I.) cognomentum GRAI oritur: quod non malè coniecturis suis consequutus est in Assertione Arthuri Iohannes Lelandus, qui opinatus est hunc, Graium appellatum. Istiusmodi inuolucris nominum

& alij scriptores nostri usi sunt, explicatu difficillimis, nisi artis eorum gnaris, ob eas (credo) quas antè dixi causas: sed præcipuè ob incumbens periculum *διὰ τὴν παῤῥησίαν*, loquendique libertatem: quo minûs credas minorem fidem adhibendam, quòd cognomentis vacent. Id ex vetusto codice Siluestri Giraldi Cambrensis de gestis Galfridi Eboracensis archiepiscopi (quem composuit anno ætatis suæ quasi quinquagesimo: ut ipse de se author est) comprehendo: qui sic incipit. Galfridus itaque Anglorum regis Henrici secundi filius &c. In cuius prologi fine ad hunc modum scribitur. "Sed quoniam historiæ cursus quosdam magnos in oculis
(39) "hominum viros tangere videtur & notare (namque sunt "hodie scriptorum remuneratores, & promptissimi ubique "iniuriarum ultores) inter apocrypha potius annumerari, & "sub incerti authoris titulo latere noster ex industria libellus "elegit. Satius enimuero & longe securius esse videbatur "præmium amittere laboris incertum, quàm periculum incurrere "de professione certissimum." Hæc Giraldus. Imo eò maior fides adhibenda, quò maiori libertate & minori periculo sua occultando nomina sua producant anonymi: etsi tu ut nullius momenti scriptores respuis, & sine iudicio aut conspectu damnas ut homo temerarius (pene dixi) & audax, quos prudentes & qui viderunt ac legerunt reuereri & tantùm non adorare solent. Indignus omni disputatione (ut censent dialectici) qui authoritatem tollis & principia. Quòd si eò minoris fidei essent, quòd nomina non haberent, neque decreta Gratiani, neque Glossemata Accursij, imo neque epistola diui Pauli ad Hebræos, tantæ fidei essent, quantæ esse certè deberent. Nam epistolæ illi diuum Paulum non addidisse nomen, notum est, & Gratianum atque Accursium nomina in principio non apposuisse (quicquid hodie à posteris factum sit quòd cognitus eorum stylus est) author est Ioan. Andreas, iurisconsultorum non postremus de regulis iuris sexto. Imo neque commentarijs tuis (ô Oxoniensis) esset adhibenda fides, quòd tuo careant nomine. Hæc tu parerga vocas, quæ maximè tamen faciunt ad rem, atque scriptoribus, si tibi adesset iudicium aut æquitas, authoritatem conciliant, antiquitatisque studiosis apprimè necessaria. Sed redeo. Is inquam author 3.

incerti quidem nominis, authoritatis tamen grauis, anno à Christo nato 1447. minio & atramento in charta pergamena scriptus, cum Londini, Eboraci, Castri puellarum (quod Edenburgum dicit Nicolaus Treuetus in Annal. regum Angliæ, in anno Domini 1189.) Carleoli (quod Antoninus & Ranulphus Luguballiam vocant) Cantuariæ, Septoniæ & Bathoniæ urbium authores & initia explicuerit, uniuersitatem Cantebrigiensem (sic enim vocat) à Cantabro duce ædificatam asserit, anno à mundi creatione 4095 & frequentatam à Philosophis ante Christi incarnat. 394. ab aduentu Bruti 2425. ab ædificatione urbis Londini 2430. "Addit præterea constare (hoc enim "verbo utitur) Cantebrigiam fuisse universitatem ante tempus "quo hæc scripserat annis 1825." Quibus explicatis, postremo in loco hæc subdit. Et quia hæ ciuitates antiquiores & nobiliores erant in Britannia, de cæteris ciuitatibus ponam ori meo claustrum silentij, Universitatem dicens, ut & maiores nostri, quo sensu Cicero mundum dixit uniuersitatem. Nam ut hic res uniuersas suo complexu contineat, ita hæc uniuersarum scientiarum cognitionem & professionem habeat. Consentit & Hoccleueus, clarissimi Chauceri & Goweri discipulus, in epitome chronicon manuscripta, quam addidit libro quem de regimine principum scripsit ad Henricum sextum: docens Cantabrum ducem Cantebrigiam fundasse, anno ab orbe condito 4795. & Philosophis eam extitisse claram annis ante Christum incarnatum 394: & fuisse academiam annis 1833. supputando ab anno 1454. quo Hoccleueus floruit, ad annum 394. ante Christum natum, quo Academia cœpit. Quæ si discipulus literis commendarit, probabile est eadem sensisse & præceptores.

Nic. Treuetus. (40)

Vrbes antiquior. & nobil. Britannicæ Vniuersitatis.

5. Boulus.

Post hunc Rogerus Boulus, Neonamiensis historicus est, homo doctus atque diligens, qui præterquam quòd antiquissimam esse tradat, etiam a Cantabro extructam scribit, & varias clades ex direptionibus & vastationibus Danorum, ex populationibus & iniurijs Saxonum perpessam, varijs Romanorum collisam bellis explicat, de quibus in libris nostris de Historia Cantebrigiensis Academiæ explicatiùs egimus. Refert quoque Gurguntij temporibus institutum Gymnasium anno mundi 4321. & secundùm quosdam (inquit) 1829. Fidem facit

Historia Cantebrigiensis Academiæ. (41)

authoritate variorum librorum vetustorum quos inuenerat in monasterijs Angliæ, sed præcipuè Walliæ & Cornubiæ, & inter ea Morganensi monasterio: docetquè, in eo libro non solùm de Cantebrigia, sed de alijs urbibus Angliæ pertractari, librumquè sic incipere: Chronica verò quæ sunt imagines historiarum &c. Sed hunc Boulum quem tu non dum vidisti, authorem non agnoscis: ego tamen tuum Bullerum quem apud te vidisse se Baleus scribit, ante conspectum non contemnam, etsi eadem ratione licuisset, si insanirem. Certè summus ille publici iuris peritus qui eius mihi copiam fecit, magni æstimat, idquè meritò: ne posthac abs me conficta crimineris, quæ Boulo authori ascripserim. Liber adhuc superest, ut & omnes quos nominaui.

Sed quia fusior hic Boulus est, proniorquè in rem con- 6.
trouersam de antiquitate Cantebrigiensis Academiæ (ne qua suspicio esse possit falsæ aut authoritatis aut relationis quòd liber scriptus sit, & non dum extet publicè, ut nec multi alij nostri scriptores quibus utor) uisum est Ioannis Lydgati Lydgatus.
(Galfridi Chauceri, nobilissimi olim Poetæ discipuli, omnium poetarum sui temporis in Anglia facilè principis, sicut Baleus scribit etsi tu damnes, ut vanum ut & alios omnes qui a te non stant) proferre testimonium, opus iam ante annos multos Anglico metro formulis excusum, omniquè populo diuulgatum. In quo non suam profert sententiam, sed Bedæ & Alfridi in Beda. Alfridus.
(42) maiorem authoritatem transfert historiam: quos constantèr affirmare dicit, Cantabrum ducem Partholini regis Hiberniæ fratrem, Cantebrigiam super Cantam fluuium, muro cinctam, turrequè defensam condidisse, nomenquè Cantebrigiæ dedisse anno mundi 4348. à transmigratione Babiloniæ annis 230. & ante Christum annis 539. Authores præterea esse, Cantabrum Athenis edoctum, inde Philosophos aduocasse, & Cantebrigiæ docendi gratia collocasse: & ab his initijs ad suam (Bedæ & Alfridi) memoriam, primæ scholæ & Vniuersitatis nomine Cantebrigiam claruisse. Dein accessisse Cassiuellauni Regis fauorem anno à transmigratione Babiloniæ 532. qui multis concessis priuilegijs, Gymnasium non solum exornauit, sed etiam amplificauit: cumque Romam societate Iulij Cæsaris concedendum fuit, multos præclaros Cantebrigiæ prima uniuersitas.

Cantebrigiensis Academiæ viros secum abduxisse. Ad extremum, & antiquitate venerandam Academiam, & fama honesti nominis prædicatam esse, quòd nunquàm facinorosæ hæreseos infami nota contaminata extiterit. Hæc Beda & Alfridus Beuerlacensis interprete Lydgato, cuius verba etiam Anglica posuissem, si ipse Latinè non scripsissem, aut opus non extaret publicè. Hinc natum puto quòd Iosfridus Croilandensis historicus (cuius historiæ extremam partem quidam ad Petrum Blœsensem referunt) ad istum modum de Cantebrigia scribat. Iam magnam videmus, iam lætificatam ciuitatem Dei, & totam Angliam "factam frugiferam per plurimos Magistros "Doctoresquè de Cantebrigia exeuntes, ad similitudinem "sanctissimi Paradisi. Tantus erat honos Cantebrigiensis "Academiæ." Sed hæc non libenter audis (ô homo incredule & sine fide) nec authorem probas. Non video tamen quamobrem huic quem tantopere laudat Baleus, non adhiberem fidem, ut necessum sit ad origines examinare anxiùs & (43) scrupulosiùs. Si falsum dixerit argue, & Bedam atque Alfridum versa, quem te puto nunquam vidisse, ausum tamen affirmare absolutè in neutro esse, quod ipse non videris. Quis tibi misello fidem adhibebit, si tantorum scriptorum nullam fidem & authoritatem esse pronunties. Sed me reprimam.

Cantebrigiæ laudatio.

7. Secundùm Lydgatum est & alius scriptor, anonymos quidem, sed bonus author in primis, qui scriptis suis commendauit, Cantebrigiæ Vniuersitatem incœpisse ante tempus Cassiuellauni annis 322. & Cassiuellaunum extitisse post transmigrationem Babiloniæ annis 532. & Gurguntium floruisse anno Mundi 4317. circiter Dionisii Siculi tyranni tempora, ut Ranulphus lib. i. & iij. scribit.

8. Lego etiam in vetusto quodam libro Ioannis Warkeworth, Lanfrancum quendam idoneum authorem scripsisse chronicon Wallicè, quod olim inter chronica alborum Monachorum Morganiæ repertum, sic scriptum habuit. "Anno à mundi "creatione 4824. Gurguntius Bellini filius Bartholomeo & "Cantabro propter seditionem in partibus Hispaniæ factam, "apud Insulas Orchadum in mari obuiauit, quorum precibus "post multa acquiescens, concessit eis Hiberniam, tunc ad

"inhabitandam. Etiam eodem anno Cantebrigia sumpsit "originem." Hæc Lanfrancus.

Accedit istis vetus genealogiæ principum Cambrorum, 9.
Britannicorum, & Saxonicorum author, non minus grauis quàm doctus. Is linea seu prosapia principum Cambriæ, ubi de Bladud mentio est, sic scribit. "Facta est Cantebrigia à "Cantabro duce ante incarnationem per annos 394. & à Philo- "sophis frequentata," ut dicit Gildas in lingua Britannica. Hæc quidem ille. Eo etiam libro quem scripsit de victoria Aurelij
(44) Ambrosii (regis Britonum & reparatoris monasterij West-monasteriensis anno 1088. ut ex historia eiusdem ecclesiæ quam Ioannes Fiberius scripsit, intelligo) multa de Cantebrigia Gildam scripsisse, author est Ioannes Herrisonus. Idem genealogiæ scriptor, ubi ad Aluredum ventum est, in linea Westsaxonum ad istum modum habet. "Iste Aluredus "fundauit Uniuersitatem Oxoniæ anno domini 873. Sed "Cantebrigia erat fundata à Cantabro duce ante incarnationem "annis 394. & à Philosophis inhabitata." Et sic Cantebrigia erat ante Uniuersitatem Oxoniæ per 1267. annos, cuius libri Genealogici initium est: Cuilibet principi congruum, utile, & honestum est, genealogiæ suæ seriem cognoscere &c. quod addo, ut libro sit authoritas, cum non sit illi nomen.

Cantebrigia longe ante Oxonium.

Confirmat Richardus Diuisiensis, antiquus & ipse scriptor, 10.
doctus in primis atque elegans, ex Castro de diuisis in Wiltonia prouincia oriundus, qui in epitome rerum Britannicarum grauiter sanè in hæc verba scribit. Gurguntius. In huius tempore condita est ciuitas Scholarium Cantebrigia à Cantabro duce.

Diuisiensis.

His suffragatur Ioannes Herrisonus, Artium & Medicinæ 11.
doctor, & author non incelebris, idem planè in summa sentiens, quæ historiola, ac præterea docens, Cantabrum anno sexto Gurguntij eidem fuisse obuiam in mare. Scripsit iste anno salutis 1464.

Et Ioannes Rossus tuus in historia sua, ut antè retulimus 12.
cùm contra historiolam Cantebrigiensem eum non scripsisse diximus. Scribit enim ad istum modum. Et quia vir literatissimus erat Cantaber, viros literatos sibi collegit, & ibi studium generale incepit, quod nostris temporibus in magno

floruit honore. Addit præterea, quæ modò vocatur Cambrige, olim fuisse appellatam Cairgrant & Grantecestre, ut non sit (45) opus nouam & veterem Cantebrigiam tuo more comminisci. Scribit etiam, principis Partholais fratrem Cantabrum nomine, Cantabriæ ciuitatis Hispaniæ verum hæredem fuisse: ut unà intelligas, proprium illi nomen fuisse Cantabrum, & non patriæ, seu ut tu vocas gentile, quod eruditis, gentis seu familiæ nomen est, & cognomen hodiè dicitur, non regionis atque patriæ.

13. Nicasius Cadnæus quoque de aduentu Iulij Cæsaris, vir cum primis doctus, author est, ciuitatem Cantebrigiam studiorum matrem, fuisse anno mundi 4415. super Cantæ flumen in orientali plaga Britanniæ artificiosè constructam à Cantabro Regis Hispaniæ filio, tempore Gurguntij Regis Britonum, & multipliciter decoratam Philosophorum præsentia, ex qua processerunt Doctores & Poëtæ totius Europæ.

14. Quin & Guolphangus Iustus, rei Academicæ non indiligens scrutator, in Catalogo Academiarum tradit, esse qui Cantebrigiensem Academiam antiquiorem statuant, quàm aut Polydorus aut Baleus statuerunt. Quod certè est verissimum, cùm sint qui scribant tempore Regis Bladud, qui Gurguntium antecessit, fuisse conditam.

15. His subnectam Georgium Lilium, diligentem sanè virum, qui in chronico Anglorum Regum, in Aluredo contestatur, Cantebrigiensem Academiam ante Oxoniensem fuisse annis 265. nec tamen se extendit ultra Sigeberti tempora.

16. Cum istis, quod ad Gymnasii authorem attinet, consentit Georgius Coriatus, Poëta Oxoniensis, & cum primis elegans, hisce versibus:

Et duo sunt totum Gymnasia nota per orbem:
Oxonium studijs florens, mihi dulcis alumna,
Regis opus: tuaque illustris Rex Cantaber ædes, (46)
Magnificè florens sacris Academia musis.

Huius personæ etsi vetustatis commendatio non accessit, at certè sententiæ. Non enim ipsam peperit iuuentus, sed initium dedit antiquitas. Nam quod legit prodidit, non quod fecit Coriatus: etsi in negotijs istis non multum sibi arroget.

17. Secundùm hos Stoueus est, in cuius authoritate totus con-

quiescis, qui in epitome chronicarum ex antiquis monumentis, his subscribit, quem tamen tu Oxoniensis aduersari dicis. Is postrema sua æditione, δευτέραις φροντίσεσιν aucta, & non ante annum domini 1566. in octauo excusa, scribit, Gurguntij temporibus constructam academiam: Sigeberti reparatum. At Gorbomanni temporibus (quem Huntudonensis & Monemutensis Gorbonianum vocant) qui extructam dicunt, errore nominis Grantam delusos censet, quòd Cantebrigiam Grantam quoque ea ætas nominauit. Atque ita cum Grantam Lincolniensem ædificatam dicerent, Grantam Eliensem ædificatam scribunt. Sed cum ædificatam dicunt, reparatam & restitutam (quòd latiniùs tua venia dicitur, quam tuum restauratam) intelligunt: cum alioqui unum & idem principium ætate Gurguntij (quod iam nunc constat) atque etiam Gorboniani (quod non dum constat) natura esse negat. Nec Stouei Anglicè scribentis & vulgi errorem opportunè prodentis, nobis inconsultis, interest, (si oppugnes) quanto artificio tu secernas Grantam à Grantamia affectato illo tuo declinandi commento, cùm in corrumpendo, rationem atque normam vulgus non sequatur, sed pro more suo perturbat omnia, & utramque, Grantam sua lingua citra rationem nominat. Neque enim error rationis est, sed inscitiæ. Artificium illud
(47) tuum in formandis nominibus docuisses rudem plebeculam antequam lapsus sis a Granta in Grantam, & non Stoueum atque Londinensem, qui tantum referunt errorem. Monemutensis verò lib. i cap. xxi. de templis extructis & reparatis à Gorboniano scribit, de ciuitatibus non scribit. Etsi Eulogij historiarum scriptor, libro secundo 5. lib. (nam quintum in plures diuidit) Gorbonianum ciuitates renouasse, duas autem de nouo ædificasse monumentis tradidit, Grantam scilicet & Cantebrigiam, easquè suo nomine insigniuisse: pari forsan cum priori errore. Nam Granta seu Cantebrigia nominis similitudine nihil habet cum Gorboniano commune, nisi cum Grandobodia altero eius apud authores corrupto nomine conuenire dicas. Hinc tamen natum videtur, quòd historia sancti Albani, & Thomæ Lanqueti chronicon tradant, ante Christum natum 303. per Gorbonianum Cantebrigiam extructam. Nisi si fortè idem Eulogij author, Cantebrigiense

Gorbonianus.

Granta & Grantam.

Castrum Cantebrigiense.

castrum vocet Grantam, quo nomine id olim appellatum, antiquæ memoriæ scriptor Fælix monumentis suis prodidit. Geruasius tamen Tilberiensis Cantubricam antiquitùs appellatum scribit. At Grantam pro castro dixisse, non fit veresimile, cùm castrum urbs non sit: de qua hic sermo est. Quomodocunque se res habet, etiam ista authoritate Eulogij, multò antiquior est Academia quæ Cantebrigiæ est, quàm quæ hodie est Oxoniæ.

18. Sequitur & Iacobus Middendorpius de Academijs celebrioribus, & Cantebrigiensem Oxoniensi antiquiorem dicit. Addit & hoc, sunt qui adhuc antiquiorem putent. Is postrema sua æditione idem fatetur, sed confessus nostros historicos sibi parùm notos, ab historia ad commiserationem, ad sana consilia, quæ nos ante illum nostro libro Oxoniensem docuimus, desciuit, & vestigijs nostris cætera incedens, nihil ad rem fœliciter ex suo peperit, hæsitans, perturbans & alia imperfectè (48) comminiscens.

19. 20. Sed hi postremi, recentes sunt. Redeo ad Antiquos: Ranulphum dico & Huntudonensem. Sic enim Henrici Huntudonensis, summi historici & archidiaconi, nomen in vetustis codicibus scriptum inuenio. Hi libris historiæ suæ primis, inter antiquissimas & nobilissimas totius Britanniæ urbes Cantebrigiam connumerant. Vtriusque verba subscriberem, nisi quòd uterque idem prodiderit. Quia tamen Huntudonensis pleniùs scribit, atque alterum tum antiquitate, tum authoritate anteuertit, eius solius verba subiunxisse satis fuerit. "Erat autem (Britannia inquit) ciuitatibus quondam "viginti octo nobilissimis insignita, præter Castella innumera, "quæ & ipsa muris, turribus, portis, & seris erant instructa "firmissimis. Ciuitatum autem nomina, hæc erant Britannicè. "Cairbranc, id est Eboracum. Cairchent, id est Cantuaria: "Cairgorangon, id est Wigornia: Cairlunden, id est Lundonia: "Cairlirion, id est Leicestria: Caircollon, id est Coleceastria: "Cairgloue, id est Glouecestria: Caircei, id est Ciceastria: "Cairbristou, id est Bristollia: Cairceri, id est Cireceastria: "(Asserus de gestis Alphredi anno 679. Cirrenceastre interpre-"tatur,) Cairguent, id est Winceastria: Cairgrant, id est "Granteceastria: quæ modò dicitur Grantebrigia: Cairlion,

Antiquæ urbes.

Cantebrigia antiqua ciuitas.

"quam vocamus Cairleuil, Cairdauri, id est Dorcestria: Cair-
"dorm, id est Dormeceastria: quæ sita in Huntedonensi
"prouincia super flumen quod vocatur Nen, penitùs destructa
"est: Cairloitchoit, id est Lincolnia: Cairmardin, quæ nunc
"quoque sic vocatur: Cairguorton, Caircucerat, Cairguorte-
"gern, Cairurnach, Caircelennon, Cairmeguaid: Carleil, id est
"Luguballia: Cairperis, id est Portchestre: Cairlegion, in qua
"fuit archiepiscopatus tempore Britonum: nunc autem vix
(49) "mœnia eius comparent, ubi usca cadit in Sabrinam: Cair-
"draiton, Cairmaircipit (forsan Cairmunicip, quod Nennius
"Verulamium, notam adhuc urbem propter Sanctum Albanum,
"vocat:) Cairsegent, quæ fuit super Thamesin non longè à
"Reding, & vocatur Silcestre. Hæc erant nomina tempore
"Romanorum & Britannorum. Hactenus Huntudonensis."
Cui consentit & Gildas de gestis Britonum, qui viginti octo esse dicit, & recenset nominatim, sed sine interpretatione. Et Ranulphus quoque qui enumerat quidem, sed pauciores: & pro Cairperis & Silcestre, legit Caerberis & Selecestre. Sunt & alij qui triginta duas recensent, & Caerperis legunt. Ex libro de descriptione Angliæ Edwardi Illustrissimi Comitis Darbiæ ex Bibliotheca Castri sui Lathami, inter antiquas urbes legi Reptacestre, quæ alio nomine Ruptimuth nominatur eodem libro. Alfridus & Radulphus Marrham in manipulo chronicorum viginti octo fuisse dicunt, sed decem & octo tantùm referunt, & aliquibus nominibus scribendis à cæteris variant: ut Cairlud, id est Lundon: Caerglau, id est Glouceastria: Caerceri, id est Circestria: Caergrant, id est Cantebrigia (quo modo etiam nominat Galfridus Ufforde in Scuto Bedæ) Caerleil, id est Luguballia: Caerporaris, id est Porcestria: Cairdorin, id est Dorcestria: Cairludcoth, id est Lincolnia: Caermarlin, id est urbs Merlini: Caersegent, id est Silicestre, quæ super Thamesin non longè à Redinges ponitur: Caerlium vel Caerlegion, id est urbs Legionum: Caerbadon, id est Bathonia: Caerpaladur, id est Septonia, quæ hodiè dicitur Shaftesbery. Ninianus quoque in Eulogio historiarum has easdem urbes recenset: & Nennius in Catalago urbium: & lib. de rebus gestis Britonum cap. 2. Asserus de gestis
(50) Alphredi anno 875. de Grantabricge quoque meminit.

21. De his viginti octo ciuitatibus, muris, turribus, portis atque propugnaculis benè munitis, Beda quoque ecclesiasticæ historiæ gentis Angl. lib. j. cap. j. meminit. Muros habuisse inter eas Cantebrigiam, quam Grandacestriam in impressis, Grantacestre in scriptis, & Grantaceastre in Saxonicis libris Beda vocat. Idem Beda lib. iiij. eiusdem hist. cap. xix. in illis, cap. xxj. in Saxonicis apertè docet. Nam iuxta urbis muros (inquit) repertum est ex albo marmore diuæ Etheldredæ monumentum. Ex verbis item commemoratis Henrici Huntudonensis lib. j. de antiquis urbibus, & Ranulph. Cestrensis ex lib. j. cap. xlvij. de ijsdem scire licet, non solùm Castella, sed & ciuitates illas viginti octo muris cinctas, turribus, portis atque seris fuisse defensas. Id etiam Cair vocabulum loquitur, (Cair enim lingua Troiana ciuitas dicitur) quod non nisi urbibus muro septis attribuitur: nam ipsum, murum significat, ut Cambri dicunt. De hac urbe Cairgranti nomine, meminit quoque historia sancti Albani, qui Caxtoni Impressoris nomine circumfertur: & sine cognomento Robertus quidam, qui sub Henrico tertio scripsit, in ipsis Librorum initijs. Sed extitisse Cantebrigiam atque eius Academiam Britannorum & Romanorum temporibus, & eas antiquas atque nobiles, ex his quidem constat satis.

Muro cincta Cantebrigia.

Cair. Geruas Tilber. 2. decis. ca. 47.

22. Fuisse autem ante Sigeberti tempora studium Cantebrigiæ, & hæc docent, & diploma illud magni regis Arthuri, quod subsequitur. Arthurus regali à Deo fultus dignitate, omnibus suis salutem. Quia omnipotens Deus per misericordiam clementiæ suæ absque ullo antecedente merito, sceptra regis mihi largitus est, libenter ei ex eo quod dedit retribuo. Idcirco eius gratia eruditus, pro amore cœlestis patriæ, remedioquè animarum antecessorum meorum Britanniæ regum, pro (51) augmentatione insuper reipub. regni mei Britanniæ, ac profectu spirituali scholarium in lege domini iugitèr Cantebrigiæ studentium, consilio & assensu omnium & singulorum Pontificum & Principum istius regni, & licentia sedis Apostolicæ, statuo præsenti scripto, & firmiter decerno, ut ciuitas Scholarium prædicta (ubi hactenus splendorem scientiæ & lumen doctrinæ, gratia fauente conditoris, mei prædecessores acceperunt) à publicis vectigalibus & operibus onerosis absoluatur,

Arthurus.

Reges ante Arthurum Cantebrigiæ docti.

ut quietudine doctores inibi & scholares valeant doctrinæ studio inhærere, sicut gloriosus rex Britanniæ Lucius decreuit, christianitatem amplectens prædicatione doctorum Cantebrigiæ. Quamobrem sint scholares atque doctores Cantebrigiæ manentes, in tranquillitate perpetua tuti, priuilegijsque muniti regalibus cum suis rebus & familiaribus ab omnibus sæcularibus seruitutibus, nec non à regalibus tributis maioribus seu minoribus. Datum anno ab incarnat. domini 531. vij. die Aprilis, in ciuitate Londinensi.

Eluani (credo) Meduuini & aliorum.

Fauor principum in literarum studiosos.

Hæc Arthurus. Olim enim principes (ut & hodiè quoque) maximè fauebant literatis. Siquidem lib. 10. codicis, de professoribus & medicis sic lego, Imperatore Constantino authore. "Medicos, & maximè archiatros vel ex archiatris, "Grammaticos & professores literarum, & doctores legum, unà "cum uxoribus & filijs, nec non & rebus quas in ciuitatibus "suis possident, ab omni functione, & ab omnibus muneribus "vel ciuilibus vel publicis immunes esse præcipimus: & neque "in prouincijs hospites recipere, nec ullo fungi munere, nec ad "iudicium deduci, nec exigi, vel exhiberi vel iniuriam pati, "ut si quis eos vexauerit, pœna arbitrio iudicis plectatur. (52) "Mercedes etiam eis & salaria reddi iubemus, quo faciliùs "liberalibus studijs & memoratis artibus multos instituant." Eos moribus & doctrina claros esse voluit Imperator Iulianus, seu, ut in aliquibus codicibus Iustinianus. Nam proxima lege per horum aliquem sancita, sic scribitur. Magistros studiorum doctoresque excellere oportet moribus primùm, deinde facundia. Ex quibus legibus præter fauorem principum, & hoc quoque scire licet: illis diebus in usu fuisse & nomen Doctoris & magistri. Verùm hæc obiter: ad Arthurum remigro. Cuius authoritatem si quis eleuare studeat, quòd Polydorus Ang. Hist. lib. iij. vana esse quæ de Arthuro scribuntur astruat, is non videtur mihi vetustatis monumenta diligenter euoluisse, sed de rebus eius planè somniasse, cùm de gestis Arthuri, de regno, de castris, de regijs, de conuiuijs, de legibus, de Academiis, de vita, de morte, de sepultura plena sint omnia: adeo ut hîc Io. Lelando de assertione Arthuri magis accederem, si nullum mihi de vetustate iudicium esset, quàm Polydoro, qui ut in aliis, ita & hîc licentèr errat, ut pace eius

dixerim, etsi in aliis benè gestis commendarem. Quem, ne aliquando intelligerentur errores, fama percrebuit, atque etiam cognitum & compertum certò est, tot historias nostras vetustas & manuscriptas immani scelere igni commendasse, quot ne plaustrum quidem posset capere atque sustinere, arbitratus, ut credo, se eius generis omnes solùm habuisse: aut veritus sibi vitio dari, quòd secutus legem iampridem librorum veterum castigatoribus datam (ut ipse de se ait in præfatione in Gildam) nonnulla resecuerit, quæ scriptores prodiderunt. Supersunt tamen deo volente quamplurimi omnis generis, & illis Polydori multò pleniores & perfectiores. Qui si conseruentur, nec ea barbarie atque feritate consumantur, qua tum cùm monasteria nostræ ætatis legibus sunt sublata, spes (53) est ad rerum Britannicarum superiorum temporum cognitionem, & ad præsentium & futurorum magnum usum futuros. Quamobrem non video cur Adamus Muremutensis, homo Britannus & Historicus Londinensis vetus, tantopere conquestus sit in prologo operis sui de continuatione hist. Matt. West. paucos esse scriptores factorum antiquorum memorabilium in Britannia, cum tamen Albert. Crantzius homo externus, in hist. Sax. scribat, in Anglia fuisse annales multos, et ut eius utar verbo, expeditissimos. Ob quam causam multa de hist. Anglica suo operi intertexere recusauit, atque ad Annales Anglicos data opera Lectorem relegat. Sed de libris hæc. Redeo ad Arthurum, cuius historiam vehementer laudo. Excipio quasdam aniles fabulas, quas Gul. Nouiburgensis in procœmio, & Henr. Marleburgensis suo damnat in libro, cùm alioqui dignus Arthurus erat, quem veraces historiæ prædicarent, ut idem Marleburgensis censet, quòd labentem patriam sustinuerit, infractos ciuium animos ad bellum acuerit, multas regiones Britanniæ subiugauerit, (ut ex lib. de legibus. S. Edwardi scire licet) & alia multa egregiè gesta perpetrauerit. Fabulas enim volo tolli, non personam. Neque enim vanum est fuisse Arthurum, cùm Giraldus, qui eo tempore vixit, se eius ossa contrectasse scribat: & Galfridus multa ab eo præclarè gesta prædicet. Genealogiæ scriptor quoque ait mortuum esse eum anno Domini 542. & sepultum iuxta Glastoniam. Sed corpus eius postea cum corpore Gueneueræ uxoris suæ

Polydorus veteres historias combussit.

Copia antiquorum codicum.

In alijs codicibus, Mirimuthensis.

Lib. 1. cap. 22.

De Arthuro historia.

Arthurus erat.

anno Christi 1180. tempore Henrici secundi ad ecclesiam translatum esse. Scribunt quoque Rogerus Houedenus, & Gualterus Couentrensis in annalibus Anglorum anno 1191.
(54) Richardum primum Angliæ regem dedisse Tancredo Siciliæ regi nobilis Arthuri gladium, quem Britones vocabant Caliburne. Caliburne. Nennius etiam, sapiens ille & vetustus scriptor cap. lib. sui de gestis Britonum 62. refert Arthurum duodeciès oppugnasse Saxones, & ultimo bello solum interfecisse 840. viros, pari virtute cum illa Alexandri Macedonis in Ciuitate Cori, de qua Iustinus Historicus meminit. Quid pluribus, etiam Ranulphus Cestrensis ex Giraldo scribit lib. suo 7. cap. 23. anno 1172. verissimum esse, fuisse Arthurum & inuentum Glastoniæ, nec omittit frontis latitudinem & tibiarum longitudinem. Hos si non audis, horum fides si nulla sit apud te, en chartam Henrici secundi quam ipsi vidimus saluam atque integram, equite in cera viridi consignatam, sigillo de filo serico albo atque rubro pendente confirmatam, in qua se lectum audiuisse scribit Henricus secundus Arthuri priuilegium monasterio Glastoniensi concessum. Eius verba hæc sunt. "Henricus Dei gratia rex Angliæ, Dux Normanniæ, Aquitaniæ, "& Comes Andegauiæ, Archiepiscopis, Episcopis, Abbatibus, "Comitibus, Iusticiarijs, Baronibus, Vicecomitibus & omnibus "fidelibus suis Francis & Anglis totius Angliæ, salutem. "Quoniam quæ seminauerit homo hæc & metet, ecclesiæ "Glaston. fundamentum iaciens (quæ dum in manu mea "fuerat incendio consumpta in cinerem resedit) eam domino "volente (persuadentibus Eraclio patriarcha Hierosolimitano, "Baldwino Archiepis. Cantuariensi, Richardo Wintoniensi "episcopo, Bartholomæo Exoniensi episcopo, Radulpho de "Glanuil cum multis alijs, per me aut hæredes consummandam) magnificentiùs reparare decreui. Quæcunque etiam "a prædecessoribus meis Willielmo primo, Willielmo secundo, "& Henrico auo meo, sed & ab antiquioribus, videlicet Sancto
(55) "Edgaro patre. S. Edwardi, ab Eadmundo & patre ipsius "Edwardo, & Elfredo auo eiusdem, Bringwalthio, Kentwino, "Baldredo, Ina, inclyto Arthuro, Cundredo, & multis alijs "regibus Christianis: sed etiam à Kinewalla quodam rege "pagano (quorum priuilegia & chartas feci diligenter inquiri,

" & coram me præsentari & legi) confirmata sunt prædictæ
" ecclesiæ (quæ olim a quibusdam mater sanctorum dicta est,
" ab alijs tumultus sanctorum, quam ab ipsis discipulis domini
" ædificatam, & ab ipso domino dedicatam primò fuisse
" venerabilis habet antiquorum authoritas) ego quoque in
" honorem dei & beatissimæ virginis matris suæ (quæ locum
" illum sibi specialem & primam in hoc regno elegit) &
" omnium sanctorum ibidem quiescentium, pro salute animæ
" meæ & antecessorum & hæredum meorum concedo, & hac
" mea charta confirmo omnes libertates & dignitates, priuilegia
" & liberas consuetudines, quæ à prædictis nobilibus viris
" collata sunt præfatæ ecclesiæ, & apostolicis sanctionibus
" munita, & a beatis Ealfego & Dunstano Archiepiscopis,
" & quondam loci illius monachis, & a prædecessoribus eorum
" & posteris roborata &c. Testibus Eraclio patriarcha Hiero-
" solimitano: Willielmo Remensi Archiepiscopo, Baldwino
" Archiepis. Cantuariensi, Richardo Winton. episcopo, Bar-
" tholomæo Exon. episcopo, Reginaldo Bathon. episcopo,
" Willielmo Comite de Mandeuil, Radulpho de Glanuil &
" multis aliis apud Westm. Hactenus Henricus secundus."
Audio etiam in Arce Londinensi inter regni vetustas concessionum tabulas atque monumenta, superesse adhuc vetus scriptum, quod iurisconsulti vocant inspeximus, in quo Arthuri concessionum Cantebrigiensi Academiæ mentio est. Id se vidisse aliquando testatur magnæ fidei & authoritatis vir Dominus Nicolaus Bacon: magni sigilli Angliæ hodiè (56) custos, ostendente Ioanne Croco, ex sex scribis Cancellariæ regiæ uno. De qua re qui certior esse cupit, eum adhuc viuentem, sanum & valentem consulat, tantæ humanitatis atque comitatis virum, ut cuiuis postulanti nullo negotio verum fateatur: ne posthac dicas me hæc finxisse. Quod si Rolandi sui figmentis similia Polydorus existimet quæ de Arthuro scribuntur, parum illis tribuet credo historicis: qui Assuerum (quem Latini Xerxen, Chaldæi Artaxerxen primum vocant) tradunt conuiuium maximis sumptibus & delitijs celebrasse Susis in regia Cyri, ex candido varioque lapide structa, columnis aureis suffulta, aureis lacunaribus concamerata, gemmis distincta, cœli faciem imitata, micantibus stellis

Charta Arthuri.

Nico. Bacon.

Regum opera.

radiata, multisque alijs insignita, quæ fidem credo apud eum superarent, cùm tamen usu comperimus principes terrestres esse Deos, & artis, sumptusquè potestate posse cœlos imitari, & incredibilia quædam humana opera efficere ac præstare. Quod qui nescit, fossam Vandalorum, quam vocant Wansdich, in Wiltonia consideret, tumulum quoque Baronum in monte Ambrij, & murum pictorum in Britannia boreali animo verset. Fossam quoque Sancti Edmundi in planitie Nouomercatensi in Euroanglia contempletur, quæ vasta & profunda, ad sex passuum millia, ut aiunt, extenditur. Quam quòd dæmonis arte potius quàm humana opera factam vulgus putat, Dæmonis fossam vulgus nominat: cum tamen Gul. Malmesb. lib. de pont. ij. quo loco de monasterio S. Edmundi ex professo sermonem facit, a Canuto factam scribit, ne monasterium S. Edmundi vectigalium exactores inquietarent. Erat enim Canutus, vir bonus, & religiosissima deuotione cuncta ferè Angliæ cœnobia regali munificentia veneratus est, & opibus (57) ditauit, ut Gul. Thornæus in chronicis, anno 1017. author est. Sed de regibus quid attinet dicere, cùm sint apud nos priuati mercatores, qui maiora possunt quam M. Crassus apud Romanos, qui neminem diuitem existimabat, qui exercitum alere nequiuisset: quàm Marcianus apud eosdem, qui priuatis posset fortunis publica explere dispendia: Trebellio authore in Gallienis duobus: quàm Xerxes apud Persas. quàm Caligula inter Cæsares. Siquidem uti ab isto iactæ moles infesto & profundo mari, excisæ rupes durissimi silicis, & campi montibus aggere æquati, & complanata fossuris montium iuga, incredibili quidem celeritate, cum moræ culpa capite lueretur, uti Suetonius in Caligula, ita a nostris factum credideris. Nam & mouere montes, replere conuallia, ædificare turres, palatia plus quàm regalia constituere, hortos, arbores, fructus, flores, lacus denique pauculis diebus ponere atque tollere, regiones quoque propemodum acquirere, & uniuersum credo orbem retro referre profusione nummi possunt: quasi illis fuisse viderentur ludibrio diuitiæ. Nam quas cum honestè habere licuisset ad præclara facinora, abuti per lasciuiam profusiùs properassent. Quemadmodum autem Monasterium à Sigisberto sit fundatum in villa regia Anglorum, quæ tunc

Fossa Sancti Edmundi.

Mercatorum facta.

Beatrices-worth.

temporis Beatricesworth seu Beodricescurte (utroque nomine vocabatur) nunc villa S. Edmundi dicitur, & quemadmodum Canutus post annos 383. quàm sit extructum, clericos præter ordinem viuentes eiecit & mutauit in Monachos, in epitome chronicon S. Edmundi & in fine libri (non historiæ) Ioannis Bramis: & anno 870. in flor. historiarum disces. Nam hîc commemorare non facit ad institutum, etsi cognitu sit dignissimum. Quamobrem hæc & Arthurum mitto, ad leges Edwardi regis, Ranulphum lib. 7. cap. 23. ad Rastellum & Lelandum te relego, & ad Honorium venio. Magnam enim (58) antiquitatem & eius indultum monstrat.

23. Honorius primus.

Honorius episcopus seruus seruorum Dei, dilectis filijs doctoribus & scholar. in uniuersitate Cantebrigiæ studentibus, salutem & Apostolicam benedictionem. Dilectissimi in Christo filij, non absque labore & plurima turbatione didicimus, quomodo multitudine nefanda Paganorum, uniuersitas vestra olim celeberrima vehementer affligitur. Quorum prauitate nonnulli, propriæ salutis immemores, luporum faucibus & vulpina facie libertates & priuilegia, quæ vobis & prædecessoribus vestris in eadem uniuersitate studentibus gratiosè indulsit sedes Apostolica moliuntur eneruare: Ita quòd plures ecclesiarum præpositi absque rationis iure minus iustè in vos iurisdictionem indebitam & insolitam usurpantes, quanquam non consuerunt hactenus, ad uniuersitatem vestram accedunt, materiam perturbationis & discordiæ seminantes, non correctionis, emendationis, aut reformationis ibidem officia exercentes, contra inhibitionem sedis Apostolicæ. Volentes igitur ut tenemur iusticia suadente, paci & tranquillitati Uniuersitatis vestræ paterna sollicitudine salubriter prouidere, ubi clementia saluatoris poculum doctrinæ salutaris scientiæ hausimus tunc agentes in minoribus, prædecessorum nostrorum Romanæ ecclesiæ Pontificum Eleutherij, Fabiani, Leonis, Simplicij, Felicis, & Bonifacij vestigijs debitè inhærentes, authoritate omnipotentis Dei districtiùs inhibemus sub pœna excommunicationis, quam veniens in contrarium ipso facto incurrat, ne quis Archiepiscopus, Episcopus, Archidiaconus, aut eorum officiales, seu visitatores generales aut speciales à sede Apostolica deputati, audeat in aliquem vestrum suspensionis

Honorius Cantebrigiæ.

(59) vel excommunicationis, seu interdicti sententias inferre, aut vos seu familiares vestros molestare præsumat, sed Cancellarius cum rectoribus de consilio saniorum & seniorum vestræ Uniuersitatis secundùm statuta vestra corrigere & emendare studeant, charitate semper media, secundùm quod magis expedire videritis. Si quis verò subditorum vestrorum statutis vestris contraire præsumpserit, aut contempserit obseruare, eum ecclesiastica sententia percellatis. Quam scilicet sententiam rationabiliter latam, tam à diœcesiano Episcopo, quàm ab alijs inconcussam usque ad condignam cum humilitate & pœnitentia satisfactionem præcepimus obseruari. Decreuimus etiam quòd nulli omnino hominum liceat hanc paginam nostræ concessionis, voluntatis, exemptionis, & libertatis infringere, vel ei aliquatenus contraire. Si quis hoc attemptare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei se nouerit incursurum. Scriptum apud Sanctum Petrum anno ab incarnatione verbi 624. vicesimo die mensis Februarij. Hæc Honorius paulò ante Sigeberti tempora, qui Cantebrigiensem Academiam condidisse creditur secundùm Polydorum, anno salutis 630. secundum alias 635. Hic Honorius ille est, qui Honorium Archiepiscopum Cantuariensem ab Augustino quintum anno domini 630. instituit. In hac Bulla (ut vocant) obseruandum quoque & illud est, ex aliorum Romanorum Pontificum indultis inspectis referri, Cantebrigiæ fuisse Academiam etiam Eleutherij ætate, qui sedebat anno domini 184. & eam iam tum olim celeberrimam, antequam à Danis destrueretur. Id ex eo quoque scire licet, quòd Uniuersitatem vocet, quòd ad doctores & scholasticos scribat. Idem & alij quoque scriptores antiqui quos dudum produximus, prodiderunt, cùm uniuersitatem dicant, cùm doctores, magistros,
(60) Philosophos, Astronomos & Poëtas commemorant, quos ex ea in uniuersam Europam manasse pronuncient. Atque ita constat Uniuersitatem fuisse Cantebrigiæ & Honorij primi ætate, & longè antè, Eleutherij quoque tempore. Eandem fuisse & Sergij primi tempestate, ex eius quoque indulto scire licet, quod iam produco. Neque enim longum est, & antiquitatis gratia cognitu est iucundum.

Academia fuit Cantebrigiæ Eleutherij temporibus.

Sergius episcopus, seruus seruorum Dei, dilectis filijs 24.

Sergius primus.

Doctoribus & Scholaribus uniuersitatis Cantebrigiæ in Anglia studentibus, salutem & Apostolicam benedictionem. Quoniam fama bonæ opinionis in doctrina fidei Orthodoxæ vestræ uniuersitatis ubique terrarum diffunditur & experti sumus, ut vobis gratiam faciamus, inducimur iusticia suadente. Eapropter dilecti in Domino filij, vestris piis & honestis iustisquè postulationibus annuentes, paci & tranquillitati vestræ Uniuersitatis almæ, ubi odor deuotionis cum labore sanctitatis adesse solebat, sollicitè volentes prouidere, præsentium authoritate decreuimus, ut nulli Archiepiscopo seu Episcopo, aliiue ecclesiasticæ personæ vel seculari liceat, Uniuersitatem vestram aut aliquem vestrum suspendere seu excommunicare, vel quolibet sub interdicto ponere, absque summi Pontificis assensu, vel eius mandato speciali. Prohibemus insuper, ne quis priuilegia vobis à sede Apostolica gratiosè concessa vel indulta, ausu temerario infringere seu restringere præsumat vel attemptet. Nulli igitur hominum omnino liceat hanc paginam nostræ concessionis & exemptionis infringere, vel ei quouismodo contraire. Si quis autem hoc attemptare præsumpserit, indignationem Omnipotentis Dei, & beatorum Apostolorum Petri & Pauli se nouerit incursurum. Scripta Romæ in Ecclesia Lateranensi anno ab incarnatione (61) verbi sexcentesimo octuagesimo nono, tertio die mensis Maii. Ex hac concessione, præter nomen & authoritatem uniuersitatis, & illud obseruare licet, fuisse ante Sergii tempora, aliorum R. P. priuilegia Uniuersitati concessa, quæ hic confirmat: inter quæ illud est Honorii primi, quod ipsum, etiam Bonifacii, Felicis, Simplicii, Leonis, Fabiani, & Eleutherii diplomatum, gradatim & successione temporum meminit. Iam verò diplomata Ioannis vicesimi secundi, & Bonifacii noni, recentiorum temporum R. P. quid attinet hic commemorare, cum ille tantùm nomen, authoritatem, & priuilegia Uniuersitatis bellicis tumultubus & antiquitate attrita & propemodùm abolita & consumpta supplicationibus Edwardi Angliæ regis eius nominis secundi, reuocando restituit & confirmauit, anno pontificatus sui secundo, quinto idus Iulii cùm ageret Auinione: iste, ne Cancellarius ab uniuersitate electus, ab Eliensi Episcopo confirmetur, bonitate sua indulsit: hocque iste, anno

Cantebrigiensis Academiæ per Ioannem confirmata & restituta.

domini 1402. illud ille anno Christi 1316. etsi hoc factum legimus anno verbi incarnati 1320. & Edwardi secundi 14. apud Petrum de Icham. De hac historia mentio est, in quodam lib. Rob. Remington de gestis regum Angliæ, cuius initium est: non solum audiendis sacræ scripturæ verbis aurem sedulus auditor accommodare tenetur &c. Hoc anno (inquit) de studio Grantebrigge facta est uniuersitas (sicut est Oxonium) per curiam Romanam. Quasi prius non esset Academia. Fuisse autem multis antè sæculis Academiam, per ambitum huius libri iam satis diximus: & fractam pene atque attritam, per Ioannem in integrum restitutam, iam referimus. Quamobrem reuertar ad Cadwalladri superiora tempora, atque ab
(62) antiquitate omnia repetam, ubi primum ista Honorii & Sergii confirmauerim. Suspicor enim Oxoniensem, tantam antiquitatem habiturum suspectam. Dabo igitur ut veram intelligat. Quod dum facio, spero me cum tædio legentis non dicturum. Curabo enim ut omnia sint quoad possum breuissima.

Controuersia inter Canteb. Academiam & Epis. Eliensem.

Anno igitur salutis 1430. sedente Martino eius nominis quinto Romano Pontifice, orta controuersia est inter Eliensem episcopum & Academiam Cantebrigiensem, Ioanne Holbroke Cancellario, de iurisdictione ecclesiastica, quam ut a multis annis authoritate principum & Ro. Pontificum exercuerat Cantebrigiense Gymnasium, ita Eliensis episcopus ad se iure suo pertinere existimabat, quòd Cantebrigia in diœcesi Eliensi constituta sit. Academia autem haud lubenter renuncians consuetudinibus, quas vetustatis priuilegia ac vetera statuta condita, ab authoritate Principum & Romanorum Pontificum pendentia, fecerant, & longus usus confirmauerat, omnem causam supplicibus literis ad Martinum Pontificem Romanum referebat. Ille autem causæ nescius, delegatos suos constituit Priorem de Barnewel, & Ioannem Deping Canonicum Lincoln. ad definiendam controuersiam, per literas suas secundo nonas Iulij, anno pontificatus sui 13. scriptas, qui erat annus domini 1430. Coram his contestata lis est, constituti procuratores (quos nominare nihil attinet, ut nec cæteras causæ circumstantias apponere, breuitatis causa) prolata indulta Regia & Pontificia (inter quæ ista Honorij & Sergij erant) producti usus ecclesiastici iuris longinqui testes septem, ex quibus

nonnulli senes admodum, omnes iureiurando astricti ad veritatem, cæteraque peracta, quæ in huiusmodi causis iure requiruntur. Transcripta præterea diplomata pontificia Honorij & Sergij sunt, propter vetustatem fermè consumpta, (63) per Ric. Pyghtesley notarium publicum, in hac causa scribam authoritate apostolica deputatum, ad futuros usus Academiæ, propter eorum notoriam vetustatem, ut Scribæ verbis utar. Postremò, per delegatos supradictos, authoritate Martini Pont. Ro. constitutum & definitum est, ut Academia Cantebrigiensis ecclesiastico & spirituali, ut prius, iure uteretur: prohibito ne quis Archiepiscopus, aut alius ecclesiasticus interturbet, ad sensum Honorij, aut sacrificijs interdicat, ad voluntatem Sergij: testibus tum alijs, tum Radul. Remington & Ric. Pightesley notarijs publicis, publicis suis instrumentis seorsim in hoc scriptis, & res gestas cum suis circumstantiis confirmantibus. Quam sententiam authoritate Martini latam, scriptam & obsignatam curiosiùs, Eugenius 4. R. P. (qui plurimùm fauebat Academijs, Romanam restituit, & aliquot passim in Europa instituit, authore Sabellico) per literas suas datas Romæ apud S. Laurentium in Damaso anno verbi incarnati 1433. decimo quarto cal. Octobris, anno pontificatus sui tertio, confirmauit. Quas in perpetuam memoriam rei gestæ, & antiquitatis Academiæ, ut mihi graue non fuerit ascribere, ita spero nemini futurum legere atque scire. Eugenius Episcopus seruus seruorum Dei, ad futuram rei memoriam. Dum attentæ considerationis indagine perscrutamur, quòd per literarum studia, fauente charismatum cunctorum largitore domino, viri succrescunt scientiis eruditi, diuini nominis fideiquè catholicæ cultus protenditur, omnisquè prosperitas conditionis adaugetur humanæ, libentèr non solùm loca quibus huiusmodi studia vigent, illorumque supposita gratiis & libertatibus fulcire satagimus, sed etiam illa quæ pro studiorum subsistentia, necnon eorum & suppositorum huiusmodi fauori- (64) bus proindè facta comperimus, ut illibata persistant, cùm à nobis petitur, apostolicæ confirmationis munimine roboramus. Dudum siquidem ex parte dilectorum filiorum magistrorum doctorum & scholarium Uniuersitatis studii Cantebrigiæ Eliensis diœcesis, piæ memoriæ Martino Papæ quinto præ-

Diplomata pontificia transcriptæ.

Rad. Remyngton. Rich. Pightesley.

Eugenius quartus.

decessori nostro exposito, quòd olim fœlicis recordationis Honorius Papa primus et prædecessor noster, pro incremento & in fauorem doctorum & scholarium qui tunc erant & pro tempore forent Uniuersitatis huiusmodi, per quasdam literas sub dat. Romæ apud Sanctum Petrum anno ab incarnatione domini sexcentesimo vicesimo quarto, die septima Mensis Februarii, inter cætera districtiùs inhibuerat sub pœna excommunicationis, quàm veniens in contrarium incurreret ipso facto, ne quis Archiepiscopus, Episcopus, Archidiaconus, aut eorum officiarij, in aliquem Doctorum & scholarium eorundem, suspensionis excommunicationis seu interdicti sententias ferre, aut ipsos vel familiares ipsorum molestare præsumerent, sed rector ipsorum doctorum & scholarium de consilio seniorum & saniorum eiusdem Uniuersitatis secundum eorum statuta charitate semper media corrigere & emendare studeret, prout studentium saluti magis videretur expedire. Ac piæ memoriæ Sergius etiam Papa primus, similiter prædecessor noster, etiam pro incremento & in fauorem huiusmodi per alias suas literas sub dat. in ecclesia Lateranensi anno ab incarnatione verbi sexcentesimo, octogesimo nono, die tertia mensis Maij, inter alia decreuerat, quòd nulli Archiepiscopo vel Episcopo liceret uniuersitatem prædictam, aut aliquem doctorum aut scholarium eorundem suspendere vel excommunicare, seu quomodolibet sub interdicto ponere, absque summi Pontificis assensu, vel
(65) eius speciali mandato, quodquè super inhibitione ac decreto, necnon Honorij & Sergij prædecessorum superindè confectis literis huiusmodi, quædam ipsius uniuersitatis antiqua statuta communi consensu & deliberatione matura magistrorum & doctorum prædictorum, ad bonum regimen & stabilitatem eiusdem Uniuersitatis ordinata fundabantur, ipsorumquè inhibitionis & decreti & literarum vigore, Cancellarius dictæ Uniuersitatis pro tempore existens (qui Subcancellarij denominatione inibi vicem Rectoris obtinuerat, & tunc obtinebat) omnimodam super corrigendis puniendisquè excessibus suppositorum seu personarum eiusdem Uniuersitatis, ac cognoscendis ac decidendis causis & negotijs supposita & personas huiusmodi contingentibus iurisdictionem ecclesiasticam & spiritualem exercere consueuerat. Quodque de originalibus

dictorum Honorij & Sergij prædecessorum literis huiusmodi, ex eo quòd propter diuturnitatem temporis, cum tunc septingenti anni & ultra ab illarum concessione defluxerant, aut ex earum custodum negligentia, aut aliàs casualiter deperditæ vel amissæ fuerant, licet plurimæ ipsarum copiæ de antiquissima scriptura in archiuis eiusdem uniuersitatis reconditæ extare noscerentur, doceri nequiret: Ipse Martinus prædecessor noster per suas literas dilectis filijs Priori Monasterij de Barnewelle. Barnewelle, per Priorem soliti gubernari, dictæ diœcesis, eius Io. Deping. proprio nomine non expresso, & Ioanni Deping Canonico Lincolniensi in eadem diœcesi residenti, cum clausula, quòd si non ambo his exequendis possent interesse, alter ipsorum ea nihilominus exequeretur, dedit in mandatis, ut eis singularum literarum Honorii & Sergii prædecessorum singulis copiis huiusmodi in forma publica exhibitis, si & postquam ipsis legitimè constaret, magistros, doctores, & scholares qui pro (66) tempore fuerant, ac uniuersitatem prædictam in pacifica possessione, vel quasi usus et exercitij ecclesiasticæ spiritualisque iurisdictionis ac obseruationis, inhibitionis & decreti huiusmodi à tanto tempore fuisse & esse quòd memoria in contrarium non existeret, eisdem magistris, doctoribus & scholaribus obseruantiam inhibitionis & decreti necnon usum & exercitium iurisdictionis ecclesiasticæ ac spiritualis huiusmodi authoritate sua approbarent, & etiam confirmarent, prout in prædictis ipsius Martini prædecessoris literis plenius continetur. Postmodum verò, sicut exhibita nobis nuper pro parte magistrorum, doctorum, et scholarium prædictorum petitio continebat, ipse prior (eodem Ioanne dictarum literarum præfati Martini prædecessoris executioni interesse nequeunte, seque super hoc legitimè excusante) quia per ipsarum copiarum exhibitionem, nec non alia acta actitata & deducta coram eo, sibi dictos magistros, doctores, scholares et Uniuersitatem à supradicto tempore in possessione huiusmodi absque perturbatione, molestatione, vel inquietatione archiepiscoporum, episcoporum, archidiaconorum, aut aliorum officialium quorumlibet fuisse & esse legitimè constitit, ipsosque archiepiscopos, episcopos, archidiaconos, & officiales à præfata iurisdictione se totaliter abstinuisse reperit, obseruantiam inhibitionis & decreti, nec

non usum et exercitium iurisdictionis huiusmodi magistris, doctoribus & scholaribus præfatis vigore dictarum literarum eiusdem Martini prædecessoris sententialiter approbauit, laudauit, ratificauit, pariter & confirmauit, prout in literis authenticis desuper confectis latius cognoscitur contineri. Quare pro parte dictorum magistrorum, doctorum et scholarium
(67) nobis fuit humiliter supplicatum, ut approbationi, laudationi, ratificationi & confirmationi prædictis, pro illarum subsistentia firmiori, robur Apostolicæ confirmationis adijcere de benignitate Apostolica dignaremur. Nos itaque huiusmodi supplicationibus inclinati, approbationem, laudat. ratificat. & confirmat. prædictas, ac quæcumque indè secuta rata habentes & grata, illa Apostolica authoritate confirmamus, & præsentis scripti patrocinio communimus, supplentes omnes defectus, si qui forsitan interuenerint in eisdem. Nulli ergo omnino &c. Dat. Romæ apud S. Laurent. an. 1433. Octob. 14. Pontif. 3. Huius approbationis ratificat. laudationis atque confirmat. Eugenij 4. verba diligenter perpendenda sunt, sicut ratihabitio & corroboratio Ioan. 22. Edwardo 2. rege intercedente, ut uniuersitas studiumque generale Cantebrigiæ haberetur (quæ tum fortasse aut pene interierat, aut minus a studiosis frequentaretur) ut Eugenius ipse in prima diplomatis sui parte testatur, cuius etiam Petrus de Ickham meminit. Quorum verba non ita accipienda sunt, ut uniuersitas studiumue artium generale tunc temporis Cantebrigiæ primum statueretur, sed tum demum stabiliretur atque roboraretur, ut ex eiusdem uniuersitatis sigillo & instrumento, in quo ad annuas exequias pro Hugone Balshamo Episc. quondam Eliensi tum defuncto celebrandas se astrinxit, apparet. Ille enim collegium S. Petro dedicatum, quod primum est atque antiquissimum illius uniuersitatis, extruxit, cum tamen artium atque disciplinarum studium generale diu antea ibidem floruisset. Perinde enim est ac si quis diceret, iam primum ab Illustriss. nostra regina Elizabetha institutam illam uniuersitatem, quoniam incorporationis (ut aiunt) ab ea ius accepit, cum tamen & Rich. 2. fori atque nundinationis censum & præfecturam, & Henr. 8. rectoriam de Burwell eidem uniuersitati concesserint, quas quidem accipere non potuisset Academia, nisi incorporationis

An. 1. Pontif. An. 12. Edw. 2.

An. 1320.

An. 1291.

An. 13. & 14. Anno 4.

Priuilegio antea munita fuisset. Sed de illa Eugenij 4. bulla, (68) si quis illud fidem derogare illius authoritati crediderit, quòd dicat bullarum pontificiarum literas originales custodum negligentia amissas esse, & scire licet in rei fidem ex Archiuis uniuersitatis ideo non superesse, quòd in discordia ciuili Cantebrig. oppidani eas combusserunt, verba ex archiuis hæc sunt. His maleficijs non saciati oppidani ad ecclesiam beatæ Mariæ accesserunt, et cistam communem uniuersitatis, munimenta, cum alijs memorialibus uniuersitatem tangentibus continentem fregerunt, et bullas, chartas, scripta, munimenta, & euidentias, cum alijs antiquitatis memorialibus combusserunt & destruxerunt.

An. 1311. & Rich. 2. 4.

Thomas de Ryhale.

De illis iam rursum ex publico instrumento Thomæ de Ryhale notarij publici dicemus. Quarum quas Ioannes concessit & Bonifacius cum sigillis ipse vidit: Honorij & Sergij exemplificationes tantùm vetustas contemplatus est, de quibus ita scribit. In Dei nomine Amen. Per præsens publicum instrumentum constet omnibus manifestè, quòd anno ab incarnatione Domini secundùm cursum & computationem ecclesiæ Anglicanæ 1419. indictione duodecima, pontificatus sanctiss. in Christo patris & Domini nostri Dom. Martini diuina prouidentia Papæ 5. anno 2. mensis Iunij die 1. in capella corporis Christi infra ecclesiam parochialem beatæ Mariæ virginis Canteb. situata, in mei Notarij publici & testium subscriptorum præsentia personaliter constitutus honorabilis vir magister Ioan. Rykinghale, sacræ Theologiæ professor, Cancellarius uniuersitatis Cantebrigiæ prædictæ, duas literas apostolicas, unam videlicet Ioannis vicesimi secundi, alteram verò Bonifacij noni quondam Romanorum pontificum more curiæ bullatas: Registrumque eiusdem uniuersitatis variorum & diuersorum iurium, priuilegiorum, libertatum & munimentorum, ac iurisdictionis præfatæ uniuersitatis, & ipsam uniuersitatem (69) concernentes copias continens, & inter alia duarum Bullarum, unius scilicet Honorij, alteriúsque Sergij quondam etiam Romanorum pontificum, ab archiuis eiusdem uniuersitatis extrahendo protulit, exhibuit, & ostendit palam & publicè, tunc ibidem allegans se eas in diuersis mundi partibus in iurium & iurisdictionis dictæ uniuersitatis subsidium & defen-

Ioan. Rykinghale, præfectus Collegij Goneuilli.

sionem ut asseruit exhibiturum, & propter earum notoriam vetustatem, & viarum pericula eas ad partes remotas commodè cariare nequire, & ea occasione eorum transsumpto, transcripto, exemplóue, aut copijs plurimum indigere. Unde mihi Notario & testibus infra scriptis prædictas Bullas ac etiam Registrum prædictum diligenter auscultanda & inspicienda tradidit & liberauit, attentè requirens & rogans præhabitis deliberatione & inspectione diligentibus super eisdem, me Notarium dictas Bullas transsumere, transcribere siue exemplare, & dictum Registrum quoad alias duas Bullas fideliter copiare, & super inspectione, transsumptione, transcriptione, exemplatione siue copiatione huiusmodi, publicum instrumentum conficere, & testes subscriptos in præmissis testimonium perhibere. Quarum quidem unius scilicet Ioannis Papæ 22. tenor sequitur, & est talis. Ioannes Episcopus seruus seruorum Dei dilectis filijs uniuersitati magistrorum & scholarium studij generalis Cantebrigiæ Eliensis diœcesis, salutem et apostolicam benedictionem &c. Nam longum esset omnia ascribere. Dein tenor bullæ Bonifacij papæ noni sequitur sub his verbis. Bonifacius Episcopus seruus seruorum Dei ad perpetuam rei memoriam, &c. Ultimo loco est exemplificatio bullarum Honorij et Sergij, in ea verba quæ nos iam paulò ante expressimus. In quorum fidem et confirmationem suum addit

(70) Notarius publicus testimonium in hunc modum. Acta sunt hæc sub anno, indictione, pontificatu, mense, die, et loco, in principio huius publici instrumenti descriptis, præsentibus discretis viris magistris Ioanne Chirch, in sacra Theologia Baccalario, Thoma Markant in artibus magistro, Waltero Crome & Thoma Thurkel clericis Cantuariensis, Norwicensis, Lincolniensis diœcesis, testibus ad præmissa vocatis specialiter et rogatis. Et ego Thomas de Ryhale clericus Lincolniensis diœcesis, publicus authoritate apostolica Notarius, quia in prædictarum bullarum et Registri à prædictis archiuis per præfatum honorabilem virum magistrum Ioan. Rykinghale Cancellarium prolatione et eorundem exhibitione et ostensione, eorundem traditione & liberatione, allegatione & requisitione dum sic ut præmittitur sub anno, indictione, pontificatu, mense, die et loco quibus proximè supra agebantur et fiebant

Hoc vetus instrumentum extat in archiuis Collegij Corporis Christi Cantebrigiæ.

unà cum prænominatis testibus personaliter interfui, vidi et audiui, ipsásque bullas sanas et integras more curiæ Romanæ cum plumbo & filis sericis bullatas, non rasas, non abolitas, nec in aliqua sui parte viciatas, sed omni prorsus suspicione sinistra carentes, copiásque aliarum Bullarum ex antiquissimis literis scriptas cum eisdem testibus auscultaui & diligenter inspexi. Et quia prædicta bullas & Registrum cum præsenti transsumpto, transcripto, exemplo siue copiatione de verbo ad verbum prout superius est expressum, nil addito vel abiecto quod facti substantiam immutet aut variet intelligerem, collatione dictis anno, pontificatu, indictione & loco, primo die mensis Iunij unà cum præfatis testibus facta diligenti, concordare inueni. Ideo ad omnem iuris effectum qui inde sequi poterit, & ut huius transsumpto, transcripto, exemplo siuè copiationi fides adhibeatur ubilibet in agendis, hoc præsens publicum instrumentum exinde confectum et manu mea scriptum publicaui, et in hanc publicam formam redegi, meísque signo & nomine consignaui rogatus & specialiter requisitus. (71)

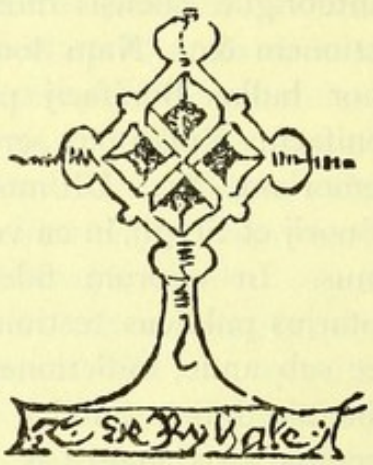

Atque hæc quidem Thomæ de Ryhale, & illa de controuersia inter Eliensem episcopum & Academiam Cantebrigiensem, in confirmationem diplomatum Honorij et Sergij dicta sunto. Consimile quid sed dissimili euentu interuenit inter Reuerendiss. Thomam Arundel Archiepiscopum Cantuariensem, & Oxoniensem Academiam de iure visitandi, quod Rex Richardus secundus decreuit Archiepiscopo, excussa sibi omni potestate quam Academia tribuit, per literas suas patentes, dat. anno regni sui xx. Idem & Henricus quartus eidem Archiepiscopo confirmauit anno regni sui. xiij. & anno domini. 1411. decreto Parlamenti partim Latinè partim Gallicè scripto, sublata Bonifacij viij. bulla (quæ ab omni potestate archiepiscopi Academiam exemerat) quòd conspicuum erat

Controuersia inter Archiepis. Cantuar. & Oxon. Acad. Ex Archiuis Turris Londinensis.

impetratam fuisse in præiudicium coronæ suæ, "legum & "consuetudinum regni sui eneruationem, & in Hæreticorum, "Lollardorum, homicidarum, & aliorum maleficorum fauorem "& audaciam, dictæque uniuersitatis verisimilem ruinam, ut "decreti verbis utar, cum hoc ut soluat Academia mille libras "domino Regi & successoribus eius, & omnes interim libertates "amitteret, nisi ei qui renitatur archiepiscopo, ipsa academia re-"sisteret, atque archiepiscopo omnem opem ferat cum visitatum "venerit." Sed hæc obiter, similitudine fortunæ. Quamobrem

(72) confirmata iam Honorij & Sergij diplomatum authoritate re iudicata, reuertor, ut antè sum pollicitus, ad Cadwalladrum regem. Etenim & is quoque in regio suo indulto, Cantebrigiensem Academiam à Cantabro conditam, & Lucij regis temporibus fuisse Gymnasium, & id quoque celebre, commemorat, de quo neminem dubitare existimo. Cadwalladrus diuina fauente gratia Rex totius Britanniæ omnibus Christi fidelibus, tam nobilibus quàm plebeis salutem. Notifico vobis me concessisse Almerico rectori scholarium Cantebrigiæ, & singulis suis successoribus legitimè ordinatis, libertates, iura, consuetudines, & priuilegia super omnes scholares moram ibi facientes. Sintque doctores & scholares illius celeberrimæ matris Philosophiæ ciuitatis Cantebrigiæ à Cantabro, ædificatæ, necnon à Grantino Comite honorabiliter muratæ, ab omni calumnia, inquietatione & scandalo liberi, sicut hæredes mei mihi habentur. Eidem insuper Almerico & eius vicem gerentibus concedo potestatem cognoscendi, tam in ignotis causis quàm in notis, in modicis & in magnis. Et eandem authoritatem puniendi & dimittendi habeat, quam mea curia (tantummodo læsæ maiestatis crimine excepto) quemadmodum antecessores mei rectoribus eiusdem ciuitatis concesserunt, & statuendo confirmarunt, videlicet Lucius, Asclepiodorus, Constantinus, Uther Pendragon, Arthurus, & pater meus Ceadwallus, Britanniæ patris altissimi gratia reges, qui ciuitatis Cantebrigiæ habitatores, causa doctrinæ & sanctitatis vitæ honorantes, in reuerentia habuerunt, & amore, cum ex illa ciuitate præcipuè processerunt Philosophantes & scientiæ amatores totius Europæ. Quocirca omnipotentis Dei patris & filij & spiritus sancti authoritate, & perpetuæ virginis pro-

Cadwalladrus.

Reges indulgentes Cantebrigiæ.

hibeo, & uniuersis regni mei, cæterarumque gentium in circuitu (73)
persistentium præpositis & primatibus præcipio, ut nullus rectorem ciuitatis prædictæ, seu scholarem cuiuscunque facultatis in eadem perturbare aut inquietare audeat, sed omnes pariter & singuli Pontifices, reguli, & Principes, respectu scholarium ac eisdem seruientium, tam in sæcularibus quàm ecclesiasticis causis prædicti rectoris iudicium expectent, sicuti prædecessores nostri sanxiuerunt. Si quis autem quouismodo deinceps sub aliqua occasione interrumpere seu irritum facere huiusmodi priuilegij testimonium nisus fuerit, à consortio pietatis ultimi examinis ventilabro dispartitus sit. Datum Cantebrigiæ, anno ab incarnatione Domini, 685. Hactenus Cadwalladrus: recordatus obiter priuilegiorum quæ Lucius rex, Eleutherio Ro. Pontifici coœtaneus, et aliquot alij Principes Cantebrigiensi Academiæ indulserunt. Ex quo scire licet, etiam antè Lucij tempora fuisse Academiam, & longè ante Sigeberti regnum. Nam dixi Eleutherium sedisse anno à Christo nato, 184. Lucium an. 180. regnasse: Sigebertum autem anno 630. etsi variatum tempus sit, prout hunc aut illum authorem isti habuerunt, ut alio loco explicuimus.

Præter hos omnes, in peruetustis Annalibus Burtonensibus sic lego. Anno domini, 141. Hìc baptisati sunt nouem ex doctoribus & scholaribus Cantebrigiæ. Undè scire licet fuisse Gymnasium Cantebrigiæ antè Lucij tempora & receptum Euangelium antè Lucij regnum, etsi non publicè, fuisseque per ea tempora doctores. Quod si cui dubium sit, eum Polydorus certiorem faciet. Is enim Angl. hist. li. j. & ij. (ut dixi) ex Gilda testis est, Britannos iam indè ab ortu Euangelij Christianam recepisse religionem Authore Iosepho ab Arimathia. Idem ait & Gul. Malmesb. libro quem scripsit (74)
de antiquitate Glastoniensis monasterij. Is enim tradit Philippum Apostolum ad fidem conuertendi & baptisandi causa Francos adijsse, & indè duodecim ex suis discipulis selectos, præfecto Iosepho ab Arimathia charissimo suo amico, & nobili Decurione qui Christum sepeliuit, verbi Dei dilatandi gratia in Britanniam misisse, Anno verbi incarnati 63. & Assumptionis beatæ Mariæ 15. Idem & Freculfus in Chronici sui libro secundo scribit. Nicephorus tamen Callistus Eccle-

Religio christiana in Britannia, ab Apostolorum tempore.

siast. hist. libro 2. scribit Simonem Zelotem Britannos ad Christum conuertisse. Utcunque est, hoc constat, ab Apostolorum tempore fidem christianam in Britannia receptam atque cultam, etiam inter sæuissimas Romanorum procellas, quibus victi, etsi dijs sacrificare publicè cogerentur, priuatim tamen non discedebant ab officio christiano. Susceptam iam olim fidem & ipsi Britanni contestati sunt in historia sua Britannica peruetusta, quam eius libri author Brutum nominat. In cuius capite, 98. refertur Britannos Augustino secundo sic respondisse: se Carlionensi Archiepiscopo obedire voluisse, Augustino autem Romano Legato omnino noluisse: nec Anglis inimicis & paulò antè Paganis, à quibus suis sedibus pulsi erant, subesse se qui semper christiani fuerant voluisse. Hactenus Brutus. Quem alius vetustus scriptor secutus, in abstractis addit, ab incarnatione Christi: ut legendum sit, qui semper Christiani fuerant ab incarnatione Christi. Eandem historiam refert & Graius in Scala chronica: & Gocelinus vetus scriptor (quem Baleus Gotcelinum vocat) in hist. maiori in vita S. Augustini cap. 31. & in historia minori, cap. 24. Gocelinum dico, non eum qui Episcopus erat Parisiensis, de quo in (75) Chronicis Reginonis de origine gentis & Regum Francorum libro secundo, & anno 887. nec qui Wellensis Canonicus fuit, de quo Thomas Wiccius in historia monast-beatæ Mariæ de Meritona facit mentionem, nec illum, quem Iocelinum vocat Io. Forden in Scoticochronici sui lib. 6. cap. 2. quemque monachum Furnesij fuisse scribit, sed Gallum illum apud diuum August. Cantuariæ Monachum, ab Anselmo in Angliam vocatum, qui de vitis Patrum multa scripsit: præcipuè verò Diui Augustini. Hanc de Britannis historiam idcirco refero, quòd semper se christianos fuisse ipsi glorientur. Quod etiam verum esse ex historico peruetusto de primo statu Landauensis ecclesiæ deprehendo: in quo lego Eluanum & Meduuinum legatos Lucij ad Eleutherium duodecimum, fuisse viros eloquentia disertos, & sacris scripturis eruditos. Quod esse certè nequiebat, nisi prius fuissent bonæ literæ, & christiana fides in Britannia. Fuisse autem antè Lucium annis 103. Guliel. Malmesb. libro de antiquitate Glastoniensis ecclesiæ docet hisce verbis. "Fluxerunt ab aduentu discipulorum

Britanni recusabant Anglorum imperium.

Gocelinus.

Eluanus. Meduuinus.

"S. Philippi in Britanniam usquè ad aduentum Phagani &
"Deruuiani, 103. anni." Quos omnes sciunt ab Eleutherio missos ad Lucium regem. Verùm in maiorem religionis antiquæ fidem, verba historiæ de primo statu Landauensis ecclesiæ referam. "Anno ab incarnatione domini. 156. Lucius
"Britannorum Rex ad Eleutherium duodecimum, Apostolicæ
"sedis Papam, Legatos suos Eluanum et Meduuinum misit,
"implorans ut iuxta eius ammonitionem christianus fieret:
"quod ab eo impetrauit. Nam gratias agens Deo suo quòd
Brutus. "illa gens quæ à primo regionis inhabitatore Bruto gentilis
"fuerat, tam ardenter ad fidem Christi festinabat, consilio
"seniorum urbis Romæ placuit, eosdem legatos baptisari, &
"catholica fide suscepta, ordinari Eluanum in Episcopum, (76)
"Meduuinum autem in Doctorem. Et propter eloquentiam
"& scientiam quam in sacris habebant scripturis, prædicatores
"ad Lucium in Britanniam reuersi sunt. Quorum sancta
"prædicatione Lucius & totius Britanniæ primates baptismum
"susceperunt, et secundùm iussum beati Eleutherij Papæ
"ecclesiasticum ordinem instituit, episcopos ordinauit, & benè
"viuendi normam docuit. Quam christianæ religionis fidem
"sine aliqua praui dogmatis macula synceram conseruauerunt,"
Legati Lucij Cante-brigienses. usque dum Pelagiana hæresis orta est. Hæc vetus historia. Fuisse autem Eluanum & Meduuinum Cantebrigiensis studij Alumnos ex hoc conijcio, quòd Arthurus in diplomate Cantebrigiensi Academiæ concesso scribat, prædicatione doctorum Cantebrigiæ Lucium Christianitatem amplexum esse. Verum per eos Eleutherium Academiæ Cantebrigiensi Generalis studij confirmationem, aliáque priuilegia misisse, author is est qui Memoriale Historiarum scripsit. Sed quid ista anxius persequor. Certè ut confirmem quæ de Doctoribus & scholasticis Cantebrigiensibus anno Christi, 141. baptisatis, Annales Burtonenses prædicant.

27. Redeo igitur ad argumenta Cantebrigiensem antiquitatem contestantia: inter quæ illud est ex Genealogico anonymo peruetusto de gestis Anglorum manuscripto (cuius initium est, non solum audiendæ scripturæ sacræ &c.) in quo ubi de Guthelino & uxore eius Marcia mentio est, sic scribitur antiqua litera, causa admonendi lectorem: "Tempore Guthelini erat

uniuersitas in Anglia, ut per eruditionem in artibus Martiæ. Eam fuisse Cantebrigiæ ex hoc scire licet, quòd Cantebrigia Guthelini regia fuit, & prima urbs totius Angliæ orientalis: in qua tres fuisse hominum ordines, scholasticos, ciues, & (77) athletas, Marciamque remansisse à mariti morte literarum studiosam inter Philosophos, cum leges Marcianas tulerit: alio forsan loco dicam fusius.

Rex Cantebrigiæ Guthelinus.

Postremum est: Extare ex Archiuis Wigorniensibus annales peruetustos, & non paruæ authoritatis, quos ob id magnos annales vocant, in quibus anno mundi 3868. sic scribitur. Cantebrigia mater peritorum in Britannia, ædificatur à Cantabro duce, & frequentatur à Philosophis antè Christi incarnat. per annos 394. Hæc quidem illi. Cui rei fidem facit & Dolensis libro suo de laudibus Britonum cap. 19. & Girardus Cornubiensis de gestis Anglorum libro sexto capite 13. & Florentius in Florario historiarum libro octauo, cap. 10. ne quid dubites de fide Annalium. Quod unum testimonium tot probatorum historicorum suffragijs comprobatum, sufficere potuisset & omnium loco esse, nisi si cui volenti & scienti contra verum niti ex professo libeat.

28. In hist. Cantebr. Academiæ. Cantebrigia mater peritorum. Dolensis. Girardus. Florentius.

Hæc ad faciendam fidem antiquitati Cantebrigiensi si sufficiant, nihil est quod apponam amplius. Sin minus, addam communem opinionem, cui etiam iura cedunt. Apud omnes enim receptum est & confirmatum, Cantebrigiensem Academiam antiquiorem esse Oxoniensi, quod tu quoque astruis, qui receptum errorem dicis: quem tamen ius facere iurisconsulti scribunt. Cui opinioni communi atque famæ standum esse, author est Titus Liuius (ut alio loco diximus) ubi certæ fidei deroget vetustas, multò sanè magis ubi non deroget, uti hic usu venit. Etenim fama tempore adolescit. Tempus autem falsa infirmat, vera corroborat.

29. Cantebrigia Oxonio antiquior communi opinione.

En tibi ergo (ô Oxoniensis) scriptorum instructam aciem conspirantium atque adeo pugnantium contra te: en veteranos milites omnis gentis, ne solus Orator cum nigro suo codice in (78) acie inueniatur (ut tu ais) qui belli impetum sustineat, (libet iam in tua arena ludere, & in tuis comparationibus persistere) neue admirabilis consentientium multitudo (quod tu per eironiam dicis) ad miram paucitatem redigatur: néue posthac

mireris, cur ex tam multis quos in genere citat Orator (ut affirmas) nullum præter domesticam historiam produxerit. Utor verbis tuis. En duces exercitus, Reges & Pontifices. Do etiam milites variæ gentis & eos veteranos, scriptores varios, plurimos antiquos, alios recentes quidem, valentes tamen, quosdam etiam tuos & superiorum & præsentium temporum. Duces voco, Arthurum & Cadwalladrum Britannorum reges, Honorium atque Sergium Romanorum Pontifices. En viginti nouem & amplius, (si Dolensem Giraldum & Florentium connumeres) integrum iustumque grandium inquisitorum numerum (Iurisconsultorum more loquor) pro uno illo quem solum petis in consensum antiquitatis Cantebrigiensis Academiæ. Ubi enim dux est veritas, nunquam deerit bonorum authorum exercitus. Sed unde tantus scriptorum numerus, dices, unde consensus? unde quæso te numerus, nisi ex re? unde consensus nisi ex veritate? quem consensum in omni re maximam vim habere atque fidem, docet Galenus in comment. primo in Hippocratis librum de ratione victus in morbis acutis. Vides ergo quanta Amphora ex tuo urseolo præter opinionem tuam: vides quàm raro fontes sitiunt. An non hæc credibilia existimas, quò Academiæ tuæ iuuentam, & illatam illi iniuriam de prærepta antiquitate (ut ais) æquius feras? an hæc debilia antiquitatis fundamenta putas? His si fidem adhibes, rectè facis, atque ut decet doctum et æquum virum. Sin minus, sed tuo more dicis, non referre tua quàm multis premaris testibus, dummodo veritas à te steterit, primò quis homo prudens à te veritatem stare (79) arbitrabitur, qui hæc legerit? tantum scriptorum probatorum numerum consentientem viderit? & tuum, dummodo ritè expenderit. Tum quis non impudentem iudicabit si refrageris? insanum, si tanto exercitui imbellis propugnator (quod tuis verbis dico Oxoniensis) te opposueris, numerum negligens ut solet Lupus? Ius diuinum duos aut tres in testimonium productos sufficere putat: ius ciuile & canonicum duos: ius item regni nostri municipale duos, nisi in damnationibus, vitæ necisque iudicijs, in quibus duodecim recipit. Et tu cum viginti nouem & ultra probatæ fidei scriptores (præter Gildam, Dolensem, Girardum, Florentium, & aliquot alios) in testi-

Cantabrigiensis antiquitatis testes 33.

monium Antiquitatis Cantebrigiensis Academiæ produxerim, Reges etiam atque Pontifices, non tamen fidem adhibebis? Hoc si feceris, (facis autem ut audio, alios apocryphos, alios anonymos, alios obscuros, alios mendaciorum authores nominans, quos non vidisti damnans, non sani, sed insani hominis modo) credemus omnes, atque etiam certò intelligemus, secuturum te consilium scelere damnandorum, qui quòd damnationem metuant, etiam Atticæ probatissimæque fidei testes, æquissimi animi inquisitores, atque adeo Amphictiones ipsos sæpissimè respuunt, causantes aut inimicitias, aut odia, aut id genus alios non synceros affectus. Ad hæc expende antiqua initia & Urbis & Academiæ eodem tempore, cuius causa ciuitas scholarium dicebatur, quòd eorum gratia condita sit. Expende utriusque authorem Cantabrum proprio nomine, non patriæ appellatione, etiam Rosso tuo (ut ante diximus) affirmante, non Partholomi, quo vocabulo re vera appellandum, tu tamen non rectè colligis. Hunc inquam expende, non Sigebertum: quem tot historici non præterijssent, si conditor
(80) eius (ac non reparator potius) extitisset. Quem Cantabrum si tot scriptores Cantebrigiensis Gymnasij authorem faciant, cur omnes quotquot hanc præsentem attigere historiam, eadem dinarrare dicis quæ incertus author, quæ Monumetensis et hist. regia? cur nullum Oratori suffragari ais? cur omnes tam aduersari quàm qui maximè scribis? Imo si quis volet legere quos commemorasti scriptores, non modo non esse verissima quæ dicis comperiet, sed contrà falsissima, si ita liceret per gratiam tuam dicere. En dignitatem loci. En Cantebrigiæ mœnia atque turres. En inter præcipuas recensitam urbes, Oxonia exclusa & nullo loco habita. En quæ in defensionem epistolæ suæ, in confirmationem antiquitatis Cantebrigiæ Antiquarius proferre posset si vellet: uti in epistola sua se potuisse per controuersias dixit. En quæ desyderio tuo satisfacere possent si liberet, & quæ te multò temperatiorem fecissent si præscisses, si historicos diligenter euoluisses, quod certè doctum virum decuisset, ne quid temerè senex effutiret: maximè cum ad tantam principem libellum instituerat, cuius maiestatem alij usquè adeò suspexere, ut in oratione non aliter ac clarus Orator Demosthenes, muti

Reuerentia.

planè & elingues facti sunt: ut solet verecundia silentium imperare. Alij adeo sunt reueriti, ut ne vocem quidem attollere, aut memoria constare potuerunt: alij pauidi & trementes allocuti. Etenim abstulerat vires corporis ipse timor. Ouidius in epistolis. Sed & eum in docto viro decorem & decentiam tu quoque ut virtutem alicubi in commentarijs laudas, dum grauitatem & modestiam bonarum literarum professores decere dicis, videns meliora probansque deteriora tamen sequens. En rursus Gurguntij tempora: en Cantabri aduentus occasionem domesticum tumultum, quam expressit orator, etsi tu id alto silentio prætermissum crimineris, ac nimiam incolarum multitudinem in occasionis causam tua coniectura suffulcis, atque ita cum leporem habeas, pulpamentum quæris. En ciuitatis nomina, Cairgrantum, Grantecestriam, Grantebrigiam, & Cantebrigiam: & in monumentis urbis, Grenteburgefery, à Cantabro, Grantino Consule, & Granta seu Canta fluuio desumpta nomina, & prout usus voluit hoc aut illo tempore, hoc aut illo nomine recepto & comprobato. Quod non magis absurdum videtur, quàm si Londinum à primo conditore in memoriam veteris Troiæ, Trinouantum, seu Troiam nouam appellatum, à Lud, qui nouis ædificijs, muris, turribus, portis, atque pontibus inclinantem iam vetustate & conquassatam bellis urbem refecit (ut Henr. Huntud de gestis Britonum libro octauo author est) Caerlunden diceretur: ac postea usu deriuante, & molli suauique sermone delectato, Lundonia, Lindonia (ut Martianus atque Stephanus. περὶ πόλεων scribunt) Londinium, ut Tacitus & Ptolomæus, Londonium ut Antoninus, et iam tandem Londinum nominetur. Quod deinde (uti Amianus Marcellius lib. 27. & 28. refert) etiam Augusta dicebatur. Quid enim non facit vetustas in nominibus commutandis? An non Vindebonnam (quam Anton. in Itinerario Vindobonam vocat) primum Viennæ nomen, in Fabianam, Bianam, Biennam, & Viennam tandem commutauit? an non Euerwicke in Eueracum & Eboracum: Stadford in Stafforde: Lindecollin in Lincolne: Kynnebantum in Kymbalton & Kymboltun loquendi usu versa sunt: authore Rogero Houedeno in Annalibus in vita Henrici secundi? ut inter multa pauca enumerem.

(81)

Cantebrigiæ nomina.

Londini nomina.

Vindobonna.

Quamobrem non est cur dicas à Granta nomen habuisse solùm Cantebrigiam, et non à Cantabro, quantumuis id
(82) Lelandus astruat. Et quanquam inter Scriptores de annorum numero controuersia est: principe tamen, atque re reíque antiquitate conueniunt omnes. Quod autem tempore non conueniant, in causa esse puto variam secundùm varios authores annorum mundi supputationem, ut Eusebij, Martini, Orosij, Bibliorum, septuaginta interpretum, Bedæ, Dionisij, et Iudæorum, variamquè scribarum oscitantiam & errorem, in quem, quòd sæpius eadem fundunt & refundunt, necessum est ut sæpius incidant: maximè autem in numeris. Nec dissimilis discordia temporum est apud alios historicos alijs de rebus & personis, nisi ubi multi unum consequuntur, ut solent Dodonæi lebetes, quod hìc non esse factum varietas temporum docet. Nec aliud expectandum est in antiquitatibus longè à scriptorum memoria remotis. Id quod ex Lucio rege Britanniæ (quæ omnium Prouinciarum prima publicitus Christi nomen recepit, authore Sabellico libr. v. Enneadis 7.) scire licet. Nam Beda eccl. hist. lib. 1. cap. 4. ait fidem recepisse Lucium anno ab incarnatione dom. 156. Chronicon vetus Landauensis ecclesiæ, 156. Gocelinus in vita S. Augustini cap. 31. historiæ maioris, 156. & chronicon vetus Anglicum vocatum Brutus, 156. in quo anno, Galfr. Monemutensis, lib. 2. cap. 2. Lucium è vita migrasse scribit, & in Claudiocestria sepultum ait. Quod cum ipsissimis Galfr. verbis, tanquam ab eo fonte natis, in historia maiori extulit Matthæus Parisius, annis tamen variat, & 201. annis è vita migrasse Lucium scribit. Ut et genealogicon de gestis Anglorum, Lucium obijsse anno regni sui quadragesimo tertio, cum tamen alij scribant eum regnasse annos tantum duodecim. Ioannes Nauclerus voluminis primi generatione tricesima, Lucium obijsse tradit, anno 156. etsi alij, anno
(83) 170. quod & ipse eodem loco aduertit. Idem tamen volumine secundo generatione septima, ex authoritate historiæ S. Timothei Apostoli, & S. Lucij, quæ est in ecclesia Curiensi, ubi Episcopus fuit & Martyr, Lucium Britanniæ regem cum tota Britannia à Timotheo Apostolo qui in Britanniam venerat fidem recepisse scribit. At in historia Saxonica

Temporum discrepantia.

Lucius quando fidem recepit.

S. Timotheus.

Lucius ad Eleutherium.

Peterburgensi traditum est, Lucium scripsisse ad Eleutherium anno à natiuitate Christi, 167. in antiquo verò codice Bruto etiam nominato (ubi inter leges S. Edwardi ponitur epistola Eleutherij ad Lucium) à passione Christi anno 169. In historia Roffensi item, centesimo octuagesimo quinto, in alijs, centesimo septuagesimo sexto. In Nennio antiquissimo historico lego Lucium misisse nuncios ad Euaristum (qui erat quartus à Petro) anno 164. de Eleutherio nulla facta mentione. Et in Mariano Scoto, anno 177. Lucium dedisse literas ad Eleutherium, qui anno decimosexto imperij Antonini Veri (ut ex Methodio refert) Papa fuit duodecimus. Martinus quoque Polonus, anno 188. Eleutherium scripsisse ad Lucium ait, sedisse autem annis quindecim, mensibus sex, diebus v. Georgius Lilius in volumine suo Lucium petijsse baptismum refert anno 181. Lanquetus Lucium regnare cœpisse tradit, anno 180, et anno regni sui octauo, circiter annum domini 187. misisse ad Eleutherium. Polydorus quoque ait anno. 182. et regni Lucij 13. Eleutherium misisse Fugatium & Damianum ad Lucium in Britanniam. Baleus tamen scribit Lucium, anno Christi, 179. (ut Annales veriores ut ipse ait commemorant) misisse Eluanum & Meduuinum ad Eleutherium. Atque ita de tempore Lucij & Eleutherij variatum est. De sede verò Eleutherij sic discrepant authores, ut Bibliander Eleutherium fuisse dicat duodecimum, & sedisse annis quindecim, anno Christi 180. Panthaleon Eleutherium (84) extitisse 13. episcopum, & anno 177. rexisse Ro. ecclesiam. Citat Irenæum lib. 3. cap. 3. Eusebium lib. 5. cap. 6. Volaterranum & Sabellicum: qui lib. 5. Enneadis septimæ, scribit quoque Eleutherium fuisse ordine 13. Quanquam Irenæus (qui legatus iuit Romam ad Eleutherium) in sua computatione alium obseruat ordinem in catalogo horum 12. episcoporum, quàm cæteri omnes historici. Nam post Petrum dicit sedisse Linum omisso Cleto, & post Anacletum enumerat Clementem. Chronica Chronicarum ait anno Christi 184. Eleutherium sedisse, idque annis quindecim, mensibus tribus, diebus tribus. Fasciculus temporum anno dom. 184. & sedisse annis quindecim, mensibus sex, diebus sex. Onuphrius anno 171. & numero facit 14. & vixisse sub Aurelio Antonino & Aurelio

Quando sedit Eleutherius.

Commodo, & sedisse annis quindecim, diebus. 13. Infinita huius generis alia sunt, si quis prolixior iusto esse studeat. Ego paucis contentus ne tædio sim Lectori, volo ex his ostendere, quàm non benè conueniant inter se scriptores, & tamen propter temporum varietatem, neque de fide rerum neque personarum quicquam dubitandum, sed componenda magis omnia esse, ut ex collatione elucescat, ubi maior ratio, authoritas & probabilitas subsint, in quibus conquiescas. Nam etiam in hac controuersia certum est Lucium & Eleutherium fuisse *συνχρόνους* et cum Antonino Vero & Aurelio Commodo *συνοδικοὺς*: atque id etiam, consensu maiori scriptorum, Eleutherium fuisse à Petro duodecimum. Hos tamen ut commodè reconcilies, in usu esse possit author ille (arbitror) qui per Alphabetum scripsit Chronicantium (ut vocant) concordantias, sine quibus non nisi magnis difficultatibus & inextricabilibus carnificinis te expedies. Est
(85) enim liber ille veluti unio dissidentium, ab authore Nicolao Bungey Norfolciensi conscriptus. Hæc eò pertinent, ut quemadmodum Lucius & Eleutherius fuere coætanei, ita & Cantaber & Gurguntius fuere contemporanei: qui quo tempore fuerint, etsi inter authores discordia est, certum id tamen est, à multis sæculis utrumque fuisse, & eo tempore per Cantabrum fuisse extructam Cantebrigiensem Academiam.

Tu tamen contra contendis, atque etiam pugnas multis argumentis, quæ deinceps commemorabo, et primo calamitosi. Pergis enim atrocibus verbis (ut soles homo gratiarum plenus) eiecticij, extorris, profugi, exulis, calamitosi, bonum hospitem atque nobilem premere & insectari, Dionisij Siculi Tyranni conditionem obijcere, viuendi causa literas profiteri, & quo minus Cantebrigiam extruat, inopiam causari, atque in hoc Oratorem testem adducere. In quo certè parum facis ingenuè. Etenim si dicat Orator domestico tumultu patria eiectum Cantabrum, non dicit tamen fuisse calamitosum atque inopem. Imo verò neque ullo modo consequi, nisi Partholomum Hiberniæ regem, et fortunæ socium, inopem quoque statuas atque miserum. Sed istud de Oratore figmentum, ferendum quidem. Illud verò inhumanum, malis

Cantaber fuit Author Cantebrigiensis Academiæ.

verbis eum persequi, qui benè nobis fecerit, & bono hospiti malas gratias agere, cum bonas ob egregia facta mereatur. Eadem opera & Brutum generis nostri authorem contemnes, & Antenora suum Veneti atque Patauini condemnabunt. Eadem ratione spreueris etiam Brennum nostrum, Bellini regis nostri fratrem, cui licet eiectitius non fuerit, fortunæ tamen casum & euentum temporum aliena regione experiri libuit: quæ ea semper fuerit, ut pauculis Britannis, mixtis aliquot Gallis Neustricis, (quos in Belinum fratrem ante conscripserat) etiam Romam conuersus postea subiugauerit. Quod si maiori ostentatione dictum putes quàm veritate, historijs crede, & Constantinum Magnum natione Britannum, Eboraci natum, & a matre educatum, ut D. Robertus Wingfeldius miles in Constantiensi concilio contra regis Galliæ oratorem palam asserebat. Britanno milite uniuersam penè Europam deuicisse recordare, quod sane magna authoritate Roffensis historiæ & Alexandri Necamij iam referimus. Quanta autem virtute atque animo Richardus eius nominis primus, Saracenos atque Turcas (populum infidelem) debellarit in expeditione Hierosolymitana, atque etiam Gallos rebelles (gentem superbam) in reditu suis Britannis domuerit, Fulcherus Carnotensis docet in Itinerario de expeditione Christianorum contra Paganos qui erant Hierosolymis. Cuius inter alia, hos antiquos duntaxat versus commemorabo de Richardo.

Alexander Necamius, lib. 3. de laude diuinæ sapientiæ. Constantinus.

(86)

Richardus primus.

Cuius iter, gressus, obstacula nulla retardant,
Non strepitus, non ira maris, non vallis, abyssus,
Non iuga, non celsi præceps audacia montis,
Asperitasque viæ Saxis callosa, non ipsæ
Limitis ambages, desertaque nescia gressus,
Non rabies venti, non imbribus æbria nubes,
Non tonitrus horrenda lues, non nubilus aër.

Quin experiretur quid Siculi, quid Ciprus, quid Saladinus quidque gens pagana posset in armis. Quin & vos quoque Aluredum vestrum, quem Sanctus Neotus vagum & profugum apud Capgrauium, Ailredus Rieuallensis inglorium, & Sanctus

Aluredus. Sic Iohannes Parisiensis. anno. 872.

(87) Cuthbertus apud Gulielmum Malmesb. extorrem vocat recusabitis. Referam verba sanctissimi viri ex tertio de pontificibus, ne videar quicquam comminisci. Capgrauium iam olim impressum legat qui volet, ut & Ailredum. "Tu quoque "(inquit) tam miserabiliter regno extorris, gloriosè post paucum "tempus reponeris." Quem tamen Aluredum ob id non contemnam, quemadmodum nec Appollinem, quòd aliquando apud Admetum Pheræorum regem Æsculapij filij sui causa exulabat. Quid multis? cætera quoque gens Italica suum Ænæam atque Siluium, et Gallica suum Francionem pari modo spernent. Nam & Galli quoque ex Troianis se propagatos esse magnopere exultant: ut ex initio libri primi Historiæ Francorum scire licet. Francorum gentes (inquit) de Antiqua Troianorum prodiere prosapia. Hos tamen usque adeò non spreuerunt, neque eiectitios aut profugos nominarunt, ut ex hospitum gloria se præfulgere existiment, & nominis famam historijs celebrent. Quod qui nescit Titum Liuium, Crispum Salustium, Antonium Sabellicum, Ioan. Zonaram, & Epitomen Chronicorum regum Galliæ à Pharamondo ad Carolum nonum (quam ex Annalibus Gaguini & Pauli Æmilij præcipuè collectam excudit Gulielmus Niger) inter alios legat. Neque certè calamitosus esse potuit Cantaber, qui genere Nobilis socerum regem in Anglia (cuius liberalitatem cum filia uxore senserat, ut Brutus Pandracis Græcorum regis munificentiam fortuna persimili, Ænæásque Latini) & fratrem quoque regem in Hibernia habuit, bonisque literis (quæ maxima fœlicitatis pars est) claruit; ut neque mirandum sit undè tantam Academiam iste faceret, cum & Brutus hospes hic maiorem Trinouantum Urbem, & Brennus in Italia hospes, multas ibi urbes condidit & refecit, inter quas Mediolanum (88) est, Verona, Mantua, Brixia, Vincentia, Sena, Papia, Comum, & Cremona, uti & ipsi Italici scriptores prodiderunt, & Fabianus noster secunda parte, & Ranulphus libro tertio manifestè referunt. Gathelus quoque Cecropis (seu ut Polydorus lib. 3. Angl. historiæ Neoli) primi Athenarum regis filius, in Hispania haud dispari fortuna hospes, Braccarum (quæ sedes Archiepiscopalis est) et Brigantium urbem (quæ hodie Compostella dicitur) non longè inter se distantes extruxit: & Portugathe-

Galli ex Troianis.

Cantaber non calamitosus.

Bracchara.

Brigantium.

liam ex se vocauit, quod hodie Portugallia contractè dicitur. Quibus ut fœlicitate par fuit Cantaber (quem alij scriptores regem, alij ducem, siue militiæ, siue generis dignitate nihil refert, alij regis Hispaniæ filium dicunt) ita literarum virtute superior extitit. Quæ res ut ad res gerendas magnum est in vita compendium, ita his quos antè fortuna erexerat ad gloriam si ceciderint, securum est refugium. Ut Dionisio tuo fuit, quem ut calamitosum Cantabro obijcis. Quem tamen ne infimi aut afflicti hominis sorte viueret, néue calamitosus esse possit, virtus effecit, & cum fortunæ culpa regno Rex esse amplius non potuit, virtutis gloria inter suos Rex esse non desijt, & eo loco artium professione claruit, quò cuiuis non facilè contingit peruenire: quamuis stultum vulgus qui Philosophiam nescit, & tu quoque qui longè a vulgo sentire debes propter eruditionem (si eam ad reip. usum & non ad contentionem conferre velles) id regnum ut inglorium repudiatis. Neque Dionisius è regno ad ludimagisterium descendit, quòd non erat quo viueret, sed quò imperare non desinat: quod obijcis non intelligis. Certè sapientibus viris hæc semper stetit sententia, Literas tutissimas esse diuitias, ut quæ nec tolli possunt, nec grauant circumferentem: atque in prosperis ornamento esse, in adversis refugio, sed nemini mortalium opprobrio. Unicum perfugium doctrina & literæ (inquit Cicero ad Balbum) quibus semper usi sumus: quæ secundis rebus delectationem modo habere videbantur, nunc verò etiam salutem. In quo tu quidem longè à sapientibus dissentire videris, qui principis & generosi animi non esse censes virtutes colere, & literas profiteri (nam hoc abiectorum esse iudicas) sed venationem magis atque aleam sectari (quam tamen ut damnationis pœnam Æacus Claudio imperauit) spretis illis & contemptis, hoc gloriosum existimare ex eo iudicaris. Constantinus Ducas eruditos viros mirabiliter coluit, dicere solitus, malle se eruditione quàm imperio nobilitari: cum Platone sentiens præclaris literis excelluisse, veræ nobilitatis esse: quæ splendor quidam est ex ipsa virtute natus, ut volunt Stoici. Tu contrà, imperio magis quàm eruditione florere malis: ex crumena quàm ex virtute nobilitari: cum tamen multorum exemplis didiceris, quòd artibus ingenuis quæsita

Dionysius calamitosus non fuit.

Corinthi.

Literæ utiles, delectabiles, & salutares.

Cicero in epist. ad Balbum.

(89)

Literarum fautores.

est gloria multis: sicque bona fortunæ in virtutum splendore ne cerni quidem, ut nec lucentes stellas in radio solis. Scipio item Africanus homo bellator, secundo bello Punico Terentium illum Aphrum atque comicum captiuum, literarum causa quas honorabat, inter nobiles captiuos posuit, vinculis exolutum libertate donauit, in triumpho post Currum constituit, & pileo contectum in literarum honorem & libertatis signum sequi voluit, ut Orosius & Quintilianus in declam. pro gladiatore, Plutharcus in apopthegmatis Scipionis, & Io. Nauclerus in generatione 59. referunt. Erat autem antiquis pileus, insigne spectatæ virtutis. Hinc natum puto, ut suscipiendis gradibus Doctores pileo decorentur & contegantur. Et tu qui literas profiteris literas contemnis? Sentis ne tu cum Aiace apud (90) Sophoclem, *ἐν τῷ φρονεῖν μηδὲν, ἥδιστον εἶναι βίον*? cum doleret is quod ab insania resipuerit? aut cum Argiuo apud Horatium, qui cum amicis expostulauerit, quòd eorum ope restitutus sit sanæ menti? aut cum misero illo hero, qui iure egit cum seruo de precio dissectæ chordæ qua se suspenderat prius, postquam opera serui liberatus esset a morte? Lego in peruetusto quodam libro manuscripto de actibus Alexandri, Diomedi Philosopho Alexandrum respondisse, se antè optasse Homeri discipulum esse quàm Achillis, cum Diomedes dixerit se maiores laudes de rebus gestis Alexandri potuisse scribere, quàm Homerus de Græcorum & Troianorum actibus. At tu inaurari magis optas (ut videris) cum Mida aut Cræso, aut etiam Carolo magno, cui immensam vim auri ex Hispania allatam Turpinus Remensis in hist. Caroli Magni scribit: pro thesauro scilicet carbones, pro uuis labruscæ, ut dici solet. Eodem pertinet, quod Merchiaunus Glatmorgantiæ rex, usque adeo honorabat bonas artes, ut Eltuto ita dixerit: "vestrum "Gymnasium erit venerabile: tributarij tibi seruiant, & omnes "indigenæ." Tu contra, ut literæ omnibus seruiant cupis, cætera imperent: quod nunquam consequeris. Nam literæ semper imperarunt & semper imperabunt: & qui eas profitentur, imperium exercebunt, cætera seruient. Scientias enim sibi vendicare præstantiam, Aristoteles docet. lib. de hist. animalium x. Nam summa hominis perfectio (per quam imperat) in scientiarum speculatiuarum cognitione posita est.

Terentius.

Alexandri responsum.

Merchiaunus.

Per has enim perfectus homo est, in his summa eius fœlicitas & sempiterna vita est, authore eodem Aristotele in physicis. Hæc perfectio diuinæ perfectioni simillima est, cui omnia appetunt assimulari. Quo autem fauore prosecuti sunt doctos viros Iulianus atque Constantinus imperatores, atque nutriebant bonas artes atque literarum studia, & nos iam ante (91) diximus cum de priuilegijs Arthuri egimus, & Sex. Aurelius Victor in Constantino docet. Verùm quia tu calamitosi esse putas literas profiteri, dic quæso te quid in Carolo Magno, quid in Claudio Cæsare calamitatis fuit, quòd ille Germanicæ Linguæ Grammaticam commentatus est, mensibus atque ventis noua nomina indidit? Iste usque adeò græcis literis excelluerit, ut tres nouas literas illi linguæ sua industria adiecerit. Quid in Pertinace imperatore, qui Grammaticam docuit? quid in Iulio Cæsare qui Commentarios ædidit? Quid in Ptolomæo qui orbem terrarum tabulis circumscripsit? Quid in imperatore Constantino, qui ipse legere, scribere, & meditari consueuit? Quid in Marco Antonino philosopho, in Ælio Adriano imperatore, qui omnium scientiarum cognitione præditus, Græcéque doctissimus multos libros scripsit, uti Aurelius Victor, Ælius Spartianus, & Iulius Capitolinus scribunt. Quid in Conditore vestro Aluredo, quòd Bedæ historiam gentis Anglorum: Seuerini Boëtij Philosophiæ consolationem, & Orosium Hispanum historicum insignem, in Saxonicam Linguam authore Gul. Malmes. traduxerit? Quid quòd nouum & vetus testamentum in Anglicam linguam transfuderit? ut in hist. Eliensi libro primo sub fine scribitur, cuius initium est: Cum animaduerterem excellentiam Eliensis insulæ &c. Nam authoris nomen non gerit liber. Quid in eodem Aluredo, quòd legem Martianam inter cæteras in eundem sermonem transtulerit? ut & Galfr. Monem. lib. primo, & Genealogia Principum in linea Monarchiæ Britonum, qua de Martia sermo est, & Ranulphus libro sexto contestentur. Imo quid in eodem ipso Aluredo, quòd pueros docuit, scribente Assero libro suo de actis Alphredi, anno 885. & Florilego. (92)

"Filios quoque eorum (inquit) qui in regali familia nutrie-
"bantur, non minus proprijs diligens, omnibus bonis moribus
"instituere, & literis imbuere solus die noctúque inter cætera

Nobiles, literarum cultores.

Aluredus docuit pueros.

"non desinebat." Quo quidem docendi munere cum sit perfunctus Aluredus, idque solus, nec tamen apud Cantebrigiensium aliquem Dionisij Siculi Tiranni, aut Ludimagistri nomen obtinuerit: quæ Cantabri infœlicitas est, ut quod Alphredo gloriosum sit ad nominis famam, & ad omnem æternitatem illustre, id illi ad inuidiam apud Oxoniensem, & luctuosam sortem facere videatur? quasi seruatus is sit ex procellis maris non ad vitæ iucunditatem, non ad literarum gloriam quæ splendor est in principe, sed ad ludibrium calamitatis, & opprobrium sortis. Diuus Augustinus quoque Mediolani Rhetoricam docuit authore Prospero Reginensi historico in Chronicis, & Fabius Quintilianus viginti annos iuuentutem instituit. Prætereo Gallienum Romanum imperatorem, quem Trebellius oratione, poëmate, atque omnibus artibus clarum fuisse scribit: & nostræ Britanniæ (ne longius petamus) Guthelinum regem Gurguntij filium, quem Beda Græcè & Latinè doctissimum fuisse scribit: & Edgarum regem qui doctrina excelluerit: hominem alijs vitæ rationibus apud Anglos, qualis fuit apud Macedones Alexander, Cyrus apud Persas, & Carolus magnus apud Francos, authore eo qui Deflorationes Galfridi scripsit. Transeo Blegabridum (quem alij Blegrabedum vocant) hominem regem, tantum tamen musicum, uti Fabianus scribit, ut propter musices excellentem cognitionem musicorum Deus diceretur. Mitto liberalium scientiarum cognitionem Henrici eius appellationis primi, quas Thomas Rudbornus historicus eum Cantebrigiæ hausisse
(93) scribit: quibus usque adeò claruit, ut Henricus Belloclericus ab omnibus diceretur. Id, qui Rudbornum non habent, ex Lelando & Baleo quoque cent. 10. tit. 47. discant. Legum quoque peritus idem fuit, authore Matth. Parisio in hist. minori, an. 1100. adeo ut lib. de legibus (quas Henricianas nominabant) eum scripsisse Lelandus tradat, quem se vidisse apud S. Augustinum Cantuariæ idem refert. Idem Henricus ut erat homo doctus (nam authore Richardo Cicestrensi, an. 1100. cum frater eius Wil. Rufus fatis cederet, Parisius tunc scholas exercuit: & referente Tho Grey, eundem Henricum ad episcopatum promouere Will. Nothus pater eius proposuerat) ita uxorem duxit valde literatam eo anno quo coronatus est. In

Guthelinus. Edgarus.

Henricus primus Cantebr. educatus.

vita enim Caroli Magni, cuius initium est: vitam & conuersationem &c. nutritoris mei Caroli, sic lego: Eodem anno ipse Henricus diademate coronatus regio, uxorem accepit nomine Matildam, filiam regis Scotorum valde literatam. Demùm
Elizabeth. regina quæ nunc regnat Elizabetha, Græcis & Latinis, sacris & prophanis literis instructissima, cum superioribus annis Cantebrigiæ esset (quò solo Musarum amore & benefaciendi studio venerat) in scholis publicis & frequentibus quasi literas professura, docta Princeps orationem habuit Latinam & eam tam eruditam, ut sexum mutasse, & supra fœminam sapuisse dixeris: cum significatione beneuolentiæ suæ erga bonas literas, aliquo beneficio suo futuro in eo Gymnasio explicandæ.
Beneficium Principis. Quod spero futurum, cum præsertim verba principum non solent esse cupressis similia, quæ sublimes cum sint ac pulchræ, fructum non ferent. Apophth. 384. At quo tandem authoramento, nisi virtutis? Quid inopiæ (quæso te) istos huc adegerit? cum non lucri cupiditate (quod video quàm sit exiguum ex professione literarum) non victus inopia, sed virtutis studio, & literarum gloria (si acciderint quibus præ- (94)
fulgent principes) gesta hæc sunt: cum his delectati boni Principes sunt, cum quibus nullæ diuitiæ, nullæ opes, nulla diademata, nulla denique regna comparanda sunt. Quæ si illis ut vitia obijcis, temeritas tua reprehendetur, non eorum vitia culpabuntur. Sed perge (auellor enim dulci virtutum tantorum virorum atque fœminarum recordatione, & bonorum
Non calamitosi qui docent. operum memoria sempiterna, partim exemplorum copia, partim breuitatis desiderio) Dionisius docuit, Cantaber docuit. Sit ita sanè. Id tamen non lego, nisi apud Polydorum in fine libri quinti Angl. hist. ex incerto authore, & in collectaneis tuis, in quibus Ludimagistrum per contemptum nominas. Schola enim Cantebrigiensis non id agnoscit, sed Philosophos conduxisse eum, id affirmat. Quid tum quæso te? Calami-
Calamitosus. tosos ob id dices? Calamitosi sunt qui virtutibus destituti sunt, non quibus fortuna recedente virtus superest. Nam virtus semper habet fortunam comitem, nisi mens oberit, ut in Pacæo. Neque se miserum putabat, imo fœlicissimum iuxta ac liberrimum, qui ex naufragio omnia sua secum portasse dixit. Neque Anaximander, homo Philosophus & domi suæ

diues se calamitosum censuit, cum ex peregrinatione, quam literarum gratia habuit, reuersus, ac omnia sua consumpta domi suæ videns, condolenti respondit, ego saluus non fuissem, nisi ista perijssent. Ratio est, quòd nemo cum sarcinis potest enatare: existimans animi bona extra fortunam esse, quæ etsi opes largiatur multis, bonam mentem tamen nemini: & eum qui se habet, nihil perdidisse, fortunamque nihil addere sapientiæ: sic ut nemo miser nisi comparatus, ut in Troade dixit Seneca. Non hæc dico tamen Stoicus, ut virtute fœlicem, fortunæ vero bonis infœlicem Cantabrum existimem, satisque
(95) esse diuitem putem, qui cœlo & terra frui possit. Diuersum enim iam antè ostendi, & te memorem vel maximè cupio. Certe quò minus fortunæ etiam arridenti quis fidat, quòque magis virtuti, eò sapientior est: cum videamus & principes stabile regnum non habere, nec episcopos firmas sedes. Quod illud ex Ioanne Boccatio de casibus virorum illustrium inter alios historicos, hoc ex Nigello nostro non contemnendo viro & Cantuariensi Monacho disces, qui benè longa epistola ad Gul. Eliensem episcopum, virum suo tempore primarium, & magni nominis authoritatísque apud Principem, postea tamen calamitosum, exemplis nostræ gentis adductis suadet, ut fortunam contemnat, et quàm sit friuolum in blandimentis fortunæ conquiescere, expendat. Etenim fortunæ iocus non prudentum sed stultorum est imperium. Neminem enim fortuna eò prouexit, ut non tantum illi minitetur quantum promiserit. Verùm ut demus eiectitium fuisse & calamitosum, certè non solum inhumanum, sed et crudele quoque iudicamus, ut tum contra hostem, tum contra calamitates quoque eius pugnes: & non solùm crudele, sed etiam iniuriosum. Nam in calamitoso, vel risus est iniuria, ut Mimus Publianus rectè scripsit. At illudere afflictos, extremæ est improbitatis. Quamobrem recte quidem Phocion: nec e templo aram, nec ex humana natura tollendam misericordiam. Etenim qui alterius calamitatis miseretur, suæ meminit. Longè maioris æquitatis & magnitudinis animi nobilis ille bellator Alexander fuit, cum de Persarum imperio cum Dario pugnaret. Etenim cum Darij hostis sui uxorem ex collisione abiecti partus decessisse intellexerat, illachrimatus est exequiasque benignè

Fortuna instabilis.

Nigellus.

Alexandri humanitas.

prosecutus. Quod à se factum dixit, non amoris, sed humanitatis causa: neque in hostis adulationem: nec quòd in dubios (96)
belli exitus, aut in leges pacis sibi lenocinia quæreret, sed animi magnitudine, qua didicerit aduersùs vires hostium, non aduersùs calamitates contendere: pollicebaturque se præstiturum ea Dario, si secundus sibi non par haberi velit. Eiusdem animi fuit & Diuus Aurelianus imperator, qui Flauio Vopisco referente, sic vicario militum tribuno suasit per epistolam, ut de præda hostis, non de lachrymis prouincialium habeat. Itaque in eum cui misericordia opitulari debeat, inuidia abs te quæsita est. Quamobrem hoc tibi dicendum
Memnon. existimo, quòd uni ex militibus Darij dux Memnon dixit. Cum enim maledixisse Alexandro obseruasset, non te, inquit, ut maledicas, sed ut pugnes adduxi. Si igitur iustæ causæ contemnendi Cantabri hæ non sunt, si iniquæ & nullæ repudiandi conditoris primi rationes existant, quæ iniustitia homini hospiti, & sempiternæ memoriæ consecrando fundatori atque principi foret, si de possessione deijceremus, si illi gloriam
Gorboni-anus. Sige-bertus. facti tolleremus, & Gorboniano, Sigebertoque nostris tribueremus? Quia nostrates sunt? Quasi verò patriæ causa iniustè agendum? Imo prædicandus magis hospes est, quòd in alienam regionem naturalem gerat affectum, cum hoc voluntatis et virtutis sit, quod laudi ducitur, & non naturæ, quæ necessitatem quandam inducit, & non meretur tantam gloriam. Alioqui id per ingratitudinem summámque iniuriam illi obueniret, quod prouerbio dici solet de generosi equi senecta, cum post res utiliter præclaréque gestas, ob solos annos reijciatur: quod non est faciendum. Non enim ut floribus, sic patronis & amicis est utendum, tamdiu gratis quamdiu recentibus: Neque veteres amicitiæ pro sequentium nouitate sunt fastidiendæ. Gorboniano tamen & Sigeberto, si quid in Cantebrigienses contulerint, si Cantebrigiensium scholas bellorum procellis collapsas restituerint (ut Stoueus tuus (97)
author est, & nos non repugnamus) agendæ gratiæ sunt, &
Reparatores Cantebrigiensis Academiæ. prædicanda nomina. Sed quemadmodum? ut primorum conditorum? non, sed posteriorum reparatorum. Hoc illis denegasse (quod nemo facit) impium. Offa rex Merciorum renouauit scholas variarum artium Cantebrigiæ, authore

Richardo Diuisiensi in epitome rerum Britannicarum, cuius hæc iam relata verba sunt: ergo fundauit eas? Eandem Academiam reparauit & Edwardus senior Aluredi filius à Danis combustam, (ut habet S. Swithuni Chronicon, atque Hidenses Commentarij) & priuilegijs muniuit, ut ex charta eius scire licet in historiola Cantebrigiensi, in qua confirmat doctoribus & scholaribus Cantebrigiæ, & eorum seruientibus, "(ubi ab olim viguit (ut ait) mater Philosophiæ, & reperitur in "præsenti fons Clerimoniæ) sua & aliorum principum indulta, "in æternitatem duratura, & (ut eius verbis utar) quàm diu "vertigo poli circa terras, æquora, et æthera siderum iusto "moderamine voluet, verba Hidensium commentariorum hæc "sunt." Iste rex Edwardus uniuersitatem Cantebrigiæ renouauit, & scholas publicas fieri ibidem constituit: ut scribit Girardus Cornubiensis libro de gestis regum Westsaxonum 5. cap. 10. Renouauit academiam & Cædwallus rex, eadem attestante historiola. Profuit & Henricus Belloclericus, referente Lelando hisce versibus: Quid quod Granta nouem dicata musis, Henrici pietate literati, tersis prænitet erudita linguis. Quid igitur, ab eis instituta fuit? Cosmus Medices, dux nostra memoria Florentinus, & idem Archidux postea Thusciæ, homo qui literarum gloria perpetuus viuat dignissimus, quòd anno dominicæ incarnationis 1543. me videnteatque sentiente, scholas Pisanas iam ante multos annos desertas restituerat, & per Matthæum Curtium, excellentis doctrinæ virum, aliósque doctos magna pecunia conductos, omnium scientiarum professione claram celebrémque fecerat, primus ne dicitur Pisanæ Academiæ conditor, quam aliquot antè sæculis fuisse Academiam constat? nequaquam, sed reparator. Futurum tamen forsan est, si res memoriæ non commendetur, ut non reparator solùm, sed & conditor quoque videatur: ut iam Sigeberto regi nostro euenisse usus docuit. Quod ideo tamen non dico ut tollatur, aut ulla ex parte minuatur excellentissimi principis gloria, sed ut ob benè merita, iusta ea tribuatur. Nam condita Pisana Academia fuit, anno Domini. 1339. Deserta iacuit ante postremam istam renouationem, 150. annis, uti Guolphg. Iustus author est. Quapropter rectè quidem quisquis fuit ille scriptorum,

Priuilegium Edwardi senioris.

Cosmus Medices scholas Pisanas restituit.

(98)

Pisana Academia

quem Georgius Lilius in chronico regum Angliæ est secutus, & quotquot alij eius generis sunt, cum dicat, non simpliciter Sigebertum excitasse Cantebrigiensem Academiam, sed excitasse dicitur. Multi erant Cantebrigiensis Academiæ conditores si quis rationem facti inire nolit, & quid dicatur vulgo tantùm spectat. Nam post desertam varias ob clades Cantebrigiam, quòd Albinus, Rabanus, Claudius et Ioannes Scotus, qui floruerunt circa Caroli Magni Galliarum Regis tempora, profitendo bonas literas Cantebrigiæ studiosos reuocarunt, & sua virtute fræquentem fecerunt, Freculfo in Chronicis Academiæ Cantebrigiensis conditores habebantur. Gislebertus quoque atque Odo, Terricus et Gulielmus Croilandenses Monachi, qui iacentem propemodum Academiam & languentem lectionibus Grammaticalibus, Logicis, Rhetoricis, & concionibus Theologicis subleuarunt, cum ad concremati Monasterij sui ædificationem per eas partes mendicarent, à Iosfrido Gallo Croilandensi historico Cantebrigiensis Gymnasij (99) authores constituti sunt: cum tamen in magnis Annalibus Wigorniensibus legam, Cantebrigiæ studium ab eis renouatum tantùm. Quin & magna historia Iorenallensis tradit, creditum esse iuxta quorundam opinionem & vulgarem antiquorum & modernorum dictum (hæc enim verba eius sunt) Egberti Cantiorum regis tempore, Bedam venerabilem studium Grantecestriæ iuxta Cantebrigiam posuisse, cum per ea tempora apud Cantianos quoque fuisse excitatam Academiam dicere perinde vulgus scriptorum potuit, cum authoribus Theodoro natione Græco, sed officio Cantuariensi Archiepiscopo (cuius libros græcos adhuc extantes dudum vidimus) & Adriano Abbate, Cantiana gens Philosophicis, Græcis, Latinisque literis sic effloruerit, ut Insula prius Tyrannorum nutricula, iam familiare domicilium Philosophiæ, scientiarumque liberalium professioni efficeretur, authoribus venerab. Beda ecclesiast. hist. lib. iiij. & Gul. Malmesb. de gestis Anglorum libro primo. Propter celebritatem enim quæ fuit præsente tanto viro & promouente in desolata dudum ciuitate, proptérque reuocata studia, Academiam ab eo conditam esse creditum est. Ut non addam Grantecestriam iuxta Cantebrigiam fuisse positam ideo vulgus scriptorum dixit, quòd Grantecestriam et Cantebrigiam

Alumni Cantebrigienses, non conditores.

Croilandenses.

Beda.

Theodorus.

Grantecestria & Cantebrigia idem.

idem fuisse, idem vulgus ignorabat. Exercitatam tamen à Beda eam eò probabilius esse historia dicit, quòd Albinus Anglus vir magni nominis cognomento Alcuinus (uti Iacobus Gallus cap. 77. secundæ partis maris historiarum scribit) Bedæ discipulus, posteà Roma Lutetiam Parisiorum studium transtulerit, quod prius è Græcia Romam est translatum. Etsi sunt qui putent (inter quos Oxoniensis est) nec Bedam
(100) monasterio unquam egressum esse (quod in homine docto & experiente rarum est, & penè inauditum, maximè in venerabili præsbytero, & haud scio an ullis Benedictinis legibus obligato, nec idcirco Alcuinum eius fuisse Cantebrigiæ discipulum (quod Oxoniensis arguit, etsi alio loco verisimile esse dicat) sed non aliter atque Veronensis ille senex, atque rusticus apud Claudianum (poëtam ammiratione dignum, ut Prosper censet in chronicis) semper eadem domo latitasse & prædiolo, semper eodem dolio usum esse, quasi spongiæ vitam egerit Beda, semper eidem affixus loco: aut cochleæ, quæ nunquam testa egreditur, nunquam relinquit. Nec venerabilem illum Bedam discipulos habuisse Rabanum, Clementem, et Ioannem Scotum. Quanquam de his atque Alcuino discipulis, non dubitat Baleus suus (quem authorem in omnibus sequitur) in libro Scriptorum Britannicorum sub nominibus Ioannis Mailrossij, Flacci Albini, & Claudij Clementis: nec Roussus tuus in Sigeberto: nec mare historiarum, 2. partis. cap. 77. nec Antoninus archiepiscopus Florentinus in chronica sua tit. 14. partis 2. cap. 4. paragr. 12. de studio Parisiensi: nec chronicon Germanicum, quod Mutius transtulit, lib. 8. Nec Polydorus Vergilius lib. Angl. historiæ 5. nec hi quos Polydorus authores est secutus, nec Vincentius in speculo historiali, nec chronicon Metropolis Arelatensis, ut nec de egressu Guliel. Malmesbur. cum dicat vocatum ad Papam Sergium primum Bedam, sed iuerat ne an secus, non constituit. Pronior tamen est in egressum. Nam libro primo sic scribit. Ferunt Bedam Romam iuisse. "Verumtamen quòd Romæ non fuerit, solidè "non affirmo. Sed eum illuc inuitatum, haud dubiè pronuncio, "producens Sergij primi epistolam." Et quanquam Beda scribat eodem referente libro primo, se cunctum ex eo (quo
(101) datus fuit ad educationem Benedicto Abbati & Celfrido) vitæ

Alcuinus Bedæ discipulus.

Beda egressus monasterium.

Bedæ discipuli.

tempus in eiusdem monasterij habitatione peregisse, tamen non ita crassè intelligendum ut dicat, nunquam se fuisse egressum Monasterium, sed quòd aliam habitationem non habuit, aut nouit perpetuam & familiarem, quàm id monasterium, ut nec ciuis aliam quàm Londinum, etsi non eum semper habet Londinum: aut a tempore quo traditus est Benedicto, omne vitæ tempus in eo transegisse ad annum 19. qui verus eius sensus esse videtur, dispartiens moræ tempora per ætatis annos. Quo magis miror Baleum, ex quo tu hanc suxisti opinionem, ut & alia omnia penè, centur. 2. scribere, nunquam esse egressum Bedam Britanniæ limites, & ætatem omnem sub uno Abbate in cœnobijs Wirmuthensi & Giruiensi exegisse, & ad Gregorium secundum, non Sergium primum, vocatum fuisse: quæ certè (si bona eius venia dicere liceat) vera non sunt. Quod si Aldelmus ad Sergium primum vocatus iuerat, quid ni & Beda ad eundem accersitus idem fecerit? maxime ad grauia & magni momenti negotia vocatus, & à summo Pontifice, cui negare quicquam nephas erat, accersitus. Sed iuisse Bedam, certum est. In eo enim authore, qui usque ad Edwardum tertium prosecutus est Historiam Rogeri Houedeni (cuius initium est. Excepta ex dictis viri religiosi, &c.) sic lego. Successit Nicolao Papæ anno. 1281. Martinus vir natione Turonensis. Hic autem dictus fuit Simon, "solennis Legatus in Franciam, sed "specialiter Parisius pro sedanda discordia inter scholares. "Nam Sathanas seminauerat inter eos quasi schisma, ut quæ-"que natio pro se contenderet, Primatum Uniuersitatis ad "se pertinere." Veniens autem Legatus, & controuersiam audiens, pro lege promulgauit, esse Anglos primariam illius studij nationem. Nam Beda (ait) Romam petens, primus (102) omnium scholas Parisius veniens tenuit, "sacramque Theo-"logiam ab Euangelio S. Ioannis inchoans, dum primus "ordinariè legit, omnibus alijs scientijs post se aditum pandit." Hæc prosecutor: apud quem Parisius legis consueto priscis scriptoribus vocabulo, pro Parisias, seu Parisijs in omnibus casibus, maximè in Nigelli speculo stultorum, in Alexandro Necanio, lib. 3. & 5. de laude diuinæ sapientiæ: in Gul. Bougeuilli opere historico, quod (unus omnium) inscripsit, &

Beda egressus est insulam.

Angli, prima natio Parisiensis studij.

in lib. sex diuisit. Parisius quondam Paradisus delitiarum, inquit, &, vetustis statutis Parisiensis Academiæ, in quibus constitutio est ut iureiurando astringantur, qui determinaturi sunt, ne in alijs studijs eum gradum in aliqua facultate recipiant quem Parisius meruerunt obtinere. Sed præstat referre tragœdiam quam hæc insecuta pax est. Eam Ioannes Parisiensis in historia sua anno salutis, 1281. expressit his verbis. "Parisius quoque tunc fuit primò dissentiens, & post "periculosus congressus & temerarij insultus cum armis inter "clericos de uniuersitate Anglicos & Picardos. Sed Anglici "cautiús agentes, armísque et viribus præpotentes, fractis "Picardorum domibus, & quibusdam eorum occisis, ac pluribus "vulneratis, ipsos Picardos extra Parisius fugere coegerunt: "totaque uniuersitate perturbata, non redijt natio Picardorum, "donec inter eos pax postea facta fuit. Communiter autem "dicebatur, Picardos hanc dissentionem & pugnam primitus "incœpisse." Hæc de tragœdia: ob quam & illud constitutum & relatum inter vetera Parisiensis Gymnasij statuta est, ut determinaturi iurent, se, si quam insurrectionem futuram nouerint, ei nationi reuelaturos, contrà quam insurrectio futura est. Verùm de contentionibus satis. De Martino Legato idem quod prosecutor Onuphrius Veronensis de gestis
(103) Pontificum affirmans, scribit: "Symonem Turonensem (qui "postea Martinus quartus fuit) missum fuisse Legatum Nicolai "tertij in Galliam pro arduis ecclesiæ Romanæ negotijs anno "1281." Cuius Symonis legati priuilegium de electione rectorum ut retineatur, eiusdem uniuersitatis statuto cautum est. Quamobrem audiendi non sunt qui putant Bedam nunquàm exiuisse monasterium, inter quos est Tho. Stubbæus seu Stobæus Dominicanus, qui de Archiepiscopis Eboracens. scripsit. Quanquam ne is quidem tantopere contendit Bedam non egressum monasterium, sed quòd mare nunquam transfretauerit. At is si perlegisset vitam venerabilis Bedæ antiquam (cuius initium est. Operæprætium est cognoscere, &c.) illic legisset, Bedam Apostolicam sedem adijsse, coram Rom. ecclesia libros suos relegisse & enunciasse, ac dein authoritate Apostolica alijs transcribendos obtulisse &c. forsan Sergio euocante, ut prius dictum est. Hoc enim solenne erat

Stubbæus.

scriptoribus ecclesiasticis eius ætatis, ut suas lucubrationes Ro. Pont. primùm examinandas traderent. Eam ob causam Rabanus Bedæ discipulus Abbas Fuldensis, librum de laude crucis admirabili poemate conscriptum, Sergio Papæ obtulit: authore Vincentio in speculo doctrinali lib. 18. cap. 59. In qua re quòd negligentior erat Ioannes Scotus cum Dionisium conuertit in Latinum, Nicolaus primus eum reprehendit in epistola ad Carolum, dicens: iuxta morem nobis mitti, & nostro iudicio debet approbari, ut Gul. Malmesb. lib. v. de Pont. explicatiùs memorat. Demum, quid aliud quæso te, loquitur illa Bedæ interpretatio Sibyllæ Vaticinij, literis maiusculis singularibus Romæ in Arcu, quem Numa rex Sacro Iano patri posuit, conscripti, quàm Bedam fuisse Romæ? Vaticinium cum interpretatione Latina & ipsam figuram arcus Iani graphicè depictam, habes ante opera Bedæ in prima facie (104) per Heruagium Basileæ 1563. excusa. Huius vaticinij, interpretationis, portæ, & Bedam fuisse Romæ, scribit etiam Radulphus Remington de gestis regum Angliæ: Volens enim ostendere quamobrem Beda dicebatur venerabilis, fuit Romæ (inquit) porta ferrea in qua hæ literæ summatim erant scriptæ: P. P. P. S. S. S. R. R. R. F F F. quas nemo legere poterat vel intelligere. Postea Bedæ Romam venienti, & easdem literas inspicienti, dixit quidam Romanus, quid aspicis Anglice bos? cui Beda confusionem vestram aspicio. Igitur Beda quod in eisdem literis latebat hoc modo declarabat. Pater patriæ perditus est. Sapientia secum sublata est. Ruet regnum Romæ. Ferro, flamma, fame. Quod autem audiens & omnis populus Romanus, dignum iudicauerunt honore, et venerabilem censuerunt appellare. Hactenus sed variè refertur. Ita cum habeas Bedam iuisse Romam, fuisse Romæ & egressum esse monasterium, atque etiam Britanniæ fines, quid est quod amplius desideres (mi Oxoniensis) nisi afferas Alcuinum cognomento Diaconum) ut Baleus: leuitam ut se ipse nominat in epistola ad Carolum imperatorem, cuius initium est:

Ioan. Scotus.

O rex Augusto clarissime dignus honore,
Et dux & doctor & decus imperij:

Quem alij scriptores undicunque doctissimum, alij Græca &

Latina lingua egregiè doctum vocant, non Bedam, primùm professum esse Lutetiæ bonas literas. Quod si dixeris confitebor certè humaniores, scientiásque liberales, quas & Carolum docuit, & alios (maximè Astronomiam qua valde
(105) delectabatur Carolus) authore Sigeberto Gemblacensi & Iacobo Gallo, 2. parte maris Historiarum cap. 77. in Constantino 7. imperatore 73. in cuius ætate magni fuit nominis, de quibus plura apud Iacobum Philippum Bergomensem in supplemento chronicarum libro x. & in chronica Antonini, tit. 14. cap. 4. & paragrapho xij. de studio Parisiensi, & cap. 5. etiam. In chronico mundi christiani Massei lib. 14. & anno 791. In Annalibus Ioannis Auentini, lib. 4. & in chronico Sigeberti Gemblasensis an. 790. ubi in excusis legitur Alcnium corruptè: in scriptis Alcuinum rectè: ut in supplemento chronicarum malè Gallus pro Anglus, quemadmodum etiam in chroni. chronicarum. Eò te ablego, quòd longum esset omnia ascribere, & non sine legentis tædio, etsi cognitu utilissima. Hoc explicatius ista refero, additis libris, titulis, paragraphis, atque annis, ut & alia omnia apertius, quò intelligas me bona fide & sine dolo omnia tecum agere, sub aspectum tuum omnia ponere, & de causa Oratoris minimè solicitum, de Antiquitate Cantebrigiensi nihil dubitare. Sed ab Alcuino ad Bedam redeo, quem professum esse bonas literas Cantebrigiæ, idem Baleus in prima æditione lib. scriptorum Britan. quo loco de Claudio Clemente, & Io. Mailrossio mentio est, apertè profitetur: in secunda autem non item. Sed quamobrem, non video. Si enim persuasum illi fuit Bedam non egressum esse monasterium, cur dicit eum docuisse Wermuthi & alibi? Nam illud, alibi, significat alijs in locis edocuisse eum quàm in Monasterio. Quod si alijs in locis, cur non Cantebrigiæ (ut constans fama est, cui credendum esse præcipit Titus Liuius, quoties certæ fidei deroget vetustas) proximo Gymnasio, & eo solo per ea tempora, ut paulò post dicemus. Certè recepta ab omnibus opinio est, & fama celebris, Cantebrigiæ & fuisse
(106) illum & studuisse. Id præter cæteros, Ioannes Eliensis episcopus in constitutione quam ipse fecit, & Richardus Pinson impressit, pro festis Diui Chrisostomi, Bedæ, & aliorum sua diœcesi celebrandis, refert. Agens enim de venerabili Beda,

Bona fides.

Beda Cantebrigiæ fuit, & docuit.

Ioan. Eliensis.

sic scribit. "Cui, ut fertur, nobiscum erat natio communis, "& sub hac alma matre Uniuersitate nostra Cantebrigiæ "similis educatio: qui ita celeberrimus fama extitit, sicut Malmesburiensis. "inquit Gulielmus, ut in quæstionibus enodandis indigeret eo "sublimitas Romana." Hæc ille. Ioannes Herrisonus etiam constanter affirmat floruisse eum Cantebrigiæ. Verba eius Sancti Cantebrigienses. hæc sunt. Insuper sancti Dei uniuersitatem Cantebrigiæ honorarunt, ut sanctus Doctor & venerabilis Beda præsbiter: sanctus Suithinus doctor Theologiæ: sanctus Ioan. Beuerlaci Archiepiscopus Eboracensis, & doctor Theologiæ temporibus Bedæ: & sanctus Albanus artium Doctor, & Angliæ Bedæ domicilium Canteb. Protomartyr. Hactenus Herrisonus. Sanctum Ioannem Beuerlacensem usum esse consuetudine & familiaritate diui Bedæ Cantebrigiæ, refert quoque qui vitam S. Ioannis scripsit. Verùm non solùm Cantebrigiæ fuit atque studuit, sed etiam docuit Beda, authore Sigeberto Gemblacensi. Albinus (inquit) in schola Cantebrigiensi post Bedam artes professus est. Consentiunt & Henricus Erfordiensis & Vincentius in speculo historiali. Id credit & refert quoque Lycosthenes Rubeaquensis in Theatro vitæ humanæ, etsi tu dissentias. Ad hæc, extant hodiè Cantebrigiæ ædes pene angulares, vetustæ quidem illæ & Petreæ, structuræ medio loco inter vetus sacellum fratrum sancti Ioannis Euangelistæ (quod iam Collegij sancti Ioannis stabulum est) & templum sancti Sepulchri rotundum positæ, quæ ad hunc usque diem Bedæ domicilium vulgò nominantur. Neque istud tibi fabulosum Bedæ dom. Girwe. videatur. Nam si is qui Dunelmensem hist. scripsit referat, (107) etiam ætate sua ostensum locum in Girwe, ubi de lapide mansiunculam habens Beda, ab omni inquietudine liber sedere, meditari, legere, dictare, & scribere consueuerat, quid ni & Cantebrigiæ fama propagante ad usus similes domicilium Beda habuit, quod usque nomen eius retinet? quando perinde testis temporum fama est, atque historia, ubi certæ fidei deroget vetustas, ut paulò antè ex Liuio diximus. Siquidem Attylburgum. Castoria. fama fuit cum adhuc essem puer, fuisse regiam Attylburgi, atque etiam Castoriæ (quam hodie Castre dicunt) in Norfolcia. Eam fuisse veram, superioribus certè diebus ex peruetusta Waldus. historia Waldei Norfolciæ & Suffolciæ Regis deprehendi: de

qua mox latius. Hæc eadem domus quæ Cantebrigiæ est, quòd Iudæi posteà inhabitabant, Iudæorum ædes etiam appellantur. Proinde quid quisque dixerit fecerítque expendendum, & sic quis quisque fuerit et quo quisque nomine dignus sit, censendum est. Alioqui nescias Alcuinum sub Beda studuisse, an secus: Cecropem ne conditorem, an restauratorem Athenas habuisse: Carthaginem à Didone, an à Carchedone conditam esse: cum ad hunc quidam, quidam ad illam eius originem scriptores referant. Appianus Alexandrinus in Libyco scribit, Carthaginem Phœnices condidisse annis quinquaginta antè Ilij captiuitatem: conditoresque fuisse Xorum & Carchedonem. Sicut autem Romani & ipsi Carthaginenses existimant, Dido mulier è Tyro profecta, aut ipsi Tirij, ut author est Quintus Curtius, libro quarto, de rebus gestis Alexandri. Nescias item alioqui, num Edgarus Britannorum rex, quem Edmerus (cuius sobriam sermonis festiuitatem laudat Gul. Malm. lib. de Regibus proœmio secundo) in historia nouorum in Anglia, gloriosissimum regem vocat, & sanctissimis legibus gubernasse scribit, Monasteria (108) quadraginta septem constituerit, quod dicit, quinquaginta pollicitus in charta quadam sua (quam vidimus) 19. Februarij anno regni sui sexto Westmonasterij scripta: cum Polydorus tamen Vergilius Angl. hist. lib. 6. memoriæ prodidit, eum exclusis sacerdotibus sæcularibus, quòd uxores haberent, contra decreta patrum, monachos atque monachas, qui canonicè viuerent, in eorum loca & collegia tantùm substituisse. Deucalion quoque Thessaliæ rex, dicitur humanum genus condidisse, cum tantùm ratibus ad se vectos conseruarit, cum Amphitrionis Athenarum regis tempore aquarum illuuies maiorem Græciæ partem absumpserat. Et Herbertus Norwicensis episcopus Norwicum fundasse, cum Monasterium solùm construendum curarit. Fieri enim non potuit, ut eius author esset ciuitatis, cuius erat episcopus. Id tamen lego in fragmento quodam libri septimi Henr. Huntud. cum in alio nullo (quod sciam) habeatur. Etenim ex historicis nostris cognitum est, Castellum Norwicense Gurguntium authorem habuisse: à quo Cairguntinum principio dicebatur: Ciuitatem autem mercimonijs & populorum frequentia insignem vicum

Edgari monasteria.

Deucalion.

Castrum Norwic. Cairguntinum & Burghcestre.

(Gul. Mal. in vita Gul. Rufi teste) Norwicum appellatum, ut & Castrum Cairguthelinum postea, quod a Gurguntio inchoatum, per Guthelinum sit absolutum. Roussus in historia sua scribit, Guthelinum, urbem Warwici (quæ caput circumiacentis patriæ est) condidisse: si non eo in loco Norwici sed Warwici scribendum fuit. Hanc Warwici urbem Cairleon appellatam Britannicè tradit, ubi forsan Cairguthelin dicendum potius fuit si a Guthelino fuisset condita. Sensum suum prætexuit loquendi breuitate & primarum syllabarum apocope suo tempore usitata, Ro ussus, ut Bes pro Elizabeth & Isabel: Ger pro Roger: & Gret pro Margaret: Leon pro Guthelin seu (ut (109) ipse scribit) Gutheleon: (uti solent Germani superiores, qui pro Iohannes, dicunt hannes vel Hans. pro Nicolaus claus) dicitque tres Cairleones extitisse, primam in Sowthwallia (seu Demetia) secundam in confinibus Loegriæ & Northwalliæ (seu venedociæ) quæ nunc Cestria dicitur, tertiam in Loegria quæ nunc Warwic appellatur. Hæc eò dico, ut temporum rerúmque ratio habeatur. Non enim sum nescius tantam esse doctorum virorum potentiam & virtutem, ut etiam Academias quo loco ante non fuerant nullo negotio suscitent: multo certè magis quo loco iam ante erant. Quod si cuiquam parum probabile videatur, cogitet quæ Dubritius Legionensis olim Archiepiscopus cum regnaret Arthurus, in ea re gesserit memorabile. In vetusto enim codice, cui titulus est, de vitis Sanctorum Wallensium, in vita sancti Dubritij, ista lego. "Creuit illius (Dubritij) fama cum utriusque legis nouæ & "veteris peritia per totam Britanniam, ita quòd ex omni parte "totius Britanniæ scholares veniebant, non tantum rudes, sed "etiam viri sapientes & doctores ad eum studendi causa con-"fluebant. Inprimis sanctus Helianus, Sampson discipulus "suus, Ubelinus, Merchiguinus, Elguoredus, Gunuinus, Longual, "Artbodu, Longur, Arguistil, Iunabin, Conbram, Goruan, "Guernabin, Iouan, Elheharn, Iudnon, Curdocui, Aidan, "Cinuarch, & cum his mille clericos per septem annos con-"tinuo in podo (seu pago) Hentlan, super ripam Guy, in "studio literarum diuinæ sapientiæ & humanæ retinuit, exem-"plum eis præbens in semetipso religiosæ vitæ, & charitatis "perfectæ." Et per aliud spatium in natiuitatis suæ solo, id

Docti quid possunt constituendis Gymnasiis. Dubritij Gymnasium.

est Miserbdil, eligens locum unum in angulo illius Insulæ Miserbdil.
oportunum syluis & piscibus super ripam Guy, cum suis Guy.
11] (110) innumerabilibus discipulis mansit, "per plures annos regendo
"studium, nomen loco imponens Mochros Britannicè, id est Mochros.
"Porci locus, quòd in somnis admonitus est, ut ibi habitaculum
"& Oratorium fundaret, ubi scropham albam cum porcis
"cubantem reperit." Hactenus vetus codex. Hoc ne vanum
videatur, confirmat Benedictus Claudiocestrensis in vita sancti
Dubritij: in qua, Guy fluuium Waiam interpretatur, quæ
hodie Wie, ut reor appellatur. Ubi id obseruo, ut in alijs Piscium usus.
historicis Britannicis, magnam gloriam mensæ apud Anglos
fuisse olim piscem, & apud vulgum & apud principes, ut olim
apud Rhodios Æliano teste: siue ratio loci id suasit, aut
negligentia carnis, siue quod pisces his, ut & alijs gentibus,
erant olim in delicijs: siue quod parabilior cibus erat Insulanis.
Iam nil nisi caro placet. Eltutus quoque Gymnasium sua Eltuti Gymnasium.
doctrina Glatmorgantiæ excitauit. Nam Merchiaunus, cognomento Vesanus, ad eum sic effatur, ut in vita eius in libro
de vitis sanctorum Wallensium legi in hæc verba. "Magis-
"tralis tibi cura concessa est à Pontifice. Hoc etiam concedo
"& confirmo regali concessione. Vestrum gymnasium erit
"venerabile: tributarij tibi seruient et omnes indigenæ.
"Confluent multi ex diuersis partibus: erudiantur documentis
"liberalibus." Et paulò post. "Confluebant ad illum scholares
"plurimi, quorum de numero quatuor isti Samson, Paulinus,
"Gildas, & Dewi, id est Dauid." Studebant sapienter eruditi,
alijque conplures sicut illi. Talis etiam fuit sanctus Tatheus, Tathei Gymnasium.
ut ex eodem libro de vitis sanctorum Wallensium in vita
Tathei legimus. Is enim Guentoniæ magna frequentia ingenuas artes docuit, hortante Caradoco utriusque Guentoniæ rege. Caradocus.
Verba hæc sunt. "Caradocus rex utriusque Guentoniæ, ut
"audiuit famam famosissimi viri & venerabilis (Tathei)
10] (111) "visitauit honorabilem doctorem, rogans immensis precibus ut
"ad urbem Guentoniensem tenderet, & ilico studium regeret,
"quia ciues diligebant eius aduentum, qui inter eos stabile
"retineret magisterium. Vir doctissimus rogatui obediens
"regali, ac talentum sibi commissum seminare cupiens, adiuit
"proximam ciuitatem, & incepit regere studium, confluentibus

" undique scholaribus ad erudiendam scientiam septem discipli-
" narum." Erat olim et Sarisburiæ studium ut ex monumentis eius liquet, in quo orta est magna contentio inter Simonem Cancellarium, & Gulielmum subdecanum de iurisdictione exercenda in scholasticos in ciuitate Sarisburiensi studiorum causa commorantes. Etenim eorum uterque ad se iurisdictionem pertinere asserebat. Quæ controuersia, arbitris in Capitulo Sarisburiensi Dominis Waltero Decano, Ioanne præcentore, Nicolao thesaurario, Stephano Brekes, & Henrico Wytesir archidiaconis: Ioanne succentore, Gulielmo penitentiario, Hugone della penne, Galfrido de Mulburne, Gulielmo de Brimpton Canonicis Sarisburiensibus, octauo idus Martij, an. Dom. 1278. & an. 6. Edw. 1. communi cancellarij & subdecani consensu dirempta & definita fuit in hæc verba: ut Cancellarius, ad cuius officium pertinet scholas regere, inter omnes scholares, cuiuscunque facultatis existant, studiorum causa in ciuitate ipsa commorantes, qui tanquam scholares certi doctoris, cuius scholas frequentant, recommendationem & testimonium habeant, de contentionibus ciuilibus & personalibus quæ pecuniarium interesse respiciunt, & scholasticis contractibus omnibus, et etiam si laicus aliquem huiusmodi scholarium in consimilibus causis impetere voluerit, cognoscat & definiat, & presbyteri ciuitatis decreta et præcepta eiusdem Cancellarij in his exequi teneantur. De alijs vero clericis, & qui extra studium certi Doctoris scholas minimè frequentantes (112) ibidem moram fecerint, omnimodam (ut de scholaribus ipsis, si forsan de lapsu carnis seu delicto alio ibidem commisso quod ad correctionem pertineat & salutem respiciat animarum, vocati fuerint) subdecanus ipse (qui est archidiaconus ciuitatis) iurisdictionem & coercionem habeat. Exceptis tamen vicarijs et clericis maioris ecclesiæ tam studentibus quàm alijs, in quos Decanus cum capitulo, & non alius præsente Decano, Subdecanus similiter cum capitulo Decano absente, secundùm hactenus obtentam ecclesiæ consuetudinem, omnimodam iurisdictionem & coercionem exercebunt: Ita quod Cancellarius ipse per se nullatenus intromittat de eisdem. Huius studij originis causa aut doctus aliquis, ut in ante commemoratis, fuit, aut amænitas loci, cuius omnes vicos perluit perennis

aqua & ea lympidissima, aut alicuius Academiæ aduersitas, quod certe ratione temporum probabilius est, cum non multis ante annis, nempe 1264. discordia regis et Baronum Angliæ (quorum partibus fauebant scholastici) Oxoniense Gymnasium diremit & scholasticos dispulit, Northamptonam scio, sed an Sarisburiam nescio, nisi ex coniectura temporum & vicinitate annorum. Et ex eo quoque quod Oxoniensis vir in assertione sua dicat, in fenestra vitrea bibliothecæ ecclesiæ Sarisburiensis imaginem esse, cum inscriptione quæ docet, Ioannem Beuerlacensem fuisse primum artium magistrum in uniuersitate Oxoniensi. Ex ea verò studij Oxoniensis dissolutione natum hoc Sarisburiæ studium quæ ob mulierem interfectam (de qua an. Dom. 1209. prius) acciderat, non credo, quòd ea longe ante fuit, quàm hæc discordia euenit. Fuisse quoque sexcentorum scholasticorum studium Thetfordiæ in Norfolcia, Thetfordiæ rex & studium.
(113) accepi quidem, sed non ab historico, qui tamen ex historia se didicisse dixit. Quod certè probabile est, quòd olim regia fuit ciuitas. Cuius rex cognomento Rond, quòd infestus erat Norfolciæ regi Atlynge, occasionem huic dedit in defensionem suam haud procul construendi urbem, quam à nomine suo Atleburgh (hodie Attylburgh) appellauit. Eam muris fossisque Atleburgh. sepsit, & quatuor portis quatuor turres addidit: ut ex veteri his. Waldei Norfolciæ & Suffolciæ regis scripta, quam Ioannes Bramis Thetfordiensis monachus scripsit, didici, quæ sic incipit. Castor à Iulio Cæsare rex Norfolciæ constitutus, Castre ciuitatem ædificauit. Tempore illo Iulio quo Cæsari, &c. Ex eadem historia intellexi & illud, fuisse per ea tempora Cantebrigiæ reges. Cantebrigiæ regem Knoud. Cui in prælio per Waldeum interempto, successit Rex Florentius Waldei comes: Castre quoque (Maritimam olim ciuitatem in Fleggi centuria in Norfolcia) regiam fuisse Castoris Norfolciæ regis, à quo con- Castoria. ditore Castoria olim dicebatur: etsi iam non præ se ferat tantam maiestatem. Maritimam fuisse olim, ferrei annuli muris affixi (ad quos antiquitus alligabant naues) inditio sunt, hodiè à mari diuulsam ad mille quingentos passus, mare aliò recedente. Sed hæc quidem obiter, ex occasione studiorum, ut scias quid possint docti viri. Illa verò de authoribus Gymnasiorum, ex professo: ut intelligas ne censendos quidem

Cantebrigiensis Gymnasij authores Gorbonianum aut Sigebertum, Bedam aut Terricum, Rabbanum aut Clementem, hôcue genus alios, quos aut imperitum vulgus, aut parum considerati Scriptores fecerint, sed Cantabrum Hispanum, hominem doctum atque nobilem, & sempiterna memoria celebrandum.

Probabilius non est Gorbon. aut Sigeb. authores esse Canteb. Academiæ.

Quid ergo dicis probabilius esse, si ad Gorbonianum aut Sigebertum authores Gymnasij origo referatur? Quasi verò quotidiano usu notum non sit, atque exemplis plusquam (114) bismillibus, etiam à primis sæculis comprobatum istud sic in hospite ut in Incola: inter quæ unum Oxonij ante oculos tuos est quotidiè positum, Balliolense nimirum collegium: & unum Cantebrigiæ, Penbrochiana Aula. Illud enim Balliolus rex Scotorum cum istic in Britannia exularet, hanc Maria de Valentijs, Adomari comitis Penbrochiani uxor, natione Gallica ædificauit. Columbanus quoque Scotus, Lexouiense monasterium in Burgundia condidit, ut & in Britannia Cæsaromagi (quod hodie Chelmesforde appellatur) dominicanorum monasterium, & in Helenestowe (quod nunc Elstow dicitur) prope Bedfordiam, cœnobium monacharum Scotorum reges. Etsi non me fugit quosdam scribere fundationem eius in Helenæ statione attribui Iudith Walloni comitis uxori, antequam Gulielmus Normannus regni Angliæ gubernacula totius tenuit. Henricus etiam Angliæ rex, eius appellationis quintus, Cadomense Gymnasium in Normannia extruxit, anno domini. 1418. Aut quasi cum probabilius esse dicis, probabile esse quod orator scribit confitearis. Quod si probabile, quid refragaris? quid Leo fremis? Si quod hoc probabilius, illud non esse probabile sentis, contra verborum naturam (id quod apertis verbis confiteris, cum eius rei authores non rectè sentire, & toto errare cœlo asseris) dissidentia dicis & discordia, nec tibi ipsi constas: quodque te probaturum manifestis rationibus scribis, non probas, sed suspicionibus & probabilitatibus nescio quibus coniecturalibus sequeris, ijs quæ vulgi rumoribus agitantur confidis, & quæ animo non cernis, *κατὰ μήλην* exploras, atque ita probaturum te antiquiorem Oxoniensem Academiam Cantebrigiensi existimas, quod tum efficies tamen cum mula pepererit, id quod anno magno Platonis erit. Nam (115)

Balliolense collegium.

Aula Penbrochiana.

Cadomense Gymnasium.

video Bernardum non vidisse omnia, nec totius antiquitatis memoriam replicasse atque excussisse: quod certè inoffenso animo dico, & sine reprehensione tua. Verùm satis esse forsan putas tibi tanquam alteri Pythagoræ fidem adhiberi, quod ipse dixeris: quasi saperes atque scriberes ex virginis ore Dianæ. Sed hoc optandum quidem potiùs quàm expectandum tibi est, qui nec satis probabilia ipse adducis, nec alijs fidem adhibes, id quod in hoc prodis quod scribis. Sed demus maximam scriptorum partem illi suffragari, quo nihil est à veritate alienius, nemo tamen nisi admodum credulus, rebus usque adeò incredibilibus fidem esset habiturus. Et rursum alio in loco. Non referre tua quàm multis premaris testibus, dummodo ipsa veritas à te steterit. Quam tamen à te stare non probas, nec dummodo tuum ab omni conditione eximis. Quasi verò id solum Iouis suffragium, id ex Iouis tabulis petitum sit, quod ipse asseris: id sanctum quod tu vis, ut veteri prouerbio dicitur: id solum in priscis rebus verum esset, quod tibi soli, non quod antiquitati verum esse videatur: cum tamen in tanta antiquitate quid dicas, quid ue sentias citra vetustatis authoritatem non omnino habeas. Sunt grauissimi scriptores, qui antiquitatis tantam esse authoritatem censent, ut de ea inquirere, scelus esse pronuncient: nihil tamen probabile tuo iudicio est, nisi quod recens sit, & tuæ memoriæ proximum: (ut nec Apioni fuit, contra quem pro antiquitate Iudæorum scripsit Flauius Iosephus) nihil certum quod ipse non videris: alter planè Didimus, qui non antè credidit, quàm prætentasset digito: aut alteri illi similis mulieri apud Plautum in Asinaria, quæ prædicabat sibi oculatas esse manus, atque id demum credere quod videret. Sed beati qui crediderunt & non viderunt. Quanquam ne sic quidem hic (116) tecum actum cupio. Volo enim ut videas atque ratione & argumento intelligas, potius quàm credas. Alioqui quæ veneranda antiquitas prodidit, fabulæ erunt apud te (mi Oxoniensis) vanitates ac mendacia habebuntur, apud quem pluris est (ut videtur) tua unius opinio, quàm mille oculati testes, qui aut ea scribunt quæ ipsi viderint, aut ex alijs referunt quæ ipsis suis oculis hauriebant. Dabis veniam spero si teneras auriculas mordaci radam vero, quod titillet

Antiquitati credendum.

Lactantius.

tamen magis quàm vulneret. Libet enim vera magis quàm iucunda loqui in præsentia, nec nigrum in candida vertere: sine tamen stomacho, ut admoneam non lædam. Si antiquitati in istis non credis, minus certè credes in illis: Deum apparuisse Annibali, quem admirabilem ducem describit Titus Liuius: Aut ingenuum infantem semestrem in foro olitorio triumphum clamasse: Aut Cyrum expositum aluisse canem: aut Romulum & Remum lupam: aut Habidem ceruam: Aut bouem sua sponte in tertiam contignationem ascendisse: Aut in agro Piceno lapidibus, aut in Anglia & Vecti insula sanguine & ranis, aut in Hasbanio annona & pisciculis pluisse quod historia Francorum, lib. 2. refert in Ottone tertio, & an. Dom. 988, aut coruum de stilo descendisse comprehensum extremam vestem M. Ciceronis, ut admoneret imminentis iam Antonij: aut Midæ puero dormienti, formicas in os grana tritici congessisse: aut Platoni paruulo in cunis quiescenti, labellis mel apes inseruisse: aut anno gratiæ 1014. ingentem nubem in Flandria subito de cœlo cecidisse, & multa hominum millia obruisse, sic ut in ea sint submersi: aut Iulium Cæsarem eodem tempore quatuor epistolas dictitasse: aut Tyberium Cæsarem clarius tenebris quàm luce vidisse: aut risisse puerum natali die, cum lætitiæ sensus nulli sit concessus ante quadragesimum diem, ut scribit (117) C. Plinius & Iu. Solinus: aut Seruij, Tullij, & Ascanij pueri caput in cunis arsisse: aut nobilem Hollandam, eius loci comitis uxorem, tot liberos uno partu enixam, quot sunt anni dies: aut ouem leonem peperisse: aut elephantem latinas literas scripsisse, quod se vidisse Ælianus scribit: aut Aristomenem Missenium cor pilosum habuisse, & trecentos Lacedemonas interfecisse. aut Theagenem athletam Thasium, & Milonem Crotoniatam, bouem integrum singulos eodem die comedisse: aut unum Alexandrum aduersùs aliquot hostium millia in Urbe Sicambrorum Cori præliatum esse, belli impetum diu solum sustinuisse, & tandem hostes cecidisse & fugasse: haud scio an protectum scuto Atlantidis apud Horlandum furiosum, quo contectus non potuit vulnerari: an defensum septemplici clypeo Aiacis: an tutum ab omni vulnere nisi in planta pedis, ut Achilles, si postulaueris: aut

Rara, sed non incredibilia.

De Habide lege Iustinum, lib. 44. & de lupa eundem. lib. 43.

Diuum Aurelianum imperatorem nongentos quinquaginta pluribus diebus interfecisse, referente Vopisco ex Theoclio Cæsareorum temporum scriptore: aut Arthurum uno impetu solum, 840. occidisse, referente Nennio antiquiss. scriptore: aut Corinæum Troianum Tyrrhenos gigantes fugasse, cum ipse tamen Gigas non esset, & eos ternos quaternosque solum fudisse, nostrúmque Goemagot (quem Gogmagogum nostri vocant) in humeris sublatum, è scopulis præcipitasse: aut in Britannia reperta esse Gigantis ossa, an: 1170. cuius longitudo 50. pedum erat, authore Christ. Mass. in chro. mundi lib. xiiij. aut exercitum Simiarum in posteriores pedes erectum, fustulis virgultorum in humeris armatum, è syluis ordine militari ad speciem imitationemque præliantium hominum, ex acie haud procul constituta ordine discedentium, egressum esse, cum (118) tamen naturaliter humanos actus per lusum imitentur: quòd sit persimilis turpissima bestia nobis: aut tantum prælium inter passeres, an. dom. 1365. commissum in Britannia, ut magna corporum strages ubique superesset: aut passerculum accipitrem fugientem, in Zenocratis Chalcedonij sinum se recepisse: aut in Niba gallos nunquam cecinisse: aut ingentem lapidem de cœlo cecidisse, quod in chron. abbatis Urspergensis lego, aut Sturcuterum Gigantem animo et viribus cœteris præstantem, trium hominum continuatas implesse ætates, ut Saxo Grammat. & Albertus Crantzius in hist. Danica lib. 1. cap. 35. & hist. Suetiæ lib. 2. cap. 22. memorant: aut hoc genus alia fuisse aut incidisse: cum tamen grauissimos authores Titum Liuium, Plinium, Iustinum, Florum, Ælianum, Valerium Maximum, Ciceronem, Laertium, historicos Hollandos atque etiam nostros illustriumque ducum fidem ista habeant. Maximè verò numerosus fœtus, de quo quis magis forsan dubitauerit. Non solum enim historiæ Hollandicæ, sed & Erasmus Roterod. et Io. Lodouicus Viuès eius meminerunt, & præter cæteros Lodouicus Guicciardinus in descriptione inferioris Germaniæ intra complexum hist. Hollandiæ, particulatim docens fœtus matrem, cognationem, nobilitatem, sexum, locum, tempus, baptismum, susceptores, episcopum baptisantem, nomina, obitum, & epitaphium, atque omnium primum euentus causam. Christianus Masseus in

Exercitus Simiarum.

Partus numerosus.

chronico mundi, lib. 17. addit annum 1313. & peluim in qua susceperunt baptismum, & fœtus numerum 363. ne quis rem vanam esse putet. Ego ulmis (cum in Italiam proficiscerer per Germaniam) boues in Pergamis, seu in tertia contignatione altos memini: & equum ad summam turrim campanarum S. Marci Venetijs, quamuis altam ascendisse, à fide dignis accepi. Nec mirum, cum ita leni latóque ascensu formentur gradus, ut vel bos ascendere posset, aut aliud ad scandendum (119) ineptissimum animal. Ista inquam, hocque genus alia (inter quæ sunt illa A. Gellij, lib. 9. cap. 4.) minus istis credes, si de antiquitatis Cantebrigiensis veritate minus illis fidem adhibes. Concipis tu quidem apud te nescio quam aliam veritatem, quam nemo præter te in tanta luce videt: quam nemo potest oculis assequi, nisi tam Lynceus, ut ea quoque per altissimas tenebras videat, quæ nusquam sunt, & spectra tanquam pueri in nubibus cernens, verasque imagines errore mentis iudicans, ut solent qui umbras tantum rerum in specu Platonico contemplentur: aliquando tuo more ludis, aliquando velut acer et indomitus hostis, grauibus verbis & magno fastu (quæ parum decent doctum virum) contendis, cum bonis iustisque rationibus certè nequis. Nam & portentosæ vanitatis, grauis impudentiæ, viciosæ cœcitatis, & prodigiosæ Μυθολογίας sæpissimè homines arguis, id rixosius et parum candidè mi Oxoniensis, quasi tibi hoc liceret iure militari, & miris sermonis delicijs (quæ tua sunt verborum lenocinia & blanda eloquentia) mendaciorum copias, fabulosa nugonum commenta, ementitas testium multitudines, portenta mendaciorum, et hoc genus alia conuiciorum plaustra subinde scriptoribus obijcis os infrene, (idque nudo capite ut dici solet, urens sine torre Theon alter) quos sæculum prius honorarit: *οὔς τε μωμήσεταί τις μᾶλλον ἢ μιμήσεται*, uti nobilis pictor Apollodorus solebat dicere: in tractatione astutus, in oratione crudelis, sic ut antequam mactas, etiam excories: ut Apollo Marsyam, & Astiages Bartholomæum, quo vel Siculi non inuenere Tyranni maius tormentum. Sæuior es tristi Busiride, sæuior illo qui salsum lento torruit igne bouem, crudelior quàm Theromedon, quàm crudus Atreus, ut non est aliud grauius malum quàm Cæciliæ: consilium secutus (credo) Aulicorum qui rarò profici ad (120)

Antiquitas Cantebrigiensis credibilis.

Oxoniensis conuicia.

inuidiam reprimendam censent obsequio, ut author est Io. Sarisb. in Prologo Metalogici. Nam obsequendi mos (ut inquit) nota abiectionis inuritur: innocentia, impotentiæ videtur esse professio: taciturnus, criminatur indoctus. Sic ut si rixa non est, vix est ut liuor non sit in Curia. Sed hæc de Curialibus nugis scribit Sarisburiensis: nos de musis contendimus, quos alij mores decent (ô Oxoniensis) disparia studia. Ita cum rebus vincere nequis, verbis usurpas libertatem muliebri more, imo verò ultra mulierem, aut etiam Hyperbolum, ut est in prouerbio, immemor te virum esse, ut de comatis Anglis ætate Henrici primi, Gul. Malmesb. in historia nouella scribit, qui obliti se viros esse, promisso capillo muliebrem sexum ementiti sunt: quasi è Massilia venissent, aut Lentiscum manderent, iuxta prouerbium. Quod si omnino velles cædere, vestes tantum cæderes, ut Artaxerxes cognomento Longimanus faciebat, qui tam erat mitis in disciplina militari, ut cum duces deliquissent, ac flagris cædi eorum corpora solebant & caput velli, is detractas vestes & Tiaram cædebat tantum, corporibus parcens. Sed hæc, tua est Rhetorica, hæc conuitia & maledicta orationis tuæ ornamenta putas, cum forsan legeris apud oratores sermonem ieiunum & ingratum esse, qui neque vim persuadendi, neque subtilitatem argumentandi, neque ullam prorsus acerbitatem ad conuincendum habere videatur, & apud Quintilianum inter præcepta Rhetorices, ut nostra quàm commodissimè referamus, additis confirmationibus, & si quid est quod mitiget, quod extenuet, quod alioqui causam adiuuet. Contrà, quæ sunt aduersarij, ea his omnibus destituta recitemus, idque verbis quàm fieri potest odiosissimis. At si hæc sit Rhetorica
(121) acerbum esse nimis, maledictis lacescere grauius, rudis certè & plebeia est rhetorica. Ego malim (si tu essem ô Oxoniensis) peccare in istam rhetoricam (quanquam non peccat in artem qui nimius non est) quàm in candorem, in artis eius præcepta quàm in modestiam. Nam etsi ista tibi thura spirent, non tamen alijs. Solutum hoc scribendi genus nemo laudat: liberum omnes, *ἀλλ' οὐ φροντὶς Ἱπποκλείδῃ*. Quo minus miror eam rem non venisse tibi in mentem in istis alijsque hoc genus locis, ut in illo de his qui ab Oxoniensi ad Cante-

Aulicorum mores.

Quintilianus.

brigiensem Academiam (ut ais) commigrarunt. In quo cum
Rydleius. Crai-fordus. nullus sit quem proferas præter Rydleium & Crayfordum, qui melioris fortunæ gratia Cantebrigiam sponte venerant, & non in Academiæ ornamenta asciti sunt, ut tu non rectè dicis (quorum Crayfordus melior ne gladiator an procancellarius fuerit dubito, præcidit enim manum Pyndaro, & socium humeris comprehensum eiecit regentium domo, ipse prius Reginali collegio eiectus merito: usque adeo excelluit literarum gloria apostolus ille) probitate morum simulata, rem silentio præteris. Dicis enim te id commonstrare posse, "si in "his contentiosior esse velles quæ inanem potiùs iactantiam "resipiunt, quàm grauitatem & modestiam, qualem deceat "bonarum literarum professores, ostendunt." Eos tamen si scisses, haud dubiè non sic transilijsses. Atque ita flores quidem, sed non fructificas ut solet arbor sterilis: sonas, sed ut inanes cupæ, τελενίκιον ἠχόα: sine bile loquor. Sed video γραφήν τε καὶ λευκαῖον οὐ ταυτὸν, ut est in prouerbio: nec cum scripto conuenire scribam. Video Athenienses scire quid faciundum sit, cæterùm Lacedemonas facere. Etenim melius honesta probamus quàm sequimur. At

Quid didicisse viam prodest qua pergere nolis?
Turpior ignaro factus es ipse sciens. (122)

Contra veteres non contendendum. Id te sciuisse oportuit, antiquis deberi venerationem, οὐδ' ἀνδράσι προτέροισιν ἐριστέον, neque cum maioribus concertandum. Hoc enim Homerus admonet, quo modo & Galenus lib. de ratione victus Hipp. in morbis acutis quem nos vertimus. Neque enim magni aut ingenij aut eruditionis virum esse censet, quisquis contra veteres ausus est dicere. Sed mitto tua indecentia iurgia, inurbana vocabula, & redeo ad argumenta. Nam etsi grauatim ista obseruo in te, & neque modum neque consilium ullum in verbis tuis animaduerto, quod non lubenter refero, mi Oxoniensis, non committam tamen ut quam maledicendo voluptatem cœpisti, eam malè audiendo amittas: ne teda stridula faciat lachrymosum fumum. Siquidem mihi ratio habenda est, non quid affectus tuus debeat audire, sed quid Iudicij ratio honestè dicere, nec dentem dente rodere. Non enim contendendi partes suscipio, sed admonendi. Scio enim conuitium

conuitio regerere, esse lutum luto purgare: irámque ac inuidiam, pessimos consultores esse. Quapropter volo *ἁλμυροὺς λόγους γλυκέσιν ἀποκλύσεσθαι νάμασιν*, ut Cynulcus apud Athenæum dixit, & salsa verba dulci aqua abluere (etsi nulla medicamenta sunt tam salutaria, quàm quæ faciunt dolorem ut ait Cicero, nec quicquam tam facit ductile candens ferrum, quàm malleum, ut ait prouerbium) mollioribusque quo modo possum verbis fraudes tamen detegere, & veritatem denudare, ne fucatis ornamentis contecta, specie sua non compareat, atque ita multos & incautos oratio tua circumueniat: quæ simillima *σκιαῖς* est, *πρὸς ἀλήθειαν ἁμιλλωμέναις, αἳ τὸν μὲν τύπον ἔχουσι, τῆς δὲ ἐνεργείας ἐστέρηνται*: uti Theodoretus *περὶ προνοίας* lib. 3. adumbrationibus contra veritatem habitis
(123) solebat dicere. Tu interim me consultore, reuocato gradum. Non enim qui semel verecundiæ fines leuiter transierit, eum bene & gnauiter oportet esse impudentem, sed quotidiè ad æquitatem & rerum naturam delabi potius. Neque enim indulgendum tibi ipsi omnia: neque ita medendum malis ut exasperes: nec labor sit in damno, sicuti fecisset. S. Remigius cum cemento & aqua mistis curauit febrem, nisi sanctitas optimi viri conuertisset in melius: authore G. de Barri Archidiacono S. Dauid in historia rerum gestarum S. Remigij primi Lincolniensis episcopi. Ego verò sic feram ista, ut si næui essent, & mihi cum Nasone persuadebo faciem eos commendare tuam & decoram facere. Politianus epistola 4. lib. epistolarum 1.

Non quod mentio non est Cantabri, non fuit Cantaber.

Sed inquis, neque Monemutensis, neque historia regia faciunt mentionem Cantabri. Respondeo, nec Ranulphus Cestrensis, nec Ingulphus Croilandensis, nec Giraldus Cambrensis, nec historia Brutus, faciunt mentionem Bartholomei: quem rectius Partholomum ex Gilda de gestis Britonum, & ex Florilego ubi de Gabio & Porcenna scribit, aut Partholinum ex alijs, diceres. Etsi animaduertam tibi magis placere Bartholomeum, inusitatum priscis Hispanis vocabulum, quod Partholomeum apud Monemutensem vertis in Bartholomeum, cum in Partholomum vertendum fuit, cuius Monemutensis sensum tu quidem explicas, sed verba non refers. Imo neque Huntudonensis, quamuis homo diligens: neque historia

Partholomus.

S. Albani in vita Aluredi, faciunt mentionem Oxoniensis scholæ. Historiam S. Alb. dico, non illam quæ supplementum est Ranulphi, à Monacho quodam S. Albani conscriptum, & sic incipit: Rex Edwardus fecit tres comites &c. sed alteram. Sed nec Matthæus Florilegus eius meminit, licèt hoc confidentius quàm verius asseris. In omni enim vita Aluredi, (124) ne verbum quidem Oxoniensis Academiæ est, Exoniam (in quibusdam Oxonium) ab Aluredo obsessam, ibidem lego: de scholis Oxoniensibus ab eo institutis, nihil lego. Imo verò neque apud Ioannem Capgrauium in vita sancti Neoti, in eo libro quem de sanctis Angliæ scripsit, ubi tamen de schola Anglorum Romæ utrobique plura. Non erat ergo Oxoniensis Academia? aut non erat Cantaber? Dioscorides non meminit huius aut illius herbæ: non est ergo? Gildas atque Beda non fecerunt mentionem Arthuri, ut arguit Guliel. Paruis, authore Baleo in Io. Graio: non fuit igitur Arthurus? Neque controuersia est, Partholomus ne fundauerat Cantebrigiam an non, (in qua re magnopere tu laboras tamen) sed an Cantaber. Nam Partholomum in Hibernia se continuisse ut gentis suæ *μονάρχην*, certum est. Nec consequi, Cantabrum non extitisse authorem Cantebrigiensis scholæ, quòd incertus author apud Polydorum, aut Monemutensis libro primo, non Cantabri sed Partholomi regis faciunt mentionem, quem natione Cantabrum fuisse scribunt, cum is Partholomus primus suæ gentis Dux seu Rex erat, cuius solo nomine omnia geri dicebantur, etsi alios duces sibi associatos habuit. De bellis enim à Romanis contra Britannos, & inter Cæsarem & Pompeium gestis, omnia dicuntur gessisse Cæsar, Cassiuellaunus, & Pompeius, in suo quisque prælio: quamuis auxiliarij Duces essent Comius Atrebas, & T. Labienus, contra Britannos. Item in Troiano bello omnia egisse Agamemnonem atque Priamum, etsi alios Duces nobiles, Hectorem & Achillem duo fulmina belli (de quibus ne verbum quidem apud summarios istos historicos) militiæ socios istud bellum habuit. Arthurus demum noster Dux bellorum, contra Saxonas duodecies pugnasse legitur (125) apud antiquiss. gentis nostræ scriptorem Nennium cap. 62. cum tamen cæteros Britanniæ reges auxiliarios habuit. Etenim qui summas rerum scribunt, historicæ fidei satisfaciunt, si

Partholomus suorum Monarcha.

primum Ducem omissis cæteris nominauerint. Imo verò sæpissimè utrumque omittunt, ut Giraldus Cambrensis libro de Topographia Hiberniæ distinctione tertia, qui cum hanc historiam referat, neutrum Ducem nominat. Sed istos Scriptores, non Historicos, sed Chronicos ex Geruasij Dorobernensis sententia dicerem. Nam ut is ante Prologum historiæ suæ tradit se & alios ante se chronicos annos incepisse à natiuitate Domini, voluisse autem se ab annunciatione dominica, sed non potuisse absque falsitatis fuco propositum suum ad effectum perducere, sic in Prologo suo refert historicum, fusius & elegantius scribere: Chronicum, simplicius atque breuius: atque ita inter chronicum & historicum interstinguere, ut Radulphus de Diceto, Londinensis olim Ecclesiæ Decanus, ex A. Gellij (quem scribæ coniunctim interdum Agellium nominant & Agillium) lib. v. inter Historiam & Annales. Etenim cum utrumque rerum gestarum sit narratio, tamen earum propriè rerum est historia, quibus gerendis interfuit is qui narrat: Annales verò, cum res gestæ plurium annorum, obseruato cuiusque anni ordine, deinceps componuntur. Sed hæc obiter. Redeo ad institutum, Cantabrum in Britanniam venisse, etsi Monemutensis & historia regia subticuerint.

Annus unde incipiendus Chronicis.

Differentia inter Chronicum & Historicum, Historiam & Annales.

Verùm tu cum in istis omnibus argumentis nullam spem certam atque firmam esse tibi positam videas futuræ victoriæ, tum propter alia, tum propter ætatem Sigeberti, qui multis annis antecessit Aluredum Conditorem vestrum, pedem refers
(126) ab ætate Principum, ad Academiæ appellationem: sic ut licet ætate Sigeberti vincere Academia Cantebrigiensis poterit, non tamen Academiæ ratione & appellatione, sed scholæ poterit. Nam Matthæum Florilegum Westmonasteriensem Monachum, historiam regiam (quam glorioso nomine insignis, cum non regio, quod minime tanti mensuram nominis implet, sed monachico, ut ita dicam, potius appellares) & omnium primum Bedam Anglosaxonicæ historiæ libro. iij. cap. xvij. referre dicis, Sigebertum scholas literarum per loca instituisse, scholas literarum in regno suo ordinasse: & scholam in qua pueri erudirentur Cantuariorum more instituisse. Itaque quam Cantebrigiæ fundauerat Sigebertus scholam, Grammaticalem

Cantebrigiensis schola fuit Academia ante Oxoniensem.

fuisse scribis, qualis est Etonæ aut Wintoniæ, non Academiam variarum artium, qualis vestra iam est, & fuisse ab initio asseris ab Aluredi tempore. Sed de grege non ausis quicquam deponere mecum, ita esse mi Oxoniensis. Ideo quæ non posuisti ne tollas ô bone. Remum ducat qui didicit. Etenim quod ex Beda refers, ut non hist. Anglosax. lib. iij. cap. xvij. sed eccl. hist. gentis Angl. lib. iij. cap. xviij. lego, ita non ex Beda sed ex Lelando, ut soles omnia, hoc est, non ex fonte, sed ex riuulo: non tua, sed aliena fide, ut pace tua dicam, te hæc referre video. At cum nec Beda, nec Flores historiarum, nec hist. S. Edmundi, quam regiam vocas, qui unicum Bedam authorem sequuntur, ut ex eorum verbis scire licet, has scholas fuisse Cantebrigiæ à Sigeberto nominatim positas contestentur, ut nec Guliel. Malmesb. libro de gestis regum Angliæ primo, nec de Pontificibus in Felice, quì ex istorum scriptorum verbis iam relatis Oxonienses cum Cantebrigiensibus ætate possunt conferri? quí ue sciri poterit ex istis dico verbis, schola ne antiquior sit quæ Oxonij est, an quod hodie Cantebrigiæ est Gymnasium? quì Grammaticalis (127) schola ne istud, an generale studium fuerit? In quo cum tu adhuc dubius, obiectioni tuæ respondeas, Bedam non expressè (ut ingenuè dicas) scholæ Grantanæ meminisse, miror quid in mentem venerat, ut ex præcedentibus colligas, Bedam apertè confirmasse pædagogium fuisse quod à Sigeberto institutum est. Quod cum tu Cantebrigiæ ut materiæ subiectæ accommodas, eodem ore & spiritu apertè & non expressè (quæ inter se non mediocriter pugnant) significari pædagogium haud consideratè astruis. Imo verò quod inconsideratius est (ne quid grauius dicam) ausus es historiarum vulgarium homo censor, in alienas historias nugamenta tua infulcire, ita si liceret dicere, & Grammaticalem scholam nominatim Cantebrigiæ Sigebertum posuisse scribere, atque falsarum rerum nouus author haberi. Quod quanta fide historica abs te factum sit, & quanta iniuria eius historiæ authori, ipse expende. Certe satius multo fuisset, si functioni tuæ attentior esses tollendis mendis, quæ ut aiunt te fugerunt multa, quàm nouis apponendis, ut ne tua

Det veniam coruis, vexet censura columbas.

Sigebertus non fundauit Academiam Cantebrigiensem.

Sigebertus non posuit scholas nominatim Cantebrigiæ.

Fallaciæ alienæ authoritate contectæ.

Sed Polydorum, Lelandum, & Baleum non postremæ notæ homines sic colligere ais, & non aliundè quàm ex hoc Bedæ loco. At certe Rossus tuus in Sigeberto non ita colligit, & tamen Bedæ verba refert. Sed ex quibus verbis obsecro te ista colligunt? cedo. Ego certè non video, nec ipse tu, nec alius quiuis quantumuis doctus atque diligens videre ex istis poterit, etiam si Lynceus esset, aut eo etiam perspicatior. Ex alijs scriptoribus forsan, aut ex eisdem alijs in locis id scire possunt quod colligunt, sed non ex istis. Quod si ex alijs, authores notassent, loca designassent, quò certiorem rei fidem
(128) facerent. Quod cum nequeant, eo loco se inuenisse existimo, ubi cerui cornua deponunt: aut ab illo accepisse, qui Drusillam in cœlum euntem viderit. Drusilla. At si non ex alijs, frustra tam multa verba facis, atque argumenta texis in Grammaticalem scholam sublatis fundamentis: nisi si quid Apollo cecinit, aut Vulcanus vaticinatus est. Iam verò societatis ratione magis consentire videntur isti in collectione, quàm virtute sensus ex verbis eliciti: sicuti venatici solent in venatione. Hi enim cum sui generis aliorum de præda etiam nihil sentientium voces audiant, ipsi tamen minus sentientes, accurrunt & acclamant. Cum quibus hominibus si tu conspiras, eadémque sentis, summa tua culpa est quod diligentius non expendis: si non sentis, culpa nonnulla est, quod cæcis suspitionibus lectorem remoraris, quod ad alieni sensus coniecturam, non ad tuum iudicium scribis, quod certe parum consyderati hominis est, otio suo ad aliorum negotia abutentis. Etenim ex Ioanne Lydgato certò constat isto in loco de Cantebrigia Bedam sensisse minimè: alio autem in quo de Cantabro authore historica fide expressè scripserit, (de quo alibi fusius diximus) certè vel maximè. Itaque nihil ad fides ista, ut dici solet, cum nihil aliud quàm bullatæ nugæ sint, nec os inest illis. *οὐ γὰρ ἡ ἀπ' ἀρότρου ὦ παῖε*, ut est apud Pausaniam. Non enim ea plagæ vehementia atque pondus inest, quæ aratori pugili (mi fili) inerat, cum pugno mallei vice vomerem in aratro firmauit. Quod ex eo facilè intelliges, quod Lelandus in comment. in Cyg. cantionem scribat, se nihil certius de origine Grantanæ scholæ legisse, quàm quod ex Beda & alijs de Sigeberto rege colligunt. Lelandus de schola Sigeberti. Qua in re sanè non tollit antiquam

originem, sed cognitionem suam ampliorem: nec ponit eius originis certam aliorum scientiam, sed coniecturalem collectionem. Non enim apertè hoc à Beda scribi dicit, sed tectè latenterque posse colligi. Quod cum Lelandus ipse non (129)
obscurè dicat, quid te mouit ut scribas, Lelandum clarè ex veterum monumentis docuisse, Sigebertum Cantebrigiensis Academiæ fuisse conditorem? Cuius si profiteatur se non legisse alium authorem quàm Sigebertum, non erat ergo alius? Quasi verò is legisset omnia, & solus omnia, aut alijs non esset ea librorum copia, aut par studium & diligentia quæ illi fuerit. Qui si alium eius authorem non legerit, nihil legit. Etenim vides quid tam multi scriptores vetusti & recentes de authore et antiquitate Cantebr. Acade. scribant, quos his ipsis nostris oculis vidimus, nostris manibus contrectauimus & euoluimus. Proinde si consensus scriptorum Sigeberto tribuat gloriam Gymnasij instituti (ut Lelandus ait) certè recentium consensus est, quorum multitudo aut unus Polydorus est, aut qui unum Polydorum sequuntur, qui inter eos est vetustissimus. Horum authoritates si lubenter audis cum Beda consensisse, cur non etiam æquo animo audis, eos à Sigeberto positam Academiam & non scholam Grammaticalem memoriæ prodidisse, in fauorabilibus admittens, in aduersis excludens, quod parum æqui animi est, mi Oxoniensis. Illud certè dicam, si primus author fuisset Sigebertus, silentio non præterijssent Cantebrigienses commentarij, ut tuo more argumenter. Qui licèt author non fuerit, singularis tamen patronus & restitutor esse potuit, quales semper Cantebrigia habuit, et Deo propitio habitura semper est, & habet quoque hodie (gratiæ Superis) multos. Habet enim (ut ex multis paucos referam) lucens ille & pulcherrimus orbis literarum et virtutum Cantebrigia, præter cæteros, tres summos & primarios viros, tanquam tres stellas radiantes, de quibus multum sanè gloriatur, (130)
Patroni & Alumni Cantebrig. Academ.
& iure gloriari potest: Reuerendissimum Matthæum Cantuariensem Archiepiscopum, & totius Angliæ Primatem: D. Nicolaum Bacon equestris ordinis virum, summi Cancellarij Angliæ locum tenentem, & Magni Sigilli custodem: & Guliel. Cecilium equitem auratum, summum Angliæ Thesaurarium, regiæ maiestati à consilijs, atque Cantebrigiensis Academiæ

Cancellarium summum. Qui ut eodem tempore Cantebrigiæ omnes studuerunt, studijsque floruerunt maximè, ita in administranda rep. sub clementiss. nostra Principe ELIZABETH, eodem tempore omnes grauiter sanè & sapienter præsunt, omnibusque modis prodesse musis student. Verùm Sigebertum non extitisse fundatorem Cantebrigiensis Gymnasij, & ante eum id fuisse Academiam, satis.

Venio ad numeros tuos. Etenim relicta hac tua ratione, penè dixi friuola & inani, omnique re destituta, ad nominum numeros confugiendum tibi fuit: à calcaria (ut aiunt) ad carbonariam. Nam scholam non scholas Bedam dixisse annotas. Unde pædagogium non universitatem fuisse colligis. At ea res si tantopere facit in rem tuam (libet enim rationes tuas nulla cogente necessitate subtractis iam ante fundamentis examinare) pro antiquitate Cantebrigiensi stabunt etiam ipsissimi tui scriptores, Florilegus & historia regia, qui vel te referente, scholas in plurali habent. Alter enim dicit, scholas literarum per loca instituit. Cum quo Gul. Malmesb. de regibus, & historia magna Iorenallensis in vita Sigeberti per omnia consentiunt. Altera scholas literarum in regno suo ordinauit: Florilego annum addente, 636. atque causam, ut literarum dulcedinem experirentur agrestes. Si igitur numerus pluratiuus facit aliquid ad uniuersitatis significationem, dato quòd scholas Cantebrigiæ posuit Sigebertus, consequetur facilè vel tuorum authoritate, Academiam iam tum posuisse eum, cum primum scholas posuit: etiamsi tacuissent Polydorus & Baleus, dum affectibus, ut ais, indulgentes, adamatæ student Academiæ. Aut certè necessariò dabis mihi & Academiam Oxoniensem non fuisse à principio Academiam, sed Grammaticalem scholam, qualis est Etonæ aut Wintoniæ. Nam Asser, (quem Aluredus Asserum, Lelandus Asserium nominat, sed quamobrem nescio) de gestis Alphredi refert, Aluredum tertiam partem bonorum suorum, scholæ quam ex multis suæ propriæ gentis nobilibus pueris, & etiam ignobilibus studiosissimè congregauerat, dedisse. Idem, Aluredi literarium Ludum scholam vocat in singulari. Quæ si ad Oxoniensem Academiam referantur, ut solent, etiam scholam Grammaticalem fuisse à principio vel ex te confitendum est.

Scholæ numerus non tollit Academiæ appellationem.

(131)

Asser.

Grammaticalis schola fuit quam Oxoniæ

posuit Aluredus, si qua fuit.

Quod & tu quoque in commentarijs tuis exemplis confirmas. Etenim Io. Beuerlacensem non illum quidem qui in Diuorum numerum relatus est ut ais, qui Cantebrigiensis fuit, sed alterum illum eo multò recentiorem, qui Oxoniensis fuit et regnante Henrico tertio vixit, primum apud vos fuisse artium magistrum asseris. Nam Academia ante non fuit, quàm facultas creandi magistros fuit. Quæ si tum fuit cum is primùm crearetur, ante id tempus schola Grammaticalis fuit, si schola tum omnino fuit, qualis est Etonæ, aut Wintoniæ. Non enim verisimile est facultatem vos antè habuisse, atque usum neglexisse. Demum qui historiæ Lanqueti supplementum addidit (quem Oxoniensem & bene doctum audio, & ex ijs unum, quos tu cæteris anteponis) refert consilio Noti (Neoti scribendum) Aluredum Angliæ regem primam scholam Grammaticalem Oxoniæ ordinasse, & oppidum magnis priuilegijs, (132)

Oxon. schola Grammaticalis Fabianus parte 6 cap. 171.

anno Dom. 886. donasse. Stoueus quoque primam posuisse scholam Grammaticalem Oxonij, & ornasse priuilegijs Aluredum, in epitome Chronicarum quam an. post Christum natum sexto supra 1560. ædidit, scriptum reliquit. Cuius authoritate eò lubentius in hac causa utor, cum antiquiorum copia sit, quod in hac controuersia eius, eiusque similium (quos citas) authoritatem præponderare debere existimas. Est in marginali nota apud Richardum Diuisiensem in epitome rerum Britannicarum, antiqua manu scripta, regem Aluredum consilio S. Neoti instituisse informatores artis grammaticæ per regnum, specialiter in Oxonia duos ordinasse. Quæ sanè Oxoniensem scholam à principio nominatim fuisse Grammaticalem, certò indicant. Itaque in magnas certè angustias cogeris, Oxoniensis, si ad ista numerorum asyla confugias: si Cantebrigiensem antiquitatem ad numeros traxeris, uti Pythagoras rerum principia, atque adeò uniuersam Philosophiæ rationem. Eadem curiositate breui futurum existimo, ut etiam scruteris qui sunt apud inferos terniones. At verò isti numeri

Schola in singulari, Academia.

magis contra te quàm pro te faciunt. Siquidem nemo est qui dubitat quin Salernum Academia fuerat, & ea celebris: se tamen scholam vocat. Etenim in libro suo cui titulus est, Flos medicinæ, (ut ex antiquo codice in membranis ad regem Angliæ ante annos 268. manu scripto didici) sic scribit.

Anglorum regi scribit schola tota Salerni. Flos medicinæ.
Eius esse antiquitatis eum librum ex hoc comprehendo, quòd Arnoldus de villa noua Gallus, qui vixit an. Dom. 1300. quo tempore Raimundus Lullius & Rogerus Bacon in Anglia floruerunt, eum librum commentarijs illustrauit. Verum
(133) huius scholæ ut latinè nescientis barbariem mihi forsan obijcies. Nouit enim vias quibus effugiat Eucrates. At ego vel ex ipso Cicerone, qui omnium Latinorum instar erit, edocebo, & scholam & scholas quoque quo libet numero Academiæ nomine & appellatione latinissimè dici. Nam de natura Deorum sic scribit: Ex Platonis schola Ponticus Heraclides: Et de finibus, in Epicuri schola: & alibi eodem libro, explicare scholam. In epistolis, habes scholam Stoicam: & alio in loco, homo ad persuadendum concinnus, perfectus, politus ex schola. De officijs, sed hoc de genere commodius à quibusdam optimis viris ad medium ianuæ sedentibus, quàm ab ullis Philosophis ulla in schola disputatur. De diuinatione item, multa istiusmodi dicuntur in scholis. In Tusculanis quæst. ut iam etiam scholas Græcorum more habere auderemus: & rursum, fuisti sæpe credo cum Athenis esses in scholis philosophorum. In Oratore, e philosophorum scholis tales ferè euadunt. Et rursum, clamabunt credo omnia Gymnasia, atque omnes Philosophorum scholæ. Quid multa, nusquam non occurrunt schola & scholæ in Gymnasij significatione apud Ciceronem & probatos authores: nisi si vox grammaticalis adiungatur. Hæc enim addita, facit ut schola non Gymnasium, sed pædagogium sensu tuo significet. Quin & Lelandus tuus, quem ideo adduco quod magnæ authoritatis virum existimas, in epigrammate quod citas, Sigebertum Cantebrigiam artibus illustrem atque scholis reddidisse confitetur. Nozerenus quoque in descriptione Burgundiæ, per Sigeberti scholam intelligit Academiam. Nam ex Felice capta occasione, sic scribit. "Felix Burgundio Archiepiscopus "Bizontinus Sigeberto suasit, ut Cantebrigiæ Academiam "excitaret, an. Dom. 630." Idem faciunt Polydorus lib. 5. &
(134) Baleus de scriptoribus Britannicis centur. 1. ubi de Sigeberto pio mentio est, quem bonarum artium Gymnasium Cantebrigiæ posuisse scribunt. Sic tamen, ut addat iste, reuocatas iam

bonas literas ante sepultas, ut intelligas non iam tum primò Cantebrigiæ institutas esse à Sigeberto, sed reuocatas. Georg. Lil. quoque in chronicis Anglorum regum, publicam Academiam Sigebertum posuisse dicit: sed an primus posuerat, dubitat. Etenim, fertur, addit. Eius verba hæc sunt. "Sigebertus orientalium Anglorum rex, primus bonarum "artium author, suasu Felicis cuiusdam Burgundiæ episcopi, "Cantebrigiæ publicam Academiam excitasse fertur, anno "salutis 630." Erasmus item Roterodamus in ea quam nuper retuli epistola ad Bouillum, Academiam Cantebrigiensem, & scholam & Academiam nominat, & cæteras Academias scholas appellat. Denique tu quoque scholam atque scholas in libello tuo subinde vocas Cantebrigiam & Oxonium, nota iam Gymnasia & celebria. Nec improbo, modò tu id iuris alteri permiseris, quo es ipse usus. Quid igitur de Pædagogio illo tuo Grammaticali loqueris? cur ad numeros confugis? Nulla ne alia quàm numerorum erant argumenta? tam infœcunda eius argumenti omnia sunt, ut cum plus contenderis quàm possis, minus tamen feceris quàm cupis? Certè fefellisti me. Nam antehac putabam te habuisse cornua, quisquis es qui antiquitatem Cantebrigiensem oppugnare ausus es. Sed addes forsan, Bedam non scholam atque scholas simpliciter dixisse, sed scholam in qua pueri erudirentur Cantuariorum more scripsisse, atque ita locorum & personarum circumstantijs significationem ligasse & restrinxisse: ut quod Beda dixerit, Pædagogium potius significet quàm Gymnasium. Ita si dixeris, non agis ingenuè (mi Oxoniensis) cum non dicat Beda, schola in qua pueri erudirentur Cantuariorum more, sed in qua pueri literis erudirentur iuuante Felice, & præbente (135) doctores (sic enim Saxonicum verbum Lareoyas, istud Bedæ vocabulum interpretatur) Cantuariorum more. Sic ut voces istæ, Cantuariorum more, referantur ad doctores, non ad literas. Si aliò referant, Florilegus tuus & historia S. Edmundi, quam Regiam vocas, qui aliquid semper ex suo adijciunt, & mutant sæpè quadrata rotundis, contentus esse non debes, sed ad Archetypos et origines recurrere, Bedam nimirum, quem hi secuti videri volunt. Sed esto, si placet, quo modo obijcis, ut omnibus modis vestræ Academiæ consulatur. Nam tutum

Schola Cantuariorum more.

lareopar.

tibi existimo duabus niti in hoc salo anchoris. At dic rogo te, sunt ne omnes viri qui hodie sunt Oxonij? an non maior pars puerorum atque adolescentum turba est? quibus etiam præponitur altera Academiæ pars quæ grauior est, quos et olim & hodie quoque tutores vocant, qui magistri iuuentutem erudiant, moribus instruant, atque adolescentiam ad literarum cognitionem mente manúque producant. Nam quid aliud est *παιδαγωγεῖν, ἢ πρὸς τὰς παιδείας ἀγαγεῖν.* Ad hæc apud veteres scriptores, adultiores, atque serui, etsi grandiores, etiam pueri dicebantur: ut apud Comicum. Puer eme mihi pisciculos oboli in cœnam. Et Titum Liuium, tum Sotinius minister ex regijs pueris. Et Ciceronem ad Atticum: venit obuiam puer tuus: is mihi literas à te reddidit. Et ad Appium pulchrum: Hæc scripsi subitò, cum Bruti pueri me Laodiceæ conuenissent, & se Romam properare dixissent. Quo sensu Bedam Anglosaxonem dixisse pueros, non solùm vetus patriæ mos, sed etiam vetus eius temporis Saxo Bedæ interpres docent. De more patriæ, certiorem te quidem facient, tum usus qui a multis sæculis ad nostra usque tempora inoleuit, ut senes
(136) grandæuos, filios: alios etsi natos annos triginta & amplius, pueros seu adolescentes vocitent: tum quæ paulò ante de ijs qui scholas Tathei, & Dubritij frequentarunt, diximus: ad quas ex omni parte totius Britanniæ scholasticos venisse, non tantùm rudes, sed & sapientes & Doctores, ex Benedicto Claudiocestrensi, et vitis sanctorum Wallensium retulimus. Saxonicus vero interpres Bedæ, pueros eo loco interpretatur cnihtas and geonge menn: hoc est, discipulos & iuuenes: quo modo & sensu Christus suos discipulos cnihtas Saxonicè vocat. Apponam ipsa verba Saxonica Bedæ historiæ, de Sigeberti schola instituta: quo tibi ipsi credas, et non mihi. Ƿæꝛ he (ꝛiꝛebꝛẏht) ꝛoꝺ mann ⁊ æꝼæꝛꝺ. ꝛe æꝛ in ꝛallia ꝛice ꝼulꝛiht onꝼenꝛ. ða ꝛilnoꝺe he þ liꝼ onhẏꝛiꝛan ðe he pell ꝛeꝛæꝺ ꝛeꝛeah in ꝛallia ꝛice. ⁊ he ꝛceole ꝛeꝛeꝺꝺe. ⁊ on ðæꝛe cnihtaꝛ. ⁊ ꝛeonꝛe menn ꝛeꝛeꝺꝺe ⁊ ꝛetẏꝺe ⁊ læꝛꝺe. ⁊ ꝼelix ꝛe bẏꝛceop him ꝼulꝺumoꝺe. ðone he æꝛ on cenꝺ nam. ⁊ he him laꝛeopaꝛ ꝛeꝛeꝺꝺe æꝼꝺeꝛ Canꝺpaꝛa ðeape. Hoc est. "Fuit ille Sigebertus bonus vir & religiosus, qui antè in Galliæ "regno Baptismum suscepit. Tum voluit ille eam vitam

Ratio studij Oxoniensis.

Ratio nominis pueri.

cnihtaꝛ ⁊ ꝛeonꝛe menn.

Traducta ad verbum.

"sequi quam ille benè constitutam vidit in Galliæ regno. Et "ille scholam posuit, & in ea discipulos & iuuenes posuit tum "instructos tum doctos. Et Felix episcopus illum iuuit, quem "is ante in Cantia cœpit. Et hic illis doctores posuit, secun-"dùm Cantuariorum morem." Hæc ad verbum. Quod si adultiores fuisse cum pueris mixtos nullo modo placeat, at saltem tales pueri Cantebrigienses illi per initia Sigebertina sunto, quales Oxonienses illi erant, quos Aluredum congregasse atque aluisse paulò ante ex Assero scripsimus, cum de Aluredi schola in singulari diximus, si eam ad Oxoniensem scholam (137) referremus: quò minus glorieris ac triumphes. Quid quæso de Academiarum quantumuis illustrium ac celebrium sentis initijs? sic ne constitutas existimas ut nundinæ ac fora publica? An tales fuisse putas in initio, quales hodie sunt? Nonne arbitraris etiam his suas fuisse infantias, incrementa, atque iam tandem status? Vin' omnia consummata primo die? Non credo. Proinde mirarer certè tam miram fuisse Oxoniensium turbam in principio, nisi eius rei author Polydorus addidisset, esse cœpit. Nam ubi prius nulli erant, cum plures esse cœperunt, in magna paucitate mira multitudo respectu videbatur: nisi si Cricladenses eò turma translatos (quod non fateris) uno die dixeris: quos tunc aut nondum fuisse, aut esse desijsse, mox paucis edocebo. Sic tamen Polydorus ista scribit, ut non absolutum quid & omnibus suis numeris perfectum Gymnasium, ut Oxoniensis vult, Aluredum posuisse sentiat, sed fundamenta tantùm iecisse dicat. Libro enim Angl. hist. 5 sub finem sic scribit. "Cæterum Aluredus postquam "in regno suo literarum fundamenta iecerat, bonis moribus "augendis intentus, tulit sanctissimas leges." At si à paruis initijs per incrementa celebres euasisse Academias, ut credere fas est, dixeris, spero te mihi facilè concessurum, etsi per initia schola Grammaticalis fuerat Cantebrigiensis Academia (quod non fatemur) ante tamen Aluredi tempora 265. annorum secundùm Polydorum curriculo, in celebrem eam creuisse Academiam: posito iam argumenti causa, sed non concesso, Cantebrigiensem scholam à Sigeberto constitutam. Quod si uno tantum anno, aut eo minus ante Aluredi regnum factum sit, aut in regno, modo ante 23. regni sui annum fuerit, (nam

Academiæ per incrementa grandes. Oxoniensium numerus in principio.

eo anno constitutum Oxoniense Gymnasium Polydorus scribit,
(138) etsi tu primo aut secundo summum anno dicis) non negabis credo Cantebrigiensem scholam etiam ante vestram fuisse Academiam, et ob id antiquiorem: maximè quod ipse tu diuersum, paradoxon videri recte dicis in commentarijs. Quod tamen ne videatur, flectis non rem (nam nequis, semper enim fuit à principio Academia) sed orationem à Gymnasio ad scholam: quam nihilominus ante Aluredi tempora fuisse Academiam, ex chronico sancti Suythuni quoque scire licet, in quo de Edwardo seniore Aluredi filio sic scribitur. Iste rex insignis reparauit uniuersitatem Cantebrigiæ à Paganis (videlicet Danis) combustam. In quo loco uniuersitatem, non scholam Grammaticalem legis: & eam reparatam, non iam tum primò institutam. Et quamuis Cantebrigiensi Academiæ, tanquam scholæ Grammaticali Cantiana tribuas initia, maiora certè & celebriora quàm pro opinione tua, aut quàm velles, qui puerilia constituis, largiris. Siquidem, etiam in Cantianis scholis floruisse græcas latinasque literas, atque etiam Philosophicas, Metricas, Geometricas, Arithmeticas, atque sacras, clarissimòsque doctrina viros, et Beda eccl. hist. lib. 4. & Gul. Malm. & hist. magna Iorenall. testes sunt. "Etenim "quo tempore Theodorus Archiepiscopus Cantuariensis (quem "lego in Memoriali Historiarum creatum à Vitelliano Papa "summum Anglorum pontificem) natione Græcus, patria Cilix, "et Adrianus abbas Campanus (ut refert Memoriale historiarum) "peragrata Insula quaquauersum ubi gentes commorabantur, "scholas sacrarum et sæcularium literarum instituebant, magna "scientiæ studia floruerunt in Anglia, scribente Thoma Stubbæo "seu Stobæo qui sub Edwardo tertio claruit." Ex horum discipulis (quos Beda Latinam Græcamque linguam æquè ut propriam nouisse tradit) institutus Beda adolescens est, authore
(139) eodem Stobæo, intérque sexcentos viros scientia & integritate vitæ claros edoctum fuisse, idem quoque author est Stubbeus, quod ideo extitisse Cantebrigiæ intelligo, quòd referente Lydgato ex Beda & Alfrido, ad eorum memoriam prima fuit uniuersitas, ut & Bedæ ætate quoque. Nam qui Bedam vocauit Romam Sergius primus, idem scripsit ad Academiam Cantebrigiensem, quam uniuersitatem vocat. Ad hæc, sunt

Edwardus senior reparauit universitatem Cantebrigiensem.

Cantianæ scholæ.

Stubbæus.

Theodori & Adriani discipuli docti.

Bedæ institutio.

qui scribant (ut alio loco diximus) Bedam fundasse Cantebrigiam, quod reuocatis scholasticis & doctis viris, concussam prius externis iniurijs Academiam suo tempore fecerat celebrem. Docuit enim Cantebrigiæ authore Sigeberto Gemblacensi, ut alio ante loco diximus. Erat autem sub Bedæ temporibus desolata quidem, sed non inhabitata, hoc est habitatoribus destituta (ut quidam addunt ex suo) ciuitatula, quam alij Bedæ interpretes Saxonici Grantam, plurimi Grantecestre vocant in eccl. hist. lib. 4. cap. 19. Quibus verbis Henr. Huntudonensis, & Ranulph. de antiquis urbibus, Grantabrigiam et Cantebrigiam significari scribunt: quò minus credas Grammaticalem fuisse scholam ab initio. Imo quò scias Cantebrigiam iam olim fuisse Academiam, etiam longè ante Sigeberti tempora memineris eorum quæ ex Honorij indulto adduximus, & de præcedente scriptorum velut acie, ducibus, regibus, atque Pontificibus, ne orator cum nigro codice solus in acie, ut tu dicis, relinquatur, diximus. "Neque "id te prætereat, Polydorum Vergilium Angl. hist. libro "quarto omni populo indubitanter tradere, postquam scholas "Sigebertus posuit, breui multos mortales doctissimos euasisse. "Floruisse dein Cantebrigiense Gymnasium bonarum omnium "disciplinarum cognitione perpetuò." Ex quo Polydori loco scire licet, etsi paulò ante dixerat, ut pueri ab ineunte ætate erudirentur, eo puerorum sensu quo nos dixisse Bedam iam ante explicuimus, sensisse tamen & Gymnasium fuisse, & breui celebre, & omnium artium professione in eo initio clarum. Quare nolo amplius in argumento friuolo operam ponere non necessariam, & de pusillis rebus magna facere procœmia, quod hactenus, ut dixi, persecutus sum ex epimetro, ut rationes tuas ostendam inanes, non quòd necessariam operam hîc impendendam censeam, cum principio omnia argumentorum tuorum fundamenta sustulerim, cum Bedæ loci sensum de Sigeberti schola tibi ademerim: ne quid mihi deinceps obijcias, si quid sit quod istic tibi parum placeat. Nam scio fastidientis stomachi esse, cum pauca degustet, plura reijcere.

Granta, Grantecestria, et Cantebrigia, idem.

(140)

Cantebrig. Gymn. ex Polydoro.

De numero autem scholasticorum, quem mirum & innumerum fuisse scribis, mirum quid sanè dicis: nec credimus

Par numerus Cantebrigiensium et Oxoniensium.

nisi rem nobis patefacias. Magnum fuisse aliquando numerum, sed Cantebrigiensium non minorem, iam ante dixi ex Maiore. Si adhuc maiorem putas, quod certe potes, ex quo authore dicas optem. Nam de incredibili numero Anglorum Oxonij studentium, cum adhuc floresceret, nusquam lego alibi. Accessionem fuisse grandem hospitum scholasticorum ex Gallia, regnante et alliciente Henrico 3. ex Io. Tilij Galli chron. lego. "Scribit enim diuum Ludouicum an. regni sui "sexto, & an. dom. 1232. restituisse scholam Parisiensem, "quæ propter motus, iniurias, atque cædes scholasticis illatas "(cuiusmodi & olim an. Dom. 1257. authore Matthæo Parisio, "propter Bethleemitas, & iam nuper an. Dom. 1565. ijdem "perpessi sunt) dilabebatur, atque à rege Anglo Oxonium "pellicebatur." Etsi non me fallit Iacobum Gallum in mari historiarum quod scripsit Gallicè, referre, hanc discordiam (141) inter scholasticos et Burgenses Parisienses natam fuisse, an. regni Ludouici sancti, 20. & regnum incepisse eum an. salutis 1227. decreuisséque scholasticos in Angliam commigrare, & nouam uniuersitatem in ea constituere, hortante ad id Henrico rege magnis & mirabilibus (ut eius verbo utar) pollicitationibus, si vellent ire. Itaque si quis immensus numerus esset, eo tempore fuisset et ea ratione, eoque magis, quòd Galliæ proximius multò Oxonium est, quàm Cantebrigia. Alioqui, cum utrique Academiæ ut suæ ex æquo rex faueret, non video cur Oxonium magis quàm Cantebrigiam Lutetianos rex alliceret. De Cantebrigiensis autem Academiæ numero, istud lego apud Iosfridum Croilandensem veterem historicum, regnante Henrico primo, doctissimo illo Principe, fuisse Cantebrigiæ tantam studentium multitudinem, ut non scholæ, non vasta horrea, non templa potuerunt capere literarum studiosos, cum publicas lectiones fræquentarent: fuisséque coactos literarum professores ob ingentem multitudinem se diuidere, & varijs locis seorsum prælegere, ad formam Aurelianensis studij, ut Iosfridi verba referam. Sic ut Cantebrigiensium numerus per ea tempora non inferior esse videatur grandi illi Oxoniensium turbæ, de qua scribit Richardus Armacanus Oxoniensis Academiæ olim alumnus in defensione curatorum contra mendicantes. In eo enim

Dissolutio Parisiensis studij.

Cantebrigiensium multitudo.

libro vitio fratrum mendicantium factum ait, ut in Studijs Angliæ multò pauciores essent quàm prius fuerant, ita ut sua memoria cum essent Oxonij triginta millia, eo tempore quo librum suum scripsit (quod erat anno gratiæ, 1357. & Edwardi tertij tricesimo primo) vix superessent sex millia. Referam historiam, quæ memorabilis sit, si vera sit. "Consequitur "(inquit) graue damnum in clero, in hoc quòd iam in studijs "Angliæ propter talem subtractionem a suis parentibus "puerorum, laici ubique retrahunt suos filios ne mittant eos (142) "ad studium, quia potius eligunt eos facere cultores agrorum "eos habendo, quàm sic in studijs eos taliter amittere, & sic "fit quod ubi in studio Oxoniensi adhuc meo tempore erant "triginta millia studentium, non reperiuntur sex millia his "diebus. Et maior huius minutionis causa siue occasio, "præmissa puerorum circunuentio æstimatur. Et paulò post "docet, fratres mendicantes sic optimos quosque libros ad "instruendas bibliothecas coemisse, ut eius prouincia tres aut "quatuor miserat ad studium, & quia nec bibliam, nec alios "libros Theologiæ venales eis congruos ibi poterant reperire, "ad suam patriam sunt reuersi." Hæc Armacanus, in cuius scholasticorum numerum, consentiunt & scripti & impressi codices, alioqui tredecim scribendum pro triginta suspicarer, vitiumque in numeris esse malè collocatis: etsi tredecim millia instar sit exercitus. Quod si per initia plures fuisse dicas Oxonij quàm Cantebrigiæ, non credam facile: quòd per initia Cantebrigiensis Academiæ, haud scio an aliud fuerat in uniuersa Britannia Gymnasium, ut quod antiquissimum sit.

Banoch. et Carleonen. Gymnasij initium.

Nam & longe ante Bannochorense positum est, quod Lucij regno inchoatum fuit: et ante Carleonense, quod Arthuri temporibus fuit constitutum: quæ post Cantebrigiam, (vetus illud & illustre domicilium literarum) vetustissima erant, quæ aut fama, aut historia celebrata sunt, relatu saltem digna. Non enim de Eltuti, Tathei, aut Dubritij Gymnasiolis iam sermo est. Quamobrem necessum fuit eò ex omni regno, ex omni insula confluere. Sed regnet per me vestra utriusque Academia atque floreat, tum præstantia, tum dignitate atque numero, verùm suis tamen principijs & antiquitatibus, quòd velim suum cuique tributum. Quæ sola causa fuit cur Scythæ,

Cantebrigiam undique ventum.

(143) antiquissima gens, cum Ægyptijs de generis vetustate diu contenderent. Illud miserum, fuisse olim innumerum: ut & Milesios fuisse olim strenuos. Nam ut Seuerinus Boetius censet, in omni aduersitate fortunæ infœlicissimum genus infortunij est, fuisse fœlicem.

Cantebrigia interdictis non sublata.

Sed fuisse à principio scholas Cantebrigienses Academiam, satis. Pergis demonstrare ante Sigeberti tempora non fuisse institutam. Asseris enim ex eo uno constare posse Cantebrigiensem Academiam ante Sigeberti tempora non fuisse conditam, quòd Gregoriano decreto sublata fuisset, ut erant Stamfordiensis & Legionensis Academiæ. Sed hoc ut Lelandicum est, atque Roussicum, sic mihi non fit verisimile: tum quòd Rogerus Boulus, ut & Cantebrigienses commentarij tradant, Cantebrigiensem Academiam magnam cladem pertulisse à Pelagianæ sectæ hominibus, quia Pelagianos oppugnauerat: tum quòd Ioannes Lydgatus, non contemnendæ authoritatis vir, scribat, Cantebrigiam *ἀρχαίως ἔχουσαν* (ut cum Demosthene loquar) catholicæ religioni semper fauisse (ut & Polyd. Verg. Angl. hist. lib. 5.) nec ullis schismaticis aut hæreticis prauitatibus aliquando corruptam esse. Ex quibus colligeres, Cantebrigiense Gymnasium conseruatum atque stabilitum potius Gregorij decreto, quàm sublatum esse: quicquid de Stamfordiensi, aut Legionensi, aut eo etiam recentiori Oxoniensi (quam tu multis tamen annis ante decretum fuisse, ex historiola vestra scribis) actum sit. Cuius labruscas seu uvas acerbas (de quibus constitutiones prouinciales) nolo iam honoris causa grauius premere, sed consultò præterire. Imo prouisum longè ante fuerat authoritate Eleutherij & aliorum Romanorum Pontificum, quorum Honorius in diplomate meminit, ne qui Episcopi, néue quis
(144) vel delegatorum generalium vel specialium Romanæ sedis, Academiam Cantebrigiensem sacrificijs interdiceret: ut Caij Iulij Cæsaris verbis utar, cuiusmodi priuilegium Gymnasio Parisiensi quoque concessum ab episcopo Ro. fuit, cum quo studio in multis priuilegijs, statutis & ordinationibus conuenit Cantebrigiensis Academia, credo quòd illud ab hac tanquam antiquiori & matre occasionem sumpserit, ut alio loco sub fine. 2. libri explicatius dicam. Ego Oxoniensem scholam

Ex Catalogo priuilegiorum inter statuta Parisiensia.

quòd tunc temporis non extiterit, tutam fuisse planè existimem, cum decretum Gregorianum, an. Dom. *727.* tempore Gregorij secundi promulgatum sit, & Oxoniensis schola, anno verbi incarnati 895. ex sententia Polydori fundata sit: idque 23. regni sui anno, non primo aut summum secundo, ut tu (mi Oxoniensis) existimare soles. Quod illud eo probabilius est, quòd primis annis bellis vacabat Aluredus, quod & tu non diffiteris, & ego mox commemorabo. Et quemadmodum ex historia magna Iorenallensi, ex Geruasio Tilberiensi, Monemutensisque lib. *7.* de historia Britonum intellexi, in Ciuitate Carleonensi amœnissima olim Urbe, fuisse Gymnasium Philosophorum, regijs (Arthuri) sumptibus instructum, quod liberalibus artibus eruditum, cursus stellarum rimaretur (ut Tilberiensis verbis utar) & Arthuro futuros euentus prænunciaret, sic alijs de causis, ut belli & vetustatis, eam, ut & alias antiquas Academias, non interdictis sublatam existimem. Etenim in historia Roffensi sub an. salutis *727.* in historia maiori Matthæi Parisij, & Floribus Historiarum Matthæi Westmonasteriensis qui eum imitatus est, scriptum est, Episcopos Romanos interdixisse, non sustulisse Academias, sustulerunt vitia non scholas. Neque enim tam crudelis Iupiter erat ut Vulcanum de vita tolleret, quòd opem tulerit Iunoni rixanti cum marito, sed crus illi tantùm fregit, & de (145) cœlo deturbauit in Lemnon: atque ita castigauit. Quod si quæ interdiceretur, eadem tolleretur, etiam Oxoniensem Academiam Otho sustulit, cum ab ea malè habitus & tractatus, & in campanile Osneiensis monasterij recipere coactus, ob perpetratum facinus interdixerat: uniuersumque regnum Angliæ Ro. Pontifex sustulisset, cum regnante Ioanne id sacrificijs interdixerit. Et tum quoque sublata Oxonia fuisset, cum exosi propter interdictum homicidæ (ut paulò ante retuli) extra urbem suspendio sunt affecti. Itaque non sublata studia, sed interclusa ad tempus sunt, unde factum ut Ine rex Anglorum, scholam Romanam instituerit, quò in ea prius fide catholica imbuerentur Angli, quàm in Britanniam reuerterentur. Eò ablegabant principes viros, ut lib. 1. hist. Cantebrigiensis Academiæ diximus, ad exemplum Romanorum qui usque adeo non seruandæ tantùm, sed etiam

Carleonense Gymnasium.

Hom. Iliad. 2. & Phurnutus.

Schola Ro. cur instituta.

amplificandæ religionis suæ cupiditate incendebantur, ut decem principum filios senatusconsulto singulis Tyrrheniæ (quæ hodie Tuscia & Tuscana dicitur) populis percipiendæ sacrorum disciplinæ gratia traderent. Sed historiæ verba referre præstat. "Erant (inquit) doctrina & scholæ Anglorum "à temporibus sancti Augustini per Ro. Pontifices interdictæ "propter assiduas hæreses, quæ in aduentu Anglorum in "Britanniam emerserant, dum Pagani Christianis permixti, "sanctæ conuersationis gratiam, & christianam fidem cor- "ruperant." Hæc Roff. historia. Neque consequitur necessariò, si Legionensis & Stamfordiensis scholæ interdicto tollerentur, ut & Cantebrigiensis quoque tollatur, non magis quàm sacrificijs interdicta ab Othone Oxoniensi schola, Cantebrigiense quoque Gymnasium, aut Bannochorense, si superesset, interdiceretur. At si consequitur, dicat Oxoniensis qua
(146) Dialectica. Quod si non Gregorij secundi sed primi decreto sancitum scribat, ut videtur, eadem ratio & consequentia manet. Adhæc, si Ioan. Hardingus in epitome chronicon dicat, ad Augustini tempora permansisse Samfordiense, ut ille vocat, si vitiosus codex non sit, seu Stamfordiense ut hodiè Gymnasium, et postea propter hæreses interdictum, studio tamen fuisse à Ro. Pontifice sublatum non dicit. Imo suo studentium vitio desertum potius credendum est, quàm à quoquam suppressum. Ut qui cum dispersi semel, aut ea, aut alia occasione, suáue culpa essent, amissis professoribus, nunquam redeundi studium fuit, cum nunquam essent reuocati: ut hoc genus hominum rei suæ quantumuis præciosæ, nescio quo fato minimum sit intentum: etsi ab Horatio didicerit, nec regna viri sortiere talis. Usque adeò ouium nulla utilitas, si Pastor absit: stultum pecus & ignauum, & sibi inutile, nisi Pastoris cura succurrat: cereum in vitia flecti, monitoribus asperum, utilium tardus prouisor, prodigum æris, gaudens auibus, equis, canibus, & aprico gramine campi: *πρὸς δέ τ' ἄλφιτα, οὐδὲν*: tantus amor florum, & generandi gloria mellis: scilicet. Sic ut scias non posse iam istiusmodi, vitæ suæ habere modum, nisi pastor adsit. Non meminit Græci prouerbij, *ἂν μὴ καθαρῇς καὶ ἀλέσῃς, οὐ μὴ φαγῇς*: ni purges atque moles, nunquam comedes: neque quod non

Hardingus.

Deserti studij causa sunt scholastici.

Scholastici sibi inutiles.

semper æstas erit. Nec succurrit dum ver agitur, consulendum brumæ: nec quòd in regno voluptatis virtus non consistit. Nec cogitat tolerandum labores dum vires annique sinunt, quod venit tacito curua senecta pede: nec quod par sit fortuna labori: nec quod durum est pati, iucundum meminisse. Idcirco mel recusat propter apes, & Moly florem lacteum, propter radicem nigram: hoc est animi veram tranquillitatem, virtutis absolutæ præmium, propter laboris (147)
leuem molestiam, ut Homerus innuit: cum tamen præteritorum laborum iucunda solet esse recordatio, & spe otij sustentetur labor. Sed harum rerum nullus respectus illi. Quamobrem serius crescent illi latifundia: semper quærit hæc gens absentias. Nunc inuisendi parentes sunt: nunc conueniundus amicus: iam messis est: subinde est quod foris agat cum sodalibus: modò adeundus sutor aut sartor: nunc expatiandum longius est, contemptis amœnis literarum viretis: iam arcu globulario, sagittis, saxis, aut viuerra innocentibus, iam pila exercet, iam perdita alea aut iniquæ chartæ, iam globus atque arcus: & cum aliud non sit, fingit pestes, spargit rumores, & in mali grauitatem, etiam falsos authores producit: tacitas mortes diuulgat, mortuorum numerum in immensum auget, latentesque sepulturas commemorat, nihil non commentus, quò à studijs abesse possit, quò in ἀπραγόπολιν secedat, in quam Cæsaris comitatus se receperat, cum otiari cuperet. Itaque elabuntur bonæ horæ, menses, anni, & irreparabile tempus, uniuersum denique. Volo tamen ut sit solatium. Nihil enim iucundum quod non reficit varietas, sed moderatum, sed honestum, sed innocens, & quod studio virtutis et literarum cum grauitate, non petulantia respondeat atque consonet, et tantum quantum sufficiat laxando animo, ut accedat ad subsequentia studia alacrius exequenda. Nemo rapit scientiam, ut recte Stilbon philosophus Demetrio Antigoni filio respondit, cum rogasset num quis militum aliquid rerum abstulisset. Si cui deest pecunia, petit ab omnibus: sed si deest sapientia, nullum sollicitat ut accipiat: uti sensit Aristippus. Quamobrem sic e scholis redibit in patriam ignauus & meticulosus ille (qui nunquam statuet trophæum) ut Nigellus in speculo stultorum scribit, reuersum ad parentes

(148) Lutetia Brunellum, qui maluit a rustico cædi, quàm in scholis cruciari, ut sibi videbatur. Multum tamen sapientiæ sibi tribuit, & Cato alter videri cupijt, vultque ante barbam docere senes: authoritatem contemnit, leges honestatis & virtutis bonorúmque morum spernit, sic ut de eis tanquam inutilibus & grauibus, cum superioribus atque etiam magistratibus contendere non vereatur: ut nihil est gloriosius aut superbius inscitia cum scientiæ persuasione coniuncta, & cum sit quouis sue aut etiam asino stupidior, ac ne sensu quidem communi præditus, putat se totius arcem tenere sapientiæ. Censet omnes is in quem a Censore acriter animaduerti debet, ac inconsideratè transit ea, quæ peritiores altiùs meditantur. Gaudet omni nouitate, nec ea contentus quam expetiuit, mutationem paucis diebus obsoletam esse cupit. Senes quorum consilio res nituntur & constant facile contemnit. Suum putat esse de maximis rebus iudicium coram imperita multitudine proferre. Quod interitum rei Romanæ fuisse Ennius ut est apud Cicer. testatur. *Cedò quî vestram rempub. amisistis tam cito?* Proueniebant Oratores stulti, noui, temerarij adolescentuli. Temeritas est viz. ineuntis ætatis, prudentia senectutis. In ea re tamen multum sibi placet, et se sapientum octauum putat: inque pusilla mora, solidam eruditionem se consecutum existimat: contra quam olim solebant Britanni veteres. Etenim Caius Cæsar comment. suorum de bello Gallico lib. 6. commemorat, Britannos sua ætate in studio permansisse ad annos 20. ratos eruditionem crescere ut quercus, annis scilicet & longa mora: & nobis quoque iuuenibus eadem mora & studendi ratio fuit. Perspexit enim ea ætas, quæ Theopompus acutè expressit: nimirum, quæ subitò crescunt in altum, non esse diuturna, quod genus sunt cucurbitæ, cæterùm quæ

In libro de senectute.

49] (150) paulatim augescunt, ea ferre vetustatem, ut buxus. Hinc recte dici solitum, citò nata, citò pereunt: diu elaborata, ætatem ferunt. Nam etsi omnis mora odio est, facit tamen sapientiam. Siquidem *τὸ εὖ γίνεσθαι, παρὰ μικρὸν οὐ μέν ἐστι μικρὸν*, ut Zeno dixit, perfectio enim paulatim fit, nec est tamen paululum seu momenti leuis. Quamobrem illum inter stultos annumerat Nigellus, & vehementer reprehendit statim à præfatione libri sui quem inscripsit, speculum stultorum:

reprehensurus quoque ignauiam si hodie viueret. Quæ in causa est etiam cum absint bella, intermittendi studia multis Academijs, ut multis ex Iusto exemplis videre licet. Itaque non obstante eo decreto Gregoriano, Cantebrigia permansit integra. Neque legi aliquando eam sacrificijs interdictam à Ro. sede, nec ob id dispersam aliquando aut sublatam. Imo id legi apud Polydorum Angl. hist. lib. 4. iam inde à Sigeberto Cantebrigiæ Gymnasium bonarum literarum cognitione floruisse perpetuò. At si sublatum demus interdicto, longè aliud subsequetur quàm pro argumento tuo. Nam quod sublatum fuit, prius fuit, nihil enim tolli potest, quod non antè fuit. Quòd si prius, quid ni & ante Sigeberti tempora, etsi de sublato Gymnasio nulla sit recordatio. Alias antiquas Academias dixi, propter Bannochorensem illam (quam hodie Bangorensem dicimus) quæ sub Lucio (cuius regni initium fuit, an. Domini 156) inchoata, postea à Congello Bangorensi in Monasterium Monachorum mutata fuit, cum annos 350. perstitisset, ut Guolphg. Iust. refert. Nam hoc in loco cum Bangoriam dico, Monachorum intelligo, quæ circiter octo passuum millibus à Cestria urbe distat: non Apostolorum, quæ hodie sedes episcopalis est propter mare in Cambriæ parte septentrionali. Hæc Academia ab urbe Bannochoria aberat mille passibus (ut audio) sicuti olim Atheniensis Academia, quæ in agro Atheniensi loco syluoso, ut Horatius (151) [150] ait, posita, mille passibus ab urbe distabat, ut & multa alia Gymnasia, Philosophorum sectis extra urbem constituta quorum omnium illustrissimum fuit Academicorum. Gaudebant Musæ syluis atque aquis. Eam ob causam Dubritius istic in Britannia Gymnasium suum loco utrisque accommodo posuit.

Bannochorense studium.

Atheniensis Academiæ situs.

A censuris ecclesiasticis vindicata iam Cantebrigia, transitus est ad quosdam egregios & doctos viros Cantebrigienses, Oxonium per Aluredum translatos, ad statuendas atque exornandas scholas Oxonienses. Quod ut tu verisimile quidem esse dicis, ita vanum existimas: etsi non solùm historiola Cantebrigiensis, sed præfatio quoque docti in primis viri in sacrum vetusque testamentum, Anglicè ante annos trecentos conscriptum verissimum esse docent, quo loco iste

Pons literarum Oxoniensibus Cantebrigia.

potissimum in præfatione tradit, Aluredum transtulisse psalmos, & Bedam uniuersam ferè Bibliam in linguam Britannicam conuertisse. Et quid ni? cum Richardus Diuisiensis author grauis atque vetus, in epitome rerum Britannicarum scribat quoque, Pendam Merciorum regem, Cantebrigienses Cricladum transtulisse: unde translatos Oxonium, historiola Cantebrigiensis docet, ut et Oxoniensis quoque Lelando teste. Sed ne res incredibilis tibi videatur, ipsa Diuisiensis verba ascribam. "Kinegilphus filius Celrici "rex Westsaxonum, Pendam regem Merciorum deuicit. In "tempore istius regis, Penda rex Merciorum instituit studium "generale ex Cantebrigiæ Philosophantibus, & Doctoribus in "ciuitate Eretenensi, quæ nunc dicitur Crekelade." Hæc Diuisiensis. Ubi forsan legendum pro Eretenensi Erudinensi. Nam de antiquo nomine variant codices: alijs Erudinensi, alijs Erudinensi, vetustioribus Eridamensi & Eridemensi referenti-
(151) bus. Quemadmodum de Crekelade quoque nomine, Gualtero Couetrensi et id genus alijs antiquis scriptoribus, Criclade & Kirclade & Crikklade: recentioribus Crekelade & Criclade: & te authore Græcolade nominantibus: cum tamen Lelandus scribendum tradit, non Græcoladum, quòd vanum existimet ex Græcis ortum, sed Crekeladum, quòd vocabulum merè sit Saxonicum. Utcunque sit, hæc adduco quo minus tu ut vanum eleues, atque tuo more eludas, quod est non solùm verissimum, sed etiam fatale propemodum Oxoniensi Academiæ. Etenim an. Dom. 1524. quo tempore conderetur Cardinalis Wulsæi collegium Oxonij, quod hodiè Christi & Frediswidæ collegij nomen habet, ad eius institutionem atque ornamentum multi præclari viri Cantebrigia ampliori præmio sunt asciti, & ex omnibus collegijs selecti quique eò translati. Inter quos (ut ex multis paucos referam) Reuerendus pater Rich. Coxus, episcopus hodie Eliensis, erat: Io. Frier, insignis nostri temporis Medicus, Henr. Sumner, & Io. Clerke, eximij Theologi, Gul. Bettes, Nic. Herman, Rich. Tauerner, Florentius Dominicanus, Michael Drumme, qui cæteros Oxonienses suæ ætatis supereminebat omnes: & in collegio S. Magdalenæ Græcas literas primus est professus. Io. Akars, Io. Frithe, & aliquot alij probi viri, liberalibus scientijs cum primis

Criclade-dense studium ex Cantebrigiensibus.

Eretenensis.

Criclade.

Collegium Thomæ Wulsæi Cardinalis.

Cantebrigienses translati Oxonium.

eruditi. Rogati quoque erant per Rob. Shirton, Aulæ Penbrochianæ præpositum, atque ad hoc internuncium, Reuerendiss. Matthæus hodiè Cantuariensis Archiepiscopus, & Ioannes Scippus, Herefordiensis dudum Antistes: viri suo tempore apud Cantebrigienses ingenio, doctrina, authoritate, & rerum usu longè clarissimi, atque ad hos Tho. Cranmerus Archiepiscopus & ipse nuper Cantuariensis, nisi aliter illis persuasum fuisset ab amicis. Mitto Gual. Haddonum I. V. Doctorem, virum & humanitate et eloquentia clarum, qui ut Magdalenensi (152) Collegio præsit, Cantebrigia Oxonium auocatus fuit, an. salutis, 1553. Sed primos illos si in vestram Academiam ascriptos, aut non memineritis, aut negaueritis, & hos quoque Oxonium vocatos esse, tempus & obliuio negabunt, etsi recens memoria verissimum esse affirmet, & Drummi fama id usque personet, nisi monumentis conseruentur. Quamobrem non est cur hîc repugnes, ô Oxoniensis. Sed quid dico literatos viros Cantebrigia ad vos translatos, cum & collegiorum quorundam vestrorum fundatores Cantebrigienses habueritis. Etenim Richardus Foxus Penbrochianæ Aulæ Cantebrigiæ Alumnus (cui præciosa Aulæa vulpis imagine insignita discedens dono dedit) Corporis Christi collegium Oxonij ædificauit, an. Dom. 1516. & possessionibus 401. librarum 8. solidorum & 11. denariorum annui redditus donauit: & Tho. Rotheram Cantebrigiensis Cancellarius, episcopusque Lincolniensis, secundus fundator Lincolniensis collegij: atque ut quidam censent, etiam Gul. Smithe episc. Lincoln. unus conditorum ænei nasi collegij apud vos fuit. Demum quo minus indigneris, Nicasius Cadneus de aduentu Iulij Cæsaris & Cadwalladrus rex, cuius antea memini, è Cantebrigia Doctores & Poëtas totius Europæ (in qua est Oxonium) progressos esse tradunt, non tantum Oxoniensis Academiæ. Richardus Crocus quoque (quem Erasmus Roter. in epistola ad Linacrum, & Ioachimus Camerarius in narratione de Helio Eobano Hesso tanti faciunt) in secunda oratione sua ad Cantebrigienses, Oxonium Cantebrigiensium Coloniam esse scribit. Quid multis, Aluredus vester in epistola ad Werferthum, exteros olim à Britannis bonas literas petijsse commemorat. Iulius Cæsar in comment. belli Gallici lib. 6. Gallos ex Britannia disciplinas hausisse (153)

R. Matt. Cantuar. & Ioan. Scippus Heref.

Gualt. Haddon.

Cantebrigienses fundatores collegiorum Oxonij.

Gul. Smythe Aulæ Penbro. in art. inceptor Cantebr. an. Dom. 1489.

Rich. Crocus.

Alienæ scholæ Britannicis literis imbutæ.

primum dicit. Et quid incommodi foret (obsecro te) si Britanni à Britannis, incolæ ab incolis, recentior Academia ab antiquiori literarum ornamenta susciperet? cum ex quouis didicisse honestissimum sit: cumque Edwardus senior in priuilegijs Cantebr. Academiæ concessis matrem Philosophiæ, & fontem clerimoniæ esse dicat Cantebrigiam. Lutetia Parisiorum in prima institutione sua (& posteà etiam, cum Stephanus Anglicus Gymnasij Parisiensis decus floruit, & nostra ætate quoque cum Rodolphus Baynus Anglus, Cantebrigiensis gymnasij alumnus, episcopus postea Lichfeldensis & Couentrensis, vir melior an doctior non facilè dixerim, hebraicas literas regio stipendio Lutetiæ publicè docuit) à Britannis discere non erubuit. Id quod Rupertus Gaguinus Gallus in Annalibus non dissimulauit, & Tho. Morus Britannus diligenter aduertit. Ita tamen Oxoniensis insolescit, ut subsidiarios per initia amicos atque socios, imo potius omnis doctrinæ authores, non agnoscat, fastidiat. Verba Thomæ Mori excellentis ingenij & doctrinæ viri, ex apologia pro Moria Erasmi ad Martinum Dorpium de Iacobo Fabro Parisiensi, quem velut restauratorem veræ dialecticæ & Philosophiæ Aristotelicæ fœliciora ingenia sectabantur, hæc sunt. "Per eum virum Lutetia gratiam nobis referre quodammodo "accepti olim beneficij videtur, cum per eum apud nos "disciplinas instauret, quas ipsa à nobis initio acceperat. "Quod usque adeò in confesso est, ut id Gaguinus quoque, nec "detractator Gallicæ laudis, nec buccinator nostræ, in Annales "suos retulerit. Hæc Morus. Id agnoscit & Pet. Ramus "Gallus, Philosophus huius ætatis non ignobilis, in præfatione "in Aristotelis Physica. Britanniam (inquit) ut Parisiensis (154) "Academiæ parentem exosculor." Lypsensis quoque Academia Græcas literas ex Britannia acceptas per Richardum Crocum Cantebrigiensem olim oratorem, confitetur: ut Erasmus Roterodamus in epistola ad Linacrum, & Ioachimus Camerarius in narratione de Eobano Hesso testes sunt. Monasterium item Fuldense bonas literas ex Britannia acceptas fert, quòd in eo prælegebat Rabanus Anglus, ut Tritemius in chronica Hirsaugiensis Monasterij author est, ex recepta in Britannia consuetudine per Bedam inita, & per

Cantebr. fons Cleri.

Rodolphus Baynus.

Tho. Morus.

Iacobus Faber.

omnia totius Europæ monasteria ordinis sancti Benedicti usitata. Ingenuas artes ex Britannia haustas beneficio Marsilij de Ingelne Angli, professoris & rectoris primi, Heidelbergensis quoque confitetur Academia, ut idem Tritemius libro de scriptoribus literis tradidit. Imo nec Patauium, nobile certe Gymnasium, à Britannis nostra memoria publicis scholis institui erubuit (quod vidi testor) nec Ticinum antiquis temporibus, ut alio loco diximus. Hæc si celebres viri atque Academiæ confiteantur, & cum gratia agnoscunt, Oxoniensis beneficium acceptum agnoscere dedignabitur? Amicos suos adiutores contemnet? socios ingratis modis atque odiosis verbis prosequetur, nulla facti gratia, nulla benemeritorum, nulla humanitatis ratione habita? Sed de ijs non licet copiosius dicere. Id te forsan Oxoniensis ab omni gratia dissuadet, quòd ex Francia, seu ut alij, ex veteri Saxonia, non Cantebrigia per Alphredum reuocatum Scotum Gulielmus Malmesb. de regibus in vita Aluredi tradit. At unde is quæso te, ante erat, quàm bellicos tumultus fugiens (ut idem Gul. author est) in Galliam se receperat? Si non ex Oxoniensi Academia, quæ tum non erat, neque ex Carleonensi, Stamfordiensi, Bannochorensi, Crekeladensi, nec Latheladensi, quæ ante diu esse desierunt, necessariò ex Cantebrigiensi gymnasio fuisse censendum est. Nam in Scotia (ubi natus à Boetho dicitur) (155) non fuisse per ea tempora Academias certum est, cum legam in antiquis monumentis Cantebrigiensis Academiæ, Edwardum primum Angliæ regem, an. salutis, 1270. instituisse, ut quinque Angli, tres Scoti, duo Cambri, & tres Hiberni ex grauioribus, ad pacem conseruandam in Academia Cantebrigiensi præficerentur, ut singulis gentibus aliqui ex suis moderentur. Erat enim per ea tempora in nationes diuisa Cantebrigiensis Academia, ut & olim Lutetiana, in qua suos quæque natio rectores, procuratores & Bedellos habuit. Unde scire licet Scotos literarum gratia Cantebrigiam venisse. Neque enim salsuginosa erat ea Scotis vicinia, ut habet Prouerbium, neque ut Aristophanis utar verbis, *ἁλμυρὸν γειτόνημα.* Etenim Ioannes Maior, homo Scotus, & historicus non incelebris, libro suo de gestis Scotorum primo, se quoque Cantebrigiæ in collegio Christi eruditum confitetur. At verò non ante

Gymnasia Britannica.

Scoti, Cambri, Hiberni, Cantebrigiæ studuerunt.

annum Dom. 1411. studium sancti Andreæ in Scotia, nec ante annum salutis 1480. Aberdonensem & Glasguensem seu Glascouiensem Academiam in eadem institutas esse, hoc est, multis sæculis post conditam Cantebrigiensem Academiam, Guolph. Iustus in Catalogo Academ. author est. Ex Gymnasio fuisse oportet qui honestas disciplinas sapientiamque vænalem habuit, ut ioco inter mercatores Britannos solebant dicere, ob quas à Carolo magno humanissimè acceptus, honorificentissimè tractatus, & Papiensi scholæ præfectus fuit. Quapropter si à Cantebrigiensium schola Scotus primò promanarit, postquam literarum rudimenta in Westphalia et Hibernia, aut si mauis in Scotia didicerit, ac dein ad docendas literas Oxonium ab Aluredo sit vocatus, ut tu confidenter dicis, quo pacto negare ausus es, Oxonienses scholas Cante-
(156) brigiensium literis atque ornamentis neutiquam floruisse? Ausus tamen es negare, atque etiam regerere, Cantebrigiam ab Oxoniensibus petijsse potiùs doctos viros, Rydleium & Craifordum: quorum Rydleium iure vestro Oxoniensem dicis, quod in vestræ Aulæ societatem cooptatus sit decimotertio Aprilis, an. dom. 1521. Sed Oxonienses fuisse tam est verum, quàm sunt cætera omnia quæ scribis: ut pace tua dixerim. Constat enim ex Annalibus Cantebrigiensibus Nicolaum Rydleium studuisse in Aula Penbrochiana Cantebrigiæ, creatumque esse artium Baccalaureum an. dom. 1522. proximo videlicet anno quàm tu electum socium apud vos fuisse dicis: & artium Magistrum, 1525. Procuratorem Uniuersitatis, 1534. Baccalaureum Theologiæ 1537. & Doctorem Theologiæ 1541. Craifordum etiam, Baccalaureum artium, an. 1512. Magistrum artium, 1515. Procuratorem Academiæ 1522. Baccalaureum Theologiæ 1523, Procancellarium 1535. eodemque anno doctorem Theologiæ. Nam primus is est, qui antè procancellarius fuit quàm doctor: ut gradus questum ex officio faceret. Quod exemplum multi postea sunt secuti, ut, cum eam artem magna ambitione & ingenti perturbatione totius Academiæ faciant, gradus impensas mereant: cum tamen idoneus nemo illi officio est ex statutis Academiæ, qui Doctor prius non fuerit, quemque non ambitio, sed spectata inter bonos moderatio ad eum gradum

Scotica studia.

Ioannes Scotus, Ticinensi scholæ præficitur.

Ridleius.

Craifordus.

& officium proueheret: vult tamen Oxoniensis Ioannem Craifordum & Leonardum Hutchinsonum eodem tempore fuisse Aulæ suæ collegas & Theologiæ doctores: posteaque fuisse Cantebrigiensis Academiæ procancellarium Craifordum: quod non ita confidenter tamen tradit, conscius sibi male relati Craifordi in Aulam suam. De Rydleio autem (quem suo iure optimo se posse vendicare ait) multò confidentius scribit, cum debeat minus, quia nec iure suo, nec alieno, nec (157) bono, nec optimo vendicare possit, nisi poeticè: qui toti erant (ut ostendi) Cantebrigienses. Quid ergo? Oxonienses isti Rydleius et Craifordus? Ad istum modum, quisquis Cantebrigiensis apud vos fuerit vel spectandi gratia, Oxoniensis erit. Atque hæc quidem ut ostendam Cantebrigienses ab Oxoniensibus non mutuatos esse doctos viros, sed è contrà Oxonienses à Cantebrigiensibus: Ioannemque Erigenam fuisse Cantebrigiensem. Idque eò magis quòd Bedæ discipulus fuit, ut scriptores referunt, & unus ex fundatoribus Cantebr. Acade. ut Freculfus: ideoque Gymnasij vestri ornamentum, quod tu à Cantebrigiensi aliquo doceri petis, ut sæpè facis quoties ignoras, & tempus protrahis, ut cunctando meliorem fortunæ euentum (qui imprudentum est magister, id si liceret dicere) experiaris, & ignoratione aduersarij (ut si tibi res esset cum Arbelis aut cum Baga aliquo) non virtute tua subterfugias, & quasi victor euadas: quod tamen ut non es consecutus, sic tuam prodis animi socordiam. Iners enim malorum remedium ignorantia, & argumenti inopia. Si Geruasius Dorobernensis in hist. sua, an. dom. 1151. scribat, Stephanum regem multa strenuè incepisse, pauca cum laude finiuisse, sic ut labor eius & studium sæpè emarcuit & elanguit, flore caruit atque fructu, quid de tuis nec benè institutis, nec finitis benè (quod bona tua venia dixerim) Geruasius diceret, si in vitam is rediret? Sed fuisse plures uno illo Ioanne Scoto Cantebrigia Oxonium translatos (si eò translatus is est) & olim, & non multis retro annis, iam antè paucis explicauimus. Oxoniensis tamen benè secum actum existimat, si argutijs suis id possit consequi, nullum Oxonienses accepisse doctum à Cantebrigiensibus, si Ioannem Erigenam non acceperint. Sed qua Dialectica, viderit ille. Atque hæc quidem fuisse non (158)

Erigena Cantebrigiensis.

Stephani regis fortuna, qui Gallus fuit & Comes Blesensis.

affirmo, nam Ioan. Erigenam Oxoniæ docuisse non concedo, sed vt essent, per rationes eius stare posse dico. Quod autem de Ioan. Scoto dixi, de Rabano, Claudio Clemente, & Alcuino dictum puta, cum neque isti in Britannia suis temporibus alibi quàm Cantebrigiæ absolutè edoctos, eadem ratione existimem. Quin & Polydorus quoque lib. 5. Angl. hist. videtur indicare, Cantebrigienses Oxoniensis Gymnasij hortos sua doctrina irrigasse, cum dicat. "Equidem ab eo tempore quo Sigebertus, "Orientalium Anglorum rex, scholas in regno suo extruxerat, "deinceps fuere viri semper in Insula eruditissimi, qui tanquam "doctrinarum riuuli ab illo fonte perpetuò decurrentes, non "modò Angliam, sed Galliam quoque mellifluo disciplinarum "nectare irrigarunt." Etenim in Anglia est Oxonium. Quod ideò ex Sigeberti fontibus sapientiæ aquas hausisse oportet, quòd id posterius Cantebrigia fuerit. Confirmationis loco id erit ex Iosfridi Croilanden. hist. in qua scribitur, totam An- "gliam factam frugiferam per plurimos magistros doctoresque "de Cantebrigia exeuntes ad similitudinem sanctissimi Para- "disi." Proinde non malè scribunt qui vniuersitatem Oxonien- sem scholam secundam ecclesiæ putant, nempè Anglicanæ, & fundamentum eiusdem, literis ecclesiasticis scilicet, post Cantebrigiam. Nam aliud fundamentum ecclesiæ nec Cantebrigia est nec Oxonium. Fundamentum enim aliud nemo potest ponere præter Iesum Christum. Nec aliud sensisse videtur Rossus tuus de matre sua Oxonia, quam post studia antiqua (inter quæ recenset Cantebrigiam) primam esse scribit. At quæ prima est post antiqua studia (siue tempore, siue dignitate) secundam esse oportet. Ex eisdem fontibus Oxonium bibisse, & illud Polydori docet hist. suæ lib. 3. "Postquam (159) "scholas Sigebertus Cantebrigiæ posuit, breui multi mortales "doctissimi euaserunt, floruitque deinde Cantebrigiæ Gymna- "sium bonarum omnium disciplinarum cognitione perpetuò. "Quamobrem Anglia, quòd postea claros semper doctrina "viros tulerit, haud dubiè Sigeberto cum primis acceptum "referre debet." Adhæc, cum is ipse Polydorus, lib. hist. suæ 5. scribat, Aluredum proposuisse mercedem omnibus, qui publicè bonas artes profiterentur, & ea occasione multos confluxisse Oxonium docendi gratia enarret, undè confluebant Oxoniensis

Oxoniæ non docuit Erigena.

Oxonium, schola secunda.

dicat? Ex monasterijs? hoc non esse verisimile mox docebo. Ex alijs Academijs? ex quibus? cum nullæ aliæ essent præterquam Cantebrigiensis per ea tempora, ut iam ante demonstraui. Neque in toto occidentali regno, neque in austrinis regionibus ad Thamesim usque ne unus quidem fuit, qui latinè intelligeret, sic ut epistolam de Latino in Anglicum verteret, vel ipso Aluredo teste in epistola ad Werferthum. Ex quibus Polydori testimonijs quid potest esse clarius, quàm Oxoniensem scholam à Cantebrigiensi Gymnasio literas atque literatos accepisse? Quamobrem non esse video cur nolit Oxoniensis amicis Cantebrigiensibus gratus esse, & ob acceptas literas & literatos cumulatè gratias agere. Nec est certè quamobrem indignetur, cum & Legionense studium, quod Oxoniensi multò est antiquius (prætereo Cricladense, ut à Cantebrigiensibus ortum, quòd de eo iam ante diximus) à Cantebrigiensibus cepit augmentum: cum multi præclari viri Cantebrigienses, Lupo Trecassenensi, & Germano Alticiodorensi episcopis (quos Britanni è Gallia contra Pelagianos in subsidium fidei christianæ aduocauerant) iuncti, post cladem à Pelagianis Cantebrigiensi Gymnasio illatam, ibi se firmarunt, & sacras literas, iuxtaque liberales artes docuerant. Ob quam causam, haud scio an hæc illa Cantebrigia sit & dicatur, quam ad Sabrinam positam Roffensis historia refert. Anno (160) enim dom. 896. sic in ea scribitur. "Pagani noctu recedentes "per prouinciam Merciorum, non cessabant donec ad villam "super Sabrinam, quæ Cantebrigge dicitur peruenerunt." Idem habet historia, quæ flores historiarum dicitur, an. 896. Per Sabrinam, Uscam intelligens (credo) quòd notior fluuius illa est, in quam se Usca recipit.

Imperitia Aluredi temporis.

Legionense studium Oxoniensi antiquius.

Lupus. Germania.

Cantebrigia ad Sabrinam.

Sed in Monasteriorum scholis non in Academijs literatos viros per ea tempora edoctos dicis, & ex eis monasterijs venisse tuos, idque fulcis argumento non inani, ut tu quidem censes, quòd docti ferè id attestati sunt. Atque ita in lubrico antè solo vacillans, denuo iter suscipis, & non minori tamen erroris periculo versaris. Sed quid dicam periculo, cum errores tui, nec valde periculosi, neque graues sunt. Etenim per summa & leuiter tantùm fundati sunt. Periculosiùs errant (ut scribit Io. Sarisb. in Polycratico de Curialium nugis &

Non ex Monasterijs professores Oxonienses.

Errores periculosi.

vestigijs Philosophorum lib. 2.) qui in soliditate naturæ, & vigore rationis suum fundare videntur errorem, quod tu certè facis minimè. Sapis tamen, qui in secunda tua æditione, prioris sensum retractaueris, (etsi à cibo condimentum, post bellum auxilium ponis) fereque, in ea cautè addideris, veritus alioqui ne in prima veritatem non dixeris: atque ita ubi leonina pellis deficit, vulpinam insuis. At qui sunt isti docti viri (Oxoniensis) qui temporum ratione habita hæc affirmant? Quasi verò sub initio regni Aluredi (quo tu Oxoniense Gymnasium constitutum asseris) omnia essent monasterijs plena, omnia monasteria doctis occupata: cum tamen constet ex Assero, Gul. Mal. & alijs antiquis historicis, Danos bello duros euertisse omnia, monasteria, ecclesias, bibliothecas, oppida denique et quid non: ita ut vix quicquam superesset integrum & incon-
(161) cussum: ut & labor ingens Alphredo & insequentibus principibus fuerit, noua reponere, et vetera reficere. Ex eisdem scriptoribus & illud quoque constat, doctos viros in fugam se per ea tempora coniecisse, quòd formidabant magis capitis periculum, quàm sequerentur librorum exercitium: ut Gul. de regibus ex lib. 2. verba referam: adeo ut vix unus superesset per omne occidentale regnum, & australes Insulæ partes ad Thamesim usque, qui sic latinè sciret, ut epistolam Latinam in nostrum sermonem rectè transferret, ut ex ipso Aluredo iam antè nos retulimus. Unde scire licet tam esse verisimile Ioannem Erigenam accitum esse ad studium Oxoniense è cœnobio Meneuensi, quàm est illud, eum à suis discipulis inter legendum graphijs fuisse occisum: de qua re paulò post dicemus. Etsi sunt qui ore rotundo, & magna historiæ constantia & grauitate ista tradant. Quod si in Monasterijs essent literis educati, aut in celebrioribus, aut in minoribus obscurioribusque id fuisset. Si in celebrioribus, (id quod sentire videris, cum in eis nunquam defuisse per id tempus viros doctos asseris) aut in Monasterio S. Petri & Pauli Wermuthi Beda claro, aut Bannochorensi, aut Horniggesseyensi, tribus passuum millibus Cantebrigia distante, essent, quod ultimum, regalis dignitatis monasterium fuisse, & non paruam Clericorum congregationem habuisse, historia Eliensis testis est: quæ sic incipit. Anno ab incarnatione dominica, 616. qui

Dani clades Britanniæ.

Aluredi tempestatis inscitia.

Monasteria celebriora.

est annus 21. ex quo Augustinus cum socijs ad prædicandum genti Anglorum missus est &c. quod idcirco adiungimus, quòd author nomen non apposuit. Nam de celebrioribus ea ætate qua ista floruerunt, non lego. At ubi ista erant regnum inchoante Aluredo? A Danis, qui annis 25. ferro atque flamma Britannos fatigassent, prorsus attrita et deiecta. In Bannochorensi autem cum steterat, non nisi magna si diuis placet, potuit esse eruditio, cùm monachi, qui per ea tempora erant 1200. in septem classes per centurias tres diuisi, quibus singulis singuli præficiebantur rectores, ut Beda eccl. hist. gentis Angl. lib. 2. & cap. 2. docet, operi faciundo magis quam euoluendis libris erant intenti, ut idem Beda, et Ranulphus lib. hist. 5. manifestè docent: etsi unum solum Gildam fœliciori tempore & ingenio aliquando erudiuit: sed longè ante Aluredi tempora. Verùm si in minoribus monasterijs maiorem doctorum copiam fuisse dixeris,

(162)

Bannochorenses Monachi.

Monasteria minora.

Dic quibus in terris, & eris mihi magnus Apollo?

Et cuiusmodi erant ea Monasteria? An talia fuisse putas qualia erant nostra memoria illud Sanctæ Trinitatis Norwici in Norfolcia, aut Sancti Albani propter antiquissimos Urbis Verulamij muros in Hertfordiæ prouincia, aut magnificum illud S. Augustini Cantuariæ in Cantio, aut S. Suithuni Wintoniæ in Wiltonia, seu verius in Southamptonensi Comitatu, aut in Suffolcia illud S. Edmundi Buriæ, aut illud Redyngæ, aut beatæ Mariæ Glastoniæ, multaque alia in Britannia, quæ propemodum ciuitates æquabant, opere sané mirabili structa? Cum quibus nulla Monasteria nostri orbis potuissent conferri, aut esse æqualia. Certè credo te negaturum. Nam istiusmodi nulla erant ea ætate. Creuerunt enim successione temporum, ut Roma olim, quam ferunt uno die non fuisse consummatam. An qualia ergo illa Edgari, grandia scilicet, quorum 47. dicit se extruxisse, pollicitus quinquaginta, ut alio antè loco diximus? An cuiusmodi illud Aluredi potiùs Ethelingiæ positum (cuius generis omnia fuere in principio, nam maiora ætas fecit per incrementa ut dixi) quod sic describit Gul. Malm. lib. de Pontif. 5. "Quatuor postes solo infixi totam suspendunt ma-
"chinam, quatuor cancellis opere spherico in circuitu ductis.
"Sunt ibi Monachi pauci numero & pauperes, sed qui æges-

Grandia monasteria.

Ethelingiæ Monasterium.

(163)

"tatem suam quietis & solitudinis amore vel magni pendant, "vel consolentur." Hæc Gul. Malmesb. In quibus si doctos fuisse dicas, ut in isto Ioannes Erigena, illud meminisse oportet, non hinc edoctum auocatum Oxonium, sed aliunde instructum, huc ab Aluredo ascitum. Quæ res certè minimum facit ad tuum institutum, imo aduersatur plurimum. Quod si istic erudirentur, unde instrumenta vitæ et literarum in tanta ægestate? Certè istius temporis Monachi meliores erant quàm doctiores. Erant enim humilitate sublimes, paupertate locupletes, & gloria neglecta gloriosi. Proinde non Monachi, sed alij docti viri in monasterijs docuerunt, qui non sunt in eis educati, sed ex alijs locis eò accersiti. Id quod etiam Rossus tuus videtur sentire. Scribit enim magistros et scholares, qui ad fidem Christi conuersi sunt, docuisse in monasterijs & locis deuotis secundùm formam studiorum antiquorum, &c. Ex quibus non doctos suscepisse Oxoniam eodem loco dicit, sed docendi formam antiquam tantùm, ab antiquis studijs primò Malmesburiam, inde Oxoniam deriuatam. At si concedam in monasterijs claros fuisse viros celebresque Monachos, non per ea tamen Aluredi tempora quibus subuersa omnia sunt: non quales in Academijs esse solent, nec quales hi erant, quos ex Cantebrigiensi Academia ortos dixi. Siquidem non ea uniuersalis scientiarum professio in cœnobijs quæ in Academijs fuit, etiam ne tum quidem cum floruerunt maximè. Etenim in illis triuialis tantùm scholæ fundamenta & literarum seminaria iacta sunt potiùs, quàm variæ solidæque scientiæ: atque sacrarum literarum, quàm humaniorum & liberalium scientiarum scholæ positæ, et eæ priuatæ magis quàm publicæ:
(164) & commodiori tempore quàm Aluredi. Itaque *παρὰ μέλος*, ista tua, ut dici solet. Tu tamen quasi in re certa, doctis id ferè attestantibus, ut ais, argutè pergis, exemplísque agis, atque Ioannem Erigenam (quem Scotum vocas) ex Meneuiensi monasterio per Alphredum in Academiam vestram euocatum dicis, qui in ea primus docuit, ut Baleus in Erigena sensisse videtur, à quo videris ista mutuatus. In cuius rei confirmationem profers Ranulphi Cestrensis ex libro sexto testimonium, in prima æditione tua solo Baleo contentus, atque illum quantumuis inuitum & repugnantem, cogis in testimonium, cuius

Ioan. Erigena non docuit Oxonij.

hæc verba profers. Ioannem Monachum (Erigenam te intelligere scribis) "de ultimis Walliæ finibus, è monasterio S. Dauid "Meneuiæ ad se vocauit." Sed hæc tua ratio aliud nihil est quam umbra volitans, quam λῆρος καὶ φλυαρία. Nam primò, non fuisse ex eo Monasterio factum sapientem, & indè propter doctrinam Oxonium auocatum, iam antè demonstratum est.

Testimonia detruncata.

Quod autem ad testimonium attinet, non videris sanè id citasse bona fide atque integrum, sed dolo malo atque mutilum, uno atque altero vocabulo quod sermonem expleat, nempè, ut literis instrueretur, prætermissis: speciem quidem probationis præferens, probans autem minimè, florens quidem sed non fructificans: dolo atque astu, penè dixi, usus (οὐ γὰρ ἐπιγλωττήσομαι) solita tua rhetorica in mala causa, quæ sterilior est quàm ut ullam veritatis faciem præ se ferat, ni fucis artibusque commendetur. Quibus rebus opus est vel maximè, quòd putre salsamentum amat origanum. Si enim ad eum modum referres Cestrensis locum quo ab eo scriptus est, causam funditus euerteres. Quod ut omnes intelligant, integrum ascribam. Nam tu surculum tantùm defringis & abis. Eius verba hæc sunt. "Aluredus elemosinæ dator, missarum auditor, rerum (165)
"ignotarum inuestigator, Sanctum Grimbaldum Monachum, "literatura & cantu peritum, de partibus Galliæ, & Ioannem "Monachum de ultimis Walliæ finibus, scilicet de Monasterio "sancti Dauid Meneuiæ, ad se vocauit, ut literis instrueretur." Hæc Ranulphus. Ex quo loco luce clarius est Aluredum

Præceptores Aluredi.

regem, Grimbaldum et Ioannem Monachum sibi præceptores ad docendas literas habuisse, non scholæ Oxoniensi professores literarum aduocasse, etsi id Baleus dixerit. Neque si ad se vocarit, necessariò sequeretur, ut eum docendi gratia Oxonium amandarit Aluredus. Itaque dic amabò te qua rhetorica, aut quibus artibus verba illa Ranulphi, de Io. Scoto Oxonium vocata, ut tu ais, tuo conueniant instituto? Cum certè causæ tuæ tantùm abest ut prosint, ut etiam vehementer obsint, imo verò contradicant, & funditus euertant. Hìc ergo, mi Oxoniensis, opus fuit diligentiori rhetorica (rhetorem enim te vocat Lelandus, & elegantem Poëtam) hìc astu & vafricie maiori, quod bona tua venia dicam. In qua re si iucundum tibi censes persistere, si θούριον λῆμα, si ingens affectus tibi sit pugnare

pro Academia tua malis artibus, si hoc tibi gloriosum fore existimas, incenditque animum famæ venientis amor, cur non id agis quoque *ἵνα Θήβησιν ἥρως γένῃ*, ut apud Thebanos Heros fias? Sic enim famam consequereris, cum illis certe modis nunquam poteris. Est enim gloria Crocodeilus ut dici solet. Fugientem nonnunquàm sequitur, sequentem fugit. Facilius & multo citius adipiscereris, si Richardi de Marisco Dunelmensis episcopi id exemplum in Aula tua imitari velles, quod ille in monasterio S. Albani ædidit. Scribit enim Thomas de Walsingham in commentarijs seu registro benefactorum, S. Albani, "Episcopum compatientem debilitati potus conuentu-
(166) "alis, contulisse intuitu pietatis in eius ceruisiæ meliorationem "(sic enim loquitur) ecclesiam de Elyngham : ob quam rem "(inquit Thomas) meruit memoriam sempiternam." Ita siquidem & sensum tuorum excitares & hilaritatem. Vita enim sine festiuitatibus, est veluti longa via sine diuersorijs. Est autem ecclesia de Elyngham, in diœcesi Dunelmensi, in Decanatu Aluewicensi, annui census viginti trium librarum atque trium solidorum. Sed ad rhetoricam tuam, quæ etsi dicat, nudè & ieiunè proferenda aduersarij verba, non tamen dicit decerpenda duo aut tria vocabula testimonij ut causam adiuues: (inciuile enim est arripere historiæ particulam, & totam ex ea causam indicare) nec ita implicanda scriptorum testimonia ut imponas, quod abs te factum eo in loco est, quo de celebritate originis vestræ Academiæ grandi fastu magna crepas. Siquidem ex agro nihil loqueris. Productis enim Polydori & historiæ regiæ testimonijs Higdeni sic inuoluis, ut primus, quod in eo continetur, & instituto tuo aduersatur, non explices, sed complicatum verbis testimonij uniuersalibus sic præteris, ut credulo Lectori, nec examinanti præterquam quòd tenebras offundis, etiam dolis imponis. Inuoluis autem ad istum modum. Eadem etiam penè ad verbum describit Ranulphus Cestrensis: quæ tua argumentandi citandique ratio est perpetua. Etenim alio in loco uno atque altero teste producto, ut Monemutensi, et hist. regia, ubi probare conaris non alium fuisse Cantabrum quàm Partholomum, cæteros aceruo accumulas, et numero adijcis, dicisque omnes quotquot illam historiam attigerunt, eadem fermè dinarrare, & Oratori suffragari nullum, aduersari

Testimonia inuoluta.

omnes. Unde animaduerto tibi hoc esse familiare, ut cum nihil explicare possis, implices, et quicquid obuium sit arripias, eóque ferris, diffidente conscientia, quo te impetus errabundæ (167) opinionis impellit. At qui ad istum modum scribunt, Gul. Tyrensis in prologo hist. de rebus gestis in terra sancta ne numerandos quidem inter scriptores censet. Itaque si ad hanc rationem exanimarem singulas tuas argutias, quas plures esse credo, quàm aut Chrysippi aut Didymi voluminibus comprehendi possunt, certè tollerem tibi uniuersas (ex fimbria de texto iudicabis) atque ita in magna ciuitate, magna, ut aiunt, solitudo : cogeremque ad Cantebrigienses denuò te confugere, qui (ut Orator dixerit) prima bonarum literarum fundamenta apud vos iecerunt, non obstantibus ijs quæ tu aduersum scribis.

Ioan. Scotus accitus ut doceret Aluredum.

Sed ista mitto. Illud esse verum, Alphredi docendi causa Ioannem adscitum, Ingulphus in chronicis Croilandensibus docet, & Aluredus ipse quoque in præfatione Saxonica in pastoralem Gregorij ad Werferthum Wigorn. seu (ut Gul. Malm.) Wictiorum episcopum testis est, ne quid de popinis mutuati videremur, quam sic traduximus. Postquam animo reuoluissem Latinam linguam iam olim intermortuam in Britannia, Anglicæ autem studium & lectionem apud multos permansisse, occepi inter varia atque multiplicia regni mei negotia, in Anglicum sermonem Pastoralem Gregorij nunc ad verbum, nunc ad sensum conuertere, prout à Plegmundo Archiepiscopo meo, Assero Episcopo meo, & à Grimbaldo & Ioanne Sacerdotibus meis didici. Hactenus Alphredus. Id referunt & Flores hist. anno salutis 872. & tu quoque in principio libri tui confiteris, quo loco Alcuinum Leuitam, alius ætatis hominem, inter præceptores etiam Aluredi infulcis, *πάνθ' ὑπὸ μίαν Μύκονον*, nullam faciens discrepantiam, etsi hoc præsenti loco immemor tui aliud dicis. Sed memorem esse oportet, non enim incessam ego lingua. Ex Flor. hist. anno eodem

Unde Scotus.

intelligo item, Aluredum ex Gallia utrumque auocasse, & Io. Scotum an. 883. non ex monasterio Meneuensi venisse, hominem (168) perspicacis ingenij & facundiæ singularis. Qui si Oxonij bonas literas tradidisset, undè est, quod referente Gul. Malm. de gestis Britonum, Florib. hist. an. 883. Ranulpho lib. quinto, & Ioanne Parisiensi, anno, 877. Malmesburiæ à pueris

quos docebat, graphijs interemptus est? Hoc arguit eum Melduni docuisse, ut Hector Boethus quoque author est, non Oxonij (non enim ab equis ad asinos, hoc est Oxonia Meldunum migrasse puto) cuius nullam facit prorsus mentionem, cum tamen ea res fuisset admodum gloriosa Scotis. Regijs liberis adhibitum eum præceptorem, cum Assero, Ingulpho, & alijs vetustis scriptoribus diligenter tradit Boethus: cuius verba ex decimo lib. Scoticæ historicæ huc ascripsimus. "Ioannes "Scotus nostras missus fuit ad Alarudum, undè Anglica nobili-"tate hortante, ex legato factus est hospes, regijsque liberis "adhibitus præceptor. Ad profitentem hunc Ioannem Scotum "Malmesburiensi cœnobio frequens auditor ex omni Anglo-"rum ordine confluxit, unde breui res literaria in Anglia haud "mediocre cœpit incrementum. Ipse Ioannes cum corruptis-"simos mores adolescentum, quos docebat, acrius argueret, ab "eisdem inter legendum pugionibus confossus interijt, & ibidem "sepultus." Hactenus Hector Boethus. In quo scribendum Aluredum non Alarudum, etsi historia Brutus hoc nomen Alarudum subinde habeat, et historia S. Suithuni utrumque respuat, quæ non aliud admittit quàm Alphredum, quòd in testamento suo Rex (ut ait) non alio se nomine vocet quàm Alfreode. Equidem quid in testamento primo dicat, quod non dum vidi, nescio: at in secundo & in libris eius Saxonicis, quos ego vidi, omnibus, se Ælfred, & Alfred, non Ælfreode nominare solet. Siquidem secundum eius testamentum, sic incipit:

Boethus.

Alphredi nomina. Alfreode.

(169) Ic Ælfred pestreaxena cinȝc mid ȝoder ȝife, &c. Id est, ego Alfred Westsaxonum rex Dei dono: si codex plus minus ducentis ab hinc annis scriptus Alfred pro Ælfred & cinȝc pro cẏninȝ. corruptè non referat. Nec video cur non & Aluredus quoque diceretur. Nam postremæ duæ literæ in usu Latino (est enim Saxonicum nomen) inclinatio est Latina. Cœtera vox dissyllaba est, & in veteri pronunciatione Anglici sermonis posita, in qua F. literæ, in v. literam perpetua est mutatio: uti & nos libro nostro de Symphonia vocum Britannicarum in aliquot Angliæ Regionibus hodie in usu esse diximus, & ex Ranulphi Cestrensis chronici translatione Anglica atque scripta cuiuis est conspicuum. In ea enim vredom pro fredom, id est libertas: vrelich pro Frely. id est

liberè : & vram pro fram, seu ut hodie dicimus from, hoc est ab : & vurst pro first, hoc est primum : perpetuò scriptum leges. Henricus quoque Huntudonensis, lib. 3. scribit urbem Rochester olim fuisse appellatam Rofe, a quodam principe Anglo eius appellationis, atque ab Anglis Rouecestre nominatam, mutata videlicet uso recepto pronunciandi litera F. in literam V. sic ut istud nomen Rouecestre, trissyllabum sit, liquescente e primo inter pronunciandum : quemadmodum & illud Al-ured (dempta iam inclinatione Latina us) dissyllabum, u. litera incipiente secundam syllabam, & sic perpetuò pronunciandum hoc Aluredi nomen, quod historicus Wintonensis non aduertit : qui indoctos censet, qui Alfredum Aluredi nomine vocent aut scribant. Referam Huntudonensis verba. Ordinauit (inquit) Augustinus Iustum in ipso Cantio Episcopum in ciuitate Dorubreui, quam Angli a quodam principe Rofe, Rouecestriam vocant, ubi forsan legendum Durobreui, vel ut est apud Antoninum Durobreui, vel Durobrio, vel Durobriuis. Idem habet Florilegus anno gratiæ, 604. Etsi hodie sint qui (170) deprauatè Rot pro Rof in scriptis suis referant. Sed hæc de Alfredi nominibus. De Erigena sic sentio. Si extra Aulam regiam docuit, probabilius est eum in Monasterio aliquo docuisse, quàm in Oxoniensi Academia, propter metum Nicolai primi Pontificis Ro. apud quem fama hæreticum eum criminabatur. Docuisse autem aliquando Oxonij, apud aliquem vetustum scriptorem non lego, ut nec apud Asserum, nec historias Saxonicas, anno ætatis Alphredi 23. scriptas. Receptum est, eum Athenis per Italiam ad Lodouicum Galliæ regem deuenisse, & illi Dionysium transtulisse, aliosque scripsisse libros, qui quòd aliqua ex parte dissonabant à fide Catholica, hæreticus est à Nicolao habitus, qui ad Carolum Caluum scripsit ea de re. Scripsit autem Erigena, ut Io. Parisiensis ait, an. 877. librum de Eucharistia. qui condemnatus fuit in Synodo Vercellensi a Papa Leone celebrata, quo an. Lanfrancus ab errore Berengarij Andegauensis Archidiaconi, & Turonensis ecclesiæ clerici, se purgauit : qui & ipse dicit in fide desipuisse Io. Scotum : quem etiam eo nomine Leo condemnauit, quòd Berengarius eum extulisset, authore Vincentio in speculo doctrinali. Hinc Gul. Malmesb. credit, metu huius infamiæ

In Aula regia & monasterijs docuit Scotus.

Cur Erigena condemnatus.

Ioannem Scotum ad Alfredum declinasse. Unde verisimilius est, postquam aliquando apud Aluredum docuerat, eum se clam subduxisse in monasterium Maildunense, ubi docuit, & graphijs interemptus à multis creditur. Apponam eius verba ex lib. de Pont. v. raro admodum nostra ætate. "Io. com-
"posuit librum *περὶ φυσικῶν διαιρέσεων*, in quo plurima nisi
"diligenter discutiantur, à fide catholicorum abhorrentia
"videantur. Huius opinionis particeps fuisse cognoscitur
"Nicolaus Papa, qui in epistola ad Carolum dicit, Ioannem
(171) "olim non sanè sapere, in frequenti rumore dicitur. Propter
"hanc ergo infamiam (credo) tæduit eum Franciæ, venitque
"ad regem Alphredum, cuius munificentia & magisterio usus,
"ut ex scriptis regis intellexi, sublimis Melduni resedit, ubi
"post aliquot annos à pueris quos docebat graphijs perforatus,
"animam exuit." Hæc Gulielmus. Quæ ideo adduxi, ut ostendam in Aula regia et Monasterijs docuisse Ioannem, non in Gymnasio Oxoniensi: maximè cum hæreseos nota laborasset. De cæteris, hoc est an natione Scotus idem Ioannes erat, ut Hector Boethus vult, an Britannus Meneuiæ oriundus, & in reditu Athenis & ex Gallia eò loci Monachus factus aut exceptus, & inde Oxonium ad professionem literarum per Aluredum vocatus, ut Ioannes Baleus scribit: & an à pueris graphijs peremptus, ut Gulielmus Malmes. docet, nihil disputo. Penes authores fides esto. Illud dicam, Asserum, vetustum authorem, cuius fidem hîc maximi facio, quòd cum Ioanne in Aula regia consuetudinem habuit, ista non tradere, sed fuisse eum genere Ealdesaxonem (quod & Ingulphus & Gul. Malmes. in vita Aluredi confitentur) hoc est veterem Saxonem, & Abbatem Monasterij quod Ethelingiæ extruxerat Aluredus, & à Gallicorum Monachorum auditorum suorum famulis noctu in ecclesia inter orandum vehementer sauciatum, atque ut mortuum proiectum ante ædes publicæ meretriculæ, quasi ab ea aut procis eius interfectum, in libro de gestis Alphredi, atque etiam in Annalibus scribere: etiam si Hector Boethus in Scotorum historia, & Martinus Polonus in Supputationibus, aliud dicant. Ex quibus Boethus, illud Asseri, inter orandum, vertit in, inter legendum. Veterem Saxoniam voco, Westphaliam. Etenim Wernerus Roleuinck Westphalus, Chartu-

Erigena non fuit natione Scotus.

Cuias Scotus & qualis illi mors.

Vetus Saxonia.

sianus Coloniensis, & Sebastianus Munsterus Cosmographus (172)
Basiliensis, sic interpretantur. Ille enim in fasciculo temporum
circa annum Christi, 714. ubi de Constantino filio scribit, sic
habet. "Lebuinus præsbyter sanctus, Anglicis prædicat in
Westphali. "Velua, & post in Saxonia antiqua, id est Westphalia." Iste
Angrarij. Cosmographiæ suæ lib. 3. ad istum modum: Vera et vetus
Saxonia, est Westphalia. Et rursus eodem lib. Westphalia
quæ est occidua Saxonia. Et si hodie Ostfalai pro Westphali,
et Angrarij pro Angli, et Angria pro Anglia Saxoniæ corruptè
scribunt duces eorum locorum in titulis, ut in Basilio Ioanne
Heraldo inter leges Saxonum, titulo septimo libri de originibus
ac Germanicis antiquitatibus atque legibus: & Alberto Krantzio
in sua Saxonia, lib. 1. cap. 21. & lib. 2. cap. 2. scire licet. Erat
Cur Erigena dictus Scotus. ergo Erigena, Saxo, appellatus tamen Scotus: non à natione
Scotica, uti Boethus existimat, sed quòd versabatur in Hibernia,
quam olim bonis literis floruisse, author est Sulgenus, ut eo loco
diximus, quo tacita authorum nomina explicuimus, & chroni-
con Arelatense et Vincentius. Etenim ætate Alphredi regis,
Hiberni vulgo dicebantur Scoti. Eam ob causam ubicunque
apud Orosium occurrebat Hibernus, Aluredus vertit Scotte.
Red-schankes. Ratio est, ut reor, quòd Scoti prius Hiberniam quam Albaniam
incoluerunt: quibus adhuc destituta Hibernia non est, Red-
schankes hodiè (ut audio) appellatis. Hinc natum puto, ut hi
quos lib. hist. suæ 5. Polydorus sequutus est authores, è fama
referant, Io. Scotum ex Hibernia aut Scotia in Galliam delatum.
Refert & Roussus in Sigeberto. Florentibus his diebus
(inquit) in Hibernia scientijs liberalibus præ cœteris regnis,
contigit duos Scotos (Alcuinum et Io. Scotum intelligit)
monachos de Hibernia cum mercatoribus Britannicis ad littus
Galliæ deuenire, viros in sæcularibus & in sacris scripturis
incomparabiliter eruditos, &c. Certè id mihi persuadeo, si in
schola vestra prælegisset Ioannes Scotus, aut Boethus, aut (173)
Ioannes Maior annotasset. Etenim cum de Alexandro
Halensi, Richardo Middletono, Ioanne Dunso, Gul. Occham,
Roberto Holcot, Hentisbero, & aliquot alijs Scotis recentio-
ribus Oxonij educatis diligenter scribat lib. hist. suæ primo
Scoti. Maior, non committeret, credo, ut Ioannem Scotum, insignem
certè virum, & Oxonij docentem, ut tu ais, unum inter alios

intermitteret. Est enim hoc hominum genus in gloriam suam gentisque suæ nimium effusum, & reliquorum mortalium contemptor quidam, ut à multis proditur. In tantum enim nobilitatem suam ostentare solet, ut in summa rerum inopia degens, ad regiam tamen stirpem genus suum referre non dubitet. Itaque ut magnifica quædam de Ioannis Scoti legatione, de intercessione Principum Britanniæ, de Scholasticorum multitudine Hector Boethus in historiam suam interseruit, ita publicè in uniuersitate docuisse, atque id in Britannia, quod ad Scotiæ laudem atque gloriam vel maximè pertineret, quomodo silentio præterire potuisset? Itaque non ex monasterijs ad uniuersitates, sed contra, ex uniuersitatibus ad monasteria aduocati sunt, qui in eis docuerunt, ut libro secundo ex Rosso latius explicabimus, qui scribit Magistros & scholares in monasterijs docuisse. Tam est igitur probabile. Io. Erigenam primum fuisse apud vos literarum professorem, quàm est id, quod Polydorus lib. Angl. hist. 5. scribit, Aluredum rerum potitum, primo quoque tempore voti causa Romam profectum esse, ubi regiæ coronæ honore ab Adriano 2. Ro. Pont. rursus honestatur, quod fuit anno salutis, 872. Cum tamen Asserus & Henr. Huntud. dicant, eo anno bellis eum fuisse implicitum, versus Londoniam duxisse exercitum, & octo prælia ut isti, nouem ut Simeon Dunelm. & Florilegus contestantur, cum Danis commisisse, neque operibus pietatis (174) incubuisse ante pacis & quietis tempora. Polydorus quoque ipse eodem loco scribit, ab initio principatus difficillima fuisse, et deinceps omnia plena laboris. Quæ quemadmodum cohæreant, non video, ut cui omnes difficultates & labores essent in principio, ei tantum esset otij, ut primo quoque tempore peregrinationis causa Romam iret, & coronatione rursus honestaretur. Demum cum ab Adriano rursus honestatum dicit, non dignatur tamen concedere, honestatum eum prius à Leone quarto, ut Gualterus Couentren. et Gul. Mal. alijque vetusti authores contestantur. Nisi enim à Leone prius, ab Adriano rursus honestari nequibat. Nam illud rursus, simile quid factum prius commonstrat. Atque ita per incogitantiam id verum esse confitetur, quod verum esse postea negat. Quamobrem si isti Monachi professores vestri

Aluredus a primo regni anno Romam iuit.

Prælia cum Danis.

An ab Adriano honestatus secundò Aluredus.

non essent (non fuisse autem iam est comprobatum) magnam certè iniuriam facis tuæ Academiæ, cum eius literarum fundamenta crassis Monachis (quibus nihil indoctius prouerbio celebratur) non Academicis omnis doctrinæ fontibus, tribuis. Quàm iniquè comparatum abs te est, ut propter odium aut inuidiam Cantebrigiensium malis scholam tuam ab inglorijs & stupidis Monachis, qui ne tria quidem Stesichori norunt, ut dici solet, quàm ab illustribus & gloriosis Academijs, literarum nutricibus, virtutum domicilijs, omnium Musarum sedibus, atque omnis pietatis & officij alumnis originem ducere? & propter celebritatem loci, eius literas contemnere, ut solet stultum vulgus, cui vix triens sapientis viri est, imo vix semuntia rationis si compares ad assem, quod non alia ratione contemnit Musicam, ex septem scientijs liberalibus unam, omnibus sæculis cultam & laudatam, quàm quòd eius usus in ecclesijs sit : cum tamen authoritate Nicephori Callisti eccl. hist. lib. 4. etiam ab exordio primitiuæ ecclesiæ canendi usus in templis erat, & ad sua usque tempora retentus, tamque (175) accommodata res sacris videbatur musica, ut prisci sæculi sapientes homines, ex quinque generibus unum (nempe Phrygium, authore Apuleio Floridorum libro primo) templis ac religioni consecrarunt, quòd ad religionem inflammabat animos. Eius verba hæc sunt. Erat Antigenidas tibicen, omnis voculæ melleus modulator, & idem omnimodis peritus modificator, seu tu velles Æolioum simplex, seu Asium varium, seu Lydium quærulum, seu Phrygium religiosum, seu Dorium bellicosum. Hæc Apuleius. Sed ad stultum vulgus sua stulta relegamus, tu qui literatus es, Academias literarum matres agnosce. Etenim à Monachis nihil Latinum, nihil elegans atque tersum, nihil politum per ea tempora afferri solebat. Undè natum putem, ut quæ parum latina, quæque corrupta sunt, Bangorensia nostris hominibus latinis vulgari prouerbio dicerentur, & adhuc dicuntur, & quæ incondita, incomposita, parumque concinnata sunt, Bangoraliter facta dicuntur aduerbialiter. Etsi non me præterit Anglorum vulgus transpositis vocalibus Bongarly solere dicere. Credo quòd Bangorenses Monachi, Bannochorensis studij reliquiæ, fæces tantum literarum retinuerint. Noto imperitiem, non noto ordinem. Imo

Musica exculta.

Bangorensia.

sunt qui scribant Monachos olim ferè fuisse laicos, ex quorum genere Benedictinos & Franciscanos numerant. Sunt et alij qui putent illis irreligiosum fuisse scire literas, haud scio an eo consilio, quo Iuliani imperatoris temporibus lege lata prohibitum fuit christianis docere Grammaticam et artem oratoriam, an alio, an nullo. Nam hoc quàm sit verum, nescio. Illud verum esse ex Monachis Bannochorensibus intelligo, de quibus opera victum quæritantibus, paulò ante ex Beda & Ranulpho diximus. Sed dices, bona verba quæso
(176) te Londinensis. Annon bona pars scriptorum tuorum monachi sunt? non Bramis, quem Baleus non recte Bromum vocat? non Higdenus, non Matth. Westm. non Gocelinus denique & aliquot alij scriptores tui Monachi erant? Quid ergo, indocti Monachi? Docti quidem hi erant mi Oxoniensis, ut sua ferebant tempora, & multò quàm docti sanè diligentiores, quæ res hac nostra ætate florente doctrina desyderatur. Sed una hirundo non facit ver. Si pauci docti & studijs dediti sunt, ergo omnes? ergo Aluredi tempestate? Verùm hac de re paulo ante copiosius: hoc iam dicam, hanc scribendi rationem historicam Monachis datam potius existimo authoritate bonorum principum, quibus reipublicæ suæ cura fuit, quàm studio Monachorum natam & susceptam. Cum enim res gestas suorum temporum memoriæ mandare boni Reges studuerunt, hanc prouinciam Monachis dederunt. Sic Edwardus primus, an. dom. 1291. & regni sui 19. imperauit cœnobio Roffensi, ut in commentarios referrent res gestas sui temporis ut acciderint, idque cœnobium cum multis alijs monasterijs & præcipuè S. Albani, in hoc delegit, tanquam in Thesaurum & custodiam rerum memorabilium uti Matth. Westm. & is qui Roffensem historiam ædidit, scribunt. Sic Henricus tertius præcepit Matth. Parisio anno salutis 1247. & regni sui 31. ut scriptis commendaret, ne ulla unquam obliuione deleatur, se peditem gestasse in solemni processione spectante populo, sanctum Christi sanguinem (quem Magistri templi à terra sancta miserunt ad regem) ab æde sacra Diui Pauli ad ecclesiam Westmonasteriensem. Erat autem Matthæus Parisius Chronographus regis. Hunc Thomas de Walsingham præcentor chori S. Albani, in commentarijs

Bramis.

Quibus commissum scribendi hist. Negotium.

Historiarum officinæ.

Historici Regij.

benefactorum monasterij S. Albani (quos non solùm penna sed penisillo etiam descripsit Gul. de Wylum, an. dom. 1380.) (177) incomparabilem chronographum & pictorem peroptimum, ipsissimis hisce verbis nominat. Post cuius mortem suffectus est in eius officium stipendio regis Gulielmus Risehanger, Sancti Albani Monachus: & à morte eius alij multi eiusdem ecclesiæ Monachi ad multos annos. Etenim Regibus occidentis mundi partis consuetum fuit olim, apud se habere eos, qui res eorum ut erant gestæ, annis singulis bona fide scriberent. Sic tamen ut neque regis ætate, nec filiorum eius facerent publicas, ne quid offensæ aut gratiæ detur, sed ita concinnatas historias, in archiua referrent regia, ubi ad posteros reseruarentur: uti Virumnius Ponticus in historia Britannorum refert. Neque isti Principes authores solùm erant nouas historias conscribendi, sed conseruandi veteres etiam. Lucubrationes enim Rogeri Houedeni diligenter perquiri iussit Edwardus primus, cum pro iure principatus regni Scotiæ ingens esset controuersia, authore Ranulpho lib. septimo. Qua definita quæstione, magno studio curauit per literas suas sigillo Scacarij sui obsignatas, ut Prior & conuentus Cœnobij Meritonensis in Surreia, ut & in alijs multis cœnobijs, ut patet per historiam Matthæi Westmon. & regis Edwardi literas ad ecclesiam Roffen. hac de re datas, in perpetuam rei gestæ memoriam commentarijs traderent, quæ acta decretaque sunt de primatu regni Scotiæ ad Angliæ regem pertinente, cum Ioannes de Baliol in regem Scotiæ est suffectus: teste Matth. Parisio & Matth. Westmonast. Quæ res, tum diligentia sua, tum præcedentium principum, illi postea magno certè fuit usui. Nam in ea quam nuper dixi controuersia de primo & capitali Domino regni Scotiæ, productis edicto suo ex omnibus ecclesijs cathedralibus, ex omnibus Monachorum Monasterijs & Canonicorum cœnobijs historijs & annalibus, per cuiusque loci duos designatos (178) utriusque iuris peritos, Norhami super Tuedam in confinio utriusque regni, in concilio generali (quod Parlamentum dicunt) an. dom. 1291. & regni sui 19. habito, & diligenter euolutis ac collatis, & quid quodque Chronicon de ea re contineret aut non contineret, collecto et explicato, per eos

Historiarum conseruatio.

Meritonense cœnobium vt Triuettus ait anno 1291.

Restitutio Ioan. Baliol ad regnum Scotiæ.

Quantum profuerunt Principibus historiæ.

Ex historia Abindonensi, & Triuetti, an. 1301.

& alios doctos viros in hoc selectos, repertum & decretum est, Angliæ regem, principem & Capitalem Dominum esse totius Scotiæ. Hæ historiæ ut erant multæ (quo minus sit Mirimutho cur de historiarum inopia conqueratur) ita adhuc supersunt, si non uniuersæ, at saltem singulæ: quarum Catalogus usque manet integer, & ipse liber de controuersia conscriptus, cedro certè dignus, (quem aliquando per otium forsan dabimus) & epistola una benè longa Edwardi regis nomine per Gul. Risehanger conscripta, aliaque per magnates Angliæ ad Bonifacium octauum super ea re missæ, docentes ex his, et alijs historijs ex archiuis regni Scotiæ apud Stone, ad regem Angliæ pertinere ius regni Scotiæ. Bonifacius enim per literas suas regi Angliæ datas, multis rationibus conatus est asserere, regnum Scotiæ ad ius Romanæ ecclesiæ pertinere, auth. Nicol. Treuetto in an. 1301. De quo argumento etiam, Gulielmus Hothome, vir ingenij acutissimi, prior prouincialis fratrum prædicatorum Angliæ, postea per prouisionem Bonifacij factus Archiepiscopus Dublinensis in Hibernia, & Theologiæ doctor Parisijs, ab episcopo Dunelmensi consecratus (teste Nicol. Treuetto, in an. 1297.) orationem habuit gallicè ad Regem & magnates utriusque regni, docens ex chronicis, priuilegijs, & alijs literis regalibus, & papalibus, Scotorum reges Anglorum regibus homagium fecisse, & eos dominos suos vocauisse, ut hist. verbis utar. "Hinc Gulielmus Scotorum
(179) "rex inita pace cum Anglorum rege, deuenit illi homo ligius "(ut Historiarum flores, an. Dom. 1175. testantur) de Regno "Scotiæ,& omnibus terris suis, & homagium ei fecit,ut Domino "suo speciali: & similiter omnes episcopi cum Comitibus & "Baronibus Scotiæ. &c." Atque hæc quidem de principatu Scotiæ. Ad Hiberniæ regnum cognoscendum & antiquos gentis mores multum facere possunt eædem historiæ. Nam ex eis scire licet quemadmodum Henrico secundo & hæredibus suis confirmatum sit in Concilio Cassellensi, an. 1171. Hiberniæ regnum: et eum non Dominum tantum, sed regem cum hæredibus suis in perpetuum constitutum. In quo Concilio statutum et illud quoque fuit, ut pueri baptisentur in Ecclesijs à Sacerdotibus. Nam ante in multis Hiberniæ regionibus statim ut puer nasceretur, à patre aut quouis alio

in quo anno Papa asserit regnum Angliæ ad se pertinere.

Rex Angliæ Dominus regni Scotiæ.

Ex Chron. Gualteri Hemingford Gisburnensis.

Rex Angliæ, rex etiam Hiberniæ a multis annis.

Baptismus.

ter mergebatur in aqua, si ex paupere, in lacte si ex diuite natus esset: & decimas soluerent quas non solebant: & quas vellent uxores iure ecclesiastico ducerent, connubioque iungant stabili, nec ut ante quot vellent, nec cognatas aut Germanas, nec obuias aut promiscuas mox relicturi haberent. Eædem hist. et hoc docent, Henricum secundum Oxoniæ, anno 1177. coram episcopis & principibus regni constituisse Ioan. filium suum natu minimum Hiberniæ regem, et familiaribus suis distribuisse terras Hiberniæ, & fecisse eos deuenire homines suos & Ioannis filij sui, & iurare sibi & Io. filio suo "fidelitatem & "legiantiam seu ligantiam (utor verbis hist.) contra omnes "gentes de terra Hiberniæ: & Hibernos etiam ipsos cum regi- "bus suis (præter Connatiæ regem) cum quatuor archiepiscopis "& suffraganeis suis homagium & fidelitatem fecisse, hoc est, "in verba & fidem iurasse eidem Io. regemque quadringentis "nauibus armatorum hominum in Hiberniam traiecisse an. "1171." quæ omnia Gualt. Couentrensis fusius explicat, si cui (180) studium eius rei sit. Sed hæc obiter oblata occasione ex Monachis, qui Aluredi tempore indoctiores erant, quàm ut Oxonij bonas literas profiterentur, paucis exceptis, qui ibidem nunquam docuerunt. Etsi Monachi qui insecuti sunt, paulò doctiores erant, & authores variarum historiarum, quæ magno commodo regno fuerunt & esse poterunt, si qua ratione habita conseruentur, quod optandum quidem est, & precibus postulandum quoque, cum hodiè nullus ferè antiquitatis est respectus, nec memoriæ rerum gestarum ulla cogitatio. Nostrarum rerum maior cura exteris est quàm nostris. Quæ res occasionem dedit Polydoro Vergilio conscribendi historiam Anglicam: Paulo Iouio, Carioni, & aliquot alijs nostri temporis mandandi scriptis quæ hac nostra ætate acciderunt, cum pudore nostrorum. At quid mirum, cum Literatorum nulla hodie habeatur ratio, cum literæ laudentur et algeant. Sed de Monachis Oxoniæ non docentibus, abundè dictum est.

Redeo ad argumenta tua undè sum digressus: & primò ad Anaxagoram Philosophum, quem intempestiue in hist. Canteb. ingestum & repugnante tempore asseris. Verum concordante tempore id factum iudicabis, si ab alijs quidem scriptoribus Gurguntium regnare cœpisse annis ante Christum

Coniugium.

Ex Gual. Couentrensi.

Prospiciendum historijs temporum.

Anaxagoras potuit esse Cantebrigiæ.

487. à Paulo verò Constantino Phrygione (diligentissimo nostri temporis Chronographo) 479. & Anaxagoram annis ante Christum 450. vixisse, memoriæ traditum intelligas. Cœteros mitto, Eusebium dico, Achillem Gassarum, Christianum Masseum, Ioannem Functium, Henricum Panthaleonem, Valerium Anselmum, Ryd, Cornelium Cornipolitanum, et Bibliandrum, inter quos, papè, quanta temporum discordia est, dum ex his alij Bibliorum, alij septuaginta interpretum, (181) alij aliam supputationem sequantur: ut antè exemplis declarauimus. Richardus Diuisiensis homo nostras in epitome rerum Britannicarum contemporaneos facit Gurguntium regem, & Anaximandrum Anaxagoramque Philosophos. Nam postquam ostendisset quo anno, quo regnante Principe, & quo authore condita fuit Cantebrigia eis verbis quæ iam ante retulimus, cum antiquitatem Cantebrigiensis Academiæ scriptorum multitudine comprobauimus, eodem anno mox subiungit. Thaletis discipulus fuit Anaximander, cuius Anaximenes, cuius Anaxagoras. Marianus quoque Scotus, (quem historia Roffensis veracissimum historicum vocat) lib. chron. 1. "anno mundi "3616. ætate quinta, Anaximandrum Milesium Physicum" agnosci scribit. Quod tempus ut erat ante Christum, annis 347. iuxta Lanquetum, ita non abhorret à Gurguntij ætate, qui regnasse legitur annis ante Christum, 375. ut ex Lanqueto quoque tuo & Stoueo diximus. Cum Mariano consentit & Freculfus lib. 4. chronic. "Tunc (inquit) & Anaximander "Milesius Physicus agnoscitur, cuius Præceptor Thales Mile-"sius fuit." Et paucis interpositis: "Huic successit eius auditor "Anaximenes," &c. Itaque siue Constantini, siue Mariani supputationem sequaris, differentia tantum 28. aut summum 29. annorum erit: qui ab ætate qua floruit ad obitum usque facile potuissent consumi. Sic ut nihil repugnet post conditam Academiam Cantebr. & Anaximandrum & Anaxagoram Cantebrigiæ esse potuisse. Imo si Io. Herrisono authori graui atque docto credendum sit, Anaxagoras Cantebrigiæ sepultus est: quod ut non affirmo, ita nec oppugno. Hoc dico tamen, tam esse probabile Anaxagoram obijsse Cantebrigiæ in ædibus quæ Anaxagoræ nomine appellantur, quàm ab Aluredo ortam vestram Academiam, aut à Græcis natam ut

Unde historicorum dissensio.

Historiola Oxoniensis antiqua non est.

historiola vestra gloriatur, quæ nec stylo nec argumento (182) conuenit cum antiquis scriptoribus quos mihi saltem vidisse contigit, vidi autem non paucos. Quod si quis bonæ fidei scriptor sit præter te et authorem historiolæ id qui scribat, ne graueris locum designasse & authorem in rei fidem.

Canteb. Academia antiquior collegijs.

Ad extremum, Cantebrigiense Gymnasium antiquum non putas, quod eius collegia noua existimas, nec antè Gulielmi Neustriorum Ducis tempora posita, hoc est non ante annum salutis 1067. Age si lubet Musis bene fortunantibus: commodum istud inductum est & auspicatò. Dabo istum modum temporum: & hoc quoque addam in gratiam tuam, nullum fuisse, quod scio, collegium Cantebrigiæ ante regnum Henrici tertij, nec ante annum Dom. 1259. Scholas quoque publicas nouas esse confitebor, si vetustatem respicias. Conuincam tamen facilè, citraque puluerem, ut dici solet, antiquissimam esse Academiam. Non enim in collegijs a principio, sed in urbanorum ædibus posita fuit. In eis docuit Academia, in eis scholasticos aluit vetus hoc & illustre literarum domicilium. Id ex vetustis Academiæ monumentis didici, id ex Iosfrido Croilandensi historico, qui Monachos suos Gislebertum, Odonem, Terricum, & Gulielmum (de quibus ante) in horreo conducto Cantebrigiæ prælegisse scribit, intellexi. Ex his ædibus ad decennium conductis, scholas fecerunt & habitacula, quas eis tollere ne possessoribus quidem licuit, nisi propriæ habitationis causa. Sic enim authoritate regia cautum fuit.

Habitatio scholasticorum ante Collegia.

Hospitia.

Has, scholas (cum nullæ aliæ essent) has, hospitia (quas Oxonienses Aulas vocant) atque literarum diuersoria antiquitas vocabat. Et ne ciues locandis ædibus sint iniquiores, constitutum olim Cantebrigiæ authoritate regia & illud est, (quemadmodum Lutetiæ authoritate papali) ut ex urbanis quidam, quidam ex scholasticis designarentur, qui locationis (183) modum urbanis præscriberent & taxarent: ut neque urbani locationis pretio graues sint scholasticis, & sit tamen urbanis condignum locationis pretium. A quo taxandi officio, principio Taxatores dicebantur, atque adhuc dicuntur, etsi extructis iam collegijs, & relictis urbanorum ædibus, retento tamen Taxatorum nomine id officij aliò sit conuersum. Neque hoc tibi nouum videri debet, vetus exemplum reuocamus. Siqui-

Taxatores. Ex statutis Acad. Paris.

dem Patauium, Bononia, Ferraria, Sena, atque Pisæ (quæ olim Alpheæ dicebantur) antiqua Italiæ Gymnasia, eum morem & olim seruarunt, & usque seruant, in quibus ne unum quidem est collegium, quod sciam, præterquam Patauij unum, Senæ unum, Bononiæ duo, (ex quibus unum Hispanorum est, quod Hispanis posuit Ægidius Albornotius Dux Conchensis, anno à redempto orbe 1363. de quo plura Io. Genesius Cordubensis ex professo) et Romæ unum, Caperanicum nimirum, (quam alio nomine Sapientiam Capranicam Romani dicunt) & ea nuper ferè, nec nisi admodum egenis posita: cuius generis paucissimi sunt in Italia. Aut si sint, non videntur tamen, dum simulata animorum vestiumque generositate, omnem inopiam et mendicitatis notam suspicionemque vitant (ut Theagenes ille Mercator vulgo dictus καπνὸς) etsi eis premantur grauissimè, simillimi Hiberis apud Atheneum, nisi opulentia. Quod certè laudis est. Etenim abiecti planè animi est, & parum excelsi velle ieiunæ inopiæ & turpi egestati cedere, et mendicando aperta facie non erubescere, in sordibus per omnem vitam volutare, atque ex limo, ut solet cephalus, esitare. Nec prætereundum Parisiense Gymnasium est, ut quod olim etiam in domibus non collegijs positum fuit. Nam statutum unum est de scholis & domibus retinendis: alterum (184) de non reddendo scholas vel domum aliquo anni tempore. Cum in Italiam primò veneram, publica professio liberalium scientiarum Patauij in ædibus cuiusdam ciuis Patauini apud sanctum Blasium fuit, & eis humilibus satis & obscuris. Ante tamen discessum nostrum, extructæ aliæ scholæ magnificentiores sunt sumptu publico Senatus Veneti, ad quem ea ciuitas pertinet, in foro Boario Patauij, iuxta scholas Iurisperitorum, quas solas publicas habet Academia. Etenim habitationes scholasticorum, priuatæ adhuc sunt urbanorum ædes, alio alia viuendi ratione in aliena æde uso, aut Dosenæ, aut Cameræ, aut ut vocant, Casæ. Loquor Italorum more. Quod si non ante collegia condita Academia fuit Cantebrigia, sed schola Grammaticalis, ut tu dicis, Oxonium autem insigne tum temporis Gymnasium, cur Gulielmus Normannus prudens certè princeps, charissimum suum filium Henricum Bellocleri-cum, quem ad summam omnium scientiarum cognitionem

Collegia Italiæ.

Henricus Bello-clericus.

atque ad episcopatum destinasset, authore Tho. Graio in scala chronica, ad uniuersitatem Cantebrigiæ (sic enim Rudbornus, huius rei author, vocat, & Baleus cent. 10. titulo. 47. refert,) studendi gratia amandarit? Consueuerant autem principes ea ætate in filios suos episcopatus conferre. Cuius rei exemplum legimus etiam apud Alexandrum Hessebiensem in epitome Britannicæ historiæ, an. 857. Ethelwolfus (inquit) ante obitum patris sui Egberti, Wentanæ urbis fuit Episcopus ordinatus. Ethelwardus quoque Ælphredi regis filius natu minor, episcopus erat Sireburnensis post Asserum, authore eo qui Hidensia commentaria scripsit. Undè scire licet ante collegia condita fuisse uniuersitatem, & eam celebrem, atque ante Gulielmum Neustrium etiam. Non est ergo æstimanda Oratoris Academia ex tua, Oxoniensis, quam dicis ab uniuersitatis (185) collegio initium sumpsisse, neque antiquitatis argumentum ex collegijs est sumendum. Sed neque tu quidem ex Aulæ aut collegiorum tuorum principijs Academiæ tuæ antiquitatem æstimares, si illi bene atque ut par est consuleres. Nam si à collegijs & magna Aula uniuersitatis incepisse dices, aut non ante Balliolense aut Mertonense, antiquissima vestra Collegia, fuit Academia: Aut si fuit, semel in uniuersitatis Aula posita, usque ad Balliolense atque Mertonense collegium nunquam est egressa. At illud si fatearis, recens est Gymnasium, nec ante annum salutis 1288. aut summum 1285. institutum. Sin hoc, exile admodum & ieiunum fuit, & schola planè triuialis, nec tantæ magnificentiæ quantam tu prædicas, quod una tantilla Aula, tanto (ut tu quidem censes) tempore concluderetur. Nam per interuallum id, alium scholæ aut commorandi locum non adducis, aliam rationem non explicas.

Atque hæc quidem sunt (si benè memini) omnia, quæ aduersus Cantebrigiensis Academiæ antiquitatem in commentarijs affers, relatu saltem digna. Neque enim ad viuum omnia reseco, imo vero neque ad cutim usque rado, & quædam ut leuia contemno, atque ut in iudicium veniant indigna existimo vel tua causa. Etenim plura tibi diuersoria, sed pauci amici, ut dici solet. Itaque age mi Oxoniensis, et iam citra cuiusquam offensionem, quod petis, dicito, quam multa

ab Historiolæ Canteb. authore narrata, parum tibi probabilia videantur, quam nonnulla mera somnia, ac prorsus incredibilia? inter quæ illa sunto, si placeat, Cæsarem deuicto Cassiuellauno, Cantebrigienses quosdam Romam secum abduxisse: ut loqui docerent Romanos si placeat: aut uti Ostrea eò transferrent, si illud non placeat, aliud si non sit quod Romæ agerent.
(186) Nam Romæ Ostrea non sunt. Et illa Pendam Merciorum regem Cricladenses scholas instituisse: Cantebrigiam à Cantabro extructam fuisse, ex eoque nomen sumpsisse. Cætera quæ tu somnia dicis atque vana suauiter somnias, nec ulla tamen ratione somnia aut vana esse doces somno solutus, sed tantùm dicis, apud homines non omnino obesæ naris, ut omnem authori fidem non adimant (ut tu existimas) ita quia nullum est necessum demolire quæ tu non stabiliuisti, prudens omitto, historiolæ Cantebrigiensis fidem atque authoritatem tuæ oppono, atque ad Oxoniensis Gymnasij antiquitatem transeo. In qua nec à Græcis Philosophis ortum, ut ex historiola vestra ariolaris: neque ab Aluredo constitutum Gymnasium, quod vis & non vis, edocebo. Multo verò magis primo aut secundo regni Ælfredi anno non esse istud factum commonstrabo.

Argumentum secundi libri.

De antiquitate Cantebrigiensis *Academiæ.*

Liber secundus.

Oxoniensis historiolæ examinatio.

Oxonium cœteris omnibus totius orbis Gymnasijs Latinis et prius & præstantius esse historiola vestra gloriatur. Hoc insinuare dicit suæ fundationis historias Britannicas perantiquas: quod confirmationis loco addidit. Sed eadem, cum explicandæ essent historiæ perantiquæ, & producendi authores in confirmationis rationem, fertur (inquit) inter bellicosos quondam Troianos &c. insinuationem commenta ex vulgo fabula roborans, quo nihil est vanius aut incertius: apta tamen ratione instituto, cum ante dixerat, historias insinuasse antiquitatem Gymnasij & præstantiam, id est obscurè subindicasse, non apertè explicateque professas esse. Nec si profiterentur, esset probabile. Quid enim Musis cum Marte? quid paci cum bello? quid libris cum lanceis? Nam pugnatum ante acriter esse quàm Troiani Britanniam quietè possederant, scriptis commendatum est. Tantæ molis erat Troianam condidisse gentem istic in Britannia. Nisi si putes omnia loca Philosophis patuisse libera, non item militibus: aut habitatoribus destituta, occupanti omnia cederent: quod sanè historiarum testimonio verum non est. Atque hæc (188) quidem commemoratio est veteris memoriæ Britannicorum authorum, antiquitatis vestræ testium, de qua in commentarijs agis. Iam verò expendamus ista diligentius, & componamus. Nam scopæ videntur planè dissolutæ. Fertur (inquit) inter bellicosos quondam Troianos, quosdam Philosophos Græcos

aduentantes, apto quodam loco, cui nomen Grekelade, in sui signum addiderunt, Oxonio non multum distante, sedes suas posuisse. Quorsum hæc? ut Oxoniensis Gymnasij originem ostendant? Nequaquam, sed Cricladensis studij, si id ostendant fabulæ. Quibus vel ipsis Attellanis ineptioribus, si antiquitatem Gymnasij sui non committeret Oxoniensis, ad antiquitatem Cantebrigiensem propius non accederet, tantum abest ut anteuerteret. Quapropter longiora initia quàm veriora petere necessum fuit: facillimum ratus, antiquitate rei fidem fallere, & memoriam obscurare. Verùm id perquam est difficile. Etenim ex historijs notum est, primum nomen non fuisse Grekelade, à Græcis inditum, aut à Græcorum literis aut nomine prognatum (nam merè Saxonicum Lelandus affirmat) sed Erudinum. Neque studium à Græcis (nisi Cantebrigienses Græci erant, aut Græcæ linguæ professores) sed à Penda Merciorum rege positum, ut paulò ante ex Diuisiensi historico manifestè explicuimus. Taceo quæ de ea re tradunt Cantebrigienses commentarij. Nam hoc ulcus non licet tangere. Non fuisse autem Cricladi Græcorum Philosophorum scholas, contrà quàm historiola vestra tradit, author est Io. Lelandus, peritissimus dubio procul, ut tu ais, Antiquarius, in commentarijs in cygneam cantionem. In decursu enim Isidis fluuij, sic scribit. Tum pleno petit alueo Crecoladam, non insignem olim, ut vulgus indoctum somniat (189) Græcanicis scholis. In eisdem commentarijs & Ioannem Roussum seu Rossum Waruicensem, non ita magnæ authoritatis virum, de quo libro primo, quòd vanam eam opinionem secutus sit, ut hominem longè maioris diligentiæ quàm iudicij reprehendit: atque ob id non Græcoladam appellandum sed Crecoladam censet, vocabulo, ut inquit, merè Saxonico, non ex Græcis nato. Lelando istic veracissimo & historiola vestra suffragatur, è cuius principio scriptum adducis Crekeladam, etsi tu verius Grecoladam, scribendum tuo iudicio censes. Ex quo & illud quoque fit, te historiolam pro voto tuo corrupisse, & multis in locis commentariorum tuorum corruptè citasse. Etenim cum ex ea Crekeladam natiuum historiolæ verbum referas, in eam tamen, Grekelandam, factitium vocabulum tuum infulcis: et cum in priori æditione historiolæ

Criclade.

De Rousso Lelandi iudicium.

Historiolam Oxoniensem corrupit Oxoniensis.

erat, & priuilegiorum multiplicitate generalior & præstantior inuenietur, in postrema est, ac priuilegiorum multiplicitate ac præstantior inuenitur: & in ac mutato, generalior omisso, ac, ex abundanti relicto, & futuro in præsens transmutato. Sed pergit historiola. Crekelado (inquit) non longe positum est Oxonium, quod olim ob amœnitatem loci Bellositum dicebatur. Id loci postea Saxonicus populus Oxonium appellauit, & ad locum studij cooptauit. Hic verus sensus est historiolæ. In quo ad Oxoniensis institutum id solùm continetur, Oxonium fuisse ad locum studij electum. Sed an Saxones studium eo in loco iam electo posuerunt, aut quodnam studium illud fuit, Philosophorum ne an aliorum, ex historiola non dum est compertum. Cricladi fuisse positas Græcorum Philosophorum scholas, historiola hæc vestra nobis saltem proposita, docet. Oxonij autem per Saxones fuisse aut nouas fundatas, aut Criclado, Oxonium priores illas translatas, non docet. In qua re dissentire ex diametro Oxoniensis videtur à suis (190) insigniter doctis viris, inter quos non postremus est Ioan. Lelandus, illo de translatione in uniuersa Historiola mentionem fieri negante, isto affirmante. Oxoniensis tamen veluti commento Megarensi sic videtur in ista commentari, ut primas illas Cricladenses scholas, Oxonij fuisse positas dicat, temporumque antiquitate, bellis atque tempestatibus sic collapsas esse, ut Aluredo restauratore indigerent. Ad cuius rei confirmationem, historiolæ suæ authoritatem adducit, atque ut nobis fucum faciat Dædaleo opere, Cricladensis loci nomen subtrahit: ut quod historiola de Cricladensi schola dixerit, id hic ad Oxonienses scholas per fraudem detorqueat. "Nam "eò tunc loci (id est Oxonij) fuisse, inquit, non incelebrem "Philosophorum scholam, à Græcis olim Philosophis ortam, "qui cum Troianis Duce Bruto in hanc Insulam appulerant, "cum ex alijs plerisque, tum ex nostra colligitur historiola." Quod ut falsum est, quandoquidem hæc, ut dixi, de Cricladensi non Oxoniensi schola scripta sunt in historiola, sic hanc historiolæ partem cum altera eiusdem pari dolo roborat, dicens: Cricladenses sibi locum Oxoniæ commodiorem elegisse, cum id Saxonicum populum fecisse historiola referat. Atque id aliquando post diu perquisitum habitationis locum: ali-

Bellositum.

quando, non longo post illorum Cricladam aduentum tempore factum Oxoniensis dicit, mira sanè orationis inconstantia: *καὶ μύθοις Δαιδαλείοις*. Similis inconstantia est & illud, non expressè continere, & apertè insinuare historiolam scribere, cum insinuare sit dissimulatione & circuitione quadam latenter & obscurè, non apertè subire legentis animum, ut non addam, apertè & non expressè inter se contradicere. Atque ita

Ut sapiant fatuæ fabrorum prandia Betæ,
(191) O quam sæpè petit vina piperque coquus. Sed
Infanti melimela dato, fatuásque mariscas,
Nam mihi quæ nouit pungere chia sapit.

His commentis plusquam Thessalicis, quibus quasi sepimento aliquo circumuallat omnia, Lectori credulo imponit, osque sublinit, neque habens rationem eius ad quam scripserit, neque plerorùmque illorum scriptorum quos memorat authoritatem apponens, sed tumida (inani tamen & sterili) verborum iactatione præteriens omnia, tanquam si utre vellet territare *κατὰ παροιμίαν*, aut librum illum suum nemo ausus esset attingere, nemo de eo sciret indicare, aut Leoninis terroribus consternatus, dubitaret aliquis vel de longè pauidus aspicere, quasi umbram metueret Orator, aut muscam præteruolantem formidaret. Ita dum centones farcit, & huc atque illuc incertus fluctuat, ut historiolam suam incertam statuat, scholamque Oxoniensem quam sit antiquiorem faciat, præterquam quod operam ludit & quod cupit non consequitur, etiam fraudem suam detegit: & ne illam quidem quam putat gratiam apud suos obtinet, quos non potest magis credo demereri, quam cum verum, cum non fucatum, de Gymnasio suo prædicauerit. Etenim odit natura fucos, multòque fælicius prouenit, quod nulla sit arte violatum. Sed video nunquam rectè cancros incedere. Ex istis tamen, non quam verba dant, sed quam ipse nugarum pater commentus est summam colligit, nimirum Oxoniense Gymnasium à græcis ipsis Philosophis ortum, idque non longo post illorum Grekeladam aduentum tempore originem sumpsisse. Quam summam, Burlei summa cum comprobatam velit, ex duobus alterum in medium adducit,

Gual. Burleus Merton. Colleg. alumnus.

Doctor planus dictus, siue Græce, siue Latine mauis.

ut vel historiola, vel Burleus ipse apertè erret: altera per Philosophos Græcos, Cricladenses scholas constitutas referente, (192) altero Oxonienses per eosdem ordinatas conscribente, neutro transmigrationem interponente. Ita vir iste diligenter supputat dotis modum, nec tamen ad rationem vocat sponsæ scabiem. Non enim Cricladenses scholæ Oxonium transmigrarunt, sed forma tantum docendi antiqua, quæ primò Malmesburiam translata fuit: authore Rousso in historia. Ex qua re non intellecta, omnis error dimanarit. Error dixi, quòd à mendacij vocabulo abstinere volui. Nam etsi tu pro libidine tua voces alios cum reprehensione Alpha, nolumus tamen respondere Betam: etsi id iuris de se permiserit Marcialis. Scimus enim ciuilitatis esse nemini suum refricare vulnus, nec quæ dolent ea molestius contingere. Quod si in proximo fuerant Cricladenses scholæ, contra quàm Lelandus in commentarijs censuerit, ut propter vicinitatem non sit opus translatione, cur non id fateris liberè, sed artibus uteris homo ἀγκυλομήτης, & magnus versator in re pusilla, quæ indicium faciunt te necessitate et inopia causæ coactum, astu agere, Dædalique alas assuere, nec causæ tuæ historiolam conscientia teste fauere. Certè Iorenallensis historiæ author, Lathelade quidem (quæ sua ætate dicebatur Lechelade) iuxta Oxonium fuisse scribit: Crekelade verò in proximo fuisse, non item scribit. Etsi in proximo sit non omnino absimilis nominis fundulus (ut audio) de cuius iure superioribus annis inter possessorem & Oxonienses ciues orta controuersia est, cuius nominis similitudine decepti, in proximo fuisse Cricladensem scholam somniant: non alia persuasione, quàm qua Aristotelem Oxonij studuisse existimant, quòd fons quidam eius nomine usque appelletur: cum tamen longe ante fundatam Academiam Aristoteles mortuus sit, & inde natum videatur, quòd scholastici quidam propter fontem recubantes, & per herbam fusi (193) æstiuo tempore vaporis & refrigerij causa, dum Aristotelis studio liberalius incubuerant, ex studij ratione nomen dederunt. Quamobrem non possum non cum illis insigniter doctis viris, quos Oxoniensis ille memorat, consentire, qui ex hac historiola nihil ad Oxoniensis institutum probandum colligi posse affirmabant. Id rursum tamen sentio, ope Cantebrigiensis

Alpha.

Beta.

Fons Aristotelis.

commentarij, cuius facit mentionem, effectum iri facilè, ut ille scriberet, Cricladensem scholam per Alphredum Oxonium esse translatam. Quod, etsi in rem suam, ita vanum tamen iudicat, ut elusa quæ ad institutum suum faceret transmigratione, Pendam Merciorum regem insolitis modis, horribilibus conuitiorum nominibus, teterrimis flagitiorum vocabulis, miraque (prope dixi rabie) priuatus homo persequatur, quasi nihil eo in terris cogitari possit detestabilius, nihil spiret iniquius: aut quasi semel malus semper malus. Gul. Malmes. in vita Gul. Rufi vehementer reprehendit iuuentutem Herberti Noruicensis episcopi, cognomento Lusingi, seu, ut in veteri exemplari, Losingi, propter adulationem, (nam lusingare Italis, idem est quod adulari Latinis) cuius tamen senectutem propter pietatem, et duo Monasteria condita, alterum Norwici, alterum Thetfordi in Norfolcia, magnis laudibus extulit. Et Henrici quinti posterior ætas laudata, cuius prior reprehensa fuit. Etenim in supplemento historiæ Matthæi Parisij à monacho quodam S. Albani conscripto, cuius principium est. Anno gratiæ 1377. qui est annus regni regis Richardi à conquestu secundi primus, &c. scribitur, an. 1413 eum mox ut coronatus est, mutatum esse in virum alium, honestati, modestiæ, & grauitati studentem, nullum virtutum genus (194) omittentem quod non cuperet exercere, eiusquè mores atque gestus omni conditioni tam religiosorum quam laicorum exemplo fuisse. Talis etiam fuit posterioribus diebus vita Henrici secundi, ut author est Gulielmus Petite seu paruus in historia sua: ut & Henrici Belloclerici, qui primis regni sui annis omnibus inuisus, postremis omnibus charissimus extitit. Erat enim iustus. Id Merlini vaticinio significatum historici dicunt, cum Leonem Iusticiæ prædicauerit: teste Io. Parisiensi Gallo, in an. 1101. Quid vestrum fundatorem Aluredum commemorem, cuius omne tempus insequens omnes laudarunt, iuuentutem tantùm Neotus Abbas reprehendit. Malus homo est, qui nihil in vita boni fecit. Sæpissimè mali bonum faciunt, non in bonitatis & virtutis rationem, sed in reip. suæ ornamentum atque commodum. Quare quod fortuna Oxoniensi obtulit cum non admiserit, nec consilium meo iudicio sumministrabit. Imo verò ne requirat ille rosam

Penda.

Herbertus.

Henricus Bello-clericus.

quæ præterierit, ut dici solet. *καὶ γὰρ καιρὸς δ' ἐπὶ πᾶσιν ἄριστος*, ut ait Hesiodus. Etenim in omnibus rebus oportunitas temporis optima est. Ita dixi, quid operosa illa (si dijs placet) de Cricladensibus scholis narratio longo sermone loquatur, quidque eius author senserit: longè diuersum scilicet ab eo quod commentus Oxoniensis est. Quod commentum tamen si verus historiolæ sensus non sit, quorsum historiola tendat se nescire ingenuè Oxoniensis confitetur.

Oxoniensis historiolæ author infans.

Nam sensisse forsan non male Oxoniensis historiolæ authorem Oxoniensis putat, sed eloqui non potuisse propter infantiam idem existimat: intentionem probat, sed verba sunt fastidio, ut de Edwardo Gul. Mal. dixit in proœmio. Atque ita historiolam suam fraterculi cuiusdam concioni facit simillimam, quam cum *μάλα σεμνῶς, καὶ ῥητορικωτάτως* pronunciando auditoribus, in partes diuideret, declarabo inquit primò quæ ego intelligam & non vos: secundò quæ vos & non ego: (195) tertiò quæ nec vos nec ego. Ad hunc modum postquàm diu in dubijs varius se torquendo volutauerit, & inani sensu luserit, longaque sine capite fabula spiritum exhauserit, infulceritque quæcunque dormiens somniauerit (quod sine offensione dictum sit) somno solutus tandem in dubio tamen dubius hucusque permanet, pendens velut *μεσσηγὺς γαίης καὶ οὐρανοῦ ἀστερόεντος*, ut poeta ait: & Scytharum more vagus, certas sedes adhuc requirit: sic ut remis sit usus an aura fælicius, non est facilè iudicare. Itaque cum nihil eorum asserit, quæ in Assertione sua se asserturum dicit, in eum id referre licet, quod Dion Cassius lib. Hist. suæ 57. in Tyberium dictum refert, ab Augusti morte nihil adhuc eius nomine persoluentem. Narrat enim cum funus quoddam per forum efferretur, accessisse quendam, & mortuo in aurem quid insusurrasse: interrogatumque ab his qui viderant, quid nam dixisset, respondisse, se iussisse eum Augusto indicare, nihil dum eius nomine quenquam accepisse. Certè multo satius fuisset Oxon. Academicum egisse, quam paraphrastem præter sensum. Sunt tamen (dicet Oxoniensis) multa, quæ si non hactenus, at saltem deinceps relata, illustrare Oxoniensem Academiam possunt: sic ut si est bene non potest Oxoniensis dicere, dicet tamen erit. Ex his hoc unum est, cuius ipse in

Mentio Oxoniensis academiæ in Clementinis.

commentarijs Assertionis antiquitatis Oxoniensis Academiæ meminit, quo aut antiquitatem Academiæ suæ, aut certe gloriam vendicet, ut ariolatur, nempe commemoratio nominis Oxoniensis Gymnasij in iure Canonico, libro Clementinarum quinto, capite primo de Magistris: quo loco de Cantebrigiensi Gymnasio mentio nulla est. At id si sciret qui hoc ariolatur, de Oxoniensi Gymnasio fieri eo in loco mentionem, non in virtutis perfectionisque laudem & memoriam, sed in defectus
(196) imperfectionísque notam & remedium, à mentione iuris temperasset, nec tam magna de communi totius orbis consensu, (qui nullus est in eam rem quam ille fingit) crepasset: legat qui volet locum. Eadem ratione poterit etiam gloriari de Oxoniensi Academia mentionem fieri in constitutionibus prouincialib. tit. de Hær. etsi veritatis catholicæ professione cœteras omnes Academias vestram anteire historiola vestra contendat. Et de Io. Wickliffo (rectore ecclesiæ de Liteworth hodie Litterworth, Lincolniensis diœcesis) eius alumno an. 1376. Cuius doctrinæ præcipuus fautor extitit Robertus Rugge, Academiæ vestræ tum temporis Cancellarius, cum alijs notabilibus (ut historiæ verbis utar) magistris, Nicolao Herforde, & Philippo de Rependon canonico Leycestrensi: adeò ut cum Gregorij bulla ad vos perlata fuerat, an. Dom. 1378. regnante Richardo secundo, qua arguebat vos quod partibus Wicliffi fauebatis, diu hærebatis dubij, an papalem bullam deberetis cum honore recipere, vel omnino cum dedecore refutare. Sed de eo plura leges in continuatione historiæ Ranulphi, à monacho quodam S. Albani, an. 1378. conscripta, quam alio nomine historiam Sancti Albani libro primo nomino. Ad eum etiam modum exultandum de ciuibus Oxoniensibus, qui subsidio rusticorum vos spoliarunt, vulnerarunt, quid dicam trucidarunt, & tandem vos suo oppido vestraque Academia seditione sua pepulerunt, an. Dom. 1354. sed suo tamen grandi malo, condemnati in perpetuam innocentiam (adempta iniuriæ licentia) in Cancellarij potestati æternam subiectionem: attestante eadem S. Albani historia. De discordia etiam lætandum est, anno à Christo nato, 1264. regnante Henr. 3. exorta (non dicam contra regem) ob quam Northamptonæ exulastis, ut Ranulph.

Oxoniensia infortunia.

lib. 7. cap. 37. & chron. Abindonense, quod Gualterus Hemingfordus Gisburnensis scripsit, testes sunt. (197) De indigentijs denique vestris subleuandis & promotionibus conquirendis cum essetis paupertate oppressi regnante Edwardo tertio, ut ex epistolis vestris ad eundem regem intellexi, per quas Robertus de Stratford, Academiæ vestræ tum temporis Cancellarius (posteà Angliæ Cancellarius) & cœtus Magistrorum orarunt regem, ut dignaretur ad Benedictum 12. Ro. Pon. scribere, "ut in creatione sua pro consuetudine vellet prouidere "Oxoniensi Academiæ de quibusdam sacerdotijs, quod ecclesi- "asticis beneficijs carerent, & alios redditus censusque in "quotidianum victum non haberent: utque molestias ingra- "uescentes atque motus ex grandi & antiqua controuersia, nata "inter dominum Gailardum de Mota, diaconum Cardinalem, "Oxoniæque Archidiaconum, et Academiam Oxoniensem, "sedaret. Demum, ut per omnem modum, nociuum & pesti- "ferum atque adeo nouum concursum scholarium ad oppidum "Stamfordiæ prætextu scholasticæ disciplinæ, tam in dispen- "dium studij vestri, quàm in totius regni discordiarum "seminarium generale, inhiberet. Quem concursum quidam "ex uniuersitate vestra, quos ea de puluere produxit in viros, "& honoribus pluribus decorauit, de corpore matris suæ "perperam diuisi, non eo contenti, ad loca vetita, quæ sibi "elegerant, passim alliciebant & induxerunt," utor verbis epistolarum vestrarum, quas Robertus de Paterna, vir Lincol. diœcesis, & publicus seruiens Academiæ vestræ (ut epistolæ vestræ referunt) authoritate quorundam Cardinalium tunc in Anglia, Episcopi Cestrensis, & Archidiaconi Cantuariensis Papalis nuncij, vobis petentibus notarius publicus scripsit, qui in unum librum congessit non solùm epistolas vestræ Academiæ, sed & publica instrumenta, & conciones Latinas (198) examinatorias sui temporis. Examinabantur enim per illa tempora ante à doctoribus theologicis, quàm de suggesto pronunciabantur, propter Wickliffi doctrinam. De his inquam recordatio est & in historijs, & vestris etiam, ut vocant, registris. Quantum autem operæ impendit Io. Peckam Archiep. Cantuar. ut vos ab uuis acerbis ad dulces reuocaret, & Thomas de Bradwardin Cancellarius Lond. primò, postea

Robertus de Stratforde.

Gailardus de Mota. Hinc fortasse iusiurandum, ne quis Oxoniensis legat Stamfordiæ.

Robertus de Paterna.

Conciones examinatae olim.

Wickliffus.

Bradwardinus.

archiepisc. Cantuar. ut eodem vos reduceret & legendo, & opere, & libris inscriptis de causa Dei contra Pelagium, & de virtute causarum vobis relictis, & Robertus de Kelewarby, & Gul. Courtney eiusdem ecclesiæ quoque archiepiscopi, nolo hic commemorare, ut nec multa alia quæ sciens honoris causa prætereo. Transilijssem & ista, nisi historiola vestra huc ursisset, nisi res adegisset ostendere, non semper quæ de Academijs scribuntur, aut antiquitatem aut honorem commonstrare: nisi Oxoniensis non contentus suam produxisse antiquitatem, etiam Cantebrigiensem Academiam & eius authorem eleuasset atque contempsisset, aliosque non merentes lacerasset, idque verbis perquam odiosis: ad cuius rutam volui tamen mei sermonis uti pulegio, atque ita hanc rem agere, ut ulcera non refricem, næuos tantùm & verruculas attingam, atque hoc parcius & suspensa manu, ne quem dolorem inferam. Quod si eius nominis sola commemoratio tantam gloriam pareret quantam tu existimas, ad eum modum etiam strigibus, sagis, maleficisque mulieribus gloriandum fuit, quòd de eis quoque coercendis atque castigandis mentio est in legibus. At verò antiquitatem arguere nullo modo potest, quia non antè Clementis quinti tempora, annis adhinc 264. recordatio ea cœpit. Sed de commemoratione nominis Oxonij in (199) Clementinis, satis. De Oxonij nomine in Oxoniensi historiola, iam pauca dicam. In ea, quisquis eius author fuit, de authoribus Oxonij nominis non recte sentit, cum Saxonas Oxonium appellasse dicat, quod prius Bellositum dicebatur. Etenim usu & antiquorum gentis nostræ scriptorum authoritate constat, Saxonas, urbes à se nominatas, Ceastres appellasse, aut à fluuijs & vadis nomen dedisse: ut & Britannos suas (quibus muri erant) Caeres nominasse. Itaque si à Britannis constituta aut nominata urbs esset, Caeroxon diceretur: sin à Saxonibus, Oxenchester, aut Oxenforde, ab Oxonio, (priori non antiquo tamen nomine) & Forde vocaretur, non Oxonium. Sed video tamen qua ad antiquitatem tendat Oxoniensis, nempe per Britannicum nomen Caerpenuhelgoit, quod Oxonium appellatum fuisse Galfr. Monemutensis libro primo de origine Britannorum author est. Quanquam in aliquot manuscriptis codicibus Kaerpenhuelgoid scriptum obseruo.

Kelewarby.

Oxoniensis acer.

Oxonij urbis nomen.

Cairpenhuelgoid.

At in recentibus, Cair pen hoil coid: quasi diceres, ciuitas præcipua Howelis syluæ. Sed id me parum mouet, cum propter distantiam loci, tum quod in eadem historia ab Eulogij historiarum scriptore de gestis Britonum relata, Excestriam lego. Sic ut apud Monemutensem non Oxoniam, sed Exoniam sit legendum. facili errore: etsi liber ille Monemutensis, qui hodie impressus circumfertur, alijs in locis fœdis erroribus, atque alienis dissonantibusque sit corruptissimus. Eulogij enim libro quinto (quem monachus Cantuariensis, non Maildunensis, ut Lelandus ait, scripsit) ubi de Aruirago sermo est, sic scribitur. Vespasianus mare sulcans, ut portum Douoriæ applicuerat, ab Aruirago prohibitus, iterum mare repetit, & ad portum Totonesiæ applicauit. Villam verò Excestriæ per dies septem obsedit, quæ tunc vocabatur Caerpenhuelgoit. Hæc Eulogium. Eodem pertinet, quòd in quinque diuersis (200)
Errata codicum. exemplaribus manuscriptis Galfridi, Exoniam lego eo in loco. Haud dispari errore facile seduci poteris apud Matthæum Parisium in historia maiori anno nongentesimo sexagesimo octauo (cuius prima pars ante Gulielmum Normannum, nondum sub eius nomine typis ædita est) ubi Scribæ errore leges, Edgarum Oxoniæ congregatis Monachis Sidemannum præfecisse, cum in exemplaribus verioribus Florilegi Exoniæ legitur. Et in historia Nicolai Treuetti an. 1205. & 1206. Didacum fuisse Oxoniensem episcopum, cum Exoniensem scribendum fuit. Nullus enim Oxoniæ episcopus erat, ante regnum Henrici octaui. In statutis quoque Edwardi tertij impressis, in quibus attribuuntur parlamento anni quinquagesimi, quæ constituta sunt an. 51. ut ex archiuis regijs in arce Londinensi, & Io. Fabiano parte septima scire licet. In quo parlamento multa (teste Thoma Walsingham) præclarè acta sunt, fuitque eo commemorabilibus, quod Tho. Triuettus regis Iusticiarius equo tunc casu decidens interijt. Demum in publicis regni statutis vulgari nostra lingua excusis, & an. Richardi secundi 12. Cantebrigiæ plebiscito conditis, mendum
Cantuaria pro Cantebrigia. subest. Etenim capite, 13. in ipso titulo legitur Cantuariæ pro Cantebrigiæ: magna certè Cantebrigiensis Academiæ iniuria, & veritatis dispendio. Hoc intelligo ex Charta optimi Principis Henrici sexti ad Academiam Cantebrigiensem, data

anno regni sui 37. in qua facit mentionem eius Parlamenti, atque ad verbum recitat quæ continentur in eodem capite 13. Eius chartæ initium, hoc est. Henricus dei gratia rex Angliæ, Franciæ, & Dominus Hiberniæ, omnibus ad quos præsentes literæ peruenerint, salutem. Sciatis quod cum in parlamento domini Richardi nuper regis Angliæ secundi post conquestum,
(201) tento apud Cantebrigiam, inter cœtera, & quæ sequuntur. Error natus videtur ex breuitate scribendi Cant. quòd oscitanti atque parum diligenter expendenti lectori, tum ad Cantebrigiam, tum ad Cantuariam referri potest. Tanti est omnia expendisse accuratius. Eadem scribendi ratione lego etiam Agellium & Agillium deprauatè pro A. Gellio apud Siluestrum Giraldum Cambrensem de persecutionibus Galfridi Eboracensis Archiepiscopi, libro secundo. apud Radulphum de Diceto (uti diximus) lib. primo: & Richardum Aungeruille in philobiblo cap. tertio. Sed de corruptione nominum satis. Ob distantiam loci dixi, quòd Oxonia quidem longissimè abest à Totonesiaco littore, Exonia vero propè, sedecim tantum passuum millibus. Hæc tamen sic dico, ut non sentiam urbem multis retro annis non fuisse: aut Oxoniam non appellatam esse, sed à Saxonibus id nomen positum non fuisse: nec Gymnasium ab antiquis temporibus & cum primordijs urbis inceptum esse: quod tu tamen antiquitatis urbis commemoratione sequeris. Qua in re quoque cares arte, ô Oxoniensis. Quamobrem dum fugis culpam, incidis in vitium, ut Q. Horatius Flaccus ait. In vitium (inquit) ducit culpæ fuga si caret arte. Præterea neque Bellositum proprio nomine sed communi credo, propter loci amœnitatem inditum: ut nec Caleuam ab Antonino vocatum existimem, quod Lelandus tuus non contemnendus, ut ais, antiquarius, reclamet, & id planè neget, etsi Baleus centuria decima, titulo tertio de Oleno Caleuo ex suspitione Gesneri in dictionario aiat. Sed ita tamen, ut ferunt, dicat, affirmet nihil. Nam Lelando authore, Wallingfordiam non Oxonium Caleua significat. Quo magis nouum videtur quosdam Oxonienses iam dudum in lexicis tradidisse, quò puerorum animis id altius insideat, & in ipsa viscera & medullas
(202) iuuentutis imbibatur, Caleuam Oxonium esse: in qua primam

Bellositum.

Caleua.

& præcipuam totius Christiani orbis Academiam existere dicunt: cum tamen multis iam argumentis comprobauimus, Cantebrigiam fuisse primam & præcipuam in Britannia: & sub fine huius libri multas Oxoniensi antiquiores esse edocebimus. Quod certè propter historiæ veritatem magis, quàm propter authoritatem Oxoniensem minuendam dico, quod in omnibus refugio. Etenim ex animo uniuersitates amo atque colo, ut amœna vireta literarum, ut certè debemus omnes. Primam esse Cantebrigiam, etiam Rossus tuus confitetur. Dicit enim non absolutè primam Academiam esse Oxoniam, sed post uniuersitates antiquas primam: inter quas enumerat Cantebrigiam. Bellositum quoque Oxonium non fuisse (quicquid historiola vestra dicat, aut ex historiola vestra Lelandus tuus) idem existimat. Siquidem in historia sua Bellositum (sic enim vocat) inter vetusta studia recenset: Oxoniam verò recentem conferendo facit, & antiquorum studiorum docendi formam tantùm suscepisse ait. Referam verba. Magistri & Scholares qui ad fidem Christi conuersi docuerunt in Monasterijs & locis deuotis secundùm formam studiorum antiquorum Crecladiæ, Lecheladiæ, Stamfordiæ, Cairleoni, Cantebrigiæ, & Bellositi, et aliorum quot prius in insula fuerunt huiusmodi studia. Et sic forma Crecladensium prima ad Malmesburiam translata est (ubi olim floruit S. Aldelinus vir literatissimus) & alia cœnobia vicina. A qua & alijs Oxoniæ propinquis, ipsi patres (ut superius de regno Merciorum recitaui) formam antiquam docendi Oxoniæ statuerunt. Quæ Oxonia uniuersitas, post uniuersitatum antiquarum susceptionem, (hoc est, si vetustas Academias excipias) velut Lucifer in aurora prima Anglorum uniuersitas in Anglia effulsit. Equidem Antiquissimum Oxonij nomen, Ridocen existimo, & hoc Britannicum, ut Rid quoque den, idque ex Monemutensis libro septimo, & Eulogio historiarum de festo Arthuri libro 5. Quibus locis de Boso Ridocensi consule (quo vocabulo Fabius Quæstor de gestis Anglorum Comitem significari scribit, & Gul. Malmesb. in titulo & præfationis exordio in historiam nouellam ad Robertum Gloucestriæ comitem exemplo confirmat) faciunt mentionem. In quibus locis uterque scriptor Ridocen. Est enim Britannicè rhyd,

Ridoce. Fabius Quæstor. (203)

vadum, ychen, boum, ex quibus Ridocen est compositum, Oxenofordiam interpretatur, & rectè quidem. De eo Boso, de vado Boum, mentio quoque fit apud Galfrid. Monem. libro septimo, quo magis intelligas cum de vado Boum hoc in loco dicat, de Oxenofordia quoque in illis dictum esse. Sed utut est, ubicunque de Oxonio siue eo, siue antiquiori nomine mentio est ante Aluredi tempora, de eo ut oppido non ut Gymnasio sermo est: de Gymnasio quod sciam verbum nullum: omnibus propemodum post Ranulphum, qui circa annum Dom. 1363. vixit, quos ego hactenus vidi (vidi autem plurimos) Aluredum authorem agnoscentibus, etiam Rousso tuo, & Polycratico nostro confirmantibus, consentiente etiam Graio ipso, qui Gallicè fideliter, sed rudiori Idiomate scripsit, uti et Ioannes de Monteuille eques qui an. salutis 1367. itinerarium Hierosolymitanum scripsit Gallicè, & multi alij nostri pro more & instituto Gul. Neustrij gallizantes, ut alio loco diximus. Is inquam Graius in Scala Chronica in vita Aluredi, sic habet. Cesti Roi Alured fist establir le uniuersite de Oxenforde: id est, iste Rex Aluredus stabiliri fecit Academiam Oxoniensem. In qua sententia etiam Lelandus tuus est, qui in verbo Isiacus in comment. in Cyg. cantionem scribit, alios præter historiolæ (204) Oxoniensis authorem approbatæ fidei scriptores, institutionem scholarum Isiacarum manifestè Alphredo ascribere. Nec certè unquam legi tantæ esse antiquitatis Oxonium, quantæ est Cricladum, quod bona fide refero, nisi apud te Oxoniensis. Propemodum dixi, quòd non omnes qui post eum fuerunt, cum illo censuerunt. Quod si qui antiquiores scriptores, aut alij quàm nos vidimus, qui multi sunt, olim celebres, iam suppressi, aut ignorantia vulgi in excidio Monasteriorum nostri temporis consumpti, superioribus sæculis superfuissent, qui alium Oxoniensis Gymnasij conditorem in scriptis reliquissent, id indubiè aut Polydorus, aut ante eum Ranulphus, eo tempore viuentes quo boni libri superessent, aut historicus Iorenallensis, qui alia initia quàm Aluredi tempora non intellexerant, aut alius quisquam patefecisset: maximè verò ex omnibus nostri temporis Baleus, & Lelandus, & ante hos Polydorus, qui scio non dissimulassent, si alia principia legissent, præcipuè verò ex his Polydorus Vergilius, si vel

Angli Gallizantes.

Isidis vadum.

Alphredo omnes ascribunt Academiæ Oxoniensis fundationem.

in incerto authore id deprehendisset, ut Anglicæ hist. lib. 5. de Cantebrigiensi antiquitate fecerat: professus lib. 1. historiæ suæ, noua & vetera, certa et incerta particulatim proferenda, ut quo plus ipse laboris hauriat, hoc plus legentes voluptatis capiant, cum legendo alia fide, alia gratia, alia ioco digna annotarint.

Aluredus non restituit scholas Oxonienses.

Verùm tu, cum nec philosophos authores retinere possis propter historiæ vanitatem, nec Aluredum conditorem retinere vis propter recentem ætatem, quem tamen relinquere non sit futurum commodum, quòd alium fundatorem nescias, non institutorem eum, sed scholæ vestræ restauratorem tantùm facis. Hoc te nouisse scio antequam Theognis natus est. Sed unde id quæso te? Ex Mercurio Diactoro, an ex Mercurio Hegemone? Certe ne uniuersus quidem ille (205) libellus tuus omnibus artibus καὶ χειμερινῷ ὀνειρῷ (ut Luciani verba referam) longisque insomnijs, id vel una solida ratione comprobat, nec Oxoniensis historiola narratione sua quantumuis operosa (ut tuo verbo utar) ullo perantiquarum quas vocat historiarum testimonio explicat, aut uno tantùm argumento confirmat. Imo ne per umbram quidem in ea uniuersa de Aluredo fieri mentionem, Lelandus in commentarijs tradit. Id quod & tu confirmas quoque cum dicas: Sed interim nullam de Alphredo mentionem facit (historiola) quem utique silentio non præterijsset, "si primus ille Academiæ nostræ "conditor fuisset. Quod si reparatio tantùm esset (ut tu solus "arbitraris, & ex te docti alij)" & non institutio, fuisset id commodis verbis ab historicis aliquibus expressum atque explicatum, ut est in hist. mag. Iorenallensi in vita Aluredi reparatio urbis Londini hisce verbis. Idem rex (Aluredus) post incendium urbium (per Danos) post strages populorum, London reparauit, & habitabilem eam fecit. Id docuisset & Rossus Oxoniensis, qui fundatorem fuisse scribit. Etsi sunt Oxonienses quidam qui eius historiam nuper transcribendo, cum ad Aluredum ventum est, Rossi sensum antiquitatis causa adulterant, inscriptionemque faciunt, de reparatore Oxoniensi, cum scribendum esset, de fundatore Oxoniensi. Sed maledicta glossa quæ confundit textum, ut dici solet. Non autem fuisse Oxoniensium scholarum restaurationem,

Londinum reparatum.

sed institutionem primam, Authores sunt eadem historia Iorenallensis in vita Aluredi: & Ranulphus Cestrensis lib. 6. & eius sequaces, qui multi sunt, istis verbis. Scholas publicas variarum artium apud Oxoniam primus instituit. Et in epitome historica rerum gestarum principum versu conscripta memoriali.

(206) Oxonijs flores Alured fert iste priores.

Qui versus hodiè ascribitur Huntudonensibus illis ex li. 5. quò maior fides sit in hac re, quorum primus est: Nobilitas innata tibi probitatis honorem, & qui sequuntur: ut semper aliquid addit & peruertit posteritas. Mitto Historiam Buriensem, quam regiam vocas, Ranulphi simiolam, & cœteros huius sententiæ omnes. Quæ verba, primus instituit, & priores, manifestè docent fuisse fundationem, non reparationem, primumque conditorem fuisse Aluredum. Nam si primus fuit, non præcessit alius: & quod iam primò institutum est, nemo eodem tempore restauratum dicet præter te. Cuius rei non aliam confirmationem petam, quàm ex libro tuo. Scribis enim ex Rousso, Aluredum primo aut summum secundo regni sui anno uniuersitatis Aulam fundasse, & eodem tempore in uniuersitatis vestræ fundationem, ut bona pars scriptorum astruit: restaurationem, ut tu solus existimas, incubuisse. Addis Ioannem Scotum Aluredi Sacellanum, primum fuisse qui bonas literas & ingenuas artes apud vos professus est, sic ut ea præstiterit vobis, quæ Alcuinus Lutetianis. Ad hæc ais Aluredum nullis pepercisse sumptibus quò bonas literas in Academia sua veluti subnascentes proueheret: & artium studia in ipsis Academiæ vestræ initijs (quæ non uno solo loco, sed uniuerso libello tuo Aluredo tribuis) ferbuisse. Siquidem commentitiæ illi vestræ fundationis historiolæ minimam videris fidem adhibere, qui concedis Cantebrigiensem scholam ut Grammaticalem, vestra uniuersitate esse antiquiorem: quique ab antiquis illis & infantibus initijs deficis, quorum sensum vix dum bene concipis, & ad altera illa Aluredi, tanquàm ad sacram Anchoram, per omnem librum, perque omnes sermones atque scriptiones confugis. Dicis

(207) præterea Polydorum lib. 5. anglicæ historiæ scribere, Oxoniam statim à principio multo celeberrimam fuisse. Cui & tu

Prima per Aluredum institutio, non reparatio Academiæ, si qua per eum fuit.

eodem in loco succinis quoque, & ab ipsa statim institutione longè celeberrimam fuisse scribis. Ita celebritati totus intentus, initia imprudens confiteris, et dum castellum defendis, urbem prodis, cum nec tu, (ut confessio tua docet, etiamsi verbis rem dissimules sub initio commentarij tui, & postea tui oblitus, aliò per imprudentiam dilaberis) nec alij quos citas, nec Roussus tuus in historia, alium Academiæ vestræ conditorem quàm Aluredum cognoscatis. Sed promouebo causam tuam quo modo possum, ut desiderio tuo plusculum etiam quàm concedit res elargiar, ponámque antidotum ante venenum, respondeboque ex hist. mag. Iorenal. ad istum modum, "Licèt tempore Aluredi regis, in toto occidentali "regno Grammatica à nullo docebatur, tamen ante tempus "eius in alijs regni partibus, in ciuitate videlicet legionum in "Southwallia, modò Carleonum dicta, fuerunt Astrologi & "philosophi in omni arte eruditi, ut Galfridus Monemutensis "supra in libro suo de processu regis Arthuri satis commemo-"rat euidenter. Et paucis de Beda interpositis hæc subiungit. "Sed secundùm quosdam, adhuc ante ista (Bedæ) tempora "fuerunt duo studia, Cirklade & Lathelade, quæ modò vocatur "Lechelade, iuxta Oxoniam." Hactenus Iorenal. hist. In qua illud primò diligenter occurrit aduertendum, historiam testari, non fuisse olim ante Aluredi ætatem Oxoniense studium (quod fundatum dicit ab Aluredo) sed fuisse ante Aluredi tempora in alijs regni partibus Carleoni studium, fuisse ante Bedæ tempora Cirkladense & Latheladense studium. Neque hæc tamen absolutè, sed secundùm quosdam, quod perinde est atque illud, fertur, Oxoniensis historiolæ. Et cum fuisse dixit, non esse intellexit, eo planè sensu quo Ouid. quinto (208) de Tristibus, Nos quoque floruimus: & Vergilius Maro, Æneid. secundo, Fuimus Troes, fuit Ilium et ingens gloria Teucrorum. Istis enim verbis perijsse notat, nec iam tum fuisse: herbamque esse ubi ista erant, nec vestigia quidem superesse. Ex quo & illud quoque sequitur necessariò: Si deletæ essent Cirkladenses scholæ ante Aluredi tempora, neque Oxonienses scholas ex eis oriri, neque per translationem nasci aut augeri, aut ab Aluredo restaurari, cum non essent prius à philosophis ortæ, neque ob vicinitatem (si id iam

Aluredi tempora indocta.

Cricladensia studia deleta.

monitus post hac causaueris: nam post malam segetem serendum tibi sæpius puto) coalescere potuisse. Huic & illud quoque secundo loco accedit expendendum ex historia, tempore Aluredi nullam fuisse scholam Grammaticalem ne per totum quidem occidentale regnum: id vel Rosso tuo affirmante. Quod certè multo magis diceres, si ipsam Aluredi epistolam (in qua sui temporis inscitiam dolet) sapientiæ eius verum testimonium, ad Werferthum Wigornensem (seu Wictiorum) episcopum, à Boselo (qui primus fuit) duodecimum, et circa annum Dom. 894. sedentem, legeres. Præfixa est epistola Pastorali Gregorij, quod ex Latino in Saxonicum Aluredus ipse vertit, & ad Werferthum, ut ad aliorum regni sui Westsaxonici primorum Episcoporum sedes unum, in Cathedrali sua cuiusque ecclesiæ conseruandum misit, addita mancussa argenti una (ut est in quibusdam codicibus) addito pugillari aureo, in quo esset manca auri, prout apud Guliel. Malm. in vita Aluredi, addito an æstel, id est pugillari, ut idem Gul. transfert, in quo sunt mancussæ quinquaginta, sicuti in ipsa Aluredi præfatione Saxonica legitur: quod regium magis esse videtur. ⁊ ꝺo ælcum bıſceopſꝺole (inquit) (209) on mınum ſıce: ꝑılle ane onſenꝺan. ⁊ on ælcſe bıð an æſꝺel ſe bıð on ꝼıꝼꝺıʒúm monceſſa. Quæ sic interpretor. Et unicuique sedi episcopali regni mei volo unum (librum) mittere, & unicuique (libro) pugillarem unum addere, in quo sunt mancussæ quinquaginta. Mancussa autem valebat monetæ anglicæ solidos duos, denarios sex, ut Tho. Sprottæus (seu ut Lelandus in comment. in Dorouerno, Spottæus,) vult in chronicis anno septingentesimo sexagesimo quarto. Continet enim triginta denarios. Etenim authore Ælfrico Abbate, (qui Sprottæo multò est antiquior) in extremo fine Grammaticæ suæ Saxonicæ, Libra on leꝺen, ẏſ ꝑunꝺ on enʒlıſc. ꝼıꝼ ꝑeneʒaſ ʒemacıʒað ænne ſcıllınʒ. ⁊ XXX. ꝑeneʒa ænne manc[u]ſ. hoc est, libra Latinè, Pund est Anglicè: quinque Denarij, faciunt unum solidum: & triginta denarij, unam mancussam: quæ ex eo nomen habere videtur, quòd manu cusa sit vel manu comprehensa: de qua qui plura velit, leges Saxonicas Anglorum & Danorum legat: quibus ut Norfolciæ, Cantebrigiæ, & Deiræ populus usus est, quòd

Aluredi epistola.

Mancussa.

æſꝺel.

Mancussa.

Libra.

Mancussa unde deducta.

Leges Danorum.

Leges sancti Edwardi.

Solidus.

Dani & Norwegij ea loca habitarunt, ita Gul. Normanus sub initio principatus sui vel maximè approbarit, usque dum Angliæ proceres ab eo impetrarunt, ut auitis & sancti Edwardi legibus uterentur: authore Thoma Rudborno. Illud interim scire licet, aliam fuisse rationem solidorum ætate Ælfrici quàm nostra. Nam per ea tempora triginta denarij faciebant sex solidos, nostra verò & Sprottæi, duos tantùm & semissem. Cæterùm Hidenses commentarij cum neutro æstimatione conueniunt. Mancussam enim interpretantur marcam, quæ æstimatione multò maior hodie est quàm mancussa (valet enim tredecim solidos & quatuor denarios) nisi tanti erant sex solidi Ælfrici ætate, quanti sunt tredecim solidi & quatuor (202) [210] denarij nostra. Qui eorum commentariorum author fuit, & testamentum Athelmari ducis in vulgarem nostram linguam transtulit, an handful interpretatur, quod Latinè sonat manipulum seu pugillum: ut, an hund mancera goldes, id est centum manipulos auri: & alio in loco, hundtwelftigum mancerum goldes, hoc est mille & ducentos pugillos auri. Testamentum sic incipit: Æðelmar ealdorman cyð on ðisum gewrite hir cynehlafordde, &c.

Georgius Agricola lib. 7. de re metallica alicubi scribit mancam octo uncias continere, alibi, idem esse quod bes, continereque *κεράτια* Græcorum 24. seu binas sextulas Romanorum totidem. Sed de mancussa satis, redeo ad librum. Quem ipsum ab Aluredo missum adhuc superstitem vidimus, anno salutis 1566. unà cum præfatione seu epistola, & propter antiquitatem venerati sumus. Ex ea Epistola seu præfatione, Gul. Malmesb. multa in vitam Aluredi transcripsit, deque pastorali multa monumentis suis tradidit. Ea Aluredi temporis cæcitas durasse videtur, ad Dunstani Cantuariensis Archiepiscopi, & Athelwoldi Wintoniensis præsulis usque ætatem, annos circiter centum post Ælfredi obitum. Nam Ælfricus Athelwoldi præsulis discipulus (ut ipse de se ait in proœmio in Saxonicam grammaticam) primò S. Albani, dein Malmesburiæ abbas, atque ultimò Cantuariensis Archiepiscopus (authore Capgrauio) in eadem præfatione scribit, omnia fuisse adeo inuoluta tenebris plusquam cimmerijs, ut dicat ne unum quidem fuisse præsbyterum Anglum qui potuerat

Oxoniensis scholæ author non fuit Aluredus.

componere aut intelligere epistolam latinam ante Dunstani
[211] (203) & Athelwoldi tempora. At si toto occidentali regno scholæ erant nullæ: si ante Dunstanum & Athelwoldum alta caligo fuit, ubi Oxonienses erant? Si tempore Aluredi nullæ, quomodo potuit Aluredus scholæ vestræ author esse? quomodo adiutor? Quod si eius author non fuerat, ubi Higdeni tui, ubi Hist. regiæ Higdeni mimi, & aliorum eius sequacium de Oxoniensis scholæ authore Eluredo, de artium varietate, de priuilegiorum multitudine commentum? Scribunt enim isti Aluredam Oxoniensem Academiam condidisse, & multis priuilegijs urbem insigniuisse: quæ certè alia non sunt quàm mera figmenta, studio in gloriam Oxoniensis Academiæ aut Neoti, ut paulò post dicemus, conficta. Nam Asserus Aluredi Sacellanus, Capgrauius, & Osbernus in vita S. Neoti, Henricus Huntud. & Gul. Malmesb. de gestis Aluredi, scholæ Anglorum Romæ (quam Ine rex construxit, & Ethelwolphus Aluredi pater reparauit) priuilegijs pontificijs intercedente Aluredo donatæ meminerunt, non Oxoniensis scholæ ab Aluredo extructæ, aut priuilegijs concessis munitæ. Quod si urbem priuilegijs muniuit, ut scriptorum istorum est consensus, quomodo Academiam muniuerit dicas velim? Ut non addam veri non esse simile, ut primo aut summum secundo anno regni Aluredi Oxoniense Gymnasium ab Aluredo construatur: tum quòd per ea tempora Burrhedus Merciorum rex, qui ad annos viginti duas Mercijs imperasset, iam tum imperauit, nec ante tertium Aluredi annum à Danis regno est expulsus, ut Henr. Huntud. lib. de gest. Angl. 5. memorat: tum quòd probabile non est Aluredum voluisse Gymnasium constituere regno non suo. Nam Oxonium in regno Merciorum fuit. Et si maximè voluit, non tamen potuit, quòd de latibulis potius illis diebus cogitandum illi fuit, quàm de Academijs
(212) (quod non exprobrandi, sed vera dicendi causa refero) & quid haberet quod ederet, quàm quid construeret curandum. Quod autem suasu Neoti Oxoniense studium ab Aluredo constitutum à scriptoribus quibusdam traditur, vanum commentum iudicatur, cum iam tum mortuus Neotus est, cum Polydorus suasisse scribit 23. videlicet anno regni Aluredi, et per speciem tantum seu visum, ut Asserus scribit, aliquando apparuit

Scholæ Romanæ.

Burrhedus.

Quo errore factum, ut Aluredus scholæ Oxon. author habeatur.

Aluredo: etsi per primos annos iuuentutem Aluredi viuus reprehenderat. Proinde per errorem scriptorum natum puto, ut scholam Oxoniensem dicant, cum Romanam dicerent: siue ad Aluredum, siue ad Ethelwolphum authorem referas Oxoniensem Academiam. Alioqui Asserus ex familiaribus Aluredi & domesticis, cui nihil eius vitæ & rerum gestarum incognitum fuit, id vel maximè ut rem memoria dignissimam retulisset. Quod cum verum fuisse & probabile Oxoniensis præcensuerat, astutè factum ab eo est, ut antiquiora initia, etsi parum probabilia (nam recentiora posuisse puduit) istis parum confisus introduxerit. Quanquam & recentius initium nihil cogitando confitetur, cum præter alia quibus hoc ostenderit, ut ante retuli, etiam Ioannem Beuerlacensem primum fuisse Artium magistrum in commentarijs tradidit, de quo prius diximus, et quo posterior ætate videatur, discreuit à Ioanne Beuerlacensi priori, Diuo illo & Archiepiscopo Eboracensi, qui Christum confessus, sub Theodoro Tharsensi, homine Græco atque docto & Cantuariensi Archiepiscopo (cuius ante libro primo mentionem fecimus) institutus est: quique eo mortuo Cantebrigiam se recepit, ubi inita cum Beda (excellentis doctrinæ viro) familiaritate sacris literis ita profecit, ut Theologiæ Doctoratu cum primis (renascente iam post graues Saxonum tumultus Academia) sit insignitus, uti ex vita eius scire licet. Quæ res demonstrat quoque (213) Oxoniensem Academiam Cantebrigiensi multò esse posteriorem, & Bedam studuisse Cantebrigiæ, nec in Monasterio semper latuisse, uti libro primo definiuimus. Sed ne videar multa dicere, & pauca comprobare, quæ contractius dixi, fusius explanabo. Non posco enim fidem quam non fecero: idque argumentis non ex vitreis fenestris, aut depictis parietibus, aut peristromatum imaginibus petitis, sed ex ipsis antiquitatis penetralibus, et vetustissimis historicis erutis. In quo de restauratione scholæ Oxoniensis non est magnopere nobis laborandum, cum & ante iustis argumentis id conuellerim, & præter te, authorem id habeat neminem. Ut neque de origine duplici (quibus tu tanquam duabus anchoris niteris, incertus tamen cui potissimum adhæreas) est cur simus nimium solliciti, cum primam illam, vanam esse iam ante ostendi. In

Iohannes Beuerlacensis.

Argumentum insequentium.

secundam verò, cum magnum in ea sit firmamentum tuum, iam est paucis incumbendum, & ostendendum nec primo nec secundo regni Aluredi anno, aut uniuersitatis Aulam ab Aluredo positam, aut Academiam fundatam: multo verò minus hortante Neoto id esse factum, aut priuilegijs ab Aluredo munitam, ut vult Ranulphus, aut eorum multiplicitate præstantem, ut docet historiola. Quod dum ostendero, ne molestum tibi sit audire. Volo enim ego Londinensis non solùm docere Cantebrigiensem Academiam Oxoniensi multò antiquiorem (quod ab oratore vel ab aliquo alio ex eo literario cœtu certioribus testimonijs probatum tibi cupis) sed etiam Academiæ vestræ originem examinare exquisitius, quid verum sit inquirere accuratius, & rationum momenta velut in cimbella ponderare diligentius. Sic enim elucescet facilè utra sit [214] (206) antiquior. Expediam quàm possum paucissimis. Non enim longum iter est ad omnia. Incipiam à Neoto: à quo ad Aluredum transibo: & tandem de primis annis disputabo. Omnia ab origine repetam, & ab his reposcam, quorum sensus fecit fidem. Nam recentiores isti scriptores, qui veluti per manus videntur errores tradere, & ex suo etiam aliquid nonnunquam adiungere, ut de historica fide multum declinant, ita multa corrumpunt, quæ vetustiores historici vera prodiderunt. Quod ne criminationis causa magis quàm veritatis gratia iniustè dicere videar, exemplis rem commonstrabo. Controuersia est inter scriptores, matrimonium ne legitimum fuerat inter Henricum primum & Matildam, ex Malcolino Scotorum rege & uxore Margareta fæmina laudatissima, natam, annon: quòd Matilda Deo dicata, regi inuita nupsit, & fœtum ex se natum dæmoni ob id deuouerit, ut quidam scribunt. Quid hîc facies? Recentioribus ne, ut Matth. Parisio, Tho. Rudborno, & Polydoro libro .xi. (laudatis certe Scriptoribus) hic accedes qui aiunt, an Edmero vetustiori Historico, aurito & oculato testi, qui planè negat, libro tertio de Hist. nouorum in Anglia sub initio: qui, re probè per Anselmum examinata, & regem & Anselmum ab omni crimine liberat suo qui præsens fuit testimonio. Rursum non conuenit inter scriptores, an Edwardus (quem meritò dicunt martyrem) ex coniugio natus sit, an secus. In qua controuersia, ad quos

Londinensis.

Matrimonium inter Henricum primum & Matildam.

recurrendum est? ad Florentium Wigorn. Osbernum, Symeonem Dunelmensem, Io. Parisiensem, Gul. Malmesb. Vincentium Beluacensem, Nicolaum Treuetum in Hist. Gallica, & Antoninum Archiepiscopum Florent. eiusque antiquitatis alios qui hac de re tractarunt & affirmant, (maximè Ioannem Parisiensem) an ad recentiores, qui secus dicunt? inter quos (207) [215] is est qui retulit leges S. Edwardi. Quod ex eo scire licet, quòd de S. Thoma Cantuariensi, qui posterior multò fuit, mentionem facit eo in loco. Hæc non eò refero quò quicquam derogem sanctitati sacrati regis, per quem non stetit hoc an illo modo natus sit (ut nec Athelstano religiosissimo principi, nec Gul. Normanno egregio Duci) sed ut explicem credendum esse potiùs in controuersijs scriptoribus vetustis quàm recentibus. Item in controuersiam venire potest, utrum Iohannes Cremensis Cardinalis Romanus missus à Papa in Angliam circa annum dom. 1125. ad cœlibatum clericis indicendum præsbyter an laicus fuerit. Cuius dubitationis causa inde nata est, quòd cum in Synodo sacerdotum coniugia exagitasset, eosque qui ab uxoribus venissent indignos sacris tractandis mysterijs magna voce clamasset, proxima nocte in propatulæ meritricis sinu et amplexibus, fœdissimaque voluptate deprehensus est. Quod suum impurum delictum excusauit quòd non sacerdos, ut ipse de se dicebat, esset, sed corrector sacerdotum. In quo Florilegus, Fabianus, Ranulphus quo facti atrocitatem mitigarent affirmant eum fuisse laicum, Polydorus autem nomen eius supprimit. Antiquiores verò scriptores viz. Chronicon Saxonicum Petriburgense, Henricus Huntingdonensis, Symeon Dunelmensis, Houedenus, eiusque sæculi nonnulli alij eum non modò Cardinalem præsbyterum fuisse, sed etiam missam Cantuariæ celebrasse scribunt. Similis etiam inter nostros historiographos nominis similitudine orta est dissensio, an Gulielmus Nothus Exoniam vel Oxoniam debellauerit, eo quòd unus in excubijs ad mœnia stans ciuitatis, Normannis eam obsidentibus, oppedebat. Matthæus Parisius in exemplaribus scriptis maioris suæ historiæ nunc Oxoniam, nunc Oxonium (216) dicit, ita ut ea contumelia à Scholaribus in Normannos facta videri possit. Sed Gul. Malmesb. lib. 3. cap. 19. & Simeon Dunelmensis, an. 1067. Ranulphus Fabianus alijque complures

Verba Flor. in an. 1125.

Exoniam non Oxoniam ob tributi impositi magnitudinem rebellantem deuictam esse disertè testantur. Ex quo etiam errorem Oxoniensis nostri, de quo infra dicemus, deprehendere possumus, qui tam leuiter historiæ fidem veritatemque indagauit, ut Gulielmum Oxoniensibus offensum putaret, causàsque etiam friuolas confingeret. Cum eius offensio in Exonienses rebellantes non Oxonienses Scholasticos (qui tum nulli erant) oppidanos iuuantes, aut Anglicam linguam conseruantes commota sit. Itaque sedulos oportet esse historiarum exploratores, nec unius aut alterius historiæ verba captare, sed nouas cum veteribus, & inter se inuicem qui in eadem ætate scripserunt comparare, alioquin in ridiculos et fabulosos errores labi facilè est, sed de simili huic errore antea pa. 199. diximus. Præterea in dubio adhuc est, an Gulielmus Paruis, dicatur Neubrigensis an Nouiburgensis Paruis an Paruus: etsi magni momenti res non sit. Scriptores recentiores, Paruum & Neubrigensem, Galliceque petite, scribunt, qui autem vetustiores sunt, aut vetustos insequuntur, ut prosecutor hist. Houedeni anno 1087. & antiqui eius Neubrigensis libri, Nouiburgensem, & de nouo Burgo nominant. Id quod etiam ex epistola eius ante librum suum scriptum, multis capitibus impresso copiosiorem, & ex alijs vetustis libris facilè intelliges: etsi libro hist. suæ .v. Polydorus Vergilius Gul. Neuburgum vocitet. Ad hæc, sunt ex recentioribus multi qui scribunt Damianum et Fabianum, siue (ut alij) Fugatium, ab Eleutherio missos ad Lucium, & eum unà
(217) cum gente Anglica baptisasse primos. In vetustioribus tamen leges, Lucium misisse Eluanum & Meduuinum nuncios doctos ad Eleutherium, christiana prius fide instructos, & sacris literis eruditos (de quibus antè fusius) qui non solùm Lucium, sed & populum Britannicum primi baptisarunt: quod recentiores in scriptis suis omiserunt. Quid commemorem quod Chronica etiam nostra vulgari lingua conscripta & iamdudum ædita, referunt Richardum comitem Cantebrigiæ de Conesburgh in conuentu Eboracensi, Henricum dominum le Scrope de Masham de Flaxflete, & Thomam Gray de Heton in comitatu Northumbriæ ingenti pecunia pepigisse cum Gallorum rege, ut Henricum quintum Britanniæ regem, qui

Vide etiam assertionem antiqui. Oxon. pag. 24.

Nouiburgensis auctior.

iam tum in Gallos exercitum conscripserat, ut aut viuum traderent, aut ante quàm in Normanniam appelleret, mortuum. In quorum facti inquisitione tamen, confirmata authoritate parlamenti Westmonasterij habiti an. tertio Henrici quinti, die Lunæ proximè post festum omnium Sanctorum, nihil tale omnino legitur. Demum ferunt ex nescio qua regum lasciuia seu petulantia natum venerabilem illum Garterij seu periscelij ordinem. In ea tamen inquisitione lego, primitus laudabiliter fuisse inductum in fortificationem fidei regis, regni & recti, ut eius inquisitionis verba referam, hoc est, in maiorem fidem subditorum in regem, regnum, & rectum, & maiorem securitatem eorum. Eam ob causam inscriptio est Gallicè, Honi soit qui mal y pense, id est, infamis sit, qui male cogitat. Eius tanta tamen fuit reuerentia apud Henricum quintum inuictissimum et clementissimum principem, ut eius ordinis Thomæ le Scrope (de quo ante diximus) homini læsæ maiestatis reo nullo modo permiserit infamem suspendij mortem, contentus ut ad supplicij locum trahatur tantùm & capite plectatur. Hoc genus alia infinita reperies errata in his (218) nostris Anglicis historijs nuper natis, quorum authores alias non norunt literas quàm Anglicas, nec artes alias quàm marmoreas : sic ut Latinos nostros & antiquos historicos (qui omnes ad nostra usque tempora Latinè scripserunt) planè non intelligant. Itaque suo more tumultuantur, fundunt, refundunt, & confundunt omnia, nullo ordine, nulla fide, nulla authoritate adhibitis. Quid multis? Fidem & authoritatem maiorem semper affert vetustas in omnibus controuersijs, ut quæ, res ut erant viderat, aut illis quàm proximè accesserat. Posteriores igitur examinabo ad primos illos incorruptæ vetustatis scriptores, qui fide supereminent omnes, quod aut illis diebus vixerant quibus hæc gesta sunt, aut his non longe aberant, aut quàm proximè (ut dixi) accesserant, ut ex illis haurire possent. Inter quos primus primæque fidei Asser seu Asserus est, oculatus & auritus testis, qui ex intimis Aluredi familiaribus fuit, qui in eius Aula vixit, res eius & domesticas & forenses nouit, atque etiam cum doctis regiæ familiæ viris consuetudinem habuit, omniaque in vita & in morte diligenter obseruauit, ut solent qui historias veras scribere decreuerunt. Nam etsi

Vetustas magnæ authoritatis est.

Florilegus dicat Asserum Sireburnensem antistitem obijsse, anno dom. 883. (viuente adhuc Aluredo) & Assero successisse Suithelmum (quem alij Sighelmum vocant) ab Assero 4. Aluredi elemosinarium ad S. Thomam: tamen author vetustus qui paralipomenon annalium Asseri scripsit, defunctum eum hac vita, an. 909. & Thristanum insecutum esse in episcopatum, aut annis nouem hoc est, postquàm ex hac vita commigrarit Aluredus, qui obijt mortem, an. Dom. 900. Licet in Catalogo Episcoporum Sireburnensium nec Thristanus, nec Suithelmus, (219) sed Ethelwardus Aluredi filius proximè secutus legitur, id quod ex alio quoque antiquissimo catalogo episcoporum olim totius Britanniæ confirmatur, ut non addam se subscripsisse testem hoc nomine & signo Aesser Bisc. ✠. circumscriptioni terrarum suis limitibus per cardines & decumanos, hoc est per latum & longum ad mundi plagas, quas Edwardus Senior, anno regni sui primo assignauerat donoque dederat villæ de Anna, uti referunt Hidenses commentarij. Erat iste Asserus, homo doctus atque grauis, vitæ integræ & fama celebris, authoritate episcopali insignis, et ab Aluredo ipso graui testimonio approbatus, denique peritissimus rerum et exemplorum, & omnis vetustatis gnarus. Quibus nominibus eum plurimi fecit etiam Lelandus tuus, in comment. in Cyg. Cantionem sub Aluredi nomine. Sireburnensem episcopatum dico, qui olim fuit Sireburni, seu ut hodie loquuntur Schireburni, in Southampton comitatu quem cum copulasset Sunengensi suo episcopatui Harmannus ultimus Sireburnensium episcopus, atque aliquandiu sedit, qui eum insecutus proximè est Osmundus, cum Sireburno Sarisburiam transtulit, anno salutis 1071. & Gul. Normanni quarto: quæ ciuitas tum erat ubi nunc vetus Castrum est, quod hodie vetus Sarisburia appellatur. Quo in loco cum ecclesia maior olim fuit, per Richardum (sextum Sarisburiæ episcopum) à Castro ad Mirefelde translata est, an. Dom. 1220. 4. cal. Maij, & quinto Henrici tertij, à fundamentis tum quidem inchoata, sed non ante 8. cal. Aprilis, 1266. consummata: quo tempore absoluta fuit, sumptu 42000. marcarum, pulcherrima certè machina. Sed ad historiam.

Assero in episcopatu Sireburnensi quis successit?

Asserus homo doctus.

Episc. & eccles. Sarum.

Neotus itaque Glastoniæ abbas, ut cognatus Aluredi fuit,

Nec suadente Neoto, nec ab Aluredo structa Oxoniensis Academia est.

sic, quod bene regi cupiebat, eius iuuentutem amanter reprehendit, atque ad meliora suasit, tum alijs de causis, tum quia (220) non inclinarit aurem populo suo conquerenti de iniurijs. Istud apud Asserum, qui actus eius diligentissimè scripsit, lego: De schola autem Oxoniensi, re memorabili, Neoti suasu constructa per Aluredum, ne verbum quidem, ut nec apud alios vetustos quos deinceps commemorabo scriptores. Idem Asserus in Annalibus quoque, etsi de Neoto facit mentionem, non tamen dicit Neotum suasisse Aluredo ut scholas Oxonienses fundaret. Meminit etiam vitæ Neoti antiquæ quidem, sed ab alio quodam diligenter conscriptæ (cuius initium est: Sanctus igitur Neotus fœcundæ Britanniæ &c. hoc addo quòd anonymus est) sed in tota ea vita ne per somnium quidem scholarum Oxoniensium mentio est. De priuilegijs scholæ Romanæ conquirendis, ad istum in ea modum Neotus hortatur. "Pro tui ergo regni "salute ac statu sanioribus usus consilijs, legatos Romam cum "muneribus reuerendissimo Papæ Marino dirige, hunc obnixius "deprecare, quatenus Anglorum scholis Romæ libertatem "dignetur concedere. Ego enim uniuersæ carnis viam ingre- "diens, &c." Hucusque in Antiqua Neoti vita. Quam Ioannes Capgrauius Libro de Sanctis Angliæ secutus quidem est, sed dissimulanter admodum, refértque Neotum sic dixisse. Nunc igitur quantotius Romam legatos dirigens, Martinum Papam magnis ampliare muneribus ne tardes, suppliciter rogans, "ut "Anglicam scholam in eadem urbe sitam, libertati non deneget "applicare, ut per hoc beneficium, gratius tibi præstetur "inter incommoda subsidium." Matthæus quoque Parisius in chronica maiori, quem Matthæus Westmonasteriensis secutus est, sic scribit. "Martinus scholam Anglorum Romæ, Aluredo "rege deprecante, à tributo liberam fecit. Simeon etiam "Dunelmensis." Martinus Papa scholam Saxonum in Roma morantium pro amore & deprecatione Ælfredi regis ab omni (221) tributo & telonio liberauit. Quo in loco non facit mentionem suasoris Neoti. Ingulphus item. "Scholam Saxonum in "Romana urbe pro amoris affectu benignissimi regis Aluredi "constituit ab omni tributo liberam. Ad hos Henricus "Marleburgensis. Martinus Papa scholam Saxonum prece "regis Aluredi ab omni tributo relaxauit. Insuper &

"magnam sanctæ crucis partem Aluredo misit." Historiæ dein Saxonicæ scriptæ, an. octingentesimo octogesimo quinto. "ðẏ ẏlcan ȝeaꞅe ꝼoꞅðꝼeꞅꝺe ꞅe ȝoꝺa ꝑapa maꞅınuꞅ, ꞅe ȝeꝼꞅeoꝺe "anȝel-cẏnneꞅ ꞅcole ꝺe Ælꝼꞅeꝺeꞅ ꝺene ꝑeꞅꞇꞅeaxna cẏnınȝeꞅ, "ꞁ he ꞅenꝺe hım mẏcla ȝıꝼa. ꞁ þæꞅe ꞅoꝺe ꝺæl þe Cꞅıꞅꞇ on "ðꞅoꝑoꝺe." Hoc est, illo anno obijt bonus papa Marinus, qui libertatibus donauit scholam gentis Anglorum precibus Aluredi Westsaxonum regis, cui misit multa dona, & frustum crucis in quo Christus passus est. Quod postea Aluredus dedit ecclesiæ Glastoniensi, ut Gul. Malmesburiensis, in lib. de Antiquitate eiusdem ecclesiæ commemorat. Ailredus Rieuallensis similiter. "Summus verò pontifex tantam "deuotionem gratanter amplectens, pijs precibus eius inclina-"tus, scholam Saxonicam ab omni tributo & telonio absoluit." Asserus demum in Annalibus, an. 885. Nam eo anno, & natiuitatis Aluredi, 33. Martinus, quem multi scriptores Marinum nominant, scholam Anglorum Romæ ab omni tributo vel talento, (ut aliquot libri habent, corruptè forsan pro telonio) liberauit. "Martinus Papa scholam Anglorum in "Roma consistentem, pro amore & deprecatione Aluredi "occidentalium Saxonum regis ab omni tributo & telonio "benignè liberauit." Et de gestis quoque eodem anno & modo, paucis tantùm immutatis vocibus, & Angulsaxonum pro occidentalium Saxonum, et morantium pro consistentium (222) suffectis. Quem sequutus videtur Henr. Huntud. in vita Aluredi, an. Dom. 884. "Martinus Papa scholam Saxonum "in Roma morantium pro amore & deprecatione regis Elfredi "ab omni tributo & telonio liberauit benignè." Cum eo Rogerus Houeden conuenit, & quotquot alij sunt qui vetustatem sequuti sunt. In quo tamen, ut & in multis alijs ex ijs quos enumerauimus, de Neoto instigante ad libertates scholæ Romanæ, ne verbum quidem ullum. At de eodem impellente ut Aluredus extruat aut reparet scholas Oxonienses, multò minus, ut nec apud alios scriptores vetustos, qui ex eis saltem sunt qui magnæ authoritatis sunt, & hos sequuntur diligenter & bona fide, & maxime Asserum: cuius ipsissima verba ex libro de gestis Aluredi ut certissimæ fidei cum referant, nemo tamen Neoti meminit ut suasoris Oxoniensis Gymnasij

Martinus & Marinus, idem.

construendi, aut reparandi. Ad hæc cum idem Asserus studiosius enumeret (ut solet omnia, nihil prætermittendo quod ad Aluredi res gestas pertineat) omnes doctos & sanctos viros qui Aluredo à consilijs erant, qui a literis & pietate fuerant, ut Werfrithum Wigorniensem episcopum, Plegmundum Doroberniæ Archiepiscopum, Athelstanum et Werwulfum sacellanos regios, Grimbaldum & Ioannem Sacerdotes atque Monachos eiusdem, et postremo in loco ipsum se inter cæteros, non tamen Neotum hortantem ad Oxonienses scholas constituendas ne per umbram quidem scribit, imo neque tectè significat, ut Lelandus existimat, suppresso Isidis vadi nomine. Id quod ex illis ipsis Asseri verbis ex libro de gestis Aluredi, quæ Ioannes Lelandus in Commentarijs citat, facile liquet. In quibus non alienarum scholarum, sed suæ regionis meminit, nec alius nationis, sed suæ gentis puerorum: non Oxonij sed Aulæ regiæ seu curti sui, ut Asseri verbis utar: non triplicium (223) scientiarum professionis, Grammaticæ, Philosophiæ, & Theologiæ (uti Oxoniensis ex Rousso apud Lelandum tradit, etsi antiquorum monumentorum collegij sui nomine id obumbret, quòd collegium suum illustrare studet) sed Latinæ linguæ & Saxonicæ, quibus scriptionem addit. Atque ista quidem non admodum tectè, sed apertissimè. Tectum admodum est quod de schola Oxoniensi tradit Asserus, nec oculis quantumuis Lynceis, nec menti cuiusquam conspectum aut cognitum, ne Lelandi quidem, etiamsi cæteris omnibus oculatior & hic sit, & in antiquitate Cantebrigiensis Academiæ à Sigeberto petita. In quibus certè credo non esse secutum illum suam cognitionem, sed aliorum iudicium & persuasionem, Polydori nimirum & Balei, ut solent pedarij senatores, qui cum ipsi nihil dicant, in aliorum sententias pedibus eunt. Etenim quod Beda de scholis Sigeberti in uniuersum dixit, id hi ex suo ad Cantebrigienses tantùm scholas expresso nomine accommodant. Tectum & quod de Lechlade, Lathelade, & Creklade, (nominibus merè Saxonicis, Lelando authore) & scholasticorum hinc Oxoniam transmigratione Asserus scribit. Tamen cum de scholis Aulæ regiæ mentio fuit, oblata occasio erat commemorandi, quemadmodum Academiam Oxoniensem, aut uniuersitatis Aulam vel erexisset Aluredus, vel

Schola quam statuit Aluredus.

Lelando iudicium ex alijs.

restaurasset, si res ita sese habuisset, non sine magna certè authoris gloria & facti laude: multoque sane maiori, quàm pro urbium, palatiorum, aut monasteriorum ædificatione aut reparatione, de quibus tamen Asserus vel diligentissimè scribit, nihil præteriens à primo natiuitatis Aluredi anno, ad ætatis annum 45. Ad hæc Henricis Huntudon. vetus scriptor, qui Aluredi vitam per singulos annos scribit, nihil omnino
(224) scholæ Oxoniensis meminit: quem sequutus Alex. Essebiensis nullam eius mentionem facit. Itaque tam est credibile uniuersitatem vestram, aut uniuersitatis Aulam ab Aluredo suadente Neoto constitutam, quàm est Ethelwolfum Aluredi patrem Ethelwolfus. Oxonienses scholas posuisse an. Christi incarnati, 850. Aut annis antehac sexaginta ab Offa Merciorum Rege, imperante Offa. Carolo magno, fundatas esse, quod tamen probabilius esse scribit Fabianus parte sexta, cap. 162. quòd Offa, Merciorum rex erat: etsi neutrum videatur approbare: aut nouum collegium Oxonij à Neoto extructum: quæ Oxonienses quidam, non contemnendæ eruditionis viri, nuper in gratiam, credo, Oxoniensis Gymnasij, atque ad fulcimentum labentis antiquitatis sunt commenti. Nam ut ille authorem nullum in confirmationem adducit, vel quòd nullum habeat præter illum unum de quo Fabianus (si eum omnino habeat) vel quòd, si quem habeat, deceptus tamen est publico errore vertentium Romam in Oxonium (nam Ethelwolfus scholam Anglorum Romæ reparasse dicitur & Romæ plurimum fauisse. Etenim authore Alexandro Essebiensi in epitome Britannicæ historiæ, an. 857. singulis annis 300. denariorum mancussas eò misit: quarum centum augendis elemosinis concessit, reliquas ad oleum emendum in usus luminum nocturnis horis in vigilijs paschæ in æde sacra diui Petri & Pauli, contulit) ita hic, opinionis suæ cum aliud non esset argumentum, persuasit sibi forsan à Neoto extructum id Collegium, quòd nomen eius Anglicum, neu seu neou, quadam vocis similitudine cum Neoto consentiat. Nisi si cogitauerit à Græcis dictionibus *νεός* vel *νεότης* (quod tantundem est) deduci coniecturam, existimans, ut videtur, à Gulielmo de Wicham reparatum solùm, non ante annos abhinc 200. à fundamentis extructum
(225) esse. Gulielmum de Wicham dico, cognomento longum, seu Gul. de Wicham.

ut Lelandus ait Perottum: hominem primò prebendis & præfecturis quatuordecim annui census, 900. librarum conspicuum, ut ipse (cum alijs totius regni clericis) Ro. sedi significauit, ad mandatum Urbani quinti, contra pluralitates beneficiorum: postea archidiaconatu Lincolniensi, priuati Sigilli regij custodia, Angliæ Cancellariatu, Wintoniensique Episcopatu clarum, & propter hoc aliudque Wintoniæ collegium extructum, amplissimosque fundos donatos, omnium sæculorum memoria dignissimum: ut et propter transformatum Windesoræ castrum, & extructum Queneburgi castellum (quod Lelandus Cuningburgh appellat velut accepto nomine a Saxonibus, ut Regium Burgum designetur) in insula Shepeio, laudatum. Erat enim Regi Edwardo 3. in principio à fabricis, quòd erat ingeniosus, & architectura delectatus: homo alioqui humilis conditionis (ut historici referunt, præcipuè Ioannes Maluerne monachus Wigorniæ, anno .1343. Et 1360. quo anno Armachanum obijsse dicit) & mediocris literaturæ. Nomen Wicham, à loco habuit unde natus est, non à parentibus. Proinde Gulielmus de Wicham appellandus est, non Gulielmus Wicham, ut solet Polydorus atque alij multi scriptores. Verùm ut reuertar à Perotto ad Neotum, cum demonstratum iam sit Neoto hortante non esse constructam Oxoniensem Academiam, mirari subit unde inter vetustos scriptores recentior Ranulphus, libro sexto confidenter quidem, sed nulla antiquitatis authoritate scribat, Aluredum consilio Neoti abbatis, quem crebro visitauerat, "scholas publicas "variarum artium apud Oxoniam primùm instituisse: & eius "urbem in multis priuilegiari procurasse. Et infra. Tertiam "(partem bonorum suorum) scholaribus Oxoniensibus con-"gregatis & congregandis assignasse": neminem authorum quos se in scriptorum catalogo secutum profitetur imitatus. Etsi (226) Hen. Huntud. cuius verba refert, ac præterea ex suo scholas Oxonienses & scholasticos adiungat, authorem sequi diligenter simulet. Etenim nec Marianus Scotus, nec Henr. Huntud. nec Gul. Malmesb. nec Gualterus Oxoniensis, nec Alfridus Beuerlacensis, nec Galfridus Monem. nec Gul. Rieuallensis, nec Giraldus Cambrensis, nec Ioannes Sarisburiensis, nec Hugo Pisanus episcopus, nec Gul. Beuerlacensis in speculo

Windelesore. Queneburgum.

Contra Ranulphum de constitutione Oxoniensis Academiæ.

historiarum, nec Iuo Carnotensis, denique nec Martinus Polonus siue penitentiarius, nec Florentius Wigorniensis, (quem vel maximè Ranulphus sequitur in supputationibus annorum) Oxonienses scholas ne nominarunt quidem ut ab Aluredo institutas, aut scholasticos liberalitate eius fotos. Sed neque historia Francorum (cuius meminit) in quam tandem incidi, in tres libros diuisam, quid habet quo opinionem suam Ranulphus tueatur, nec Alexander Essebiensis, (quem alij Alexandrum Somersetensem, alij Staffordiensem chronographum vocant) in epitome Britannicæ historiæ (quamuis an. 868. in ea de Aluredo multa scripserat) tamen de Oxoniensi Gymnasio ne verbum quidem. Imo nec Chronicon Meritonensis cœnobij, nec Simeon Dunelmensis, nec Ailredus Rieuallensis, nec Ioannes Capgrauius, nec chronicon reginale, nec Matthæus Parisius in historia magna ab origine mundi, nec Matthæus Westmonasteriensis qui Parisium expressit, nec Io. Parisiensis in chronico uniuersali (cuius initium est, in exordio mundi ad annum 1322.) nec vetusti Annales Cantuarienses, neque Asserus, diligentissimus rerum Aluredi scriptor, faciunt mentionem Oxoniensis scholæ ab Aluredo conditæ, aut tantæ liberalitatis Oxoniensibus scholasticis ab eodem collatæ: ut nec tabellæ ante magnam historiam Matth. Parisij,
(227) nec volumina, quas rotulas vocant, Genealogiarum principum, quæ multa vidi & Latinè & Gallicè scripta: nec historia illa Anglorum, cuius initium est: Considerans historiæ Britonum, Pictorum, Scotorum, Saxonum, Anglorum, Danorum & Normannorum prolixitatem &c. nec ullus alius vetustus scriptor quod sciam. Nam quos hactenus commemoraui scriptores vetustos, omnes qui scholarum meminerunt Aluredi, habent, scholam Romanam beneficijs Aluredi recepisse libertatem, & suis domi suæ scholasticis tertiam partem facultatum suarum contulisse. Quidam enim ex his(inter quos Asserus est) ad istum modum scribunt. "Tertiam partem bonorum suorum "scholæ suæ quam ex multis suæ propriæ gentis nobilibus "pueris et etiam ignobilibus studiosissimè congregauit, dedit." Quem locum Matth. Parisius, & eius sequax Matth. Westmonast. quem Florilegum vocant, peruertunt, atque ita legunt. "Tertiam partem scholæ quam ex multis Galliæ, alijsque "remotis regionibus congregauerat clericis et doctoribus,

Unde Oxoniensis institutio Alphredo attributa.

" secundùm singulorum sufficientiam deputauit." Unde forsan alia, præter eam quam ante retuli, origo Academiæ Ranulpho fuit, ex male intellecto loco, quòd doctorum & clericorum isti meminerunt: & ex eo quoque, quòd ex Gallia vocatum Scotum opinio inoleuit. Quartam verò partem, de qua Asserus, uterque Matthæus omiserunt: quam ut Ranulphus addit, ita Monasteria relinquit, & ecclesias tantùm in ea assumit. Sed ut eodèm reuertar, quidam tertiam partem datam scholasticis, quidam pauperibus clericis tradunt: minimè addentes, Oxoniensibus, sed intelligentes aut in uniuersum omnes suæ gentis, aut suæ scholæ domesticæ literarum studiosos. Nam Mercij (in quibus est Oxonium) sua gens non erat, ut paulò post dicemus. Si quid tamen alteri scholæ quam suæ dederit, probabile est Romanæ dedisse. Nam Henricus Huntudonensis, an. 887. in alijs exemplaribus 888. scribit, (228)

Æthelhelmus.

Æthelhelmum Wintunensium comitem, elemosinam regis Elfredi Romam detulisse, sic ut videatur omnis Aluredi animus Romæ fuisse non Oxoniæ. Neque tamen aliter affectus is est, quàm alij ante eum principes affecti erant. Offa enim (authore Thoma de Walsingham in commentarijs, seu ut vocant registro, benefactorum monasterij S. Albani de quo libro primo) contulit ad honorem Dei & beati Petri, (eius verba refero) denarium, qui dicitur S. Petri his diebus de maxima parte regni sui, ad sustentandam scholam peregrinorum Angliæ illuc confluentium, ubi hi qui vel orationis gratia, vel expediendorum negotiorum causa venerant, audirent & addiscerent linguam quam non nouerant. Etsi non sum nescius religionis causa fuisse eius scholæ institutionem primam, quò in ea prius fide catholica imbuerentur Angli, quàm in Angliam reuerterentur: uti lib. 1. & in historia nostra Cantebrigiensis Academiæ diximus. Ad hæc cum legem tulerit Aluredus ut pueri prima ætate erudirentur, Oxonium eis non designauit locum ut Gulielmus Normannus suo filio Henrico Belloclerico Cantebrigiam. Ascribam legem ex Rieuallensi, maioris fidei gratia. " Uniuersis liberis hominibus " totius regni nostri prædicti, qui ad minus duas hidas terræ " possident, firmiter præcipimus, ut liberos suos usque ad " spatium quindecim annorum ætatis suæ habeant & teneant " literarum eruditionem, ipsosque interim diligenter instruant,

"ut deum agnoscant, & deinceps sapientiores sint, & melius "eis sit. Verùm (etenim forsan legendum) liberum hominem "illiteratum, pro bruto, & cephalo, & stulto reputamus." Quod si forsan aliquando legas apud aliquem historicum, Ethelwardum, seu ut habent S. Swithuni & Hidenses commentarij
(229) Egelwardum Aluredi filium natu minimum, "fuisse virum "literatissimum, aut literis apprimè instructum (quod potest "fieri)" hoc ne arguet Cantebrigiæ aut Oxonij (ut Rossus tuus scribit) fuisse eum eruditum? Asserus enim affirmat, eum & cœteros regios liberos, domi patris suæ cum alijs nobilium pueris fuisse educatos: & hunc secutus Florilegus, an. 871. scribit Eadwardum & Ethelwardum semper in curia regis fuisse literali scientia educatos. Postremo, cum Asserus de his quæ Aluredus fecerit monasterijs, ecclesijs, & seruis dei nominatim in Saxonia atque Mercia meminit, mirum quamobrem eadem opera scholæ quoque in Mercia non meminerit, si in ea Academiam Aluredus posuisset. Idem Rieuallensis de distributione facultatum Aluredi in scholas & scholasticos Oxonienses ne gry quidem, ut nec Ioannes Fordon Scotus in Scotichronico (sic enim vocat historiam suam Scoticam in libros decem et sex diuisam) etsi libro sexto scribat Aluredum sic in ecclesiasticos affectum fuisse, ut etiam turpitudines eorum vellet obuelare, nec crimina ad se iudicem referri: quicquid Ranulphus censuerit, qui largitatem Aluredi à Romanis scholis ad Oxonienses, & à scholasticis Saxonicis seu Anglicis Romæ, ad Oxonienses scholasticos in Anglia unus inter primos conuerterit. Qua prodita semel opinione, qui post eum insecuti sunt, eadem pari fide referunt, ijsdem eius vestigijs incedentes, & eisdem penè verbis usi, de fide & veritate rei parum solliciti. Ut neotericus etiam scriptor Nauclerus, alijque si qui sunt eiusmodi extranei scriptores, in 51. generationes, omnium gentium gesta ex his quos penes se habuit scriptoribus vix aut ne vixquidem adhibita ad res recte considerandas diligentia confertim cumulauit, & ad an. Dom.
(230) 1500. duxit, & in fine generationis vicesimæ quintæ, cum de Regibus Angliæ qui Caroli magni tempore floruerunt facit mentionem, vix eorum quenquam recto nomine appellat, ibidemque pari inscitia dum in mendacem aliquem rerum

Ranulphi errorem secuti multi.

nostrarum censorem incidisset, Oxoniense studium ab Aluredo Rege Ethelwolphi filio qui cum Patre Romæ fuit, institutum scripsit, ac inter res illius temporis memorandas retulit. Cui non magis fides adhibenda est quam in generatione Chronographiæ suæ vicesima, ubi Sicobertum ab Ethelberto primo Cantij Christiano Rege regni sui relictum hæredem, plurimaque alia fabulosa, dum omissa veritatis in perpendendis scriptoribus sedula indagatione, omnium rerum varietate plenam ac refertam Chronographiam quàm rectam atque simplicem conscribere maluit, perperam comminiscitur. Sic etiam Historia dicta Brutus, quam tu historiam regiam nominas (cuius initium est, de patre istius Bruti Historiæ videntur dissonare) quæ propemodum nihil aliud est quàm Ranulphi simia: ut et Monachus ille qui historiam Glastoniensem scripsit, & is qui marginalem notam apud Diuisiensem addidit, & chronicon Iorenallense, Caxtonus, Florilegus, Ranulphus, Fabianus, Hardingus, Henricus Marleburgensis, Polydorus, Baleus, Lelandus, Lilius, Volaterranus, Middendorpius, Iustus, & quotquot alij sunt eius generis. Proinde nihil miror, si Ranulphi, si Historiæ regiæ, si Florilegi, & huiusmodi ex vetustis recentium scriptorum authoritatem præponderare debere dicat & constituat: si Fabiani, Polydori, Lilij, Balei, Caxtoni, Lanqueti, & aliquot aliorum nouorum authoritatem in hac controuersia lubenter amplectatur Oxoniensis, qui cum hos omnes in medium attulerit, unum tantum Ranulphum authorem produxerit. Cuius authoritas quanta sit in hac causa, arbitror iam omnibus esse notum. Verùm si non ex eo uno ponderent (231) uniuersi, non mereretur tamen historiæ laudem, quæ ex nouis & recentibus, non autem à vetustis & primis rerum scriptoribus fidem esset allatura. Etenim si quis volet superiorum temporum omnia comprehendere, ex ipso fonte petat, unde ad alios riuus dimanauit. Quapropter neque ego certè usus essem recentium authoritate, nisi tibi in hac controuersia hos placere ex usu animaduertam, sic ut non alij æquè. Usus autem sum paucissimis, ut & impressis paucis, cæteris omnibus scriptis, quibus delector maximè, ut incorruptæ & venerandæ vetustatis exemplaribus. Atque hæc quidem causa est, quamobrem tam multi scriptores, primam institutionem scholæ

Historia regia.

Scriptores prælati ab Oxoniense.

Dolus posteriorum scriptorum.

Oxoniensis Aluredo ascribant. Inter quos Historicus Glastoniensis (non Gul. Malmesb. dico, qui de antiquitate Glastoniensis ecclesiæ fideliter scripsit) in gloriam Neoti abbatis sui nimium affectus, studio videtur omnia corrupisse. Siquidem quo loco de gestis Aluredi scribit, utitur primo ipsis verbis et sententijs, quas in antiqua Neoti vita (de qua prius) inuenit. Postea quæ eadem antiqua Neoti vita Romanæ scholæ tribuit, is ad Oxoniensem scholam transfert. Referam verba, ut fraudem detegam, & exemplo rem illustrem. "Rex Aluredus (inquit) "dei seruus, Neotum sæpius adijt, suisque nonnunquam "utebatur consilijs." Hactenus bona fide ex vita antiqua Neoti. Tum peruertit omnia, & addit ex Ranulpho. "Consilio "namque Neoti abbatis publicas scholas variarum artium apud "Oxoniam primus instituit." Dein apponit quæ ad sensum eorum faciunt, quæ à Ioanne Capgrauio, Simeone Dunelmensi, & cæteris iam ante commemoratis de schola Romana scribuntur, ad scholam Oxoniensem detorquens, in hunc modum. "Romamque legatos misit, obsecrans dominum Papam Marti-
(232) "num, ut Anglorum scholis eandem libertatem quam Romæ "habent dignaretur concedere": & quod à sanctissimo patre petijt, sine ulla cunctatione impetrauit. Quibus interpositis, postremo in loco subdit quæ Ranulphus præcedentibus annexuit, nimirum, & in multis articulis priuilegiari procurauit: confundens & quæ vetusti & bonæ fidei scriptores de schola Romana scripserunt, & quæ Ranulphus ex suo ad Oxoniensem scholam per vim iniuriamque detorsit, quæquè antiqua Neoti vita de Neoto tradidit: artibus usus & ille quoque quò Oxoniensem scholam ab Aluredo positam præter authoritatem constituat.

Non primo aut secundo regni Aluredi anno constitutum Oxon. Gymnasium. Aluredi tribulationes.

Quod qui dicunt primo aut summum secundo regni Aluredi anno factum, longè a scopo aberrant. Etenim his annis & insequentibus septem continuis, Aluredus cum hostibus pugnauit, ut Gul. Malmesb. author est: & per syluestria Sommersetensis pagi loca in magna tribulatione et angustia inquietam vitam ducebat, ut Asserus, an. 878. scribit. Cui vix erat quod esset, nisi quod à Paganis abstulerit, aut ipse piscando cœperit, aut à rusticis & eorum uxoribus in panificijs habuit, aut a Denewolpho suario, hospite suo (quem episcopum

postea Wintoniensem ipse fecit) accepit. Nolo hic inopiam obijcere, quò minus Oxoniensem scholam extruxerit, ut solet Oxoniensis Cantabro: nec quòd extorris, profugus, & inglorius à scriptoribus dicitur, ut alio loco diximus. Nec quòd anno decimo, postquàm nouem pugnasset cum Danis, captus sit, & in carcerem detrusus ab hostibus, in quo ad annum unum ante permansit (ut Io. Parisiensis natione Gallus in Historia sua, an. 872. refert) quàm sanctus Neotus (ut Asser verè anno, 878.) aut Sanctus Cuthbertus (ut Historicus Dunelmensis in gloriam patroni sui, Gul. Malmesb. lib. 2. de regibus secutus, & aliæ historiæ parum verè habent) meliora nunciarit. Ista (233) volo silentio præterire, ne in miserias boni principis insultare videar. Etenim miseret me afflicti hominis, & vehementi commiseratione humani casûs moueor. Ad hæc primis hisce annis cum iusto exercitu prælia octo (ut Asserus) nouem (ut Hen. Huntudonensis, Symeon Dunelmensis, & Florilegus scribunt) commisit cum Danis, ut ante est expositum, præter innumerabiles & quotidianas irruptiones, quas Aluredus cum suis contra Paganos magna contentione atque studio indefatigabiliter habuit, ut Florentius ait, & attritus tandem (ut eiusdem Florentij verbo utar) atque regno exutus, cogebatur in angustias Æthelingiæ insulæ (quæ hodie Athelnea, Atheney, et Ætheney dicitur, ac quinque passuum millibus Tauntona abest) confugere, & in ea ad annos tres, ut & Glestingiensibus paludibus quoque aliquamdiu (ut chronicon Dunelm. refert) extorris regno (ut Gul. Sommersetus lib. de Pont. tertio, & Io. Parisiensis an. 872. vocant) & inglorius latitare (ut Symeon scribit) spoliatus omnibus possessionibus & fortunis, ut Ailredus Rieuallensis vel ipso Aluredo conquerente tradit, nec terram habens, nec spem habendi, authore eo qui deflorationes Galfridi scripsit: quò minor occasio sit scholis variarum artium Oxoniæ illis diebus construendis. Verba Aluredi ad suos apud Rieuallensem, hæc sunt. "Non aliena petimus, sed "nostra repetimus: nostra nobis eripuerunt, nostra possident, "nostra luxuriosè consumunt, nostra Idolorum suorum "sacrificijs expendunt." At si suffecisset ille scholæ Oxoniensi construendæ & alendæ, non tamen Oxonij potuisse aut voluisse credendum est. Oxonium enim in regno Aluredi

Æthelingia Aluredi latibulum.

non fuit, sed regno Merciorum per ea tempora. Quod ut rationi consonum non est eum voluisse scholas fundare, ita si
(234) vel maximè vellet, non potuisse tamen viuente & imperante adhuc Burrhedo (quem Asserus Burghredum vocat) Merciorum rege, qui expulsus regno à Danis est non ante annum Dom. 874. postquam annos regnasset 22. teste Henr. Huntudon. lib. 5. & Assero de gestis Aluredi, an. 874. an. 4. videlicet regni Aluredi regis, prout antiquus etiam Genealogiæ principum Brit. & Sax. liber refert, qui ita cum Florentio Wigorniensi consentit, ut si ab eo natus esset, Burrhedus (inquit) "an. 4. Ætheldredi expulsus à regno, Romam abijt, ubi non "diu viuens defunctus est," & in schola Saxonum in ecclesia beatæ Mariæ sepultus requiescit. Hæc eadem verba propemodum habet & Asserus an. 874. "Dein Genealogiæ scriptor "addit. Pagani quoque post eius expulsionem totum "Merciorum regnum suo dominio subdiderunt. Et rursus "idem. Pagani eodem anno quo Burrhedus expulsus regno "est, Ceolpho eius ministro (insipienti addit Asserus, & "Ceolwulfe appellat) regnum Merciorum custodiendum ad "tempus commisere. Verùm triennij tempore completo, "partem illius inter se diuiserunt, partem autem illi dedere, "& eum regnare permisere, qui ultimus regum Merciorum "extitit. Post cuius mortem, Westsaxonum rex Aluredus, "ut exercitum Paganorum Danorum suo de regno expelleret, "strenuitate sua Londoniam cum adiacentibus terris recupe-"rauit, & partem regni Merciorum, quam Ceolphus habuit, "acquisiuit. Non absimilia scribit, & Ranulphus, lib. 6. Hoc "anno (inquit) Dani Lindeseiam deserentes, venerunt ad "Rependon, ubi expulso rege Merciorum Burdredo, regnum "illud tradiderunt cuidam Colwlfo (Ceolwulfo scribendum) "Burdredi ministro, eo pacto ut quando vellent, illud reacci-"perent. Verùm triennio elapso partem regni illius inter se
(235) "diuiserunt, partem Colwlfo reliquerunt, qui etiam ultimus "rex Merciorum fuit." In qua re ideo Cestrensi credendum est, quòd antiquos scriptores eius rei authores habeat. Hanc diuisionem factam quidem anno sexto regni Aluredi, & an. salutis 877. Henr. Huntudon. lib. 5. author est: autumnali verò tempore, referunt historiæ antiquæ Saxonicæ in hunc

Ceolwulfus.

modum. ⁊ ða on heɴfeɴce ȝeforɴ fe heɴe on Mýrcna lanð. ⁊ hiᴄ ȝeðælðon ſum. ⁊ ſum ceolpulfe fealðon. Hoc est, & tum in autumnali tempore profectus est exercitus in Merciam, & partem inter se diuiserunt, & partem Ceolwulfo dederunt. Imo si quid credendum sit historiæ Buriensi, quam tu regiam vocas, Dani musis formandis parum propitij, Oxoniam etiam anno regni Aluredi 22. occuparunt. Hoc an. (inquit) rex Aluredus fugauit Danos de Cantio, de Oxonia, de Chichester. Erat iste an. 894. ex quo Christus natus est, teste Ranulpho, cuius verba Buriensis iste refert. Quod miror Oxoniensem non aduertisse, maximè in historia sibi familiari, & penè sola: quamque regio nomine dignam censeat, cum vix monachi authoris appellationem liber mereatur. Etenim omnia aliena sunt, nec quicquam suum, præterquam pecularia quædam ad monasterium Sancti Edmundi pertinentia. Quibus omnibus si quis animum adhibeat, facile intelliget, non primo aut summum secundo regni sui animo ne quarto aut septimo quidem scholam Oxoniensem Aluredum posuisse, si omnino posuit: maximè, quòd viuentibus adhuc fratribus natu maioribus (is enim natu minimus erat) rex non fuit Aluredus, sed secundarius, ut Asserus & cœteri scriptores antiqui nominant, quem Brutus & vetusti authores Anglici Dolphinum vocant, ut hodie Gallia regis sui filium natu maximum. Nec regnum Merciorum regnum ex se esse desijt ante expletum an. Dom. 875. minimum, qui annus regni Aluredi quartus fuit. Nam is (236) regnare cœpit an. Dom. 871, uti Asserus eius rei scientissimus author tradidit. Quo tamen an. 875. statim non coniungebatur occidentalium Saxonum regno, nisi nomine tenus. Siquidem Ethelredus Merciam & Londinum (præcipuam Merciorum urbem) genero suo Etheredo commisit, qui ea ad Edwardi hæredis Etheredi tempus retinuit. Quo mortuo, Edwardus regno suo Westsaxonico Merciam annexuit ut Gul. Malmesb. lib. 5. scribit. Sic tamen ut retentis sibi Londino et Oxonio reliquum sorori Elfledæ Etheredi uxori, durante vita non sustulerit, quæ ad annos. 8. post mariti mortem Merciam magna laude gubernauit. Unde illud de Elfleda apud Henr. Marleburgensem.

Historia regia.

Dolphinus.

Elfleda.

Fecit natura puellam,
Sed probitas fecit nomen habere viri.

Istis subscribit & Symeon Dunelmensis, qui Londinum & Oxonium, cæterumque Merciorum regnum, non ante occidentalium Saxonum regno iuncta, quam Edwardus rex regnare cœperit, neque tum quidem primo quoque tempore, nec antequam Egelfleda (quam Ingulphus, an. 884. Æthelfledam vocat) Etheredi uxor & Aluredi filia è vita decessit. An. enim 912. sic Dunelmensis scribit. "Eximiæ vir probitatis "dux & Patricius, dominus & subregulus Merciorum Ethe- "redus, post nonnulla quæ egerit bona decessit. Post cuius "mortem uxor eius Egelfleda regis Aluredi filia, regnum "Merciorum, exceptis Londonia & Oxenfordia, quas suus "germanus rex Edwardus sibi retinuit, strenuissimè annis "octo tenuit." Prætereo quæ in Bathoniensi chronica et Memoriali historiarum lego in Athelstano de hac re: Athelstanum nimirum nepotem Ælfredi, anno 926. totius Angliæ monarchiam suscepisse, solumque absque aliqua aliorum (237) conditione super totam Angliam regnauisse, quod Aluredus & Edwardus propter Danorum irruptiones & inuasiones facere penitus non præualebant. Sunt tamen ex scriptoribus, ut Gul Malmesb. & Io. Fabianus parte 6. tit. 184. qui dicant Aluredum fuisse primum totius Angliæ Monarcham: ut & Ailredus Rieuallensis, postquam Godwinus regni socius vita functus est. Quod ideo scriptum esse chronicon Eboracense tradit, quòd omnium regum qui à Romana sede unctus in regem est, primus extitit. A Leone enim pontifice Ro. eius nominis quarto Romæ ungebatur in regem, anno à Christi natiuitate 853. Referam verba chronici. "Hic (Aluredus) "fuit primus rex in Anglia qui fuit unctus, & accepit coronam "de Papa Leone." Propter hoc dicitur secundùm chronicas Anglorum, primus Monarcha, ut superius est notatum. Quod certe verius existimo, etsi legam in libro de Concordantijs chronicantium sub litera M. secunda monarchæ ratione Aluredum imperasse. In eo enim scribitur primos monarchas Anglorum tripliciter dici secundùm chronicantes, ut eius verbis utar. "Nam primo modo, Anglorum monarcha primus dicitur, "qui Angliam in septem regna diuisa, sub unius imperium "redegit reges tamen sub se regnare permisit, & tributa "soluere coegit: ut Egbirtus seu Egbertus. Secundò, qui

Primus Angliæ Monarcha, referente id etiam Petro de Ickham.

Triplex Monarchiæ ratio.

" non solùm alia regna conquisiuit, verùm etiam ut reges sub
" se dominentur renuit, regna sic conquisita in comitatus
" diuidens: quo modo Aluredus Egbirti regis nepos, primus
" monarcha dicitur. Tertio modo primus monarcha nominatur,
" qui non terram solam, sed etiam mare circumfluum suo
" dominio adiecerit, ut pacem omni ex parte retineret: qua
" ratione Edgarus, rex pacificus, Edwardi senioris nepos, &
" inclyti principis Aluredi pronepos, primus monarcha nomi-
" natus est." Hæc etsi commodè libri de concordantijs (238)
chronicantium author distinxit, tamen exempli gratia Aluredum potiùs, quàm rei gestæ fidei causa introduxisse videtur, si Historiam Bathoniensem respicias, ut certè par est propter eas quas adducit rationes de Danorum bellis et irruptionibus. Geruasius etiam in mappa mundi de Aluredo sic scribit. "Rex
" Aluredus neminem illiteratum in sua curia præponere voluit:
" & ideo se dicebat ijs ex animo intendere, quia ecclesiæ cum
" bibliothecis suis a Danis combustæ fuerunt, & propterea in
" tota insula studium literarum abolitum est," quòd quisquis magis vereretur capitis periculum, quàm sequeretur librorum exercitium. Quod si primum monarcham omnino fuisse contendas Aluredum, non ante tamen an. Dom. 886. ut ait Matth. Westm. in Flor. histor. eodem anno monarcha fuit: nec omnibus regni partibus, sed illis tantùm quas non occupauerant Dani. Dani autem Merciam, ut antè dixi, tenuerunt, quam eis eripuit Edwardus non Aluredus, ut in eodem Matthæo. an. 907. manifestum est. Etenim cum in legibus dicat Ælfredus, se Westsaxonum regem condidisse has aut illas leges, nunquam tamen dicit, se Merciorum regem tulisse leges: quod certè in titulo regni sui non omisisset, si Merciorum rex extitisset. In titulis enim explicandis, curiosissimi reges sunt. At si esset rex, non tamen primo quoque tempore. Nam Dani in Merciam hostiliter sunt ingressi (eodem Florilego authore) anno salutis, 911. mortuo iam Aluredo, & nullo loco paci atque studijs ponendis Oxoniæ relicto. Ex his ergo sequitur, neque per primos regni Aluredi annos, ut nec per postremos etiam, Oxoniensem Academiam ab Aluredo constitutam: nec hortante Neoto id factum, nec primo aut summum secundo an. rem gestam, ut Rossus in

(239) Academijs, & tu ex Rosso iudicatis: contra certè scribens quam Georgius Lilius in tabulis uniuersalibus sua manuscriptis, atque chronicis existimat, in quibus Polydorum secutus, tradidit an. dom. 895. Oxoniense Gymnasium positum, & an. regni Aluredi, 24. ea propemodum ætate qua expirauit: & contra quàm tuus ille censuit qui an. salutis, 885. Grammaticalem scholam Oxonij ab Aluredo positam astruit, & Lanqueti chronico supplementum addidit: contraque quàm hi censuerunt scriptores, qui monumentis suis reliquerunt, Martinum P. R. non nisi an. salutis 882. authoritatem concessisse Aluredo construendi scholam Oxoniensem, post annos undecim, hoc est, quam regnare cœpit. Assero enim authore regnum inchoauit an. salutis 871. Si quid tamen gestum sit & excitatum, tempore pacis gestum & excitatum est. "Nam "authore Ailredo Rieuallensi, in diebus pacis non torpuit "otio, sed legere & scribere, & sacras apices (refero Rieual- "lensis verba) in linguam Anglicam vetere laborabat, leges "christianissimas & scripsit & promulgauit: in restaurandis "ecclesijs quas impia manus Danorum euerterat, in reparandis, "ditandis, ornandisque monasterijs desudabat: inter quæ "duo nobilissima condidit." Hæc cum Aluredum gessisse Rieuallensis scribat, quem ad Henricum Neustriæ ducem, postea Angliæ regem, omnibus pietatis laudibus studuit commendare, quòd ab eo genus duxisse vellet ostendere, tamen de scholis Oxoniensibus præcipua laudis gloria, ab Aluredo fundatis, de fortunis eius scholasticis Oxoniensibus distributis, ne verbum quidem, ut nec apud alium vetustorum scriptorum quenquam ante Ranulphum Cestrensem quòd sciam, qui nulla sanè antiquorum authoritate ista scribit. Itaque recentium scriptorum fraude atque vitio videtur hoc initum, sed insequentium negligentia confirmatum. In qua ne Cautio.
(240) nos quoque atque posteri (nam maneat quoque nostros ea cura nepotes) in utramque aurem dormientes persistamus, diligenter circumspiciendum néue quid temerè credamus (quod neruos atque artus sapientiæ esse M. Cic. docet) attendendum. Sunt enim qui tendunt insidias, & præteritis suis dolis fidem facere futuris historijs, nec dum ex toto æditis, student: suamque sententiam aliorum nomine & authoritate munitam, quasi ab

antiquitate natam populo obtrudunt. Præscribunt enim (quod compertum habeo) vulgaribus historicis Anglicè scribentibus, qui ex alieno iudicio toti pendent, ut in Rapsodijs suis, & consarcinatis centonibus, de antiquitate Oxoniensi sic pronuncient. Aluredus an. Christi, 872. consilio pij viri & eruditi Monachi Neoti, aliorumque doctorum virorum eius ætatis, Oxoniensem Academiam fundauit: "& libertatibus multis, "priuilegijsque commodis & præclaris communiuit. Historiola "tamen eius, Academiæ, antiquiorem multò videtur indicare, "atque ad Græcos quosdam Philosophos, qui in Insulam hanc "cum Bruto alijsque Troianis venerant, originem referre. "Qui ut postea loco quodam non longè Oxonia posito, "corruptè Crekelade pro Grækelade appellato, sedes suas "posuerunt, ita postea amœnitate loci allecti, eò soli commi-"grarunt, ubi nunc Oxonium est, ibíque ingenuas artes "docuerunt. Hanc scholam bellis tandem ciuilibus tempor-"úmque vicissitudine fractam & concussam, atque ad extremas "ruinas perductam, Aluredus velut secundus fundator, in "pristinum statum, ut non nemo ait, reuocauit. Qui præter "multa à se præclare gesta ad alendas augendásque bonas "literas, eò loci collegium magnæ uniuersitatis. Aulæ nomine, "nunc uniuersitatis collegij appellatione construxit, & in ea "magistri nomine gubernatorem, & 78. sociorum numerum "instituit, ex quibus 26. theologi 26. philosophi, & totidem (241) "grammatici erant. Ad quem numerum alendum, quantum "necessitatibus commodè inseruire posset, è fisco regio ab "hæredibus & successoribus suis in æternitatem numerari "iussit. Quod, ut vetusta collegij monumenta testantur, non "ante defecit, quàm regnum susceperat Gul. Neustrius, qui "scholasticis offensus, eis primus id subtraxerit." Hæc Anglicis historijs ab Oxoniensi sua censura eas perstringente dolo commissa, & à me latina facta, quemadmodum cum historiola conueniant, ex collatione facilè intelliges. Etenim neque Crekelado Oxonium translatos Græcos docet, nec Oxonij docuisse tradit historiola, quam saltem ante assertionem nobis proposuit Oxoniensis. Quod si in reliqua historiola id contineretur, Oxoniensem non dissimulaturum, aut silentio præteriturum, quòd in rem suam fuisset ut ille quidem

Oxoniensis commenta sub persona aliena.

Examinatio commenti.

existimat, affirmauerim. Sed demus ita esse, quod tamen Oxoniensis in commentarijs negat, Lelandus ait. At per quem & quo tempore dicat velim. Lelandus de translationis authore atque tempore silentium esse ingens in historiola dicit: id quod etiam Oxoniensis confirmat in commentarijs. Esto tamen per Aluredum translatos, ut Cantebrigienses commentarij tradunt, quos ut vanos Oxoniensis spernit. An antiquiorem ergo statuet Aluredo Oxoniensem Academiam? Alius certè quàm Oxoniensis non faceret, scio. Etenim antiquitas inde incipere debet, unde rei est initium. Initium autem scholæ Oxoniensis tum erat, cum primum Oxonium Græci venerant, & Criclade esse desierunt: sic ut finis unius initium esset alterius. At id initium cum ab Aluredo inceperat, (sic enim positum iam est argumenti causa, quòd alium authorem nullum habeas) quomodo potest Oxoniensis schola Aluredo esse antiquior? Neque enim Oxoniense Gymnasium
(242) ideo antiquius est, quod Græci, qui longè ante Cricladi erant, iam Oxonium sunt translati. Nam ea, speciei gentis & scholæ Cricladensis continuatio & antiquitas est, non Oxoniensis Gymnasij. Quamdiu enim Cricladi moram fecerant, tamdiu antiquitas Cricladensis producebatur. Ubi autem Oxonij esse cœperunt, non amplius Cricladensis est antiquitas, sed Oxoniensis scholæ initium existimandum est. Ut non addam Lelandum scribere fabulam esse, Cricladam Græcanicis scholis fuisse insignem, ut alio loco diximus. Quod eo probabilius est, quia à Cantebrigiensibus, non à Græcis sumpsit initium, ut iam ante ex Diuisiensi ostendimus. Quo fit etiam ut Cantebrigiensis Academia etiam Cricladensi multò sit antiquior. Quod autem sequitur de reparatis per Aluredum scholis, ut non nemo ait, suum id est Oxoniensis figmentum. Ob quam causam fraudulenter addidit, ut non nemo ait: non alios, sed se intelligens. Quæ verba etsi Latinè ad plures referri possunt, Anglicè tamen, say summe, ad singularem accommodare solent: ea est hominis fraus insignis. Prætereo quemadmodum in eisdem historijs vulgaribus Oxoniensis videtur indicare ex istis verbis, eo soli ubi iam Oxonium est, philosophos instituisse scholas suas antequam urbs conderetur, in solo seu terra ubi nunc urbs Oxonium est. Historiola

Cantebrig. Academ. Cricladensi antiquior.

Ut non sibi constat Oxon.

tamen Oxoniensis urbem ibi fuisse prius docet Bellositi nomine. Transeo quoque quæ in eandem historiam, & eam alienam suo sensu infarciat: philosophos Græcos amœnitate loci allectos, eo soli, id est eo terræ loci commigrasse, quo nunc est Oxonium: docens præter authoritatem historiolæ suæ, Cricladenses philosophos Oxoniensis scholæ fuisse authores, cum ad locum studij Saxonas Bellositum elegisse historiola dicat: ut alio loco explicuimus. Atque hæc quidem paucis. Cætera quia non in historiola sed in fenestris (ut ait) vitreis Sarisburiæ, atque ut audio, domi suæ, quæ vetera forsan collegij monumenta sunt, ut non magnopere urgentia antiqui- (243)
tatem maiorem Oxoniensis quàm Cantebrigiensis Academiæ, mitto. Nam plura de historiolæ vanitate, & Oxoniensis in hanc commenti supra diximus, ut non sit opus hic plura commentari. Hoc tantùm addam, Oxoniensem in assertione sua offensionis Gulielmi Normanni duas causas afferre: aut quòd scholastici ciuium partes secuti sunt resistendo, aut quòd Anglicam linguam (quam Normannus extinctam voluit) conseruarunt. Sed hæ an aliquæ causæ esse possint, videat Oxoniensis. Quibus quidem tam imprudenter & imperitè commemorandis assertor iste pessimè consuluit eius Academiæ quam illustrare voluit, dignitati, atque famæ. Cum enim per ea tempora scholæ erant Oxoniæ nullæ, quomodo ciuium partes sequi potuerunt scholastici? quomodo studuerunt linguam Anglicam conseruare? Nam in Bostono Buriensi lego Heraldum primum, qui regnare cœpit, an. salutis 1013. subuertisse scholas vestras, nec ante restitutas esse quam regnaret Stephanus, idque à doctiss. quodam viro Roberto Pullino, qui floruit circa an. Dom. 1146. & omnibus modis egit aduocando, pellicendo, prælegendo, scribendo, persuadendo, docendo, exponendo, & omnia humanitatis officia scientijs promouendis præstando, ut scholastici ex omnibus regni partibus Oxonium confluant. Itaque iniuriam facere videtur Normanno Oxoniensis, qui sublati scholasticis nummi, & imminuti census crimen, easque offensionis causas obijcit: cum hæc in eum verius ciues quàm scholastici dicerent. Etenim de urbis muro obuertens quidam eas corporis partes denudatas quæ verecundè non possunt nominari, oppedebat

Causæ offensionis Gul. Normanni.

Rob. Pullinus restituit scholas Oxonienses.

Pudendum facinus.

Normannis in obsidione positis. Qua de causa indignatus rex, mox irrupit et castigauit. Hinc ciuibus offensio, non
(244) scholasticis (ut quibus per ea tempora Gymnasium non in urbe, sed in vicino agro fuit, si tunc temporis uspiam fuit). De qua offensione qui plura velit, Matth. Parisij hist. maiorem, an. Dom. 1067. legat. Nam plura non sinit verecundia mea explicare. Ad hæc, dicat Oxoniensis quemadmodum Ælfredus constituere potuisset successoribus suis Angliæ regibus, ut uniuersitatis Oxoniensis Aulæ penderent in annos quò viueret, cum ex his quos ante dixi historicis, atque ex præfatione etiam in leges Ælfredi constet, Aluredum extitisse tantum Occidentalium Saxonum regem, nec totius Angliæ imperio potitum esse, sic ut successoribus suis totius Angliæ regibus illud iniungere potuisset. In qua præfatione sic Ælfredus scribit. Ic ða Ælfred Þeſtseaxna cýning, id est, ego Ælfredus Westsaxonum rex. Si ergo Westsaxonum regibus tantùm id commissum dixisset Oxoniensis, probabilius certè dixisset, neutiquàm tamen verè. Etenim luculenter satis ante ostendimus, Ælfredum uniuersitatis Aulæ, aut Oxoniensis Academiæ minime fuisse authorem aut reparatorem, sed Romanam scholam (quæ diuæ virgini dicata est) beneficijs tantùm affecisse, et in Aula regia domi suæ scholam duntaxat instituisse. Apponerem & hoc quoque nisi longum esset, quî fieri posset, ut cum Oxoniensis Academia principio ab urbe fuit separata, atque extra urbis muros (non Cricladi longius dissiti uti quidam somniant) posita, ut uniuersitatis Aula (quæ eius Gymnasij primordia (ut ante Oxon.) erat) in urbem in qua iam est & olim fundata fuit, insiliret? Tradunt enim Hidenses commentarij, uniuersitatem Oxoniensem fuisse quondam extra portam eius urbis borealem, fuisseque præcipuam ecclesiam totius Cleri, sancti Ægidij ecclesiam extra eandem portam: cum verò comment. illa scriberentur intra urbis muros fuisse Academiam, & primariam cleri ecclesiam
(245) fuisse S. Mariæ ecclesiam intra septa eius urbis positam. Quæ Gymnasij translatio facta est, an. regni regis Edwardi tertij post conquestum Angliæ 28. & an. dominicæ incarnationis, 1354. Ex quo & illud quoque scire licet, quàm sit inanis atque friuola ratio ista Oxoniensium, qui ferunt longè

antiquissimam esse suam Academiam quòd olim non in urbe, sed in finitimo campo ea fuit. Nescientes illud suum antiquissimum (ut vocant) Gymnasium, per Aluredum aut Archidiaconum Dunelmensem (ut scribunt) fundatum, & vicino agro positum, in ciuili bello et discordia ciuium atque rusticorum irruentium in scholasticos in supplicationibus an. ab orbe redempto 1354. (de quo libro primo egimus) fauore & decreto eius temporis principis in urbem fuisse translatum (uti ijdem Hidenses commentarij referunt) tum ut scholastici muro vallati tutiores sint à rusticis, tum ut ijdem in perpetratæ cædis atque sceleris supplicium, urbanis imperarent: ac non propter vetustatis & longinqui temporis ante Aluredum edacitatem esse consumptum, ac dein in urbe, Aluredi aut Dunelm. ætate renouatum. Itaque hactenus ostendimus Oxoniensis scholæ authorem Aluredum non fuisse, quod ipse quoque asseris in principio comment. tuorum: nec Academiam anno regni Aluredi primo aut secundo, aut uniuersitatis aulam positam fuisse. Atque hoc eo magis, quòd in hac re sibi non constet Oxoniensis. Etenim alicubi dicit Aluredum construxisse uniuersitatis Aulam, alicubi ait, sunt qui putent ex tribus collegijs, uniuersitatis Aulam Theologorum fuisse cœnobium: & rursum alio loco, ferunt illum tria apud nos collegia construxisse. Dedaleo planè opere quasi hoc ex vulgo susceperit, non ex vetustis collegij monumentis, ut ille ait, acceperit: immemor quid prius affirmauerit. Quod si verum sit, non est cur succenseat; si non sit, est ut verbis (246) utatur certioribus, quibus animi sui sensum constantius explicet. Equidem maiorem fidem vulgo adhibuisse Oxoniensem existimo quàm Rousso & præiudicata vulgi opinione, non causæ integritate ad veritatem persuaderi. Nam si Roussum prælegisset, aliquem suæ sententiæ authorem præter vulgus habuisset, nec opus fuisset ad vulgus, incertum vanumque authorem, confugere. Is enim in historia sua tres Aulas Aluredum posuisse dicit S. Trinitatis nomine. Earum loca designat, apponit tempora, vicos notat, nomina adhibet, professionem aperit, scholasticorum numerum in singulis Aulis 26. tradit, & cœteras circumstantias non omittit, quasi certa res esset, cum sit tamen vanissima. Rationes ante posui,

Inconstantia Oxoniensis de uniuersitatis Aula.

cum Aluredum Academiam vestram non struxisse dixi. Sed in hac causæ vanitate nihil miror Oxoniensem non constare sibi, cum & collegæ, antecessores sui, & collegiorum Oxoniensium chronographici etiam, de fundatione magnæ illius Aulæ & ab eo sanè dissentiant, & inter se quoque, ut non æquè Philosophi aut horologia. Nam Leonardus Huchenson, nuper Aulæ eius magister, Hugo Huchenson, Georgius Ellyson, Edmundus Thomson, & Christoferus Richardson, cum aliquot alijs eius Aulæ socijs, in scriptis significarunt delegatis regijs in visitationibus, magnam Aulam uniuersitatis Oxoniensis fuisse ex fundatione regis Ælredi an. dom. 800. ut patet (uti dicunt) ex antiquo scripto. Hæc eorum verba sunt. Quod si demus, fundatum fuisse an. 49. antequam natus Aluredus est, concedendum est. Nam Asserus de gestis Aluredi, natum eum scribit an. dom. 849. Ijdem, et qui ante hos collegæ erant, etsi ad Aluredum authorem sua referant, insignia tamen regis Edmundi ferrei lateris (qui Aluredo
(247) posterior erat) præferunt atque gestant, quasi hunc authorem, non illum habuissent. In Epitome quoque Chronographica Collegiorum Oxon. (sic enim vocat qui scripsit) ab Oxoniensi quodam conscripta tum, cum præsens *Elizabeth* regina fuit, annis ab hinc septem, omni populo diuulgatum est, Collegium uniuersitatis cœpisse sub Aluredo per dominum Gul. Archidiaconum Dunelm. an. 873. Verùm is, ut pace eius dixerim, rei historicæ omnino rudis & ignarus est, quisquis fuit ille scriptorum. Nam si vel unum proferre mihi poterit archidiaconum Gulielmi nomine ante Edwardum sanctum, unum episcopum aut abbatem, unum Ducem aut equitem, concedam illi facile quod affirmat. Nam diligentissimè obseruaui & in serie Episcoporum omnium seu catalogis, in testimonijs episcoporum, abbatum, ducum atque militum in chartis regum antiquorum, nullum nominatum Gulielmum Robertum, Thomam aut Ioannem, ante Edwardum sanctum. Nam ista nomina apud nos merè sunt Normannica : cœtera autem ante Edwardum sanctum, merè Britannica aut Saxonica. Ad hæc ex Archiepiscopis nemo fuit qui cum alio conueniebat nomine, ante Hubertum Cantuariensem archiepiscopum, qui consecratus est, anno Dom. 1193. ab Augustino quadragesimus tertius

De nominibus proprijs Anglorum ante S. Edwardum.

Archiepiscopus, id quod Radulphus de Diceto diligenter cum admiratione aduertit in lib. Chronicorum. Primum Robertum, in sedem Archiepiscopalem Cantuariensis ecclesiæ: primum Gulielmum & Robertum, in Episcopatum Londinensem introduxit Edwardus Sanctus. In cuius tempore, & non ante Lanfrancum Cantuariensem archiepiscopum, qui consecratus est anno salutis, 1070. nullus fuit Cantuar. ecclesiæ Archidiaconus. Exercuit enim officium eius Episcopus S. Martini Cantuariæ, ut ex codice Archidiaconali ecclesiæ Cantuariensis intellexi. At si in sede archiepiscopali Cantuar. & primatu totius Angliæ archidiaconus erat nullus ante (248) Lanfrancum in Dunelmensi, episcopatu suffraganeo, fuisse archidiaconum credendum est? Itaque cautius tu quidem (mi Oxoniensis) qui non Ælfredi ætate ut Chronographus, sed Henrici 3. non fundatorem ut ille, sed benefactorem tantùm fuisse Gulielmum Archidiaconum Dunel. scribis. Sic enim facis, ne recentior quam constituis, Uniuersitatis Aula videatur. Hocque miris agis modis atque artificijs more tuo (sed an iustis nescio) forsan ut tenebras nobis offundas, animosque auoces à vero Aulæ vestræ conditore. Etenim cum de Richardo Aungeruille episcopo Dunelmensi sermonem faceres, mutata persona, de Gulielmo Archidiacono Dunelmensi scribis: verbis tamen Richardum innuis. Nam ipsissima Io. Balei (in quo multus esse videris) verba de Richardo Aungeruille, ex libris de scriptoribus Britannicis cent. 5. tit. 69. imitaris, atque ad Gul. Archidiaconum Dunelmensem detorques. Hunc enim (quem Benefactorem vestrum, atque sub Henrico tertio vixisse ais) tu eximium literarum ac literatorum per ea tempora Mecœnatem scribis. Baleus autem, Richardum illum (qui regnante Edwardo tertio floruit) literarum ac literatorum fautorem ea ætate maximum fuisse dicit, & Mecœnatem quoque vocat. In qua re non videris mihi ἀντιπελαργεῖν (mi Oxoniensis) neque dissimulatione tantæ personæ tamque benemeritæ ita esse gratus, ut videri cupis. Fundauit enim Richardus ille Aulam siue Domum Oxoniæ, in perpetuam elemosynam, ut in Philobiblo suo scribit, inter an. dom. 1333. quo consecratus est, authore Adamo Muremuthensi in supplemento Florilegi, & an. salutis, 1344. quo

Ante Lanfrancum nullus Archidiaconus Cantuariæ.

condita charta ordinationis eius fuit: cuius exemplar unà cum philobiblo diligenter asseruo integra, nulla ex parte vitiata aut rasa, antiquaque litera scripta. Quorum si ingenuus Lector
(249) esse velles, forsan de magnæ Uniuersitatis Aulæ fundatore aliter quam nunc sentires atque scriberes. Eam non solum redditibus necessarijs in commodum suorum scholasticorum victum dotauit, verùm etiam libris utilissimis studio (quos maxima cura undique conquisiuerat) in communem usum totius uniuersitatis, atque omnium omnis generis in ea studiosorum, siue sæculares illi siue regulares fuerint, (quos in hoc fauore ad paria duxit, ut eius more loquar) multò magis: sic ut in ea tanquam in communi Bibliotheca conseruentur libri per quinque scholasticos, quos eius Aulæ magister assignaret: ut ipse in eodem philobiblo meminit. Quæ Aula an uniuersitatis Aula sit, atque ea de causa uniuersitatis Aula dicta fuerit, ipse cogita. Dunelmense collegium ea non fuit. Nam extra urbis muros super Candyche constitutum id erat: ut ex eius monumentis certò didici. At si verum sit uniuersitatis Aulam Richardum posuisse, quomodo verum esse poterit Edmundum Abyndonensem Cantuariæ quondam Archiepiscopum, ex ea Aula prodijsse, cum centum ante annos vixit quàm condita ea Aula fuit. Sed eo iure tuo eum vendicabis, quo Ridleium & Craifordum (de quibus antè diximus) vendicabas. Erat Richardus ille, si nescis, Buriæ Sancti Edmundi in Suffolcia natus, Dunelmensis ecclesiæ primùm Monachus, (authore Adamo Murymuthensi, anno. 1333.) dein Episcopus: homo infiniti studij in bonos libros: (ut est hodie Reuerendissimus Matthæus Cantuariensis Archiepiscopus, qui feruet amore habendi vetustos libros, cuius generis consecutus est multos) quos qui attulerit, gratior illi extitit, quàm si generosos equos (quos palaphrenos vocant) contulisset, ut ipse de se scribit. Quo nomine atque studio, libro suo inscriptionem fecit, philo-
(250) biblon, græco vocabulo; quem absoluit in Manerio suo de Aukelande, 14. Ianuarij, an. dom. 1344. ætatis suæ 58. precisè completo, ut eius verbis utar, & anno pontificatus sui undecimo. Vixit sub Edwardo 3. vir legationibus multis clarus, Cancellarij Thesaurarijque regni munijs publicis nobilis, & Aulicæ vitæ officijs certè insignis, cuius liber orditur à charta ad scholasticos

De hoc Richardo Ed. 3. Cancellario scribit Io. de Tritenhem fol. 135. et scribit philobiblon esse impressum.

suos in hunc modum. Uniuersis Christi fidelibus ad quos præsens scriptum peruenerit, Richardus de Bury miseratione diuina Dunelmensis episcopus, salutem in domino sempiternam. Quam chartam mox libri philobibli caput primum sequitur in hæc verba. Thesaurus desiderabilis sapientiæ & scientiæ, quem omnes homines per instinctum naturæ desiderant, cunctas mundi transcendit diuitias, &c. Obijt hic Rich. de Bury episcopus Dunelmensis, an. 1345. cui successit Thomas de Hatfield secretarius regis, quem proceres respuerunt, papa verò instinctu regis, non inuitus hanc peticionem ei concessit, etsi Cardinalibus quibusdam calumniantibus dictum Thomam fore leuem & laicum, quibus sic respondit. Verè ait, si rex hac vice supplicasset pro asino, obtinuisset. Sed de hac Richardi Aula, alijsque Oxoniensis viri commentis, aliàs forsan, si occasio dabitur, dicam latius, cunctaque resignabo prouocatus. Nam longus essem, si omnes de Oxoniensis Academiæ & magnæ Aulæ uniuersitatis fundatione vanitates persequerer. Bene multæ enim sunt, & ante prosecutus sum abundè: ut non sit opus hic iam repetere. Sequuntur priuilegia quæ ab Aluredo data scribit Ranulph. & multiplicitate cæteris omnibus Gymnasijs Latinis præstare, historiola affirmat. In qua re exponenda, spero me nec vestra infirmaturum, nec cuiquam ansam præbiturum vestra infringendi aut labefactandi priuilegia, consuetudines, atque indulta quibus iam fruimini. Non enim de præsentibus, sed præteritis sum (251) dicturus, quæ aut ab Aluredo concessa dicuntur, aut conditoris vestræ historiolæ tempore existebant. Nam de his quæ vobis & oppidanis ob discordias sustulit, posteaque indulgentia sua vobis solis restituit Edw. 3. per rescriptum suum datum Westm. 20. Maij, an. regni sui in Anglia 39. in Francia verò 16. an. circiter sal. 1355. cum vos ab oppidanis ac rusticis oppressos & fugatos sub sua protectione ad uniuersitatem vestram reuocaret, quod erat ea sicut ficus fatua sine fructu (ut rescripti verbis utar) nihil dico. De his tantùm dicam quæ erant ante an. gratiæ, 1284. regnique Edw. 1. 14. Fidem ex vestris petam archiuis, in quibus puto vos conquieturos quòd in ijs ea recondita existimem, si qua ratio memoriæ conseruandæ maioribus vestris fuit. Fuit autem ut ex tabularijs Rob. de

Will. Malmesbury.

De priuilegiis Oxoniensibus.

Restituta priuilegia.

Paterna, et ex registris, circa an. 10. Ed. 4. perspicimus. Et esse deinceps magis magísque debet non modò vobis, sed & Cantebrigiensibus, et constituendus mercede notarius publicus, qui res gestas quotannis in registrum (ut vocant) referat, ut Parisienses faciunt, utque apud vosipsos statutum quondam fuit, assignatis 4. annuis marcis ei qui Acad. vestræ acta, sermonésque maximè examinatorios in eadem habitos conscriberet. Iam enim usus docet quantùm Annales prosint, fidáque veterum rerum conseruatio, quantumque obsit incuria. Ac ut tandem ordiamur, extat una atque altera Ioh. Peckham Cantuar. olim Archiep. (cuius commemorationem eò magis veneror quòd vos amauit) ad Oliuerium Lincoln. tunc Episc. vestra causa Northamptonæ data, an. sal. 1284. 8. Kal. Octob. in qua mitigare conatur summum eius in vos inceptum ius, ne vos scz. ad suum tribunal cogeret de his quæ ad Cancellarij vestri audientiam ab antiquo spectare iudicatis: quod (inquit) (252) contra consuetudines & immunitates uniuersitatis prædictæ prædecessorum vestrorum temporibus approbatas fecistis, &c. Rogat præterea ut remittat uniuersitati vestræ huiusmodi summonitiones et vocationes, atque ut dissimulet. Petunt (inquit) contra ius commune ut creditur: sed hoc eò liberius & decentius tanti studij emolumento, ad præsens dissimulare poteritis, quia idem nonnullis uniuersitatibus alijs pro quiete studentium dicitur esse concessum. Hæc Ioh. Peckham ad Lincoln. episc. Ad vos autem Oxon. duas scripsit epistolas, hortatusque in una, primò ne proni sitis ad dissidium, & dissentionis scandalum, sic consequenter scribit. Quia episc. Lincoln. in motis contra vos questionibus iuris communis (ut videtur) "contra vos tegitur armatura, & vos e contra con-
"suetudines prætenditis, in quas iurasse vos dicitis, iuris
"communis (ut dicitur) regulis repugnantes, cum contra ius
"commune in eiusdem præiudicium nulli se liceat obligare,
"quin potius decretum in talibus sit mutandum. Rogamus
"vos affectu quo possumus ampliori, quatenus (licèt vobis in
"iure vestro parati sumus assistere ut tenemur) humilitate
"vestra vestrum studeatis episcopum (virum utique valentissi-
"mum) honorare et ipsius implorare gratiam, qui vobis potest
"non solum in facto studij vestri, sed in multis alijs existere

Annales scribendi utrique Academiæ.

Epistola ad Episcopum Lincoln. pro Oxoniens.

Inter cæteras Acad. Cant. innuit.

Epistola ad uniuersitatem Oxoniensem.

" fructuosus. Et si vos consuetudini iuri contrariæ inhærentes,
" nullo vobis patrocinante superioris priuilegio, organa suspen-
" datis, dicetur proculdubio, non ipsi pro iure agenti, sed vobis
" iuri refragantibus esse studij periculum imputandum." Vides (mi Oxon.) quam numerosa erant vestra priuilegia eo tempore, ut magna scilicet occasio authori vestræ historiolæ sit scribendi, de priuilegiorum tanta multiplicitate, quantam inter omnes uniuersitates Latinas non extitisse asseuerat. Quid autem si adhuc euincam caruisse vos huiusmodi de quibus tantùm gloriatur Historiographus vester priuilegijs uno atque altero post Io. (253)
Peckham sæculo, num nam historiolæ vestræ fidem ullam reliquam faciam? Ac inde quam facilis mihi sit ex vestris literis ad Ioh. Abbatem Abindoniæ Edw. 4. regnante Romam profecturo scriptis, eius rei probatio. In quibus testamini nihil vobis optabilius accidisse, quam tam præstantem virum & magnificum patrem ex vestræ matris filijs euasisse: deinde petitis ut de summis reip. vestræ priuilegijs aut confirmandis aut impetrandis voluntatem vestram ex Cancellario vestro cognoscat, Romæque quid possit efficiat. Ubi sunt igitur ea vetusta priuilegia quæ a regibus & pontificibus concessa fuerunt? An tempore ipso antiquata in usu esse desierunt? nequaquam, sed prorsus quod ad ius attinet perpauca extiterunt, cum homines aut municipes priuati sine superioris authoritate moribus suis a publico iure recedunt, & consuetudines iuri contrarias inducunt. Qua sanè contumelia etsi quàm mitissimè, tamen satis apertè vos tetigit amantiss. vestri Præsul Ioh. Peckham. Verùm ne durius vos proprijs armis ferire videar, tempore Simonis Islyp Arch. Cant. & Urbani Romanorum episc. fuisse satis modica facilè concedam. Quod certè vestra causa refero, plerisque forsan vestrum incognitum. Magna enim tum contentio inter vestram Acad. et episc. Lincoln. de iure confirmationis Gul. de Polmorna in Cancellarium vestrum electi iterum orta est. Quamobrem Simon Islyp ex more maiorum per deuolutionem Cancellarij vestri electionem confirmauit, & Ioh. episc. Lincoln. iudicium suum subterfugientem ob contumaciam, sacrificijs (ut Cæsar loquitur) interdixit. Hinc Acad. vestra supplicibus libellis ab Urbano Pont. petijt, ne posthac in confirmandis Cancellarijs, magnis (254)

sumptibus & laboribus longe latéque episcopum quæreret, domique Cancellario destituta, damna multa & incommoda sentiat. Urbanus igitur diplomate suo Romæ ad S. Petrum 4. Id. Febr. an. Pont. sui 8. scripto, concessit Oxoniensi Academiæ, ut Cancellarius Oxon. quolibet biennio per doctores & magistros Oxon. legitimè electus, sic censeretur confirmatus ut alia confirmatione non egeret, non obstante quod Episcopus usus sit verbo commissionis, non confirmationis. Episcopus enim ita confirmare solebat. *Officium Cancellariæ uniuersitatis Oxoniæ tali magistro in Theologia committimus, donec aliud dederimus in mandatis.* Unde natum puto, quod diu is non Cancellarius nec eius vicem gerens procancellarius, sed commissarius deinceps vulgo dictus sit. Sed de his satis. De Gul. Archid. Dunelm. quem virtutibus tamen quam opibus ditiorem scribis, & Gul. Sherwoode (de quo Baleus Cent. 4. titulo. 9.) nihil dicerem, nisi Poetam hic egisses, ex unoque duos fecisses. Etenim Iohannes Lelandus, antiquitatis studiosus opinatur eum esse Gulielmum Sherwoode, quem Matthæus Parisius a Dunelmo cognominat, nec tamen Archidiac. vocat. At hunc ut Matthæus Parisius in historia minori sub anno salutis 1249. electum Rhotomagensem scribit, hominémque eminentissimè literatum, ita in hist. maiori eo anno tradit, abundantem quidem multis censibus, sed amplioribus inhiantem, rectorémque nobilis Ecclesiæ Weremne fuisse. Sed quid anxius ista persequor? quid de minutis magna texo proœmia, cum annus non sufficeret commemorandis omnibus, quæ tu in commentarijs non bene dixeris, nec liber ea contineret Iliade prolixior. Itaque curandum, ut quemadmodum incipiendi, ratio fuit, ita sit desinendi modus.

Gul. Sherwood.

(255)

Superest ergo ut ab historiolæ antiquitate deficias, atque omnem spem antiquitatis Gymnasij vestri ad recentiorem aliquem authorem quàm est Aluredus referas, nisi indulgentia potius quàm iure, communi opinione magis quàm veritate ad Aluredum referre libeat. Quod si feceris, necessariò consequitur Gymnasium vestro Cantebrigiensi esse recentius, quanto Aluredum præcessit rex Gurguntius, annis nimirum 1247. rationem ineundo à Stouei tui, ad cuius authoritatem nos exemplo tuo alligas, supputatione: quod huius controuersiæ

Definitio controuersiæ.

Quanto antiquior Cantabr. Acade. Oxoniensi.

definitio sit. Quod si cuminum secare vellem, & habere rationem 6. anni Gurguntij, quo scribitur Cantabrum in mare obuiam fuisse illi, & post 3. aut 4. annos à sexto Cantabrum ædificasse (quod statim id fecisse eum non sit forsan tibi verisimile, etsi eodem anno constitutum Gymnasium Lanfrancus scribat) atque intermedium tempus à 6. aut 9. ad annum regni Aluredi 23. aut primum aut summum secundum, ut tu ais, in numerum colligam, tempus sanè non multo minus relinquerem. Ad hanc autem definitionem statuendam dixi primò quæ antiquitatem Cantebrigiensem confirment, postquam calumnias Oxoniensis in Antiquarium abluerim. Tum rationes omnes quibus Oxoniensis in Assertione sua antiquitatem Cantebrigiensem oppugnat, deleui, quasdam obiter et aliud agendo, quasdam ex professo, sed diuerso tamen ordine: quod studio à me factum est, quòd is volantia sectari videatur, & nullo scopo iaculari. Dein quemadmodum illustri Academiæ nomine, non Grammaticalis scholæ appellatione, Cantebrigiense Gymnasium Oxoniense longè anteuertit, & authoritate & argumento demonstrauimus. Ad hæc, non sublatum Gregorij decreto Gymnasium: non a Sigeberto sed a Cantabro (256) ædificatum: non post sed ante collegia positum diximus. Postremò, non nisi à recentiori aliquo quàm est Aluredus antiquitatem Oxoniensem necessariò auspicatam ostendimus, confutatis ijs quæ aduersum ex Oxoniensi historiola Oxoniensis affert. Constituimus tamen subinde Aluredum, non iure sed per indulgentiam fundatorem, quòd communis opinio hodie sic inualuit. Etenim si quando Aluredum facio Oxoniensis scholæ authorem, non hoc confirmandi, sed argumentandi causa facio, cum in hac re varius sit Oxoniensis. Quamobrem mihi quoque necessum fuit variare, negando quod ille affirmauerit, & affirmando quod negauerit pro natura rei. In qua Oxoniensis inconstantia, adducor facile ut credam, eum alio consilio non scripsisse libellum suum, quàm qui stultitiam laudant, & quartanam, muscam & caluiciem, parasitam & iniustitiam, Thirsitem & Busiridem, nucem ludunt atque culicem, èque schola cantilenam: videlicet ad ingenij atque artis laudem & ostentationem, non ad rei usum atque veritatem. Quamobrem id illi obuenit quod quibusdam militiæ

Definitionis confirmatio in epilogo.

Oxoniensis consilium in scribenda assertione.

rudioribus (quos paganos vocant) solet euenire. Hi enim adhuc rudes, & cum recenter veniunt gloriæ cupidi ut vires ostentent & audaciam, (nam inscitia confidentiam, prudentia cunctationem parit) dum incautius rem gerunt, occumbunt frequentius, quod Gul. Tyrensis in historia de rebus gestis in terra sancta lib. 17. in obsidione Ascalonæ incidisse scribit. Non enim meminerunt Daretis & Entelli ex Æneide. Sed ut eodèm reuertar: hæc quæ summatim dixi omnia dum fecerim, spero me & cum decoro, & cum æquitate arbitri & amici id fecisse, idque δίκης ὀφθαλμῷ, ut Suidas solebat dicere: iusticiæque oculo. Quod ex eo facilè intelliges, quòd auctos & (257) postrema manu longaque meditatione absolutos commentarios, quos postremò Oxoniensis ædidit, examinarim. Auctos autem & limatos volui examinare, quòd hominem improuisum et impræmeditatum adoriri nolui, quodque quædam retractauerit Oxoniensis & eò magis quòd nolim esse acer hostis, sed moderatus arbiter, ne de iniquitate arbitrij conqueratur. Nam primum et vitiosum eius exemplar Reginæ destinatum, non nisi damno eius, & oratoris commodo percensendum fuit, quod refugi, ut rationis æquitate, non affectionis violentia res tractetur, partitionem, ut aiunt, non præfocationem cupiens. De qua re ut melius existimes, eius commentarios nostris adiunximus, quò sententiarum collatione, de re facilius iudices. Idque fide integra, et ut accepimus, sine ulla additione aut subtractione. Id quod spero Oxoniensem esse obseruaturum et confessurum quoque, ea usum credo arte in commentarijs suis, quibus prouidæ matronæ solent in lagenis. Etenim Marc. Cicero ad Tironem scribens, refert se meminisse, matrem suam lagenas etiam inanes obsignasse, ne dicerentur aliquæ inanes fuisse, quæ furtim essent exsiccatæ. Eo etiam usi sumus dicendi genere, ut neque amplificare exornando, aut extenuare abijciendo quicquam voluerimus, sed uniuersa (quò æquius sit arbitrium) suæ naturæ relinquere, siue sententia nostra approbauimus, siue repulimus. Etenim veritas minimum indiget exornatione aut scholari declamatione: ut cuius sermo simplex esse debeat: uti Constantius imperator in oratione dixit ad milites, referente Amiano Marcellino. Rationes tamen nudas atque simplices, in sententiæ nostræ robur &

Aequitas.

Libros Oxoniensis examinandi ratio.

Comment. Oxon. coniuncti nostris.

Argumenti leuitas.

confirmationem apposuisse propter dubium lectorem, omnino fuit necessarium. Leuitatem quoque argumenti libri, (si quis leue putet) rerum grauitate compensauimus, quò sit quo delectetur grauior lector, intermistis ijs quæ nec à re sunt (258) aliena, & propter raritatem atque utilitatem cognitu iucundissima. Commentarios Oxonienses dico, priores illos, sed cum castigationibus posterioribus associatos, sic ut sub unum aspectum utrosque habeas. Nostris addidimus & indicem, & notas marginales, quò omnia sint expedita magis atque obuia, nihil metuentes causæ. Quam calumnijs forsan exagitare potes, lædere non potes: appendices turbare, at antiquitatem non mouere. Cui ergo contendendi studium est, is antiquitatem Cantebrigiensem ut scopum sibi proponat, eum petat si possit: si non, ut Eurytion, at saltem ut Mnestheus aut Hyrtacida: (nam aliquid est accessisse propius, etsi scopum non attingas) accidentia mittat. In quo si vicerit, palmam feret, omnemque punctum. Sin accidentia persequatur relicta re & antiquitate, risus materiam commouebit: ut Momus ille, quem ferunt Sandalium veneris tandem culpasse, cum venerem non posset. Sed satis esse forsitan arbitraberis ad prima contendentem, in secundis consistere, atque ita honesta conatus specie vadimonium causámque deserere. Quod certè ut prudentius erit quàm in errore persistere, ita infirma contradicendi ratio est, & ridicula: ansámque dabit canendi cygnis, cum tacuerint graculi. Quod autem multas rationes pro antiquitate Cantebrigiensis Academiæ, paucas autem pro Oxoniensi proposueram, id feci sanè non ut assertor aut aduocatus, sed ut amicus atque arbiter, ex fœcunditate rei: idem Oxoniensi facturus, si res materiem pari modo suggessisset. In qua re expendendum tibi censeo non qui sum qui scribo, sed quid sit quod dico: verba & sententias, non personam respice, quemadmodum etiam mihi æstimandum, non quo animo accipias quod dico, sed quo animo quáque veritate scribatur quod refero. Sequuti (259) hic sumus æquissimorum iudicum exemplum. Etenim hi postquàm causa controuersa diu inter iurisperitos, ut solet, atque exagitata multum, tandem pro tribunali ut definiatur, aut amplietur coram iudice constituta fuerit, graues sapientésque iudices suas primo dicunt publicè rationes, quibus in

Antiquitas Cantebrigiensis immobilis.

Ex iudicibus exemplum

hanc aut illam sententiam impellantur: aliquando etiam cum orationis contentione, aliquando cum personarum reprehensione, cum videant eos aut stateram transilijsse, aut dolo egisse, atque tum demum in hanc aut illam partem sententiam ferunt. Quod tamen præter decorum Iudicum, aut causæ æquitatem factum, non est existimandum, cum syncere consulant, moneant amicè, & obiurgent amanter. Etenim ut prudentis æquíque iudicis non est iustitiam præterire, ita eiusdem non est in omni causa πίθων καλός cum pueris dicere: deformésque sic laudare simiolos, ut si essent pulchri. Atque istud quidem quod ad arbitrium. Reliquum ad beneuolentiam spectat & concordiam: quod duobus complectemur membris. Primo ne orator aut Antiquarius actione calumniæ grauet Oxoniensem (quod iure alioqui possit) legémue intendat Rhemmiam (lex ea talionis erat) quæ dictat ut qui crimen intenderit quod probare nequeat, pœnam ferat quam laturus erat reus si conuinceretur. Siquidem victo nihil præter iniuriæ licentiam ereptum cupio: quia acceptam iniuriam, ignoscere quam persequi malim. Querimus enim concordiam, atque ut uterque concedat alteri, neque longius contentionis filum ducat, magnopere studemus. Si quid offensæ est, imis ceris eradatur, ollæque vestigium in cinere turbetur, etiamsi κύδου δίκην ὀφείλει, conuicíjque pœnam debeat. Siquidem scholarum ἐρίδες, ἔννομοι esse debent, ut Appiani Alexandrini verbis utar ex libro 1. de bellis ciuilibus Romanorum. Secundò, hoc consulo, ut historiolam ex procuratorum vestrorum libro prognatam supprimatis, tum quòd laborat fides vel te teste, tum ne gymnasiorum omnium inuidiam in vos confletis: néue dum Geranam simuletis, Iunonem, Mineruam, & Dianam infensas habeatis, qui cœteris totius orbis Latinis omnibus præter modestiam, & antiquitate & cœteris virtutibus vos præfertis, miráque de lente traditis, quasi Iouis germen, aut mundi Cymbalum essetis, cum tamen vestro Gymnasio multò est antiquior, literarúmque fama atque gloria celebrior & Mediolanensis, & Bononiensis, & Romana Academia: Parisiensis quoque & Patauina, Ticinensis, Lugdunensis atque Tholosana. Sapientum præceptum est, intra suam se quemque pelliculam continere, nec pennas nido maiores extendere, &

Concordia.

(260)

illud, ne quis sibi ascribat quod non fecerit, nec maior quàm est videri velit. Brasidas quidem vir bonus erat, non nego, sed Lacedæmon multos habuit præstantiores. Quæ non sic dico tamen, ut non sentiam florentiss. esse vestram Academiam. Hanc antiquitatem siue indulgentia, siue iure vestro absoluto vobis concessam si facilis admiseris, si optimis consiliorum nostrorum monitis parere volueris, tacebunt credo quos alioqui loquuturos pertimesco. Sin minus, ex otio facies negotium : vereórque ut multo adhuc conuellant magis antiquitatem vestram quàm tu vis aut ego cupiam, illi, quibus abundat otium & me insecuturi sunt. Nam mihi nec conchas legere cum Oxoniensi vacat, & repugnanti ac conuitianti ne Dionis gry quidem respondere constitutum est, non alio consilio quàm Aristippus qui cuidam maledico persequenti & interroganti cur discederet tacitus, respondit : quoniam inquit tibi quidem potestas est malè loquendi, mihi verò non audiendi. Aliquid tamen Medis, eiusdem Musæ æmulis, ad hanc defensionem (261) reliqui,

Non etenim uni commisimus omnia puppi, qui et ipsi auidè expectant, tanquam mellis, ut aiunt, medullam, occasionem prosequendi si quid deficiat, ne tu sis nescius, moneo non minitor : ne posthac dicas, non putaram : quod parum prudentis viri esse, sapientum est iudicium. Nihil enim dubito quin si Mulciber in Troiam, pro Troia stabit Apollo. Hos si prouocaueris, Lydos in campum prouocabis : atque Samios comatos experieris : Ita tamen hanc rem tractaturos spero, ut rationem honoris vestræ Academiæ (quod cupio) sunt habituri. Neque enim contentiones suscipient, nec sic tractabunt rem, si testam collidant testæ. Etenim res est hæc literaria, res pacis & quietis est, & belli haudquaquam lachrymosi, nec nisi prouocati respondebunt, si pacis spes iam non affulserit, cuius sanè & nomen dulce est, & res ipsa salutaris. Sed scribet Oxoniensis nouos libros, noua commentaria. Num igitur gemit Antigenidas, si Tellis nouas habet tibias? Certè quoniam Cantebrigia & Oxonium duæ sunt nobilissimæ Academiæ tum structura magnifica, tum literarum & virtutum præcellentia et dignitate, cumque duo totius orbis amplissima disciplinarum omnium theatra, & salutaria sydera, piaculum

planè esset, ut leuiculis istis de rebus grauis inter eas contentio aut oriatur aut producatur. Valeant qui inter eas volunt dissidium quauis de re: multò verò magis de antiquitate, re propemodum inani, (ut videri poterit per summa contuenti) nisi fidei historicæ causa, atque ordinis in rep. naturalis, quæ maximè faciunt ad decorum. Exile enim argumentum est & leue, nec tractatione ferè dignum, nisi acerbitas Oxoniensis prior lacessisset, nisi veritas & simplicitas rerum omnium mihi semper placuissent,
(262) nisi linguæ eius petulantia eò incitasset: nisi viderim Flauium Iosephum, grauissimum certè virum, de antiquitate Iudæorum, ac multos alios vetustos & non contemnendæ authoritatis scriptores, de antiquitatibus rerum atque populorum studiosius conscripsisse: & Synesium Cyrenensem, Thebaidos quæ in Aphrica est episcopum, de Caluicie (re multo inaniori) lepidum composuisse libellum: et Oppianum multis versibus prælium Carabi & Murenæ esse prosecutum. Hoc tamen sic tractauimus, ut omnino laboris nostri non pœniteat, cum sit quod grauibus etiam viris placere poterit. Abundè satis est, si quod ad antiquitatis rationem non pertinet, ad rerum nostrarum faciat cognitionem: si quod ad institutum opus non confert, conducat ad consilium: a præsenti tamen re non omnino alienum. Alioqui certè parum interesset utra sit antiquior, modo utraque virtute & doctrina floreat, de quibus quantum libet certent velim, non autem nugis & conuicijs. Nam pia est illa æmulatio, ista impia. Mitte igitur ista mi Oxoniensis. Ad quæ etsi studijs fortasse non deficis, at certè annis. Parce tibi, & iterum atque iterum vide, ne fortunam tuam & ætatem nimis onerando fatiges. Memineris Ægyptios cum Scythis (quæ antiquissima gens est habita) diu de originis vetustate contendisse, sed frustra. Habes aduersarios annis florentes, habes lingua viribúsque potentes. Ne sis ergo perturbator pacis, ne tuba belli. Silentij tutissima sunt præmia, expende contentionis pericula. Nam expensio periculi auocat ab audacia. Expetendum ut concordes inter se viuant Academici in unitate vitæ, morum grauitate, et studiorum gratia, nec, ut imperiti, inter se dissideant loci aut ætatis ratione literarum studiosi, quod in votis est vel maximè, & futurum spero, sublata iam controuersia, & definita quæstione. Cum enim

in mutuum corpus Cantebrigienses & Oxonienses sæpe solent (263)
transmigrare, & omnes literis stare & florere, fratrum loco esse
debent omnes inter se amore mutuo, mutuísque officijs &
officiosis verbis opem ferre, quemadmodum vobis aliquando
tulerunt fidissimi vestri atque dulces socij & amici Cantebrigi-
Gratia Cantebrigiensium in Oxonienses. enses in angustijs vestris, &, si gratiam amorémque mutuum
intellexerint, laturi sunt in conseruationem vestram atque
perpetuitatem. Cuius si non memineritis, at saltem meminisse
debetis, & ego paucis memoriam vestram refricabo. Non
excidit vestris animis (scio) diu fuisse in discrimine vestram
Academiam, & longa persuasione atque metu partim vetusti
vaticinij, quod fatidico quodam carmine Robertus Talbotus,
Antiquarius Oxoniensis, libro suo peramplo de versibus
antiquis, cui inscriptionem fecit satis familiarem, aurum ex
stercore, titulo de ænigmaticis & propheticis sic expressit:

Hoc magnum studium quod nunc est ad vada boum,
Tempore venturo celebrabitur ad vada
Saxi:

partim rei gestæ quoque pernitioso exemplo, quòd quidam ex Oxoniensibus Oxonium deserentes, (ut paulo ante ex monumentis vestris diximus) multos secum Oxoniensis scholæ Stamfordiam abduxere, quibus eo loci prælegerunt. Hinc expectatum continuò est, ut ex dissoluta vestra Academia, Stamfordiensis resurgeret. Quod ne fiat, vos iureiurando cautius prospexistis in gradibus conferendis, ne quis Stamfordiæ doceat. Simon Islep quoque Archiepiscopus Cantuariensis idem metuens, in statutis Aulæ suæ, quam constituit Oxoniæ, anno Dom. 1361.
Statutum Aulæ Cantuariensis. circa annum consecrationis suæ xij. (Aulam Cantuariensem vocabant, cum adhuc ex se steterat, iuncta nunc collegio Christi) "cauit, ut si contingat locum uniuersitatis de Oxon.
"transmutari, liceat scholaribus suis ubilibet alibi ex consensu (264)
"archiepiscopi gaudere, sub forma qua prius, cunctis bonis quæ
"domui contigerit pertinere." Hæc verba sunt statuti postremi.
Idem formidasse videtur & Gualterus de Merton Angliæ Cancellarius, & fundator Mertonensis collegij. Capite enim 37-statutorum suorum, huic rei sic occurrit. Illud quoque insuper est attendendum, quòd si locus habitationis, seu scholarium studio vacaturorum congregatio causis aliquibus

emergentibus (quæ facile numerari non possunt) ad locum alium transferatur, nihil eis idcirco iuris vel possessionis depereat in prædictis manerijs. Cui malo cum ipsi soli mederi nequiuistis, nec nisi per gratiam Cantebrigiensium, in salutem vestram conspirarunt illi, & in largiendis gradibus, à multis sæculis publico totius uniuersitatis consensu & decreto sancitum quòque est, ne quis extra Cantebrigiam alibi quàm Oxoniæ aut gradum suscipiat, aut publicè legat. Verba uniuersitatis statuti addito titulo, hæc sunt. "Iuramentum "magistrorum in inceptionibus & solemnibus resumptionibus. "Iurent etiam quòd extra istam uniuersitatem nusquam alibi "in Anglia præterquam Oxoniæ in aliqua facultate incipiet, "aut lectiones suas solemniter resumat, nec consentiet, quòd "aliquis alibi in Anglia incipiens, hic pro magistro in ulla "facultate habeatur." Videtis Oxonienses gratiam Cantebrigiensium : videtis salutis vestræ solicitam curam, & incrementi atque perpetuitatis vestræ ingens desyderium. Vos tamen contra contenditis. Etenim cum isti vobis bene volunt, vos illis male. Isti vestram conseruationem cupiunt, vos illorum existimationem læsam & imminutam desideratis. Vobis isti vestra tribuunt, vos illis suam antiquitatem adimitis. Ita si amicis facitis, quid inimicis faceretis? Redamate igitur, &
(265) referte gratiam. Non enim vobis tam vestra salus chara esse debet, quàm pietas in referenda gratia iucunda. Quod si gratiam referre tantam non potestis quantam debetis, habenda tamen est quantam maximam animi vestri capere possunt. Nam beneficium & gratia, vincula sunt concordiæ. In uniuersum, hoc si non vultis, at saltem discordias fugite. Nulla enim domus tam stabilis, nulla ciuitas tam firma est, quæ non odijs & dissidijs possit euerti. Graues hi morbi sunt, grauia apostemata. Nam hæc discratia (imo plus quàm discratia) non solùm partem unam infestat, sed uniuersum corporis interitum afferre solet. Hoc eò magis a vobis contendo, quòd Ioannes Talbotus vester in libro de antiquis versibus referat, magnas turbas vestras simultates esse insequutas, hisce verbis.

Chronica si penses, cum pugnant Oxonienses,
Post paucos menses volat ira per Angligenenses.

Mementote eius quod à Sallustio sapienter dictum est, concordia paruæ res crescunt, discordia maximæ dilabuntur. Quæ si in re familiari, re leuicula & contemptibili, ne ruina insequatur, vitanda est vel maximè, quid in re literaria, rerum omnium prætiosissima, virtutum atque officiorum omnium firmissimo fundamento & sustentaculo faciendum est, ne ignorantia per dementes istas discordias vos confodiat ac subuertat: posteaque dicatis, an culta hæc noualia miles habebit impius? barbarus has segetes? en queis conseuimus agros? Sunt enim Gymnasia matres vestræ benignissimæ, nutrices indulgentissimæ, quæ uberibus suis vos lactarunt teneros, & dulcissimo disciplinarum omnium nectare aluerunt adultos, quibus prospicere & charitas monet, & natura iubet. Siquidem potest fieri per temporum iniquitatem, ut mali & illiterati homines compendij sui causa sic suadeant bonis principibus ut uberiores (266)
vestros fundos in steriles pensiones conuertant, imo, ut etiam Academiam vestram atque adeo Cantebrigiensem subuertant, quod absit: quemadmodum perditi quidam Philippo Macedonum regi consulebant, ut Athenas deleret: & Henrico eius nominis octauo Angliæ regi ut possessiones omnes Cantebrigienses atque etiam vestras ut se ditarent tolleret, & pensionibus, beneficiorumque impropriationibus commutaret: sic ut non sitis amplius possessores fundorum (quod tamen vel maximè conuenit liberalibus hominibus) sed ad pensum viuentes, atque ad arbitrium vulgi uti abiecti serui & afflicta mancipia. Verùm ut optimus ille princeps cupiens magis suas virtutes probatas iri ciuitati celeberrimæ, doctissimorum hominum copia florenti, quám ciuitatem euerti suadentibus respondit, absurdè eos facere qui homini cuncta ad gloriam agenti ac patienti suaderent, ut gloriæ suæ theatrum euerteret, ita iste rex prudens, ne moueant bene constituta imperauit. Nescire enim se in uniuerso regno suo tantilla prædia in tanta bonorum multitudine tam bene collocata, aut ullas regni sui possessiones in meliores usus conuersas: omnino prohibens, ne duo illa regni sui illustria lumina confodiantur aut patiantur, aut musæ in seruitutem redigantur: præcepitque Academiæ per venerandos viros Matthæum Parker theologiæ professorem iam Archiepiscopum Cantuariensem, ac eo anno procancellarium, adhuc

valentem, Io. Redman Theologum, & Ioannem May LL. doctorem, postea diui Pauli Londini Decanum, delegatos suos per literas suas dat. 16. Ianuarij, an. Regni sui. 37. ex curia sua Hamptonensi, ad possessionum Gymnasij Cantebrigiensis censum æstimandum, ut pergat suis frui ac potiri. Verùm si
(267) fortè (inquit) aliquando ad Academicos scribam in fauorem meorum ut locent illis suos fundos, aut alijs rationibus largiantur (quod subinde mihi faciendum est ut illis satisfiat) id supplicibus literis deprecentur. Ego verò si aduersentur sedulò, nec faciles cesserint, sed supplices restiterint, non urgebo: vox certè nobilissimo principe digna. Ita boni principes de Academijs censuerunt & constituerunt. Quibus si animus esset perditi hominis Cæsaris Caligulæ, parum abfuisset quin disijcerentur illæ. Nam Suetonius in Caligula scribit, Caligulam statuas virorum illustrium subuertisse, cogitasse etiam de Homeri carminibus abolendis. Sed et Vergilij & Titi Liuij scripta & imagines paulum abfuit quin ex omnibus bibliothecis amoueret, cum tamen Cicero in Tusculanis quæstionibus scribat, antiquissimum è doctis esse genus poetarum, Homerumque fuisse ante Romam conditam. Cæterum hi valeant: de me si dicam: sic de vestra Academia existimo, ut de egregia, fœcunda atque optima literarum omnium parente: quam confirmari ac stabiliri par esse duco, non concuti ac commoueri. Idcirco quemadmodum de Parisiensi Gymnasio (quod in ciuilibus discordijs locum mutare decreuerat) Alexander Rom. pontifex in bulla sua Anagniæ data 17 cal. decembris, anno pontificatus sui secundo constituerit, sic de vestra ego quoque constituendum, si per fata liceret sentiam: puta, ut ad perpetuam vestræ uniuersitatis præseruationem contendatis, sic ut firma semper stabilitate vigeat (refero verba diplomatis) & pleno vigore assiduè conualescat. Cum enim in ea amœnitatis & commoditatis locum uniuersæ artes de totius orbis ambitu sibi habitaculum communiter elegerunt, & consideratis cæteris sæculi inuasionibus, quasi deliberatione concordi suam ibi fixerunt immobilem stationem: ad hæc,
(268) quia studium in ciuitate vestra fauente domino prosperis semper excreuit augmentis, & optimos produxit effectus, unde nullatenus expediret ipsum exinde remoueri, sed valde

damnosum esset, si forsitan alibi transferretur, de vestra & ipsius translatione studij ad locum alium, nihil his vestrorum discordijs pensatis, statuatis penitus & firmetis. Hæc Alexander ad Lutetianam Academiam. Proinde hoc vobis omnibus utriusque Academiæ exopto, quod mihi ipsi, ut velitis sapere & futura prospicere, quod istis nostris diebus expetendum est cum primis, in quibus ordinis & authoritatis contemptus, morum leuitas, licentia rerum omnium, vestium luxus non ferendus est. Sed harum rerum culpa meticulosorum aut abblandientium custodum atque præsidum potius est, quàm negligentum aut palantum ouium (de quibus libro primo) qui temeritatem non coercent, insolentiam non retundunt, vestium luxum non impediunt, mores non corrigunt, atque ad bonam mentem non perducunt. Etenim ineuntis ætatis inscitia senum constituenda & regenda est authoritate & prudentia. Senes enim iuuenum mentes sunt, iuuenes senum manus. Quod si in herba luxuriet, depascendum teneram, curandumque ut fructificet, utque in bonam frugem adolescat. Quæ si reluctetur, duris frenanda lupatis: si cedat leuius tractanda est. Siquidem adolescentia molliter atque indulgenter habita, noua permulta designare solet, sic ut dispari ætate & licentia, disparia quoque studia moresque sequantur, & omne malum nascens facilè opprimitur, inueteratum verò, plerumque sit robustius. Quamobrem multis rei suæ sensus aut potius contemptus in iuuenibus, stultitia tantum est & ætatis culpa: non coegisse autem ad meliora, custodum atque præsidum vitium est vel maximum.

Londinensis de Antiquitate Cantebrigiensis Academiæ libri secundi, & ultimi finis.

Index rerum & verborum quæ in duobus libris de antiquit. Cantebrig. Academiæ continentur.

ACademiæ virtutum matres. 3
Academiæ utriusque numerus. 18
Academiæ utriusque literæ. 19
Academiæ epistola ad illustriss. philippum Hispaniæ Regem. 25
Academiæ per incrementa grandes. 137
Achilles. 124
Agamemnon. 124
Aestel. 288
Aethelingia, Aluredi latibulum. 233
Albion primus Brit. Astronomus. 16
Alpha. 192
Alexandri responsum. 90. humanitas. 95
Alcuinus Bedæ discipulus. 99
Alcuinus cognomento Diaconus, seu Leuita. 104. docuit Carolum. 104
Alienæ scholæ Britannicis literis imbutæ. 152
Aluredus an secundò ab Adriano R. P. Romæ honestatus sit an. regni sui primo. 174
Aluredus non restituit scholas Oxonienses. 204
Aluredi epistola. 208
Aluredus quo modo Oxoniensis scholæ author habitus est. 212
Aluredo omnes ascribunt Oxoniensis scholæ institutionem. 204
Aluredus docuit pueros. 91
Aluredi nominis pronunciatio. 168
Aluredi temporis imperitia. 159. & 161. & 207. præceptores. 165. nomina. 168.
Aluredi tribulationes & miseriæ. 232. & 87
Aluredus spoliatus. 232
Annales scribendi Cantebrigiensibus & Oxoniensibus. 251
Angrarij pro Angli. 172
Angliæ primus monarcha. 325
Angliæ rex dominus Scotiæ. 178. & rex Hiberniæ à multis annis. 179
Angli Gallisantes. 203
Angli prima natio Parisiensis studij. 101
Anaxagoras potuit esse Cantebrigiæ. 180
Annus unde incipiendus chronicis. 125
Antiquarij epistola. 10
Antiquitas Cantebrigiensis indubitata ante hanc ætatem. 29
Antiquitatis Cantebrigiensis confirmatio argumentis. 29. ordine consequentibus. 33
Antiquiorem esse Cantebrigiam, iniuriosum non est Oxonio. 34
Antiquitati credendum. 115
Antiquitas Cantebrigiensis credibilis. 119
Cum antiquis non contendendum. 122
Antiquitas nigri codicis. 28
Arbeli. 157
Arbitrij æquitas. 256
Argumentum senibus ineptum. 8
Argumentum secundi libri. 186
Aristotelis fons. 266
Aristides. 31
Archidiaconus Cantuariæ nullus ante Lanfrancum. 247
Argiuus. 25
Arthurus. 50. erat. 53
Arthuri authoritas. 51

Arthuri diploma. 55
De Arthuro historia non est vana. 53
Asser seu Asserus. 218. eius successor. 218. homo doctus. 219
Atheniensis Academiæ situs. 149
Attilburgum. 107. & 113
Aulæ uniuersitatis ædificatio certa non est. 245
Aula Penbrochiana. 114
Aulicorum mores. 120

B.

BAgas. 157
Bardi. 16
Balliolense Collegium. 114
Bangorensia. 175
Bannochorensis studij initium. 142
Bannochorensis studij situs. 149
Baliol suffectus rex Scotiæ. 177
Beta. 192
Beda institutus à discipulis Theodori. 139
Beda familiaris Cantebrigiæ diuo Ioanni Beuerlacensi. 212
Beda dicitur studium posuisse Cantebrigiæ. 99
Beda fuit Cantebrigiæ. 105. et 291
Beda egressus insulam. 101
Beda egressus monasterium. 99. cur dictus venerabilis. 104
Bedæ discipuli. 100
Bedæ domicilium Girwe et Cantebrigiæ. 106
Beatricesworth, & Beadricescurte. 57
Bellositum. 189. & 201
Bradwardinus. 198
Bramis. 176
Bracchara. 88
Brennus. 85. quot & quantas urbes fecit. 87
Brigantium. 88
Britanni recusabant Anglorum imperium. 74
Brutus gentilis. 75. eius fortuna. 85
Bullarum confirmatio. 61
bullarum transcriptio. 62
Bulla Eugenij quarti. 63
Burghcestre. 108
Burrhedus. 203
Buckenham Gul. 28
Busiridis laus. 256

C.

CAcus Gul. 19
Cadomense studium. 114
Cadwalladrus. 72. reparator Cantebrigiensis Academiæ. 97
Cantebrigiæ rex, Knoud. 113. nomina. 81
Cantebrigia ante Christum, 40. an. mundi, 40. varias clades perpessa, 40. prima uniuersitas, 42. vastata à Danis. 41
Cantebrigiæ laudatio. 42. et 20. author Cantaber. 44
Cantebrigia secundum quosdam condita tempore Bladud, 45. antiqua ciuitas, 48
Cantebrigiense castrum. 47
Cantebrigia muro cincta. 50
Cantebrigia Britannorum & Romanorum temporibus, 50. priuilegijs munita, 252
Cantebrigiæ edocti reges ante Arthurum 51. leges, Danorum leges. 209
Cantebrigiensis Academia Eleutherij ætate. 59
Cantebrigia Guthelini regia. 76. mater peritorum. 77
Cantebrigiensis Acad. Oxon. antiquior communi opinione. 77
Cantebrigia ante Oxonium an. 1267. 44. & 255. eius reges. 76
Cantebrigiensis antiquitatis testes 21. 79
Cantebrigienses alumni non conditores. 98. & 151. reparatores. 97
Cantebrigiensis antiquitas credibilis. 11[9]
Cantebrigiensis schola fuit Academia ante Oxon. 125
Cantebrigiensium numerus. 18. & 140. & 141
Cantebrigiensem Acad. reparauit Edwardus senior. 138
Cantebrigia desolata. 139. Gymnasium ex Polyd. 140

Cantebrigia frequentata. 141. 142
Cantebrigia interdictis non sublata. 143
Cantebrigia Oxoniens. mater & fons. 150
Cantebrigienses translati Oxonium. 151
Cantebrigia fons cleri. 153. & 97
Cantebrigia ad Sabrinam. 159
Cantebrigiensis Acad. collegijs est antiquior. 182
Cantelupus creditur historiolæ Cantebrig. author. 28
Cantuaria pro Cantebrigia. 200
Cantianæ scholæ. 138
Cantaber ideo non fuit, quòd eius mentio non sit. 123
Cambri Cantebrigiæ studuerunt. 155
Cantaber non calamitosus. 87. fuit author Cantebr. Acade. 85
Calamitosus quis, 94. non qui docet calamitosus. 94
Caleua non Oxonium. 201
Cair quid significet. 50
Cairguntinum. 108
Cairgrant, Cantebrigia. 48
Cairpenhuelgoit. 199
Carodocus. 110
Carmina cur inuenta. 16
Carolus mag. diues ex Hispania. 90
Cairleonense Gymnasium, 144
Cairleonensis studij initium. 142
Cassiuellaunus Cantebr. Acad. patronus. 42
Castoria seu Castre. 113. & 107
Castrum Norwicense. 108
Castrum puellarum. 39
Cautio ne imponatur. 239
Ceolwulfus. 234
Clericus mulierem interfecit. 18
Collegium Tho. Wulfei Cardinalis. 151
Collegium Goneuilli et Caij. 28
Collegia Italiæ. 183
Conciones examinatæ olim. 197
Contentiones deponendæ. 7
Contentio inter Medicos & Iurisconsultos Oxonienses de locorum dignitate, & facultatum præstantia. 20
Controuersia inter Episcopum Eliensem & Academiam Cantebrigiensem. 62
Controuersia inter Episcopum Cantuar. & uniuersitatem Oxon. 71
Controuersiæ definitio de antiquit. Cantebrig. 255
Controuersiæ causa inter Canteb. & Oxon. 3
Constantinus mag. Britannus. 86
Concordia. 259
Cosmus Medices. 97
Craifordus. 121. & 156
Cricladi schola ex Græcis non fuit. 29. & 188
Cricladi studium ex Cantebrigiensibus. 150
Criclade dicebatur Erudinum. 151
Cricladensia studia deleta. 208
Cricladensi studio Cantebrigiensis Acad. antiquior. 334
Crœsus. 90
Croiladenses Monachi. 98
Crudelitas. 8
Culicis tractatus. 256

D.

DAni subuerterunt omnia. 160
Definitionis controuersiæ rationes. 255
Deucalion. 108
Diuisiensis. 44
Dionisius non erat calamitosus. 88
Disputatio inter Cantebrigienses & Oxonienses. 19
Docti principes. 93
Discipuli Theodori & Adriani docti. 138
Docti quid possunt Gymnasijs constituendis. 109
Dubritij gymnasium. 109
Draiton, quæ olim dicebatur Cairdraiton. 49
Druys. 75
Druydes. 15
Drusilla. 128
Dolus posteriorum scriptorum. 231
Dolphinus. 235.

E.

EDgari monasteria. 107
Edgarus doctus. 92
Edwardus senior reparauit Acade. Cantabr. 97. & 138. eiusdem priuilegia ibid.
Edwardus sanctus an legitimè natus. 206
Elizabeth Regina quando Cantebrigiæ. 3. eadem quando Oxoniæ. 4
Elizabeth reginæ beneficium futurum in Cantebrigienses. 93
Elisæus Pryce. 19
Elfleda Merciam gubernauit. 236
Eleutherius quando sedit. 83
Eluanus. 75
Epistola Acad. Cantebr. ad Philippum Hispaniæ regem. 25
Epistola Io. Peckham Archiepiscopi ad Lincolniensem episcopum pro Oxoniensibus. 252
Epistola eiusdem ad uniuers. Oxon. pro obedientia & concordia. 252
Erasmus Cantebrigiæ studuit. 21
Errores periculosi qui. 160
Errata codicum. 200
Erigena cur condemnatus. 170
Ethelingiæ Monasterium cuiusmodi. 162
Ethelwardus & Egelwardus. 312
Ethelwolfus Oxon. scholas posuisse dicitur. 224
Ethelhelmus. 228

F.

FAbius Questor. 203
Fallaciæ aliena authoritate contectæ. 127
Famæ standum. 77
Fortuna inconstans. 95
Frier Ioannes. 151
Fides in hostes. 31
Fides bona. 105
Fons Aristotelis. 192
Fossa S. Edmundi. 56
Flos medicinæ, liber Salernitanorum. 132

G.

GAlli ex Troianis. 87
Gailardus de Mota. 197
Germanus Alticiodorensis. 159
Georgius Lilius. 45
Georgius Coriatus. 45
Genealogicon. 43
Gigantes qui. 47
Gigantum diuersæ magnitudines. 17
Glestingienses paludes. 223
Gocelinus. 74
Gomerus. 17
Gorbonianus non condidit Academiam Canteb. 46. & 96
Granta & Grantam. 46
Grantam Lincolniensem extruxit Gorbonianus. 46
Gethæ, Gothi. 18
Grantecestria & Cantebrigia idem. 48. & 139. & 99
Graius. 38
Gualterus Haddonus. 151
Gualterus Burleus Mertonen. collegij alumnus. 191
Guy Fluuius. 109
Gul. Cacus. 19
Gul. Buckenham. 27
Gul. de Wicham. 224
Gul. Cecilius. 73. & 130
Guthelini regno Academia fuit Cantebrigiæ. 76
Guthelinus doctus. 92
Gul. Sherwode. 254
Gul. Dunelmensis. 254
Gymnasia a doctis excitata. 109
Gymnasium Eltuti. 110
Gymnasium Tathei. 110
Gymnasium Cadomense. 114
Gymnasia Brytannica. 154
Gymnasium Oxonien. non constitutum primo aut secundo anno regni Aluredi. 232

H.

HAbis. 116
Hardingus. 146
Henricus Belloclericus. 184. erat iustus.

193. Canteb. educatus. 92. eius uxor literata. 93
Herbertus. 193
Hiberni Cantebrigiæ studuerunt. 155
Hibernorum coniugium. 179. & baptismus. 179
Historiolæ Cantebrigiensis authoritas. 27. antiquitas. 27. eius author Hugo Cantelupus Oxoniensis Archidiaconus Glouerniæ. 28
Historico opus est teste. 29
Historiola Canteb. Academ. 41
Historicus & Chronicus. 125
Historias scribendi negotium quibus commissum. 248
Historiarum officinæ. 176
Historici regij. 176
Historiarum conseruatio. 177
Historiæ quantum profuerunt. 177
Historicorum dissentio. 180
Historijs temporum prospiciendum. 180
Historiola Oxon. non antiqua. 182
Historiolæ Oxon. examinatio. 187
Honestum nomen. 6
Honorij primi indultum. 58
Honorius Cantebrigiæ studuit. 58
Hospitia Cantebrigiensia. 182
Hortatio ad concordiam. 4
Hubaldus poeta. 37

I.

IAcobus Faber. 153
Iacobus Middendorpius. 47
Io. Scippe episcopus Heref. 151
Io. Beuerlacensis. 212
Io. Eliensis. 106
Io. Scotus. 103. Papiensi scholæ præficitur. 155. Cantebrigiensis. 157. non docuit Oxoniæ. 158. Unde erat. 167. ubi docuit. 170. cur condemnatus. 170. non fuit Scotus natione. 171. cuias erat. 171. cur dictus Scotus. 172
Io. Rykinghale. 68
Io. Herrisonus. 44
Io. Redman. 19
Io. Tayler. 19
Io. Werkworth. 43
Inconstantia Oxon. 245
Inopia dissimulata. 184
Italia magnifica. 183
Italiæ collegia. 183
Isidis vadum. 203

L.

LAthelade, & Lechelade, idem locus. 32
Leges Danorum. 209
Leges S. Edwardi. 200
Lelandus quis homo fuit. 27
Lelandi liber de Academijs Britannicis. 29. & notæ marginales. 29
Lelandi iudicium & lectio de schola Sigeberti. 128
Legionense studium Oxoniensi antiquius. 159
Lelandi iudicium ex alijs. 223
Libra. 209
Librorum antiquorum copia. 52
Literæ utiles, delectabiles, & salutares. 88
Literæ sibi vendicant præstantiam. 90. literæ in Britannia Gigantum temporibus. 14
Literæ utriusque academiæ. 19
Literarum fautores. 89. cultores nobiles. 91
Londinum reparatum. 205
Londinum Augusta dicebatur. 81
Lucius à doctoribus cantebrigiensibus baptisatus. 51
Lucij legati cantebrigienses. 76
Lucius quando fidem suscepit, non bene conuenit inter scriptores. 82
Lucius quando scripsit ad Eleutherium. 83
Luguballia, Carleolum. 40
Lupus Trecassenensis. 159
Lydgatus Chauceri discipulus. 40

M.

MAtilda. 206. Literata. 93
Martinus & Marinus idem. 221
Matthæus Cantuariensis Archiepiscopus. 151
Mancussa. 209. unde dicta. 209

Monarcha primus Angliæ. 236
Monarchiæ triplex ratio. 237
Meritonense cœnobium. 177
Meduuinus. 75
Matrimonium inter Henr. 1. & Matildam. 106
Mercatorum facta. 57
Memnon contra maledicos. 96
Mirimuthensis. 53
Midas. 90
Miserbdil. 109
Mochros. 110
Mons Ambrij. 56
Monasteria celebriora. 161
Monasteria minora. 162
Monasteria grandia. 162
Monaster. Ethelingiæ quale. 162
Monachi Bannochorenses. 162
Monachi docti pauci Aluredi ætate. 159
Musica exculta. 174

N.

NIcasius Cadnæus. 45
Nicolaus Bacon. 55
Nicolaus Treuettus. 40
Nicolaus Ridleius. 19
Nigri codicis antiquitas. 28
Nigellus contra fortunam. 95
Noa gigas. 17
Nobilitas. 89
Non statim honestum quod est utile. 31
Nomina propria Anglorum ante S. Edwardum. 247
Nomine non conueniebant Archiepiscopi ante Hubertum. 247
Norfolciæ rex. 113
Norfolciæ leges, Danorum leges. 209
Norwicus. 108
Nouiburgensis. 14. auctior. 216

O.

OFfa Merciorum Rex. 224. reparauit scholam Canteb. 97
Offensionis causæ Gul. Normanno. 243
Oratoris verba. 11
Oxoniensis historiola. 12
Oxoniensis contra antiquarium. 13
Oxonia deserta. 18
Oxoniensis Academiæ laus. 23. translatio. 245
Oxoniensis affectus in Antiquarium. 24
Oxoniensis contra oratorem Cantebrigiensem. 26
Oxoniensis sententiæ confutatio. 29
Oxonij urbis nomen. 198. et 199
Oxoniensis iurgia. 119
Oxoniensis schola grammaticalis. 131. & 132. ex Fabiano & alijs
Oxoniensis studij ratio. 135
Oxoniensium numerus in principio. 137. 140
Oxoniensium collegiorum fundatores Canteb. 152
Oxonium schola secunda. 158
Oxoniensium professores non ex monasterijs. 160
Oxoniensis historiola antiqua non est. 182. eius author infans. 194
Oxoniensis Academiæ mentio in Clementinis. 195
Oxoniensis sic scripsit assertionem, ut Erasmus stultitiam laudat. 256
Oxoniensis scholæ institutio, non reparatio per Aluredum. 206
Oxoniensis scholæ author non fuit Aluredus. 202
Oxoniensis schola ab Aluredo non constructa, nec hortante Neoto. 219
Oxoniensis Academ. institutio unde Aluredo ascribitur. 227
Oxoniensis commentum. 240
Oxoniensium infortunia. 196

P.

PArtholomus. 123
Partholomus suorum monarcha. 124
Parisiensis Academiæ dissolutio. 140
Parisiensium scholarium contentio de primatu. 101
Parisius. 101
Patauinæ scholæ. 184
Paterna. 197
Patroni tres Cantebrigiensis Academiæ. 130
Partus numerosus. 118
Pedarij Senatores. 223

Parasiti laus. 256
Principum literæ & virtutes. 93
Penda. 193
Petrus Ramus. 153
Pisanæ scholæ restitutio. 98
Pileus quid significet. 89
Piscium usus olim multus. 110
Polydorus veteres libros combussit. 52
Præceptores Aluredi. 165
Principes docti. 93
Prælia cum Danis. 173
Principum opera. 56
Priuilegia Oxoniensia pauca. 250
Priuilegia sublata & restituta. 251
Pueri nominis ratio. 135
Pudendum facinus. 243
Pullinus restituit scholas Oxonienses. 243
Pyrrhus. 32

Q.

QUintiliani præceptum Rethoricum. 120
Queneburghum. 225
Quartanæ laus. 256

R.

RAdulphus Remington. 63
Rara sed non incredibilia. 116
Ranulphus de constitutione Oxoniensis Academiæ. 225
Ranulphi errorem secuti multi. 229
Redshankes. 172
Reges indulgentes Cantebrigiæ. 72
Religio christi in Britannia ab Apostolorum tempore. 73
Rerum principia secundùm Pythagoram. 132
Reuerentia. 80
Richardus primus Turcas debellauit & Gallos. 86
Richardus Pightesley. 63
Richardus Crocus. 152
Ridleius. 156
Ridoce vetus Oxoniæ nomen. 203
Robertus de Paterna. 197
Rodolphus Baynus. 153
Rossus, seu Roussus cuius iudicij. 32. & 189
Rond. Thetfordiæ rex. 113
Rossus Oxoniensis. 32
Rydleius. 131. & 156

S.

SAlsa verba dulci aqua abluenda. 122
Samothea. 15
Samothes. 15
Sancti Cantebrigienses. 106
Saxonia vetus. 171
Scriptores cur sua suppresserunt nomina. 35
Scriptorum occulta nomina, quomodo explicanda. 35
Studia olim in Britannia. 109
Scholæ Hibernicæ. 36
Schola Salernitana. 132
Scholæ numerus non tollit Academiæ appellationem. 130
Scholæ Pisanæ restitutæ. 98
Scholæ Patauinæ. 184
Schola in singulari Academia. 132
Schola Cantuariorum more. 134
Scholæ cantianæ. 138
Schola Romana. 203. cur instituta. 145
Scholæ alienæ a Britannis doctæ. 152. 153
Schola Legionensis antiquior Oxoniensi. 159
Schola quam statuit Aluredus. 322
Scholarium Oxoniensium infortunia. 245. 196. & 18
Scholasticorum Cantebrigiensium habitatio ante Collegia. 182
Scholastici, causa deserti studij. 146. sibi inutiles. 246
Scotus Ioannes. 103
Scoti Cantebrigiæ studuerunt. 155
Scoti Hiberniam prius incoluerunt. 173. gloriosi. 173
Scotica studia. 155
Scotiæ regnum ad Regem Angliæ pertinere. 178
Sergij prima bulla. 60
Specus Platonicum. 119

Sigebertus Cantebr. Academiæ author non est. 30. 96. & 113. nominatim. 126
Sibillæ de christo vaticinium, literis conclusum capitalibus versuum. 37
Simiarum exercitus. 117
Simon Islep. 257
Solidus. 209
Stephani Regis fortuna. 157
Stamfordiæ non docendum. 197
Stratford Robertus. 197
Stubbæus. 103. quando floruit. 138
Sulgenus. 36

T.

TAxatores Canteb. 182
Temporum discrimen. 82
Terentius libertate donatus. 89
Testimonia detruncata. 164. inuoluta. 166
Theodorus Græcus. 99
Theodori & Adriani discipuli, docti Græcè & Latinè. 138
Thetfordiæ rex & studium. 112
Translatio Oxoniensis Academiæ. 197
Thomas de Ryhale. 68
Thomas Morus. 153
Thomas Graius. 38
Throgmertonus in exilium relegatus. 20. & 18
Timotheus apostolus. 83
Tubal Hispanorum author. 17
Thuisco author gentis Germanicæ. 17

V.

VEneti ex Troianis. 86
Verulamium. 49
Verecundia. 80
Vetustas magnæ authoritatis. 218
Vindobonna. 81
Uniuersitas. 40
Urbes antiquæ Britanniæ. 40. 48. 49
Utile, sed non honestum. 31

W.

WAldeus Rex Norfolciæ. 107
Wansdich. 56
Westphali. 172
Windelesor, seu Windesore. 225
Wiccliffe. 198

INDICIS FINIS.

Catalogus scriptorum, quibus usus est duobus hisce libris Londinensis.

Historici nostri antiqui & scripti.

Gildas sapiens.
Nennij Eluodugi discipuli Eulogium.
Beda.
Asserus.
Osbernus Dorobernensis.
Florentius Wigorniensis.
Edmerus Dorobernensis.
Io. Bramis.
Elwardus.
Aluredus Beuerlacensis.
Gul. Malmesb. de Regibus. Pontificibus. Antiqui. Glaston. ecclesiæ.
Hen. Huntudonensis.
Gocelinus.
Leges Saxonicæ Anglorum & Danorum.
Alcuinus.
Historia Francorum, diuisa in tres libros.
Hidenses commentarij manu scripti sunt. Quisquis eorum author fuit, diligens homo fuit, et post Marianum Scotum, Ranulphum & Giraldum Cambrensem (quos citat) vixit, annos ab hinc videlicet 200. Nam Aluredi historiam scripsit ex Mariani libri primi cap. 15. et Ranulphi Polichronici libri sexti cap. primo, 2. 3. 4. 5. et 6. et Giraldi Cambrensis libri de gestis Westsaxonum capite 10. 11. & 14. ut et res ipsa docet, & ipse quoque refert. Ea commentaria sic incipiunt: Regnum quod modò Anglia nominatur, olim dicebatur Albion &c. In eis omnes possessiones eiusdem monasterij continentur, et describuntur. Unde Hidensia voco commentaria. Hida, monasterium erat Wintoniæ nostra ætate, qua omnia totius Angliæ monasteria demolita sunt.
Deflorationes Galfridi: opus desumptum ex chronicis Aluredi Beuerlacensis.
Leges Sancti Edwardi.
Alexander Hessebiensis, qui claruit anno Dom. 1220.
Vita Caroli magni.
Gul. Rieuallensis.
Ioan. Anglici historia aurea.
Galfridus Monemutensis.
Simeon Dunelmensis.
Ailredus Rieuallensis.
Ioannes Sarisburiensis.
Richardus Diuisiensis.
Geruasius Dorobornensis.
Geruasius Tilberiensis.

Gul. Nouiburgensis, seu de nouo Burgo quem Neuburgensem vocant: paruum, & petite.
Rogerus Houeden.
Syluestri Giraldi Cambrensis varia opera.
Syluester Girardus Cornubiensis.
Lanfrancus.
Ponticus Virumnius.
Richardi Aungeruilli Philobiblon.
Henricus Herfordiensis.
Flos medicinæ.
Gualterus Couentrensis.
Gualterus Hemingford Gisburnensis.
Io. Bostonus Buriensis.
Radulphus Niger.
Radulphus de Diceto.
Matthæi Parisii, seu Parisiensis chron. maius & minus.
Ioannes Parisiensis.
Supplementum Historiæ Matthæi Parisij.
Historia Roffensis.
Thobias Roffensis.
Dolensis.
Radulphus Marrham.
Matthæus Westmonasteriensis, Florilegus, seu flores Historiarum.
Memoriale historiarum.
Petrus de Icham, cuius libri initium est, non solum audiendis sacræ scripturæ verbis aurem sedulus auditor accommodare tenetur. &c. erat monachus Cantuariensis ecclesiæ.
Thomas Rudborne.
Fabius Questor.
Ninianus.
Bernicius.
Britannus Flor. anno Dom. 432.
Ælfricus Abbas.
Ioan. Capgrauius.
Vita Neoti antiqua.
Ranulphus Cestrensis, qui produxit historiam ad an. dom. 1363. quo obijt.
Ioan. Ufforde.
G. de Barri Archidiaconus S. Dauid.
Historia Anglorum: quam hæc verba incipiunt, considerans historiæ Britonum &c. prolixitatem.
Statuta antiqua Parisiensis Academiæ.
Io. Fordon Scotus, qui Scoticam historiam produxit ad Eadmundum Irneside.
Eam auxit Ioannes Aurelianensis ecclesiæ canonicus & extendit ad sua tempora, distribuit in libros sedecim.
Historia Iorenallensis.
Historia Glastoniensis.
Epitome Chronicon S. Edmundi.
Benedictus Claudiocestrensis.
Chronicon Landauensis ecclesiæ.
De vitis sanctorum Wallensium.
De actis Alexandri anonymos.
Historia Buriensis, quam regiam vocant, ea extenditur, ad an. salutis, 1377.
Historiæ S. Albani ij.
Sulgenus seu Sulienus.
Historia Brutus.
Abstracta Bruti.
Rogerus Boulus.
Robertus sine cognomento.
Thomas Graius.
Henricus Marleburgensis.
Hoccleueus qui floruit anno Dom. 1454.
Gualterus Burleus qui floruit, an. dom. 1330.
Annales Wigornienses.
Annales Burtonenses.
Aluredi opera quædam.
Ingulphus Croilandensis.
Ioffridus Croilandensis.
Annales Westm. quos Io. Fiberius scripsit.

Gul. archiepiscopus Tyrensis Malrici regis Cancellarius ut scribitur in principio eius historiæ.

Adam Murymuthensis, alias Muremuthensis, & Mirimuthensis, canonicus Londinensis: & officialis Exoniensis sede vacante, constitutus per Henricum priorem Cantuariæ vacante sede archiepiscopali, ut ex registro ecclesiæ Cantuariensis scire licet.

Nicolaus Treuettus.

Vincentij Beluacensis speculum historiale.

Thomas Sprottæus seu Spottæus.

Gul. Thornæus.

Historia Waldei per Io. Bramin.

Freculfi Chronicon.

Eulogium Historiarum.

Genealogiæ principum variæ.

Historiola Cantebrig.

Hubaldus poeta scriptus.

Thomas Bradwardinus.

Vita Antiqua Bedæ incerto authore.

Historia Reginalis.

Tho. Stobeus seu Stubbeus.

Historiæ Elienses .ij.

Thomas Wiccius.

Author hist. Meritonensis, quam Mertonensem corruptè dicunt.

Historiæ Cantuarienses ij.

Nigellus Anglus, qui in Speculo stultorum vigellus dicitur, monachus erat Cantuariensis. Baleo authore vixit sub Ioan. rege, an. 1200. Baleus Nigellum Wirekerum nominat.

Alexander Nequam, quem Baleus Neckam, Lelandus Necamium vocat, ortus Verolamij ut ipse de se ait in fine lib. 7. de laude diuinæ sapientiæ, abbas Exoniensis postea erat, ubi multa scripsit, poeta cum primis elegans, laudans diuinam sapientiam in condendis & ordinandis rebus naturalibus cum alibi, tum maximè istic in Britannia: floruit an. dom. 1215.

Chronicon Eboracense.

Historiæ Saxonicæ plures.

Fragmenta quædam historica.

Prosecutor Historiæ Rog. Houedeni, qui vixit an. 12. Edw. filij Henr. .4. ut ipse ait an. 1154. libr. sui.

Felix.

Concordantiæ Chronicantium authore Nicolao Bungey Norfolciensi.

Registrum Oxon. per Robertum de Paterna.

Archiua turris Londinensis.

Gul. Bougeuilla. Neustrius is erat Bectensis cœnobij in Normannia monachus, scripsit lib. 6. quibus titulum fecit, unus omnium.

Richardus Canonicus phani S. Trinitatis Londini.

Tho. de Walsingham.

Ioannes Rossus seu Roussus qu historiam scripsit ad Henricum septimum, è monasterio Canonicorum beatæ Mariæ de Osney iuxta Oxonium.

Externi antiqui atque scripti.

Prosper Reginensis.

Turpinus Remensis.

Fulcherus Carnotensis.

Sigebertus Gemblacensis.

Gul. Tyrensis.

Chronicon Arelatense.

Orosius Hispanus, quem Aluredus vertit.

Nicasius Cadnæus.

Petrus Blesensis.

Præter alios multos quibus non sunt nomina.

Impressi.

Vincentius.
Flauius Iosephus de antiquitate Iudæorum.
Galenus.
Iulius Capitolinus.
Flauius Vopiscus.
Sextus Aurelius victor.
Ælius Spartianus.
Amianus Marcellinus.
Iacobi Galli Mare historiarum.
Theodoretus.
Memoriale historiarum.
Guidonis Dionysiani Galli historia aurea, quam quidam Iohanni Anglico tribuunt quòd is eiusdem nominis & argumenti scripsit historiam.
Fasciculus temporum.
A. Gellius quem vetusti scriptores quidam Agellium & Agillium vocant: componentes quæ essent seiungenda.
Quintus Curtius.
Appianus Alexandrinus.
Titus Liuius Patauinus.
Titus Liuius Ferrariensis.
Trebellius Pollio.
Antonini Augusti itinerarium, in quod vir magnæ diligentiæ, & præstabilis nostri temporis Antiquarius Robertus Talbotus scripsit commentarios, satis certè luculentos atque elaboratos.
Volaterranus.
Berosus.
Annius Viterbensis
Sabellicus.
Io. Boccatius.
Eusebius.
Dion. Cassius.
Nicephorus Callistus.
Irenæus.
Diodorus Siculus.
Commentaria Cæsaris.
Martianus.
Stephanus περὶ πόλεων.
Solinus.
Strabo.
Pomponius Mela.
Iustinus.
Florus.
Athenæus.
Plinius.
Salustius.
Ælianus.
Saxo Grammaticus.
Christianus Masseus.
Iacobus Philippus Bergomensis.
Antoninus archiepiscopus Florentinus.
Reginon.
Onuphrius.
Io. Auentinus.
Chronica chronicorum.
Albertus Krantzius.
Lycosthenes Rubeaquensis.
Ancelmus Cella.
Theodoretus.
Io. Zonaras.
Io. Nauclerus.
Abbas Uspergensis.
Panthaleon.
Bibliander.
Laertius.
Martinus Polonus.
Paulus Constantinus.
Gaguinus.
Paulus Æmilius.
Io. Tilius.
Tritemius.
Historiæ Hollandæ.
Wernerus Roleuinke.
Marianus Scotus, Bedæ consanguineus, ut in Flor. Historiarum an. 1082.
Hector Boethus.
Io. Maior.
Nazerenus.
Gul. Niger.

Sebast. Munsterus.
Iustus.
Carion.
Rydde.
Middendorpius.
Guicciardinus.
Historia S. Albani quæ appendix est ad Treuisam, Caxtoni nomine.
Io. Monteuille.
Io. Rastelli chronicon.
Lydgatus.
Fabianus.
Io. Hardyngus.
Richardus Crocus.
Polydorus.
Georg. Lilius.
Talbotus.
Baleus.
Lelandus, & aliquot alij huius ætatis.
Ioan. Andreas.
Constitutionum prouincialium authores.
Ludouicus Viues.
Io. Genesius cordubensis.
Erasmus Roterodamus.
Tho. Morus.
Demosthenes.
Cicero.
Quintilianus.
Seuerinus Boetius.
Seneca.
Pausanias.
Athenæus.
Lucianus.
Sibyllæ Frithrææ oracula
Homerus.
Aristophanes.
Vergilius.
Claudianus.
Marcialis.
Ouidius.
Horatius.
Iuuenalis.
Terentius.
Mimus Publianus.
Phurnutus.

Catalogi scriptorum finis.

LONDINI
in ædibus *Johannis Daij.*
An. Domini. 1574.

Cum gratia & Privilegio Regiæ
Maiestatis.

HISTORIAE

Cantebrigiensis Academiæ ab

urbe condita, Liber primus.

Authore Johanne Caio Anglo.

LONDINI

in ædibus Johannis Daij.

An. Dom. 1574.

¶ *Cum Gratia & Priuilegio*

Regiæ Maiestatis.

(3) Cum medicinæ studiis, ac operibus, & olim Patauij, & iam multis annis Londini detentus, subinde Cantebrigiæ, studiorum meorum parentis, recordationem retentam animo, sed remissam temporibus reuocaueram, incesseratque cupido inuisendi dulcia musarum veteris Academiæ limina, & recognoscendi grata per iuuentutem scholarum exercitamenta, anno salutis humanæ. 1558. a medico munere intermissionem faciens, velut postliminio quodam, Cantebrigiam concesseram, quò cum perueneram, mirum quantam dum aberam metamorphosin, quantam rerum omnium mutationem factam animaduerteram. Etenim noua personarum, noua rerum omnium facies erat, noui mores, nouus habitus, nouus vultus, & pronunciatio, noua denique docendi, discendi, et disputandi forma. Et ne omnes commemorem (sunt enim propè infinitæ nouitates) nec ipse cuiquam, nec mihi quisquam ferè notus fuit. Veritus itaque ne nulla monumenta superiorum temporum, locorum, rerum, ac hominum, nouitatis ratione, breui superessent, non ingratum fore posteris cogitabam, si antiquæ urbis historiam, rerumque veterum Academiæ commemorationem repeterem, & contexerem. Historia enim cum testis temporum, nuncia vetustatis, & vitæ memoria sit, cumque ab edacis temporis, & inuidiosæ vetustatis iniuria vindicare potest atque solet, anteactarum rerum iucundam memoriam facit, & futuræ vitæ prudentiam, præsidiumque conciliat. Neque certè inutile est prospicere futura. Nam & agricola serit arbores alteri sæculo profuturas: (4) & paterfamilias quid expediat in futurum conjectat: & gubernator ventos tempestatésque nocituras præuidet: in summa omnis prudentis est, non solùm præsentia intueri, verùm etiam futura longè prospicere. Visum est ergo, & superiorum & præsentium temporum statum persequi, & uno complexu utrumque comprehendere. Nam si de Cantebrigia (ut nunc est) solùm loqueremur, derogasse videbimur fidei scientiæque vetustatis: si terminos sequeremur eius quos olim habuit, absonum est à contemplatione rerum præsentium. In relatione rerum igitur, principium ab origine repetam (non enim

Suscepti operis ratio.

minus illustria initia, quam incrementa extiterunt) atquè inde ad nostra usque tempora historiam producam, nimirum ad an. Dom. 1573. quo hæc scripsimus, quantum per vetustatis monumenta, atquè hominum memoriam scire licet. Et dicam primò, qualis ea Academia initio fuit, & quis eius positus, quem ortum & authorem, quæ incrementa atquè status, quos denique casus, & interitus nobilissima ciuitas, & gymnasium habuit. Dein quemadmodum Principum bonorumque opera, vix tandem miserijs eluctata, paulatim reuiuiscere, & vires resumere cœpit, atquè hæc quidem primo libro. Secundo, quemadmodum sese iam habent res Academicæ, & quæ presens rerum conditio sit, paucis explicabo. Ordiar ab initijs.

Operis argumentum.

Est locus in mediterranijs Angliæ partibus ad orientem solem positus, non longè ab Eliensi Insula, præclarus musis, virtute nobilis, & fama celebris. Urbs antiqua fuit ; regnante Gurguntio Britannorum rege, post Brutum 42. ut Gildas supputat, ab orbe condito, 3588. & antè Christi aduentum 375. posita. Primus eius conditor, Hispanus quidam erat, cui Cantaber nomen extitit, homo genere nobilis, Hispaniæ Regis filius, virtute & literis clarus, qui cum fratre Partholomo discordias ciuiles fugiens in patria, nouas sedes querebat in (5) Britannia. Redeunti igitur Gurguntio ex Dacia (quam tributi denegati causa iam subiugauerat) factus uterque in mare Scotico obuiam, sedes quietas petiuerunt in Britannia. Quas cum Gurguntius denegauerat in hac Insula, concessit tamen in Hibernia, quam Iulius Cæsar olim Britannas appellabat, ut Fabius Questor de gestis Anglorum memorat. Erat enim ea per id tempus vacua, nec ulla gente, aut aborigine habitata, ut scriptores referunt. Eò rex habitatum, annuo tributo ablegauerat Partholomum, atquè apud se retinuit Cantabrum, hominem moribus ingenuum, literis facundum, atque rerum usu prudentem, cui propter hæc impendiò fauebat Rex Gurguntius. Has literas, & facundiam atquè hunc ciuilis ordinem disciplinæ, Atheniensium schola prius docuit, quàm huc aduenerat. Et quasi nihil sibi decederet, quod genero conferretur, ei filiam rex Gurguntius dedit in uxorem, bonam regni partem contulit in dotem, sic ut iam patrem Hispaniæ,

Qualis Academia initio fuit.

Gildas. Quem conditorem Academia habuit.

Cantaber. Partholomus.

Fabius Questor. Partholomus suorum monarcha.

fratrem Hiberniæ Principem natura dederit, socerum Britanniæ regem, virtus peperit. Horum fauore multa gessit, urbem condidit, quæ sic postea creuit, ut inter 28. nobilissimas totius Britanniæ urbes, eam scriptores commemorent. Etenim ad opinionem nouæ urbis concurrentibus scholasticis, atquè gentibus, breui & populus, & Ciuitas magna facta. Cantebrigia antiquissima ciuitas.

Eam Britannorum vulgus Cairgrant, & scholarium ciuitatem, alij Cantebrigiam & Grantebrigiam, Saxones Grantecestriam nominauerunt. Quo nomine etiam suo tempore fuisse nominatam urbem Cantebrigiam Beda in eccle. hist. gent. Anglorum author est, ut & Henr. Huntud. Gulielmus Malmesb. Ranulph. Nennius, & Rad. Marrham de antiquis urbibus. Varia appellatio ciuitatis Cantebrigiæ. H. Huntud. Gul. Malmes. R. Nennius. R. Marrham. Beda.

(6) Ex qua nominis Cantebrigiæ, et Grantecestriæ varia appellatione in re eadem inualuit error, ut una urbs duæ haberentur: utquè ex Grantecestriæ (quæ nunc est) ruinis Cantebrigiam creuisse dicant: ut Grantecestriæ tres fuisse hominum ordines, Scholasticos, Athletas, Palestritasque, atquè ciues ferant: ut in ea regem habitasse dicant, ius dixisse pronuncient, ibiquè ubi nunc Iaci est prædiolum seu manerium Burghwasch, ut hodiè est, ulmarium, triplici fossa, olim humida, nunc sicca, & duplici vallo munitum, regium palatium fuisse perhibeant: nescientes Cantebrigiam olim Grantecestriam appellatam, unamque & eandem ciuitatem utramque extitisse. Quæ omnia in Grantecestriæ ciuitate fuisse, ut erat ea Cantebrigia & Gymnasium, non autem diuersa, ac diuulsa, ex eo scire licet, quod scriptores referant, scholasticos in ea habitasse, Guthelini regiam fuisse, in ea regem ius dixisse, eoquè mortuo Martiam uxorem in ea regnasse (quòd Cecilius eius filius non dum erat maturus regno) & leges Martianas in ea sanxiuisse, quæ vita functa sepulta est Cantebrigiæ, unà cum marito Guthelino, iuxta turrim astrorum, quam edificauit ad contemplandas stellas Nobicianus astronomus. Unam fuisse ciuitatem & hoc quoquè monstrat, quòd duæ tam grandes urbes proximè sibi constitutæ, non bene re, & negotiatione conuenirent, cum altera alteri plurimum obfuisset, ut Florentia fæsulis. Oxoniensis tamen putat duas fuisse, nouam et veterem, nouam vocat Cantebrigiam, quæ nunc est, veterem Grantecestriam pagum in proximo positum, et alteram ex alterius ruinis Confutatio argumentorum Oxoniensis.

creuisse censet. Verum si Grantecestriæ pagus vetus sit ciuitas, ubi Canta fluuius, seu Granta, super quam posita est? ubi pons instratus? At ista quoquè huc translata dicet? iam enim Granta non solùm Cantebrigiam alluit, sed interlabitur quoquè, & ponte ut olim insternitur, quæ minimè sunt in (7)
Ranulphus. Beda. Grantecestria pago, nam ipsissima urbs est, quam Ranulphus, & Beda interpretantur Cantebrigiam, etsi Bedæ tempore, ciuitatula tantùm fuit desolata ex occasione bellorum, nisi si dicat forsan, & alueum quoquè illum veteris urbis ruinis impletum, et nouum Cantebrigiæ ortum. Ad hoc, si Grantecestria pagus, olim præcipua fuit ciuitas & vetus, videntur posteriores prioribus multò sapientiores, qui commodiorem locum, & amœniorem, & aquis, & cœlo, sibi elegerunt. Sunt ergo vana quæ contendendi studio commentus est quidam.

Urbis Canteb. situs. Erat enim hæc urbs ampla, ad septentrionem et meridiem ultra citraquè castrum (quod hodiè extat magna ex parte dirutum, et ad consessus Iudicum, furumque custodiam asseruatum) longè lateque diffusa: illinc ad sacellum diui Iacobi, hodiè inclusum & solo æquatum 500. passibus a castro positum, in villa, (villam fuisse testantur monumenta regalis collegij, quæ & olim & nunc quoque hows nominatur) antiquis temporibus habitata, ut ex historia Barnewellensi didici, iam deserta: hinc ad Neunhamiæ vicum, ultra molendina, qui se longius promouebat versùs Grantecestriam, veteris Cantebrigiæ, seu Grantecestriæ reliquias adhuc superstites, & antiquæ urbis nomen referentes. Utrobique habitationem longius productam, & aratra testantur, quæ inter Grantecestriam & Cantebrigiam agros proscindunt, atque fundamenta euertunt, & alborum religiosorum cœnobium, quod ibi olim fuit, ad annos 40. ubi etiam fecerunt plures cellulas, ecclesiam, claustrum, dormitorium, & officinas necessarias, ut scribit Iohannes Swapham in historia Barnewellensi. Longius quoque productam, & nostra ætas vidit, ac recens memoria retinet, non nostra solùm, sed nostri temporis hominum. Etsi hodiè urbs contractior multò visitur, sublatis iam vetustate atque bellis (8) extremis partibus. Fuere et olim multa vetustatis indicia, ut erat illud monumentum ad Eliense cœnobium ad Ædilthrydæ Reginæ secundam sepulturam deductum: de quo sic scribit

Io. Swapham author hist. Barnwellensis.

In historia gentis Anglorum

Beda, quod cum Eliensis regio quam Elge nominat undique paludibus & aquis circundata, lapides maiores non haberet, nauicula venerunt ad ciuitatulam quandam desolatam, non procul inde sitam : quæ lingua Anglorum Grantecestre vocatur. Et mox inuenerunt iuxta muros ciuitatis locellum de marmore albo pulcherrimè factum, operculo quoque similis lapidis aptissimè tectum. Quanquam illius æui cæcitas admirationem in eo parit, quod regnante Henr. nuper 8. dirutum idem sepulchrum ex lapide communi fuit, non ut Beda narrat, ex albo marmore. Inter vetusta item quæ hodiè extant monumenta & vetustissimum & integerrimum eius Castrum est, ruinosum, magnaque ex parte vetustate consumptum, ut solent omnia, et aliqua etiam ex parte ad ædificationem collegiorum, et priuatarum ædium generosorum, largitione principum imminutum. Nam & Edw. 3. ad ædificationem Aulæ suæ regiæ (quæ nunc inter septa collegij sanctæ Trinitatis continetur) et Henricus sextus ad constructionem Collegij sui Regalis, & Regina Maria, ad priuatas ædes reficiendas Iohan. Huddlestoni de Sauston militis aurati, inter alios plurimùm imminuerunt : ablato quo construebatur extimè lapide quadrato, & intimè abrupto, utî seorsum, cum ad ædificationem Collegiorum ventum est, suo loco proponemus. Castrum autem, Knoudi, et Florentij Regum Cantebrigiæ ætate (de quibus libro primo de Antiquitate) fuisse positum credibile est. Nam per ea tempora plures erant in Britannia reges, & quisque contendebat ad imperium, regníque sui fines propagare, alienos inuadere, & possidere studebat. (9) Quamobrem sibi castra in præsidium posuerunt. Non lego tamen de castro Cantebrigiensi ante an. dom. 876. quo tempore in castro atquè urbe Cantebrigiensi Daci hyemarunt ad annum unum, ut author est Fabius Questor in historia de gestis Anglorum, et Geruasius Tilberiensis, nec postea fit eius mentio, quod sciam ante Gulielmum Neustriæ ducem, qui cum Insulam Eliensem obsederat, parum compos rei quam affectauerat, secessit in Castellum Cantebrigiense, ubi commoratus est ad dies aliquot, postea relicto in arce præsidio, remeauit in obsidionem unde venerat. Quo tempore integrum videtur fuisse castellum, quod tanto duci, & tam multis militi-

lib. 4. cap. 17 vide cap. 22. ut scias quàm credula fuit hæc ætas.

Fabius Questor.

Ger. Tilberiensis. bus excipiendis suffecerit. Id Geruasius Tilberiensis Cantabricam, Fœlix antiquæ memoriæ scriptor, Grantam appellatam dicit.

Proximum Crux forensis est, ex firmo lapide, ad septentrionalem castri partem extructa, forensis crux appellata, quòd circum eam veteris urbis forum, olim celebratum fuisse

Fluuius. constans fama est. Urbem alluebat primò fluuius Cantæ, seu Grantæ nomine, ad radices castrensis collis, castro multò propior quàm nunc est. Id duplici ratione scire licet, primò quòd veteris Cantæ alueus, velut torrentis vestigium, antiquæ

H. Huntud. Cantebrigiæ nomine adhuc visitur: secundò quòd Henr. Huntudonensis in vita Edgari regis, templum S. Ægidii super Grantam Fluuium Cantebrigiæ ædificatum scribit. A meridiè oritur, & per ambitum versùs septentrionem finit ad orientem.

Vici. In ea urbe plures olim erant vici, inter quos unus Latinè Cattoni vicus appellatus est, antiquo & vulgari nomine Catton rewe nominatur, ut vetusta docent monumenta, a meridie in septentrionem exporrectus, castro ad occidentem oppositus, & secundùm eius longitudinem occidentalem procurrens, vestigijs (10) adhuc conspicuus. Ad cuius orientale latus, in summo monte, inter castrum & vici locum, ad septentrionalem vici partem

Templum omnium sanctorum ad castrum vetustiss. magis, templum omnium sanctorum ad castrum fuit, cuius fundamenta è solo extantia, atquè Eliensi episc. annuum redditum persoluentia adhuc visuntur. Quod templum negligentia ne perierit, et vetustate, an flamma, ut cæteræ urbis

Implacabile incendium Cantebr. Ecclesiæ, anno verbi incarnati. 1174. non dum constat. Id constat, eo anno fuisse Cantebrigiæ implacabile incendium. Cuius tædis ut arsit oppidum, ita cæteræ ecclesiæ omnes magna ex parte incensæ sunt, templum verò sanctæ Trinitatis totum exustum. Hinc cautum credo in futurum, ut eius campanile ex duro & quadrato lapide construatur, ne futuris

Hist. Iorenal. incendijs obnoxium sit. Hoc ut lego in historia Iorenall. ita

Templum S. Egidio dicatum. ex eadem in vita Gul. Rufi didici, templum S. Ægidij Cantebrigiæ extructum fuisse per dominum Picotum vicecomitem Cantebrigiæ, assensu Anselmi Beccensis Abbatis, & Remigij Lincolniensis episcopi super Grantam fluuium Cantebrigiæ, ut refert is qui deflorationes scripsit Galfridi: ut & ecclesia

sancti Inonis super usam fluuium Huntedunæ. Ad eum vicum præter templum omnium sanctorum, cœnobium quoque fratrum piorum fuit (sic enim vetustæ tabulæ Collegij corporis Christi, cuius possessionis est, appellant) cuius horreum, atque columbarium adhuc supersunt, et fratrum piorum tenementi nomen retinent. Iuxta castrum in parochia S. Ægidij, propter Ecclesiam erat & aliud cœnobium, seu (ut historia Barnewellensis habet) officinæ. Id cum ecclesia voto posuit, an. Dom. 1092. genere clara, sed sanctitate clarissima Hugolina, Picoti cuiusdam (Pigotum vocat historia Iorenallensis) gentis Normannicæ nobilis viri, & gratia Gul. Neustrij Cantebrigiensis (11) prouinciæ comitis uxor, cum à mortali morbo quo Cantebrigiæ sub Gul. Rufo laborabat, esset liberata. In eo sex canonicos collocauit & ecclesiam Deo & diuo Egidio (quibus salutem commiserat) dicauit. Canonicis præfecit Galfridum de Hunted. canonicum, virum admodum religiosum. Ad hos alendos Picotus dedit duas partes decimarum dominiorum suorum pro Gallorum more: putà dominij de Queya, de Stowe, de Waterbeche, de Middleton, de Impeton, de Histon, de Gretton, de Hokiton, de Ramton, de Cottenham, de Lollesworth, de Trumpiton, de Haselingfeld, de Harleton, de Eueresdon, de Tofte, de Caldecote, de Kingston, de Wynepola, de Grandena, de Hatteleia, de Pampesworth & de Alewinde. Hæc omnia pertinebant ad Baroniam suam de Brune in Com. Cantebrigiæ, ut ex charta Remigij Lincolniensis episcopi scire licet. Quo facto non multos post annos fatis concesserunt, cœnobium adhuc exiguum, nec dum firmas sedes consecutum Roberto filio relinquentes. Verùm is proditionis supplicium metuens, quòd in regis necem, & regni proditionem conspirasset, fuga se subduxit. Qua de causa Baronia eius per regem ei sublata est, & cœnobium factum tributarium, & ab his qui benefacerent desertum. Henrici tamen primi gratia, succedens in Baroniam Paganus Peuerel, non minus armis, et arte militari insignis, quam virtute clarus, pro pietate sua non solùm prioribus succurrit, sed numerum etiam canonicorum auxit ad tricesimum, et eis ea quæ Picotus donauit restituit. Et quia locus apud S. Egidium angustior erat quàm ut tot canonicis sufficeret, destituereturque atque viua, à rege

Deflorationes Galfridi.

Hist. Iorenal.

Henrico locum quendam extra burgum Paganus obtinebat, qui a magna platea, ad flumen usque se extendebat, tum amplitudine, tum amœnitate satis commodus, vocabatur (12) is locus Barnewell, hoc est puerorum fons, quòd in eius loci medio, viuidæ puræque fontes aquæ scaturiebant, quòdque pueri atquè adolescentes annis singulis in vigilia S. Iohannis Baptistæ, eò concurrentes luctare et alijs lusibus se exercere consueuerant, puellæque cantu atquè musica se exhilararent. Cuius spectaculi causa, concurrente multitudine, mercatores spe lucri ducti, negotiandi causa aduolarunt. Ex quo initio mos inde inoleuit, ut eodem festo die, illuc conueniant negotiandi causa, turba vendentium, et ementium. In hoc loco prius habitabat sanctus vir *Godesonus*, vitam ducens solitariam, fræquens in orationibus, in oratorio quodam ligneo et humili diuo Andreæ constructo, qui iam paulò ante vita functus, et locum, et oratorium sine custode et habitatore reliquit. Erat autem locus iugerum tredecim : ut ex charta eiusdem Pagani constat. Concessi inquit similiter, eisdem canonicis quendam locum iacentem in campis Cantebrigiæ pro tredecim acris, circa fontes de Barnewel, quem Henr. Rex mihi dedit, ad domum eorum stabiliendam et finiendam. Ubi igitur parasset omnia, transtulit Canonicos regulares a sancto Egidio Cantebrigiæ, ad S. Andream Barnwelli, magno apparatu et pompa, comitante non modica caterua cleri, populi, et Burgensium Cantebrigiæ, an. Dom. 1112. postquam stetisset annos viginti, et ecclesiam beato Egidio operosam inchoauit, et ei diuoque Andreæ dedicauit.

Pagus Barnewellinus, unde dicatur.

Fuere et alij vici, seu viarum angustiæ hac urbis parte, sed obliuione consumptæ. Fuere et alia vrbis parte, ab hac castelli longius dissita. Nam illa ad castrum, et ultra castrum, hæc citra castrum est. Ex quibus est *Smeremonger lane*, ad forum pisacium, & in parochia S. Petri extra Trumpiton gates *Dowdeuere lane*, qui se extendebat, ut creditur ab aula Penbrochiana, ad vicum fratrum prædicatorum. *Cholleslane*, (13) in parochia sancti Iohannis, qui diuidit Collegium Regale a Carmelitis. *Newlane*, quæ opposita *Cholles lane*, rectà se extendit ad vicum maiorem producta inter murum collegij Regalis, et hospitium sancti Augustini, qui vicus hinc inde, in utroque fine obstruitur nouo muro. Vicus scholarum, qui

productus erat a vico maiori, ad vicum sancti Iohannis, seu milstreat per scholas. *Piron lane*, in parochia S. Iohannis Baptistæ, cuius caput orientale aperiebat in vicum S. Iohannis, seu vicum molendinarium, occidentale versùs riuum, qui hodiè le *Ee* nominatur se proferebat. *Luthburne lane*, qui inter ecclesiam diui Benedicti, collegiumque corporis Christi est, à parte orientali, & fratres Augustinenses. Inde *Syluer lane* qui (ut creditur) aut is est qui a vico maiori descendebat, per Borden hostell, ad Vicum maiorem, iuxta fratres minores : aut qui a mylstreat ascendebat, per hortum & sacellum collegij Goneuelli & Caij, in vicum maiorem : aut is est qui a boreali parte cæmeterij, beatæ Mariæ maioris progreditur in forum : nam in parochia S. Michaelis fuisse, docet historia Barnewellensis. Hist. Barnew. Erant etiam *Strawlane*, & *Salthithe*, quæ ad flumen ripæ sunt, non longè inter se distantes. Sed hæ intra septa collegij Regalis conclusæ sunt, ut & bona pars vici molendinaris, qui myllstreat dicebatur, quod ad molendinum ducebat, & antè templum S. Iohannis, à parte eius orientali finit, qui alio nomine, vicus S. Iohannis nonnunquam dicitur. Cuius magna pars exclusa hodiè diuidit Aulam Clare, à collegio regis, & Gerardi hospitium, à Collegio Goneuilli & Caij. Erat & *Glomer lane*, seu vicus Glomer in parochia beatæ Mariæ. *Crepers lane*, in parochia S. Edwardi. Et quædam præterea erant ripæ, ut *dame Nichols hythe*, in parochia S. Ripæ.
(14) Sepulchri, & omnium sanctorum in Iudaismo. Forsan ripa est, ad quam itur per venellam quæ ducit à vico maiori, haud procul à Bedæ domo, ad aquam, à Boreali parte sacelli, fratrum S. Iohannis Baptistæ. Flaxhithe, & aliæ ripæ mercium & populi usibus idoneæ, sed longa vetustate penè incognitæ.

Hæc insignem olim fuisse urbem docent, etsi antiqui rei Britannicæ scriptores reticerent, etsi ruinosas occulat herba domos : etsi iam seges sit ubi Troia fuit : etsi summo olim loco urbs posita, in conuallem iam consederit, atque ex sublimi in humilem locum deriuata fuerit. Sic olim magnam nobilémque Romam, edax ætas, varijque casus temporum consumpserunt, atque excelsis collibus, sublimíque loco, ad humile solum traduxerunt. Quid est quod vetustas non

consumit? vitiat etiam saxa series temporum. Tantam in rebus diuersitatem, tempus, & casus faciunt, ut subinde, euersis sitibus locorum, nulla indicia agnitioni relinquantur. Cum modò quæ fuerant tumulis ardua, in valles resident, modò quæ vallibus pressa, cœtu terreni pulueris, lutouè aggerantur. Sic Sicilia ab Italia, sic Vectis insula à Britannia, sic Castorea seu Castre in Norff. a mari seiunctæ sunt, quæ olim iunctæ fuerant, unde Vectis Britannico nomine olim Guith, id est diuisum dicebatur.

Insula vectis.

Primus posuit Acad. Cant. Cantaber.

In ista urbe grandi Cantebrigiæ, quocunque libet appellari nomine, Academiam posuit Cantaber, Philosophos, & Astronomos, Athenis conductos, docendi gratia ei præfecit: literis urbem non mercimonijs, studijs non operi faciundo dicauit: ut intelligas, urbem Academiæ causa, non Academiam urbis gratia, si diuidas, fuisse institutam, atquè ab ipsis etiam initijs Gymnasium extitisse. In cuius rei fidem, præterea quæ diximus in lib. de Antiquitate, & illud quoquè accedit, quòd principio scholasticorum ciuitas (ut antè retuli) dicebatur, uti (15) ex veterum scriptorum monumentis scire licet. Ad hunc authorem originis suæ gloriam, usque refert Academia, hunc conditorem agnoscit, ut ex epistola eius, ad Philippum Hispaniarum regem, 4. nonas Augusti, anno salutis, 1554. conscripta liquet. Cui idem Rex illustrissimus respondit in hæc verba. Fideles, docti, deuoti, nobis dilecti, Literæ quas 4. nonas Augusti, ad maiestatem nostram dedistis, fuerunt nobis gratissimæ, quòd ex his intellexerimus quàm gratus fuerit vobis, noster in hæc Regna aduentus, quantaque a nobis, & vultis & debetis sperare. Neque id sanè immeritò, nam nos, tum pro ea qua erga omnes bonarum artium, et literarum studiosos afficimur charitate, & beneuolentia, tum maximè quòd ista Academia vestra, ea principia seu incrementa habuit, ad quæ nos tuenda & promouenda, tot causis & nominibus tenemur. Academiam itaque Cantebrigiensem ita amplectemur, ut nequè huic quo vos authore gloriamini, neque his (quotquot in hoc regno fuerunt Reges vobis maximè fauentes) ulla in re primas partes sumus concessuri. Vos ergo mactè estote, et qua soletis diligentia, & assiduitate, his vestris studijs incumbite: a nobis omnem gratiam, fauorem, & munificentiam

expectate. Windisora noua, 3. idus Augusti. 1554. Sed qui de his dubitat, lib. nostrum de antiquitate Cantebrigiæ legat. Huic Academiæ qui præfuit, ad multa sæcula Rector dicebatur: postea Cancellarius, nostra ætate vicecancellarius & procancellarius, appellatus est, vicarius Cancellarij, de quo postea fusius, nam Cancellarius hodiè priuatus homo non est Academiæ, ut olim, sed ex magnatibus aliquis, qui fauet literis, cuius loco iam præficitur procancellarius, qui tamen eligitur, & omnia obit, ut olim Cancellarius, in dubijs et arduis tantùm (16) respiciens & consulens Cancellarium. Atque ita urbis initia, atque status posuimus, situm, conditorem, atque nomen indicauimus. Quemadmodum autem increuit iam dicemus.

Academiæ Rectores.

Increuit autem magnificentia & liberalitate Grantini Comitis, Cantabri filij, magnæ potentiæ viri, qui patris ciuitati muros addidit, ut quibusdam placet, & Cantam ponte strauit, ut Atheniensi Academiæ Hypparcus. Etenim ut a Cantabro patre ædificatam Cantebrigiam, ita à Grantino filio primò muris cinctam scribit, non Nicholaus Cantelupus solùm, sed & rex Cadwalladrus, etiam in diplomate suo (de quo postea) ad Academiam ædito. Increuit etiam beneficio Guthelini regis Gurguntij filij, Bedæ testimonio Græcè & Latinè, doctissimi principis, qui ædificijs, atque mœnijs eam auxit, atque ordinauit. Is enim secundùm historiam Bruti, omni tempore vitæ suæ, benignè, & modestè regnum tractauit annis nouem: ut ex innominato genealogico de gestis anglorum, (cuius principium est: non solùm audiendæ scripturæ sacræ, &c.) scire licet. Erat illi uxor nobilis fœmina Martia nomine, omnibus artibus erudita, ut ex eodem genealogico constat. Hæc inter multa, & inaudita quæ proprio ingenio repererit, inuenit legem Martianam, Saxones verò methenologe appellauerunt: hæc genealogicus. Hæc æadem, præter cœteras sapiens atquè pulchra, nobilitauit Cantebrigiensem Academiam. Etenim suadentibus philosophis, ne Cantebrigia, sede Guthelini regia, mortuo iam marito discederet, præsentia sua eam perpetuò coluit, atque exornauit. In ea legem à nomine suo dictam Martianam, æquitate & iusticia plenam, populo Britanno tulit. Regni enim curam atque gubernaculum perita multarum rerum mulier suscepit, quòd Sicilius unicus eius filius, non dum per

De incremento Academiæ.

Guthelinus. Beda.

Martia.

Cantebrigia Guthelini regia.

Tria hominum genera Cant. Cassiuellaunus. Aluredus.

ætatem imperio maturus erat. Eius ætate erant Cantebrigiæ (17) tria hominum genera, Scholastici, Ciues & Athletæ. Ad hæc auxit urbem, urbisque famam aëris amœnitas, loci hubertas, scientiarum claritas, & tum aliorum, tum Cassiuellauni maximi Principis, summa benignitas. Inter quem & urbis originem, annos intercessisse. 322. author est Aluredus lib. secundo. Eius enim indultum omnibus fugitiuis atque reis, qui studio literarum eò confugerent, securitatem vitæ suæ & suorum, tutumque portum & asylum ab inimicis permittebat. Ex qua occasione confluxerunt eò ex omni orbis regione non iuuenes solùm, sed & senes etiam. Ita, cum floreret Academia, victo iam à Romano milite, annis ante Christum natum 60. Cassiuellauno, aut proditione potiùs Androgij nepotis facto tributario, iter Romam Cæsar cum Androgeo adornauit: secumque aliquos ex præcipuis Academiæ viris Romam conduxit, ubi magna nominis celebritate, et artium professione claruerunt, Romamque studij, quod ab Athenarum reliquijs, annis iam ante Christum, 700. cœpisse traditur, renouandi authores extiterunt. Non illam scholam intelligo, quam Ine Britannorum rex, cum Romæ ageret, consentiente Gregorio Papa, Romæ constituerat, & Anglorum scholam appellauerat. Neque enim uniuersarum disciplinarum gratia, illa schola extructa fuit, sed religionis tantùm causa, quò Angliæ rex Ine, & regale genus, cum episcopis, præsbiteris, atquè clericis, doctrinæ, fideique catholicæ discendæ gratia, in eam conuenirent. Qua de causa, rogante Aluredo occidentalium Saxonum rege, eam a tributis immunem fecit Martinus Romanus Pontifex, an. Dom. 883. etsi hodiè non Anglorum schola, sed Anglorum hospitale ea dicatur. In ea sepultus Merciorum rex Burrhedus est, authore Patricio consule, anno Dom. 875. Burrhedus (inquit) Rex Merciorum regno expulsus Romæ obijt, sepultus (18) in templo beatæ Mariæ, quod Anglorum schola tum temporis dicebatur. Sed fuisse per ea Cæsaris tempora literas in Britannia excultas, etsi ioco contradicere videatur Cicero, in Epist. famil. ad Trebatium, atqué etiam aliquando ad Atticum, explicandum est. Etenim ni eius rei fidem fecero, admirationi forsan esse possit Britannos toto orbe penitus diuisos, rudem & incultam olim pèr ea tempora gentem, & eam comatam,

Schola Anglorum Romæ, cur instituta.

De antiquitate bonarum literarum in Britannia.

atque ex toto reliquo corpore, præterquam mustace (ut Itali loquuntur) rasam, glasto corpus infectam, ut horridiores sint aspectu in pugna, pelle vestitam, carne & lacte viuentem, orbi nostro (nisi vicinis) ad Cæsaris tempora planè incognitam, eis literis tam esse excultam, ut ex Britannia Romam omni literarum genere tum florentem, Britannos literarum causa Cæsar transferret. Fuisse tamen literas in Britannia non solùm nostri scriptores tradunt, sed etiam externi referunt. Scribunt enim nostri, per Druidum etiam tempora atque flaminum, excultas in Britannia literas, eosque disciplinarum professores extitisse tradunt, longè ante Cæsaris tempora. Id confirmat etiam Cæsar ipse, qui Comment. suorum lib. 6. de bello Gallico scribit, disciplinam in Britannia repertam, atquè inde in Galliam translatam esse existimari, & suo tempore Gallos, qui diligentius eam cognoscere voluerunt, plerumque illò, hoc est in Britanniam gratia discendi profectos. Immunitates etiam, et studiorum rationem proponit. Cum enim antè ostendisset, quo in honore essent Druides apud omnes, quanta adolescentum multitudo disciplinæ causa ad eos confluxerat, addit: Druides à bello abesse consueuerunt, neque tributa cum reliquis pendunt, militiæ vacationem, omniumque rerum habent immunitatem. Tantis excitati præmijs, & sua sponte multi (19) in disciplinam conueniunt, & a propinquis parentibusque mittuntur, magnum ibi numerum versuum ediscere dicuntur. Itaquè nonnulli annos vicenos in disciplina permanent, neque fas esse existimant eam literis mandare, cum in reliquis ferè rebus publicis priuatísque rationibus, græcis literis utantur. Id mihi duabus de causis instituisse videntur, quòd nequè in vulgum disciplinam efferri velint, neque eos qui discunt literis confisos minus memoriæ studere, quod ferè plerisque accidit, ut præsidio literarum, diligentiam in perdiscendo, ac memoriam remittant. In primis hoc volunt persuadere, non interire animas, sed ab alijs post mortem transire ad alios, atquè hîc maximè ad virtutem excitari putant, metu mortis neglecto. Multa præterea de syderibus atquè eorum motu, de mundi ac terrarum magnitudine, de rerum natura, de Deorum immortalium vi ac potestate disputant, & iuuentuti tradunt. Hæc Cæsar quæ etsi Gallis tribuat, a Britannis tamen accepisse

Druydes. A Druidum tempore literæ in Britannia excultæ. Galli in Britannia discendi gratia proficiscuntur.

Britanni Græcis literis utebantur.

prius commemorat, hoc testantur etiam nostri historici, & historicis fidem faciunt, tum continuatus usus harum scientiarum ad nostra sæcula, tum libri a multis Britannis non solùm de motu syderum, sed de dimensione mundi, de philosophia occulta & naturali, egregiè æditi. Infinita etiam Græcorum vocabulorum vis, usu recepta & retenta, idem loquitur, maximè in mediterranijs Angliæ partibus, atquè Cambria, ut in libro nostro de symphonia vocum Britannicarum dicemus, et eò magis, quòd Brutus Troianus, generis nostri author Græcus fuit, a quibus accepisse videntur Druides, & alijs docendo tradidisse. Ita enim à Græcis Græca lingua apud nos, ut a Romanis latina cum istîc imperauerant, instituta fuit. Imperarunt autem à Lucio mutuo, ad Arthurum regem, annos 274. in quibus quotannis Britanni pendebant Romanis, sex supra mille libras. Quo tempore institutum fuit, ut qui magistratum (20) gerere vellet, latinam linguam disceret. Et qua ratione multa græca, eadem multa latina vulgari lingua usque retinemus. Quo minus mirum videatur, si à græcis et latinis dictionibus nostrorum vocabulorum originem, atque interpretationem aliquando petimus, de qua re seorsum in Symphonia vocum Britannicarum dicemus. Ex quibus scire licet, claram fuisse scientiarum professionem in Britannia ante Cæsaris aduentum in Britanniam, præcipuè verò Cantebrigiæ, & Glamorgantiæ, Cantebrigiensium per fortunæ tempestates refugium, ut postea referemus, cum adhuc Oxonium originem non haberet, ut in sequentibus proponemus. Et haud scio an Scribonius largus, homo Romanus, & inter latinos medicos post Celsum primus, alia de causa magis in Britanniam cum Claudio Cæsare venerit, quàm ut Britannorum doctrinam intelligeret. Erant autem (ut Suidas author est) Druidæ *παρὰ γαλάταις οἱ φιλοσόφοι καὶ σεμνόθεοι,* quorum religionem sub Augusto interdictam, Claudius Imperator quintus penitus aboleuit, ut scribit Suetonius.

Scribonius Largus.

His igitur doctis viris Cantebrigia Romam abductis, in ea tamen qua prius gloria nominis, atque fama perstitit Cantebrigiensis Academia per omne tempus regni Tennantij Regis, qui Cassiuellauno, & Cymbellini, qui patri Tennantio in regnum successit, quo regnante natus est Christus, homo (ut

Christus natus.

P. Lentulus ad senatum populumque Romanum scripsit) statura procerus mediocriter, et spectabilis, vultum habens venerabilem, quem intuentes facilè possunt & diligere, & formidare, capillos coloris nucis auellanæ præmaturæ, & planos usque ad aures, ab auribus verò cincinnos, crispos,
(21) aliquantulum ceruliores & fulgentiores, ab humeris ventilantes, discrimen habentes in medio iuxta morem Nazaræorum, frontem habens serenissimam, cum facie sine ruga, & macula aliqua, barbam copiosam & puberem, capillis concolorem, non longam, sed in medio bifurcatam: aspectum simplicem, & maturum, oculis glaucis, varijs & claris existentibus. Nasi & oris nulla prorsus fuit reprehensio, quem rubor moderatus venustabat. In increpatione terribilis, in admonitione blandus, & amabilis, hilaris seruata grauitate, qui nunquam visus est ridere, flere autem, sic ut seruetur grauitas, in statura corporis propagatus & rectus, manus habens, & brachia visu delectabilia, in colloquio grauis, rarus, et modestus, sic ut verè dicatur, fuisse speciosum inter filios hominum. Apparuit temporibus Lentuli, hoc est Tiberij, authore Eutropio. Apparuit (inquit Lentulus) temporibus istis nostris, & adhuc est, homo magnæ virtutis, nominatus Iesus Christus, qui dicitur â gentibus Propheta veritatis, quem eius discipuli vocant filium dei, suscitans mortuos, & sanans omnes languores. Cuius eò lubentius hîc feci mentionem, quòd eius religionis causa multa perpessa est Cantebrigia, quodque eo nomine gloriatur multùm, se nunquam a Christiana fide desciuisse, se eam perpetuò defendisse, et coluisse, ut procedente historia, in Pelagianæ hæreseos oppugnatione, & verbis & exemplo indicabimus. Sed redeo ad historiam. Perstitit etiam Gymnasij fama, et gloria nominis, per omne tempus Guiderij Regis, qui patri Cymbelino (quem Dion quidem Nicæus in hist. Ro. lib. sexagesimo Cynobellinum, ipse verò se in moneta sua ænea, quam vidimus, Cunobellinum nominat) et Aruiragi qui Neronis ætate regnans, fratri Gunderio successit. At Mario rege, qui
(22) patri Aruirago in regnum substitutus est, an. dom. 72. non virtutum modò, atquè literarum gloria præfulgebat Academia, sed etiam urbis suæ Academicæ tuto munimento florebat. Etenim prudentissimus ille Marius ne scholastici inimicorum

Cantebr. multa perpessa religionis causa.

Marius Cantebrigiam saxo quadrato circumuallauit.

tumultibus vexarentur, ciuitatem scholarium, muris ex saxo quadrato extructis, circundedit, atque ad decus defensionemque loci operosas turres extruxit. Tres enim hos fuisse mœniorum authores, Grantinum, Guthelinum, atquè Marium legimus, siue quòd tantæ moli construendæ, tantísque sumptibus unus Princeps non suffecerit, siue quòd interea temporis bellis, & tumultibus concussi & destructi ij fuerunt. Inter Cantabrũm enim atquè Marium intercesserunt, anni. 950.

Lucius Rex venit Cantebrigiam.

Cum hæc ita essent constituta, nequè ad vitæ necessitatem, nequè ad ocij literarij tranquillitatem quicquam defuisset, florerentque omnia, Cantebrigiam Lucius unicus Coilli regis ex Mario prognati filius, pius, et moderatus Princeps clementissimusque Britannorum rex venit. Cui cum ex sanctorum virorum, qui Christum professi sunt, & Cantebrigiæ studebant, prædicatione persuasum est, non fuisse vana quæ de Deo, deque trinitate diuulgata sunt, fidei Christianæ cupidus, ab Eleutherio Pontifice Romano, post Apostolos 12. ut ad Christi fidem reciperetur per legatos petijt. Id egit an. dom. 156. & regni sui 13. Marco Antonio Vero imperante Romæ. Quanquam sunt qui anno 108. sunt qui an. 176. sunt qui anno 185. & 184. ut Thobias Roff. à Christo nato, ad fidem conuersum scribant, Eleutherius autem, Eluanum et Meduuinum Lucij legatos baptizauit atque baptizatos alterum ad Episcopatum, alterum ad doctoratus gradum promouet, et ad Lucium in Britanniam remisit, qui cum Christum incarnatum prædicassent, regem baptizarunt, anno Dom. 178. Tum per insulam diuulgare verbum Dei, sementem vitæ iacere, tandem Cantebrigiam parentem suam venire ut fertur, ubi postquam multum varieque cum philosophis disputatum est (non enim facilè capit ratio, et philosophia, quæ rerum causas inuestigant mysteria Dei) baptizarunt uno die, & philosophos omnes, & tria hominum millia, id actum fuit anno dom. 178. Secundùm quosdam, qui & ista ad Faganum, & Damianum, seu Fugatium et Deruuianum monachos ut alij, Eleutherij nuncios referunt (ut lib. primo de Antiquit. Cant. exposuimus) Druidumque atquè flaminum, Archiflaminumque loco, sacerdotes, episcopos, & Archiepiscopos, per omnem regionem posuerunt. Nequè hæc ita referuntur, ut non fuisset etiam à

Regis Lucij legati Cantebrigienses. Lucius quando fidem recepit. Thobias Roff. Eluanus. Meduuinus.

(23)

Christo, christiana religio in Britannia. Principio enim per Iosephum ab Aramathia, qui obijt, & sepultus est Septoniæ, inducta fuit, & culta etiam per Britannos, sed clam propter metum principum, quos oppugnatores habuit, ut lib. 2. de Antiqu. Cant. diximus, & dicemus in sequentibus: utcunque sit, per ea tempora flamines erant 28. in quorum loca episcopi 28. substituti sunt: & archiflamines tres, Londinensis, Eboracensis & urbis legionum: quibus etiam suffecti sunt Archiepiscopi tres Londinensis, Eboracensis, urbis legionum. Londinensi Loegriam & Cornubiam subiecit Lucius, Eboracensi Deiram et Albaniam: urbi Legionum Cambriam. Loegriam dico, quicquid est inter notium mare, Humbrum & Sabrinam: Deiram & Albaniam, quod ab Humbro ad Cathenisiam, extremam Scotiæ partem protensum est. Cambriam quicquid Wallia uniuersa continet. Urbem legionum, Glamorgantiam, quam alij Caerleon dicunt, etsi non me fugit, urbem legionum apud Ranulphum Polychronici, lib. 1. ubi de antiquis urbibus agit Cairdiffe appellari, & iuxta Glamorgan-
(24) tiam sitam esse existimari. Cornubia nota est prouincia, olim Corinea dicta, à Corineo Bruti socio, & quòd sit Cornu Britanniæ. Templa item et phana dijs prophanis extructa, his sublatis, deo atque diuis dedicarunt: quorum, prius quædam Mercurio, quem inprimis coluerunt, quemque vulgari lingua Wedon nominabant: quædam, potenti cuidam deæ quæ Frea dicebatur, consecrata sunt. Horum nomina dies Mercurij atque Veneris, dijs illis consecratæ, adhuc referunt, quæ literis paulò immutatis, illa Wedonesday, seu Wedenesday, hæc Freday, seu Friday, vulgari nostra lingua nominatur, ut idem sit frea, quod Venus, secundùm Thobiam Roff. atquè ab *ἀφροῦ* dictione Græca deriuetur, quòd ex spuma natam venerem poetæ fabulantur quasi afraam, seu aphroam, & per aphæresin froam Venerem diceres, nata autem Britannica multa ex Græcis, prius diximus.

De antiquitate christianæ religionis in Britannia.

Flamines. Episcopi. Archiepiscopi.

Loegria. Deira.

Cambria.

Urbs legionum.

Cornubia.

Talia initia fuerunt nostræ sacrosanctæ religionis, quæ bene confirmata permansit, ad Asclepiodori regis usque tempora, annis plus minus, 212. & secundùm alios, 216. Eo autem regnante, deuictisquè iam Alecto Liuioque Gallo, Romanorum Ducibus, circiter annum salutis humanæ, 300. &

secundùm Bedam lib. 1. cap. 6. 303. cum Dioclesianum imperatorem religio christiana vehementer offenderit, quòd de religione variam persuasionem imperium concussuram, eiusque tranquillitatem perturbaturam pertimesceret, inter cæteras præclara illa urbs, philosophiæ parens Cantebrigia, palatijs, ædificijsque pulcherrima, turribus magnifica, et muris ex quadrato lapide undique munita, ab Herculeo Maximiano, homine impio, & sanguinario, Dioclesiani exercitus principe, & imperij socio exusta est, unaquè omnia templa euersa, omnes sacrosanctæ scripturæ, & bonarum artium libri, qui occurrebant, publicè in foro concremati, omnes sancti, selectique (27) [25] sacerdotes, cum eorum discipulis, quos christiana fide instituerant, omnesque pietatis cultores trucidati sunt. Ille interim crudelis oculos pascere, & animum cruciatu Christianorum exaturare, tanquam in re bene gesta exultabat. Inter eos qui ceciderant, sanctus Albanus erat, qui Verulamij: Amphibalus Abbas (quem sanctum Gildas nominat) qui Caermerlini: Aron & Iulianus, qui Glamorgantiæ interfecti sunt, homines certè omnes pij. Quorum Aron & Iulianus Glamorgantiæ, legionum urbis Demetiæ, ciues erant. Amphibalus verò eiusdem quidem urbis origine natalitia ciuis, sed urbis scholarium Cantebrigiæ rector, qui sanctum Albanum, Verulamij urbis præfectum (cuius hospitio exceptus aliquando urbe Verulamio fuit) ad fidem conuertit, quiquè ob id à quibusdam historicis, sancti Albani doctor, & præceptor nominatus est. Erat autem Verulamium municipium quoddam propter phanum S. Albani, cuius ruinarum murorumque vestigia quædam adhuc supersunt. Quò visendi gratia cum ante annos aliquot me contuleram, omniaquè perlustraueram, qui mihi comes fuit, quodam in loco terram ad pedis altitudinem effodit. Quò cum peruentum est, in assarotum seu pauimentum, ex tessellis lateritijs uncialibus, operè musiuo compositum, & vario colore depictis ornatum, incidit. Ex quo pauimentato loco, murorumque duro silice constructorum crassitudine, parietinarum vestigio adhuc superstite, urbisque amplitudine, egregiam fuisse olim eam ciuitatem intelligebam. Dicebatur autem ea olim vulgari Anglorum lingua *Werlanchester*, hoc est: Verulamij castrum. Cæterum ut ad historiam redeam,

Prima euersio Academiæ per Maximianum.

Gildas.

Verulamium.

Maximianus nulli parcebat Christum profitenti, nec parcens miseris, nec fauens diuitibus, homo ad bella atquè cædes natus,
(26) homo sitis cruoris innocentum inexplebilis. Author enim est Eutropius, Dioclesianum propter immensa bella, eum regni consortem assumpsisse, hominemque ferocem, inciuilem, & immanem fuisse, cuius vel ex aspectu truci, animi crudelitatem agnosceres. Fuisse istius persecutionis annum primum, imperij Dioclesiani an. 18. Dioclesiano quidem per orientales mundi partes, Maximiano verò per occidentales crudelius sæuiente, scribunt Bedas, et Eusebius. Fuisse autem hæc sub anno Dom. 303. qui author est Roffensis historiæ testis est. Post excidium istud Cantebrigia deserta iacuit, literis literatisque orbata, per omnia Coeli (qui primus Colchestriæ dux fuit) per omnia Constantini patris, & Constantini filij (ex sancta Elena Coeli filia, musica & artibus liberalibus doctissima) suscepti, & totius orbis monarchæ, regna, ad Octauij regis usque tempora, quæ erant anno Dom. 314. & secundùm alios 443. annis scilicet undecim.

Eutropius.

Beda. Eusebius. Hist. Roff.

Cuius imperio, & beneficio factum est, ut nouæ sedes, nouæque habitationes scholasticis Cantebrigiæ ponerentur. Erat enim ut probus, ita opulentus Princeps: statuitque diuitias collocari in usum bonorum ingeniorum, quæ deinde patriæ honori, & honestamento esse possent. Id negotij Carodoco Cornubiæ duci Octauius dederat, cuius studio atquè opera non mediocriter res promota est. Et quasi parum esset ædificia struxisse, nisi sit qui studijs præsit, Mauritium quendam liberalibus artibus præstantem virum, & Guttelini Londinensis Archiepiscopi, prudentis et moderati viri præceptorem, an. Dom. 443. scholæ præfecit, & priuilegia multa concessit. Ex quibus id erat præcipuum, ne effrenata improbitas rusticorum, studia scholasticorum impediret.

Prima restitutio Academiæ per Octauium.

Sed non longum fuit, volentibus ita fatis, ut in Britanniam
(27) irrumpentes Saxones, eamque undiquè deprædantes, ita ut ne literis quidem parcerent, literatos, atquè omnis generis Cantebrigienses, quòd violentius oppugnauerant, multis malis & incommodis affecerint, spoliarint, imò trucidarint, & urbem iam ante populatam, perditè deuastarunt. Verùm quod mali destruunt, atquè incendio consumunt, boni reficiunt, & reponunt.

Secunda euersio per Saxones.

Secunda reparatio per Edwardum, cognomento seniorem.

Quapropter Edwardus cognomento senior, Aluredi Westsaxonum regis filius, princeps pius, & beneficus (cuius benefacti memoriam, nulla ætas, nulla obliuio deberet tollere, cuius laudes, nec oratio longa celebraret, nec beneficij gratia meritum facilè reponeret) restitutæ Academiæ gloriam, & honorem obtinuit, uti Ranul. Higdenus Cestrensis, et Iohannes Rossus Waruicensis authores sunt : & Lelandus, ac Baleus in libris suis referunt. Quæ enim à Danis concussa violenter, demolita funditus, incendio consumpta sunt iniquius, is reparauit et refecit, muros, ædificia, & quid non, ac præterea dispersos belli tempestatibus scholasticos reuocauit, beneficentijs fouit, priuilegijs immunitatem eis dedit, libertatem restituit, & ab iniurijs defendit.

Ranul. Higd. Io. Rossius. Lelandus. Baleus.

Tertia euersio per Pelagianos.

Dacos secutus est Pelagius, quàm isti tristior inimicus, & eò maior quòd Christi nomen sit professus, quod Daci non dum fecerant. Qui Pelagius an erat Britannus (ut ait Beda) ecclesiast. historiæ lib. 1. cap. 10. an Romanus natione (ut author est, qui scripsit Polychron.) non ita magni est momenti, cum infœlicior ea regio est, quæ talem enutrierit. Is enim regnante Arcadio Theodosij filio, anno verbi incarnati. 394. aut secundùm Bedam, 441. inter Cantebrigienses doctores alioqui primus, cum in eam opinionem flagitiosè atquè turpiter incidisset, ut : hominem suis meritis, sine gratia Dei posse saluari : et unumquenque ad iusticiam propria voluntate regi &c. doceret, atquè defenderet, reclamantibus christianis pijsque (28) scholasticis qui diuersum tuerentur, à Pelagianæ sectæ hominibus deuastata rursum urbs est, & Academia funditus euersa. A quibus cum omnes penè Cantebrigiæ degentes scholastici immaniter trucidati, fusi, fugatique sunt, tandem Vortimerius, Vortigerij regis Britanniæ filius, scholasticis & eorum urbi, non leui subsidio adfuit. In istis rerum tumultibus, alij relicta Cantebrigia aliò profecti sunt : Germanus verò atquè Lupus, sancti viri & Doctores circuibant omnia, contendentes omni studio atquè opera, ut Pelagianam hæresim, continua prædicatione extinguerent & euerterent. Qui cum tandem Glamorgantiam legionum urbem, quæ olim Britannorum lingua Caerleon dicebatur, peruenerant, ibi se firmarunt, & sacras literas iuxtaque liberales artes docuerunt. Hinc gymnasium

illud ducentorum philosophorum, quod in urbe legionum Glamorgantia extitisse, & Galfridus Monem. scribit, et Thobias Roffensis refert, qui Astronomia, Philosophia, cæterisque scientijs liberalibus clari, motus astrorum curiosiùs obseruarunt, & Arthuro Regi prodigia ventura veris argumentis prædixerunt. Et haud scio an hæc illa Cantebrigia sit, quam ad Sabrinam fluuium constitutam Roffensis historia prædicat. Erat autem ea urbs, amœnitate loci, opibus, solemni procerum conuiuio, & Arthuri rotunda mensa quondam nobilis, murisque per Romanos ex latere cocto extructis, palatijs magnificis, aureis tectorum fastigijs Romanorum more fulgentibus, thermis, theatris, templis tribus, monasterijs duobus, altero Canonicorum, altero virginum deo dicatarum, illo diuo Aroni, isto diuo Iulio martiri consecrato: ædificijs subterraneis, aquæductibus, hypogijs meatibus, & hypocaustis, lateralibus angustijs spira-
(29) menti causa factis insignis: tertia Metropolis Angliæ, & unica olim Demetiæ (quam Walliam australem diximus) a Belino rege constructa, quo loco Usca, seu Osca flumen cadit in Sabrinæ æstuarium. Etsi non me fallit, quosdam eius urbis originem atque gloriam Arthuro regi tribuere. Ea, tempore Claudij Cæsaris urbs legionum dicta est, authore Giraldo in Itinerario, atque Ranulpho in Polychronico, quòd concordia iam ante inita, inter Aruiragum Britannorum Regem, & Vespasianum Romanorum ducem, mediante Genuissa regina, legiones Romani militis ibi quieuerunt. Hæc scribo ne quis putet, hanc eam esse legionum urbem, quæ olim Legiocestria, nunc autem Cestria dicitur, Metropolis Venedotiæ siue septentrionalis Walliæ. Quæ ciuitas etiam legionum urbs dicebatur, quòd legiones militum Romanorum, quas Iulius Cæsar ad Hybernos, & Claudius Cæsar ad Orchades subiugandas transmiserunt, ea urbe hyemarunt.

Gymnasium ducentorum philosophorum. Glamorgantiæ Gul. Monem. Thobias Roff.

Giraldus. Polychron.

In ea urbe (inquam) Caerleonensi, cum permansissent Germanus atque Lupus, quidam qui adhuc Cantebrigiæ superfuerant, cum & mundum contemnerent, & se totos rerum diuinarum studio et contemplationi dederent, bonæ vitæ actionibus et orationibus indesinenter, è quorum numero Tremerinus fuit et Dubritius, Theonotus, Aldadus, Dauid, Swythunus, & Damianus. Hi enim vel maximè diuinarum

literarum interpretationi intenti, Cantebrigiæ iugiter studijs incumbebant. Atquè hæc sub Vortimerio rege Britannorum.

Tertia restitutio per Vortimerium & Arthurum Reges.

Post Vortimerium primus patrocinium urbis tulit Arthurus rex magnus, atquè nobilis, qui ab omni seruitutis iugo liberum esse studium voluit, quò liberalibus artibus liberius incumberent, et Kynotum virum tum rerum usu, tum prudentia clarum Academiæ rectorem præfecit, anno Dom. 529. Nec (30) minus scholæ tranquillitati priuilegijs indultis consuluit, Londini scriptis 7. Aprilis, anno verbi incarnati. 531. & per Walwanum nepotem suum probitate clarum, ad Kynotum Cantebrigiam transmisit: quibus literarum studiosis, & eorum famulis ab omni publico vectigali, seruili opere, onerosa seruitute, & regio tributo, immunes esse præcepit. Ea huc ascribere non erit necessum, quod in libro nostro primo de antiquitate Cantebrigiensis Academiæ, iam ante ad verbum fuerunt exposita: quo minus indigeas noua commemoratione rei eius. His immunitatibus ad hunc usque diem, benignitate principum fruuntur studentes Cantebrigiæ, caueturque in omnibus decretis publicis de censendo populo, ne literarum studiosi, nec eorum famuli censeantur. Demum ut excubiarum, militiæque, & omnium aliorum munium publicorum vacationem scholastici habeant, authoritate regia sancitum est, non per ea, & superiora tempora solùm, sed per præsentia etiam.

Charta Regis Arthuri.

Quarta euersio per Ambrones, Pictos, & Saxones.

Sed mortuo iam Arthuro, & quis imperio potiretur, discordia orta, eccè numerosa scholasticorum ciuitas, virtutum mater atquè nutrix, & in ea sacra, prophanaque omnia, prædis, rapinis, ferro, & igni, Ambronum, Pictorum, atquè Saxonum, hostium humani generis (quas Mordredus Arthuri nepos, regnare cupiens, in suum subsidium inuitauerat) obnoxia, iam quartò euersa, & consumpta est. Erant autem Ambrones, gens gallica, quæ subita maris inundatione amissis sedibus, rapinis et deprædationibus, se & suos aluerunt, quos Caius Marius septimus Consul deleuit. Picti verò, Scythica olim, & barbara natio, principio Cathenesiam extremam Scotiæ partem occupans, octingentis annis postquam Brutus regnare cœpit in Britannia, deinde inter Anglos, atque Scotos, medium locum tenens, quos ex consensu, Angli cum Scotis, (31) diuiso inter se solo, interemerant. Picti dicta gens, quod

Ambrones.

Picti.

corpora pictura varia, & omnifaria formis animalium notata haberent, ut tradit Herodianus. Eos Fulgentius dux & frater matris Bassiani regis Seueri filij, ex Scythia in Britanniam, ad Bassiani partes defendendas, adduxit. Sed Carausij donis corrupti in ipso prælio a Bassiano Antonio desciuerunt, unde Carausius victor factus, Pictis locum in Albania dedit, ubi per multos annos mixtim cum Britonibus vixerunt, ut et Giraldus & Ranulphus Polychronici sui libro quarto testes sunt. Galfridus tamen Monumetensis, historiæ suæ de Origine & gestis Regum Britannorum libro sexto, etiam Saxones, quos Uter infirmus atque in feretro gestatus ad Verulamium urbem vicerat, Ambrones per contemptum nominat. Sed redeo ad historiam. Has turbas, atquè incendia, ut literarum studijs, & vitæ sanctitati inimica, cum apud se expenderent Theonotus Londinensis postea Archiepiscopus (nec dum enim Dorouernium seu Cantuarium translata sedes Archiepiscopalis fuit) atquè Cadoceus postea Eboracensis, nullam miseriarum Cantebrigiæ finem fore rati, collectis ac consarcinatis ijs, quæ in religione Christiana esse preciosissima sibi videbantur, ne barbarorum hostium incursionibus delerentur, cum omnibus ijs qui Christi fidem, ordinem, atque cultum professi sunt, omnibusquè qui in Academia erant scholasticis, ad perfugia nemorum atque solitudinum Cambriæ, locum quietis & tranquillitatis plenissimum, sese receperunt. Quo loco Christiana religio non solùm a quo Lucius eam reuocauerat, sed iam inde à principio, quo eam Iosephus ab Aramathia (qui Glasconiæ sepultus est) in Angliam inuexerat, retenta est, de qua re pro-
(32) lixius lib. secundo de antiquitate Cantebrigiensis Academiæ diximus: nec unquam defecit etsi reliquis Britanniæ partibus, nunc a Romanis, nunc ab Anglis Saxonicis & Ambronibus, Pictis & Saxonibus pene extincta, & euersa est. Non nisi priuatim tamen, metu tyrannorum, et occultè colebatur ea. Confirmatis igitur hisce locis sedibus beati patres, & qui cum eis erant, a studijs ambitionis alieni, otium, & tranquillitatem honestæ vitæ secuti sunt: sanctitati dediti, huius vitæ ludibria contempserunt: spreto mundo, Deum secuti sunt: & in monastica vita illustres extiterunt: scientiæ cupidi, contemptores pecuniæ, inter epulas abstemij, inter purpuratos linteati,

Herodianus.

Giraldus. Polychron. Gal. Monum.

Bangorense monasterium.

atque ciliciati. Ex his nobilissimum illud Bangorense monasterium (quod superfuit in aduentum S. Augustini, ut ex fine historiæ Waldei regis intelligo, sub titulo tertiæ christianitatis per Gregorium) olim constitit atque floruit, cum 2100. Monachi & ardenti in Deum studio, & omni virtutum splendore conquieuerunt. In eo creditur fuisse Gildam monachum, cognomento sapientem, qui historiam de excidio Britanniæ scripsit, & sub Arthuro Pelagioque secundo pontifice Romano vixit, id erat circa annum Domini 580. quo tempore, creatus ille pontifex est. Ita dum hi virtuti & rebus diuinis continenter studerent, qui Cantebrigiæ relicti, aut vi detenti sunt, miseram perditamque & suam & urbis conditionem, deflere non desiterunt. Quis enim tot strages, tot bella, tot cædes, & incendia, tot acceptas clades, & infortunia tantæ pietatis, & doctrinarum Academiæ, sine fletu & lachrimis præsens, vidensque ferre potuisset? Recreati tamen quibus potuerunt philosophiæ rationibus, temporum vicissitudinibus, & meliorum rerum expectationibus, per Cantebrigiæ pagum se continebant, atque se sustentabant ad Ethelberti Cantiorum Regis usque (33) tempora. Quo interuallo omnis penè (ut prius dixi) religio christiana intercidit, nisi quibus antè scripsi Cambriæ partibus. Tempore autem Ethelberti regis, circiter annum saluatoris, 603. aut 582. secundùm Henricum Huntudonensem, 696. secundùm alios, & anno regni sui 36. iuxta Bedam lib. 2. cap. 2. Beatus Augustinus integerrimæ vitæ monachus, Britannorum dictus Apostolus, cum restituendæ fidei causa, in Angliam venerat cum Mileto, Iusto, Paulino, et Ruffiniano, atque annos plus minus 22. in ea consederat (etsi in episcopatu tantùm sedecim) aliquando apud Saxones concionem habens de excidio urbis scholasticorum Cantebrigiæ vehementer se animo contristatum testabatur, unde pœnitentia ducti euersæ urbis Saxones, ad reficiendam urbem se accingebant. At diuus Augustinus, cum postea quosdam egregiè literatos, in Cantebrigiæ pago (erat enim ex urbe iam factus pagus) adhuc superfuisse intellexit, ad se adduci iussit, & christiana fide institutos cum primis coluit, & pij regis Ethelberti, multis pietatis officijs clari, liberalitate foueri procurauit. Cuius item opera & consilio (suadente Gregorio primo Romanorum

H. Huntud. Beda.

Beatus Augustinus venit in Angliam.

Quarta restitutio per Ethelbertum regem.

Pontifice) effectum est, ut Ethelbertus rex, quem prius ad Christum conuerterat, honestæ vitæ ratione, & instituto, gratiaque literarum, Cantebrigiam anno salutis humanæ 622, reficiendam curarit. Huc etiam iuuisse opeque sua, fractam iam & afflictam, attritamque miserè Academiam, et penè deletam restituisse, aut reparasse Sigebertum orientalium Anglorum regem (cuius ditionis Cantebrigia fuit, (in pago enim Grantebriggensi, inquit Gul. Malmesb. lib. 1. de gestis Anglorum) reges orientalium Anglorum dominabantur) circiter annum dom. 630. uti quidam tradunt, probabile est. Acade-

Sigebertus.

Gul. Malmes.

(34) miam autem statuisse eum primùm, primaque posuisse fundamenta, ut alij quidem colligunt, probabile non est: cum tot historici graues, tot vetusti scriptores, & tot antiquissima monumenta manuscripta testes sint in contrarium, quorum & nomina, & numerum, & sententias in libris nostris de Antiquitate Cantebrigiensis Academiæ latius aperuimus, ne quis vanitatem putet subesse historiæ, aut in re acta immorandum longius sit. Ut hîc omittam Cadwalladri regis, de authore & ædificatione urbis scholarium testimonium, de quo in lib. de Antiquit. Cant. fusius pertractauimus: & Cædwelli regis patris eius ante Sigebertum, ad reficiendam Academiam subsidium, & refectæ, libertatum iam ante ademptarum, & priuilegiorum concessionem, quæ scholastici consilio suo sic compensarunt, ut hostes omnes subegerit, & cæteros reges sibi subiugauerit. Erat enim boni regis studium, ut postquam inimicos deuicerat, ciuitates atquè oppida reficeret, atque repararet. Hanc ita restitutam Academiam Honorius primus Campanus (qui per minores ordines bonas literas Cantebrigiæ didicit, ut ipse de se scribit in diplomate) & Sergius, Romani Pontifices indultis suis, illis 7. Februarij, an. Dom. 624. apud sanctum Petrum, istis 689. apud sanctum Iohannem Lateranensem scriptis, hac immunitate donarunt, ne quis ex quacunque occasione aut causa Academiam sacrificijs interdiceret. Quæ sanè pœna apud nos, & olim ætate Iulij Cæsaris, & nostra etiam memoria fuit multò grauissima. Etenim quibus ita fuit interdictum, hi numero impiorum ac sceleratorum hominum habebantur, ab ijs omnes decedebant, aditum eorum, sermonem, atque mensam fugiebant, ne quid ex

Sigebertus Cantebrigiensis Acad. author non est.

Pena interdictionis.

contagione incommodi acciperent, neque ijs præsentibus ius reddebatur, neque honor ullus communicabatur. Utriusque Indulta ascripsissem, si in lib. nostro de Antiq. ad verbum non explicassem: ne quis existimet Gymnasium Cantebrigiense, fuisse primum per Iohannem decimum Ro. Pontificem, constitutum generale studium, circa annum salutis, 901. Eo regnante adhuc Cædwallo, Cantebrigiæ fulserunt eruditione & virtute insignes doctores, Theodorus, et Adrianus (de quibus et eorum doctrina multa diximus in lib. de Antiq.) Sinanus, Aldelimus, Ardanus, Paulinus, Fœlix, & Egbertus Academiæ rector et inter cœteros concionator primus. Cuius morum atquè literarum excellentia tanta fuit, ut Paulino mortuo, suffectus est in Archiepiscopum Eboracensem, nihilominus in officio rectoris Cantebrigiæ permanens: doctoratus gradu ibidem, ante utrumque officium anno salutis. 801. assumpto & assecuto. Horum vitæ integritatem, doctrinæque splendorem cum Penda Merciorum rex admiratus esset, quantosque populus, virtute, probitate vitæ, christiana fide, & religione, prædicatione, & exemplo, Cantebrigiensium, Doctorum, & scholasticorum progressus fecerat, cum animaduertisset: ut etiam suis rectius consultum foret, adiutus supplicationibus sororis suæ, Cædwalli regis coniugis, a Cædwallo impetrauit, ut in Eridunensi ciuitate, ad Thamesin flumen posita, assumptis ex Cantebrigiensi Academia Doctoribus qui profiterentur bonas literas, studium faceret generale. Proposita igitur mercede, cum peritissimos quosque, ac Latinè, Græcè, & Hæbraicè doctissimos, eosque non paucos eò amouisset, superfuerunt tamen Academiæ Cantebrigiensi ad minimum nongenti, quos utî decebat bonum Principem, coluit magnoperè, suaque liberalitate & benignitate fouit Rex Cædwallus. Quo vita functo, successit in regnum Cadwalladrus eius filius, patri & virtute & studio in Cantebrigienses, quos propter doctrinam, & vitæ sanctimoniam honorauit maximè, non inferior. Is rata esse voluit, quæ pater gessit omnia: prætereaque diploma, seu priuilegium, quod Cantebrigiæ anno verbi incarnati 681. scripserat, ex suo addidit: Almerico quodam homine doctissimo per id tempus Cantebrigiensis Academiæ rectore. Eius argumentum hoc est, ut uniuersitatis

(35)

Egbertus.

Eridunum seu Cricladum.

Cricladense studium ex Cantebrigiensibus.

(36)

Cadwalladri priuilegia.

Almericus.

rector, & non alius potestatem habeat in scholasticos, & eorum famulos, penesque eum tantùm sit authoritas, & eos gubernandi, & omnes eorum causas audiendi, cognoscendi, & definiendi, præterquam causam læsæ maiestatis, dequè ijs ius dicendi, criminâque castigandi, pari potestate cum curia sua. Ad hæc ut de omnibus controuersijs publicis & priuatis constituat, etsi quod admissum facinus, si qua cædes facta, si de furto controuersia est, is decernat, præmia pœnasquè constituat. Et ne quis episcopus, regulus, aut princeps, authoritatem eius in hisce siue ecclesiasticis, siue sæcularibus causis, ad impediendum quoquo modo interponat, sed ex rectoris iudicio totus pendeat in omnibus, omnino constitutum voluit. Demum eas libertates, iura, priuilegia, & consuetudines, quæ prædecessores eius, Lucius, Asclepiodorus, Constantinus, Uter Pendragon, Arthurus, & pater Cædwallus contulerunt, rata esse voluit, & suo iure et authoritate concessa, & confirmata, & eis utendi libertatem indulsit Academiæ. Hæc capita rerum sunt, quæ in literis concessionum eius continentur, omissa longa ipsarum literarum serie, quam in lib. de Antiq. prodidimus, quod nec erat necessum, & longum erat ascribere uniuersum. His Principum fauoribus sic floruerunt bonæ literæ, ut ex hoc Gymnasio, in omnem Europam promanarunt clarissimi quique in omni scientiarum genere viri, vel ipso Cædwallo principe

(37) attestante in diplomate : inter quos primus est Beda venerabilis, (qui in eo doctoratus gradu Atheniensium more insignitus est, & multos libros scripsit, qui omnes tribus hodiè voluminibus comprehensi, Lutetiæ Parisiorum impressi sunt, & omnium in manibus versantur) & eius discipuli (ut testantur historici) Alcuinus siue Albinus, Claudius, Rabanus, atque Scotus : de quibus alibi, precipuè de Beda, de cuius educatione, literis, habitatione, & peregrinatione, multa quoqué diximus, ne longa oratio tædium inferat in præsentia. Ex his Alcuino doctoris insignia sub Beda conferuntur, et propter singularem cognitionem cum rerum usu coniunctam, Academiæ gubernaculum ei traditur : homini tantæ eruditionis, ut multos libros eleganti stilo conscriptos ædiderit, ex quibus erat de Trinitate liber, de ratione animæ, de Dialectica & Rhetorica, cæteros longum esset ascribere, referam ubi occasio dabitur. Compo-

Beda venerabilis Cantebr. fuit & docuit.

Bedæ discipuli. Alcuinus.

suit & epistolas omni virtute plenas: inter quas unam ad Cantebrigiensem Academiam studiorum suorum parentem scripsit, uti Cantebrigienses commentarij referunt, cum apud Carolum Galliarum regem ageret, cuius sententiæ summa hæc est: ut Academia pietatem colat exemplo Bedæ, qui ex ea uniuersitate fuit, & sub quo ipse doctoratus gradum suscepit, ut iuuentutem ad futuros regni & Gymnasij honores liberaliter instituat, et inutile exercitium, ut est venatio, & aucupium, prohiberet. Hunc Alcuinum, seu Flaccum Albinum, virum omnium Anglorum, quos legerim, post Bedam & Aldehelmum doctissimum Rex Merciorum Offa, amicitiæ externæ conciliandæ gratia, quòd ob res malè domi gestas suas formidaret, ad Carolum magnum Galliarum regem legatum misit, apud quem tanti fuit propter multiplicem & præclaram eruditionem, ut eum Rex non legatum modò, sed & præceptorem coleret. Quapropter defunctus legatione, com- (38)
moratus est in Gallia, & Parisijs bonas literas (sed maximè Dialecticam, Rhetoricam, & Astronomiam) profiteri cœpit, authorquè fuit, ut non multò post, in ea ciuitate, fœlicibus auspicijs Gymnasium primus collocaret Carolus, anno à Christo nato. 791. ut & Ticini seu Papiæ alterum eodem tempore: sed Britanni cuiusdam, & eius Cantebrigiensis scholæ (quem quidam Rabanum, quidam Iohannem Scotum fuisse scribunt: nam Clementem, seu Claudium, Carolum retinuisse historici tradunt) opera, & doctrina illustratum. Erat autem Iohannes Scotus, homo corpore pusillus, sed animo, & ingenio amplissimus, summus philosophus, morum probitate laudatissimus, & facetijs urbanissimus. Qui quemadmodum in Galliam profectus est cum mercatoribus venditum sapientiam, nihil attinet hîc commemorare, ut nec quos libros conscripserit, cum id obiter in lib. de Antiq. ex occasione egimus. Tantùm hic volumus indicare, alium fuisse eum Scotum, à Scoto Oxoniensi Collegij Mertonensis alumno, quem doctorem subtilem atque Dunsum nominabant. Post Alcuinum, Academiæ Cantebrigiensi præfuit Aldehelmus, cui in Rectoris officium successit Fristanus: quo regente, ut floruerunt Cantebrigiæ inter alios Dunwollus, Denebertus, Bristanus, Bretelinus, atque Ethelwoldus, homines literis &

Alcuini epistola.

Angli parisiensis studij primi authores.

Io. Scotus.

Io. Duns.

Alde-helmus.

facundia clari: sic & occidit Beda venerabilis, perfunctis cum omni gratia, laude, & admiratione omnibus vitæ officijs, plenus annis, agens annum nonagesimum, ex difficultate spirandi & tumore tibiarum, relictis Cantebrigiæ discipulis Mauritio, Chedwulfo, Oswaldo, et Cadoceo, hominibus doctis, et pietate nobilibus, sic ut propter virtutem et vitæ integri- Bedæ mors.

(39) tatem, non solùm dilexit, sed amauit plurimum, non coleret tantùm, sed veneraretur etiam Sanctus Edmundus orientalium Anglorum rex: quo factum ut multos suæ religionis iuuenes ad discendas literas, et virtutem eò ablegauerit. Sed eccè, pacatiora illa aliquandiu tempora, grauior tandem in imperio publicarum rerum tumultus excepit: et cum pius ille princeps profuisset maximè, studens iam paci et quieti pietatis et liberalitatis officia exercens, sceleratorum hominum Hinguaris et Hubbæ, (seu ut alij Agneri et Hubonis Dacorum Ducum, at ut Tritemius, Normannorum Ducum) insidijs interemptus est, anno ut Tritemius scribit. 872. et anno 5. postquam eorum classis in Angliam appulerat: quo tempore Tedfordiæ modò Thetfordiæ celeberrimæ olim Norfolciæ urbis hyemarunt. Sæuiebant hi, dijs hominibusque inuisi, in reliquos etiam Britannos, ferro, et igne, prædis atque spolijs omnia consumebant, adeò ut nec miseris Cantebrigiensibus, multis iam ante afflictis cladibus parcerent: omnis sexus, omnisquè ætatis homines, doctos pariter & indoctos, scholasticos atquè alios, immaniter trucidarent, infantesque, quos alioqui innocentia tueretur, summis hastis crudeliter exceptos, tanquam per manus pilam, iacerent & exciperent, atque ad postremum sacra profanáque omnia funditus euerterent. Quam inhumanam crudelitatem, cum non sol, non nubes, non cœlum, non maria ferre potuerunt, ita tenebris, tonitruis, fulguribus, tempestatibus, & inundationibus, indignata hæc sunt, ita fremuerunt, terrueruntque diris modis omnia, ut hora diei qua hæc gerebantur, sexta, nec conspici quicquam posset, nec progredi quisquam, aut oculos attollere auderet. Hinc in Italiam profecta gens ista, pari modo in omnes Christianos sæuiebat, anno salutis. 874. Quorum crudelitatis æditum

(40) est hoc signum de cœlo, ut Brixiæ Italiæ urbis per triduum plueret sanguinem, referente Tritemio. Et quanquam impij

S. Edmundus.

Hinguuar & Hubba.

Euersio 5. per Hinguuarem & Hubbam Normannorum Duces.

sceleratique milites omnibus cæsis atquè deletis, studuerunt ut Cantebrigiæ nulli superessent, voluerunt tamen superi, ut sint qui Academiam, virtute olim & literis florentem, pristino honori nitorique restituerent. Quorum pietate effectum est, ut nunquam defecerint in Britannia viri eruditissimi, qui tanquam doctrinarum riuuli ab eo fonte Cantebrigia perpetuò decurrentes, non Britanniam modò, sed & Galliam, Italiam & Germaniam quoque (ut in lib. de Antiq. diximus) suauissimo disciplinarum nectare perfuderunt. Itaquè quemadmodum Daci ad annum unum Cantebrigiæ hyemarunt, postquam Rependuno recesserant, et noctu fugientes deuastauerunt urbem, authore Mariano & Houedeno, ita docti viri qui se conseruarunt, & optimus princeps Cædwallus, anno a Christo nato. 867. aut 876. ut Fabius Quæstor author est, scholas restituit, et multa priuilegia concessit : adiuuante etiam Aluredo postquam infestos sibi vicisset Danos : & Edwardo seniore mortuo Aluredo, qui per diploma suum Grantecestriæ scriptum anno salutis humanæ. 915. Frithstono tum rectore, omnia a maioribus uniuersitati concessa in priuilegia scholasticorum, & eorum famulorum confirmauit. Erant enim boni principes, quorum virtutes & res præclarè gestas si pluribus vellem persequi, citius charta quàm scribendi materia deficeret. Satis est inter cœtera pietatis argumenta huic loco pertinentia, illud commemorasse. Patri Edwardo successit Athelstanus, & huic filius Edmundus. Hos secuti sunt Eldredus, Ederinus, Edgarus, S. Edwardus, et Etheldredus, boni principes, quia sua ope, & fauore studiosos literarum prosecuti sunt, ac donis indultisque fouerunt, & cum alij, nisi (41) in morte sua largiuntur, hij per indulgentiam omnia viui dederunt, nihil sibi ablatum existimantes, quod in scholasticos contulissent, synceriusque gaudium ex fundatione capturi, si insignia voluntatis suæ viui in scholasticis conspexissent. Sed hos ideo lubens prætereo, quòd eorum immensa beneficia immensum redderent librum, si ea sigillatim vellem persequi, contentus ea tantùm attigisse tempora, quæ insignes aliquas atquè memorabiles Academiæ mutationes attulerunt. Ab Athelstano igitur ad Etheldredi Anglorum regis usque tempora, nihil lego in monumentis literarum in Academia

Euersio sexta.

Marianus. Houedenus. Fabius Questor. Restitutio 5. Acad. per Cædwallum regem.

actum aut mutatum memorabile, nisi quòd literæ principum gratia floruerunt maximè. Eius autem regni, anno. 31. quod erat anno Dom. 1009. Suaynus Dacorum Rex, qui ingenti classe Sandwici appulerat, in Anglos sæuiens, & eò magis in Cantebrigiensis prouinciæ homines, quòd acriter, strenuéque oppugnauerant, Cantebrigiam urbem victor incendit, & flamma consumpsit. Idem fecit alius Dacorum exercitus, qui Gipeswici (hodiè Ipswich) insequenti anno. 1010. in die Ascensionis dom. appulerat: quique cedentibus Anglis, & multis interfectis, proditione Turkecilli ex patre Dani, contra eos venientibus, unà cum Ethelstano Duce regis sororio, Oswino, Edwino, & Vulfero, consulibus, victoria insolentes, omnem orientalem Angliam, Cantebrigiam, & insulam Eliensem deuastarunt, & obuia quæque contriuerunt. Idque ad tres menses egerunt equites. Interim prædas agere, villas cremare, homines & animalia trucidare, cæde et sanguine omnia complere. A quo tempore, pacata omnia permanserunt, ad Henr. tertij usque tempora, nulla insigni facta mutatione, quantum ex literarum monumentis scire licet.

Euersio 7. per Suanum Dacorum regem.

Euersio 8. per Dacorum exercitus.

(42) Nisi quod Rogerus Montigomeriensis, cum arma in Gulielmum Rufum susceperat, circiter an. Dom. 1088. Cantebrigiensem agrum depopularetur, nulla re relicta incolumi, quæ ferro, aut igne deuastari poterat, nisi quòd eam interim potestatem, quam Regis authoritate, ad multos annos Vicecomes Cantebrigiensis comitatus in Cantebrigiense oppidum exercuerat, ad oppidanos Henr. 1. transtulisset, anno regni sui secundo, & an. Dom. 1101. Transtulit autem ea lege, ut 101. marcas argenti, annuo tributo regi impendant, quemadmodum ante eos vicecomes impendisset. Ita eo anno sui iuris facti oppidani sunt, burgensesquè constituti: non dum tamen prætor, balliui, Aldermannique fuerunt. Per huius etiam principis tempora, traiectus Chestertoniæ inoleuit, quam nostra lingua fery, a transferendis traijciendisque cimba rebus & personis, vocitamus. Unde breui quod Grenteburge, & Granteburge dicebatur, id iam Grenteburgefery, quasi Grantæ pontis traiectum diceres, nominabatur. Pons enim quorundam Anglorum idiomate, burge: quorundam brige dicitur. [Post] concessam autem potestatem hanc Burgenses Grenteburgefery

Afflictio Montigomeriana.

Potestas Vicecomitis ad oppidanos translata.

Traiectus Chestertoniensis.

ambiuerunt, ut penes se traiectus sit, utquè cymbæ, & nauiculæ omnes, quæ ad varios Grantinæ ripæ sinus atquè stationes vagæ appulerunt, ad unam Grenteburgefery tantùm appellerent. Hæc initia fuerunt potestatis Cantebrigiensium nostri temporis, quæ non ita magni nominis, atque antiquitatis sunt, cum ab initio Academicæ potestatis fuit uniuersa ciuitas, ac tandem Academiæ partim, partim vicecomitis Cantebrigiensis comitatus. Gesta hæc sunt tranquillis diebus, insecuta sunt grauiora tempora. Nam inter Iohannem Anglorum regem, & Barones regni cum parum conueniret, Barones an. Christi. 1215. equitatu suo Cantebrigiæ prouinciam, & in ea Cantebrigiam ipsam deprædarunt, & insequenti anno Grantam (43) Cantebrigiæ castrum cum viginti militibus in eo inuentis ceperunt. Ad hæc Henr. tertij, anno 43. & an. a Christo nato. 1259. grauis contentio orta est inter scholasticos & burgenses quadrigesimali tempore de carcere a scholasticis effracto, et homine sublato, mortis reo, & in ecclesiam ut in Asylum, salutis causa per vim deducto. Sed hoc ferendum fuit, si illud eodem an. non fuisset subsecutum. Etenim orta inter principem & magnates ciuili discordia, quòd Rex non steterat decretis Oxoniensis consilij, de ablegandis exterminandisque Pictonibus (quæ gens erat inter Aquitanos eius prouinciæ Galliæ, quæ hodiè Latinis Pictauia, Italis Poictiers dicitur) qui ingenti numero anno præcedenti in Britanniam confluxerant, quique non solùm principibus regni viris propter insolentiam inuisi sunt, sed etiam populo (qui iam tum fame laborabat, quòd frumentum propter siccitates eo tempore angustius proueniret) multitudine graues, Henricus Hastingus Insulam Eliensem occupat. Conscripto exercitu in Hastingum, rex venit Cantebrigiam, & eam fossa (quæ ad hunc usque diem superest, regiaque ex authore dicitur) portisquè muniuit, muro etiam cincturus, si per tempus licuisset. Interea Gilbertus Clarentiæ comes Londinum occupat. Quod cum rex intellexerat, Londinum reuertitur. Quo reuerso, Hastingus iniquo milite irrupit, & miserè spoliatam Cantebrigiam incendit. Ita Polydorus & Lelandus: at Iohannes de Swapham, qui historiam Barnewellen. scripsit, lib. 3. an. Henr. 3. 52. rem gestam dicit, & historiam ad hunc modum refert.

Euersio 9. per Barones.

Fossa regia.

Polydor. Leland. Io. Swapham.

Orta dissentio est inter Henricum regem, & barones regni, sic ut Simon de monte forti Comes Lecestriæ conscripsit magnum exercitum, et multa loca depopularetur & depræ-
(44) daretur. Quapropter Episcopus Eliensis ex præcepto, &c.

Anno item insequenti, nempè 1260. & anno regni regis Henr. tertij 44. mense Octobri, non leuis dissentio nata est ex contumelijs quibusdam inter duos adolescentes, alterum Britannum meridionalem, alterum septentrionalem, concurrentibus in subsidium suæ cuiusque gentis omnibus scholasticis, & grauiter dimicantibus, non ad pugnos solùm atquè verbera, sed ad vulnera etiam. Ex qua re cognita (nequè enim silentio tanti motus incitari possunt) magna rerum omnium perturbatio insecuta est per omnem Academiam, atquè oppidum, dum neglectis rebus suis, & relictis ædibus, ad sedandos motus, omnes conuolarent. Unde ex oppidanis quidam cum vacuas scholasticorum ædes aduertissent, ad spolia se conuertunt, omnia surripiunt, *ἄγουσι, φέρουσί τε πάντα.* Quibus malis ut medeatur Cancellarius in auxilium oppidanos accersiuit. Ex qua occasione nacta, qui se spolijs addixerunt, confidentius rapuerunt. Pacatis tandem rebus, res ad regem relata est, qui per delegatum suum Laurentium Brooke, examinatis diligenter & cognitis maleficij causis et authoribus, pro criminis ratione quosque puniuit suspensis uno die sententia delegati sedecim oppidanis, cæteris tum scholasticis, tum oppidanis partim ad asyla confugientibus, partim carceri commissis. Post istas tamen discordias atquè tempestates, post incendia & consumpta diplomata, tranquillitas insecuta est, et restituta principum beneficio & gratia diplomata sunt, non longo post tempore damnum, magno & literarum & reipub. incommodo acceptum, eorum & aliorum bonorum virorum ope reparatum est. Intellexerunt enim sapientissimi principes, quibus studium fuit reipublicæ, & qui in hoc incub-
(45) uerunt, ut bonæ literæ, salus honorque reipublicæ conseruentur, perinde esse Academias de regno tollere, ac de mundo solem, de capite oculos demere. Sunt enim uniuersitates mundi lumina, principum, regumque oculi. In horum principum numero 1. fuit idem rex Henr. 3. qui per diploma suum Westmonasterij scriptum, 20. Iulij, anno regni sui, 53 & an. Dom. 1264. ut ad sceleratos coercendos, & in carcerem

Incommoda accepta reparata.

Henr. 3.

conijciendos in promptu sit, vicecomiti Cantebrigiensis prouinciæ præcepit: atquè ut Cancellario adiumento sit, cum eius opem postulauerit: utque maleficos qui extra urbem erant, iubente Cancellario apprehendat: eodemque rogante Cancellario per prouinciam edicat, ne ad quinque passuum millia, atturniamenta (ut vocant) seu hastiludia fiant. Prohibuit enim rex per literas suas datas Westm. 24 Iulij, anno regni sui. 54. ut exercitamenta illa militaria cuiusmodi hastiludia, equitum duella, & torniamenta sunt, quæ Cantebrigiæ per Comites, Barones, & homines militares transigi solebant, non amplius sint in usu. Nam exercitia ea, ut non leuis periculi, & non minoris damni & incommodi sunt, ita magnæ iacturæ temporis, literatis ad spectaculum confluentibus esse solent. Imperauit etiam rex prætori Urbano, ut corrigendis facinorosis, exequendis priuilegijs, et conseruanda pace adsit Cancellario. Et quo contentiones graues atquè lites, inter scholasticos et oppidanos excitatas componeret, an. Dom. 1273. mense Aprili constituit, ut annis singulis, statim a festo S. Michaelis, electio fiat octo scholarium, hominum grauiorum, et in uniuersitate commorantium, ex quibuscunque totius Angliæ comitatibus, trium Scotorum, duos Cambrorum, et tres Hibernensium ex parte Academiæ: et decem Burgensium ex parte oppidanorum, ex quibus septem ex urbe essent, tres ex suburbio: qui omnium scholarium, et oppidanorum nomine, iureiurando fidem suam sanctè astringerent, se non (46) solùm conseruaturos pacem & tranquillitatem studij, sed etiam pro viribus procuraturos. Post hunc etiam Edwardus eius nominis secundus Academiæ fauit, qui præterquam quod uniuersitati a Iohanne vicesimo secundo Roman. Pontif. obtinuerat, ut diplomate eius Auinioni scripto 5. Idus Iunij, anno pontificatus sui secundo, & an. Dom. 1318. confirmetur authoritas vetustæ Academiæ, etiam ipse priuilegia multa concessit, quæ tum referemus, cum de priuilegijs illustrissimi regis Richardi 2. qui ea omnia confirmauit, sermonem faciemus. Interea dicam quemadmodum a principio, per hæc & superiora tempora, ædes Urbanorum, scholarium erant habitacula, ut hodiè Patauij, Bononiæ, Ferrarie, & Pisis sunt in Italia.

Edward. 2.

Hospitia Cantebrigiæ.

Istas principio domus, hospitia, seu literarum diuersoria

nominabant, has habitandi magna libertas ut est, ita fuit: licebat enim per leges atque priuilegia Academiæ, quorumcunque ciuium ædes vacuas, pensione occupare. Quæ res cum inter scholares et urbanos discordiam peperit, illis æquo pretio conducendas, istis iniquo elocandas cupientibus ab Henr. 3. anno regni sui 50. die 7. Febr. an. Dom. 1265. constituti sunt, ex uniuersitate duo Ædiles seu arbitri, qui æquitatis iudices essent, et a taxandis æstimandisque ædibus et hospitijs, taxatores dicerentur. Quorum post extructa collegia officium, ad sanitatem, rerumque salubrium curam translatum est, ut dicemus in sequentibus. Istis ad æquitatem iungebantur etiam duo burgenses. Utrisque coniunctis potestas taxandi fuit de quinquennio in quinquennium, ut ex eodem diplomate eiusdem principis scire licet. Soluebant autem pensiones tribus anni temporibus, in festo omnium
(47) Sanctorum, Purificationis beatæ Mariæ, & Ascensionis Dom. Istis hospitijs præficiebantur Præsides, qui Principales dicebantur, singuli singulis, quibus etiam licitum fuit, ad quæ vellent Collegia (post extructa ea) pertinere, forsan quo illis patrocinentur in discordijs, ad eas componendas. Erant autem hospitia statiua scholasticorum nostro tempore decem & septem, & ea per urbem sparsa, præter regularium hospitalia tria, quæ principia dederunt collegijs duobus S. Petri, & S. Iohannis, ut in sequentibus ostendemus. Ordine prosequemur singula, exordio sumpto à porta Trumpitonia, altero urbis extremo, ad Cantam, seu Rhenum fluuium propter pontem maiorem alterum extremum, progrediendo, atque inde ad fratres prædicatores, extra portam Barnwellinam reuertendo.

Primum ergo Diui Thomæ fuit. Id erat ad portam Trumpitoniam, aulæ Penbrochianæ ex parte australi iunctum. Diui Thomæ hospitium.

2. S. Botolphi hospitium, inter aulam Penbrochianam & ecclesiam sancti Botolphi positum, secundum erat, habens a meridie vicum qui vulgo *peny farthing lane* appellatur. S. Botolphi hospitium.

Tertium, Diui Bernardi, iunctum ab Orientali sua parte Collegio corporis Christi, & beatæ Mariæ anteriori respiciens vicum maiorem. Diui Bernardi hospitium.

S. Augustini hospitium.

Quartum, Sancti Augustini, inter Collegium Regale, à parte eius septentrionali, & *Plotislane*, siue *Motelane*.

Beatæ Mariæ hospitium.

Quintum, beatæ Mariæ propter scholas publicas, ad portam Collegij Goneuilli & Caij meridionalem.

Diui Gerardi hospitium.

Sextum, Diui Gerardi hospitium, ad ripam positum, et collegio S. Michaelis iunctum ad meridiem.

Ouingi diuersorium.

Septimum, Ouingi diuersorium erat, utrumque positum è regione portæ posticæ collegij Goneuilli & Caij, quæ ad occidentem solem spectat, sic ut illud, Aulæ S. Trinitatis (48) propius accederet, hoc Collegio diui Michaelis, nunc S. Trinitatis, iunctum sit. Nomen habens a Iohanne Ouyngs Clerico, qui eum locum tum vacuum ex prima S. Radegundi priorissa & conuentu duobus solidis conduxit, in festo Iohannis Baptistæ, anno regni regis Edwardi, filij Edwardi regis decimo, & anno Dom. 1316. Positum erat in Henney in parochia S. Michaelis, ad locum per ea tempora vocatum, Flaxhythe, ut ex instrumento locationis eiusdem apud collegium S. Michaelis intelleximus.

Diui Gregorij hospitium.

Octauum, Diui Gregorij est, nunc demolitum, et intra septa collegij sanctæ & indiuiduæ trinitatis comprehensum, ponè collegium diui Michaelis ad septentrionem constitutum, quo loco hodie cubiculum præfecti collegij sanctæ trinitatis positum est, ad occidentalem angiporti, propter riuulum, qui a vico *foulelane* ad profluentem protensus, diuidebat aulam Regis, & hospitium Phiswicke (quæ a dextra eius erant) a Collegio Diui Michaelis, quod a sinistra & in vetustis monumentis hospitij Phiswick, venella clericorum domini regis, & le *foulelane*, hoc est cœnosus angiportus dicebatur, initium habuit ab eo loco, ubi nunc secunda, et maior porta est collegij S. Trinitatis, quæ aperit in vicum S. Michaelis, & se recta producebat ad internam portam, ubi lauacrum iam est. Unde se declinabat ad leuam ad proximum riuulum.

Phishwici hospitium.

Nonum Phishwici, ex opposito lateri septentrionali collegij Goneuilli & Caij, via publica intercedente constitutum, pars hodiè Collegij S. Trinitatis, olim Collegij Goneuilli & Caij. Id conductitium non fuit ut alia, sed proprium collegio Goneuilli & Caij, priuatæ olim ædes Gulielmi Fishwici (unde nomen habuit) uniuersitatis Cantebrigiæ accisi, seu bedelli, (49)

quas idem collegio prædicto testamento reliquit, 4. Kalendas Aprilis, anno Domini. 1393. Ex eo hospitium, seu pusillum Collegium postea constructum est a collegijs, in quod tanquam in coloniam iuuentutem suam exhuberantem ablegarunt, & duos, quos vocabant principales, gubernandi & liberalibus artibus instituendi causa, illi præfecerunt, ut in annalibus eius Collegij, a Collegio condito, copiosius proposuimus. Floruit, stetitque multos annos, multosque egregios, & literatos viros educauit, erudiuitque, quorum alios postea, suo quosque tempore ad honores in Collegium selectos, collegæ reuocarunt, alios Reipub. munera auocarunt. Id hospitium nunquam fuit ut cætera desertum, & literarum studiosis destitutum, sed in Collegij sanctæ & indiuiduæ trinitatis augmentum, a serenissimo rege Henr. 8. anno Dominicæ incarnationis 1546. postremum assumptum, pensione trium librarum annuatim persoluenda ex fisco regio, usquè dum prouisum & satisfactum est aliter a Maiestate regia, aut hæredibus suis.

10. A parte orientali Phishwici hospitij, hospitium erat S. Margaretæ, quod decimum est: ante tamen Phishwici hospitium longè constitutum. S. Margaretæ hospitium.

11. Ponè hospitium Phishwici, quo loco hortus eius erat, hospitium S. Katherinæ fuit, & haud procul ab eo tegulatum, seu tegularij hospitium, vulgo *the tylers*, & *tyledhostell* vocabatur, in differentiam credo cæterorum hospitiorum, & ex possessore, & materia, possessore quòd Iohannis Tyler olim id erat, materia quòd per ea tempora alia materia, quàm cætera hospitia, tegula tegebatur, ut ex scriptis monumentis (50) hospitij Phishwicke, & prioratus de Trenhale, S. Iacobi in Stansted, Mountfichet in Essexia, super duobus tenementis eidem hospitio inclusis, certissimè intelleximus. Et hæc undecimum & duodecimum erant. S. Katharinæ hospitium. Hospitium Tegulatum.

13. Pauli diuersorium fuit, ab ecclesia S. Michaelis versùs septentrionem haud longè positum, *versùs forum respiciens.* Pauli diuersorium.

14. Huic finitimum fuit a parte septentrionali Bordeni hospitium, quod olim ad aulam Clare pertinebat, numero & ordine decimum quartum, inter cætera hospitia memorabile, Bordeni hospitium.

plurima enormis magnitudinis claua, in aperto ad expeditionem hinc inde pendula.

Harlestoni diuersorium.

15. Harlestoni diuersorium, ad finem angiportus Harlestonici inferiorem, ex parte Orientali pontis maioris, haud procul ab eodem ad ripam positum.

S. Clementis hospitium.

16. S. Clementis, quod non longè ab ecclesia diui Clementis (a quo nomen habuit) ex parte eius meridionali, extructum fuit.

S. Trinitatis hospitium.

17. S. Trinitatis, è regione templi S. Trinitatis unde cognominabatur constitutum.

Domus Dei.

18. Domus Dei, in vico prædicatorum ex opposito ecclesiæ S. Andreæ positum, quo loco nunc est collegium Christi, ante nostra tempora conuersum in Collegium, ut tum dicemus, cum de Collegij Christi ædificatione verba faciemus.

S. Nicholai hospitium.

19. S. Nicholai, quod inter domum Dei, & cœnobium fratrum prædicatorum medium locum obtinebat, locus ut multi studij habitus, ita nocturnis ad contentiones excubijs multùm notus.

Ruddi hospitium.

Vicesimum & postremum Ruddi fuit hospitium, paulò ultra ecclesiam fratrum prædicatorum, sed ex aduersa parte vici constitutum. Hæc omnia hospitia statiua nostra memoria (51) erant præter hospitium domus Dei, S. Katherinæ, & Tegularij. Fuerant & alia, ut S. Iohannis, S. Edwardi, & S. Edmundi, sed extra nostram memoriam, præter illa etiam quæ hodiè intra septa collegij Regalis continentur.

Istis si libet, iungas licet hospitium fratrum regularium S. Iohannis Euangelistæ, quod olim fuit, ubi nunc Collegium S. Iohannis: est hospitale etiam fratrum de pœnitentia Iesu Christi, & hospitale fratrum secularium S. Iohannis Euangelistæ, eò loci posita, ubi nunc Collegium Diui Petri situm est, qui præter religionem etiam bonas literas coluerunt, uti & hi qui in parochia S. Andreæ, in hospitio Dei domo appellata erant, grammatices professione insignes extiterunt. Hinc in perpetuam eius professionis, & hospitij memoriam, Collegium Christi (quod ex eius fundamentis creuit) singulis diebus Veneris, a festo S. Michaelis ad quadragesimam, sermones quos vocant grammaticales ex statuto diligenter obseruant. Ultra hæc hospitia quatuor ordinum fratrum, quatuor erant

cœnobia, qui quòd tam literis vacabant, quàm orationibus, ius illis erat in regentium domo, & quòd disputationes, & lectiones in scholis, ut cæteri scholastici fræquentabant, et gradibus initiabantur more cæterorum scholasticorum, uniuersitatis aliqua pars & fuisse, & censeri non iniuria possunt.

Præterea, an. Dom. 1257. erat Cantebrigiæ domus, siue mansio Bethleemitarum, qui prædicatorum more vestiti, stellam rubeam in pectore quinque radijs crinitam habebant, in cuius medio rotunditas in verbo, siue umbelico, erat aerei coloris, propter stellam quæ nato Domino apparuit in Bethleem, ex Baleo. Fol. 314. Idem scribit Matth. Parisius in historia maiori anno 1257. in hæc verba. Concessa est mansio fratribus Bethleemiticis in Cantebrigia, in vico qui ducit versùs Trumpington, quorum habitus similis est habitui prædicatorum. Signatur autem capa eorum in pectore quadam stella rubea, quinque radijs crinita, in cuius medio quædam rotunditas est, aerei coloris propter stellam, quæ apparuit in Bethleem nato domino, totque iam apparuerunt ordines in Anglia, ut ordinum confusio videatur inordinata. Hactenus Parisius. Horum fratrum causa, magnæ turbæ excitatæ sunt hoc etiam an. 1257. Parisijs, his ibi se firmare volentibus, fratribus autem Lutetianis nolentibus, unde venerunt Oxonium, ubi cum se stabilire nequiuerunt, excitatis & ibi magnis motibus, Cantebrigiam concurrerunt, & recepti sunt, atque huius rei causa rem gestam Cantebrigiæ notat. Horum maxima pars nostra memoria, qui hoc an. Dom. 1573. non excedimus annum ætatis nostræ 63 superfuerant, literarum studiosis celeberrima, & fræquentissima. Vetus enim uniuersitatis lex est & constitutio, ne quis scholaris alibi in oppido commoretur, quàm in Collegio, Aula, aut hospitio sub præfecto aut principali, neue alibi per omnem Angliam gradibus initietur, quàm Cantebrigiæ aut Oxonij. In his prandere cœnareque in communi consueuerunt, ut quorum vitæ fortunarumque communitas fuit: nunc autem deserta sunt omnia, & in possessionem oppidanorum reuocata, præterquam diui Thomæ, quod in possessione est aulæ Penbrochianæ, & diui Bernardi, beatæque Mariæ, quæ collegij corporis Christi, & beatæ Mariæ, diui Augustini, quod Collegij regalis, Gerardi, Houingi,

(52)

diui Gregorij, Phishwici, S. Margaretæ & Katherinæ, quæ in possessione Collegij sanctæ & indiuiduæ Trinitatis sunt: præterquam etiam domum Dei, quod initium dedit collegio (53) Christi, præterquam etiam hospitium fratrum S. Iohannis Euangelistæ regularium, quod Collegij diui Iohan. receptaculum est: et hospitia duo fratrum pœnitentiæ Iesu Christi, et sæcularium S. Iohan. Euangelistæ quæ fundamenta fuerunt collegij diui Petri. De cuius diui Petri collegio, & aliorum omnium Collegiorum origine, atque institutione, suo cuiusque tempore, & successione deinceps pertractabimus, si, ut cætera rectius intelligantur, illud obiter indicemus, habitationum scholarium nostro tempore (id autem erat intra 12. septembris, an. 1529. & 29. septembris 1545.) quatuor fuisse genera, nimirum: literarum diuersoria, hospitia, Aulas siue domus, & collegia. Literarum diuersoria infima erant: proximè hospitia, Oxonienses aulas vocant, neutra ullis prædijs dotata. In his suo quisque, non communi sumptu vixit. Ea qualia erant, & quot, quibusque nominibus censebantur, iam ante paucis prælibauimus. Quamobrem non est cur ea repetendo longum faciamus. Aulæ autem Cantebrigienses siue domus (ut vocant) pusilla sunt Collegia, sed maiora diuersorijs, maiora & hospitijs, at minora collegijs, habentes communes fundos seu possessiones unde viuant, ut est Aula Penbrochiæ, aula diuæ Catherinæ, aula Claræ, & aula S. Trinitatis, domus S. Petri, & domus S. Michaelis. Quanquam & hæ possessionum accessione, & ædificij, creuerunt hodiè in Collegia, etsi Aulas atque domus, antiquis nominibus usus adhuc appellat. Collegia cæteris omnibus maiora sunt & ampliora, largioribus etiam fundis suos sustinentia, & maiorem scholarium numerum continentia, ut collegium Corporis Christi, & beatæ Mariæ, Collegium Goneuilli & Caij, collegium Regale, & collegium Reginale, Collegium Iesu, collegium Christi, collegium diui Iohannis, Collegium diuæ Magdalenæ, et collegium S. Trini- (54) tatis. Collegium verò diuæ Magdalenæ, est hodiè omnibus nominibus omnium minimum, futurum maius cum bonis viris visum fuerit. Hoc etiam collegium solùm transcantinum est, cætera ciscantina. Ciscantina voco, quæ citra Cantam fluuium posita sunt versùs austrum. Transcantina, quæ ultra versùs

De collegijs Cantebr.

septentrionem. Diuido enim urbem in duas partes, transcantinam, & ciscantinam, hæc præfatus, superest ut de horum omnium fundatione & origine paucis perscribamus. Incepimus ab hospitijs.

Domus S. Petri.

Hactenus igitur, hoc est ad tempora Henrici tertij, & annum do. 1259. collegia nulla erant. Primi verò author erat integerrimæ vitæ pater, Reuerendus Hugo de Balsham Episcopus Eliensis. Is enim post aliquot annos quàm fratres seculares, ordinis S. Iohannis Euangelistæ, ab eiusdem ordinis regularibus (quòd inter eos parum conueniebat) separasset, atque à communi suo hospitali in Iudaismo (sic enim vocabatur locus quem Iudæi habitarunt) medio loco, inter Templum sancti Sepulchri rotundum (quod templum fuit Iudæorum) & omnium sanctorum constituto, ad diuum Petrum extra portam Trumpetoniam, locum satis distantem, transtulisset, ex eorum, & fratrum de pœnitentia Iesu Christi hospitio, quod in proximo fuit, domum siue Collegium scholarium, quod Diui Petri nomen refert, secundo calendas Aprilis, anno dom. 1280. constituit, concedentibus de iure suo fratribus, non in his tantum duobus suis hospitijs, cœmiterio S. Petri adiacentibus, sed in ecclesia etiam diuæ Mariæ extra *Trumpinton gates*, cœterisque suis, tertio nonas Octobris, anno dom. 1280. non sine potestate facta à serenissimo Rege Edwardo primo.

(55) 27. Septembris, anno Regni sui nono, uno anno ante Balliolense Collegium Oxonij, cuius fundatio, regia authoritate erat 12. Octobris, anno 1283. Etsi Collegium ipsum Iohannis Ballioli Scotorum Regis testamento construendum per Iohannem filium et Dani Guillani non ante annum dom. 1288. extructum fuit, ut ex eo collegio didici. Martonense collegium fundatum fuit. 1285. ut Polyd. refert. Sed illud ignorare non oportet, ante hæc tempora communi usos fuisse hospitio scholares Reuerendi Hugonis, & fratres sancti Iohannis, communibusque impensis et fratrum, & Hugonis episcopi victitasse, nominatumque id fuisse domum sancti Petri primò, etsi postea Aula sanctæ Mariæ de gratia nuncupata sit, posteaque ex discordiarum occasionibus seiunctos fratres, auctumque hospitium accessione hospitalis fratrum pœnitentiæ Iesu Christi (quod

Baliolense Collegium.

à meridionali eius parte fuit) 15. Maij. anno Regni Edwardi primi secundo, & anno dom. 1273. Post annos autem alterum & quadragesimum quàm mortuus est Hugo de Balsham (qui obijt diem extremum, 17. calendas Iulij, anno dom. 1286.) peculiaria quædam statuta, Simon de Monte acuto Eliensis episcopus, Hugonis scholaribus præscripsit, magna ex parte ad formam statutorum collegij de Merton Oxonij, hijs hodie parent, hijs præcipuè gubernantur. Cuius domus facultates et prædia non nihil amplificata fuerunt, beneficentia & liberalitate Simonis Langham vicesimi, & Iohannis Fordham vicesimi tercij Episcopi Eliensis, deinde Magistrorum Tho. de Castro Barnardi, Io. Holbroke, Tho. Lane, Iohannis Warkeworthe, Tho. Denman, Henrici Horneby & Gulielmi Burgoyne, præfectorum: & M. Lownde, M. Io. Whitegift, sacræ Theologiæ professorum, & M. Marten, dicti Collegij sociorum & aliorum, nempè M. Gilbert præsbyteri, M. Hanson, sacræ Theologiæ professoris, Roberti Shirton magistri aulæ Pembro- (56)
chianæ, M. Skelton, viduæ Wolfe, Thomæ Smyth aurifabri Londinensis, & illustris Baronis, Edwardi North. Ita sustentantur in hoc Collegio unus magister, 15. socij, 5. bibliorum lectores, 8. indigentiores scholares, & 7. ministri inferiores, alij qui suis student sumptibus pensionarij dicuntur, & sunt numero 60. Totus numerus. 96.

Sunt qui falsò opinantur, non istud fuisse primum collegium, sed Martonensem aulam, eo quòd statuta quibus regitur hodiè domus diui Petri, à statutis aulæ de Marton depromantur. Atquî constat certissimis testimonijs, ex annalibus ecclesiæ Eliensis, Simonem de monte acuto, primum conditorem eorundem statutorum, fuisse 7. Episcopum Eliensem, post Hugonem de Balsham 10. Episcopum illius ecclesiæ, ita quòd quinque & 40. anni præterfluxerunt, post ipsius domus diui Petri constructionem & perfectionem, antequam supra nominata statuta a prædicto Simone fuerunt conscripta. Quapropter primùm statuamus collegium diuo Petro nuncupatum.

Magistri Collegii Petri.

	Iohannes Warkeworthe.
	Thomas Denman.
	Henricus Horneby.
	Gulielmus Burgoyne.
Thomas de Castro.	Iohannes Edmundes.
Iohannes Holbroke.	Radulphus Ainseworth.
Thomas Lane.	Andreas Pearne.

Collegium S. Michaelis.

(57) Post id secundum tempore fuit Collegium S. Michaelis Archangeli propter hospitium diui Gererdi & Ouyngi, collegiumque Goneuilli, et Caij positum, & ab Henrico vel Herueo de Stanton Canonico Eborum et Wellensi, ut ex eius testamento dato 6. Augusti 1227. ædito Eborum didici, sed in approbatione eiusdem testamenti episcopali, lego Heruici, an. dom. 1324. institutum, & domus siue aula sancti Michaelis nominatum. Eam Iohannes Iluey multis possessionibus auxit.

Aula Clare. Hæc Aula vocabatur the Soller hall, the Scholler hall, ut in fabula Chauceri de Reue.

Tertium Aula Claræ est, cuius principia posuit Richardus Badew, Academiæ tum temporis cancellarius. Ex duobus ædificijs, quæ abs Nigello Thornton medico in vico molendinario uniuersitati emerat, eam constituit, an. do. 1326. & regni Regis Edwardi secundi. 19. Id ædificium uniuersitatis Aulam appellauit. In ea principalem constituit qui scholaribus pensionarijs præfuit, qui ad annos sexdecim sine fundis suis impensis vixerunt. Inter quos unus erat, qui Dominæ Elizabethæ de Burgo, Comitissæ de Clare, in gratia existens, suasit, ut uniuersitatis Aulæ iam igne consumptæ opem ferret. Ea ad pietatem prona, an. Dom. 1340. & regni regis Edwardi 3. 12. resignante principali tum Gualtero Thaxted, et consentiente Richardo Badew primo fundatore, de integro habita potestate ab Edwardo 3. Aulam condidit, fundos in scholasticorum conuictum contulit, & aulam Claræ nominauit, hæc facta nonnulli scribunt ab Elizabetha filia ducis Glocestriæ, an. Edw. 3. 36. quòd aula tum igne consumpta fuit. A quo tempore, multi boni viri opem ferebant ad Aulæ perfectionem,

neque enim inchoata simul et perfecta ea fuit, ut nec cœteræ Aulæ. Sed eccè eius iam perfectæ bonam partem, (ut Præfecti cubiculum, & ærarium) infortunio quodam ignis absumpsit, postridiè S. Dionisij, an. a Christo nato. 1525. Refecta tamen ea pars est, & absoluta, additumque præterea sacellum in Aulæ complementum, an. Dom. 1535. Alij etiam (58) nonnulli in bonarum literarum studiosos benefici, aliquid ex sua liberalitate postea in huius Collegij patrimonium contulerunt, utpote, Thomas Stoelus, Edmundus Naturesus, collegij magistri, Richardus Thackstonus, Editha Grene, Thomas Pomelus, Gulielmus Dakettus, Henricus Hornebeus sacræ Theologiæ professor, Gualterus Worligens, & Edwardus Leedes, legum doctor, nuper Collegij magister. Quorum omnium coniuncta munificentia aluntur magister unus, 12. socij, 40. scholares, præter ministros 4. Deinde pensionarij 60. cum socijs & scholaribus proprijs sumptibus conuersantur. Et ex his quæ post horum omnium refectiones supersunt 12. pauperes scholares, tanquam ex communi omnium liberalitate subleuantur. Totus numerus. 129.

Magistri Aulæ de Clare.

Gualterus Thaxted.	Richard. Stubbes.
Radulphus Kerdington.	Gabriel Siluester.
Iohannes Dunwiche.	Guliel. Woodrofe.
Iohannes Chateresse.	Edmund. Naturesse.
Guliel. Radewinter.	Iohan. Craiford.
Guliel. Wymble.	Rowland. Swynborn.
Guliel. Gull.	Iohan. Madew.
Guliel. Wilflete.	Thom. Baily.
Iohan. Millington.	Edward. Leedes.
Thomas Stoite.	Thomas Bynge.

Quartum domina Maria de Valentia, filia Guidonis de sancto Paulo, mulier de natione Gallica, uxor domini Adomari Comitis Penbrochiæ, & consanguinea regis Edw. 3. eodem

die, virgo, coniunx, & vidua, marito nuptiarum die hastiludio
(59) interempto, orbata iam marito extruxit, an. Edw. 3. 21. circiter annum a Christo nato, 1347. Eam Mariæ de Valencijs, seu Penbrochiæ Aulam, a suo & mariti nomine appellandam statuit, unde diu appellatam Aulam Valentiæ Mariæ legimus. Ex hoc manarunt olim, inter cæteros, Edwardus North Baro vir eximiæ pietatis, & prudentiæ, & Thomas Lupsetus Londinensis, singularis eruditionis, & magni nominis vir qui diui Iohannis Chrysostomi homeliam (cuius argumentum est, quod nemo læditur nisi a seipso) eleganter transtulit, & Thixill, homo singularis eruditionis nostra memoria.

Præter primæ Patronæ beneficium, accessere & aliorum largitiones ut reuerendissimi in Christo Patris Edmundi Eboracensis Archiepiscopi, Thomæ Wattes sacræ Theologiæ professoris, & magistri Buckelande ciuis Londinensis. Ita in hoc Collegio in studijs aluntur, unus magister, maiores (ut vocant socij) 24. minores verò, 6. præter inferiores ministros 7. Pensionarij verò 36. indigentiores scholares, 13. qui omnes connumerati faciunt. 87.

Magistri Aulæ Penbrochianæ.

Iohannes Langhton.	Fobery.
Laurentius Boothe.	Nich. Ridley.
Thom. Rotheram.	Iohan. Yong.
Rogerus Laborne.	Edmund. Grindall.
Richard. Foxe.	Matthæus Hutton.
Thom. Langhton.	Iohan. Whitegift.
Rob. Sthurton.	Iohan. Yong.
Rowland. Swineborne.	

Quintum Collegium, quod vulgariter Benedicti collegium,
(60) ob templi adiuncti vicinitatem appellatur, a fratribus Gildæ siue societatis corporis Christi, anno. dom. 1342. regnique Edward. 3. 16. inchoatum est, & biennio post cum alterius societatis, siue Gildæ nempè S. Mariæ fratres operam etiam suam, sumptusque unà contulissent, absolutum. Illæ duæ

societates, cum operis coniunctis, hoc Collegium extruxissent, corporis Christi, & beatæ Mariæ Virginis, Collegij nomine illud designarunt, statutaque de eius regimine condiderunt, & Thomam de Eltisley clericum, in legibus bacchalarium, Lamethæ Rectorem, Iohan. Stratford Cantuar. Archiepisc. Sacellanum, primum eiusdem collegij custodem, seu magistrum creauerunt. Hic Thomas a Thoma de Lyle. 18. Eliensi Episcopo statutorum a fundatoribus conditorum confirmationem impetrauit, anno suæ consecrationis 1. Posteaque rursus videlicet, an. dom. 1352. eadem statuta ab eodem Episcopo iterum confirmata sunt. In his statutis certus sociorum, aut scholarium numerus positus non est, sed ex collegij redditibus atquè facultatibus arbitrarius. Sed anno sequenti, qui fuit annus dom. 1353. custos prædictus atque socij, Henricum Derbiæ & Lancastriæ comitem, qui postea primus Lancastriæ Dux, ab Edwardo rege 3. in festo Pentecostes, anno regni sui 28. creatus est, patronum suum, ad obtinendam manus mortuæ, ut vocant, facultatem elegerunt. Tum etiam ab illius corporis Christi fratribus societatis seu Gildæ suæ, Senior, quem Aldermannum vocarunt, constitutus est. Itaque eius patrocinio, multa urbana prædia seu tenementa, in oppido Cantebrigiensi in perpetuum huic Collegio comparata sunt. Ab eodem etiam prædicta statuta, recognita atque confirmata fuerunt Aldermanni, seu senioris illius societatis usitato sigillo, quibus etiam, tam ipsius Gildæ, seu societatis, quàm episcopi & capituli Eliensis sigilla sunt apposita. Ita in prima huius Collegij institutione, Custos seu (61)
magister, duo socij, unus promus, qui etiam bibliorum erat lector, unusque coquus tantùm fuerunt. Sed postea accessit aliorum etiam patronorum liberalitas, quæ tam sociorum quàm scholarium ibidem numerum auxit. Illustris fœmina Elizabeth, Norfolciæ Ducis coniunx, unius socij, & unius scholaris stipendium adiecit. Tum Iohannes Cantebrigiensis miles, eiusque filius Thomas, Collegij illius socij lapideam Aulam quam *Stone house*, vulgariter nuncupant, concesserunt. Richardus Brochisus sacræ Theologiæ bacchalaurius, ac eiusdem Collegij aliquando etiam socius, alium Bibliorum lectorem, cum annuo perpetuo stipendio instituit. Ac post

hunc Iohannes Sanctuarius, & Iacobus Carsonus similiter socij communibus sumptibus prouiderunt bibliorum lectori salarium. Iohannes Mearus in artibus magister, uniuersitatis Cantebrigiensis Bedellus, seu viator, armiger, necnon Registrarius ibidem, scholarem unum cum perpetuo stipendio ordinauit. Ultimus hic patronus, quemque hoc Collegium procreauit, est Matthæus Cantuariensis Archiepiscopus, qui summa affectus in bonas literas beneuolentia, & in hoc collegium in quo eas hausit gratitudine, prædia duobus socijs, & quinque scholaribus in perpetuum alendis, suis sumptibus comparauit. Tum ex hospitali de Eastbridge Cantuariæ, & ex redditibus quorundam tenementorum Westmonasterij pensionem annuam, quinque alijs sustentandis scholaribus pendi procurauit. Atque præter patronorum prædictorum munificentias, auctis Collegij vectigalibus, 4. socijs, & 6. scholaribus, decreta ibi sunt annua perpetua salaria. His modis iam tandem magister, 12. socij, 17. scholares, 3 bibliorum lectores, in literarum studijs, ex Collegij facultatibus sustentantur, præter 6. inferiores ministros. Suis etiam & amicorum sumptibus, in eodem Collegio student. 54. qui numerus coniunctus cum superiori efficit 93.

(62)

Magistri Collegii corporis Christi.

Tho. Eltisley.	Tho. Cosin.
Rich. Treton.	Iohan. Ediman.
Iohan. Kynne.	Petrus Nobis.
Iohan. Neketon.	Guliel. Sewood.
Rich. Billingford.	Matthæus Parker.
Iohan. Titeshall.	Laurentius Maptid.
Iohan. Botewright.	Iohan. Pory.
Gualterus Smith.	Tho. Aldriche.
Simon Grene.	Robertus Norgate.

Sextum Collegium est Aula quæ dicitur Trinitatis, quod sanè antiquitus studentium, sed proprijs sumptibus viuentium fuit hospitium. Et cum Elienses monachi, ex illa solitudine,

atque otio, ad literarum negotium, eiusque causa, ad Cantebr. Acad. aliquando accessissent, Iohannes Crandensis, Eliensis tum cœnobij prior, monachorum suorum studiis deditorum causa, illud comparauit, Edw. 3. Angliæ rege tum regnante, & Simone de monte acuto 17. Episcopo Eliensi. Postea verò Gulielmus Bateman Norwicensis Episc. a Priore & monachis Eliensibus rectoriarum quarundam permutatione accepit id hospitium, illudque in Collegium S. Trinitati Norwicensi dedicatum commutauit, anno dom. 1347. regnique Edw. 3. 21. Tum ad perpetua studentium alimenta, collegium suum, his rectorijs locupletauit, Bryston, Kymberley, Brimmingham, Woodalling, Cowling, et Stalling, quæ omnes in sua Noruicensi Diocœsi sitæ erant. Summo hic Noruicensis pater huius Collegij augendi, doctisque viris illustrandi studio (63) deditus, statuit ut magister, 20. socij, & 3. scholares, perpetuis suis sumptibus, in hoc suo collegio, Iuri ciuili & canonico, quorum ipse peritissimus fuit operam darent. Sed mors illum immatura ab instituto abstulit. Ita res improuisa morte impedita, nedum quidem propositi & consilij huius primi patroni exitum sortita est. Is enim cum quæ agere libens voluit, fato auocatus, perficere nequiuit, magistrum tantùm cum tribus socijs, totidemque scholaribus reliquit. Verùm ut in opere pio, & fœliciter auspicato, diuinitus solet, alienorum deinceps patronorum benignitate aliquantulum aucta res est, non ad eum quidem quem fundator præscripsit modum, sed tamen supra medium. Nempè ut 10. socij, totidemque scholares, præter inferiores quinque ministros assiduis suis sumptibus, ibidem essent assidui. Patronorum autem a primo hoc nostro fundatore sequentium, hæc sunt acta, atque nomina. Simon Dauling huius Collegij magister, 2. socios, & unum scholarem. Gualterus Hukus item ibidem magister, unum socium, Rob. Goodknapecus ibidem socius, unum socium. Richardus Nicksus Noruicensis haud ita pridem Episcopus, tres socios, duosque scholares. Laurentius Maptid, socium. Gabriell Dunus, ecclesiæ Paulinæ Londinensis canonicus, scholarem. Henricus Harueus modernus ibidem magister scholarem, ac reuerendissimus Matthæus Cantuar. Arch. in plura collegia beneficus, scholarem etiam unum

adiecit. Præterea Henricus Harueus magister huius Collegij antè fatus dilatauit istic ædificia, eaque multò ornatiora et ampliora perfecit. Aluntur iam in Iuris hic studio, magister, 10. socij, nouemque scholares, præter 5. ministros, nempè coquum, promum, Senescallum, lixam, atque Ianitorem. Sunt etiam Iuri operam dantes, cum socijs & scholaribus,
(64) sed proprijs suis sumptibus permisti 33. Totus verò numerus. 68.

Magistri Aulæ Trinitatis.

Simon Dalling.	Gualterus Huke.
Simon Thornton.	Rob. Larke.
Guliel. Dalling.	Steph. Gardiner.
Edward. Sholdam.	Henricus Haruy.
Iohan. Wright.	

Collegium Goneuilli & Caij.

Septimum, quod hodiè Goneuilli & Caij collegium dicitur, unam partem, venerandus vir Edmundus Goneuill, rector ecclesiæ de Terrington, in Com. Norff. posuit, die Iouis, in septimana Pentecostes, an. Dom. 1348. inter Lughburni vicum, cœmiterium S. Botolphi, & collegium corporis Christi, & beatæ Mariæ, quo loco nunc est hortus eiusdem collegij. Eam Aulam Goneuilli appellauit & Annunciationi beatæ Mariæ dedicauit. In ea unum præfectum, & quatuor socios scholasticos, pecuniario subsidio, ante mortem instituit, atque aluit. Hanc duobus Collegij corporis Christi, et beatæ Mariæ ædificijs, altero Iohannis de Cantebridge, equestris ordinis viri, appellato *the stone house*, & altero Iohannis Goldcorne, cum scholis, *shops & gardins* (ut chartæ Gulielmi Gunneuilli utar verbis) in henney permutatam, & eò unà cum præfecto, & socijs translatam, confirmauit Reuerendus Pater, Gulielmus Bateman, Episcopus Norwicensis, executor testamenti eiusdem Edmundi, an. Dom. 1353. Ex illis duobus ædificijs transformatis (in quorum altero, olim fuisse scholas philosophiæ et

officinas mercatorias, ut vetera monumenta seu euidenciæ eiusdem Collegij testantur constructa est in henney, in parochia S. Michaelis haud procul a templo S. Iohannis Baptistæ, quod eò loci erat ubi nunc est Aula regalis Collegij) (65) Aula de Goneuill, quarta tantùm pars septentrionalis præsentis Collegij, quæ & vetustate, & tabulatu, & caminorum forma, humilitate, & latitudine, & cœtera fabrica, reliquis collegij partibus longè est diuersa. Partes occidentales, & meridionales tantum quantum ad sacellum pertinet, ædificauit Thomas at Woode, eiusdem Collegij olim præpositus, Iohannes Warrok, & Iohannes Preston, ciues Noruicenses, et alij boni viri: meridionalis reliquum, nempè sacellum Gulielmus Rougham medicus, eius Collegij præfectus secundus, longè ante posuit. At orientalem, non dum exactis septuaginta annis Elizabeth Clere, Iohannis Clere Armigeri Norfolciensis deuotissima vidua ædificauit. Talibus initijs, in quadratum collegium tempore excreuit. Deinde aucta sunt ab alijs patronis huius Collegij vectigalia, a domina Margareta Pakenham, Iohanne Bailiuo sacræ theologiæ professore, Stephano Smyth, Domina Anna Scrope, Gulielmo Willoso, Thoma Wendy in medicina doctore, Gulielmo Sigito, Thoma Alkinso, Gulielmo Galo, Petro Huetto, Galfrido Knito, & Iohanne Whitacre. Ad extremum, illustrissima regina Elizabetha regnum capescente Matthæus Parkerus Cantuar. Archiep. salarium annuum uni sustentando scholari concessit. Atque ita hoc Collegium ad Philippi Mariæque tempora, Angliæ principum usque Aulæ Goneuilli nomen retinuit. Anno autem gratiæ 1557. 4. Septembris, & regni sui 3. & 4. ijdem, quia collata in id collegium prædia quædam sunt, ad socios tres, & scholasticos indigos 20. alendos, a Iohanne Caio medico, & aliud à fundamentis iunctum Collegio, a primo & postremo conditore, Aulæ deleto nomine, Goneuilli & Caij Collegium Principes appellarunt. In quo unus magister, 10. socij, 10. scholares, (66) 5. ministri, & 3. pauperes aluntur. Pensionarij verò in eodem student, & suis proprijs sumptibus viuunt. 33. qui omnes in unam summam coacti faciunt. 62.

Magistri Collegii Goneuilli & Caii.

Iohannes Colton.	Iohannes Barlyre.
Gulielmus Rougham.	Edmundus Stubbes.
Rich. Pulham.	Guliel. Bukenham.
Guliel. Somersham.	Iohan. Skippe.
Iohannes Rykinghale.	Iohan. Stirmin.
Thomas Cotwood.	Thomas Bacon.
Thomas Bullayne.	Iohan. Caius.
Edmundus Shrife.	Thomas Legge.
Henr. Costesey.	

Aula Regia.

Octauum, nobilissimus princeps, Edw. 3. Edwardus de Carnaruan appellatus, an. Dom. 1376. & regni sui 51. ædificauit, & possessionibus auxit, vestemque quam literam dicunt, ex sua garderoba concessit, Aulamque regis nominauit. Integram (ut nostro tempore erat) non extruxit, nam magna ex parte inhabitantium diligentia auxit, Henr. 4. tempore. Magistro & socijs eiusdem statuta viuendi Rex Richardus 2. præscripsit, & Henr. 4. auxit. Qui quoniam lautius victitasse dicebantur, contendebant ab eodem Henr. 4. ut commeatus singulorum per singulas septimanas, non excederet summam 18. denariorum, aut ad summum 20. idque ratione caritatis, aut festorum solemnitatis. Hi maiori ex parte, erant ætate prouectiores, tanta grauitate, tantoquè consilio pollentes, ut maximo semper fuerint Academiæ ornamento.

In ea Aula regia ædificia erant regi excipiendo satis
(67) ampla, cubicula iusto satis numero, conclaue, cella vinaria, et culina, in Parliamentum per ea tempora Cantebrigiæ futurum, de nouo extructa, omnia seorsum, & priuata Regi nullo Collegij incommodo, nisi ingressu ad culinam. Quamobrem egerunt cum magistro & fratribus domus S. Iohannis, quæ per ea tempora non scholasticorum Collegium sed religiosorum studentium cœnobium fuit, ut via, ad eam per suum fundum lata pedes 7. longa 15. annuo redditu concederetur. Eam conuertit Henr. 8. ex Aula rectorum eccles. in collegium studiosorum literarum,

utî suo loco proponemus, rectius tamen fecisset, si tria illa quæ in unum coegit suæ naturæ reliquisset, & unum suum constituisset.

Collegium Regale.

Nonum, Henricus eius nominis sextus, integerrimæ vitæ princeps, de uno rectore, & 12. scholaribus stabiliuit, 12. Febr. anno salutis humanæ 1441. & regni sui 19. sed anno Dom. 1443. 10. die Iulij, de uno præposito et 70. scholaribus, id collegium regale beatæ Mariæ, & S. Nicholai de Cantebrigia nominandum voluit, hodie tamen regia appellatione, Regale collegium nuncupatur. Produxit idem Henricus, 16. Aprilis, anno regni sui 26. & an. Dom. 1448 Collegij sui Regalis fines, hospitio seu collegiolo, & hortis tribus domus Dei, quod Gulielmus Bingham rector ecclesiæ S. Iohannis Zachariæ Londini, propter Grammaticorum paucitatem prope Aulam de Clare, uni procuratori, & 25. scholaribus grammaticæ studiosis ædificauit, 9. Februarij, anno regni eiusdem regis 20. & anno gratiæ 1442. Auxit etiam accessione templi, & cœmiterij S. Iohannis Zachariæ, quod oppositum fuit, ad meridiem, horto occidentali Collegij G. & C. via regia intercedente tantùm. Quo loco vetus iam, et unica Aula eiusdem collegij Regalis est. Et eius loco templum. S. Edwardi Aulæ sanctæ Trinitatis (cuius alterum illud templum fuit) contulit. (68) Sed hoc collegium vetus illud est, in quo hodie habitatio est quod quia non magnæ capacitatis est, aliud nouum, & augustum ab eodem est inchoatum neque tamen ulla ex parte præter sacellum est absolutum. Aucta quoque est accessione partis vici molendinarij, quem milstrete, & vici scholarium, quem schole lanes, et vicorum integrorum, qui nomina a piro et stramine accepere, et pironlane, ac strawlane, vulgaribus nominibus appellabantur. Receptus quoque salinaris, qui salthithe, commune solum iuxta Aulam Claræ, et nonnihil fundi Prioris S. Edmundi Cantebrigiæ collegio Regali concesserunt, ut et hospitia supra memorata inter hospitia S. Iohannis, S. Edwardi, S. Edmundi, et S. Michaelis partim authoritate parliamenti, 7. Febr. an. Henr. 6. 24. habiti, et partim parliamenti 30. Maij, an. Henr. 6. 27. Regio collegio concessa, in ampliationem loci sui, collegium ab optimo illo principe, ex quadrato saxo

inchoatum, atque ad altitudinem 4. pedum, ex fundamentis productum amplius, & magnificentius, utinam pius aliquis Angliæ Princeps tandem consummaret. Habuit id collegium in annos, ex annuo prouentu, magnam pecuniam ex prædijs illis, quæ magnus ille Princeps contulit. Sed eius magnam partem Edwardus 4. (qui eum regno secutus est) homo literis parum propitius, & qui minorem gratiæ, quàm utilitatis vitæ respectum habuit, sustulit. Inter quæ erant feodi firma Cantebrigiæ, & Chestertoniæ, & redditus annuus Aulæ Martonensis, quam Pithagoræ ædes nominant. Unde factum est, ut uno die ex socijs, & scholaribus exclusi sint. 40. præter conductos clericos, choristas, & eos, qui collegio in aliquo officio inseruiebant. Quod Piaculum certè fuit. Intra eius
(69) Collegij septa magnificentissimum etiam, & Regale templum, cum pedamentis, ex quadrato lapide, idem Henricus sextus ex fundamentis posuit, homo ad omnem pietatem natus, & ad magnam perfectionis partem, id est, a summo altari, ad dimidiam longitudinem perduxit. Sed cum aduersa in exitu fortuna fuit, quod reliquum erat absoluit, perpetua memoria dignus Henr. 7. & operis sui, ut ex asperitate contigui muri adhuc extantis, partem omnem, Angliæ insignibus decorauit, & a cœtera parte distinxit. Post quem fenestris clausit, intercepto diuisit, pauimento marmorato magna ex parte strauit, & portis clausit, eius filius & rex noster, Henricus fœlicissimæ memoriæ octauus, ut sit ad orationes receptus, cum vetus sacellum humilè & angustum, quod paulò ultra portam minorem veteris Collegij positum fuit, ut ex eius reliquijs adhuc extantibus scire licet, corruerat, nullo prorsus læso, etsi statim à vesperis eius diei casus ille fuerit. Atque hæc de præposito, socijs & scholaribus dicta. Sunt præterea clerici ad quotidianum in diuinis cantum conducti nouem, choristæ 16. ministri & seruuli 20. indigentiores scholares quæ ex residuis dapibus reficiuntur 13. pensionarij item 13. Omnes unà connumerati faciunt. 140.

Magistri Collegii Regalis.

Guliel. Millington.	Edward. Foxe.
Iohan. Chedworth.	Georg. Day.
Rob. Woodlarke.	Iohan. Cheke.
Gualterus Field.	D. Atkinson.
Iohannes Dogget.	D. Bracy.
D. Argentine.	D. Baker.
Richard Hatton.	Roger Goode.
Rob. Hackcomblane.	

Collegium Reginale.

Decimum, Margareta regina Angliæ consors serenissimi (70) Regis Henr. 6. filia Regis Ciciliæ, & Hierusalem, et ducis Andigauiæ, ut habet genealogicus, ad honorem omnipotentis Dei, atque incrementum literarum & virtutum, authoritate regia fundauit, sed Reginale collegium nominandum censuit, & diuæ Margaretæ, & Bernardo dedicauit. Huius primus lapis positus fuit in fine orientali sacelli, versùs austrum, Reginæ Margaretæ nomine, per venerandum virum Iohannem Wenloke equitem, 15. Aprilis anno regni regis Henr. 6. 26. & an. Dom. 1448. Illi lapidi hæc inest inscriptio. Erit dominæ nostræ Reginæ Margaretæ dominus in refugium, & lapis iste in signum. Verùm cum aduersante fortuna, Regina dignitate cessit, nec quod inceperat consummare quiret, Elizabetha Edw. 4. illustrissimi regis uxor, quod a pia Margareta inceptum fuit, nec dum completum, ad finem produxit, pluraque eidem priuilegia a Rege impetrauit, & statuta condidit, procurante primo præsidente (quem Regina Margareta instituerat) Andrea Ducket, probo, & prudente viro, & ecclesiæ S. Botulphi Cantebrigiæ rectore, cuius precibus ut creditur, Margareta illa plurima fecit. Ad operis autem perfectionem porrexit opem reuerendus Marmaducus Lumley, episcopus Lincolniensis, & olim uniuersitatis Cancellarius, qui præter libros, etiam libras ducentas dedit. Andreas autem cum an. 40. præfuisset, 6. Nouemb. an. dom. 1484. mortem obijt. Cuius opera in ædificando collegio, & procuranda pecunia tanta fuit,

ut sint qui putent, id collegium eius solius luculentissimum opus extitisse. Hunc sequutus Richardus dux Glocestriæ, protector regni, & postea rex tertius, aliquot præsbyteros atque socios in eo posuit, & possessionibus aluit, præterquam
(71) quod uniuersitati toti multa contulit per Thomam Barow, an. Dom. 1483. Post hos & alios patronos, hoc Collegium nactum est. Ex mulieribus dominam Margaretam de la Rose, Iohannis Rose militis uxorem, dominam Iohannam Englestorp, uxorem Edmundi Englestorp militis, dominam Aliciam Wickam, Hugonis Wickami militis uxorem, dominam Iohannam Bourough, Iohannis Bourough militis uxorem, magistrum Iohannem Druellum ecclesiæ Paulinæ Londînensis canonicum, magistrum Iohannem Colinson, Archidiaconum Northamptonensem, magistrum Iohannem Barby, magistrum Iohannem Alfray, magistrum Iohannem Mercum ciuem Londinensem, magistrum Iohannem Grenum armigerum, magistrum Gulielmum Sydæum Medicum, magistrum Hugonem Trotterum Eboracensis ecclesiæ Thesaurarium, magistrum Iohannem Rabenum, magistrum Richardum Spicerum, seu Andream municipem Cantebrigiensem, cum multis alijs et nobilibus et illustribus viris plus quàm 147. quorum nomina nisi longum esset hic adscripsissem. A quibus singulis, singula adiecta dona Collegij facultates ita auxerunt, ut iam unus magister, 19. socij, 8. bibliorum lectores, 17. scholares ibidem alantur. Pensionarij præterea sunt 77. Totus deniquè omnium numerus. 122.

Magistri Collegii Reginalis.

Andreas Ducket.	Simon Heynes.
Thomas Wilkinson.	Guliel. May.
Iohan. Fisher.	Guliel. Glin.
Rob. Bekinsaw.	Thomas Pecocke.
Iohannes Ienin.	Guliel. May restitutus.
Thom. Forman.	Iohannes Stokes.
Guliel. Franckling.	Guliel. Chaderton.

Aula Katharinæ.

Undecimum, Robertus Woodlarke, venerandus Theologus, (72) Præpositus olim collegij Regalis, beatæ Mariæ, & S. Nicholai, ex opposito Carmelitarum cœnobio, haud procul à Reginali collegio stabiliuit, anno à Christo nato, 1473. et Aulam diuæ Katherinæ (cui dicata est) nominauit. Post hunc Isabella Canterburia, soror eiusdem fundatoris, Gulielmus Taylor armiger, Katherina Milesia, Hugo Garettus, Rob. Simptonus, Hugo Pembertonus, Iohan. Chesterus. Domina Elizabetha Barmstona, Iohannes Leacheus, Rich. Nelsonus, domini Grenus, Shertonus, Thimblebeius, Middletonus doctores, aliæque beneficæ personæ, varijs donis, & prædijs, hoc Collegium affecerunt, adeò ut ad unum magistrum, 6. socios, unum bibliorum lectorem, & 3. inferiores ministros iam suffecerit. Pensionarij ibidem sunt 21. Totus verò eorum numerus. 32.

Magistri Aulæ Katherinæ.

D. Roche.	M. Baynebridge.
M. Tapton.	D. Sandes.
M. Wardall.	M. Cosin.
D. Grene.	D. May.
M. Balerston.	

Collegium Iesu.

Duodecimum, Iohannes Alcocke episcopus Eliensis, homo sanctitate & virtute insignis, ex cœnobio nigrarum monacharum professionis S. Radegundæ, in vico Ihesuano, an. Dom. 1502. fabricauit, quod Collegium Iesu, & S. Radegundæ appellari instituit. Consuetudo tamen inualuit, ut sola Collegij Iesu appellatione citetur. Huius primi Patroni beneficentiam, & alij sequuti sunt, Standleius episcopus Eliensis, magistri Andreas, Robertus & Thorneus, Robertus (73) item Read miles, D. Roistonus sacræ Theologiæ professor, D. Fullerus legum doctor, qui duo postremi magistri eiusdem Collegij fuerunt. D. Thurlbeius etiam episcopus nuper Eliensis aduocationes sex vicariarum Collegio concessit. Ita iam, magister, 10. socij, 17. scholares, alijque ministri, victum

& salaria ibidem capiunt. Pensionarij sunt præterea 90. Totus numerus. 118.

Magistri Collegii Iesu.

D. Capon.	D. Fuller.
D. Roiston.	M. Redman.
M. Perepoint.	M. Lakin.
	D. Ithell.

13. Ex 1. præfecto, 12. scholaribus socijs, & 47. scholaribus discipulis, Margareta nobilissima princeps Richmondiæ & Darbiæ vidua, & illustrissimi principis Henrici 7. mater, ex hospitio domus dei, in vico prædicatorum, ex opposito ecclesiæ S. Andreæ extra portam Barnewellinam, adhuc viua ex structura cementitia constituit, & statuta præscripsit, primo Maij, anno regni regis Henr. 7. 20. et anno salutis humanæ. 1505 hospitium dico id, quod loco iam commemorato, christianissimus Rex. Henr. 6. ex quatuor ædificijs, cum hortis adiacentibus, quondam monasteriorum de Tylney, & Denney constructum, Gulielmo Bingham rectori ecclesiæ S. Iohannis Zachariæ Londini, et procuratori & scholaribus eiusdem hospitij, loco collegioli sui siue hospitij domus dei, quo propè Aulam Clare constituto collegij sui regalis limites eum propagasse atque ampliasse, iam tum ante diximus, cum de origine Collegij regalis, sermonem instituimus, 16. Aprilis, anno regni sui 26. & anno dom. 1448. reposuit. Quod iam effecit domina (74) Margareta, ante eam effecisse constitutum fuit optimo Principi Henr. 6. si per fortunam, atque mortem licuisset, ut ex testamento eiusdem dominæ Margaretæ intelleximus, eo quòd ab initio, in domo Dei, plures nunquam fuerunt scholares socij, quam quatuor, quem numerum ad sexagenarium auxisse rex decreuit. Ex hoc collegio Iohannes Maior Scotus, scriptor historicus prognatus est, qui per sua tempora scribit scholasticos Cantebrigienses publico usu gestasse arcus, atque enses, quæ res (nisi is scripsisset) parum mihi probaretur, nisi per simultates & discordias oppidanorum. Hoc etiam collegium

Collegium Christi.

plurium patronorum liberalitate post primam fundationem auctum est, Edwardi regis Angliæ. D. Gaulteri Mildmay regij consiliarij atque militis, M. Risley, Doct. Patensoni, M. Philippi Raulini, M. Culuerwelli ciuis Londinensis, M. Rob. Isam. Collegij facultates in literarum studijs exhibent, magistrum, 13. socios, scholares 53. Præter hos sunt Pensionarij etiam 51. & sisatores ut vocant. 39. qui ex dapium reliquorum studentium fragmentis aluntur, præter ministros, qui omnes unà numerati efficiunt. 157.

Magistri Collegii Christi.

Iohan. Sickling.	Henr. Lockwood.
Rich. Wyat.	Rich. Wilkes.
Tho. Thomson.	Cutbertus Scot.
Tho. Watson.	Guliel. Taylor.
	Guliel. Hawford.

Collegium S. Iohannis.

14. Eadem Margareta ex hospitali fratrum regularium S. Iohannis Euangelistæ in Iudaico, iam ante decimo Martij, an. dom. 1508. dissoluto, & in parochijs S. Sepulchri, & omnium sanctorum constituto (cuius monumenta quædam (75) adhuc supersunt integra) an. Dominicæ incarnationis, 1509. mortua iam, ex testamento 6. Iulij, an. 1508. condito, per Iohannem Fisher episcopum Roffensem postea, testamenti sui executorem, & Rob. Shirton, operis præfectum, ex opere lateritio condidit, & diuo Iohanni Euangelistæ dedicauit. Hinc collegium diui Ioan. vulgo nominari consueuit. Amplissimis id prædijs eadem donauit, & 3. Kalendas Iulij, an. 1509. fatis concessit. Exiguam autem fuisse ex fundis fratrum S. Iohannis accessionem, vel ex hoc conijcimus, quod Edwardus primus, propolarum iure damnatorum victualia, hospitali Sancti Iohannis assignauit. Primus eius collegij præfectus fuit Alanus Percye, Northumbriæ comitis frater: secundus, Rob. Shirton, 3. Nicholaus Medcalfe, qui eius Collegij annuum censum auxit, quadringentis (ut aiunt) argenti marcis sua quidem diligentia, & procuratione, sed

aliorum hominum bonorum pia liberalitate, quo nomine nostra tempestate fuit clarissimus. Is ut erat homo non indoctus, ita diligebat viros doctrina & probitate claros mirum in modum, & literarum studiosos promouebat. Sed eccè, ita quod dici solet, in laboris præmium, pro thesauro carbones, exacta ætate hoc fructu pro labore, ab ijs tulit odium : ætate enim ingrauescentem collegæ expulerunt, hoc enim est luporum, aut canum catulos alere : ad exemplum puto ingrati & inhumani populi Cantiani, qui reuerendum senem Simonem Sudbury Cantuariensem Archiepiscopum, postquam Cantianos multis beneficijs, officijsque affecisset, Cantuariæque urbis muros bona ex parte omnes, portasque extruxisset, Londini in Holburni vico, in seditione Cantiana trucidarunt, quem conseruare debuerunt : quo nihil fuit inhumanius, nam is filios enutriuit, & exaltauit, ipsi verò spreuerunt eum. Verum
(76) obseruatum id est postea, omnes qui Metcalfi excludendi authores extitere, multis aduersæ fortunæ procellis, siue diuina ultione, siue fato suo, per vitam iactatos, & de gradu deiectos, & deturbatos inglorios mortem obijsse, memorabili exemplo.

Hoc Collegium a multis patronis, multa impetrauit munera, a Iohanne Morton Cantuariensi Archiepiscopo, quatuor discipulos : a Domina Anna Rokesbie vidua socium : a Guliel. Fell, sacræ Theologiæ doctore, & Archidiacono de Notingham, socium unum, discipulos duos, & sublectores duos. A Iohanne Keyton Theologiæ doctore & ecclesiæ Sarum Canonico, duos socios, totidemque discipulos. Ab Hugone Asheton Archidiacono Eboracensi, & uno executorum primæ fundatricis, ultra liberales quosdam sumptus, in magistrum, socios, & discipulos, unoquoque anno in perpetuum erogandos, socios quatuor, quatuorque discipulos. A Rogero Laxton, decretalium doctore, & Præposito beatæ Mariæ de Eton, duos socios, & 8. discipulos. A Tho. Thimbleby, decretalium similiter doctore, unum socium, & discipulum unum. A Iohan. Downam, utriusque Iuris doctore, & Archidiacono Suff. discipulos 5 præter alios 9. quos sisatores vocant. A Marmaduco Constable milite, unum socium. A Iohanne Constable decano ecclesiæ cathedralis de Lyncoln, quatuor discipulos. A Rob. Ducket clerico, duos discipulos. A Roberto Symson clerico,

socium unum. Ab Edw. Grigson clerico, socios duos & unum discipulum. A Iacobo Barford clerico, & ecclesiæ Lichfieldensis canonico, duos socios totidemque discipulos. A Rob. Halitrihelme clerico 2. discipulos. A Thoma Linacro Medicinæ doctore, et serenissimi regis Henr. 8. medico perpetuam medicinæ lectionem præclarissimè fundatam. A Iohanne Baylie unum socium. A Thoma Thomson sacræ (77) Theologiæ doctore, annuam quandam pensionem inter duos pauperrimos Collegij concionatores distribuendam. A Gualtero Sawkins Londinensi aliam pensionem, ad unum in sacrarum literarum studijs alendum. Postremò à Katherina clarissima Duce Suffolciæ, in perpetuam suorum memoriam, Henr. & Caroli Ducum Suff. qui nuper in eodem Collegio clarissimi musarum alumni extiterunt, annuum salarium, 6. librarum, 13. solidorum, & 4. denariorum, impetrauit. Sicque in hoc collegio commemoratorum patronorum beneficiis aluntur hodie, magister, socij 51. scholares 78. & ministri 6. Suis verò sumptibus pensionarij 89. et ex eorum omnium dapibus residuis, sisatores ut vocant. 46. Atque ita omnium numerus, 271.

Magistri Collegii S. Iohannis.

D. Percy.	D. Watson.
D. Fisher.	D. Bullocke.
D. Medcalfe.	D. Pilkington.
D. Day.	M. Pilkington.
D. Taylor.	D. Longworth.
D. Bill.	M. Shepherd.
D. Leauer.	

Collegium S. Iohannis [*leg.* Magdalenæ].

15. Et postremum Collegium diuæ Magdalenæ est quod in transcantina urbis parte, ad Cantæ ripam diximus esse constitutum. Ei ante paucos annos, nullis datis possessionibus, ex opere lateritio initium dedit, Henr. Buckinghamiæ dux, unde Buckinghamiæ Collegij nomen adinuenit, incrementum monachi, dum aliam partem alij ædificarunt. Nam Eliense

monasterium unum cubiculum, alium Waldense, 3. Ramisense
(78) monasterium fabricarunt. Monachi enim per nostra tempora locum occupabant, qui ex varijs Angliæ monasterijs disciplinæ gratia huc conuenerant. Postea verò Thomas Audeley, dominus de Walden Angliæ Cancellarius, datis aliquot possessionibus, mutatoque nomine, Collegium S. Mariæ Magdalenæ nominauit, & authoritate regia, ac plebisciti stabiliuit, an. Dom. 1542. 3. Aprilis, & an. regni regis Henr. 8. 33. Fundatio admittit unum magistrum, & 8. socios, sed ex prædiolo, ne sufficit quidem, quod alat quinque, poterit tamen cum placuerit bonis viris. Habet etiam hoc Collegium, ministros 3. sed ne ijs quidem suppeditantur a collegio victus, & stipendia, sed viritim ex socijs & Pensionarijs collecta tribuuntur. Pensionarij verò sunt 23. sisatores 17. & omnium numerus. 49.

Magistri Collegii beatæ Magdalenæ.

M. Euans.
M. Carre.
D. Glin.
D. Kelke.

Atque ita recensuimus, quot olim nostro tempore Collegia erant. Iam verò unum maius re est, sed numero non item, compositis duobus, S. Michaelis videlicet, & Aula regia, per serenissimum regem Henr. 8. in unum sanctæ & indiuiduæ Trinitatis Collegium, auctum Phishwici etiam (ut dixi) hospitio, possessionum accessione, & scholarium numero, 19. Decembris, anno regni sui 38. & anno ab incarnatione Dom. 1546. Ex quo fit ut Collegia quatuordecim tantùm hodiè sint, & Collegium sanctæ & indiuiduæ Trinitatis 14. numeretur. Cui etsi possessiones amplas partim veteres, partim nouas idem
(79) rex reliquit, id auxit tamen serenissima Princeps Maria, eius filia, ex Katherina Caroli 5. Imperatoris amita, Angliæ Regina nobilissima, alijs praedijs annui census. 376. librarum. 10. sol. 5. denariorum, & unius obuli, an. Dom. 1554. & anno regni

sui primo, tum ad alios usus, tum ad ædificationem sacelli, alendosque in eo sacellanos, musicos, & choristas, ad officia diuina honorificentius celebranda. Sicque in eodem collegio hodiè sustentantur, magister unus, socij maiores 57. minores 5. scholares 71. serui magistri 5. ministri collegij 14. præter Pensionarios 138. & sisatores, & subsisatores. 110. qui omnes in unum coniuncti faciunt numerum. 359.

Magistri Collegii S. Trinitatis.

D. Buckmaster.	D. Bill.
D. Redman.	D. Beaumont.
D. Christoferson.	D. Whitegift.

De scholarum ædificatione.

Explicato iam, quo tempore, & per quos extructa sunt collegia, alienum non erit, scholarum, ædisque sacræ diuæ virginis, quod templum beatæ Mariæ maioris, & uniuersitatis ecclesia dicitur, ædificationem unà explicare. Incipiam a scholis, hæ ante scholas nouas conditas vagæ erant, & conductitiæ domus urbanorum per multos annos, ut erant scholæ quas vocant artistarum Patauij nostra memoria apud S. Blasium, sed quas tamen per priuatam legem uniuersitatis per decennium et amplius conducere alij nemini phas erat, ac ne domino quidem resumere, nisi in proprium et necessarium usum. Verba autem priuatæ legis hæc sunt. Domus quibus scholæ esse consueuerant, a decennio et ultra, nullus ad inhabitandum conducat, seu ad alium usum conuertat, quàm diu regentes iuxta numerum eorundem in principio anni, vel (80) nouiter incepturi in initijs terminorum scholas sibi elegerint in eisdem, nisi domini earundem necessitate ducti, sine fraude personaliter ibidem inhabitare voluerint. Tandem tamen scholas proprias, eò loci ubi nunc scholæ nouæ sunt, Academia acquisiuit, quas scholas philosophiæ, et iuris Ciuilis nominarunt: sed rudes illas quidem atque simplices, quales urbanorum ædes erant, quales Patauij apud S. Blasium artistarum scholas fuisse diximus, qualesque Venetijs ad campanile S. Marci constitutæ sunt, in quibus Baptista Egnatius (cum nos Patauij

studeremus) scientias liberales profitebatur. His scholis etsi rudioribus, ad multos tamen annos satisfactum est, utcunquè studijs literarum sed non sine multis incommoditatibus. Quo factum est ut nouæ splendidæque scholæ, ex abrupto, coctoque lapide, in quadratam formam ponerentur, eodem quidem loco, sed diuersis temporibus, quarum prima pars, occidentalis est veteribus scholis contigua, et uniuersitatis sumptibus (ut creditur) extructa magnificentius. Eas philosophiæ scholas, iurisque canonici appellarunt, et cum legendum esset ordinariè, aut cursoriè (ut scholastico verbo utar) quod perinde est ac perfunctoriè, eas lecturi conducebant, et quid ni? iure locare potes quod ipse prius conducebas. Ac legimus in antiquis Academiæ monumentis, solutum magistro Botwrite magistro collegij corporis Christi, et beatæ Mariæ pro firma fundi nuper scholarum iuris ciuilis 2. sol. In his superioribus nostro tempore, professio erat humaniorum literarum, inferioribus dialecticæ. Hæ, ut est verisimile, post Henr. 1. tempora, et an. Dom. 1136. extructæ sunt. Nam ante eius tempora, et eo regnante, scholæ incertæ erant, et conductitiæ domus urbanorum, ut iam ante diximus, et ex vetustis uniuersitatis monu-
(81) mentis comprehendimus. Occidentali parti iam extructæ, septentrionalem iunxit Guliel. Thorpe Lincoln. eques, an. dom. 1400. Hac continentur scholæ Theologorum, & sacellum consiliorum, id est, conuentus regentium & non regentium, quod etsi iam vetustum est, nouum tamen usque dicitur. Meridionalem scholarum partem, ex ruinis primarum & antiquarum scholarum creuisse legimus, anno Dom. 1458. regnante Henr. 6. sed uniuersitatis sumptibus, ex locatis cathedris iuris ciuilis, et canonici, ex his qui in sumendis gradibus fidem fefellerunt, et ex religiosis, alijsque non conuiuantibus collectis: decreto ædito (Laurent. Dunelm. episcopo cancellario) ut religiosus quiuis proprietarius, 10 marcas argenti in eos usus persoluat, religiosus ex mendicantium ordine, 8. marcas argenti, sacerdos cui opimum esset sacerdotium, tertiam partem sacerdotij sui: episcopus seu prælatus, pro iudicio suo conferat. In hac scholarum parte, professio est hodiè inferius philosophiæ, ut prius, superius professionis Theologiæ, linguæ Græcæ, & medicinæ fundationis regiæ, cum tamen nostro tempore

superior eius pars, bibliotheca communis erat, nec in ea ulla scientiarum professio fuit. Quartam & orientalem partem, quæ ultimò constructa est, & magnifica operosaque porta, (iam nuper hoc anno reparata & rursus depicta) omnibus literarum studiosis patet, reuerendus pater Thomas Rotheram, olim Collegij regalis socius, episcopus Roff. deinde Lincoln. postea Eborac. totius Angliæ, & olim etiam Cantebrigiæ Cancellarius, Angliæ primas, suis sumptibus fabricauit, an. 1475. cuius summa pars bibliotheca est, ima quondam quæstionistarum scholæ, procerumque statio, ad disputationes Theologicas audiendas confluentium, iam autem tribunal est Procancellarij, cum subsellijs aptis & fabricatis pro eius assessoribus. Ad absoluendam eam, & ornandam olim dedit (82)
10. libras, Iohannes Herrys, ciuis Londinensis, & prætor oppidanus Cantebrigiæ, qui etiam silice strauit magnam partem veterum vicorum scholarum, raro exemplo oppidanorum, qui hodiè omnia literatis malunt tollere, quàm quicquam adijcere, etiamsi ex his, omnis eorum vita, et fœlicitas pendeat. Eam Bybliothecam, hæredes postea Rothorami ex eius testamento, circa an. Dom. 1529. & literatissimus Cuthber. Tunstallus, episcopus tum temporis Londinensis, postea Dunelmensis, nostra ætate optimis quibusque libris, Græcis, Hæbraicis, & Latinis, tum scriptis, tum impressis instruxerunt. Quorum magna pars adhuc superest, magna perijt suffurantium vitio. Quod etiam Oxoniensibus accidisse audio, de quorum Bibliotheca scholisque Theologicis pauca dicam, ut intelligant me, dum in nostra historia potissimùm elaboraui, nonnulla etiam quæ ad eos pertinent accepisse, simul etiam vitio utrique nostrum communi, similiter acceptorum beneficiorum obliuioni, magnæ sanè ingratitudini pariter mederi velle. Namquè schola illa Theologica Oxoniensis nec ab uno authore incœpta et absoluta, nec ab Humfredo Claudiocestriæ duce, ut quidam autumant, condita est. Iactis enim fundamentis, parietibusque aliquantulum erectis circa annum Dom. 1420. sexaginta ferè annis intermissum opus fuit, donec Richardus quidam Mey in artibus magister, in summa sua senectute locuples, grato in uniuersitatem a qua profectus fuit animo, ad scholas perficiendas

copiosè largitus est pecunias. Opereque iterum suscepto exortus est mox alius eiusdem uniuersitatis alumnus, Thomas Kempe Lond. Episcopus, an. Dom. 1476. regnante Edw. 4. Is enim Oxoniensium literis solicitatus eas scholas fornicibus
(83) subterraneis, & cauernis, quas voltas nuncupant, fundauit, parietes qui rupti, nudique neglecti sexaginta ferè annis stetissent, quadrato et polito lapide, valuis, turriculis, tectoque absoluit, et doctoris Cathedram artificiosè depictam ad naturalis cœli imaginem statuit. Cuius facinus præclarum haud æquum est ut authori detrahatur & ascribatur alteri. Præsidebat tunc Wintoniensi sedi Gulielmus Wainfletus, cui verum cognomen fuit Gul. Paten : Wainfletus enim a loco in quo natus est appellabatur. Is celeberrimum Magdalenense Collegium extruxerat, & Edwardus rex egregia ædificia in Windsorino Castro molitus, latomos tam sedulò conquisiuit, ut eos quos Wintoniensis episcopus ad suum collegium, & Oxonienses ad scholas Theologicas parauissent, auocaret. Sed Wintoniensis pro suis facilè impetrauit. Oxonienses haud ita, saltem a rege obtinuerunt, ut quia verendum esset, ne si auocandis latomis opus iterum intermitteretur, ac morirentur Patroni, non esset deinceps perficiendi spes, ut si Wintoniensis potestatem sibi faciat impetratis utendi latomis, ne hi abstraherentur. Deinde Wintoniensem tam de latomis quàm de machinis & instrumentis suis ædificatorijs sibi ad scholas absoluendas commodandis obsecrant, opusque tam insigne perficiunt. Et tamen ne optimè de literis meritus Patronus Dominus Humfredus debita laude careat, breuiter explicabo quid beneficij in Oxonienses contulerit. In Academia Oxoniensi copiosè Bibliothecam instruxit omnium artium & linguarum libris. In eadem paulò post Iohannes quidam Abbas de Phano S. Albani, aliam alijsque libris refertam seorsim condidit, illamque ducis Granarium, suam verò Propinarium vocauit. Quas Bibliothecas ita colligatas scribunt Oxonienses, ut una semper altera, ut cibus potu
(84) indigeret, priorque secundam appeteret. Verùm post istos nobilis Baro Iohannes Tibetoft, Comes Wigorniæ & deputatus in Hybernia D. Georgij Ducis Clarenciæ, anno regni regis Edwardi 4 septimo, cum esset adolescens Oxonij institutus,

cum honoribus auctus esset Patauium profectus est. Indéque ad Oxonienses scripsit de his libris quos in eorum gratiam comparauerat, quorumque indices tantùm miserat. Sed cum inter Edw. 4. & Henr. 6. de regno esset contentio, ab hoc ob læsæ maiestatis suspitionem securi percussus est, an. 1469. & sepelitur apud fratres prædicatores Londini. Itaque Oxonienses Georgium Neuil Ebor. Archiep. regni Cancellarium pro huius libris quos ad 500. ferè marcas æstimant interpellant. Ille plerosque conquisiuit, & per literas suas de reliquis spem facit, præterquam de his qui fuerant in Hibernia. Ita utraque Oxoniensium Bibliotheca cum alijs perquisitis in illas scholas Theologicas translata, a nobilibus viris ornata quondam fuit. Quæ iam vereor ne una cum Patronorum memoria deleta pene atquè consumpta sit. Tam paucis annis gratitudinem extinguit negligentia, & benemeritorum obliuionem parit. Proinde admonendi sunt utriusque uniuersitatis studentes, ut diligenter conseruandis his quibus affecti sunt beneficijs, colendaque frequenter Patronorum memoria a supina illa negligentia se prorsus vindicent atque seiungant. Eo enim modo Patronos nouos indies conciliabunt, & quæ profutura sibi sunt, acquirent. Mirum enim in modum hominum studia & liberalitates accenduntur, cum & prodesse sentiunt ea quæ conferunt, & grata sui memoria a posteritate conseruari. Cum incuria rursus & ingrata beneficiorum obliuio, eorum qui alioquin valde ad benefaciendum propensi sunt, animos auertat, studiaque extinguat. Hi autem veteres libri in Cantebrigiensi Bibliotheca iam supersunt.

Grammatica: (85)

Poetica.

- THesaurus Cornucopiæ & horti Adonidis Græcè.
- Thesaurus dictionum Græcar. Græcè.
- Homerus Græcè.
- Homeri interpres peruetustus Græcè.

- Quintil. cum commentar.
- Etymologicum Græcum.
- Vocabularium Gr. & Heb.
- Theodori introductiuæ Grammatices Græcæ.
- Apolonius Rodius Græcè.
- Tabula diuersorum authorum.
- Alphabeticum Nicholai.
- Dictionarium.
- Terentius.
- Catholicon.

Hæc in pergam. script.

- Valerius maximus.
- Plautus.
- Priscianus in minore.
- Priscianus magnus.
- Aulus Gellius.
- Titus Liuius de secundo bello Punico.
- Pars Titi Liuij.
- Titus Liuius de bello Macedonico.
- Thucidides.
- Liber de diuersis rebus.
- Lucanus.
- Statius in Thebaid.
- Epistolæ familiares Ciceronis.

Dialectica, Philosophica.

- Commentar. Ioh. Grammat. in posteriora Aristo. Græcè.
- Porphirius Ammonius Græcè.
- Zottus Græcè scriptus.
- De universo mundo.
- Liber Physicorum Aristotel.
- Bartholomeus de proprietatibus rerum.
- Tractatus de 1. principio.
- Plutarchi 2. volumina.
- Epist. Senec.
- Liber de anima.
- Compendium morale.
- De somnio Scipionis.

Hæc in pergam. script.

- Summa Philosophiæ per magistrum Grosetest.
- Burleus super politica Aristotelis.
- Hermes Trimegistus.
- Textus Aristotelis.
- Boetius de consolatione bis.
- Cicero de officijs.

Rhetorica, Historica.

(86)
- Demosth. orationes Græcè.
- Vlpiani Commentaria in Olinthiacas Philipicasque.
- Cicero de oratore in pergam. script.

Arithmetica, Geometria, *Astronomia.*

In pergameno script.

- Ars metrica Boetij.
- De arte supputandi per Cutbertum Tunstallum.
- Organum Aristotelis.

Cosmographia, *Musica.*

- Dionisius de situ orbis Græcè.
- Quadripartitum Tholomei.
- Geographia Strabonis.

Biblica: Doctores.

In pergameno script.

- Biblia tota.
- Bibliæ pars.
- De concordia Euangelica.
- Vetus testamentum multiplici lingua impres. 2. vol.
- Nouum testamentum Gr. & Latinè.
- Tabula authoritatum & sententiarum Bibliæ.

In pergameno script.

- Augustinus in Romanos.
- Augustini originalia.
- Augustini diuersa opera.
- August. de videndo Deo.
- August. de Concordia.
- August. retractiones.
- August. contra perfidiam Arrianorum.
- August. de quæstionibus.
- Augustini sermones.
- August. Epistolæ.
- August. Confessiones.
- Origines super epistolam ad Romanos.
- Origines in Numerum.
- Hieronimus de quest. Hæbraicis.
- Hieronymi opera quædam.
- Hieronymi Epist.
- Athanasius de miraculis.
- Gregorij Epist.
- Gregorij miracula.
- Gregorius in Ezech. bis.
- Lactantius.
- Beda in Lucam.
- Beda in Epistolas canon.
- Beda super Cantica.
- Lataber super Threni.

Theologica.

In perg. script.

- Rabbanus super libros reg.
- Rabbani 1. & 2. pars.
- Rabbanus super Euangelia.
- Odo super 5. lib. Moysis.
- Homil. in libros Moysis.
- Radulphus super Leuit.
- Comment. in Psalmos.
- Communes loci super epistolas Pauli.
- Steph. Cantuar. super Ecclesiasten.
- Postilla fratris Philippi.
- Ioh. de Abbat. super Euang.
- Hugo super sapientiales.
- Hugo in Apocalypsim.
- Holcot.
- Holcoti sermones.
- Scoti. 4. volumina.
- Thomæ Summa.
- Thomas bis.
- Petrus de Areolis.
- Franciscus super 4.
- De cordis occupatione.
- Lincoln. de lingua.
- Lincoln. de iustitia.
- Idem de cessione legalium.
- Tractatus de virtute.
- De diuinis institutionibus.
- Tambacus de consolatione.
- Isiodorus de summo bono.
- Kilwardeby liber.
- Petri Rauenatis sermones.
- Sermones de sacramentis.
- Tharentagius super Epist.
- Dialogus de Vitiosis dictis & factis.
- Commentar. in Matthæum.
- Magister sententiarum.
- Thomæ Postilla.
- Quodlibetum Doctoris.
- Rich. in suo Beniamin.
- Liber Theologicus.
- Repeticiones Lanfranci.
- Raineri. 2. vol. impress.
- Leonardi sermones impr.
- De bono perseuerantiæ.

(87)

Legalia.

- Baldi. 2. volumina.
- Bartholi 7. vol.
- Bartholi tractatus.

Barbatius de officio delegati.
Bartholomæi liber.
Decretorum liber.
Dominicus in decreta.
Io. Acon super constitut.
Hostiensis super 4. decret.
Iustiniani codex.
Abbas Siculus 6. vol.
Institutiones imperiales.
Apparatus ff. veter.
Pars ff. in perga.
Ludus scaccorum moralizatus.

Hæc in pergam. script.

Decretales 3. vol.
Iuonis Carnot. epist.
Cynnus super codicem.
Originalium liber.
Pars iuris ciuilis in 5. vol.
Pars iuris canonici.
Lincolij dicta.
Distinctionum liber.
Rogerus de nobilitate.
Elementarium papiæ.

(88) Memor. quod in Acad. Cant. cistis reposita sunt nonnulla a regibus indulta priuilegia, quorum hic numerum tantùm posuimus, cum ipsa alibi habeantur fusius, viz. Henrici 3. quinque chartæ, Edwardi primi. 5, Edw. 2. 10. Edw. 3. 15. Rich. 2. 31. Henr. 4. 5. Henrici 5. 7. Henrici. 6. 3. Edw. 4. 2. Henrici. 7. 2. Henrici octaui. 5. Edwardi 6. 2. Mariæ. 2.

Item, Elizabetha regina per chartam suam renouauit omnia priuilegia antedicta, cum additionibus nouorum priuilegiorum.

Et in parliamentis Eliz. Reginæ utraque Acad. incorporata est, & omnia utriusque priuilegia tempore eiusdem reginæ per Parliamenta confirmata sunt. Item plura particularia scripta & monumenta Acad. Cant. cum veteri historia eiusdem. Item quædam arma bellica, & vasa ænea, & mensuræ cum pluribus ponderibus æneis, trutinis, sigillis, &c. Item plures libri de diuersis memorabilibus Acad. qui seruantur et habentur in custodia registrarij pertinentes Acad. Cant.

Neque hoc omittendum est quod D. Regina Eliz. venit Canteb. 5. Augusti an. 1564. ibique 5. dies permansit, in quibus scholasticis lectionibus disputationibusque sæpe interfuit, ac inde discedens coram tota Acad. elegantem Latinam orationem habuit, illamque comitantes nobiles, consiliarij, atque aulici in numerum magistrorum in artibus sunt ascripti, viz.

¶Thomas Hovvard Dux Norfolciæ.
¶Edvvardus Veer Comes Oxonij.
¶Ambrosius Dudley Comes Varuici.
¶Edmundus Manners Comes Rutlandiæ.
¶Thomas Ratclyf Comes Suffexiæ.
¶Robertus Dudley Comes Leycestriæ.
¶Edmundus Clinton summus Ang. Admirallius.
¶Gulielmus Hovvard Camerarius.
¶Henr. Carevv D. Hunsden.
¶Gul. Cecilius Miles Secretarius.
¶Francis. Knolles Miles Vicecamerarius.
¶Thom. Heneage.
¶Ioh. Ashley.
¶Rich. Bartue.
¶Gul. Cooke.
¶Edmundus Cooke.
} Armigeri.

Cum duæ bibliothecæ erant, altera priuata seu nouæ, (89)
altera publica seu vetus dicebatur. In illa optimi quique, in hac omnis generis ex peiori numero ponebantur. Illa paucis, ista omnibus patebat.

Ex his quatuor scholarum partibus, in formam quadratam coniunctis cum area eius interiori, sumptibus Iohannis Sentwary nuper Collegij corporis Christi socij, perpulchrè pauimentata, extant hodiè magnificæ scholæ, et magnæ capacitatis, non leue ornamentum uniuersitati futuræ, si interpositæ urbanorum casæ, de via, aspectum non præriperent. Cum tamen, singulari nuper beneficio Reuerendissimi patris Matthei Cantuariensis Archiepiscopi, multò elegantior quàm antea pateat illac transeuntibus earum aspectus. Is enim nouam plateam, quæ uniuersitatis platea nuncupatur, quæque diuersorum antè collegiorum erat propria acquisiuit, deinde pauimentis (ut nunc cernimus) egregijs strauit, posteaque eandem, quo illustrior scholarum aspectus videretur, uniuersitati donauit, ut patet ex chirographo suo de ea donatione confecto. Lateritios præterea utrinque muros extruxit, eosdemque & pro scholis, & utrinquè in viæ anfractu, usque ad mediam plateam, lapide quadrato in fastigio firmauit.

De templi beatæ Mariæ maioris ædificatione.

A scholis transitus est ad templum diuæ virginis, quod quia uniuersitatis sumptibus, operaque extructum est, uniuersitatis templum & est, & iure dicitur, in ea enim olim fuit sacellum corpori Christi, & alterum diuæ Virgini dicatum. Positum id est ad vicum maiorem, ex aduerso scholis. Extructum autem id fuit non nisi annis 41. Inchoatum erat nouum istud ædificium, an. dom. 1478. atque Regis Edw. 4. 17. Gulielmus Gadgeus Cantebrigiæ artium doctor, & Collegij (90) diui Petri socius, an. 1491. refert primum quadratum lapidem campanilis ecclesiæ beatæ Mariæ iuxta forum fuisse positum, 16. Maij, hora 6. minutis 45. post meridiem, & absolutum non nisi an. Dom. 1519. & anno regni regis Henr. 8. 11. imperfecto adhuc campanili, quod utinam bonus aliquis absolueret. In eo ædificando impendit Academia aliorum beneficio libras 795. 2 sol. & denarium. Inter quos præcipuus erat Richardus 3. dux Glocest. Claudij urbis (quam Claudiocestriam, et Glocester vulgus scriptorum nominat) Protector regni, & postea rex, qui etiam ob multiplicia beneficia, & insignia sua scholarum portis erecta, eam scholarum portam struxisse crederetur, nisi certum eius rei authorem Thomam Rotheram haberemus. Secundus inter benefactores templi Thomas Barow est, iuris ciuilis doctor, Archidiaconus Colcestriæ, aulæ regiæ olim socius, Rotulorum regiorum Rich. 3. custos, & familiæ suæ Cancellarius, qui libras 240. contulit. His ecclesiæ tectum, & fenestræ confectæ sunt, prætereaque emptæ uniuersitati possessiones annui prouentus 4. librarum in certos uniuersitatis usus, per bibliothecæ custodem, & uniuersitatis sacellanum, annuatim expendendarum. Subsequuntur alij multi Episcopi, proceres, & Abbates quos nominatim recensere liceret benefactores, & quid quisque contribuerit, nisi longum id esset. Operi præfuerunt, Andreas Manfeld, & Richardus Wiat, hic Theologus, ille medicinæ doctor: Iohannes Hodgekins, Simon Grene, Rob. Riplingham, Hugo Trotter, Iohan. Saintwary, & Petrus Pickrelle, artium magistri. Quibus accessit suo tempore (non enim omnes eodem tempore præfuerunt) Robertus Hobbes præco, seu bedellus. In hoc extructo fiunt conciones ad clerum Latinè, ad populum Anglicè, pro uniuer- (91) sitatis statuto, aut arbitrio, & præterea comitia æstiualia, ut

deinceps secundo libro exponemus. Hoc ut extruxit Academia, ita suis sumptibus conseruat, statuto ædito, ut quisque bacchalaureus in prima creatione sua, reficiendo seu reparando templo, 4. denarios conferat.

De studentum vita & moribus in Acad.

Atque ita de Collegiorum, scholarum, & templi diuæ virginis structura diximus. Ex quibus Collegia nostra certè memoria exculta doctrina, & candida urbanitate fuere florentissima, studiosis literarum refertissima, & grauibus viris, comatis senibus spectabilissima, quorum tanta erat vultus reuerentia, tanta grauitas, tanta dignitatis maiestas, & tanta apud omnes disciplinæ authoritas, ut vel aspectus iuuentuti modestiam conciliaret, authoritas errandi formidinem, sine lege, sine statutis incuteret, & quod ad gloriam maximè pertinet, cum admiratione hominum honore digni iudicabantur, digni qui Remp. gubernent singuli. Habemus scio hodiè graues viros, atque doctos, qui probos producunt fructus. At nouellæ arbores, etsi candidius, veteres tamen odoratius thus ferebant, quod est in eo genere laudatissimum, & antiquis deberi venerationem in prouerbio est, nec esse cum vetustis concertandum. Fouebant illi præmijs, honoribus, & laudis gloria, literarum studiosos, ut maiori delectatione, spe huberiori, præmijs amplioribus ad perdiscendum commouerentur, non ignari honoribus ali artes, omnesque gloria accendi ad studia, iacereque ea, quæ apud quosque improbantur. Unde de literarum gloria inter studiosos magna erat æmulatio, magnum certamen, nusquam non sua sponte & gratis, tum in scholis publicè tum in collegijs priuatim contendentes professione literarum, & palma gloriæ tacitè concertantes, nullo numero habitis ijs, qui nihil profitebantur, qui nihil alijs perlegebant: rem gloriosam existimantes, literas, & virtutem coluisse, ut quæ omnes exerceant, repellant neminem, adolescentes agunt, senes oblectant, secundas res ornant, aduersis perfugio sunt. Quæ etsi difficiles aditus primos habeant, cætera tamen prona, iucunda, facilia, & cum utilitate iuncta, sic ut qui ad eas peruenerit, non sentiat paupertatem. Hæ nobis iuuenibus voluptates erant, quas omnes sectabantur, existimantes multò longiorem fidelioremque honestarum voluptatum memoriam fore quàm præsentiam: existimantes (92)

cum Cicerone, qui nihil agit eum esse omnino non videri. Ad hæc nemo, cui gradus aliquos Academia contulit, suam in humeris epomidem non gestabat, nemo non graui & larga, longa, & laxa toga, decenter incedebat, pileo caput contextus quadrato. Cumque scholarum negotia gerenda, rerumque diuinarum officia publicè frequentanda essent, nemo non habitum & caputium, gradus sui insignia, nemo non decentem vestem gradui conuenientem induebat. Magistri in scholis disputaturi, magno comitatu omnium, omnis ordinis hominum sui collegij honestati, ad scholas (ubi eos omnes tenui ientatione iam ante excepisset) præcedentibus, & deducentibus præconibus procedebant, singuli suis habitibus, & alia decenti veste, pro conditionis gradusque sui ratione induti. Per illa etiam nostra tempora, iuuentuti & literarum studiosis, id inter cætera laudi ducebatur, quòd humiliter in superiores se gerebant, quòd eos diligenter obseruabant, reuerenterque colebant, adeo ut eis è longinquo conspectis, capita detegerent, & si quando occurrendum fuit, via quoque decederent. Quod ut illis honestati fuit, ita illud de detegendo capite, etiam valetudini. Legimus enim apud veteres olim institutum, capita aperiri aspectu magistratuum, non venerationis tantùm causa, sed valetudinis etiam quo firmiora consuetudine ea
(93) fierent. Sed & diligentem operam literis nauabant, nulla socordia, nulla ignauia pressi, sed labori dediti, gnari hunc animo opes, corpori longam adolescentiam parere, illum contrà, animum remittere, immaturam senectutem corpori afferre. Omnes lectiones publicas & priuatas auidè frequentabantur, domi forisque decenter se habebant, verbis blandi, factis honesti, fidei & honestati dediti, comitate in omnes laudabiles, nemini se præferentes. Quæ res ut illis laudi ducebatur, ita insolentia per ea tempora grauiter castigabatur, non ignaro graui, & prudenti magistratu, licentia iuuentutem corrumpi, obedientiam tolli. Nec alia causa fuit, cur Marcus Vectius homo Romanus ultimo supplicio affectus est, quàm quòd Tribuno per forum transeunti de via non cessit, re alio qui parua, sed æstimatione immensa, ne videlicet eius exemplo, iuuentus populusque reliquus superbia efferretur, & magistratum aut eleuaret, aut contemneret. Ex quo consequeretur,

& reipublicæ calamitas, & solutio. Hinc interrogati Romanorum legati, quibus potissimùm constaret eorum respub. responderunt, cultu diuinorum, obedientia magistratuum, & reuerentia seniorum. Quæ res hodiè exulat, atque in sola credo Sparta residet, ut in ea senescere vel maximè sit expetendum ut est in prouerbio, cum præsertim nostris temporibus nullus seniorum respectus, nulla humanitatis ratio est, sed certè non iuuentutis culpa, sed seniorum, maximè parentum qui iuuentutem rectius non instituunt. Primis temporibus non corporum cultum, non cubiculorum luxuriantem vestitum sectabantur, sed decenti apparatu contenti, animorum ornamenta spectabant, & omnes sumptus atque copias in libros literarumque ornamenta conferebant, quæ essent perpetuò permansura. Ex dimenso parcè, domi, & unciatim vixerunt, ut menti benè sit, ne luxu diffluat, neuè (94)
ad studia literarum inepta sit. Persuasum enim fuit γαστέρας ἀργούς, ad omnia inutiles esse, ventresque bene saginatos mentis acumen retardare, et hebetare. Igitur Cantebrigiæ viuitur, aut in communi, quibus rerum suppetit usus, aut priuatim quibus secus : utrisque dulcedinem victus facit desiderium, non condimentum, non sacietas, quod vitæ genus commodissimum est literarum studiosis. Eo etiam tempore per oppida nemo studiosorum temporis et rei dispendio diuagabatur, nemo per tabernas, & œnopolia, nullus enim vini usus per ea tempora literarum studiosis erat, nisi in solemnioribus festis, et is non nisi sobrius, moderatus, rarus, atque parcus. Lusus erat ad solatium tantum, adquè animi laxamentum, quo vegetior ad studia rediret, nulla licentia effrenis. Itaque nec pernox erat nec perdius, nec alienus a studijs, sed recensendis comœdijs, & tragœdijs per festa natalitia multus. Quas ob res eos tum temporis omnes fouebant, omnes amplexabantur, ut quos virtus, & eruditio commendabant populo, non ut hodiè insolentia alienabat, non luxurians mensa, non vestis, non cubiculum, non intumescentia crocotillis crusculis fæmoralia, non inter disputandum galeri, non ambiguæ vestes, non crispatæ camisiæ, non rotundi pilei, non capiti pressi, non tonsa leuitas, non barbata vanitas, non lasciuia, non arma, non alea, non choreæ, uniuersitatis legibus iam

olim prohibitæ, non fastus denique vestis atquè vitæ, in quo multi ita splendent luce aliena, ut solet luna. Literæ enim grauitatem docebant, & alios animos, alias persuasiones, aliosque mores producebant, quàm quibus rude, & vanum leuequè vulgus utitur. Non tamen alios æque hîc vanitate, leuitatequè morum, peccare hodie videas, atquè quibus humilis conditio est, atquè his qui ex alieno vivunt, ut si fortunam
(95) aliquando fauere videas, fœlicitatem eorum maiorem putes, quàm prudentiam. Ego quidem sic existimo, ut cui piper abundet, etiam oleribus inspergat: cui curta supellex, suo contentus modulo viuat, maximè in studijs, ne pigritiam pariat copia, inimicam literis: placeretque magis, si naturæ beneficium, corporisque pulchritudinem, fœmoribus lacertosis, cruribus compactis, quàm exuberantia panni, ostentemus, & cætera quæ ad decorem pertinent, faceremus: omissa omni mollitie muliebri, omni incessu leui. Turpe enim est, a natura sexum viris denegatum, muliebri veste motuquè mentiri. Nam etsi quiuis sibi abblanditur, & nimia philautia thus pedere sibi videatur, id tamen alijs vitiorum gnaris non ita videbitur, sed putidissimum certè existimabitur. Ad extremum rara expulsio ob morum improbitatem per ea tempora fuit, quæ pœna olim ob id grauissima censebatur, quòd ex decreto uniuersitatis dicebatur mulcta 40. sol. illi Collegio, Aulæ, aut hospitio, quod expulsum reciperet. Quod statutum optarem hodiè tam bene obseruatum, in tanta morum improbitate, audacia, & effrænata licentia, quàm est a præsente principe confirmatum. Spes enim esset, ut exilij metus multos in officio retineret. Ea tempestate tamen, si quis insigniter improbus, aut in studijs negligentior fuerat, non solùm ut is excludatur, sed ne alius eius generis in Academiam admittatur, curæ fuit. Quamobrem probè constitutum Cantebrigiæ fuit, ne Oxonio eiectos Cantebrigia reciperet. Certè hac nostra ætate, curandum vel inprimis fuit, ne ad occidionem uniuersam Academiam produci patiamur, complurium annorum negligentia, sed ad antiquam obedientiam, ciuilitatem, studium, & reuerentiam, eos reuocemus. Obstrepunt undique querimoniæ deplorantium, sibi, ad
(96) studiorum cultum deesse mæcenates. Atqui luxuriantis, cur

esset? mæcenas non statim amplexus est Virgilium, aut Horatium, nec Meuio Bauiove fuit mæcenas. Illud primum agat adolescens, ut egregium aliquod specimen, seu pignus de se præbeat, non periturum quod in ipsum conferatur. Nec satis esse putet, quibuscunque rationibus abstulisse munus aut prædam verius. Non est improbitate petendi ambienda benignitas, sed literis, & moribus semper in melius proficientibus. Sic inuitat fundus agricolam ad huberiorem sementem, si quod creditum erat, bona fide, multoque cum fænore reddat, nec est subinde mutandus patronus, ut relicto quem defatigasti, quæras integrum, & una quercu excussa, sub alia colligas. Sic uni, aut duobus seruiendum est, quasi sis perpetuò ijsdem usurus: nunc quàm multos videmus, qui suis moribus, & literas odio, & patronos pudore onerant.

Sed ratione fundationis, suo cuiusque tempore, Collegiorum, Scholarum, atque templi diuæ virginis, morumque ciuilitatis commemoratione, deducta est historia, ad Henr. 8. nostraque usquè tempora. Reducenda est ad tempora illustrissimi principis Edw. 3. unde digressa est: per cuius tempora molesti oppidani, multis iniurijs et incommodis scholares affecerunt. Erant enim inter Academicos, et oppidanos, simultatum veteres offensæ de potestate, uter præferretur, oppidanis superiores esse semper studentibus, quod vindicaturi oppidani arma sumpserunt. Hinc illustrissimus ille Rex Edw. 3 literarum, literatorumque verus patronus, non scholares solùm, sed etiam eorum famulos, remque tum publicam, tum priuatam, contra inimicorum iniurias & molestias indulgenti patrocinio, sollicita cura, & regali protectione defendendos suscepit, & suis reipublicæ administrandæ officio constitutis, ut eisdem sua ope adsint, & fauore prosequantur, (97)
diligenti cura mandauit, anno regni sui primo, & an. Dom. 1327. multaque priuilegia, aduersùs eorum iniurias benignissimè concessit. Nihilo tamen humaniores facti oppidani, an. a Christo nato. 1381. & regni regis Rich. 2. 4. die Sabbato post festum corporis Christi, Edmundus Lystor prætor oppidanus, cum balliuis urbis, & Burgensibus, alijsque suæ factionis, & insaniæ hominibus, in odium & interitum fouentis Academiæ, nescio quibus furijs exagitantibus, Iacobum de Gran-

cester, hominem audacem & ferocem, procellam patriæ, turbinem, & tempestatem pacis, ac Thomam de Grancester fratrem eius, in prætorium accersitos, Burgenses oppidanos studio creauerunt, & Iacobum ducem sceleris constituerunt, iureiurando agentes, ut quod illis visum esset, omni studio operaque exequatur. Alioqui minas iactabant, formidines opponebant, pericula, mortesque intendebant. Itaque congregatis sub eo duce, eo loco, atque tempore, sceleris authoribus Iohan. Blancpayn, Iohanne Cotton, Iohanne Marshall, Iohanne Brigham, Iohanne Triplow, Thoma Tryuet, Petro Lolworth, Iohanne Cardmaker, Roberto Beilham, Iohan. Barley, Adamo Seriante, Henrico Rande, Iohanne Herrey Alexandro Tauerner, & Britelino de Cantebrigia, ad collegium corporis Christi, & beatæ Mariæ rectà profecti, foribus serisque effractis, omnes tabulas atque syngraphas, omnia priuilegia, & euidentias, omniaque vasa argentea, cæteraque collegij bona, ad pretium 80. librarum conuasata rapuerunt. Cuius rei causa fuit, quòd ædificiorum urbis magnam partem (quod illis graue, & molestum fuit) beneficio fratrum & sororum fraternitatis corporis Christi, & beatæ Mariæ (quod id collegium postea generauit) possederat. Postea ampliori odio
(98) crudelius sæuientes in Academicos, quòd soli regnare cupiebant, quibusdam magistris & scholaribus malè tractatis, ferrum & ignem minabantur, nisi renunciatis omnibus priuilegijs, a regibus uniuersitati ab origine concessis, sese in perpetuam potestatem, & gubernationem oppidanorum dederent, seseque in tribus librarum millibus obligent, ut de cætero oppidani ab omni actionis iure sint immunes, si non præstiterint omnes conditiones pacis & concordiæ, quas finitis tum pridem quæ intercesserant litibus, in quibusdam scriptis obligatorijs se præstituros, fide, & grandi pecunia receperant, nisique eis traderent quædam indulta regia in archiuis asseruata, quorum alia etiam ab ipso rege Richardo tum regnante fuere concessa. Ea cum diripuissent, in foro publico, in contemptum maiestatis regiæ, in vim omnis humanitatis & scientiæ, discerpta combusserunt, & eorum sigilla (quo animi acerbitatem magis commonstrarent) securibus discissa, ac fustibus contusa, et confracta concre-

marunt : inimici dulcis tranquillitatis, hostes diuitis concordiæ. Neque ita satiati, ex ecclesia beatæ Mariæ maioris, & cœnobio Carmelitarum, ex singulis, singulas uniuersitatis arcas, omniaquè antiquitatis monumenta, & indulta regia quæ superfuerant sublata, & contrita combusserunt. Sed hæc de quibus dictum est, acerba, & illud quod sequitur etiam crudele. Die sequenti nocte intempesta, ad sonitum campanæ S. Mariæ maioris, in prætorium conuenitur. Inde ad ædes Gulielmi Wigmori uniuersitatis bedelli proficiscitur. Eas incendunt, omnia auferunt, & edicto promulgant publico, ut qui Gulielmum comprehenderent, eum trucidarent. Ad extremum, non obstante regio edicto, de pace conseruanda, in foro publico statuta uniuersitatis combusserunt. Quo tempore Margareta Sterre, delira anus, & eiusdem factionis vetula, collectos cineres (99) in ventum sparsit, acclamauitque: abscedat clericorum peritia, abscedat, tanta est vesania vulgi. Inde in Barnewellinum monasterium progressi sunt, & perruptis Prioris ædibus, non pauca damna, & ea non leuia Priori & monasterio impuri & sacrilegi intulerunt, sed habito prius quàm hæc gesta sunt edicto publico, in vireto quod vulgò grenecroft per ea tempora dicebatur, per nostra pratum, seu viridarium Ihesuanum, & S. Iohannis, quòd nundinæ in eo, in festo S. Iohan. Baptistæ celebrantur per æstatem. Est autem is locus, inter locum seu fossam monachorum, & murum Barnewellinum, ad ripam Cantæ fluminis positus. Ac ne parum insanire viderentur, si in homines tantùm insæuirent, ne arboribus quidem circumstantibus pepercerunt, adeoquè in eas sæuire non destiterunt, ut & securibus succisas prosternerent & auferrent. Neque ullus modus crudelitatis erat, antequàm Henricus Spencer episcopus Norwicensis (quem Iohannes Capgrauius, eo & consimilium gestorum nomine, illustrem Henricum vocat) Londino rediens eorum motus compescuerat : domitor etiam seditionis, quam Iohannes Trunche eodem tempore in Norff. excitauerat, ut idem Iohannes Capgrauius, libro de nobilibus Henricis author est. Quasi verò cum Oxoniensibus ciuibus conspirassent, & sanctè deuouissent se inhumana crudelitate & facinore, ijs nullo modo inferiores futuros. Qui Oxonienses, an. dom. 1349. & an. regni regis Edw. 3. 23. scholares inermes,

Henr. Spenser.

Oxoniensium

incautos, & in orationibus supplices interfecerunt. In cuius sceleris perpetuam memoriam, post condigna suspendia, omnis potestas Oxoniensibus est adempta, & uniuersitatis Cancellario concessa. Imperatumque est præterea à principe ut burgenses (100) quotannis stato die festo, ad diuæ virginis templum procedendo, & singuli singulos denarios argenti offerendo, funem ex contorta canabe de ceruice gestent. Postea tamen redemptum est, ut canabinus ille funis, in byssum, quo eorum pudori consultum foret, conuerteretur. Eiusdem generis est et illud, eius ciuitatis hominum scelus, quod non multo post tempore, an. dom. 1354. regnante eodem Edw. 3. perpetratum est, dimicantibus contra scholasticos, & multos interficientibus, sed suo magno postea malo. Quin & hæc tam nefanda Cantebrigiensium scelera, condigna subsecuta sunt supplicia. Quidam enim patria pulsi, in exilium relegati sunt, quidam perpetuis carceribus conclusi, quidam varijs tormentorum generibus cruciati. At ne longum faciam, ob hos tumultus & tragœdias accusatis in consilio oppidanis, serenissimus princeps Rich. 2. consentiente consilio, omnia priuilegia ademit, et velut in perpetuam maleficij perpetrati mulctam, quatuor marcas argenti nostræ monetæ, annuatim in omne æuum, ex aucto oppidano redditu, atque censu soluendas indixit. Interim oppidi gubernandi potestatem Cancellario contulit. Unde ad hunc usque diem omnium ore circumfertur, Cancellarium Acad. aliquando fuisse etiam prætorem oppidi, eumquè ex collegio Reginali fuisse, recenti adhuc memoria est. Ad hæc quædam ex eorum priuilegijs Academiæ concessit rex, ut est illud de modo, et probitate panis, atque vini, ale, atque beere, de ponderibus, et mensuris, de quibus mox dicemus fusius. Non cessarunt tamen oppidani, multis postea modis damna scholaribus inferre, multis vexare, et studiorum tranquillitatem perturbare, accusando, in iudicio sistendo, lite prosequenda, et in inquisitiones criminum malefactorum asciscendo. Sed huic malo facilè medebatur prudentissimus princeps Rich. 2. decreto suo, et consilij sui, quo imperatum (101) est omnibus suis iusticiæ ministris, ne oppidanorum accusationibus, scholares, aut eorum famuli et ministri apprehendantur, aut quocunque iudicio sistantur, siue causa furti, siue

oppidanorum scelus æterno dedecore pensatum.

Condigna supplicia, Canteb. oppidanorum scelera subsecuta.

Cancellarius Acad. etiam prætor oppidi factus.

causa violatæ pacis atque legis, siue alterius maleficij, etiamsi regem celauerint, quæ eius maiestatem lædere possint, usque ad proximum consilium seu Parliamentum. Cui decreto si nihilominus oppidani contrauenire studuerint, et scholaribus, eorumquè ministris apprehensionibus, accusationibus, atque id genus alijs iuris actionibus, molesti esse non destiterint, ut iudices, et omnes iusticiæ ministri, sua authoritate scholares liberent, et protectione defendant, imperauit. Proximo autem consilio quod erat, anno regni sui 5. in crastino animarum, in hæc & id genus incommoda legibus uniuersitati prospexit. Inter quas hanc unam ordinauit, ut omnes manumissiones, obligationes, relaxationes, atque chartæ turbulentis illis temporibus, vi, & coactione, carcere, aut minis, factæ, traditæ, aut concessæ, irritæ sint. Utque omnes homines qui ea fieri curarunt, aut detinuerunt, coram Rege & suo consilio veniant, quo respondeant, & facti sui rationem dicant, utque cogantur malefici ablata ad quos pertinebant, vel inuiti restituere, aut eorum exemplaria prima, si quæ præteritis usibus habuerunt producere, aut eorum argumenta si poterint renouare, arcas destructas, aut ademptas reponere. Quæ præstare qui noluerunt, si qui se læsos senserint, constitutum est præterea, ut libellos supplices domino Regi & consilio, ante festum natiuitatis S. Iohannis exhibeant. Ita factum est, ut triennij spatio, post motus illos, 7. videlicet Rich. 2. omnia damna præstare coacti sunt malefici, & inter cæteros collegio corporis Christi, et beatæ Mariæ, ad libras. 80. Anno autem regni sui 12. cum Cantebrigiæ consilium, quod Parliamentum vocant, (102) celebratum fuit, quod erat anno Dom. 1388. in crastino natiuitatis beatæ Mariæ virginis, mense Septembri, & Octobri, quid actum sit in Academiæ fauorem, non dum legimus. Illud lego, in eo parliamento constitutum esse, ne tanta sit famulorum multitudo, ne insignia gestentur in veste, ne usus sit ludorum, præterquam arci, de reducendo lanarum emporio, quam Stapulam vocant Mydelburgo Caletum, de operarijs & mendicis etiam quædam ordinata sunt. Interim dum gerebantur hæc Barnwelli, rex hospitabatur Barnwelli, Guliel. Courtney Archiepiscopus Cantuar. in cœnobio Carmelitarum Cantebrigiæ diuertebat, Cantebrigiæ item Edmundus de

Parliamentum Cantebr. celebratum.

Langley Comes, & multi alij nobiles. Per id tempus id infortunij accidit. Ad regis hospitium cum dominus Thomas Tryuet cum rege equitaret, equus calcaribus incitatus deiecit sessorem, & pene omnia interiora dirupit, vitam tamen in crastinum diem produxit. Et eodem anno insecuta est ingens pestis Cantebrigiæ, quæ maiorem hominum partem amentia sine cibo & sensu sustulit. Mitto ea diplomata fusius hîc explicare quæ annis regni sui. 5. 6. 7. 8. 9. 14. & 17. inter alia Academiæ concessit, quo studia literarum magis promoueret, si à laicorum, & oppidanorum inquietudine & molestia liberetur. Capita tantùm exequar quæ hæc sunt: ut de præfectis hospitiorum scholarium nihil ad regis subsidium exigatur, scholaribus enim ipsis, ipsam ægestatem satis iustam immunitatem fuisse ut penes uniuersitatem sit examen, & iudicium omnium causarum & actionum, præterquam furti, & trucidati membri, omniumque offensarum castigatio, sic ut ne regius aliquis minister iuris se intromittat. Si quæ personalis actio, si quis contractus, si quæ iniuria, si quod (103) maleficium, intra urbis & suburbij fines perpetratum sit, sic tamen ut qui litem aut actionem intendat aut defendat, scholaris sit, scholaris famulus, aut minister uniuersitatis, Cancellarij stet aut cadat decreto. Idem fiet, si quæ interceptio rerum venundandarum, quo pluris interceptores reuendant: si de locatis ædibus, si de conductis, venditis aut accommodatis equis, aut id genus alijs rebus controuersia sit. Ad hæc ne quis popularis, aut laicus vim scholari inferat, aut inferentem abscondat. Neue scholares in consessionibus iudicum, aut aliorum legis ministrorum asciscantur, in inquisitiones criminum reorum aut absoluendorum aliarumue actionum, aut recognitionum cuiuscunque generis, indulsit. Ut penes Academiam cura sit iusti ponderis, & mensuræ omnium rerum, iustæque quantitatis panis atque vini, ale atque beere, salubritatis opsoniorum, & æqui pretij: lignorum item, & lucernarum quas in libras vendunt, aliorumque quæ ad caupones attinet: neue huic negotio se oppidani interponant, sed cancellario omni opera atque studio adsit, præcepit. Id ni facerent grauem indignationem minabantur. Hæc acta sunt, quòd cum harum rerum potestas apud oppidanos erat,

Pestis Canteb. ingens.

vitio suo non modò ingens fuit rerum omnium ad vitam necessariarum caritas, sed etiam grauissimis sæpe contumelijs, iniurijsque scholares affecerunt, quod ut certius cognoscatur unum tantùm ex multis eiusdem regis diploma his verbis inseramus. Quo concessit ut Cancellarius uniuersitatis Cantebrigiensis, suiquè successores ac vices eorum gerentes soli, & in solidum habeant custodiam assisæ panis, vini, et ceruisiæ, ac cognitionem, & punitionem eiusdem ac etiam assisæ, & assaiæ, ac superuisum mensurarum & ponderum in dominica villa Cantebrigiæ, & suburbijs eiusdem. Nec non potestatem inquirendi & cognoscendi de forstallatoribus, regratarijs, (104) carnibus et piscibus tam putridis, vitiosis, & alijs incompetentibus, quam alijs, et super hijs punitionem debitam faciendi. Et gubernationem, correctionem, et punitionem præmissorum, ac aliorum victualium quorumcunque, simul cum finibus, forisfacturis, amerciamentis inde prouenientibus, pro quadam firma 10. librarum nobis & hæredibus nostris inde annuatim reddendis in perpetuum. Et quia iam posita in ipsorum Maioris, Baliuorum, & Communitatis libera electione, ex præcepto nostro, si ipsi residuas libertates, & priuilegia, in manu nostra taliter existentia, per quod annuo incremento ultra antiquam firmam quam ipsi pro villa, & omnibus libertatibus & priuilegijs per ipsos prius obtentis, recipere, an relinquere voluerint. Nec non idem Maior Balliui, & Communitas restitutionem residuarum libertatum, & priuilegiorum prædictorum, cum incremento 4. marcarum nobis et hæredibus nostris, pro eisdem in perpetuum, ultra antiquam firmam suam prædictam reddendarum, humiliter et instanter sibi fieri postularunt. Quare volumus et firmiter præcipimus, quod idem Maior, Balliui, et Burgenses dictam villam cum suis pertinentijs, &c. habeant & teneant sibi, et hæredibus suis in perpetuum, adeo plenè, et integrè, sicut ea ante impetitionem, submissionem, et decreta prædicta, rationabiliter habuerunt et tenuerunt. Hactenus breue regium. Inter ea etiam Cantebrigiensis Academiæ monumenta, quæ (ut supra diximus) in oppidanorum insano æstu, incensis conuulsisque omnibus tabularijs perierunt, extiterunt multæ bullæ Papales. Namque Pontificum in priuilegijs dandis et confirmandis, non

minus in illis cæcis sæculis valuit quàm Regum potestas. Cum itaque ad Hen. 8. celeberrimi regis tempora, qui omnem
(105) Pontificiam exterminauit potentiam, multæ Papales bullæ ad confirmanda Cantebrigiensis Academiæ priuilegia superessent, inclitissimus ille Rex, etsi ea auferri, ne pontificum deinceps obtenderetur authoritas, iusserit, eorum tamen beneficium Academiæ saluum, integrumque esse voluit. Proinde a Procancellario uniuersitatis & seniore Procuratore, ex edicto regio, clarissimo viro D. Thomæ Crumwello Essexiæ Comiti, & Academiæ huius Cancellario, an. Dom. 1536. delatæ sunt. Posteaque rursus traditæ Thomæ Argall, & Anthonio Huseo, viris ad ea capienda constitutis, an. dom. 1537. per Robertum Stokes iuniorem procuratorem, & Iohannem Mear Bedellum Armigerum Academiæ. Vetuit item non Rich. 2. solùm, sed et prudentissimus rex Henricus eius nominis 7. an. regni sui 11. ne impositionibus graues sint pistoribus, aleficibusuè ut artem suam exerceant, neuè magnam pecuniam, ut soliti sint, oppidani extorqueant. Concedebant etiam isti principes, ut Academia rationem habeat munditiei, & salubritatis aeris, aquarum & locorum, rationem etiam ponderum, ac mensurarum, non per oppidum tantùm, et suburbia, sed per duo Emporia etiam, Sturbrigiense totius Angliæ celeberrimum, & Barnwellinum. Celebratur autem quotannis alterum in agro, alterum in oppido Barnwellino et viridario Ihesuano. Ex quibus emporium de Sturbridge est ad mille passus ultra Cantebrigiæ oppidum versùs orientem solem, inter Barnwellinum pagum, & pontem quendam humilem Sturo flumini incumbentem, unde nomen, & nundinæ et pons accepere (quæ Sturbrigienses nominantur) appellatum. Ad extremum idem rex Rich. 2. ut usus priuilegiorum neglectus non derogaret authoritati eorum, neuè inhibitio, aut citatio prælatorum authoritate, imo ne ipsa regia prohibitio locum habeat in
(106) eadem, quo minus Academiæ Cancellarius in præscriptis omnibus, concesso iure non fruatur, concessit. Præcepit idem, ut oppidani (ut quibus notiora debeant esse omnia) in inquisitionibus criminum & offensarum, ad mandatum Cancellarij adsint, utque prætor, & balliui oppidani quotannis in

prætorio, loco suo publico, cum in fidem regis iurant (id est in festo S. Michaelis) etiam iuramento fidem suam Cancellario astringant, se iustum panis, atque potus, cæterorumque quæ ad victum pertinent, modum, qui præscribitur non imminuturos, paces, libertates, & consuetudines uniuersitatis, sic ut ne aliquando oppugnent, conseruaturos. Eadem authoritate præceptum est etiam, ut idem faciant Aldermanni duo (sic enim vocant seniores oppidi quos Henr. 3. 22. Febr. anno regni sui 52. & an. Dom. 1267. ad pacem conseruandam prætori addendos instituit) quatuor Burgenses ex præcipuis, & ex quaque parochia eiusdem ordinis alij duo, in congregatione generali, quam nigram vocant, forsan propter contentiones & tragœdias, quas in ea oppidani concitant, quæ concilia quòd aduersa & infausta sunt, nigra vocari mos est nostris, ut & secunda, atquè fausta, alba. Hi iusiurandum admiserunt quidem, per omne tempus, à 20. Marcij, an. regni regis Edw. 3. 10. & an. Dom. 1336. atque admittunt oppidani, sed indignabundi, sed inuiti & reluctantes, etsi honestum id sit, & reipub. utile, adeò ut semel, atque iterum prætores oppidani iurare omnino recusarint. Primum, an. Dom. 1529. Io. Veneto, Io. Edmundi procancellarij vicario. Qua de causa, sacris interdictus prætor est, 23. Augusti, eius anni. Secundò, an. dom. 1546. Io. Madew procancellario. Quo rursum tempore usu venit, ut prætor oppidanus, duo Aldermanni, & 4. Burgenses, ille in prætorio, isti in generali congregatione, more solito, & (107)
mandato regio, iurare denegarunt. Qua re cognita regi Henr. 8. Regijsque consiliarijs Thomæ Wriothesley cancellario Angliæ, Tho. Duci Norfolciæ, Iohan. Russell, Edw. Hertford, Cuthberto Dunelmensi, Stephano Wyntoniensi, Ioan. Lysley, Antonio Browne, Gul. Paget, Gul. Peter, & Radulpho Sadler, egregijs & nobilibus viris, regia authoritate, per eosdem, 1. Nouemb. eius anni imperatum est prætori, senioribus, cæterisque burgensibus, ut ne velint contra regum decreta, contra veteres consuetudines, & uniuersitatis priuilegia, fidem iureiurando denegare, præsertim cum ab illis nihil est exactum, quod a maioribus bona gratia non est præstitum. Quo factum est ut 12. eius mensis delatum iuramentum hijs est, ab

uniuersitatis procancellario, et in reliquum tempus, ad hunc usque annum diligenter obseruatum est, ut quotannis iuramentum eisdem deferatur in eam sententiam, quæ iam antea à nobis est proposita. Prætereo Christoferum Franke, qui non nisi admonitus per literas Edw. Seymer, Dom. protectoris Angliæ, iurare dignatus est. Prætereo et eos, qui quod priuilegia uniuersitatis, et hac, et alijs de causis periuri violarunt, hic burgensis, ille prætor, sacris interdicti sunt. Ita tamen ut prætor, acta apud fratres Augustinenses pœnitentia publicè in genua procumbendo, et diuæ virgini ceream accensam offerendo, ac tum demùm inobedientiæ suæ culpam, et violatorum priuilegiorum crimen agnoscendo, atque confitendo, coram procancellarij substituto Rich. Croco, doctoreque Hale, doctoribus Theologis, ad sacra societatemque hominum restitutus est. Hæc gesta sunt non in officij prætoriani vituperium, sed perfidorum hominum, et nocentum crimen. Hoc genus multa exempla proferre licuit, quod summæ semper
(108) voluptati fuit oppidanis otium literarium, et studiosorum tranquillitatem perturbare (suo semper tamen malo) nisi breuitati studerem. Quamobrem cætera mittam, unum tamen quod memorabile serenissimi principis Henr. 8. patrocinium commonstrat, adducam. Iohannes Fanne burgensis villæ Cantebrigiæ, in odium Radulphi Aynsworth clerici, & in contemptum regiorum priuilegiorum uniuersitati concessorum, obtinuit a Iudicibus fori Iudicialis Westmonasteriensis priuilegiorum nescijs, 3. Maij, anno regni eiusdem regis 37. & an. dom. 1545. ut idem Radulphus comprehenderetur, & coram eis pro tribunali sedentibus in iudicio sisteretur, eo die, quem Thomas Eliote vicecomes Cantebrigiensis comitatus diceret. Quæ res cum nota Regi Henr. fuit, ne iure publico res, sed priuato Academiæ transigatur, scripto suo ita inhibuit. Subscribam ipsissima verba, etsi iudicialia, in maiorem rei gestæ fidem & perpetuam nobilissimi principis virtutum ac literarum altricis, laudem, & memoriam.

Rex Maiori & Balliuis villæ Cantebrigiæ salutem.

Breue de supersedendo.

Cum Cancellarius uniuersitatis nostræ Cantebrigiæ, siue eius successores, et eorum loca tenentes, coram se ipsis habeant in perpetuum cognitionem omnimodorum placitorum personalium, tam debitorum, computorum, & quorumcunque aliorum contractuum, & iniuriarum, quam transgressionum contra pacem, & mesprisonum quarumcunque, intra villam & suburbia prædicta factorum, mahemio & felonia, duntaxat exceptis, ubi magister, vel scholaris, seu seruiens scholaris, aut communis minister dictæ uniuersitatis, una partium fuerit. Et quòd nullus iusticiarius seu iudex in (109) præsentia, vel absentia nostra, vel hæredum nostrorum, vicecomes, Maior, Balliuus, seu alius minister, de placitis illis, seu aliquo eorundem, se intromittat, nec partem ad respondendum inde coram ipsis ponat, prout in literis nostris patentibus, & progenitorum nostrorum inter alia plenius appareat. Iamque intellexerimus quod Iohan. Fanne unus Burgensium villæ prædictæ, contra iuramentum suum obtinuit de Iusticiarijs nostris, ad placita coram nobis tenenda assignatis, quoddam breue nostrum, concernens securitatem pacis, versùs Radulphum Aynsworth clericum, magistrum siue custodem Collegij siue domus S. Petri in uniuersitate Cantebrigiæ prædictæ, & alias sectas & querelas versùs prædictum Radulphum comminatur. Quod si hæc fieri permitterentur, in iurisdictionis, libertatis, & priuilegiorum uniuersitatis nostræ prædictæ ac dictæ consuetudinis eneruationem, & derogationem cederent manifestè. Et quia iurisdictionem, libertatem, priuilegia, & consuetudines prædicta, à tam longo tempore obtenta, & approbata volumus illæsa obseruari, vobis mandamus, quòd executionem prædicti breuis nostri versùs præfatum Radulphum ad prosecutionem prædicti Iohannis, supersedeatis omnino, dicentes præfato Iohanni, ex parte nostra, quòd quærelas suas prædictas, coram Cancellario dictæ uniuersitatis nostræ, siue eius locum tenente, & non alibi prosequatur, si sibi viderit expedire. Teste me ipso, apud Westmonast. 13. die Maij, an. regni nostri 37. Is erat annus salutis humanæ. 1545.

Hæc Henr. 8. nostra memoria. Cuius vestigijs insistens filia eius & nostra hodiè Regina sereniss. Elizabeth, charta sua Westmonasterij, data 26. Aprilis, an. regni sui 3. his inter alia multa priuilegijs subscripsit. Limites potestatis, atque (110) suburbiorum præscripsit, atque ut Curia Cancellarij authentica, seu de recordo ut vocant sit, ipsa concessit, ut ad quinque millia passuum non interciperetur annona, præcepit: verba perscriberem si longum non esset. Quare ad priuilegia principum superioris temporis redeo. Eorum bonam partem ante clarissimum Rich. 2. concessit illustrissimus princeps Edw. 2. & Edw. 3. sed post Rich. 2. omnia confirmauit Henr. 4. qui præterea 6. Febr. an. regni sui 4. & an. Dom. 1403. in locum carcerum concessit uniuersitati castrum, & Telonianum ita enim voco carcerem Cantebrigiensem, qui a telonio nomen habet, ea analogia, qua a Tullio Rege Tullianum, qui carcer veteris Romæ fuit, quo loco nunc est diuus Petrus in carcere, ad Marforij simulachrum, quem olim deum Pistorum, & Iouem panarium Romani nominabant, hodiè Pasquilli socium et amicum, dicacem rabulam, & linguacem blateronem, neglectum in terra iacuit supinum, et per herbam subfusum. Ratio autem concessi castri tum ab Henrico 4. tum ab Edw. ante eum 2. hæc erat, quòd per anteacta tempora cum unicus Telonianum carcer erat Cancellario & prætori communis, balliui oppidani carceris custodes seuerius & crudelius tractabant scholares propter odium, mitius atque leuius oppidanos propter amorem, ut ex priuilegio eiusdem Edw. 2. 3. Iunij, anno regni sui 10. et an. dom. 1317. concesso, satis liquet. Ex quo ad omnia facinora contra scholares audaciores, insolentiores, & proniores facti sunt oppidani. Concessis carceribus, præcepit Henricus 4. prætori & Balliuis carcerum præfectis, & custodibus, ut uniuersitatis Cancellario obediant, utque eos admittant, aut relaxent, quos Cancellarius carceribus tradiderit, aut absoluerit. Idem vicecomiti Cantebrigiensis comitatus imperauit Edw. 4. & ne per breuia regia exigantur, (111) præcepit ante eum Edw. 3. anno regni sui 10. Martij vicesimo. Euenit tamen an. Dom. 1547. recenti adhuc memoria, ut prætor oppidanus, & qui vices gessit vicecomitis Cantebrigiensis prouinciæ, ille assumptis teloniani clauibus, admittere

Priuilegia a serenissima domina regina Elizabeth Acad. concessa.

Priuilegia Henr. 4.

Theloni-anum Castrum.

recusabat quosdam sceleratos, quos procuratores uniuersitatis in nundinis Sturbrigiensibus deprehensos procancellarij mandato teloniani carceribus commissuri essent: iste quosdam maleficos ex eisdem nundinis castro per eosdem procuratores, eadem authoritate inclusos absolueret. Sed hi postea culpam agnoscentes coram regijs consiliarijs, regia authoritate remissi sunt ad Cancellarium & primores uniuersitatis, ut coram eis etiam imprudentiam suam agnoscentes, reciperent se in posterum nihil tale perpetraturos: utque prætor oppidanus suos præterea burgenses in prætorio publicè hortaretur, ne quid illi etiam in posterum tentent, quo in similem errorem & discrimen incidant: id quod actum est solemniter. Prætereo defensionem priuilegiorum uniuersitatis, per consiliarios regios, contra stannarios Londinenses, qui ad iudices fori iudicialis scaccarij causam suam detulerunt, anno illustrissimi principis Edw. 6. 4. & an. dom. 1549. Verùm cum incidit iam sermo, uno atque altero exemplo breuitatis causa laicorum, qui Academiæ priuilegia & libertates violare, & scholæ tranquillitatem perturbare studuerunt, alienum non erit, quos euentus, & fortunam ecclesiastici etiam viri literarum perturbatores experti sunt, indicare. Diximus antè, illustrissimum principem Rich. 2. exemisse scholares ab omni placitorum potestate, ab omni inhibitione, & citatione. Id ante eum sanxiuit etiam Honorius Pontifex Romanus, an. Dom. 624. 7. Febr. apud S. Petrum Romæ, ita ut ne papales quidem visitatores, seu delegati sententias suas, aut excommunicationes interponant. (112) Idem Sergius anno Dom. 699. 3. Maij, apud sanctum Iohannem Laterensem, Eleutherij, Fabiani, Leonis, Simplicij, Fœlicis, & Bonifacij, Romanorum pontificum exempla uterque secutus. Idem & Martinus 5. confirmauit per delegatos suos, priorem de Barnwell, & Iohannem Deping canonicum Lincolniensem, an. a Christo nato. 1430. annis post concessionem Honorij, 806. Iohan. Holbroke Cancellario. Ausus tamen est Officialis Cantuariensis Curiæ, quosdam scholares, suis citationibus in ius vocare, & sua authoritate vexare. Cuius audatiam in ipsis statim initijs (ne malum latius serperet) fregit, ac repressit idem Rich. 2. per diploma 16. Decembris, an. regni sui 9. & an. Dom. 1385. scriptum, quo ei præcepit,

Defensio priuilegiorum uniuersitatis per consiliarios regios suscepta.

ac omnibus præterea sui ordinis hominibus, eum in omne tempus, in officio subsecuturis, ne in contemptum regiæ authoritatis, suis citationibus scholaribus molesti sint, neuè inhibeant, quo minus aut uniuersitas concessis priuilegijs libertatibusque fruatur, aut in omnibus actionibus atque causis permissis, per Cancellarium ius dicatur. Idem imperauit episcopo Eliensi etiam (cuius ditionis Cantebr. oppidum est) & eius sequacibus alio diplomate.

Uniuersitatis priuilegia per episcopos Elienses & confirmata & aucta.

Cui ut lubens obsecutus est eius temporis episcopus, ita omnia priuilegia uniuersitatis, sua authoritate in æternum confirmauit. Auxit priuilegia uniuersitatis etiam Symon de monte acuto, in sempiternam sui memoriam. Haud dissimile quid, authoritate prærogatiua in causis testamentarijs tentauit etiam Cancellarius Cantuar. Archiepiscopi, nostra memoria. Sed priuilegia uniuersitatis eius temporis Cancellarius pertinaciter defendit, & non nisi sua authoritate, & sigillo appenso testamenta probari permisit, nisi si quæ bona scholastici, alijs (113) quàm Cantebrigiæ locis possiderent. Quo casu utriusque authoritate, & sigillo probata testamenta sunt. Istas omnes immunitates quæ ante Edwardum secundum extiterunt, quasque ex multis paucas breuitatis causa recensuimus, præstantissimus idem Rex Edward. secundus inuiolabiliter curauit obseruari, præcepitque Iudicibus in consessibus suis, ut de ijs qui Academiæ priuilegia violarunt diligenter inquirant, & in eos seuerius animaduertant. Pontifices etiam Romani sacris interdicebant, qui priuilegia, libertates, & consuetudines uniuersitatis approbatas iniquis modis oppugnauerint, aut Academiæ pacem, & tranquillitatem perturbauerint. Unde scire licet, quantæ res sunt literæ, quàm sancta res sit eruditio, quàm Reipub. commoda & probata, si eas violare impium, impedire nephas sit, ac diuinis humanisque legibus prohibitum. Nemo ergo scholasticis manus inijciat, nemo vim inferat, eorum studia nemo perturbet, nemo eorum tranquillitati tempestates inducat, quorum studia dijs curæ sunt, quos reges atque Papæ defendunt, quorum authoritati & quieti, quorum dignitati & saluti, non Deus solùm ut iam ante diximus, sed reges etiam, & ecclesiæ proceres, ut iam paucis aperuimus, prospexerunt : nisi deos atque homines infestos velit, nisi dijs

Edw. 2. contra pacis Acad. perturbatores.

hominibusque inuisus esse cupiat, nisi fulmen atque gladium malit, aut ea parum reformidet.

Antiquitati credendum.

Atque hæc quidem ex historicis, quibus si fidem non adhibuerimus, nec insequens ætas nostris. Illud tantùm dicam, si quid remotum sit a nostro tempore, si quid seiunctum a nostra memoria, relatum tamen scriptis & testatum ab hominibus, maximè suæ cuiusque regionis, contempsisse leuitatis est, eademque opera & posteri nostra contemnent, ut somnia (114)

atque vana, nihilque erit certum, nisi quod ipsi vidimus, cum tamen & olim, et nunc usu compertum est, multa præter fidem omnem gesta, quæ nemo tamen posterorum (si nostræ incredulitatis essent) unquam crederet.

(115) # Historiæ Cantebrigiensis Academiæ ab urbe condita

Liber secundus.

Argumentum secundi libri.

Urbs Acad. in duas partes diuisa.

Hactenus de urbe Academica, quæ olim fuit, deque eius incremento, statu, & interitu diximus. Superest ut de urbicula quæ nunc est, paucis proponamus. Eam in duas partes diuidimus, et alteram ciscantinam, alteram transcantinam nominauimus. Utramque enim Canta separat, qui hodie Saxonico vocabulo, Rheius, (quod riuum designat) dicitur. Quæ igitur a septentrionali Cantæ ripa est, transcantinam, quæ a meridionali ciscantinam dicimus. In transcantina, omnem olim urbem, aut maximam urbis partem fuisse scripsimus. Hodie contrà, in ciscantina maximam, in transcantina minimam inuenimus. Eius transcantina pars, nullo nec vallo, nec profluente, nec fossa, a septentrione sepitur: tantùm a meridie profluente alluitur. Ciscantina verò, à septentrione & occidente, Canta fluuio: a meridie atque orienti, regia fossa clauditur, fossa autem, utroque suo extremo Cantæ seu Rheio iungitur. Etenim ab Rheio fluuio, media regione, inter Collegium Reginæ & cœmiterium diui Petri, ad molendinum incipit, & media inter Aulam Pembrochiæ, & cœmiterium S. Botulphi, ad ædem sacram diui Andreæ, rectà permeat. Inde sub præsbyterio ecclesiæ Franciscanorum, iam ante annos aliquot demolito, & vico Ihesuano producto,
(116) per transitum, & angiportus Harlestonici partem orientalem prætergressa, in Rheium finitur. Fossa portas habet duas, ab Henr. 3. ut dixi positas. Alteram ad initium vici S. Mariæ minoris in suburbio paulò ultra ædem sacram diui Botulphi, quæ quod ad Trumpetoniam pagum aperit, Trumpetonia porta

Portæ urbis tres.

dicitur. Alteram ad ingressum vici prædicatorum (quorum cœnobium eodem cum Franciscanorum tempore est deletum) paulò intra Collegium Christi, ad portam cœmiterij S. Andreæ citeriorem urbique propiorem, quæ etiam quòd Barnwellum pagum respicit, Barnewellina porta nominatur. Earum hodiè nulla vestigia extant. Tantùm utrobique patens locus est, ex repleta fossa, & æquata: atque in Barnwellina, columna tantùm una, & ea lignea & erecta, cum olim recenti adhuc memoria, utrobique duæ essent. Istis duabus addas licet tertiam, quæ se fossa aperit in vico Ihesuano. Atque ut portæ tres sunt, per quas in orientem & meridiem liberè progreditur, ita pontes etiam tres sunt, per quos in occidentem & septentrionem inoffensè transire permittitur. Primus, per quem ad castrum itur, pons maior dicitur: postremus, qui ad alterum urbis, & collegij reginalis extremum est, minorem nominamus, relatione ad maiorem: medius inter utrumque pons Gererdi appellatur, a diui Gererdi olim hospitio, quod in proximo fuit. Prætermitto pontes collegij Reginæ, collegij regis, & diui Iohannis, quòd priuati sunt. Quod intra profluentem, atque fossam continetur, id totum Cantebrigia dicitur: quod extra est, suburbium appellatur. Itaque in suburbio hodiè castrum est, in summo monte, ad septentrionem trans cantam positum, quod priori libro ex Geruasio, Cantubricam appellari diximus, cuius muri ex structili, seu abrupto lapide, ipsum castrum ex quadrato constructum est. Huius rursum ædita pars (ut Geruasius tradit) Vandaloburia dicebatur, quòd eam Vandali (117) in Christianos sæuientes castris occuparunt. In cuius summo planiciem esse dicit, in rotundum, muris conclusum, & unico patente aditu, seu porta ad ingressum, quod in hunc diem cernitur. Castrum id ad Gulielmi Curthois Normanni usque tempora permansit integrum, iam verò magna ex parte dirutum, & demolitum. Legimus enim in historia obsidionis Elianæ insulæ, Gulielmum Normannum, an. regni sui 3. quod erat an. dom. 1069. cum diu eam obsedisset frustra, & lignorum strues, cæterumque arundineæ materiæ apparatum ad vias consternendas incendisset, Herwardus quidam nobilis Britannus, & veteranus miles, qui eò cum aliquot magnatibus, quò regis seuitiem declinet, concesserat ad Castrum Cantebrigiense,

Pontes tres.

Suburbia Cantebrigiæ.

Castrum.

indignabundum & præ dolore frustrati negotij semimortuum secessisse. Quo etiam loco, paulò postquam rex potitus insula est, persolutis regijs ministris, 700. marcis argenti, ex venditis templi, cruce, phyalis, cæterisque vasis argenteis Abbas Eliensis monasterij, Regis animum (quod armis, & consilio restiterat) grauiter offensum placauit. Erant autem per ea tempora in castro, & alia ædificia, & inter ea Aula operosa, quam postea ad ædificationem sui sacelli, a Rege Henr. 4. petiuerunt aulæ regiæ magister & societas. Erat habitatio principis, iam latronum. Carcer enim est totum demolitum, præterquam muri sepientes, atque porticus, custodis & latronum receptaculum. Sed redeo. In urbe verò duo hominum ordines sunt: scholares et mechanici, sol, hoc est, atque tenebræ. Scholaribus & suis præest Cancellarius, mechanicis & suis, prætor oppidanus. Scholarium ditio Academia dicitur: Artificum, oppidum nominatur. Ita hodie (118) diuisæ potestates hæ sunt, quæ olim unius tantùm erant ditionis Academicæ, quo tempore ciuitas scholarium dicebatur. Academia in collegijs magnificis 14. & ijs quæ ad ea pertinent, posita est, de quibus omnibus, quæ ad origines & authores spectant, libro 1. diximus. Collegia ad commoditatem, amœnitatem, atque ad salubritatem, vel inter fluminis ripam, & vicum maiorem, ut maior pars eorum est, constituta sunt vel ad agros, extra fossam regiam, atque tantùm in extremis Cantebrigiæ oris posita. Intra horum complexum oppidani continentur. Uniuersum oriali figura, 500. passibus longa, a castro usque ad extremam partem vici prædicatorum a septentrione, hoc est, in meridiem, & 400. credo lata. Id vicos habet duos præcipuos, a quibus reliqui tanquam riuuli perfluunt in hanc atque illam partem, dextram atque leuam producti. Custodias quatuor, ecclesias parochiales 13. singula ordine breuiter perstringam. Ordiar a vicis, progrediar ad custodias, & finiam in ecclesijs. Ex vicis duobus alter a castro, septentrionali urbis extremo, per longitudinem ad fratres prædicatores, meridionali extremo rectà protenditur. Alter ab eo, media ferè sua parte propagatur, cis hospitale Lazarorum ad cœnobium canonicorum rectà tenditur. Primum, à ponte quem præterit, ponticum vicum, secundum

Duo hominum ordines in urbe.

(ovali?)

Vici urbis.

Vicus ponticus.

Vicus maior.

vicum maiorem nominant. Isti duo multos alios tanquam propagines quasdam producunt, quas dum explicauero, illud ignorare non oportet, me a Castro ad altera duo memorata extrema rectà progressurum. Incipiam a pontis vico, qui trans pontem ad montis radicem (in cuius summo castrum positum est) incipiens primum edit vicum ad ecclesiam S. Ægidij, qui ad leuam retrogradus, ad summum montem, olim Gattunrewe seu Gattonis vicus appellabatur. 2. ad dextram, ad Aulam Mertonensem tendens. 3. ad leuam inter collegium Magdalenæ, & domum alefecis. 4. ad leuam quoque, cis (119) pontem, Harlestonicum. 5. ad dextram apud templum rotundum omnium sanctorum. 6. Vicum maiorem, qui præteriens collegium S. Iohannis, Trinitatis, Caij, Regis, & S. Petri finit ad cœnobium Canonicorum ut dixi. 7. ad dextram per signum Delphini, versùs cæmiterium omnium sanctorum in Iudaismo. 8. ad leuam, Ihesuanum. 9. ad leuam similiter vocatum Walles lane. 10. ad dextram Cordinariorum vicum, quem vulgus Cordiner rewe, a sutoribus calciarijs inhabitantibus quos Cordinarios vocant, is ad occidentem finit in forum. 11. ad dextram quoque, quem peticuriam vocant, qui & ipse in forum terminat. 12. inter collegium Christi, & fossam regiam. 13. subtus murum collegij Christi ex parte australi. 14. ad leuam subtus domum fratrum prædicatorum ex parte boreali. 15. ad dextram a fratribus prædicatoribus, versùs aulam Penbrochiæ per viridarium appellatum S. Thomas Lees. Forum autem in urbis velut umbelico positum est. Atquè hi vici sunt, quos pontis vicus ædit.

Vicus autem maior suos etiam producit viculos, quorum primus est ad dextram inter hospitale S. Iohannis, & domum S. Bedæ. Secundus vicus S. Michaelis dicitur, is terminatur ad occidentem, in molendini vicum, qui a Collegio S. Michaelis, iam sanctæ Trinitatis incipiens & prætergrediens, Aulam S. Trinitatis, & Claræ ad Collegij Regalis templum finitur, olim ante templum conditum, si sine offensa, aulam quoque S. Katherinæ, & collegium reginæ prætergrediens, ad molendinum rectà permeat, unde vulgari nomine mylstreat appellatur, idem molendini vicus. 3. ad leuam vicus est, qui olim artificum nomen refert, qui vaginas conficiunt, vulgari

(120) lingua Sheders lane nuncupatus, positus ad septentrionalem partem ædis sacræ S. Mariæ Maioris. 4. ad dextram est, & vicus scholarum dicitur, quòd in eo scholæ publicæ positæ sunt, & ipse finiens in molendini vicum. Huic oppositus est. 5. qui in forum ducit, existens in parte meridionali diuæ Mariæ Maioris. Proximum huic ad leuam vicus est S. Benedicti, cui opponitur ad dextram, vicus qui dicitur Plotes lane, seu Carmelitarum. Octauus inter templum S. Botulphi & ædes propinquas meridionales, quæ ob paupertatem quæ in eis sunt, *peny farthing lane* appellatur. Illi proximus est Dowdiuers lane, ab Aula Penbrochiana versùs fratres prædicatores. Atque hæc de vicis.

Custodiæ verò, tantùm quatuor sunt. Pontis vici, prædicatorum fori, & maioris. Custodiæ.

Ecclesiæ parochiales 13. S. Ægidij, Petri, Clementis, S. Sepulchri, S. Trinitatis, Andreæ, S. Mariæ minoris, seu S. Petri, S. Botulphi, Benedicti, Edwardi, S. Mariæ maioris, Michaelis, & omnium sanctorum. Erant olim & aliæ, ut S. Iohan. Zachariæ, S. Nicholai, templum omnium sanctorum ad castrum, & quatuor ordinum fratrum. Quorum Augustinenses ad forum pisacium. Prædicatores quos nigros vulgari sermone nuncupamus, in vico prædicatorum. Fratres de Carmelo siue Carmelitani iuxta Collegium reginale, & Franciscani, siue minores, Anglicè *gray Friers*, in pontis vico. Hæc in prophanos usus iam conuersa sunt, & per urbis ambitum constituuntur. In media uniuersitatis regione ad occidentem solem spectante, scholæ publicæ sunt, quadrato coctoque lapide, in formam quadratam magnificè extructæ, & medio loco inter templum Collegij Regis, & collegium G. & C. constitutæ. In scholis præter loca, in quibus professio Ecclesiæ. Cœnobia. Scholæ publicæ.

(121) literarum est, bibliotheca, & sacellum est. De Bibliotheca, et in ea libris, primo lib. scripsimus. Sacellum autem locus est diuinarum rerum, & consiliorum, seu congregationum, concedente Bonefacio Pontifice, apud S. Petrum Romæ 15. calendas Nouembris, an. Pontificatus sui 10. & præterea locus senatorius est. Intercepto diuiditur in duas partes, summam Regentes occupant, imam non regentes. Hinc illa regentium domus, ista non regentium dicitur. In eo sacello electiones fiunt, Bibliotheca. Sacellum. Domus regentium & non regentium.

magistratuum approbationes, seu admissiones graduatorum, congregationes & consultationes, de rebus grauibus per senatum tantùm, idque non alia lingua quàm latina, ex statuto uniuersitatis. Senatum voco, consilium doctorum, et magistrorum regentium ac non regentium quorumcunque, etsi ut hodiè iuuenum tantùm, olim senatus non dicebatur, nisi conuentus senum, à Græcis γερουσία dicitur, & senaculum locus ubi hi conuenerant ab ætatis vocabulo. Ex doctoribus enim & artium magistris, quidam regentes sunt, quidam non regentes. Magistros artium vocamus quos in Italia, & alibi gentium, doctores artium nominant. Regentes dicuntur, quòd eorum nutu & suffragio omnia reguntur. His caputia sunt pelle armina, seu lituana candida, subducta, non regentibus serico. Ex regentibus quidam necessarij appellantur (credo quòd primo anno necessariò his disputandum bis sit, & alia uniuersitatis negotia obeundum & consilijs alijsque rebus intentos esse, & interesse) quidam non necessarij. Necessarijs ad annum integrum, a prima creatione sua, regentiæ suæ officium, atque habitum deponere, phas non est. Ultra annum non necessarij nominantur veteri instituto: sed nouo propter eorum paucitatem, ad duos vel tres annos, necessariam regentiam produci audio. Ex senatu definiuntur, qui in uniuersitate præsunt, & aliquo funguntur officio, ut procancellarius, procuratores, scientiarum publici professores, scrutatores, taxatores, oratores, sacellani, et bedelli seu præcones, quos omnes eo ordine prosequar, ut incipiam a procuratoribus, finiam à procancellario. Scholis ergo præficiuntur duo regentes, qui a procurandis Academiæ causis & negotijs, tum intra urbem, tum extra, nundinisque Sturbrigiensibus, procuratores, a regendis scholis, rectores nominantur. Etsi olim hoc nomen Cancellarij non procuratorum erat, ut primo libro diximus. Horum nutu post Cancellarium omnia fiunt, hi scholas regunt, disputandi dies dicunt, & modum præfiniunt, disputationibus præsunt, non solum quotidianis, sed etiam solemnibus illis comitijs hyemalibus, 1. die quadragesimæ, et æstiualibus circa festum diui Petri, illis in scholis publicis, his hodiè in ecclesia uniuersitatis, siue beatæ Mariæ maioris, olim in ecclesia Franciscanorum nostra memoria, ante 20. ab hinc (122)

Procuratores.

Comitia & earum solennitates.

annum quam demolita ea fuit, propter loci amplitudinem celebrari solitis. In hyemalibus artium bacchalaureorum tantùm, in æstiualibus, artium magistrorum, Theologiæ, medicinæ, iuris ciuilis, & canonici doctorum & bacchalaureorum gradus, magnis sumptibus, magna celebritate & festo, ut si uspiam gentium conferuntur. Erigitur ex ligno theatrum pactile, in quo varij gradus sunt, sic ut inde aduenæ seorsim spectent, doctores seorsim disputent, et cætera uniuersitas in medio solo tanquam arena atque valle consideat, et quiescat. In comitijs sertis triumphalibus ex lauro per hyemem, usi sunt bacchalaurij, in significationem se asperitates, & professionis suæ difficultates vicisse, atque superasse unde bacchalaurij dicebantur. Ex cæteris alij per æstatem resalia, alij coronas ex vario flore pactiles capiti imponebant. Is erat
(123) mos olim, nobis adhuc iuuenibus, nec erat tum phas (ut nec hodiè) per salutationes, & reuerentias vel honoratissimorum virorum, ante finita comitia, caput detegere, nec sertum, atque pileum exuere et deponere. Hodiè laurus, rosa, atque flores, contemptui sunt, nec nisi auro signato, cathenis aureis, aut id genus alijs ex auro factis, coronari volumus, magna luxus nostri ostentatione.

Doctores & magistri ad pileum vocantur. Erat enim pileus priscis insigne virtutis spectatæ. Unde natum videtur, ut qui magistri, doctorisque titulo decorantur, pileum accipiant.

Sumptus festorum.

Sumptus autem festorum, quia voluntarij erant, erantquè tam graues, & immodici, cautum est statuto uniuersitatis publico (admonente forsan Clemente 5. libro Clementinarum 5. cap. 2.) ut ne quis doctor, in quacunque facultate, aut M. Artium graduum suorum solemnitate, plus expendat tribus millibus Turonensium argenteorum, hoc est 41. libris nostræ monetæ 13. sol. 4. denarijs. Turonensis enim nummi 12. faciebant 3. sol. 4. denarios. Ergo 48. marcam argenti. 71. libram unam. 3000. 41. libras, 13. solidi & 4. denarios nostræ monetæ: denarium voco 12. sol. nostri partem: solidum libræ nostræ vicesimam, & coronati Gallici solaris, ubiquè gentium noti, sextam partem: marcam coronatos duos: unum sol. et 4. denarios: libram coronatos tres, &

solidos duos: seu tertiam partem coronati, ex æstimatione nostra Britannica.

Disputandi ratio.

Disputandi ratio, in his solemnitatibus, & alijs temporibus, ut ab initio sic quoque & nunc est. Disputationes oratione eloquentes & graues sunt, acres contentione, & eruditione plenissimæ: maximè cum gloria accedat, aliquando rursum, re ita postulante, quæ obijciuntur ita tractantur ut lepore magis eleuata, quàm contentione fracta, eloquentia elusa, (124) quàm viribus discussa videantur. Ita & arte, & neruis pugnant, quod est laudabile, cum in hoste virtutem ne an dolum quis magis requirat. In hisce doctores & magistri, in sua quisque facultate, bacchalaureis obijciunt, isti respondent. Etsi contra sub Edwardo 6. Angliæ rege, quo tempore omnia innouare cœptum est, institutum fuit, per mandatarios regios, ut in disputationibus doctoribus, & magistris, bacchalaurij obijcerent. Paulò ante istum principem, viuente adhuc Henr. patre, cœpit etiam noua quædam pronunciandi ratio, tum Græcarum, tum Latinarum literarum pullulare, longè declinans à consueta ratione, & nostra, & aliarum gentium omnium, adeò ut ne intelligeres quidem verba proferentes, nisi in eorum schola sis informatus & aliquantulum exercitatus. Hæc autem noua literarum pronunciandi ratio, etiam totius uniuersitatis decreto, confirmata fuit, 18. Calendas Iunij. An. Dom. 1542. De quo pronunciandi genere, exempla adducere non est cur velim, cum ea de re extat liber communi opera & Stephani Gardineri, et honorabilis atque doctissimi viri Thomæ Smithei Regineæ Maiestati a Secretis, & Iohan. Checi viri in omni genere literarum instructissimi scriptus, in quo suas producunt rationes, ille contra, isti in defensionem, & quid ipsi censuerimus, in libro de libellis nostris proprijs, paucis ex occasione aperuimus.

Noua pronunciandi ratio.

In conciliabulo etiam, suffragia regentium procuratores exigunt, & ea tacita ac numero accipiunt, ac voce reddunt aperta, legunt, & recensent, præterquam in electione sua, in qua M. Glomerie, ut vocant, ex omnibus regentibus senior M. suffragio exigit, & recenset. Breuiter, ut omnis generis literarum, & liberalium scientiarum professio, in scholis publicis, per ordinarios lectores, fœliciter, & diligenter fiat, (125)

M. Glomery.

isti prospiciunt, atque curant. Qui scientias liberales profitebantur ordinariè & olim, & nunc quoque regentes erant, & numero tres, qui per regentes tantùm annis singulis, in fine termini æstiualis eligebantur. Terminos vocant tempus publicæ professionis literarum, quos uno anno tres habent. Quorum singuli tres ferè menses complent, ut & intermissiones literarum vacationem, ferias, & ascholias nominant. Horum professorum unus literas humaniores, alius dialecticam, tertius philosophiam prælegebat, hora octaua ante meridiem, ad horam unam singulis diebus legibilibus (ita enim nominare solent dies, in quibus publica professio literarum in scholis est) recepturi singuli, in singulos terminos, seu trimestria spacia in mercedem, 26. sol. 4. denarios tantùm, hoc est coronatos gallicos quatuor, cum triente, et denarijs octo, constituta enim pecunia prælegebant. Ea enim olim erat nostræ Britanniæ temperantia, ea rerum copia, et abundantia ut exiguus census secundùm naturam viuentibus sufficeret, et gloriæ studium potiùs, quàm merces ad virtutem accenderet. Soluebatur autem id stipendium non ex ærario publico, sed ex collatione omnium et singulorum scholarium per Collegiorum præfectos, et hospitiorum principales colligendum et persoluendum. Quod si quando scholis, lectionibusque interesse pensumque soluere scholares recusassent, ad solutionem authoritate cogebantur. Etenim studiosi iuris ciuilis, et canonici, tempore Henr. 1. cum lectionibus interesse, & contribuere noluerunt, rex ipse, 14. Aprilis, anno regni sui 3. & an. Dom. 1102. præcepto suo, ad lectiones audiendas & pecunias ordinarijs lectoribus & bedellis persoluendas compulit. Nam ne bedellis quidem, publicis uniuersitatis ministris, ulla alia erat stipendij ratio illo tempore,
(126) quàm ex scholasticorum collatione, et tributo. Tum dein institutum est, ut sit qui scientias Mathematicas publicè profiteatur, per regentium maiorem partem ante magnam vacationem (quæ inter festum S. Iohan. & festum S. Michaelis fuit) ad triennium electus, homo doctus, & Artium magister eodem quidem stipendio, quo cæteri, & ad tres anni terminos persoluto, sed ex ære publico. Postea tamen ne his, & alijs rationibus euacuetur ærarium, constitutum fuit, ut certos gradus suscepturi id persoluant, non singuli, sed uniuersi.

Scientiarum publici professores. Termini.

Tempus prælegendi huic fuit hora prima a meridie, primoque anno prælegebat Arithmeticam atque Musicam, secundo Geometriam & perspectiuam, tertio Astronomiam. Sed hæc de singulis. Omnium autem lectiones incipiendi tempora erant, crastinus S. Dionisij, & crastinus S. Hillarij. Legebant autem omnibus diebus legibilibus, aut saltem ter in quauis septimana, si tot dies legibiles in ea fuerunt. Dies autem non legibiles (quos non le, breuitatis causa nominant) aut diuorum festa, aut officia diuina celebria, aut celebritates temporum, aut uniuersitatis grauia negotia, fecerunt. Hæc olim erant. Iam alia ratio est. Etenim hodie omnium liberalium scientiarum professio est, ut olim, sed liberaliori præmio quàm olim, à benefactoribus non Academicis collato, non a scholaribus contributo. Nam Rob. Rede ut ab eo incipiamus, præclarus vir, eques auratus, & fori iudicialis placitorum (ut vocant) primarius olim iudex, stipendia legentium literas humaniores Græca, et Latina lingua, dialecticam, & philosophiam utramque, moralem dico & naturalem, stipendium instituit singulis. Ac medicinæ stipendium magni illius viri, & literis clarissimi medici Thomæ Linacri Cantuariensis, & hic et Oxoniæ institutum fuit. Lectionis autem Theologicæ stipendium, prima testamento instituit, in utraque (127) Academia nobilissima fœmina Domina Margareta Richmondiæ et Darbiæ Comitissa, Henr. 7. illustrissimi Anglorum regis mater, 6. Iunij, anno Dom. 1508. et primum lectorem Iohannem Fisher, eximium Theologum, & episcopum postea Roffensem constituit, conferente quidem Domina Margareta suo lectori in annos singulos 20. marcas argenti. Thoma verò Linacro suo tantundem. Eius & medicinam profitentis præmium nobilissimus Princeps Henricus 8. auxit, an. Dom. 1541. & utrisque 40. libras contulit ut ius ciuile profitenti 40. libras, & literas Hæbraicas, 40. libras. Ac qui Mathematicas disciplinas profitetur, antiquum obtinet stipendium tantum, id quantum sit, iam ante diximus. In hisce lectionibus summi olim viri, & nostra memoria celeberrimi sese exercebant. Et paulò ante nostrum aduentum inter alios Erasmus Roterodamus vir notæ famæ, & doctrinæ, qui circa annum Dom. 1506. (quo tempore Henr. etiam 7. Angliæ rex

Benefactores lectoribus liberalium scientiarum.

Erasmus Roterodamus Cantebrigiæ studuit.

prudentissimus Cantebrigiam inuisit) Cantebrigiæ vixit, Græcas literas prælegit, opusculum de conscribendis epistolis scripsit, & per Sibertum Typographum Cantebrigiensem ibidem ædidit, utque Theologiæ bacchalaurius fiat, gratiam apud Academiam inuenit. Solebat is vehementer laudare vitam scholasticam Cantebrigiensium, ut magis ordinatam, & regularem quàm monasticorum vitam, valdè commendabat Academiæ Cantebrigiensis eruditionem, quam sic effloruisse scribit, ut cum primis huiusce sæculi scholis, certare posse dicat, et tales habet viros, ad quos veteres illi collati, umbræ hominum videri possunt. Huic in professione linguæ Græcæ successit Rich. Crocus, vir disertus atque eloquens, Collegij
(128) regalis alumnus Grocini, (doctissimi viri) discipulus, qui etiam in Lypsiensi Academia Græcas literas professus est, & circa annum dom. 1514 floruit, ut & Erasmus in epistola ad Linacrum scribit, & Ioachimus Camerarius in narratione de Eobano Hesso, testis est. Authores Græcæ & Latinæ linguæ legere studebam (inquit Camerarius) in qua parte quanquam admodum adolescens, tamen ferebar in omnium oculis quia audiueram Rich. Crocum Britannum, qui primus putabatur ita docuisse Græcam linguam in Germania ut planè perdisci eam posse, & quid momenti ad omnem doctrinæ eruditionem atque cultum huius cognitio allatura videretur, nostri homines sese intelligere arbitrarentur. Atque ita de rectoribus, et literarum professione et professoribus, diximus.

Post hos, scrutatores, taxatores, Orator, sacellanus, et bedelli, quos alij Accisos ab accersendo, alij viatores quòd in publicis vijs lustrandis ante Cancellarium progrediantur, alij præcones, a præcipiendo seu proclamando ad congregationes, et pedelli quòd pedes sint Cancellarij, ad publica munia eo imperante obeunda, aut sistendos coram eo in iudicio, huc illucque cursitantes.

Scrutatores duo sunt: ex non regentium ordine, in annum designati tantùm. Hi sententias, & suffragia, non regentium suo loco, in electionibus, & fauoribus (quas gratias) vocant, petunt, & accipiunt, accepta pronunciant. Hinc scrutatores, a scrutandis non regentium animis, & suffragijs principiò dicebantur. Scrutatores.

Taxatores. Taxatores ex regentium ordine sunt: in annum etiam creati, a taxandis æstimandisque urbanorum ædibus nomen sortiti, etsi eorum hodie officium, in cibariorum salubritate, æstimatione, atque cura solùm versatur, ut iam antè libro primo diximus. Nunc enim in collegijs habitatio est, non (129) oppidanorum ædibus ut olim, sed hi duo sunt.

Orator. Orator tantùm unus est, & unus Sacellanus, qui in M. Glomerie locum successit, ad terminum vitæ eorum constituti. Oratoris officium est, quod & antea fuit magistri Glomerie, principes aduentantes, proceres, summosque uniuersitatis amicos, orationibus excipere, & literas uniuersitatis nomine conscribere. Eius stipendium leue est, 40. sol. tantùm, sed honos, & priuilegium grande, quæ nunc referre longum esset. Locus ei in consessibus & publicis supplicationibus, seorsum post doctores medicos est, et habitus candidus. Primus, Richardus Crocus fuit, homo certè doctus,

Sacellanus. sed in gloriam suam officiosissimus. Sacellani munus est, in summa scholarum fræquentia, singulis terminis recitare, omnium benefactorum uniuersitatis nomina & cognomina (legentibus adhuc magistris) & honestam de eis mentionem facere, atque etiam pro eis orare, res sacras, et sacelli ornamenta curare. Hunc Nigellus Thorndon Cantebrigiensis medicus instituit, et datis aliquot Academiæ fundis, in Cantebrigia in vico calciolario, seu cordellario alit. Hoc officium hodie non confertur in subsidium egentibus, pro veteri instituto, sed quibus rerum suppetit usus, atque abundat etiam nouo commento.

Bedelli. Hos sequuntur Bedelli, seu caduceatores publici Academiæ ministri, in omnem vitam decreti, & constituta pecunia, ut lectores publicoque uniuersitatis stipendio viuentes. Hi quatuor sunt, omnes quidem graues viri, sed quorum tamen tres docti, & Artium magistri sunt, omnes procancellario, & uniuersitati, omni munere officioque inseruiunt, sed quartus ille, et nouissimus statoris, seu apparatoris præcipuè officio. Noti virgulis seu caduceis, quas hodie maiores baculorum nomine gestant, cum solemnitas sit, ex toto argentatis, cum (130) non sit, ex parte summa & ima tantùm, nam exemptilis argenti theca est, olim simplicibus, (cum vetustas virgulis

tantùm ligneis contenta, candidis exilibusque, in authoritatis signum) utebantur, quas luxus hodiè, atque vitæ fastus, argenteas, & maiores fecit. Indicio sunt, quòd a iudicum antecessoribus gestantur, qui soli antiquitatem in omnibus referunt. Horum inseruiendi rationes, certis anni temporibus ad calculos magistratus reuocat, ne officij perpetuitas negligentiam pariat, aut contemptum. Illi interim renunciantes officio & restitutis bacillis, sententiam expectant, aut condemnationis, aut increpationis, pro ratione offensæ, aut laudis & restitutionis pro re benè gesta. Sed hi noti satis, nec latius exequendi.

Istis omnibus totique uniuersitati præest Cancellarius, is omnibus moderatur, is ius cum maturitate dicit, is pœnam præmiumque constituit, idque de plano, ut statuti verbis utar, sine quæstorio scriba, sine expilatore causidico, qui ad lucrum inseruiunt in causis iudiciarijs, legibus tantùm uniuersitatis, & æquitate iudex. In huius arbitrio est, ut motus animorum litigantium perturbatos cohibeat, nouissimè ut cum quibus res est, utatur moderatè, & scienter, sine præmio, sine pollicitatione, sine dissimulatione, iniqua maturatione, mentione & cæteris in quæ doli mali consumuntur. Atque hoc quidem eius officium est. Electio autem, ex doctorum numero fuit, ut inter alios Thomas Foxton Cancellarius uniuersitatis, an. 4. Edw. 3. quod erat an. dom. 1330. Antonius de Grancestre qui præfuit an. dom. 1348. & Rich. de Ling. 1352. & postea suis singuli temporibus, Rich. le Scrope, Iohan. Dunwich, Guido le Zouche legum doctor, Iohan. Burgh, Guliel. Coluille, Ioan. Neketon, Rich. Derham, Steph. le Scrope Archidiaconus (131) Richmondiæ, Io. Rikinghale, Tho. de Cobham, Rob. Fizhugh, Guli. Rauson, Marmaducus Lumley, Iohan. Holbroke, Michael de Causton, qui ut cætera collegia, sic uniuersitatem, cui inter alia dedit thecam argenteam pedamento seu baculo crucis, atque omnia donis exornauit. Steph. de Haselingfeld, Andreas de Giselham, Gilbertus de Segraue, Iohan. de Bradenham, Oliuerius de Dencort, Tho. de Foxton, Steph. de Segraue, Iohan. Clarel, Simon de Walpole, Rich. de Goldington, Michael de Haynton, Iohan. Dunwich, Rob de

Cancellarius.

Wynwyke, Guliel. Wilflete, Tho. Rotheram, Iohan. Boyton, Tho. de Northwood, Rich. Badew, & Laurentius Bothe, inter quem & Rob. Woodlarke Cancellarium, an. Henr. 6. 37. & an. dom. 1458. Theologiæ doctorem præpositumque collegij regalis beatæ Mariæ, & S. Nicholai, compositæ lites sunt 14. Febr. an. Henr. 6. 35. & an. dom. 1456. de non exercenda potestate sua Cancellariatus intra limites collegij regalis, in causis criminalibus, & testamentarijs, & omnibus contractibus initis, intra fines eiusdem collegij, & infinitis alijs, de quorum pluribus suis locis dicemus. Iam verò ex doctorum ordine, Procancellarius. Cancellarij Vicarius est, qui procancellarius dicitur. Ex episcoporum, & procerum numero, Cancellarius sumitur, utriusque generis, procerum dico, & episcoporum, adducam exempla. Episcoporum quidem, Laurentium Dunelm. episcopum, Io. Sarisburyensem, Io. Langton episcopum Meneuensem, & nostra memoria Io. Fisher Roffensem Episc. Steph. Gardiner Winton. & Reginaldum Polum, ordinis S. Siciliæ Cardinalem, & Cantuariæ Archipræsulem. Procerum verò Tho. Crumwell Baronem, qui a morte Roffensis episcopi successit in officium an. Dom. 1535. Edw. Seymer Somersetensem Ducem, et Gul. Cecilium Baronem D. Thesaurium, virum prudentem, doctum, & literarum fauentissimum & multarum indulgentiarum parentem. (132)

Electio Cancellarij. Cancellarij olim electio (cum ex doctorum ordine esset) regentium tantùm erat, & in unum tantùm annum. Iam autem ut regentium tantùm, ita & in omnem vitam: procancellarij in annum tantùm. Cancellarij etiam electio, per episcopum Eliensem, iure diocesiano olim confirmata fuit, cum doctores cancellarij essent. Sed quia confirmatio ea annis singulis repetita, non solùm laboriosa, sed etiam sumptuosa uniuersitati fuit (ut omittam moras, & inquietudines quæ solent intercedere) Bonifacius 9. pontifex Romanus, sua quidem æquitate, nulla uniuersitatis rogatione secundo Idus Ianuarij, an. Pontificatus sui 12. & anno Dom. 1403 indulto suo, omnem authoritatem episcopo Eliensi, & eius successoribus confirmandi Cancellarium interdixit, statuitque in omne æuum, ut ipsa electio confirmatio sit. Cui rei facilè subscripsit bonus episcopus, & omnia uniuer-

sitatis priuilegia confirmauit, ut libro 1. diximus. Tamen ne sit quod ullo modo obesse possit, constitutum est, ne quis Acad. Cancellarius, sit etiam episcopi Eliensis Officialis. Hic procancellarij electionem non futuram ante exactas 24. horas, nec esse ultra triduum prorogandam, & eidem electo non esse fungendum officio ultra annum, nec esse licitum ultra dies 15. abesse, ut nec Cancellario olim ultra mensem, & interea temporis posse quem velit substituere, nec in officio permanere ultra biennium, aut summum triennium, non est cur multis explicem.

Prædicatores.

Transeo ad prædicatores, & communes uniuersitatis mœcenates, quorum illis studium est verbum dei, ad æternitatem vitæ populo prædicare, his scholasticorum egestatem accepto pignore nummo subleuare. Illi numero 13. sunt, (133) unus ex institutione dominæ Margaretæ Comitissæ Richmondiæ et Darbiæ (quam condidisse collegia Christi, et diui Iohannis antè diximus) salario 10. librarum. Duodecim ex institutione Alexandri 6. Pontificis Romani sexto nonas Maij, an. Pontificatus sui 12. & an. Dom. 1502. per Urbanum Ostiensem episcopum delegatum suum, ut per Angliam, Scotiam, (nam & Scotia olim Anglorum Regis erat) et Hiberniam, prædicent populo verbum Dei. Hi doctores, magistri, aut graduati sunt, ex prouectioris ætatis sacerdotum numero selecti. His mœcenates plures sunt. Ex quibus est Elienora Angliæ Regina, uxor quondam Regis Edw. 1. quæ ex testamento dedit 100. marcas argenti, anno dom. 1293. Sequuntur Gualterus Neele ciuis Londinensis, dominus de Eslyngham in Cantio, Iohan. Whitehorne de Douerton rector ecclesiæ de Halsted, & dominus de Benediche in Essexia, qui an. a Christo nato, 1344. dederunt libras 100. unà cum arca, quam communi omnium eorum appellatione nominandam decretum est, etsi hodie nomen tantum Neeli præualuit. Post hos Gul. Bateman episc. Noruicen. dono dedit libras centum, cum cista, quam S. Trinitatis appellauit, in cœnobio Carmelitarum custodiæ causa collocatam. Nam ante scholas conditas locus non erat proprius uniuersitatis rebus asseruandis. Ante hunc Iohan. de Ely, episcopus Noruicen. 100. marcas argenti contulit

Benefactores Acad.

in perpetuum usum & auxilium Aulæ uniuersitatis, quæ hodie Aula Claræ nominatur. Gulielmus item de Blida, 10. marcas cum cista dedit. Gilbertus Rondebery cistam, Guliel. de Gotham cistam, Rich. Lynge, olim Acad. Cancellarius cistam, sed quantam in eis pecuniam non constat. Erat etiam cista Thomæ de S. Botolpho, S. Iohannis, Io. de Blondell rectoris ecclesiæ de Clyfton, Darlington, Billingforth, Excester & Fenne, quam Iohan. Bewford dux Excestriæ instituit. Hic erat Norwicensis, doctor Theologiæ, & (134)
magister siue Custos Collegij corporis Christi, & beatæ Mariæ, dedit quo tempore præfuit, anno dom. 1400. et regni regis Henr. 4. primo, uniuersitati cistæ sui nominis 100. libras, erat quintus magister collegij corporis Christi.

Sed ex his, maiorum nostrorum incuria, custodum negligentia, librariorum fraude, & astutia, qui libros oppignoratos non redemerant, & perpetuis cum oppidanis contentionibus, magna ex parte exhaustis, octo restituit dono 200. marcarum, præclarissima vidua domina Elizabeth Clere, Rob. Clere Armigeri, ut alibi diximus & Norfolciensis olim coniunx 20. Iunij, anno verbi incarnati. 1489. Thoma Rotheram Cancellario, cistam Neele videlicet, S. Trinitatis, Darlington, Billingforth, Exceter, Lynge, S. Iohannis, et Fenne, præter alia pietatis opera, quæ tum explicuimus cum de Collegio Goneuilli & Caij proposuimus. Nec defuerunt alij communes Academiæ amici & benefactores, ut Rich. 3. Angliæ Rex, Henr. item 7. qui in Academiæ usus dedit annuatim libras decem, ex monasterio S. Petri Westmonasteriensi per Abbatem uniuersitati, apud sanctam Mariam maiorem uniuersitatis ecclesiam Cantebrigiæ persoluendas, Robertus Lufuham, Thomas More Decanus diui Pauli Londinensis, Iohannes Preston eiusdem ecclesiæ canonicus, Richardus Holme, & nobilis ille Gul. Wicham episcopus Wintoniensis, qui Collegium beatæ Mariæ celeberrimum, quod hodiè nouum collegium dicitur, Oxonij construxit.

Atque hæc quidem de Cantebrigiensi historia, ne temporis vetustate, hominumque socordia, eorum prorsus memoria periret, ad omnem posteritatem diuulganda esse censuimus. In quibus colligendis quantopere opera nostra, hijs quibus (135)

prodesse cupimus deinceps probabitur, incertum est, fides certè in nobis summa diligentiáque non defuit. Et si quæ hic prætermissa sunt, ea ex libris nostris de Antiquitate Cantebrigiensi petere licebit. Si qui verò hijs addere velint, eos non modò non deterrendos, sed ad id quod præstare possint excitandos esse censemus, ut refertam tandem, omnibusque rebus memoria dignis cumulatam Cantebrigiensem historiam producamus.

FINIS.

Index rerum & verborum quæ in duobus libris Historiæ Cantebrig. Academiæ continentur.

ARgumentum operis. 4
Acad. Cant. conditor. 4. Incrementum. 16
Antiq. Cant. 5. eius monumenta ab oppidanis combusta. 98
Ægidij templum, officina fuit. 10. translata ad Barnwel. 12
Anglorum schola Romæ. 17. immunis tributo. 17. nunc hospitale dicitur. 17
Antiq. literarum in Britannia. 18
Antiq. Christianæ religionis in Britannia. 23
Archiepiscopi succedunt flaminibus. 23
Acad. Cant. 1. euersio. 24. restitutio. 26. 2. euersio. 26. reparatio. 2. 27. euersio. 3. 27. restitutio. 3. 29. euersio. 4. 30. 4. restitutio. 33. euersio. 5. 39. restitutio. 5. 40. euersio. 6. 40. euersio. 7. & 8. 41. euersio. 9. 42
Albanus sanctus. 25
Arthurus Acad. reparator. 29. indulta eius. 30
Ambrones Acad. diripiunt. 30. qui sint. 30
Augustini in Angliam aduentus. 33
Almericus rector. Acad. 36
Alcuinus Academiæ præest. 37. epistola eius. 37
Angli Parisijs studij authores primi. 50
Afflictio Montigomeriana. 42
Augustini hospitium. 47
Aularum Cant. descriptio. 53. earum incrementum. 53
Aula Clare fundata. 57. Vniuersitatis aula appellata. 57. igne consumpta. 57. reparata. 57. multum aucta. 58. magistri. 58
Æmulatio inter studiosos laudabilis. 91
Antiquitati credendum. 113

B.

BArnewel pagus. 11. nundinæ ibi quando. 12
Britannia Græcis literis exculta quando. 19
Brutus Troianus author nostri generis. 19
Britanni Romanis tributarij. 19
Bangorense monasterium. 32
Beda Cant. 37. mors. 38. charus S. Edmundo. 39
Brixiæ pluit sanguinem. 40
Botulphi hospitium. 47
Bernardi hospitium. 47
Bordeni hospitium. 50
Bethleemitarum domus Cant. 51. eorum habitus. 52. magnæ turbæ horum causa excitatæ. 52
Benedicti collegium fundatum. 60. eiusdem incrementum. 61. eius magistri. 62. ab oppidanis spoliatum. 97. restitutio ab illis facta. 101
Bibliotheca Acad. 81. 89
Barnwellini monasterij damna. 99
Breue regium de supersedendo. 108
Bedelli Acad. 129. caducei eorum. 129

Bonifacij. 9. indultum Acad. 132
Benefactores Acad. 133

C.

CAntebrig. differt ab olim. 4
Cantaber condidit Academiam Cant. 4. & 14. Gurguntij regis filiam duxit. 5
Cantebr. antiq. 5. nomina. 5. error de nomine. 6. ab initio gymnasium. 14. scholasticorum ciuitas dicta. 14. ob Christum perpessa. 21. nunquam desciuit a fide. 21
Cantebr. Guthelini regia. 6. urbis situs. 7. quis mœnia condidit. 22. fossa regia munita. 43. 115. duo hominum ordines in ea degunt. 117
Castrum Cantebr. 9. 116. quis eius usus. 117
Crux forensis. 9
Cantæ fluuius. 9
Cattoni vicus. 9
Cantebr. incendium. 10
Campanilia lapidea quando. 10
Cholleslane. 13
Crepers lane. 13
Cancellarius acad. quis. 15. prætor oppidi factus. 100. potestas ei concessa. 103
Cassiuellauni indultum Acad. 17
Cæsar doctos ex Acad. Romam conducit. 17
Christi forma. 20. quo regnante natus. 20
Cambria. 23
Cornubia. 23
Cantebr. persecutio. 25
Cædwalli subsidium in Acad. 34
Cricladense studium. 35
Cadwalladri priuilegia Acad. data. 36
Carolus gymnasia collocat. 38
Clementis hospitium. 50
Collegia descripta. 53
Collegij Christi fundatio. 73. Patroni. 74. magistri. 74
Cuthberti Tunstalli munificentia. 82
Collegiorum situs. 118
Cœnobia Canteb. 120
Comitiorum solemnitates. 122

D.

DAci hyemarunt Cantebr. 9
Doudeuere lane. 12
Dame Nychols hythe. 13
Druidum immunitas. 18. cur disciplinam memoriæ non literis mandant. 19. eorum opiniones. 19. quando abolitæ. 20
Deira. 23
Dioclesiani persecutio. 24. per orientem. 26
Doctores Cant. Cædwalli tempore. 35
Dissentio inter Ioh. regem & Barones. 43
Dimicatio inter scholasticos. 44. incommoda subsequuta. 44. reparata. 44
Domus S. Petri fundata. 54. aucta. 55. Primum erat collegium. 56. eius magistri. 56
Defensio priuilegiorum Acad. 111
Domus regentium & non. 121
Disputandi ratio. 123

E.

ELuanus & Meduuinus. 22. 3000. homines Cant. baptizant. 23
Edw. senior Acad. reparat. 27
Ethelbertus Canteb. refecit. 33
Egbertus Acad. rector. 35
Exercitamenta militaria Cant. prohibita. 45
Expulsionis usus olim rarus. 95
Edw. 3. literatorum patronus. 96
Elizabethæ reginæ indulta. 110
Episcopi Elien. priuilegia Acad. confirmant. 112
Edw. 2. priuilegiorum defensor. 113
Ecclesiæ parochiales. 120
Erasmus Rot. Cant. studuit. 127

F.

FVtura prospicere utile. 3
Fratrum piorum cœnobium. 10
Flaxhithe. 14
Flamines quando. 23
Frea venus dicitur. 24

G.

GVrguntius Daciam subiugauit. 5
Grantecestria & Cant. idem
Granta fluuius. 6
Gul. Neustriæ Dux. 9
Godesonus sanctus vir. 12
Glomer lane. 13.
Grantinus auxit Acad. 16. muro cinxit urbem. 16
Gutelinus. 16
Galli literas hauserunt è Britannia. 18
Glamorgantia refugium Cant. 20. gymnasium philosophorum. 28. descriptio eius. 28
Germanus & Lupus. 28. Carleoni resident. 29
Gildas Bangorensis monachus. 32
Gererdi hospitium. 47
Gregorij hospitium. 48
Goneuilli aulæ fundatio. 64. eius patroni. 65. G. & Caij collegium unde dicta. 65. eius magistri. 66
Guliel. Norman. Eliensem insulam obsidet. 117

H.

HIstoria quid. 3
Howys olim villa. 7
Hugolina cœnobij conditor. 10
Honorij papæ indultum Acad. 34
Hinguar & Hulba. 39
Hospitia Cant. 46. ordine descripta. 47. 48. 49. in possessionem oppidanorum partim reuocata. 52
Harlestoni hospitium. 50
Habitatio scholarium quadruplex. 53
Henr. Spenser seditionum domitor. 99
Henr. 7. indulta. 105
Henr. 4. priuilegia. 110

I.

IVonis ecclesia. 10
Iosephus ab Arimathia. 23. ubi sepultus. 31. Collegij Iesu fundatio. 72. Patroni. 72. magistri. 73.
Iohan. Maior Scotus, Collegij Christi alumnus. 74. collegium S. Iohan. unde. 74. Patroni. 76. Magistri. 77
Insolentia grauiter castigata. 93
Ioachimus Camerarius. 128

K.

KYnotus Acad. præses. 29
Katherinæ hospitium. 49
Katherinæ aula fundata. 72. Patroni. 72. magistri. 72

L.

LVthburne lane. 13
Lucius Cant. venit. 22. quando ad fidem conuersus. 22
Loegria. 23
Literarum laus. 92. 113. quos producunt mores. 94

M.

MArtianæ leges. 6. & 16
Martia auxit Acad. 16. regiam ibi habuit. 16
Marij beneficia in Acad. 22
Mœniorum Cant. authores. 22
Maximiani crudelitas. 25. Dioclesiani in regno consors. 26
Mauritius Acad. præfuit. 26
Mariæ hospitium. 47
Margaretæ hospitium. 49
Michaelis collegium extructum. 56
Magdalenæ collegij fundatio. 77. incrementum. 78. magistri. 78
Matth. Cant. dona Acad. 82. 89
Mores in Acad. studentum. 91
Mollities muliebris detestanda. 95
Mœcenatis munificentia quomodo ambienda. 96

N.

NObicianus astronomus. 6
Newlane. 13
Necessitas Acad. 45
Nicholai hospitium. 50
Nichol. Medcalf studiosorum mecænas. 76

O.

OPeris suscepti ratio. 3
Operis argumentum. 4
Octauius Acad. restituit. 26
Ouingi hospitium. 47
Oppidani scholasticis iniuriosi. 96. 97. eorum crudelis factio. 98. eorum condigna supplicia. 100. restitutio per eos facta. 101. iuramento cancellario astricti. 106. nigra eorum congregatio. 106. contumacia. 106. pœnitentia. 107
Oxoniensis ab oppidanis suis interfecti. 99. eorum scelus æterno dedecore pensatum. 99
Officialis Cant. curiæ audacia. 112. per regem repressa. 112
Orator Acad. 129

P.

PArtholomus inhabitat Hiberniam. 5
Picoti liberalitas. 11
Paganus Peuerel. 11
Piron lane. 13
Philippi Hisp. regis epistola ad Acad. 15
Præsidum Cant. nomina. 15
Pelagij furor. 27. opiniones. 27. crudelitas. 28
Picti qui. 31
Pœna interdictionis. 34
Principes literarum fautores. 40. 41
Potestas vicecomitis ad oppidanos translata. 42
Phiswici hospitium. 48
Pauli hospitium. 50
Penbrochianæ aulæ fundatio. 58. multum aucta. 59. eius magistri. 59
Platea uniuersitatis. 89
Parliamentum Cant. celebratum. 102
Pestis ingens Cant. 102
Pontificum priuilegia ab oppidanis deleta. 104
Portæ urbis. 116
Pontes urbis. 116
Procuratores Acad. 122
Pilei usus in comitijs. 123
Pronunciationis noua ratio. 124
Prædicatores Acad. 132

R.

REges in Britannia plures. 8
Romani quamdiu Britannis imperarunt. 19
Ruddi hospitium. 50
Regia aula Cant. fundata. 66. pars hodie est collegij Trinitatis. 67
Regalis collegij fundatio. 67. eius prima appellatio. 67. magistri. 68
Reginalis collegij fundatio. 70. troni. 71. magistri. 71
Rich. 3. munificentia. 90
Rich. 2. indulta. 101. 102. 105. 112
Rheius fluuius. 115
Rich. Croci laus. 128

S.

STrawlane. 13
Salthithe. 13
Siluer lane. 13
Sacellanus Acad. 129
Smeremonger lane. 12
Sicilius Martiæ filius. 16
Scribonius Largus. 20
Saxones Acad. deprædantur. 27
Sigebertus Acad. reparat. 33. non iecit fundamenta. 34
Sergij papæ indultum Acad. 34
Scotus Io. 38
Suaynus in Anglos sæuit. 41
Simon Sudbury Cant. Arch. ab ingratis Cantianis trucidatus. 57
Scholæ quales olim. 79. ædificatores earundem. 81. earum situs. 120
Studiosorum in vestibus ordo de cens. 92. eorum humilitas. 92. diligentia in literis. 93. victus moderatus. 94
Studiosi ab oppidanorum iurisdictione exempti. 102
Sacietas literis inimica. 94. 95
Stapula Middleburgo Caletum reducta. 102
Sturbrigiense emporium. 105
Suburbia Cant. 116
Sacellum Acad. 121. eius usus. 121

Sumptus festorum. 123
Scientiarum publici professores. 125. eorum merces. 125
Scrutatores. 128

T.

TEmplum omnium sanctorum. 10
Templa diuorum dedic. deo. 24
Theonoti episc. London. cura pro Acad. 31
Traiectus Chestertoniensis. 42
Taxatorum Cant. 1. constitutio. 46. translatio eorum officij. 128
Trinitatis hospitium. 50
Thomæ hospitium. 47
Tegulatum hospitium. 49
Trinitatis aula unde. 62. eius patroni. 62. 63. eius magistri. 64
Trinitatis collegium unde. 78. magistri. 79
Templi beatæ Mariæ ædificatores. 89. impensus Acad. in eo ædificando. 90
Telonianum castrum. 110
Termini. 125

V.

VEtustatis indicia Cant. 8
Vicus scholarum. 13
Vetustas edax est. 14
Vectis Insula. 14
Vicecancellarius quando. 15
Vrbs legionum. 23. 29
Weden Mercurius dicitur. 24
Verulamium. 25
Legiocestria. 29
Vrbs Cant. in 2. partes diuisa. 54. 115
Vici Cant. 118. eorum propagines. 119

INDICIS FINIS.

Note on pp. 68—71 by Dr M. R. James, Provost of King's College.

Dr Caius's list of the books which in his time were in the University Library is a document of considerable interest. It gives us a view of the state of the Library after a period of neglect and spoliation, and it was made on the eve of a period of revival which is connected with the names of Parker and of Perne. It was in fact in 1574, the very year which figures on the title-page of the *Historia Academiae*, that Perne wrote to Parker to engage his interest for the Library; an application to which a generous response was made by the Archbishop.

Dr Caius enumerates 179 volumes, both printed and manuscript. The catalogue of 1473 (Bradshaw, *Collected Papers*, p. 35) gives 330 items—all manuscripts. Between 1473 and 1574 the Library had suffered both from wholesale destruction (the old "common library" was swept clean of its contents in 1547) and from pilfering. On the other hand, it had received important gifts, such as those of Archbishop Rotheram and Bishop Tunstall. These consisted both of printed books and manuscripts.

Caius distinguishes manuscripts from printed books in his classification (though he is not quite consistent in this respect), and it is on this former class that I venture to offer a few notes. Our best means of identifying those manuscripts which still remain in the Library is afforded by Thomas James's catalogue, printed in 1600 in his *Ecloga Oxonio-Cantabrigiensis*. A synopsis of this list, giving the present shelf-marks, will be found at the end of the Index-volume of the *Catalogue of the Manuscripts in the University Library* (1867, p. 161). The numbers in James's catalogue will be given here.

Caius (p. 85). § 1. Grammatica: *Poetica*.

(No. 10). Tabula diuersorum authorum, may probably be Ff. 4. 38, given by Rotheram. James 34.

2. *Haec in pergam. script.*

(1) Valerius Maximus. ?Kk. 3. 29. James 189.
(4) Priscianus magnus. ?Ii. 2. 1. James 103.
(9) Thucidides. Kk. 4. 2. James 105 (in Latin, dated 1452).
(11) Lucanus. Gg. 4. 5. James 72, given by Rotheram.
(12) Statius in Thebaid. Ii. 3. 13. James 74.

§ 3. Dialectica: *Philosophica*.

(3) Zottus graece scriptus. Ee. 6. 35. (Tzetzes, given by Tunstall.) James 6 (he calls it 'Liber Graecus Zetto auctore nisi fallor').

Some others in this section may be manuscripts, viz.:

(6) Bartholomeus de proprietatibus rerum. ?Ii. 2. 21. James 107.
(9) Epist. Senecae. ?Ii. 3. 4. James 75.

§ 4. *Haec, in pergam. script.*

(1) Summa philosophiae per mag. Grosetest. Ii. 3. 19. James 92.
(2) Burleus super politica Aristotelis. Ii. 2. 8. James 90.
(4) Textus Aristotelis. ?Ii. 2. 10. James 106.
(5, 6) Boetius de Consolatione bis. Ii. 3. 21. James 76, and perhaps Kk. 3. 21. James 101.

§ 5. Rhetorica, Historica.

Cicero de oratore in pergam. script. James 67 (lost).

§ 6. None identified.

§ 7. Cosmographia, Musica.

(1) Dionisius de situ orbis graece. Kk. 6. 29. James 7.
(2) Quadripartitum Tholomei. Kk. 4. 7. James 102.

§ 8. Biblica, Doctores.

In pergameno script.

(1) Biblia tota. ?Dd. 13. 6. James 22.
(3) De concordia Euangelica. ?Kk. 2. 2. James 19.
(6) Tabulae authoritatum et sententiarum Bibliae. ?Ii. 4. 25. James 53.

In pergameno script.

(1) Aug. in Romanos. ?Dd. 7. 16. James 24.
(6) Aug. retractiones. Ff. 4. 8 or Ff. 4. 37. James 11, 12.
(7) Aug. contra perfidiam Arrianorum. Ii. 3. 2. James 16.
(8) Aug. de quaestionibus. Kk. 2. 14. James 14.
(10) Aug. Epistolae. Kk. 2. 3. James 20.
(11) Aug. Confessiones. Kk. 2. 5. James 13.
(12) Origenes super Ep. ad Rom. Ff. 3. 13. James 43.
(13) Orig. in Numerum(-os). Kk. 1. 14. James 41.
(14) Hieron. de quaest. Hebr. Kk. 4. 6. James 28.
(16) Hieron. Epist. Kk. 4. 16. James 27.
(19) Gregorii Miracula. (? Moralia Dd. 1. 32. James 54.)
(20, 21) Greg. in Ezech. bis. ?Kk. 2. 10. James 35.
(22) Lactantius. Gg. 4. 24. James 65.
(23) Beda in Lucam. Dd. 1. 25. James 25.
(24) Beda in Epp. canon. Gg. 4. 15. James 44.
(26) Lataber super Threni is Lathebury super Threnos.

§ 9. Theologica. *In perg. script.*

(1) Rabbanus super libros regum. Ff. 4. 1. James 42.
(2) Rabbani 1 et 2 pars. Dd. 13. 4. James 73.
(3) Rabbanus super Euangelia. Dd. 8. 8. James 38.
(4) Odo super 5 lib. Moysis. Dd. 7. 15. James 23.
(6) Radulphus super Levit. Kk. 2. 1. James 26.
(8) Communes loci super Epp. Pauli. ?Kk. 2. 18. James 58.
(9) Steph. Cantuar. super Ecclesiastes. Ff. 4. 11. James 60.
(10) Postilla fratris Philippi. Ii. 4. 24. James 48.
(11) Jo. de Abbat. super Euang. Kk. 4. 14. James 40.
(13) Hugo in Apocalypsim. Kk. 1. 29. James 8.
(16—19) Scoti 4 volumina. Ff. 3. 26, 27. James 61, 62.
Ff. 3. 14, 2. 41. James 63, 64.
(20) Thomae Summa. Ff. 3. 18, 25. James 56, 59.
(21, 22) Thomas bis. ?Ii. 3. 15. James 77.
Kk. 2. 11. James 33.
(24) Franciscus super 4. Ff. 3. 21. James 45.
(27) Lincoln. de iustitia. Ff. 3. 24. James 57.
(28) Lincoln. de cessatione legalium. Kk. 4. 4. James 36.
(30) De diuinis institutionibus (Lactantius). ?Kk. 4. 17. James 37.
(32) Isidorus de summo bono. Kk. 1. 13. James 29.
(33) Kilwardeby liber. Kk. 3. 20. James 100.
(36) Tharentagius (Tarentasius) super Epist. Ii. 4. 21. James 49.

§ 10. Legalia.

(9) Hostiensis super 4 decret. Ii. 2. 30. James 78.
(10) Justiniani Codex. ?Dd. 7. 17. James 82.
(14) Pars ff. in perga. Dd. 8. 10. James 80.

§ 11. *Haec in pergam. script.*

(1—3) Decretales, 3 vol. Dd. 7. 12, 18, 20. James 83, 85, 89.
(4) Iuonis Carnot. quaest. Ii. 4. 28. James 50.
(5) Cynnus super Codicem. Dd. 7. 19. James 88.
(7—11) Pars iuris ciuilis in 5 vol. Dd. 7. 13, 17, 21. James 80—82, 86.
(13) Lincolii (!) dicta. Ff. 3. 15. James 52 (given by Rotheram).

It should be possible in the future to identify a few more of the manuscripts in this list, and also a fair proportion of the printed books. This last I have made no attempt to do.

M. R. J.

IOANNIS CAII BRITANNI

DE CANIBVS BRITANNICIS, LIBER VNVS.
DE RARIORVM ANIMALIVM ET STIRPIVM HISTORIA, LIBER VNVS.
DE LIBRIS PROPRIIS, LIBER VNVS.

Iam primum excusi,

Londini per Gulielmum Seresium typographum.

Anno. 1570.

IOANNIS CAII
BRITANNI
DE
Canibus Britannicis libellus.

Ad Gesnerum.

Scripsimus ad te (charissime Gesnere) superioribus annis variam historiam de variis quadrupedum, avium, atque piscium formis, variis herbarum atque fruticum speciebus & figuris. Scripsimus & de canibus quædam ad te seorsum, quæ in libro tuo de iconibus animalium ordine secundo mansuetorum quadrupedum, ubi de Canibus Scoticis scribis, & in fine epistolæ tuæ ad Gulielmum Turnerum de libris a te editis, inter libros nondum excusos, te editurum polliceris. Sed quia de Canibus nostris quædam in eo libello mihi videbantur desiderari, editionem prohibui, & alium promisi. Quamobrem, ut promissis meis starem, & expectationi tuæ satisfacerem, homini omnis cognitionis cupido, universitatem generis, differentiam atque usum, mores & ingenium, veluti
(1*b*) methodo quadam conabor explicare. Dispertiar in tres species, Generosam, Rusticam, & Degenerem; sic ut de illa primò, de hac postremò, de rustica, medio loco tibi dicam. Omnes Britannicos vocabo; tum quòd una Insula Britannia,

ut Anglicos omnes, sic quoque Scoticos omnes complectatur: tum quòd venatibus magis indulgemus, quia voluptati ex feris & venatione, propter animalium copiam, atque hominum otium, magis Britanni sumus dediti, quàm eorum animalium indigi & negotiosi Scoti. Ergo cum omnis ratio generosæ venationis, vel in persequendis feris, vel in capiendis avibus finiatur, canum, quibus hæc aguntur, duo genera sunt: alterum quod feras investiget, alterum quod aves persequatur. Utraque Latinis uno & communi nomine dici possunt venatica. Sed Anglis cum aliud esse videatur feras sectari, aliud aves capere, ut primum venationem, secundum aucupium nominant, ita canum nomina volunt esse diversa: ut qui feras lacessunt, venatici; qui aves, aucupatorii dicerentur. Venaticos rursum divido in quinque genera. Aut enim odoratu, aut visu fatigant feras, aut pernicitate vincunt, aut odoratu & pernicitate superant, aut dolo capiunt.

Ex generosis venaticis.

Sagax.

Qui odoratu fatigat, & prompta alacritate in venando utitur, & incredibili ad investigandum sagacitate narium valet: a qua re nos sagacem hunc appellamus, quem Græci ab investigando ἰχνευτὴν, à nare ῥινηλάτην dicunt. Huic labra propensa sunt, & aures ad os usque pendulæ, corporisque media magnitudo. Hunc Leverarium vocitabimus, ut universum genus in certas species atque nomina reducamus: cum alioqui usus aut officii nomine, in unitatem speciei adigi nullo modo queant. Nam alius leporis, alius vulpis, alius cervi, alius platycerotis, alius taxi, alius lutræ, alius mustelæ, alius cuniculi (quem tamen non venamur nisi casse & viverra) tantum odore gaudet: & in suo quisque genere & desiderio egregius est. Sunt ex his qui duos, ut vulpem atque leporem, variatis vicibus sequi student, sed non ea felicitate, qua id quod natura sequi docuit: errant enim sæpius. Sunt qui vulpem atque taxum solum, quos Terrarios vocamus; quod subeant terræ cuniculos, more viverrarum in venatu cuniculorum, & ita terrent mordentque vulpem atque taxum, ut vel in terra morsu lacerent, vel è specu in fugam aut casses cuniculorum ostiis inductas compellant. Sed hi in sagacium genere minimi sunt. Qui insequuntur, majores: propenso & hi labro atque aure, nec vivas tantum uti memorati omnes, sed &

(2)

Leverarius.

Terrarius.

Sanguinarius.

mortuas quoque conspersi sanguinis odore persequuntur. Sive enim vivæ sauciantur feræ, atque è manibus venatorum elabuntur, sive mortuæ ex vivario sublatæ sunt (sed profusione sanguinis utræque) isti canes odore facilè persentiscunt, & subsequuntur. Eam ob causam ex argumento sanguinarii appellantur. Cum tamen fieri solet ut furum astutia nullo consperso sanguine abripiatur fera, etiam sicca hominis vestigia
(2b) per extentissima spatia nullo errore sequi nôrunt, in quantalibet multitudine secernere, per abditissima & densissima loca appetere, & si flumina tranent etiam persequi, cumque ad ulteriorem ripam perventum est, circuitu quodam qua fugitum est investigare, si primo statim odore in vestigium furis non inciderint. Sic enim arte inveniunt, quod fortuna nequeunt, ut rectè videatur ab Æliano scriptum lib. 6. cap. 59. de animalibus, *τὸ ἐνθυμητικὸν καὶ διαλεκτικὸν, καὶ μέντοι καὶ τὸ αἱρετὸν*, hoc est, considerationem, ratiocinationem, atque etiam participationem seu arbitrium canibus hisce venaticis inesse; nec ante cessant persequi, quàm sunt fures comprehensi. Eos luce in tenebris habent heri, nocte producunt, quo alacriores in persequendo sint assueti tenebris, quibus prædones delectantur maximè. Iidem, cum fures insequuntur, non ea donantur libertate qua cum feras, nisi in magna celeritate fugientium furum, sed loro retenti herum ducunt qua velit ille celeritate, sive pedes sit, sive eques. In confiniis Angliæ atque Scotiæ propter frequentia pecorum & jumentorum spolia, multus usus hujus generis canum est, & principio discit pecudem & armentum persequi, postea furem relicto armento. In hoc genere nullus est aquaticus naturaliter, nisi eos ita nominare placeat, qui Lutram insequuntur, qui subinde ripas, subinde aquas frequentant. Non recusant tamen omnes, aviditate prædæ tranantis flumina, etiam aquis se committere. Sed hoc desiderii potius est, quàm naturæ. Quod autem ex
(3) his aliquas Brachas nostri, Rachas Scoti sua lingua nominant, in causa sexus est, non genus. Sic enim canes fœminas in venatico genere vocare solent nostri. Ad postremum, in natura sagacium est, ut alii pervestigando taceant ante excitatam feram, alii statim ad primum odorem voce prodant animal, etsi remotum adhuc, & in cubili; & quo juniores, eo

petulantioris oris & mendacioris sunt. Ætas enim & venandi assiduitas experientiam in his facit & certitudinem, ut in aliis omnibus, maximè, cum norint obtemperare domino vel inhi-

Agasæus. benti vel animanti. Quod visu lacessit, nare nihil agit, sed oculo; oculo vulpem leporemque persequitur, oculo seligit medio de grege feram, & eam non nisi bene saginatam & opimam oculo insequitur, oculo perditam requirit, oculo, si quando in gregem redeat, secernit, cæteris relictis omnibus, secretamque cursu denuo fatigat ad mortem. Agasæum nostri abs re, quòd intento sit in feram oculo, vocant. Usus ejus est, in septentrionalibus Angliæ partibus magis quam meridionalibus; locis planis & campestribus, quàm dumosis & sylvestribus; equitibus magis quàm peditibus, quo ad cursum equos incitent (quibus delectantur magis quàm ipsa præda) assuescantque sepes fossasque inoffensè & intrepidè transilire & aufugere, quò insessores per necessitates & pericula salutem fuga sibi quærant, aut hostem insequendo cum velint cædant. At si quando canis aberraverit, dato signo quàm mox accurrit, & feram de integro subsequens, clara voce,

Leporarius. cursuque celeri ut ante lacessit. Quod pernicitate vincit, (3^b) leporarius dicitur, quòd præcipua ejus cura, præcipuusque usus est in persequendo lepore. Quanquam & in capiendo platycerote, cervo, dorcade, vulpe, & hoc genus aliis feris, & viribus & memorata velocitate valent: sed plus minus pro suo quisque desiderio, & corporis firmitudine aut exilitate. Est enim strigosum genus: in quo alii majores sunt, alii minores: alii pilo sessili, alii hirto. Majores majoribus, minores minoribus feris destinamus. Cujus naturam in venatione, magnam; in hoc, miram deprehendi: quòd (referente Joanne Froisarto historico lib. hist. suæ 4.) leporarius Richardi secundi Anglorum regis, qui ante neminem præter regem agnoverat, venientem Henricum Lancastriæ ducem ad castellum Flinti ut Richardum comprehenderet, relicto Richardo, Henricum solitis in Richardum favoribus exceperit; quasi adversitates Richardi futuras intellexerat & præsentiscerat. Id quod Richardus probe animadvertit, atque ut præsagium futuri

Levinarius seu lorarius. interitus verbis non dissimulavit. Quod sagacitate simul & pernicitate potest, & genere, & compositione corporis medium

est inter sagacem illum & leporarium, & à levitate appellatur levinarius, à loro (quo ducitur) lorarius. Hic propter velocitatem & gravius feram urget, & citius capit. Quod dolo agit, vertagum nostri dicunt, quòd se, dum prædatur, vertat, & (4) circumacto corpore, impetu quodam in ipso specus ostio feram opprimit & intercipit. Is hoc utitur astu. Cum in vivarium cuniculorum venit, eos non lacessit cursu, non latratu terret, nec ullas inimicitias ostentat, sed velut amicus aliud agens, taciturna solertia prætergreditur, observatis diligenter eorum cuniculis. Eò cum pervenerit, ita se humi componit, ut & adversum ventum semper habeat, & cuniculum lateat. Sic enim ille revertentis aut exeuntis cuniculi odorem facilè sentit, & suus cuniculo omnino tollitur, & prospectu fera fallitur. Ad hunc modum compositus canis, & prostratus, aut exeuntem cuniculum & imprudentem in ipso specus ingressu versutè opprimit, aut revertentem excipit, atque ad latentem herum ore perducit. Minor hic est sagaci illo, strigosior, & erectiore aure. Corporis figura leporarium spurium diceres, si major esset. Et quamvis eo minor multò sit, uno tamen die tot potest capere, quot justum equi onus esse possunt. Dolus enim illi pro virtute est, & corporis agilitas. Huic similis canis furax est, qui jubente hero noctu progreditur, & sine latratu odore adverso persequens cuniculos, cursu prehendit quot herus permiserit, & ad heri stationem reportat. Vocant incolæ canem nocturnum, quòd venetur noctu. Sed hæc de iis qui feras insequuntur.

Vertagus.

Canis furax.

Qui aves, proximum locum habent. Eos Aucupatorios dici ante proposuimus. Hi ex generosorum numero etiam sunt, & duûm generum. Alii enim per sicca tantum venantur: (4*b*) Alii per aquas tantum aves persequuntur. Qui per sicca tantum, aut libero vestigio & latratu avem investigant & excitant, aut tacito indicio eandem commonstrant. Primum genus Accipitri servit; secundum reti. Peculiaria nomina primum genus non habet, nisi ab ave ad quam venandam natura est propensius. Qua de causa falconarii hos phasianarios, hos perdiciarios, vocare solent. Vulgus tamen nostrum communi nomine Hispaniolos nominat, quasi ex Hispania productum istud genus primo esset. Omnes maxima ex parte

Ex generosis aucupatoriis.

Hispaniolus.

candidi sunt: & si quas maculas habeant, rubræ sunt, raræ, & majores. Sunt & ruffi atque nigri, sed perpauci. Est & hodie novum genus ex Gallia advectum (ut novitatis omnes sumus studiosi) sed ex toto in albo obfuscatum maculosè,

Index. quem Gallicanum vocitamus. Secundum genus est, quod tacito pede atque ore avem quærit, & nutum juvantis heri sequitur, vel promovendo se, vel reducendo, vel in alterutram partem dextram aut sinistram declinando. Cum avem dico, Perdicem & Coturnicem intelligo. Cum invenerit, cauto silentio, suspenso vestigio, & occulto speculatu, humiliando se prorepit, & cum propè est, procumbit, & pedis indicio locum stationis avium prodit: unde canem indicem vocare placuit. Loco commonstrato, auceps exporrectum rete avi inducit. Quo facto, canis ad consuetum heri indicium seu vocabulum quam mox assurgit, & propinquiori præsentia aves perturbat,

Lepus tympanum pulsat. atque ut inexplicabilius irretiantur, facit. Quod artificium in (5) cane, animali domestico, mirum videri non debet, cum & lepus agreste animal, & saltare, & tympanum anterioribus pedibus numero pulsare tympanistarum more, & canem dente atque ungue petere, pedibusque crudeliter cædere, in Anglia visus est omnium admiratione, anno salutis nostræ 1564. Nec est vanum istud, eoque relatum lubentius, quòd operæ pretium putarem, nihil prætereundum esse, in quo naturæ spectanda

Aquaticus seu inquisitor. sit providentia. Qui per aquas aucupatur propensione naturali accedente mediocri documento, major his est, & promisso naturaliter hirtus pilo. Ego tamen ab armis ad posteriores suffragines, caudamque extremam, ad te (Gesnere) detonsum pinxi, ut usus noster postulat, quo pilis nudus expeditior sit, & minus per natationes retardetur. Aquaticus à nostris appellatur, ab aquis quas frequentat sumpta appellatione. Eo aut aves in aquis aucupamur (& præcipue anates; unde etiam anatarius dicitur, quod id excellenter facit) aut Scorpione occisas educimus, aut spicula sagittasve fallente ictu recuperamus, aut amissa requirimus: quo nomine & canes

Anatum fallaciæ. inquisitores eosdem appellamus. Quanquam Anas & canem & aucupem quoque egregiè subinde fallat, tum urinando, tum etiam dolo naturali. Etenim si quis hominum, ubi incubant aut excludunt, propinquabit, egressæ matres venientibus se

sponte offerunt, & simulata debilitate vel pedum vel alarum,
(5*b*) quasi statim capi possint, egressus fingunt tardiores. Hoc mendacio sollicitant obvios, & eludunt, quoad profecti longius, à nidis avocentur; caventque diligenter revertendo, ne indicium loci conversatio frequens faciat. Nec anaticularum studium segnius ad cavendum. Cum enim visas se persentiscunt, sub cespitem confugiunt aut carectum, quorum obtectu tam callidè proteguntur, ut lateant etiam deprehensæ, nisi fraudem canis odore detegat. Canem piscatorem (de quo scribit Hector Boethus) qui inter saxa pisces odore perquirit, nullum planè novi inter nostros, neque ex relatione aliquando audivi, etsi in ea re perscrutanda perdiscendaque diligentior fuerim inter piscatores & venatores: nisi Lutram piscem dicas, ut à multis creditur: quo modo & Pupinus avis piscis esse dicitur & habetur. Sed qui perquirit piscem (si quis perquirat) venationisne causa, an famis faciat, more cæterorum canum, qui per inediam cadaverum morticinam carnem appetere solent, tum demum ad te scribam, cum de ea re certior fiam. Interim id scio, Ælianum & Aetium Lutram *κύνα ποτάμιον* solere appellare. Intelligo etiam Lutram hoc habere cum cane commune, quòd per inopiam piscium excursiones in terram faciat, atque agnos laniet, rursusque ad aquam satur redeat. Sed inter nostros canes is non est. Phoca etiam inter scopulos atque saxa prædatur piscem, sed in numero canum nostratium habitus non est, etsi canis marinus à nostris
(6) appelletur. Est & aliud genus canum generosorum apud nos, sed extra horum ordinem, quos Melitæos Callimachus vocat, à Melita insula in freto Siculo (quæ hodie usu derivante Malta vulgo dicitur, & christiano milite nobilis existit) unde ortum id genus habuit maximè: atque à Melita Siculi Pachyni, ut author Strabo est. Perexiguum id est planè, & fœminarum lusibus ac deliciis tantum expetitum, quibus, quo minus est, eo gratius est, ut sinu gestent in cubiculis, & manu in pilentis, genus sanè ad omnia inutile, nisi quòd stomachi dolorem sedat, applicatum sæpius, aut in sinu ægri gestatum frequentius, caloris moderatione. Quin & transire quoque morbos ægritudine eorum intelligitur, plerumque & morte: quasi malo in eos transeunte caloris similitudine.

Anaticularum providentia.

Canis piscator.

Lutra.

Pupinus.

Phoca.

Ex generosis delicatis, Melitæus seu fotor.

Generosorum canum genus jam explicui: Nunc rusticum adjicio. In eo memorabilia duo tantum genera sunt: pecuarium seu pastorale, & villaticum seu Molossum: alterum ad propellendas injurias ferarum, alterum adversus insidias hominum utile. Pastorale nostrum mediocre est, quòd illi cum Lupo, naturali pecori inimico, res non est, cum apud nos nullus est, beneficio optimi principis Edgari, qui, quò genus universum deleretur, Cambris (apud quos in magna copia erant) vectigalis nomine in annos imperavit trecentos lupos. Sunt qui scribunt Ludwallum Cambriæ principem pendisse annuatim Edgaro regi 3000 luporum tributi nomine, atque ita annis quatuor omnem Cambriam atque adeo omnem Angliam orbasse lupis. Regnavit autem Edgarus circiter annum (6*b*) Domini 959. A quo tempore non legimus nativum in Anglia visum lupum: advectum tamen quæstus faciundi causa ex alienis regionibus, ut spectetur tantum, tanquam animal rarum & incognitum, sæpius vidimus. Sed ad canem pastoralem. Is ad certam heri jubentis vocem, aut ex pugno concluso & inflato clariorem sibilum, errantes oves in eum locum redigit, in quem pastor maximè desiderat; sic ut levi negotio, & immoto ferè pede, pastor quo velit modo ovibus moderetur, vel ut se promoveant, vel gradum sistant, pedem referant, vel in hanc illamve partem se inclinent. Etenim non ut in Gallia & Germania, non ut in Syria & Tartaria, sic in Anglia quoque oves pastorem sequuntur, sed contra, pastor oves. Quandoque etiam nullo procurrente aut circumeunte cane, ad solum ex pugno sibilum sese congregant palantes oves, metu canis credo, memores unà cum sibilo prodire quoque & canem solere. Id quod in itinere diligenter sæpius observavimus, ad pastoris sibilum refrænantes equos, quo videremus rei experimentum. Eodem etiam cane ovem vel mactandum prehendit, vel sanandum pastor capit, nulla prorsus læsione.

Ex rusticis.

Pastoralis.

Lupi nulli in Britannia.

Edgarus.

Villaticus seu Catenarius.

Villaticum vastum genus est & robustum, corpore quidem grave & parum velox, sed aspectu truculentum, voce terrificum, & quovis Arcadico (qui tamen ex leonibus creditur provenire) potentius atque acrius. Quòd villis fideliter custodiendis (7) destinamus, cum metus est a furibus, villaticum appellamus. His quoque utile id est contra vulpem atque taxum, qui rem

pecuariam faciunt. Valet etiam ad sues agrestes persequendos, domesticos è frugibus aut arvis abigendos, taurosque capiendos atque retinendos, cum usus aut venatio postulat, singuli singulos, aut summum duo singulos, quamvis intractabiles. Est enim acerrimum genus & violentum, formidabile etiam homini, quem non reformidat. Neque enim ad arma expavescit; quóque acrius fiat, assuescunt nostri naturam arte & consuetudine juvare. Etenim ursos, tauros, arctylos, aliaque fera animalia, præfectis certaminum arctophylacibus, nullo millo, nullo corio defensos exagitare: sæpe etiam cum homine sude, clava, enseve armato concertare docent, atque ita ferociores acrioresque reddunt, & imperterritos faciunt. Vis illis supra fidem, & pertinax mordacitas, usque adeo ut tres ursum, quatuor vel leonem comprehendant. Quod videns aliquando (ut fama est) HENRICUS septimus, Angliæ rex prudentissimus, quotquot erant suspendi jussit, indignatus ut infimi & ignobilis generis canes, generoso leoni, & animalium regi violentiam inferant: memorabili exemplo subditorum, ne quid contra regem gens rebellis audeat. Haud absimilis etiam historia de eo fertur, quod falconem quendam suum, à falconariis vehementer laudatum, quòd in aquilam quid (7*b*) auderet, quam mox occidi jussit, ob eandem rationem. Hoc genus canis, etiam catenarium, à catena ligamento, qua ad januas interdiu detinetur, ne solutum lædat, & tamen latratu terreat, appellatur. Et quanquam Cicero pro S. Ross. opinetur, si canes luce latrent, iis crura suffringantur, nostri tamen homines propter securitatem vitæ atque rei longe aliter sentiunt. Nam furum apud nos plena sunt omnia, etiam luce, neque infamem mortem suspendia metuunt. In causa est non curta res solum, sed vestis vitæque luxus atque fastus etiam, sed petulantia, sed otium & superbia Salaconum *μεγαλορρούντων*, qui nihil aliud quàm ut equi insultare solo & gressus glomerare superbos, quàm gyro breviori flecti, qui nihil aliud quàm cevere, quàm otiosè mendicando accusata non merente corporis infirmitate spoliare. Sed his Valentinianus imperator benè prospexit, legibus latis, ut qui nullo corporis morbo laborantes, corporis infirmitatem desidiosi ignavique prætexentes,

Henricus septimus.

Cicero.

Fures.

Valentinianus.

mendicarent, perpetui colono ei inservirent, qui eorum ignaviam proderet atque accusaret, ne eorum desidia onerosa populo, odiosave sit exemplo. Alfredus quoque regno administrando tanta vigilantia justitiaque usus est, ut si quis per vias publicas incedens, marsupium auro plenum vesperi perdidisset, manè, atque adeo post mensem unum, integrum & intactum inveniret, uti Ingulphus Croylandensis in historia refert. Nostra autem ætate, nihil ferè securum, ne in ædibus quidem, quamvis accuratè conclusis. Custos quoque (Græcis οἰκουρὸς) a (8) custodiendis non solum villis, sed & mercatorum ædibus, & quibus ampla res est domi, canis iste nominatur. Eam ob rem canes publicæ alebantur Romæ in Capitolio, ut significent si fures venerint. Dicitur & Laniarium, quòd eorum usus multus sit laniis agendis & capiendis bestiis. Sed & Molossicum quoque & Molossum latinis dicitur, à Molossia Epiri regione, ubi hoc genus canes boni & acres erant. Est ex hoc genere quem Mandatarium ex argumento appellamus: quòd domini mandato literas aliasve res de loco in locum transferat, vel mellio inclusas, vel eidem alligatas. Quæ ne intercipiantur, vel pugna, vel fuga si impar sit, diligenter cavet. Est & Lunarium, quòd nihil aliud quàm excubias agit, quàm insomnes noctes totas protrahit baubando ad lunam, ut Nonii verbo utar. Ex quibus grandiores atque graviores, etiam rotæ amplioris circumactu, aquam ex altis puteis ad usus rusticos hauriunt, quos Aquarios appellamus ex officio: & sarctores ærarios vagos manticis ferendis memorabili patientia levant; à qua re sarcinarios nuncupamus. Præter has villaticorum qualitates atque usus, hanc unam habent præcipuam, quòd amantes dominorum sunt, & odium gerant in externos. Quo fit ut per itinera dominis in præsidio sunt, quos à furibus defendunt, vivos salvosque conservant: a qua re etiam canes defensores jure dici possunt. At si quando vel multitudine, vel majori vi opprimatur dominus atque concidat, usu com- (8*b*) pertum est, herum non deserere ne mortuum quidem, sed eum ad multos dies per famis & cœli injuriæ patientiam peramanter observare, & homicidam, si occasio dabitur, interficere, aut saltem prodere vel latratu, vel ira, vel hostili insultu, quasi

Alfredi vigilantia.

Canis custos.

Canis laniarius.

Molossicus.

Mandatarius.

Lunarius.

Aquarius.

Sarcinarius.

Defensor.

Canum amor & fides.

mortem heri ulturum. Hujus rei exemplo fuit nostra memoria canis cujusdam viatoris, qui Londino recta Kingestonum, octo regum coronatione percelebre oppidum, profecturus, cum bonam itineris partem confecisset, latronum insidiis in Comparco, valli amplo & spatioso, nemoribus obsito, & latrociniis infami loco, occubuit. Canis item ille Britannus genere, quem Blondus sua memoria scribit, non longe Parisiis hero à rivali interempto, & homicidam prodidisse, & ni canis ultionem homicida deprecatus esset, jugulaturum fuisse. In incendiis quoque in conticinio seu intempesta nocte incidentibus, eo usque latrant annosi canes, etiam prohibiti, dum à domesticis excitatis percipiatur focus; & tum sua sponte cessant à latratu, quod usu compertum est in Britannia. Nec minor erat fides in eo cane qui domino profundam foveam per venatum incidenti nunquam abfuit, dum sui unius indicio sublatus is per funem fuit: in quem, cum oris cavernæ proximus esset, insiliebat canis, tanquam ulnis amplexurus revertentem herum, impatiens longioris moræ. Sunt qui focum non patiuntur dissipari, sed prunas in focum pede removent, prius cogitabundi aspicientes qua ratione id possit à se fieri. Quod si pruna ardentior fuerit, cinere obruunt, ac dein nare in locum promovent. Sunt quoque qui noctu villici officium præstant. Cum enim lectum petit herus, & omnia centum ærei claudunt vectes, æternaque ferri robora, nec custos absistit limine Janus (ut scribit Virgilius) tum si prodire jubeat herus canem, is per fundos omnes oberrat, quovis villico diligentior, & si alienum quid invenerit sive hominem, sive bestiam, abigit, domesticis relictis animalibus atque servis. Sed quanta in his fidelitas, tanta varietas in ingeniis. Nam sunt qui ore infræno latrent tantum nullo morsu; verum hi minus tremendi, quòd timidiores sunt. Canes enim timidi vehementius latrant, ut est in proverbio. Sunt qui latrent atque mordeant. Ab his cavendum quidem, quia admonent futuræ injuriæ, sed non lacessendum, quoniam ira concitantur ad dentem, ipsi etiam natura acerbiores. Sunt qui sine voce prosiliunt, impetu involant, jugulum petunt, & crudelius lacerant. Hos formidato, quia animosiores sunt, & incautos opprimunt. Istis notis

Kingestoune.

Canum ingenia.

(9)

Notæ ignaviæ aut audaciæ.

ignavum genus a strenuo, audax a timido discernunt nostri. Etenim ex malo genere, ne catulum quidem habendum existimant, quòd nullum necessariis usibus humanis commodiorem canem isto putent. Nam si quis commemoratos eorum usus ad summas velit revocare, quis hominum clarius aut tanta vociferatione bestiam vel furem prædicat, quam iste latratu? quis domitor ferarum potentior? quis famulus (9b) amantior domini? quis fidelior comes? quis custos incorruptior? quis excubitor vigilantior? quis ultor aut vindex constantior? quis nuncius expeditior? quis aquarius laboriosior? quis denique sarctor ærarius gestandis sarcinis tolerantior? Atque hæc quidem de canibus Britannicis generosis atque rusticis, qui genus suum servant, diximus. De degeneribus, & ex horum diverso genere mixtis, quòd nullam insignem veri generis qualitatem formamque referant, non est quod velim plura scribere, sed ut inutiles ablegare, nisi quòd vel advenas latratu excipiant, etiam luce, & eorum adventus domesticos commonefaciant, unde canes admonitores appellamus: vel quòd in officio culinario, cum assandum est, inserviant, & rota minore gradiendo, verua circumagant, pondereque suo æquabiliter versent, ut ne calo aut lixa quidem artificiosius; quos hinc canes versatores, seu veruversatores nostrum vulgus nominat: postremos omnium generum, quæ primo memoravimus. Sunt etiam canes nostri degeneres & ad tympanum saltare, & ad lyræ modos se movere docti, multaque alia erecti pronique facere, quæ à vagis quæstuosisque heris exequi didicerunt. Lyciscum nullum istic in Anglia habemus nativum, ut ne lupum quidem ut est ante comprehensum, nec aliud genus ullum præter Lacænam & Urcanum: illam ex cane & vulpe (quam multam habet Anglia, & domi inter canes vel animi vel morbi causa sæpè alit) hunc ex urso & cane catenario; quos licet inimicos, pruriens tamen libido sæpè ita hic conjungit, ut alibi solet. Nam cum tigride Hircanos, cum leone Arcadicos, cum lupo Gallicos commis- (10) cuisse legimus. In hominibus quoque quibus ratio est, inimicos animos conciliat stulta illa res & naturalis, ut Moria loquitur. Est hic urcanus, sæva bestia, & intractabilis iræ (ut

Ex degeneribus.

Admonitor.

Versator.

Tympanista.

Lyciscus.

Lacæna.

Urcanus.

Gratii poetæ verbis utar) cæteros canes nostros omnes feroci crudelitate superans, vel aspectus torvitate terribilis, in pugna acris & vehemens, tantaque mordacitate, ut citius discerpas quàm dissolvas; nec lupum nec taurum, ursum aut leonem reformidat: vel cum cane illo Alexandri Indico certe conferendus. Sed de his hactenus ut de Britannicis verba fecimus. Externos aliquos & eos majusculos, Islandicos dico & Lit- Externi canes.
tuanicos, usus dudum recepit: quibus toto corpore hirtis, ob promissum longumque pilum, nec vultus est, nec figura corporis. Multis tamen quòd peregrini sunt, & grati sunt, Externa prælata.
& in Melitæorum locum assumpti sunt: usque adeo deditum est humanum genus etiam sine ratione novitatibus. *ἐρῶμεν ἀλλοτρίων, παρορῶμεν συγγενεῖς*, miramur aliena, nostra non diligimus. Neque hoc in canibus solum, sed in artificibus quoque usu venit. Nostros enim licet doctos & peritos fastidimus, belluam e longinqua barbarie alienoque solo pro-
(10*b*) fectam tanquam asinum Cumani, aut hominem Thalem, nostri suspiciunt. Id quod Hippocrates sub initio libri sui *περὶ ἀγμῶν* recte sua ætate observavit, & nos libello nostro seu consilio de Ephemera Britannica ad populum Britannicum copiosius explicuimus. Atque in hoc genere quo quisque indoctior, audacior, incogitantior, hoc pluris fit apud nostros, atque etiam apud torquatos istos principes atque proceres. Cæterum de externis canibus nihil dico, quòd de Britannicis tantum voto tuo satisfacere studeo, Conrade vir doctissime. Inter ea tamen quæ aliàs ad te dedi, de cane Getulo seorsum Canis Getulus.
scripsi, quòd rara species ejus videbatur. De cætero genere, ipse plenissimè scribis. Verum cum longius jam produximus hunc libellum quàm priorem ad te, brevius tamen quam pro natura rei, quòd habuimus rationem studiorum tuorum, memoriæ causa quæ de canibus Britannicis diximus, in diagramma reducemus. Et quia vulgaribus nominibus delectaris, ut ex literis tuis didici, ea quoque Latinis apponemus, & singulorum rationes exponemus, quò nihil tibi sit incognitum aut desideratum.

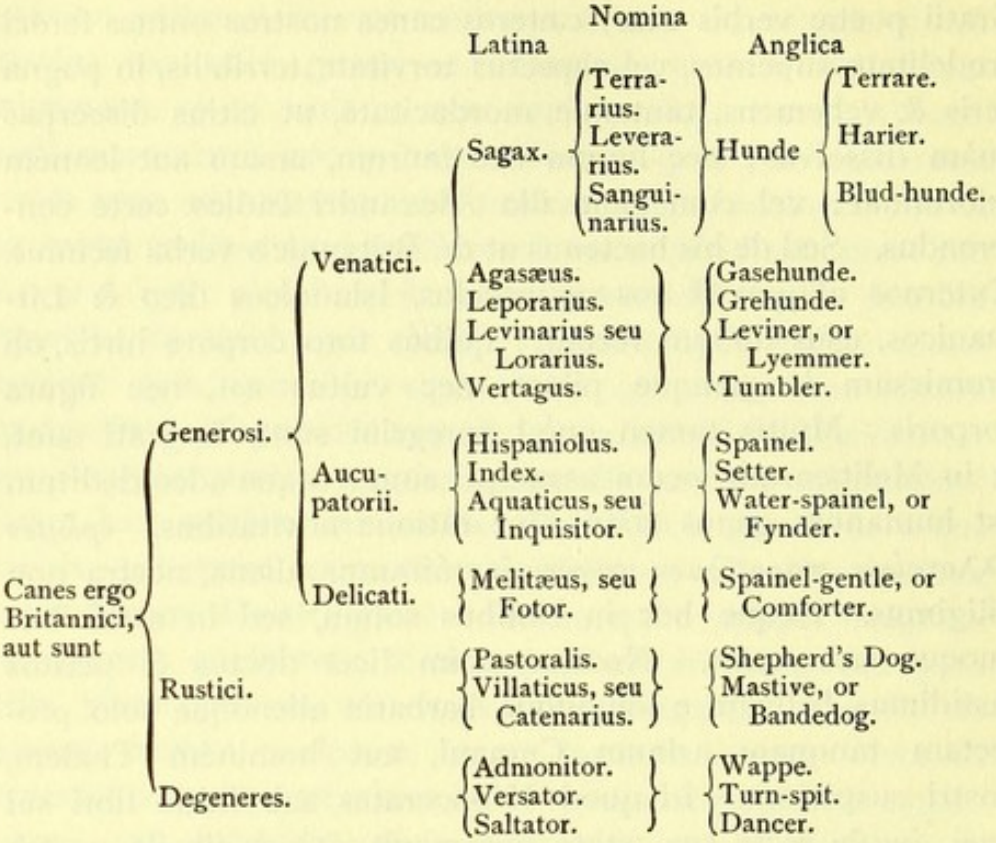

Ista vocabula nostratia cum nihil apud te, hominem peregrinum, loquantur sine interpretatione, ut Latinorum vocabulorum rationem prius reddidimus, ita Anglicorum jam reddemus, quo tibi pateant universa, eo etiam quo prius observato ordine. (11)

Sagax. Hunde igitur (quem inter venaticos sagacem diximus) a verbo nostro hunte, quod apud nostros venari significat, unica tantum immutata litera derivata appellatione, nomen habet. Quod si a vocabulo vestrati hunde, (quod canem in universum apud vos significat) propter vocum similitudinem appellari credas (mi Gesnere) ut non magnopere repugnabo, cum adhuc retinemus multa Germanica vocabula, a Saxonibus cum Angliam occuparunt nobis relicta, ita illud admonebo, commune quidem nomen canis apud nos dogge esse, venatici vero canis hunde.

Agasæus. Similiter a verbo nostrati, Gase, (quòd fixius rem aliquam & attentius contueri est) Gasehunde appellatur nostris, quem

ante Agasæum nominari diximus. Neque enim odoratu, sed prospectu attento & diligenti feram persequitur iste canis, ut jam ante memoravimus; etsi non sum nescius etiam apud Latinos Agasæi vocabulum inter canum nomina reperiri.

A Gre quoque, Grehunde apud nostros invenit nomen, quòd præcipui gradus inter canes sit, & primæ generositatis. Gre enim apud nostros gradum denotat. Hunc latinè Lepo- Leporarius.
(11*b*) rarium dicebamus.

A levitate Leviner, a loro Lyemmer, appellatur is quem Levinarium & Lorarium latinè nominavimus. Nam Lyemme nostra lingua, Lorum significat. Quod autem a levitate Leviner, hoc est a latina voce Britannicam, diducimus: cur in libris nostris sparsim a Græcis dictionibus & Latinis Italicis & Germanicis, Gallicis & Hispanicis nostratia multa derivamus, unde ortum eadem multa habuerunt: & quemadmodum ab origine sua etiam multa per corruptionem jam declinarunt, libello nostro de symphonia seu consonantia vocum Britannicarum fusius explicabimus. Levinarius. Lib. de symphonia.

Postremus inter venaticos Vertagus est, quem Tumbler vocitamus; quòd tumble apud nos vertere est Latinis, & tumbiere Gallis, unde ortum habet id nomen Tumbler, mutata vocali in liquidam nostro more: contra quàm in lingua Gallica & Italica, in quibus liquida ante vocalem, magna ex parte in aliam vocalem vertitur, ut impiere & piano, pro implere & plano, quæ exempli gratia adduco, cum infinita sint. Vertagus.

Post Venaticos sequuntur Aucupatorii; inter quos primus est Hispaniolus, quem ab Hispania voce nomen accepisse prius diximus. Nostri omissa aspiratione & prima vocali, Spainel & Spaniel expediti sermonis causa proferunt. Aucupatorii.

Secundus Index, quem nostri a Setter nominare solent, a verbo sette, quod locum designare nostris Britannis significat. Index.

(12) Post hunc subsequitur aquaticus, hoc est a Waterspainel, a vocibus Water & Spaine (hoc est aqua & Hispania) deducto nomine. Nam aqua, in qua se exercet canis iste, Water; & Hispania (unde primum genus hoc tractum ex nomine creditur) Spaine apud nostros vocitatur. Non quòd isti canes Aquaticus.

non sint etiam nativi in Britannia, sed quòd generale & commune nomen canum, qui ex Hispania primò profecti putantur, istæ canum species (ut & cæteri Aucupatorii) adhuc vulgo referunt, etsi in Britannia oriantur, & peculiari aliqua vocis nota, aut qualitatis indicio secernantur apud nos; ut est ista
Inquisitor. species vocis Water, hoc est aquæ, appositione. Alio etiam nomine a Finder canis iste appellatur, quòd quærendo invenit res deperditas, quæ res nostris, fynde, hoc est invenire, dicitur. Nos tamen ab inquirendo latinum nomen huic fecimus, quòd præcipua pars inventionis in inquirendo est.

A venaticis & aucupatoriis transitus est ad Delicatos,
Delicati. Rusticos, & Degeneres. Delicatum, Melitæum & Spainel gentle, hoc est Hispaniolum generosum, nominavimus, à generositatis nomine data appellatione, quòd inter nobiles viros atque fœminas versari, & iis in deliciis atque ad lusus esse consuevit: ut erat illud Gorgonis *κυνίδιον* apud Theocritum in Syracusiis, quod discedens servæ diligentiæ pari cura cum infante commiserat, ut catellum quidem illa intro revocaret, puerum verò vagientem placaret. Ad alia omnia (12*b*) inutilis canis iste est, nisi ad ea quæ jam ante diximus, nisi ad fovendum stomachum debilitatum frigore, nisi ad prodendum adulterium, quod fecisse hujus generis catellum quendam Siculum refert Ælianus, libro septimo, capite vicesimo quinto animalium.

Rustici. Rusticos, Shepeherdes dogges, Mastives, & Bandedogges nominavimus: illorum quidem deducto nomine a pastore, qui Shepeherde apud nos dicitur, quòd custodit oves, quæ nostris, Shepe, appellantur: istorum a ligamento, quod Bande, & Sagina, quod maste, villicis nostris hominibus dicitur. Est enim crassum genus canum, & bene saginatum catenarium hoc. Etsi non sum nescius Augustinum Niphum, Mastinum (mastivum nostri dicunt) pecuarium existimare: & Albertum Lyciscum ex cane & lupo genitum esse scribere: quamvis idem pro Molosso magna ex parte vertat.

Versator. Ad postremum, degeneres Wappe & Turnespete nominari dicebamus: hunc a verbo nostrati turne, quòd est verto & spete, seu spede ad imitationem Italorum, quod veru dicitur;

illum a naturali canis voce Wau, quam in latratu edit admonendo. Unde, originaliter Waupe dicendum fuit. Sed euphoniæ bonæque consonantiæ gratia, vocali in consonantem mutata, Wappe a nostris vocitatur. Etsi non me fugit Nonium, a voce naturali Bau, formare suum baubari, non a Wau, quemadmodum & Græci a suo *βαύζειν*.

(13) Jam verò quod dansare nostris, saltare sit Latinis, si didiceris, non est de canis saltatoris nostrati nomine amplius quod ipse expetas. Saltator.

Ita habes (mi Gesnere) non solum canum nostratium genera, sed & nomina quoque Latina atque Anglica, officia atque usus, differentias atque mores, naturas & ingenia, ut non sit quod desideres in hoc argumento amplius. Et quanquam forsan omni ex parte non satisfecerim tibi in edendo (cui in desideriis omnis festinatio in mora esse videatur) quòd inhibuerim editionem rudioris illius libelli, quem ad te tanquam ad privatum amicum, non ad editionem publicam ante annos quinque dederim; tamen in hoc spero me satisfecisse tibi, quòd mora fecit aliquanto meliorem, & *δεύτεραι φροντίδες* lectu commodiorem.

Joannis Caii Britanni de Canibus Britannicis libelli finis.

Iste liber scriptus fuit ante mortem Gesneri, etsi non ante publicatus, ut est ille de rariorum animalium atque stirpium historia.

In lib. Ioannis Caij Britanni *de canibus Britannicis, index.*

A

ADmonitor. Fol. 9.a
Agasæus. 3.a. 11.a
Alfredi iustitia in fures. 7.b
Anatis providentia. 5.a
Anaticularum fallatiæ. 5.b
Aquaticus canis. 5.a. 12.a
Aquarius. 8.a
Aucupatorij. 11.b

B

BLondus. 8.b
Bracha. 2.b

C

CAnis cathenarius. 6.b
Canis tympanista. 9.b
Canis custos. 7.b
Canes externi. 10.a
Canis defensor. 8.a
Canis Lucernarius. 8.a
Canis mandatarius. 8.a
Canis piscator. 5.b
Canis pastoralis. 6.a
Canis Getulus. 10.a
Canis sarcinarius. 8.a
Canis timidus quo modo à strenuo discernendus. 9.a
Canis ultor. 8.b
Canis index. 4.b
Canis excubitor. 8.a
Canis furax. 4.a
Comparcum. 8.b

D

DEgeneres canes. 9.a
Delicatus canis. 6.a. 12.a
Defensor. 8.a

E

EDgarus rex lupos sustulit. 6.b
Excubitor canis. 8.a
Externi canes. 10.a
Externa prælata. 10.a

F

FOtor. 6.a
Furum plena omnia. 7.b

G

GEnerosi venatici. 1.b
Generosi aucupatorij. 4.a
Generosi delicati. 6.a
Getulus canis. 10.a

H

HEnrici septimi exemplum castigatæ rebellionis. 7.a
Hispaniolus. 4.b

I

INdex canis. 4.b. 11.b
Ingulphus Croylandensis historicus. 7.b
Inquisitor. 5.a. & 12.a
Islandicus canis. 10.a

K

KYngeston, seu Kingestoune, octo regum (Edwardi primi, Athelstani, Edmundi, Aldredi, Edwini, Edgari, Edeldredi, Edwardi cognomento ferrei lateris) coronatione percelebre oppidum. 8.b

L

LAniarius. 8.a
Lacæna. 9.b
Leverarius. 2.a
Leporarius. 3.b. 11.a. Henrici secundi. 3.b
Levinarius. 3.b. 11.b
Lepus tympanista. 5.a
Liber de symphonia vocum Britannicarum. 11.b
Littuanicus canis. 10.a
Lorarius. 3.b
Lupos ex Anglia sustulit Edgarus rex. 6.a
Lupi nulli in Britannia. 6.a
Lutra an piscis? an canis piscator? 5.b
Lucernarius. 8.a
Lunarius. 8.a
Lyciscus. 9.a

M

MAndatarius. 8.a
Melitæus. 6.a
Mendici valentes. 7.b
Molossus. 6.a. &. b. &. 8.a

O

οἰκουρός. 8.a
Oves pastorem sequentes. 6.b

P

PAstoralis canis. 6.a
Phoca. 5.b
Pupinus piscis & avis. 5.b
Pervigil canis. 8.a

R

RVstici canes. 6.a. 12.b
Rebellionis exemplum castigatum. 7.a

S

SAgax. 1.b. 11.a
Saltator. 9.a. 12.b
Salacones. 7.b
Sanguinarius. 2.a
Sarcinarius. 8.a

T

TErrarius. 2.a
Tympanista. 9.a

V

VAlentiniani imperatoris in validos mendicos lex. 7.b
Venatici canes. 1.b
Vertagus. 3.b. 11.b
Versator. 9.b. 12.b
Villaticus. 6.b
Vrcanus. 9.b

Indicis finis.

IOANNIS CAII
BRITANNI
DE
Rariorum Animalium
ATQUE
STIRPIUM HISTORIA,
LIBER UNUS.

IOANNIS CAII BRITANNI

DE

Rariorum animalium atque stirpium historia, libellus.

Ad Gesnerum.

Aristotelem, virum omnium sæculorum laude celebratum, cum animalium historiam scriberet, & principis ope & multorum opera usum esse, monumentis traditur, quòd nec omnibus cognoscendis sufficere, nec omnibus locis esse, nec omnium operas præstare unus ille potuisset. Idem cum scirem tibi usu venire potuisse honesto opere occupato (Conrade Gesnere doctissime) adhibebamus diligentiam nostram partim sponte naturæ nostræ, partim honestissimis literis tuis excitati, ut quæ istic in nostra Britannia occurrerent, honestum conatum tuum in utilitatem communem inclinatum promoverent. Misimus igitur quædam per intervalla temporum, prout se fortuna nobis obtulerunt. Ea in unum veluti fascem collegimus, & in ordinem revocavimus:
(1*b*) tum quòd universam rerum naturam ut nos expressimus tu non prodidisti, sed detruncatam pro usu tuo: tum quòd quædam intercidisse tibi (ut Brendini anseris descriptionem) in scriptis tuis confiteris. Hæc quòd rarioris generis atque argumenti sunt, tuaque causa scripta, de rariorum animalium atque stirpium historia ad te inscripsimus. Continet enim

quadrupedes omnes, volucres, pisces, atque stirpes, quæ aliàs ad te conscripsimus & transmisimus, quæque apud nos in scriptis asservavimus, & aliquot præter ea alia, in quæ vel ex eo tempore incidimus, vel quæ ad te non ante misimus. Ex quibus ea solum prodidimus, quæ rara, & magna ex parte a communi usu sensuque hominum nostri orbis remota nobis videbantur, ab omnibus notis & vulgaribus temperantes. Et quoniam de Britannicis tantum canibus scribere instituimus in libello nostro de canibus Britannicis ad te, externos canes quos ego miserim, tanquam alienos ab illo instituto, in hunc libellum relegavimus. Is, quòd unus solus & Getulus fuit, de eo solo jam dicemus, exordiumque ab eo capiemus, cætera suo ordine prosequentes: sic ut primo de quadrupedibus; mox de avibus; tertio de piscibus; ultimo de stirpibus verba faciamus.

De Cane Getulo.

De quadrupedibus.

Canis Getulus jam anno domini, 1554. apud nos est in Britannia: corpore coacto, curto & recurvo naturaliter, etiam cum ingrediatur, pariter & collo brevi aut nullo; cruribus (2) longioribus quam pro corporis proportione, cauda brevissima & pene nulla; facie (ut herinaceo terrestri) acuta atque nigra; oculo item nigro, dente canino, ex altera oris parte infra supraque geminato, ex altera simplici; voce canis, gressu simiæ, pilo per faciem & anteriores partes crurum levi, per reliquum corpus hirto. Idem per totum corpus intimus seu ad profundum ruffus est, per tergus extimus & per superficiem Lupinus. Longitudo illi a capite ad caudam, pedis unius tantum est, & pal. unius Ro. dempto uno digito. Altitudo, pedis unius & pal. unius est.

De Uncia.

Uncia fera est sævissima, canis villatici magnitudine, facie & aure leonina; corpore, latere promisso, cauda, pede & ungue felis, aspectu truci; oculo splendore radiante, dente tam robusto & acuto, ut vel ligna findat; ungue ita pollet, ut eodem contra nitentes in adversum retineat: colore per summa

corporis pallescentis ochræ, per ima cineris, asperso undique macula nigra & frequenti, cauda reliquo corpore aliquanto obscuriori & grandiori macula; quam extremam movet, ut felis, cum lubet, reliqua immota. Auris intus pallet sine nigro, foris nigricat sine pallore, si unam flavam & obscuram maculam è medio eximas. Ea e duplici pelle (ea
(2*b*) videlicet quæ e regione exteriori maxillæ assurgit, & quæ a summo capite convenit) in summa aure coeunte constituta est, facileque in sicco capite (quale domi meæ habeo) & videri & separari eædem possunt. Reliquum caput totum est maculosum frequentissima macula nigra (ut est reliquum corpus) nisi ea parte quæ inter nasum & oculum est, qua nullæ sunt, nisi utrinque duæ, & eæ parvæ: quemadmodum & cæteræ omnes in extremis & imis partibus reliquis sunt minores. Maculæ in summis quidem crurum partibus & in cauda nigriores sunt & singulares, per latera vero compositæ, quasi singulæ maculæ ex quatuor fierent. Ordo nullus est in maculis, nisi in labro superiori, ubi ordines quinque sunt. In primo & superiori duæ discretæ: in secundo sex conjunctæ, ut linea esse videantur. Hi duo ordines liberi sunt, nec inter se commisti. In tertio ordine octo conjunctæ sunt, sed cum quarto, ubi finit, commiscentur. Quartus & quintus in suo principio (quod ad nasum habent) tenui admodum discrimine separati, statim se committunt, & una decurrunt per totum superius labrum, faciuntque non maculam per totum id, sed latam lineam. In mortuo animali ita se habent maculæ, propter cutis (puto) contractionem. In vivo, maculæ istæ in suis quæque ordinibus videntur separatæ. In ipso medio inter hos utrinque ordines aliæ minores sunt, exactè per quincuncem dispositæ. Sed in imo labro maculæ, etsi magnitudinem, non tamen ordinem servant. Nasus nigrescit, linea
(3) per longitudinem perque summam tantum superficiem inducta leniter. Oculi glauci sunt. Dentes illi anteriores hinc inde sex sunt, humanis non absimiles, nisi quòd ex his qui in medio collocantur, minores: qui per extrema, majores sunt, ut & superiores imis. His, utrinque dens grandis, acutus, atque longus est, in ima maxilla cæteris junctus, in superiori tanto spatio disjunctus, quanto dens inferior capi possit. Hi

labris velantur in vivo animali, sed in mortuo non item, reductis præ siccitate labris. Grandis ille dens longus est digitos Rom. duos, in ambitu ad radicem non nisi digitis duobus cum semisse comprehensus. Denti inest cavitas quædam exilis per totam longitudinem, quæ tamen non apparet nisi rumpatur dens. Inferior maxilla durum os est & rigidum, tres dentes habens magnitudine inæquales, ut & superior quatuor. Cava etiam ea est intus per longitudinem. Inter magnum dentem & maxillarium primum inferioris maxillæ, spatium est unius digiti vacuum, a quo positus statim est primus, cæteris duobus minor. Huic contiguus alius est grandior: & post hunc tertius etiam, secundo major. In summa maxilla, in medio illo spatio (quod digiti unius Rom. esse dixi) inter dentem grandem & primum maxillarem, dens est exiguus admodum & informis, demittens se tantum leniter è maxilla, nullo in inferiore, qui illi respondeat, existente. Dimidiati digiti post eum spatio, secundus est, cui junctus tertius est, & post hunc quartus. Inter se ita superiores & (3b) inferiores maxillares morsu committuntur, ut pectinatim coeant. Duo priores in inferiori, & secundus & tertius in superiori maxilla dentes, ejus sunt figuræ, cujus est iris in summo diademate coronatorum aureorum Regis Angliæ atque Franciæ. Ejus etiam figuræ tertius est in inferiori, & quartus in superiori, nisi quòd interior utriusque ala, quæ gulæ propior est, natura demitur. His conjuncti nulli erant alii in utraque maxilla. An post intervallum unius digiti, finita dentium serie, relictum integrum alii erant inserti, nescio. Illud scio, non nisi post id spatii amputatas maxillas, quasi studio monstrandi dentes id esset factum, indicioque nullos superfuisse. Pudendum iis est felis. Mari statim sub meatu, quo alvi excrementum redditur, positi testiculi duo sunt parvi, quibus ab ima parte junctus caulis est, non propendens, sed in suo præputio extuberans tantum leniter. Vivit ex carne. Fœmina mare crudelior est & minor. Utriusque sexus una ad nos ex Mauritania est advecta nave. Nascuntur in Libya. Si quod illis coeundi statum tempus est, hic mensis Junius est. Nam hoc mas fœminam supervenit: si id natura fecit ac non lascivia. Leones cicurari possunt, id quod ex hoc intelligo,

quòd in urbe Londino, & in arce Londinensi leones custodum suorum oscula excipiunt, contactum admittunt & colludunt. Ipse vidi. Ista animalia tam ferocia sunt, ut custos, cum
(4) primò vellet de loco in locum movere, cogebatur fuste in caput acto (ut aiunt) semimortua reddere, atque ita in capsam ligneam ad hoc factam, & respirationis gratia perforatam reponere, atque ita de loco in locum tuto transportare. Post horam reviviscebant tamen hæc, ut cati, non nisi extremis injuriis obnoxia morti. Itidem fecit custos cum è capsa exemit. Jam vero novas rationes invenerunt reponendi & eximendi, trahendo ea in capsam fune, & capsam eis admovendo conto. Fœminam jamdudum ira sustulit: parvi canis consuetudine mansuescit mas, adeo ut resupinatus complectatur canem pedibus & colludat, ita ut nec dente lædat nec ungue. Vestigia habet Leoninis prorsus similia. Eodem enim die & unciæ & Leonis vestigia vidi, hujus cum homine, illius cum parvo cane ludentis. Ungues habet validos, uncos & acutos, falculosque aversos, quorum mucrones condit in corporis vaginas ut leo & felis, nec nisi appetendo prætendit. Aiunt hæc animalia sæpe cum leone contendere. Parvum canem non lædunt, nisi fames urgeat: magnum vel satiati lacerant. Iratus, vocem edit irati canis, r. literam geminantis, sed quàm quivis canis majorem, ex amplo pectore & arteria seu curculione ductam; qualemque canis villaticus redderet, si in cupa grandiori inclusus ad iram stimularetur. Quòd scribunt esse cane longius, id mihi non videtur. Nam sunt apud nos multi canes villatici, qui longitudine æquent.
(4*b*) Pecuario tamen & major est & longior, ut & villatico humilior. Vanum est, quem Uncia vulneravit, eum murium concursu permictum interire. Nam nos vidimus duos custodes ab una Uncia vulneratos, nec tamen mures accurrerunt, nec perminxerunt, neque ex vulnere gravius quid est insecutum, quam si ex sano cane, aut incisione levi vulnus esset. Quem ferit, caput petit si possit, idque aut ex insidiis, si imparem se putet: aut simulata benevolentia, si insidiis non possit. Ita enim canem villaticum (sic M. Varro & Columella eum nominant, quem hodie Molossum vocant; cujus generis præcipui pugnacesque apud nos sunt in Britannia, ut si uspiam terrarum, adeo ut ne

cum urso quidem certare singulari certamine vereantur; uti in libro nostro de canibus Britannicis diximus) dudum interfecit intromissum. Primo enim conspectu, caudæ motu applaudebat: mox se prosternebat tanquam supplex, tum appropinquabat velut ludibunda, exporrecto pede uno, ut feles solent cum ludere gestiunt. Tandem ubi securum putabat canem, ac de vita parum sollicitum, nacta opportunitatem, impetu insultabat, ac morsu jugulum petiit, nec nisi mortuum dimisit. A morte, ungue lacerando pectus aperuit, & cor eduxit, primumque voravit, crudeli more. Dentes non denu-
Pantheræ. dat nisi irata. Non absimiles istis mores Pantheris sunt. Etenim tradunt odore earum & contemplatione armenta mire affici, atque ubi eas persentiscant, properatò convenire, nec terreri nisi sola oris torvitate. Quam ob causam Pantheræ statione absconditis capitibus, quæ corporis reliqua sunt (5) spectanda præbent, ut pecuarios greges stupidos in obtutu populentur securâ vastatione.

De Lynce seu Leuncia.

Est in arce Londinensi animal carnivorum, agni bimestris magnitudine, corpore toto, capite, ore, pede, & ungue felis; sed sua barba atque cauda; illa utrinque dependente, ex dimidio anteriori nigra, posteriori alba; hac, brevi atque crassa, ex dimidio superiori ruffa, inferiori nigra. Oculo flavescente, cilio obscurè albicante. Aure, ut cati, erecta, pilo intus albo & tenui repleta, foris albo & nigro vestita, sed ita ut summa pars nigro, media, triangulari fere modo, candido, & ima nigro vestiatur. Nec est ea contenta suo orbe finiri, nisi etiam & anterior ejus pars seu extrema margo & posterior etiam eo modo recurvetur in aversum, quo modo margines galeri sacerdotis Græcæ apud Venetos ecclesiæ utrinque ad superiora replicantur. Summis auribus insident pili aliquot nigri, veluti cristæ. Color animali est in extima parte ruffus, in intima albus, sed respersus hic fuscis & fere per quincuncem dispositis, illic sui coloris obscurioribus maculis, singulari pilo candido & item frequenti per universum corpus præter cætera conspicuus, ut est in quibusdam cuniculorum nigris pellibus.

Ex utraque nasi parte maculæ quatuor sunt, ordine recto positæ, in utroque labro, ut nunc dicemus. In superiori labro,
(5*b*) quinque sunt macularum ordines æquidistantes. In primo ordine & summo, quatuor; in secundo, quinque; in tertio, octo; in quarto, quinque; in quinto, quatuor sunt, & hæ etiam in suo quæque ordine æquidistantes. In imo labro, septem sunt tantum insigniores, duobus ordinibus collocatæ. In primo, quatuor, ad ipsam labri oram; in secundo post eas, tres aliæ; post has, aliæ minores, sed non ita certa lege dispositæ ut superiores. In superiori labro, utrinque extant pili quidam rigidiores atque albi, ut in catis & leonibus. Nasus illi ruffescit pallide, distinctus a cætera facie undequaque linea nigra. Extremum nasum per longitudinem alia linea (ut in Uncia) dividit, sed per summa tantum leviter ducta, non per ima altius impressa. Pes illi callosus est, & unguis, ut Feli & Unciæ, in pede abditus, nec nisi appetendo prætendit ut illæ. Scandit mirum in modum, ita ut ea in re quid possit, ipsa natura vel in cavea docet. Mobile animal est, & loco stare nescit, adeo ut nisi fortè fortuna Pici martii vox ex corbe cujusdam rustici (qui tum leones videndi causa venerat) quietum reddidisset & attentum, nulla fuisset spes exquisitioris delineamenti. Eo præsente, quietissimum erat; illo discedente, nusquam consistebat. Quamobrem coactus eram, misso post rusticum famulo, vocalem illum emere, quo præsente, mirabundum tantisper constitit, dum confecto negotio atque absoluto opere discedendum fuit. Luzarne nostri
(6) vocant, Leunciam ne an Lyncem ex vocum symphonia dicturi, ambiguum est. Pellis in usu est magnatum, & pretiis venditur amplioribus. Non excandescit nisi in injuriosos. Vocem reddit qualem felis, cum succenset socio cibum prærepturo. Custodi blandum est & mite, nec in quenquam sævum.

De Zibetto.

Nuper fortuna mihi Zibettum animal ex Africa obtulit. Id curiosius ad vivum atque diligentius depictum ad te mitto, ut non sit ovum ovo similius. Id fele quovis majus est, & taxo paulo minus, facie acuta ut taxi aut martis, aure brevi,

obtusa, & orbiculari, intus pallida, foris nigra, nisi in marginibus ubi pallescit. Oculo cœruleo & cœlesti, crure & pede nigro, explanatoque magis quam feli: ungue item nigro, nec in pede abdito, nec ita adunco ut feli, dente magis quàm ungue timendum. Totum est maculosum. Etenim nasus illi niger est, ima pars maxillæ superioris pallescit, media nigrescit: inde ad verticem, melino colore est. Inferior maxilla nigra est tota. Setæ in labro superiori albæ sunt in pallida cute, ut & paulo supra oculum duæ aliæ albæ in cute nigra. Guttur nigrescit. Paulo infra supraque aurem lineæ tres nigræ oriuntur, quarum prima recta descendit ad guttur: secunda obliquè defertur ad mediam colli longitudinem: tertia obliquè item ad armum fere pertinet. Paulo infra id loci, contrario ductu, aliæ lineæ exorsæ, semicirculari pene modo ascendunt ad spinam per armum, idque per armi tantum regionem. Nam cæterum corpus macularum lineas (seu (6*b*)
ordines) abruptas aut continuas, per corporis longitudinem dispositas, aut productas habet. Etenim quæ per spinam tenditur una, longa est & continua, ab armis incipiens; secunda una item, sed abrupta, ut & tertia. Quarta & quæ deinceps sunt, maculæ discretæ sunt, sed ita ut in longitudinem porrigatur earum positio. Cauda illi ex dimidio priori maculata, ex posteriori nigra ex toto est. Pilus per faciem, tibiam, atque pedem, mollis est & sessilis; per reliquum corpus, profundus, rigidus & erectus. Maculæ penitus descendunt, non per summa tantum incumbunt. Lingua non scabra, sed lævis est. Sub cauda meatus est, ut cæteris animalibus, per quem alvi excrementum egerit. Paulo inferius, civettæ receptaculum est. Pari post spatio pudendum masculinum est, in corpore abditum. Iratum vocem edit irati canis, r. literam geminantis. Aliter affectum, felis, cum adhuc sit juvenis, sed submissam. Longum est Zibettum à capite ad caudam, pedem unum, palmos tres, & digitum unum Rom. Crassum sub ventre maxime, qua maximum est, pedem unum, palmos duos & digitos tres Rom. Mansuetum animal hoc nostrum est, & tractabile. Vendebatur libris octo nostratibus, hoc est, coronatis Gallicis viginti quatuor, aut florenis Rhenensibus quadraginta octo.

De Strepsicerote.

(7) Strepsicerotis cornua tam graphicè descripsit Plinius, atque lyris tam appositè comparavit, ut longiore verborum ambitu opus non sit. Ergo hoc tantum addam ; ea esse intus cava, sed longa pedes Rom. duos, palmos tres, si recto ductu metiaris : si flexo, pro natura cornuum, pedes tres integros. Crassa sunt, ubi capiti committuntur, digitos Romanos tres cum semisse. Describuntur in ambitu palmis Romanis duobus & dimidio eo ipso in loco. In summo, lævore quodam nigrescunt, cum in imo fusca magis & rugosa sint. Jam inde a primo ortu sensim gracilescunt, & tandem in acutum exeunt. Pendunt una cum facie sicca per longitudinem dimidiata, libras 7. uncias 3. & semissem. Facies, quæ adhuc superest juncta cornibus, & frontis cervicisque pilus, loquuntur Strepsicerotem animal esse magnitudine ferè cervina, & pilo ruffo ad instar cervini. Sed an nare & figura corporis cervina sit, ex facie nihil habeo certi dicere, cum nares diuturni temporis usu detritæ sint, & facies eadem de causa hinc inde glabra sit. Conjiceres tamen ex eo quod superest, eum propius accedere ad Cervum aut Platycerotem. Hinc pictor cervinas adjunxit nares Strepsicerotis faciei. Aures tamen habes Strepsicerotis, exiguas scilicet & breviores, quàm pro faciei magnitudine. Quod inter radices cornuum vides, pars colli est. Sunt qui putent ovem Cretensem Strepsicerotem esse. Equidem aliter sentio : Etenim si ovis Cretensis seu Judæa, Strepsiceros sit, propter erectorum cornuum versuram, eadem opera & Mono-
(7*b*) ceros erit Strepsiceros. At non propter versuram erecti fibri, sed flexuram indirecti cornu vocatur Strepsiceros. Ita enim flexa utraque sunt, ut eorum curvaturæ faciant imaginem lyræ, ut rectè scripsit Plinius. Quamobrem lyræ imaginem adjunxi, ut inter Strepsicerotem & ovem Cretensem, non tu solum, sed & omnes qui eam viderint dijudicent. Talem autem antiquorum lyram fuisse vicissim & ex hac cornuum curvatura, & ex cœlesti lyra scire licet (etsi in chartis astronomicis aliter depingatur) si dempto manubrio, aut pro manubrio supposito animalis capite, spatium inter cornua corpus esse lyræ animo conceperis.

De cornibus Cervi Palmati.

Caput hoc videtur mihi ejus animalis esse, quod Julius Capitolinus in historia sua de tribus Gordianis Cervum Palmatum ex argumento vocat. Ejus si non est, alicujus ex genere Platycerotôn fuerit. Verum quòd cornua hæc aut æquant aut superant & longitudine & crassitudine cervina, & latitudine excedunt Platycerotis cornua, consonum est corpus animalis Cervi potius quam Platycerotis simile esse. Vidimus in cœnobio Killyngworthensi, in Anglia nostra in comitatu Warwicensi, unde depinximus.

De Tragelapho seu Hircocervo.

Est in Britannia nostra hoc anno 1561. peregrinum animal & bisulcum, ex rupibus montanisque locis Mauritaniæ adven- (8)
titium, media magnitudine inter Cervum & Platycerotem: corpore quidem cervi, sed latere firmiori & promissiori, crureque breviori & crassiori: colore item & pilo cervi, quo est hibernis horis, ruffo & nigro promiscuè positis: arunco capri, sed diviso, sed in adversum recurvo; collo mediocriter quidem longo, sed crasso. Sub eo multus & longus villus, per omnem penè ejus longitudinem productus, ad genua ferè pendulus: juba setosa per totam cervicis longitudinem exporrecta, sed præcipuè per summos armos tuberis instar longi erecta, colore quàm est reliqui corporis aliquanto obscuriori: genibus longo & denso pilo ad posteriora reflexo per transversum, sed callo nullo contectis, credo ut fallentis saltus, casusve injurias arceat; ungula priorum pedum exteriori, majori & longiori; interiore, minori & breviori. Posteriorum contra, interiori ungula majori & longiori; exteriori, minori & breviori, quasi utrobique unam capri, alteram cervi diceres: sed omnibus cavis, & solea seu vestigio carentibus, hoc forsan naturæ consilio, ut per asperitates locorum, quibus naturaliter delectetur, firmius figat pedem, dum asperitas loci ungulam subintret. Fœminarum ungulæ duas aut tres impressiones habent, per summa læves diligentius contuenti, quæ maribus

desunt, quasi fœminis natura aliquid ad delicias atque ornamentum adderet. In utroque sexu ungulæ quotannis decidunt,
(8*b*) ut in cervis cornua; volente natura in ungulis cervum monstrare, cum in cornibus, quæ caprina magis sunt, non posset. Aure breviori, quasi capri; oculo, pudendo, testiculo, & cauda cervi, nisi quòd hæc momento longior est. Cornibus arietis sed nigris, sed suo modo in aversum reflexis. Per eorum longitudinem mediam producitur linea, duos distinguens rugarum utrinque recurvarum ordines. A summa sui parte, gibba sunt, ab ima, cava, seu resima, angulis utrinque obtusis. Longa sunt pedes Rom. duos & digitum unum; distantia qua latissimè patent, pes unus, palmi tres, digitus unus, & semis; qua minimè, vix digiti unius latitudo est. Crassa verò ad radices in ambitu, pes unus, pal. semis. A digitalis enim, (ut dixi) latitudinis distantia in principio, sensim se expandunt in latus & aversum ad pedem unum, pal. 3. digitum unum & semissem. Dein se revocant introrsum, ita ut summa fastigia non distent nisi pede uno & palmo uno. Cornuum situm atque flexum naturalem contemplare in capite absoluto a corpore; figuram gibbam & resimam in adnato. Longitudo faciei a vertice ad nares extremos pedis est unius & digit. 3. latitudo ad frontem, qua parte latissima est facies, palmos duos, & digitum unum est. Altitudo totius animantis est, pedum trium & semiss. excepta juba; longitudo totius a vertice ad caudam, pedum 4. est & dimidii, ac digitorum duorum. Dentes habet tantum inferiores, & eos sex, nec defectum
(9) dentibus puto. Ruminat ut cætera bisulca. Nares nigri sunt, a quibus labrum superius dividitur linea nigra perpendiculari. Mite animal est, petulans & lascivum, moribusque reliquis similius hirco quàm cervo: præruptis editisque locis atque tectis gaudens & insultans, unde se præcipitare in cornua aiunt naturaliter, ut iis fracto prius casus aut saltus impetu, anteriora genua corpus postea excipiant. Cursu valet, sed saltu magis. Memoratæ enim altitudinis loca saltu scandit. Fœminæ maribus multo sunt minores, cornutæ etiam & villosæ gutture atque collo, sed non ita magno, longo, & reflexo cornu, nec ita denso & longo villo, ut mares. Vescitur fœno, pane, furfure triticeo, avena, & herba. Ego Tragelaphum puto. Vulgus

& qui ex Mauritania advexerunt, ovem Barbaricam vocant, cum tamen nihil habet commune cum ove. Quidam rursum cervum Barbaricum, qui rectius sentire mihi videntur, cum ex dimidio posteriori, similior cervo sit ; ex anteriori, magis capro. Fœtus pariunt singulos.

De Bucula Cervina.

Ex Mauritaniæ desertis locis advectum ad nos est animal bisulco vestigio, magnitudine cervæ, forma & aspectu inter cervam & juvencam : unde ex argumento voco Moschelaphum, seu Buculam cervinam. Capite & aure longa atque tenui, tibia & ungula gracili ut cervæ, ita ut ad celeritatem videatur factum animal. Cauda pedali longitudine & paulo amplius, (9b) forma, vaccinæ caudæ quàm simillima ; sed brevitate accedens propius ad cervinam, quasi natura ambigente cervæ ne esset an vaccæ ; per superiora ruffa & lævis, per ima nigra & hirta. Colore corporis fulvo, seu ruffo undique, pilo sessili cutique æquato, in fronte stellatim posito, at sub cornibus per ambitum erecto. Cornibus nigris, in summo lævibus, cætera rugosis, rugis ex adversa parte, sibi vicinioribus ; ex aversa, ad duplam aut triplam latitudinem a se diductis. Ea cornua primo suo ortu digitali tantum latitudine distantia, paulatim se dilatant ad mediam usque sui longitudinem & paulo ultra, qua parte distant pal. 3. Rom. & semissem. Tum se reducunt leviter, & recedunt rursus in aversum, ita ut extrema cornua non distent nisi pal. 2. digit. 3. & semissis intervallo. Longa quidem sunt ped. 1. & pal. 1. crassa vero in ambitu ad radices, pal. 3. Caput a vertice, qua parte linea nigra inter cornua dividitur, ad extremos nares, longum est ped. 1. pal. 2. & digit. 1. latum, qua est latissimum, in fronte videlicet paulo supra oculorum regionem, digit. 7. crassum in ambitu, qua maximum est, ped. 1. & pal. 3. Dentes habet octonos, ordine caret superiori, & ruminat. Ubera sunt duo, corpori æquata, quo constat juvencam esse, nec dum fœtam. Placidissimum animal est & tractabile, ludibundumque, saltu valens atque cursu. Quibusvis per famem vescitur, pane, foragine, carne salita, fœno, herba, & quovis oblato. Usus ejus est in (10)

venatione, caroque dulcis. Contemplare imaginem accuratè factam, ita ut vivam diceres si spiritus adesset, sed per maciem depictam triduo ante mortem. Ex quo scire licet habitiorem fuisse per valetudinem buculam hanc cervinam.

De Hippelapho, seu Equicervo.

Norvegia in nostram Britanniam animal quoddam transmisit, sui quidem generis, sed mixtæ formæ. Nam corpore compacto, crure longo atque gracili, ungula bifida, cauda brevi, cervum esse diceres; capite & aure Mulum, cornu Dorcadem, labro superiori propenso alcem ferè, juba equum, nisi quòd tenuior & erectior ea est quàm equi. Peculiariter habet ab armis ad caudam per omnem spinæ longitudinem pilum elevatum leviter, aruncum sub fauce promissum, & in eo palear pendulum, pilum per armos longiusculum obliquo ascensu, collum brevius quàm pro corporis modo. Eam ob rem cum vel herbam carpit, vel panem projectum tollit, vel potum ex vase aut vado sumit, in genua procumbit. Cornua in hoc genere mari tantum, non e summo capite erecta, sed e medio ferè capite ex utroque latere paulo supra oculum enata, & in latus exporrecta, aspera & tuberosa ut cervis, nusquam lævia, nisi in summis processuum fastigiis, & qua decurrunt venæ, ad tegumentum villosum per teneritudinem nutriendum in longitudinem productæ. Minus tamen aspera
(10*b*) sunt a primo processu ad secundum in anteriori parte, & rugis potius quàm tuberculis conspicua. Eadem ad dimidiam sui longitudinem recta tendunt, inde in sublime sensim recurvantur. Utrumque processus tantum tres facit, quorum humiliores bini in adversum spectant, sublimiores singuli cœlum. Evenire tamen solet, ut vel inopia pabuli, vel morbo, (ut custodes retulerunt & ipse vidi) sinistrum cornu duos tantum exigat processus. Longa ea sunt pedem Romanum unum cum semisse, & digitum unum cum semisse. Crassa ad radicem palmos Romanos duos integros. Summus unius cornu processus distat a summo alterius, pedibus Rom. tribus, & digitis tribus: ut & infimus ab infimo, pedibus duobus. Metior a fastigiis. Colore su t & densitate substantiæ

cervinis quàm simillima. Pendunt una cum sicca, dimidiata, rupta, & spongiosa fronte, libras quinque cum semisse & unciæ dimidio. Cum libram dico, uncias sedecim intelligo. Decidunt quotannis ut cervis Aprili mense. Cava enim non sunt. Frontis spacium inter cornua palmorum duorum Rom. cum semisse est. Eminens calvæ pars, quæ inter cornua est, a posteriori parte cava est. In ea cavitate cerebrum erat positum, discenditque ad mediam oculorum regionem. Eam in sceleto a. & b. literæ indicant. Dens ut cervis, sed equino major, & in maxillaribus per interiores sulcos, sed summa sua parte, denticulus acutus assurgit, ne quid eo cibi inconfectum delabatur. Colore id animal est per adolescentiam murino aut asinino: per provectam ætatem fusco, sed magis per (11) extremas totius corporis margines; pilo lævissimo, cruris maximè, nisi sub ventre, in intimo & summo crure, imo & supremo collo, pectore, armo atque spina. Proceritate est duodeviginti palmorum vulgarium & digitorum trium. Multo velocius equo est. Fœmina singulos peperit in Britannia; aiunt tamen geminos parere. Caro illi nigra est, & fibra crassa atque longa uti bubus; præparata tamen ut cervina, atque in furno cocta, in cibo cervina est suavior. Vescitur herba, sed rarius apud nos, eo credo ingenio quo equi, qui cum panem possunt, fœnum nolunt: Folio, cortice ex arbore, pane & avena lubentius. Priora vel ad triginta pal. vulgares excelsa, naturali corporis positura carpit. Si quid sit eo excelsius quod affectat, erigit se in posteriores pedes, & prioribus in arborem aut maceriem innixum, ut solent capræ, vel supra fidem extento ore detruncat; tanta est animalis proceritas & altitudo. Bibit aquam, bibit & alam seu beram avidissime pariter & copiosissimè, idque sine ebrietate. Sunt qui vinum dedere, sed id si prolixius hauserit, imitatur vitium ebrietatis. Placidissimum animal est, si cicuretur; alioqui ferox admodum, & humanum genus persequens, si non aspectu, at odore, quo maximè pollet, & cane certius. Quamobrem qui per vivaria regia illi præficiebatur, singulis annis serra dissecabat cornua. Quem comprehendit, calcibus deturbat, & si eques est, etiam equum. Quem non ante conspectum odore præsen- (11*b*) serit, voce prodit propemodum clarè grunnientis suis. Orbum

sua fœmina mulieres valde affectat, & quasi sexum nosset pudendum denudat. Id habet instar cervini. Ungulam ejus adversus morbum caducum valere creditur. Hoc animal Norvegia Elend & Elke nominat, si bene externa vocabula nostri sonant. Equidem Hippelaphum seu Equicervum cum Aristotele & Alberto Magno dicerem. Hic enim Muli caput, atque aures habere dicit equicervum. Ille jubam tenuem a capite ad armos protensam, aruncum peculiarem a gutture pendulum, & Dorcadis cornua gestare scribit Hippelaphum. Alcem esse non putem; cùm Alci nec crura flexa sed rigida, nec cornua his similia, nec in armis juba sit apud veteres, si bene memini. Minus Hippardium crediderim, cum præsertim fœmina cornibus careat, & mari aruncus sit; quæ in Hippardium non cadunt. Tragelaphum esse dicere vetant & Dorcadis cornua, & Muli caput. Adjungam veram imaginem, & seorsum capitis Sceleton unà cum suturis ut erant naturaliter, quo certius, quæ ad capita pertinent, cernantur omnia.

De dama Plinii.

Damam Plinii ex caprarum genere esse indicat pilus, aruncus, figura corporis, atque cornua; nisi quòd his in adversum adunca, cum cæteris in aversum acta sint. Capræ
(12) magnitudine est, & colore Dorcadis. Plinii & Romanorum esse, indicio est, quòd Romæ in columna quadam marmorea & triumphali superstite adhuc, cum anno domini 1543. essemus Romæ, insculpatur, & cum Pliniana descriptione conveniat.

De ove Arabica μακροκέρκῳ.

Ovis Arabica paulo major nostra est vulgari, eodem tamen quo nostra vellere & figura corporis, sed colore paulo obscuriori. Tantum tibiæ & prima facies ruffescunt modicè. Cauda longa est cubitos tres. Hinc *μακρόκερκον* voco. Hanc naturaliter per terram trahit ovis. At ne attracta teratur in terram & exulceretur, excogitarunt pastores, caudæ postellum (*ἀμαξίδα* Græci dicunt) subdere, & illi caudam alligare. Vescitur herba, carne, pisce, pane, caseo, & quibusvis, id

docente fame in navi, cum advecta ad nos est ex Africa in Britanniam. Herodotus in Thalia scribit, non alibi visum hoc aliudque genus πλατύκερκον (quod hic subjiciam) quàm in Arabia. Sunt in Arabia (inquit) duo ovium genera, admiratione digna, neque alibi usquam visa: Alterum, caudam gerit tricubitali longitudine; alterum, cubitali latitudine. Eam ob rem πλατύκερκον Arabicam istam nominare libuit. Aristoteles tamen in Syria progigni scribit hoc genus ovium latæ caudæ lib. de historia animalium octavo, in hæc verba: ἐν δὲ τῇ Συρίᾳ τὰ πρόβατα τὰς οὐρὰς ἔχει τὸ πλάτος πήχεως: & Plinius (12b) Aristotelem imitatus lib. item octavo, cap. 48. Syriæ cubitales ovium caudæ (inquit) plurimumque in ea parte lanitii. Mores habet cæterarum ovium.

De Ove Arabica πλατυκέρκῳ.

Ex Arabicarum genere ovis hæc est Tartarica, vulgaris quidem suo orbe atque loco, sed nostro incognita & inusitata, vulgari nostro arieti, non testiculis & repandis cornibus solum, sed totius corporis forma quàm simillima, nisi quòd duplo ferè major nostro est, naresque habeat aquilinas, posteriorum item pedum ungulas exteriores interioribus multo longiores, & caudam sine osse, cubitali latitudine, ad gravitatem (puto) duodecim librarum & amplius, paulo ultra clunes prominentem, cujus extremæ latitudinis partes ita attenuantur, ut clunibus ab utroque latere affixæ, accommodatius adæquentur. Natibus hæc insternitur, nusquam a corpore absoluta, nisi in ima sua parte, qua excrementum animalis redditum decidit. Qui locus pugni seu manus contractæ amplitudinis est, & veluti meatus excrementi vestibulum. Ita ea cauda facta est, ut natura videatur reliqui corporis cutem paulo ultra clunes produxisse, ut, involuta prius illa cute pinguitudine, reducat eam postea ad nates reliquaque femora contegenda. In summo tegitur illa vellere piloso, multo, atque denso, ita ut cauda non esse videatur, nisi contrectes manibus & subleves. Tamen (13) quicquid prominet ultra regionem clunium, cauda est. Ea subtus glabra est, & lana omni nuda, nisi quòd in ejus extremo & medio margine interiori nevus quidam cutaneus, seu

acrochordon lanuginosus, digitali ferè crassitudine sed non longitudine propendeat, sub aspectum non cadens nisi caudam latam eleves. Eum custodes caudam putant. Caudæ substantiam quidam pinguitudinem, quidam carnem glandulosam, ut est vaccarum huberum, esse autumant. Discrimen discam in morte animalis. Ovis mas est seu aries, vellere tectus multo, piloso, profundo & denso, ad genua fere promisso. In colore per omnia melino obscurè ruffescit, nisi media facie qua albescit, & utroque corporis latere, media sua parte, qua grisea est, & in imo ventre, quo pallet. Altitudo animalis duorum pedum Romanorum est, palmorum trium, & digitorum duorum; longitudo a vertice ad extremam caudam ped. 4. & digit. 5. crassitudo per ambitum velleris ped. 5. & palmi unius est. Facies a vertice ad extremas nares pedis est unius & digiti unius. Cornuum radices junctæ sunt, positæque medio loco inter verticem & oculos. Eo sunt colore cornua, quo cæteris ovibus, per convexum magis quàm cauum rugosa; longa ped. 1. dim. & digit. 1. Aures fulvescunt ut & tibiæ, antrorsumque per medium cornuum flexum prospectant. Ruminat, caretque dentium ordine superiori, ut cæteræ oves,
(13*b*) inferioribus quinque tantum existentibus. Vox item ovis est, sed grandior, ut ex amplo pectore. Mansuetum animal est & tractabile, eisdemque moribus quibus cæteræ oves. Equidem, ex vero illo ovium Arabicarum genere puto, quod πλατύκερκον Herodotus dixit, quòd latitudo caudæ tantum sit sine longitudine, etsi ex Tartaria productum sit.

De Bonasi cornibus.

Incidi in caput vasti cujusdam animalis (mi Gesnere) cui nudum os capitis unà cum ossibus, quæ cornua sustinebant, gravissimi ponderis erant, & justum ferè attollentis onus. Quorum curvatura ita se promittit, ut non recta deorsum vergat, sed obliquè antrorsum. Quod quia videri nequit in facie prospiciente, curavi ut appareret in avertente in latus. Spacium frontis inter cornua palmorum Romanorum trium est cum semisse. Longitudo ossium cornuum pedum duorum, palmorum trium, & digiti semissis est. In ambitu, ubi capiti

junguntur, pedis unius & pal. semissis sunt. Hujus generis caput aliud Warvici in castello vidi anno domini 1552. quo loco magni & robusti Guidonis, comitis olim Warvicensis, arma sunt. Cujus cornuum ossibus si ipsa cornua, quæ dempta erant, addas, multo fierent longiora, & alia figura atque curvatura. Eo in loco etiam vertebra colli ejusdem animalis est, tanta magnitudine, ut non nisi longitudine trium pedum Romanorum & duorum palmorum cum semisse cir- (14)
cundari possit. Æquè & ad id animal pertinere existimo omoplatam illam quæ visitur catenis suspensa e porta septentrionali Coventriæ, cui ut nulla spina est, (si bene memini) ita lata est ima sua parte pedes tres, digitos duos; longa ped. 4. palm. 2. Ambitus acetabuli, quod armum excepit, pedum trium est, & palmi unius. Circundat os integrum, non nisi pedum undecim, palmi unius longitudo & semissis. In sacello magni Guidonis comitis Warvicensis, quod positum est non amplius mille pass. Warvico oppido, suspenditur costa hujus item animalis (ut ego quidem reor) cujus ambitus, quo loco minima est, palmorum trium est: Longitudo, sex pedum cum dimidio. Sicca ea est, & in extima superficie cariosa, pendit tamen lib. 9. cum semisse. Ex vulgo pars apri esse costam putat, a Guidone occisi: pars vaccæ, quæ propè Coventriam in fossa quadam commorabatur, multis infesta. Quam posteriorem opinionem ad verum propius accedere puto, cum Bonasi forsan esse possit, aut uri. Multa hujus generis animalia olim fuisse in nostra Anglia (silvestri olim & nemorosa Insula) verisimile est, quòd nobis adhuc pueris multus usus erat hujusmodi animalium cornuum in mensa solennioribus epulis loco poculorum, ut olim uri cornuum in Germania ad eum usum, referente Cæsare in commentariis de bello Gallico libro sexto. Sustinebantur pedibus ex argento tribus, & ab oris item argento concludebantur, ut ibi. Sic quoque olim qui cultui studebant, dentibus (14*b*)
marinantium belluarum insigniebant ensium capulos. Candicabant enim ad eburneam claritatem. Nam præcipua viris gloria semper fuit in armorum nitela. Jam vero non nisi auro & argento fulgent hæc.

De Sciuro Getulo.

Sciurus Getulus coloris est mixti ex rufo & nigro. Eum ab armis ad caudam per latera & dorsum albæ fuscæque lineæ, alternatim certis distinctæ intervallis, decentissimè depingunt. Idem aliquibus fit in colore ex albo & nigro, respondentibus etiam in cauda lineis; nisi si quando expansa cauda propter pilorum raritatem eædem dispareant. Venter illi cœruleum colorem imitatur in albo positum. Paulo minor is est vulgari Sciuro. Nec aures extantes habet, ut ille; sed depressas magis & ferè capiti æquas, orbiculares, & per cutis superficiem deductas in longum. Caput Ranæ ferè est. Cætera similis vulgari Sciuro. Nam figura corporis eadem, eadem natura pili, mos idem & vivendi ratio. Cauda se contegit more cæterorum Sciurorum. Cujus imago ad vivum depicta est & expressa. Nam e Getulia (quam hodie vocant Barbariam) a mercatore quodam aliquot vivi ad nos allati sunt, utriusque quem dixi coloris. Eos ad delicias alimus, & extra omnem controversiam Sciuri sunt. Nam (ut dixi)
(15) & mores, & magnitudo, & vivendi genus, & vox, & usus caudæ, & erecta insessio quando est, & cætera respondent. Tantum socordia differt. Est enim tardum & pigrum animal, meticulosumque, neque ea vivacitate & agilitate qua nostri valet aut saltu, vix ausum de mensa aut scamno humili desilire. Frigoris quoque impatiens est. Quo fit ut sole locisque gaudeat calidis. Vescitur nucibus, amygdalis, pane & ficu, ut & carnibus quoque avidissimè. Ego depingendum curavi extenta cauda, ne corpus adumbraretur, caudaque, qualis ea esset & colore & figura, ostenderetur.

De Saguina.

Saguina animal est parvum, soricis magnitudine, aut non multum supra modum pusilli cuniculi, aut arctomyos junioris (utriusque magnitudinis unum vidi) colore griseo, barba fulta & obscurè cinerea, cauda soricis operta pilo, pedibus Sciuri, facie cephi seu satyri penè, aure orbiculari, patente & humili,

vestita pilo intus nigro, foris candido, & moribus caudatæ simiæ. Mulieribus nostris in delitiis est. Vivit uvis passis, pane, ficubus, pomis atque pyris.

De Cercopitheco vario.

Habemus istic apud nos ex Mauritania Cercopithecum quendam, quem vocamus Barbaricum, seu mamonetum varium, colore dorsi & lateris viridi, frequenti hinc inde inserto pilo griseo seu melino. Ventre, mento & barba (quam habet (15*b*) lunatam) candidis, facie & tibiis nigris, naso albo: cætera, aliis Cercopithecis similem. Ex minore genere Cercopithecorum est, magnitudine videlicet cuniculi minoris. Descripsisse satis est, cum figura corporis cæteraque lineamenta cæteris Cercopithecis nulla in re differant.

De Chamæleonte.

Chamæleon animal est quadrupes, macrum & gibbosum, capite galeato, corpore & cauda lacertæ majoris, cervice penè nulla, costis plus minus sedecim, obliquo ductu ventri junctis ut piscibus; prioribus cruribus brachiis humanis, posterioribus cruribus hominis parum lacertosi & figura & flexu quàm simillimis; pedibus manus hominis ad carpum usque divisas singulariter imitantibus; sed ita, ut in prioribus pedibus, auricularem & medicum digitum a cæteris dividi, in posterioribus, auricularem medicum & medium ab aliis separari intelligas. Cum enim digiti tantum 5. sunt, in prioribus pedibus interius digit. 3. sunt, exterius 2. In posterioribus contra, interius 2, exterius 3. existunt. Os illi hiatus est magnus, ab acuto in latum se diffundens, dentium locis osse perpetuo, & eo leviter serrato, tantaque labra, quantis possit illud contegi. In ore lingua est acuta, cujus ima pars os est, summa laxum & apertum marsupium primo aspectu. At si educas, corpus longum esse videtur ad instar pyramidis, palmi unius Romani longitudine. Ea jaculata, & magna celeritate (16) vibrata, ad muscas capiendas utitur: cumque reducit, ita in se redit ea, ut latior ejus pars angustiorem perpetuò excipiat,

& præter basim (in qua reliquum jam ejus corpus totum veluti in patente marsupio recumbit) nihil conspiciatur. Intestina habet piscium more in spiras simplices convoluta, & excrementum in eis molle atque nigrum. Unde scire licet non rore, non aere solum vivere. Meatus excrementi eo loci corporis positus est, quo clunibus cauda jungitur. Ventri hepar inest, crocei plane coloris. In summo pectore duo erant corpuscula carnea colore sanguineo, sed exigua, ut tubercula. Eorum alterum cordis figuram repræsentabat: alterum pulmones esse non videbantur nec substantiæ ratione nec figura. Quid autem essent, non intelligo. Oculorum loci cavi sunt, & per summa atque extima veluti suggrundiis per oras serratis defensi. In eis oculi eadem cute contecti sunt, qua reliquum corpus: nec divisa ea parte cutis est in palpebras, ut in aliis animantibus, sed circumducta totis penè, ut palla gemmis, nisi qua per exiguum foramen e medio prospiciunt. Id autem officii præstat illis cutis, quod in aliis animantibus musculi. Ea enim ducit ac reducit in hanc aut illam partem quo velit aspectu internum oculum. Neque enim ut alia animalia motu musculorum immotis palpebris oculum movent, ita & hoc immoto illo tegumento. Per ejus foramen pupilla nigra
(16*b*) cernitur, & circa eam aureus circulus resplendens penitius conspicitur, maximè cum cœlum suspicit. Ab extremo oculi tegumenti orbe ad pupillæ foramen, sex lineæ croceæ æquis intervallis in ortu distinctæ ita ducuntur & coarctantur sensim, ut meridianæ illæ lineæ ab æquatore ad polum alterum ductæ. Galeam spinæ jungit assurgens cuticula, & ex utroque galeæ latere cutanea duo corpora brevem cervicem contegunt. Cutis aspera est, & veluti minimis unionibus undique consita, maximè per summam spinam & imum ventrem. Utrobique enim veluti filum quoddam unionum per mediam corporis longitudinem, quàm cæteris partibus majorum, ducitur; per summa, a capite ad caudam; per ventrem imum, ab extrema maxilla inferiori ad caudam. Cauda teres est, a summo gracilescens ad extremum, æqua cum toto corpore longitudine, si caput demas, tota veluti ex unionum circulis constituta. Longitudo universi nostri Chamæleontis erat justi pedis Romani. Latitudo, a summa spina ad imum mediumque

ventrem, duorum digitorum Romanorum & unius quarti. Recentis adhuc atque vivi animalis corpus succulentum est & æquabile, nisi costarum regione, & galeata parte, quæ leviter extuberant, e contra quàm in siccis sceletis, ubi omnia inæqualia sunt. Color vivis est, qui rei cui est proximus, in quem se novit naturaliter commutare. Hinc proverbium Chamæleonte mutabilior. Etsi sunt qui dicant se observasse duos tantum referre colores, alio lucente sole, alio per opacum. (17) At mortui jam color totus pallidus est, sed magis per ima & intima, conspersus per summa & extima (maxime in spina & cauda) aureis maculis, crebris & majoribus seu oblongis orbiculis, ita spinæ incumbentibus, ut sacci asinis, sed per intervalla: per ima & intima, cœruleis magis & minoribus veluti punctis, sub faucibus quàm alibi crebrioribus, & veluti per quincuncem dispositis. Innocens animal est & tardum, placidum & tractabile. Tarditatem gressus celeritate vibratæ linguæ pensavit in vitam. Hoc præ cæteris habet proprium, ut cum sole occidat atque oriatur, ita ut quam corporis posituram occidens sol reliquerit, eandem oriens excipiat, sive de ramo, altero tantum pede, pendeat, aut in ventrem humi pronus incumbat, aut alicui rei duobus pedibus, reliquis sublatis, innitatur, aut alia quacunque forma. Interea temporis mortuus planè videtur omnibus. Hiatus illi æternus, sine ullius usus ministerio. Hæc nos observavimus in vivo & mortuo, quem domi nostræ diu aluimus.

Hactenus de quadrupedibus: nunc de avibus pauca illa proferemus, quæ ad te (Gesnere) dedimus.

De Haliaeto.

De avibus. Haliaetos id genus aquilæ est, quod ex mari lacubusque prædam quærit, unde nomen invenit. Is magnitudine Milvi est, capite albis & fuscis distincto lineis, ut melino: rostro aquilino; oculis in medio nigris, in ambitu aureis: lingua ferè (17*b*) humana, nisi quòd ad radicem utrinque habet appendicem: colore per summa asturis, per ima albo: gutture maculis notato ruffis ut & ventre, pectore medio pure candido: crure crasso & squamoso: pede uncungui & cœruleo: digitis quatuor,

per superna ad dimidiam longitudinem etiam squamosis, ad reliquam incisis, per inferna asperis & aculeatis tenacitatis causa; & his tam validis, ut flexos vix ulla vi extendas. Prædator is est piscium, discussis decidentis corporis impetu aquis, ex eisque vivit. Et quamvis ex pisce vivat, fidipes tamen est utroque pede, non altero palmipes, ut vulgus putat. Giraldus Cambrensis libro de Topographia Hiberniæ, ubi de avibus biformibus agit, hunc Aurifrisium vocat; & altero pede aperto & unguibus armato esse, altero clauso cum vulgo scribit. Supra magnitudinem corporis alæ longitudo est, quæ ad pedes Romanos duos & digitos undecim extenditur. Inolevit opinio istic apud nostrum vulgus in Britannia, eam inesse vim naturalem huic avi, ut quem conspexerit piscem, eum se quàm mox resupinare & convertere, atque ad summam aquam ascendere, in eaque fluitare ut sopitum, quo facilior præda sit volanti. Ideoque ejus adeps studiosius asservatur a nostris piscatoribus, quòd eandem vim habere creditur. Frequentes sunt apud nos in maritimis locis & Vecti insula. Nostri an Osprey vocant. Moribus placidus est & tractabilis,
(18) & famis patientissimus. Vixit enim septem dies apud me sine cibo, & in alta quiete; nisi si hoc non mos fecit sed fames, quæ omnia domat. Carnem oblatam recusavit: piscem non obtuli, quòd eum ex hoc vivere didici. Caro illi nigra est.

De ansere Brendino.

Anser Brendinus avis est marina, palmipes, figura anseris, sed magnitudine paulo infra, capite albo exiguo & curto, sed rostro nigro, a quo linea nigra ad oculum utrumque ducitur, collo fusco, a pectore ad caudam ex dimidio corpore inferiori albo, coxendice murino (ut est Columbæ vulgaris color aut gruis) ex superiori, ad collum fusco, ut & ad caudam medio inter utrumque murino: alis item murinis, cum cauda longitudine paribus, sed pennis ad extremum obfuscatis. Cauda nigra est ex albo enata, pede nigro & palmato. Gregalis avis est & garrula. Ex pisce vivit, frequens apud nos per littora in Britannia. Vulgus Britannorum quod ad littus habitat a coloris varietate a Brendgose nominat. Ornithopolæ Londi-

nenses Bernaclum vocant, cum dicendum putem Berndclacum seu Brendclacum; quòd antiqui Britanni, atque item Scoti, anseres marinos, palustres, & lacustres omnes Clakes dicebant, cum tamen hodie corruptè dicimus Fenlakes & Fenlagges, cum dicendum fuit Fenclakes. Varium item colorem, Brend, seu per metathesim Bernd iidem appellabant. Unde bernded seu brended id animal dicitur, quod in colore murino variegatum est albo, ut est hic anser. (18*b*)

Anser Bassanus.

Non est ergo Scotorum Bassanus anser, qui in Basse Scotorum Insula nidum ponit atque ova, a qua nomen habet. In hanc insulam rupem existentem, nec in summo quantam Milvus oberret (ut Poëta dixit) sed exiguam, venturi stato anni tempore anseres, quo prius speculatu, qua observatione præmissis nunciis utantur quàm ingrediuntur; quo anni tempore hoc faciant, qua solitudine insulæ, concludentibus se incolis ad aliquot dies, donec se firmaverint anseres, ne abigant, quanta multitudine atque densitate involent, sic ut in serenitate solem adimant, quot pisces afferant, quot ova pariant, & quantos fructus in annos ex eis anserumque plumis atque oleo percipiant insulani (nam Pupinorum pinguedinem habent atque gustum) longum esset recensere.

De Anate Indica.

Est apud nos ex India anas, eadem planè corporis figura, eodem rostro & pede quo vulgaris, sed ex dimidio major ea & gravior. Caput illi rubescit ut sanguis, & bona pars conjuncti colli a posteriore parte. Id totum callosa caro est, & incisuris distincta; quaque ad nares finit, carunculam demittit a reliqua carne figura separatam, qualis cygnis est, rostro conjunctam. Nudum plumis caput est, & ea quoque colli pars quæ rubescit, nisi quòd in summo capite crista est plumea atque candida, per totam capitis longitudinem protensa: quam, cum excandescit, erigit. Sub oculis ad rostri (19) initium per inferna inordinatæ maculæ nigræ carni sunt inductæ: & una atque altera a summo oculo ad superna elevatæ. Oculus flavescit, separatus a reliquo capite circulo nigro. Sub extremo oculo in aversum macula est singularis, separata a

cæteris. Rostrum totum est cœruleum, nisi quòd in extremo macula nigrescit una. Pluma illi per totum colli processum reliquum alba. Qua corpori collum jungitur circulus est plumeus niger, rara pluma alba, maculosus & inæqualis, per ima angustior, per summa latior. Post eum per totum imum ventrem pluma alba est: per summum corpus fusca, sed ab circulo illo nigro pluma alba in summo divisa. Extremæ alæ atque cauda cum splendore virescunt, ut Cantharides. Tibiarum cutis fusca est, incisuris levibus per circuitus ducta. Membrana per intervalla digitorum pedis pallescit magis, una atque altera respersa macula fusca, incerta lege disposita, nisi in intervallo sinistri pedis, ubi sex per digiti extremi longitudinem disponuntur. Tardo gradu incedit propter corporis gravitatem. Vox illi non qualis cæteris anatibus, sed rauca, qualis faucibus humanis catarrho obsessis. Mas major est quàm fœmina. Ea similis mari est, nisi quòd non ita variegato corporis colore est. Vivit ex cœnosis aquis, & aliis quibus cætera vulgaris anas gaudet.

(19*b*) *De Anate Turcica sive Indica altera.*

Anati quidem similis est quæ Turcica sive Indica dicitur, sed quantitate & magnitudine corporis anserem ferè diceres. Tota est candida, nisi quòd rostrum, tibiæ, atque pedes rubent, genæque item callosa carne, & rostri tuber supra nares. Caro illi dulcis est, & vox sibilus. Sunt ejus generis quædam colore albo & nigro variegatæ. In aqua vivit, locisque gaudet cœnosis ut cæteræ anates.

De Pica marina.

Pica marina (ut nostrum vulgus nominat) paulo major est terrestri, coloris quidem varietate in corpore similis, sed colore pedis, digitorum numero, incisuris, cauda atque rostro admodum dissimilis. Nam pes rubet, & digito posteriori destituitur, nec incisuras habet is & tibia, sed impressiones quasdam, piscium squamis quàm simillimas. Fissus est, sed ita in digitis utrinque luxuriat cutis, quemadmodum in fulicis penè,

ut ad natandum quoque pes factus videatur. Avis est Amphibios. Caudam curtam habet, rostrum longum atque tenue, perpendiculariter latum, non teres, colore in summo ad caput rubrum, per reliquum pallidum, nec est in fine acutum, sed obtusum id. In mensa grata avis est.

De gallina Getula domestica.

Gallina Getula domestica, paulo minor nostra est, colore (20)
in supernis obscurè ruffa, in infernis pallida, pluma capitis incomposita & erecta, crista serrata, humili, simplici, carnea; gutturosa magis perpetuò, quàm nostræ cum glociunt; tibiis pedibusque plumosis, maximè per exteriora & posteriora ut columbis, ne per interiores plumas gressus impedirentur: cætera ut vulgaris.

De Meleagride.

Meleagris pulcherrima avis est, magnitudine corporis, figura, rostro, & pede Phasiano similis: vertice corneo, in apicem corneum a posteriori parte præcipitem, in anteriori leniter acclivem elevato, armatus. Eum natura voluisse videtur inferiori capitis parti tribus veluti laciniis se promittentibus committere atque deligare; inter oculum & aurem utrinque una, & in fronte media item una; omnibus ejusdem cum vertice coloris; ita ut insideat capiti eo modo, quo ducalis pileus illustrissimo duci Veneto, si quod jam adversum est aversum fieret. Rugosus is est: inferius, per circuitum: qua se attollit, in directum. In summo collo ad occipitium nascuntur erecti quidam atque nigri pili (non plumæ) in contrarium versi. Oculi toti nigri, æquè & in orbem palpebræ atque cilia, si maculam in summa & posteriori parte supercilii utriusque demas. Imum caput per longitudinem utrinque caro quædam callosa colore sanguineo occupat, quæ ne propendeat veluti Galli gallinacei palea, ut replicaretur natura voluit, & averso ductu in duos processus acutos a capite (20*b*)
liberos finiret. Ex hac carne attollunt se utrinque carunculæ, quibus nares in ambitu vestiuntur, & caput in anteriori parte

a cætero rostro pallido separatur. Harum ad rostrum margines inferiores replicantur etiam leviter sub utroque nare. Quod inter verticem & carnem est a dextra & sinistra parte, album deplume est, levi cœruleo mixtum. Color verticis atque apicis idem prorsus est cum colore dactyli. Tibiæ nigræ sunt, & in anteriori parte squamosa incisura duplici notatæ: in posteriori nulla, sed leves, & veluti punctis quibusdam sui coloris respersæ. Color illi sub faucibus exquisitè est purpureus: in collo obscurè purpureus: in cætero corpore per summa contuenti, qualis consurgit si album & nigrum pollinem utcunque tenuiter tritum colori fusco rarius aspergas, nec tamen commisceas. Tali colori maculæ albæ ovales aut rotundæ per totum corpus inesse visuntur, per summa minores, per ima majores, comprehensæ intervallis linearum (ut apparet in plumarum compositione naturali) quæ se mutuo intersecant obliquo hinc inde ductu, per summa tantum corporis, non item per ima. Id non ex toto corpore solum deprehendes, sed ex singulis avulsis plumis. Superiores enim, obliquis lineis se mutuo intersecantibus, aut, si mavis, orbiculis quibusdam ex albo & nigro (ut dixi) polline confectis, & per extremitates
(21) conjunctis, ut in favis aut retibus, maculas ovales aut rotundas albas in spaciis fuscis comprehendunt: inferiores non item. Utræque tamen simili lege positæ sunt. Nam in aliis plumis ordine ita junctæ sunt, ut ferè triangulos acutos faciant: in aliis, ut ovalem figuram repræsentent. Hujus generis ordines tres aut quatuor in singulis suis plumis sunt, ita ut minores in majorum complexu reponantur. In extremis aliis & in cauda rectis lineis æquidistantibus procedunt per longitudinem maculæ. Inter gallum & gallinam vix discernes, tanta est similitudo, nisi quòd gallinæ caput totum nigrum est. Vox illi est divisus sibilus, non sonorior, non major voce coturnicis, sed similior voci perdicis, nisi quòd submissior ea est, nec ita clara. Cursu velox est.

De Morinello.

Morinellus, avis nobis cum Morinis communis, stulta admodum est, sed in cibis delicata, eoque apud nos in summis

deliciis atque pretio est. Imitatrix avis est. Ideo, ut Scops & Otis saltandi imitatione, ita hæc noctu ad lumen candelæ pro capientis gestu capitur. Nam si is expandit brachium, extendit & illa alam; si is tibiam, & illa itidem. Breviter quicquid gerit auceps, idem facit & ales. Ita humanis gestibus intenta avis, ab aucupe decipitur, & rete obvelatur. Avis parva est, magnitudine Sturni, tribus tantum digitis anterioribus, posteriori nullo, vertice nigro, genis candidis, coturnicis ferè colore, si cinericei parum admisceas, potissimùm circa (21*b*) collum. Morinellum voco duplici de causa, & quòd avis est apud Morinos frequentissima, & quòd avis stolida est, quæ stultitia græcis *μωρότης* dicitur. Eam ob rem nostri etiam Doterellum vocant, quasi stultitia delirantem dicant.

De Puphino sive Pupino.

Est avis quædam marina nostras, parvi anatis (quam *βοσκάδα* Græci vocant) magnitudine & figura corporis, pedibus palmatis & rubescentibus, ad posteriora magis positis quàm cæteris palmipedibus exceptis pygoscelibus; rostro tenuiore magis latitudine se demittente quàm longiore processu se extendente, quatuor incisuris rubris a summa, duabus ab ima parte sulcato, in colore pallentis ochræ. Quod inter has & caput est, subcœruleum est, & ea figura qua luna est, cum exacti dies decem sunt a coitu. Per summa corporis totius nigrescit, nisi qua oculi sunt, qui in albo constituti sunt: per ima exalbescit tota, nisi summo pectore, qua nigricat. Vivit ex mari. Hunc nostri Puphinum dicunt, nos Pupinum a naturali voce pupin. Latitat in cavernis, ut Charadrius. Eam ob rem educta e cuniculi cavea avis hæc est, loco non procul a mari posito, a venatore quodam immissa viverra. In piscis usu apud nos est in solenni jejunio per quadragesimam: carne & gustu Phocæ marinæ haud dissimilis. Gregale (22) animal est, & sua habet latitandi tempora, ut Cuculus & Hyrundo. Ova parit in terræ cuniculis bina magna ex parte. Alis non confidit nisi conspecto mari. Pigrum videtur animal, sed injuriæ patiens. Vescitur carne lubentius quàm pisce, & cuniculi quàm alterius animalis, sed utroque crudo:

cocta & assa respuit. Cætera non attingit humana ædulia. Æstate se lavat, sed nunquam, quod observatione deprehendi potest, bibit: an quòd aqua marina carebat, nescio. Excrementum alvi illi est quale accipitri. Cum non esset quod ederet, cibum voce naturali geminata & summissa, pupin, pupin clamitando, implorabat. Alebam domi meæ ad menses octo. Mordebat lubenter ministrantes cibum, aut attingentes, sed benignius atque innocentius. Exiguo cibo satiatur. Non enim vorax avis est ut Coruorans noster, quem tu (Gesnere charissime) corvum aquaticum & mergum recte nominas, nostri Cormorantem corruptè dicunt, nescientes ex vocis etymo coruum vorantem appellari debere. Quod naturaliter facit, cum illi a natura unicum tantum intestinum sine elice (ut aiunt) rectum sit concessum, propter vehementiam caloris naturalis citissimè absumentis quæ assumuntur omnia.

Corvorans seu Mergus.

De Spermologo seu Frugilega.

Spermologus noster a cornice nigra nulla in re differt,
(22*b*) nisi morum innocentia, προλόβῳ seu ingluvie, qua granum legendo continet, ut ad suos referat: est enim gutturosus: albo callo, qui in summo rostro est ad caput: & voce, quam habet gutturalem & raucam. Unde forsan nostris, quibus nomina rerum multa Latina sunt & Græca, (uti libro nostro de symphonia vocum Britannicarum diximus) rouce dicitur, quasi rauce Anglis, raucus Latinis sit dicendus: victu quoque a corvo differt, quòd frumento, hordeo, & cætero semine (unde nomen σπερμολόγου invenit apud Græcos) vescitur. Vescitur & vermibus, ubi frugis frumentique copia non est. Hinc rustici nostri dubitant major ne sit ex eis utilitas agris dum legunt vermes, frugis & sementis pestem, an inutilitas hominibus dum vorant granum, hominis nutrimentum. Tanta tamen multitudo est, ut legibus condemnentur: innocens alioqui avis atque utilis. Agricolis enim teneri adhuc ex nido in cibo sunt. Non nisi excelsis arboribus, idque societate quadam numeroque nidificant, cohabitant, & considunt.

De Sacropsittaco.

Psittacorum plura esse genera observavi. Quidam enim pusilli, magnitudine videlicet turdi, toto quidem corpore virides sunt, sed caudam longam atque gracilem, & eam aut flavam, viridem, aut puniceam habent. Quidam rursum grandes sunt admodum, cornicis magnitudine, ex toto punicei seu rubri, nisi sub imo ventre, extremis alis, & extima cauda, (23) quibus partibus cum cœruleo virescunt. His rostrum est magnum, cavum, pellucidum, & aduncum, medio tantum sui pallidum, utroque extremo ex parte nigrum, ut & inferior maxilla tota nigra, cujus cavitatem lingua dura & nigra cæterorum Psittacorum modo & forma occupat. Utrinque genæ, in cute rugosa, figura ferè triangulari obtusa, candicant, rubris mollium pennarum ordinibus æquidistanti parallelo inductis, & alicubi etiam sine ordine. Oculus parvus, & in albo cilio cuticulari constitutus, pupillam habet nigram, quam circundat aureus circulus. Digitos habet quatuor ita efformatos, ut videatur natura voluisse omnes anteriores fecisse, retorsisse tamen duos in aversum firmandi corporis causa. Hos Brasilia mittit, quos propter insignem magnitudinem *Sacrum.* Sacropsittacos nominamus. Veteres enim, quod præclarum magnumque erat, sacrum dicebant. Ut sacrum os, sacram anchoram, sacrum falconem, quem hierofalconem dicunt, sacrum piscem, ἱερὸν μένος, sacram famem, & sacrum morbum. Hujus generis imaginem, quam a nobis accepisti, subjunge. Cæteros inter hos magnitudine medios aliæ regiones, ut insula Hispania, Ægyptus, & India ferunt, sed colore vario. Alii enim toto corpore cinereo caudas habent fultas, breviores & puniceas, in extremoque lunares. Alii ex toto virides sunt. Alii cum corpore vireant, cauda longa flavescunt. Mores habent omnes similes, & victum communem, nisi quòd (23*b*) Sacropsittacus pane bera macerato, carne, & pisce etiam vescatur.

De Corvis albis.

Anno Domini 1548. Augusto mense, corvos duos candidos ex eodem nido vidi & contrectavi istic in Cumbria nostræ Britanniæ, apud ejusdem provinciæ comitem nativos, atque ita ad aucupium factos ut accipitres. Nam & brachio falconarii quietè insidere, & soluti ad ejus vocem atque signum vel e longinquo quàm celerrimè advolare docti erant. Hos nihil est infaustum consequutum, ut albas illas hirundines, de quibus Alexander Myndius apud Ælianum. Nam qui corvum album notat, colorem notat ; ut qui ursum album & vulpem nigram ; *Ursus albus.* quorum utrumque vidimus ex Moscovia istic in Britannia. Quanquam vulpem nigram non queo dicere, etsi vulgus nigram *Vulpes nigra.* vocet; sed potius fuscam, aut obscurè griseam reliquo corpore. Nam genas atque tibias tantum fuscas habet, clunes atque caudam.

Expletis jam quæ de volatilibus ad te scripsi, mi Gesnere, suo ordine pisces consequuntur.

De Xiphia seu Gladio.

Xiphiæ igitur piscis summam rostri partem tantum, quæ *De piscibus.* gladio seu ensi militari similis est, ad naturale rostrum tibi depinximus. Ima enim rostri pars, oculus, & reliquum caput,
(24) vetustate absumpta sunt. Pars illa rostri superior tota ossea est & dura, reliquoque corpori longitudine par, ut Aristoteles tradidit. Sicca etiam illa nostra est. Superficie sua summa & extima leviter aspera est: intima & prona, lævior. Componitur ex duobus ossibus, quæ ab ultimo suo fine mucronato ad caput usque ita conjuncta sunt, ut unum quid esse toto processu videantur. Ubi ad caput perventum est, paulatim se dividunt & diducunt, ita ut superior pars ad cranium conficiendum latius assurgat ; altera palati os facit, rectoque ductu à lato in acutum tendit, pari cum superiore longitudine. Medium rictum & hiatum inter utrumque os bona sua parte occuparunt cerebrum atque oculi, quæ jam vetustate deleta &

consumpta sunt. Reliquum adhuc occupat in modum cunei materia quædam ruffa, cariosa, pinguitudine quadam unctuosa, etiam in tanta vetustate, medio modo se habens inter durum & molle, friabilis, ita ut digitis facile deteratur, materiei illi cariosæ, quæ in salicum putredine visitur, non absimilis, intertextis quibusdam membranulis continentiæ causa. Æque & ea parte qua se findere occipiunt, ossi superiori incumbit media sua parte alterum os tenue & mucronatum, eo modo quo vaginis gladiorum incumbit altera ad cultrum excipiendum vaginula. Ab eo mucrone ad extremum rostrum, in medio latitudinis suæ spacio, sulculus quidam est, uti in multis ensibus ferreis videre est. Utrinque ejus sulci, leviter in summo decurrit ad ultimum ferè mucronem alter sulculus, (24*b*) sed non ita altè impressus aut excavatus, ut est medius ille. In intima seu prona sua parte suturam quandam habet in media latitudine, per omnem longitudinem leviter se attollentem. Conspicua tamen hæc non ita sunt, nisi in sicco rostro, propter περιόστεον & cutem, quibus obducuntur adhuc recentia, ut in hoc nostro quantumvis sicco quibusdam in locis, maximè ubi se dividit, apertum est. Gladius ipse sine pelliculis colore est obscurè pallido. Unde tamen divisio illa incipit, semper est nigrior unctuositate materiæ, quæ in ipso rictu inter os utrumque continetur. Longum est os illud nostrum (quod parvi Xiphiæ rostrum videtur esse) a fine ad summum capitis, pedes Romanos tres & semissem. Sed ad hiatum (quo tenus gladii militaris figuram refert) pedes duos, palmos tres. Pendit libras tres, uncias duas, annosum jam & siccum.

De Maculone.

Anno 1555. Lynni, Norfolciæ oppidi in Anglia portuosi, quod Antoninus in itinerario portum Lemanis nominat, in siccum a piscatoribus eductus fuit piscis hic maculosus, rudi figura depictus, & chartis impressis per omnem Angliam divulgatus, longusque amplius pedes 60. carne pingui, clara, & candicante, gustus suavitate cervinam referente. Nomen nostrates nescivere piscatores, nos Maculonem a notis vocitemus.

(25) *De Aspredine.*

Aspredo fluvialis piscis est, toto corpore asper, pinnis spinosus, Percæ forma & magnitudine, colore per summa fuscus, per ima cum pallore flavus; duplici per maxillas semicirculorum ordine notatus, oculo ex dimidio superiori fuscus, ex inferiori subaureus, pupilla niger: linea per dorsi longitudinem exporrecta, & veluti filo transverso corpori affixa singularis: notis per caudam atque pinnas nigris maculosus, quæ pinnæ, cum ira subest, inhorrescunt: cum animi conquiescunt, residunt. Caro Aspredini quæ Percæ, & friabilitate & salubritate laudata. Locis gaudet arenosis: & cum alibi in Britannia, tum præcipue in Hiero flumine (quod nostrum Nordovicum alluens in Baradenum æstuarium ad Hieri ostium, oppidum tum piscatu tum portu celebre, illabitur) frequens est. Nostri Ruffum vocant; quod cum Latinis asperum significet, Aspredinem piscem nominavimus. *Hiermouth.*

De Variata.

Variata piscis est marinus, illustris, aureus & resplendens magis, versicolor tamen, ut si multo colori aureo & splendescenti exiguum purpureum admisceas. Is color prout ad solem in hanc aut illam partem verses piscem, ita alius atque alius est, ut in collo Columbino; unde pisci Variatæ nomen dedimus,
(25*b*) ea analogia, qua aurata dicimus. Magnitudine & forma est alburni, cute & carne Percæ. In Australi nostræ Britanniæ mari plurimus, inter scopulos atque saxa frequens. Ipse mense Julio anni 1555. captum vidi in nassa, & contrectavi, per serenitatem & tranquillitatem animi gratia exspatiatus in mare in scapha piscatoria ad mille passus, videndi causa urbis reliquias quam mare in insula Selsey absorpserat, & ludentem colore naturam suspexi. Mortuo marcescit color, & ad pallorem degenerat.

De Trachuro.

Trachurus figura corporis scombro est simillimus, ut vix internoscas, nisi ad caudam uncinis (unde Trachuri nomen habet) & linea ab uncinis ad summas costas, atque inde ad caput, producta. Nostri an Horsefish, quasi caballinum piscem dicas, nominant. Sed unde, aut qua ratione, nondum video, cum nihil cum equo habeat commune; neque in numero magnorum piscium est, quos Horsefishes subinde nominamus, sumpta ex Græcis ratione, qui ut grandia in compositione Hippos vocant (ut Hipposelinon, Hippomalachen, & Hippomarathron) ita nostri in compositione Horse vocitamus, ut Horseminte, Horsemuscelles, hoc est mentastrum, seu mentham caballinam, & mytulos caballinos, seu hippomytulos: uti latius in libello nostro de symphonia vocum Britannicarum explicuimus. Cor illi triquetrum est, & caryophyllo aromatico simile, injecta vesicula. Non vulgaris apud nos est piscis, (26)
pretiive vilioris.

De Acu.

Acus item apud nos non vulgaris piscis est, nisi circa phanum Botulphi, quod nostri Boston, quasi Botolphes Toune diceres, nominarunt, ubi veneunt seni in denarios. Cor habet ut Trachurus, & ei incumbentem ampullæ seu phialæ modo erectam vesiculam, orificio cordis fundo suo insidentem. Siccus piscis est & vescus, sed carne dura siccaque ut scombri. Hornebeke nostri dicunt, a corneo quod habet rostro.

De Cerco.

Appulit littori nostro Britannico piscis grandis inter Caletum & Dovarium rete piscatorio captus decimo sexto die Junii, anno 1569. quem ego Londini vidi 22. die ejusdem mensis & anni. Magnitudinis Delphini erat, corpore tereti ut Delphino per omnem longitudinem, sed cauda ex toto lata, & quibusdam impressionibus exornata, colore universo

obscurè murino, nisi quòd in imo ventre candicabat. Britanni & Hispani Cherke appellant, a caudæ (reor) longitudine & miraculo. Nam κέρκος Græcis, cauda est Latinis. Idcirco latinè Cercus recte dici potest. Verum quemadmodum Delphinis lævis cutis, sic Cercis aspera est, ut est hominis mentum rasum: Corium undique diceres, ut est Delphinis. Pinnæ
(26*b*) quoque fuscæ & coriaceæ, duræque ut Delphinis, & eæ ex utroque latere binæ: in dorso duæ, anterior major: posterior multo minor: & in extremo ventre paulo ante caudam una parva. Costas nullas habet; spinam tantum (sed non osseam) universum corpus perreptantem. Intestina pro magnitudine exigua, & ferè jejuna, hepar grande. Anteriores dentes habet duplices; maxillares utrinque alternatim duplices atque triplices, ex quibus intimus recurvatur in adversum tenacitatis causa. Longitudo corporis a nare (quæ ultra os se profert obtusius) ad caudam, pedes Romani septem sunt; longitudo caudæ, septem cum semisse. Ambitus corporis, qua majus est, pedum quatuor, & palmorum trium. Caudam falcem esse diceres; cujus falcatæ pars inferior tenuis est ut acies; superior crassior, ut falcis spina seu dorsum. Tota lata est ut falx. Ubi corpori committitur, lata pinna est. Inde cauda incipit, & falcis similitudinem accipit. Est enim velut falcis calcaneus. Hinc cauda in processu ad extremum sui coacta in angustius est. Recurvatur ad inferna non superna. Corpori caro est, qualis Salmoni, & vesca, sed non usquequaque grata palato. Parit animal.

De Chrysophry.

Chrysophrys etsi rarus est in aliis Angliæ partibus, in aliis tamen circumflui maris nostri rarus non est, maximè occiduis. Id quo tibi innotescat, quòd Gillius tradat in mari nostro eos
(27) non esse, ex nostris vivam unius imaginem, graphice depictam, atque ad naturam exornatam misimus, quem nostri ab aureo colore superciliorum, Dory, quasi auratam diceres, appellant. Vocant etiam Bramam marinam ob similitudinem corporis quam habet cum Cyprino lato. Misimus etiam ejus piscis dentes & maxillas, raras certè & spectatu dignas. Addidimus

& descriptionem ejus, quam mihi ipsi non asservavi, quòd semper causas tuas præferebam, ut nec multa alia quæ ad te misi. Tu si habeas adjunge, una cum icone & dentibus penicillo expressis. Lupi quoque marini caput, quod ad te dedimus, propter dentium ordinem, figuram atque numerum in summo palato & imo ore, & conchas striatas nostræ Britanniæ, quas misimus cum conchis seu margaritis fœtu suo, etiam excudito & publicas facito, mi Gesnere.

Lupus marinus.

Conchæ.

De Delphino.

Delphinum, Shorhami in Sussexia Britanniæ captum, vidimus integrum Londini mense Decembri 1569. Curru enim advectus fuit ad Thomam Norfolciæ ducem, qui divisit, & amicis distribuit. Longè gratior ejus caro fuit veru assa, quam furno cocta. Maximè, si ex condimento phocænæ carni accommodato, ex aceto, micis panis similaginei, atque saccharo composito, comedatur. Id usu deprehendi. Caro ejus, phocænæ carni est simillima, nisi quod clarior & gustui gratior est. Cor habet Porcino simile, ut & hepar & pulmones, (27*b*) nisi quòd triplo grandiores sunt. Incurvum animal non est, uti a multis pingitur, sed rectissimum & teres, a capite utrinque sensim gracilescens ad extrema. Niger piscis est, nisi in ventre quo candicat. Cutem corium esse dixeris lævissimum, & corpus universum contegens, & pinnas obvelans. Bellonius ejus iconem rectius expressit penicillo, quàm alius quivis qui piscium historiam scripsit. Cæterorum figuris ita species inter se conveniunt, ut hyæna lupo, quæ ut lupo non absimilis, ita nec omnino similis est. Phocæna non erat, quam nostri Porpose nominant, dicturi Porcpoise & contracte Porpoise, a porco pisce, ut in libro nostro de symphonia vocum Britannicarum dicemus. Nam licet eam Delphino similem scribat Aristoteles, & Delphini esse speciem, tamen minorem dicit, & colore magis cœruleo, & ampliori dorso. At hujus Delphini longitudinem decem fuisse pedum constat, & colore nigro. Alterum ejus generis in Rubicone Italiæ vidi trajiciens flumen, anno Domini 1543. Cujus tanta erat

Rubicon.

natandi sub aqua celeritas, ut si jam prope esset, mox quàm longissimè abesset. Id quod ex eo deprehendebamus, quòd respirationis gratia subinde ex aquis prosilire cogebatur. Ad eum modum eundo ac redeundo tanquam ludibundum ad naucleri sibilum (nam musica delectari creduntur) diu contemplati sumus qui trajiciebamur.

(28) *De Cerucho.*

Ceruchus piscis grandis est, Cerci aut Phocænæ ferè magnitudine, ore pro quantitate corporis, dentium ordine triplici munito. In ipsis faucibus penitius etiam dentes sunt acuti & frequentes; & tubera utrinque tria, dura, & dentata, separata quidem, sed juxta se ordine tamen posita; oculi pupillam circundat lacteus circulus. Color universo corpori, qui asino nostro, quem coddum nostri vocant, ut & caro similis. Utramque maxillam duæ cartilagines faciunt, quarum utræque alteris, qua coeunt, committuntur, ut coalescant per symphysim & in ipso mento, & in maxillæ superioris medio. Ex his inferior barbulis quibusdam foris per oras undique pendulis duplici ordine per intervalla ornatur. Superior tuberibus atque spiculis inæqualis conspicitur. Etenim quæ eam constituunt cartilagines duæ, in summo labro qua coeunt recurvatæ, duo sustinent tubercula obtusa, non multum prominentia, digitali ferè crassitudine. A quibus unciali latitudine cum semisse è genis prosiliunt spicula utrinque duo, non multum extantia, sed humilia. Inter hæc e medio capite assurgit corniculum, longitudinis palmi unius & semissis, crassitudinis pollicis majoris. Post id non magno intervallo prominent cornua duo majora, dura, nigra, erecta, & acuminata, sesquipedali quidem longitudine, sed brachii septennis pueri
(28*b*) crassitudine: a quibus nomen Ceruchi dedimus animali, alioqui incognito. Ab his alia cornicula seu spinæ per omnem dorsi longitudinem certis intervallis disponuntur ad caudam, eo minora, quo longius absunt a capite: eoque majora, quo propius accedunt. Caudam habet cutaneam, non absimilem alæ Vespertilionis, sed crassam: ut & pinnas duas anteriores,

quæ e scapulis pronascentes ut brachia curta, in extremis dilatantur in membranam crassam, costis quibusdam osseis numero viginti tribus e brachio enatis & per oras acutis instratam, ut fit in alis vespertilionum. Statim a capite, utrinque branchias faciunt exiles costæ quinque ad pinnas ferè productas. E ventre enatas tibias videbis, & inde pedes duos cutaneos, crassos, & in digitos quinque divisos, sed unguibus orbatos, membranisque crassis per intervalla digitorum repletos, per summa læves, per ima hirtos. Cauda & pinnæ expansæ formam habent ferè semilunarem, in extremis aculeatæ. Ceruchus sevo & pice nuper uncti Carbasi seu naviculæ delectatus secutus eam est ad littus Britannicum inter Lestofte & Pakefeld in Suffolcia, & destitutus recedentis maris unda in sicco relictus est, & a Lestoftensibus anno Domini 1570. mense Februario interfectus. Cujus caput aqua madidum, ne in rugas præ siccitate contrahatur, ad nos allatum est Londinum, una cum figura piscem referente naturaliter, mense Maio ejusdem anni. Vidimus & contrectavimus, depingique curavimus, addito reliquo corpore ex figura ad vivum efformata. Moribus esse implacidis retulit (29) is qui spectandum proposuit, & sine intestinis, natura uno contenta stomacho, sineque excrementi foramine; quod rarum est, si verum est.

Atque hæc quidem de piscibus; jam ad stirpes transibo. Quæ quia paucæ sunt, longum negotium non facessent. Neque enim de omnibus, sed de iis quas ad te (mi Gesnere) dedimus, scribere proposuimus.

De Scapo granorum paradysi.

De stirpibus. Scapus granorum paradysi instar scapi est papaveris, nisi quòd in summo conclusus est, quòdque major eo est, Pyri videlicet mediocris magnitudine, colore dactyli, apice a cætero corpore circulo quodam diviso. In eo scapo magna granorum copia est, ut in papavere, aut malo Granato.

De Palmite.

Palmites planta est radice lignosa, multo singulari surculo, & eo lignoso, absectoque in hac figura Palmitis; sed cui tamen singulo folia virescunt plura, gladiolo non absimilia, ordine propter se posita. Summa radix, cum se e terra effert, varia veluti carice, intus pallida, per extremitates ruffa vestitur, in coni formam. Omnem caricem filamenta quædam instar retis contexta ambitu suo comprehendunt. Inter carices
(29b) cavus quidam ac pallidus gladiolus hinc inde latet. In eo Palmitis semen continetur. Id arboris densi figuram refert, ramis undique milio vestitis. In Hispania nascitur, Hispanis, tenero adhuc asparago, in cibis utilis. Venerem excitare creditur, palmitesque nominatur. Apud divum Paulum Londini hujus Plantæ ramos, seu virgultas siccas, ut palmas gestant sacerdotes in festo palmarum, palmas Hierosolymitanas, seu Arabiæ desertæ appellantes.

De Pisis sponte nascentibus.

Pisa in littore nostro Britannico quod orientem solem spectat, certo quodam in loco Suffolciæ, inter Alburnum & Ortfordum oppida, saxis incidentia (mirabile dictu) nulla terra circumfusa, autumnali tempore anni 1555. sponte sua nata sunt, adeo magna copia, ut suffecerint vel millibus hominum.

De Ilice.

Ilex grandis arbor est & patula, quanta Pyrus, foliis planè Agrifolii, mari aculeatis, fœminæ sine aculeis. Glandem fert, ut quercus, fœmina. Utriusque generis unam vidimus in Britannia, marem in horto Parysino in ripa Transthamesina, fœminam in horto Regio Westmonasterii. Folium ei pingue est: Ideo semper viret. Quam ob rem Greine tre verbo Germanico nomen invenit apud nos, qui alienis quàm nostris
(30) magis delectamur. Alioqui Grene tre diceremus, quòd grene

apud nos idem est quod viride apud Latinos, & greine apud Germanos. Plantam ad te, Gesnere, misimus, ut inter tua de stirpibus exprimas.

Sed hæc abunde de animalibus atque stirpibus raris ad Gesnerum cum suis iconibus, quas omnes ille expressit in libro suo de iconibus cum descriptionibus nostris nostro nomine, præterquam Tragelaphi, Buculæ cervinæ, ovis latæ caudæ, Saguinæ nostræ, Cercopitheci varii, Picæ marinæ, scapi granorum paradysi, Palmitis & Ilicis, quæ ab ædito libro de historia animalium, & libro de iconibus seu figuris misimus. Cercum, Delphinum, & Ceruchum, a morte ejus inter raros pisces retulimus, quòd non nisi postremis annis in nostram potestatem inciderint: alia addituri prout se nobis offerent, una cum figuris. Hæc interim.

Ioannis Caii de rariorum animalium atque stirpium historia libelli finis.

CATALOGVS EORVM
QVAE IN HOC LIBELlo continentur.

Quadrupedum.

CAnis Getulus. Fol. 1
Vncia. 2
Lynx seu Leuncia. 5
Zibettum. 6
Strepsiceros. 6
Cervus Palmatus. 7
Tragelaphus, seu Hircocervus. 7
Bucula cervina, seu Moschelaphos. 9
Hippelaphus, seu Equicervus. 10
Dama Plinij. 11
Ovis Arabica Macrocercos. 12
Ovis Arabica Platycercos. 12
Bonasus. 13
Sciurus Getulus. 14
Saguina. 15
Cercopithecus varius. 15
Chamæleon. 15

Avium.

HAliætos. 17
Anser Brendinus. 18
Anser Bassanus. 18
Anas Indica. 18
Anas Turcica. 19
Pica marina. 19
Gallina Getula. 19
Meleagris. 20
Morinellus. 21
Puphinus. 21. Vbi de Corvorante seu Mergo.
Spermologus. 22
Sacer Psittacus. 22
Corvus albus. 23. Vbi de urso albo & vulpe nigra leges obiter.

Piscium.

Xiphias seu Gladius. 23
Maculo. 24
Aspredo. 25
Variata. 25
Trachurus. 25
Acus. 26
Cercus. 26
Chrisophrys. 26. Vbi de Lupo marino, & concharum fœtu margaritis, quas alio nomine conchos Latini vocant.
Delphinus. 27. In quo de Phocæna quam nostri Porpose nominant, & de Rubicone nobili Italiæ flumine scripsimus. De Phoca, quam nostri contracte Seele vocant, explicatè See Vele dicturi, hoc est Vitulum marinum, in libro nostro de canibus Britannicis diximus, ubi de Cane piscatore ægimus. Eam à nostris etiam Dogge fishe, id est Canem marinum appellari, eodem in loco scripsimus.
Ceruchus. 28

Stirpium.

SCapus granorum paradysi. 29
Palmites. 29
Pisum spontaneum. 29
Ilex. 29

FINIS.

IOANNIS CAII

BRITANNI DE LIBRIS SUIS,

LIBER UNUS.

Non ante excusus.

Londini, per Gulielmum Seresium Typographum.

Anno. 1570.

IOANNIS CAII BRITANNI

DE

Libris propriis liber unus.

Ad Thomam Hatcherum.

Suadebat Annis superioribus (mi Thoma charissime) insignis ille vir Conradus Gesnerus, sempiterna memoria dignus, ut quæ a me scripta essent omnia, eorum ad se catalogum paucis conscriberem. Scribebam quidem ut votis ejus responderem, sed paucis admodum & jejunè, quòd causam voluntatis ejus nesciebam. Jam tu idem poscis; & non poscis tantum, sed etiam per postremas tuas ea de re literas ita causam agis, ut exigere videaris. Multas enim rationes affers, & eloquentia tua urges graviter, ne videar hanc gratiam amicitiæ tuæ sed causæ tribuere. Cum Londini sim, interpellas: cum Cantabrigiæ, idem facis: nunc e propinquis, nunc e longinquis locis ejus rei memoriam refricas, ut omnino
(1*b*) mirer quid in libro sit, quod tibi placeat. Si de me loquar, ipse certe non video quid in eo sit quod tantopere desyderes. Si non sit quod aliis tibique displiceat, satis justa mihi ratio est cur tibi velim satisfacere. Et si sit, modo non lædat, aliquid tamen voluntati tuæ, & amicitiæ nostræ tribuendum censeo; quando ita libeat, atque quodam modo imperes. En ergo librum, quem flagitas! in quo, quando nulla ejus catalogi quem ad Gesnerum scripsi copia mihi superest quem ad te darem, priora omnia repetam & re-

texam: quæque ab illis temporibus, quibus illa ad Gesnerum scripsi, commentatus sum, addam atque assuam. Adjungam præterea occasiones atque tempora scribendi, personarum atque rerum circumstantias, & quibus locis sint excusa quæ ædidimus. Exprimam & nomina librorum quos scripsimus, traduximus, aut emendavimus, & argumenta magna ex parte omnia: obiterque ex occasione mentionem faciemus de controversiis anatomicorum, de morte clarissimi viri Conradi Gesneri: de Bibliothecis Italiæ: deque pronunciatione Græcæ & Latinæ linguæ ex Græcorum, Italorum, Germanorumque sententia & usu. Eum librum de libris propriis ad te inscribimus, quòd ipse ejus scribendi & ædendi author extitisti. In quo eo ordine quoque prosequemur omnia, quo gesta sunt. Ordiemur a primis annis.

Versiones. Cum annum agerem alterum & vicesimum, atque adhuc Cantabrigiæ in nostra Britannia studerem, quò amicis meis gratificarer, & quid ipse possem experirer, converti quædam (2) de Græcis in Latinam: quædam de Latina in vulgarem linguam, quæ eorum institutis, ad quos scribebam, accommodata mihi videbantur. Ad quendam enim amicum meum, Nicephori Callisti Xanthopuli Græci libellum (in quo explicat quemadmodum quis orando etiam confiteatur) ex Græcis in Latinum converti. Ad aulicum item, Chrysostomi de modo orandi Deum libellum: quòd non ita multus esse in oratione visus est. Erasmi etiam de vera theologia librum traxi in compendium alteri, qui sacræ scripturæ lectionis studiosus, non tamen quibus limitibus legendi aut intelligendi modum circumscriberet, nec rationem tuto inveniret, scivit. Cœpit enim per ea tempora nova de religione persuasio istic in Anglia pullulare. Demum, Erasmi paraphrasim in Epistolam sancti Judæ converti alteri amico, cui studium fuit ejus epistolæ. Hæc juvenis scripsi.

Commentarii in lib. Frammigami. Post annos sex quam hæc gesta sunt, moriebatur Norwici anno Domini 1537. 29. die Septemb. annos natus 25, menses 7, dies 6, familiaris noster Gulielmus Frammigamus, concivis noster, eisdem scholis Nordovici quibus nos ab ineunte ætate doctus. Erat is homo tenacissimæ memoriæ, fœcundi ingenii, infinitæ lectionis, indefatigati laboris atque diligentiæ, in aula

Penbrochiana Cantabrigiæ per adolescentiam educatus, per juventutem in Collegium Reginale collega ascitus; professione
(2*b*) Philosophus, gradu artium magister, quem alii artium doctorem nominant: blandæ semper eloquentiæ juvenis, nihil non sciens quod ad liberales scientias pertinebat (maximè Musicam & Rhetoricam, in quibus erat insignis) nihil quod ad Poëtas, Historicos, atque etiam Theologos (in utraque lingua Græca & Latina doctus) faciebat. Is moriens libros suos, quos per ætatem scripserat, nobis commendavit. Scripsit autem octo. Ex quibus duos soluta oratione, eleganti stylo, de continentia scripsit: in quibus lupanaria, venerisque mancipia gravibus verbis persequitur: usque adeo, ut ne Poëtas quidem, amoris professores, admittat: libidinem condemnat, vitæ puritatem commendat: illius pœnas, hujus præmia proponit. Cæteros libros scripsit oratione ligata, sed vario argumento. Etenim de consolatione ad Æmilianum cæcum scripsit librum unum versu Exametro & Pentametro; quo se consolabatur adversus infirmitatem oculorum, quam ex immodico studio Cantabrigiæ contraxerat: exponens quæ commoda per cæcitatem consequimur, quæ animi incommoda per eam devitamus. Post hunc quartus, Laurentius sequitur, in quo divi Laurentii martyrium heroico carmine describit, hoc argumento, ut ipsius hæc carmina docent.

Illius aggestis exusta mapalia tædis,
Artificisque dolos Detii, juvenesque furentes
Insidiis canimus; fuerit quæ gloria nostro;
Tum quibus infœlix Mezentius occubit umbris.

(3) Quintus est, ἐκπύρωσις, seu incendium Sodomorum cœlesti igne, ob nefanda scelera & obscœnam libidinem atque turpitudinem, versu item heroico. Sextus, Idololatra, in quo notat carmine Choriambico gliconio eos, qui ætate sua veri numinis honorem ad tristia idola transtulerunt: hocque non ex sacræ scripturæ arcanis & sententia solum, sed ex Poetarum etiam magis. Gulosos enim ventres colere deos tradit: bibaces Bacchum: pugnaces Martem: libidinosos Venerem: avarosque Plutonem: ad eum modum perstringens singulos prophanos deos atque gentilitios, eosque affirmans ut deos colere &

venerari humanum genus, a vero Deo vitiorum multitudine declinans & deficiens.

Septimum, Αρετὴν, hoc est virtutem, Græca voce nominavit. Ubi tradit virtutis vim & potestatem ad bonam vitam omnia posse, nulla adversa virtutem de sede deturbare, virtutem perpetuam esse nec finem habituram: nullis incendiis consumi, nullis cathenis contineri, nullo imperio domari, nullo hoste lædi, justitiam conservare, venerem pellere, temulentiam fugare, cætera vitia trudere, ejusque sedem in cœlis esse.

Octavus, Epigrammatum est; vario argumento atque carmine scriptus: in duos ad nos libros divisus, quorum argumenta retexere longum esset. In hos omnes libros nos etiamnum juvenes scripsimus scholia atque commentarios: tum quòd obscuriores erant illi, nisi doctis, propter Poetarum (3*b*) fabulas, voces & sententias, stellarum, temporum atque regionum circumscriptiones, hemistichia, allusiones & antonomasias, rerum, scientiarum, argumentorumque varietates & figuras: tum quòd mihi semper fuit gratissimum etiam a juventute, veluti sub aspectum ponere, quantum in literis humanioribus per ea tempora, quantumque in aliis scientiis per insequentia profecerim. Sed hi Commentarii, & illi libri postquam in Italiam profectus sum, apud eos periere, apud quos in Anglia reliqueram, sine ulla spe recuperandi, etsi rediens diligenter inquisiveram, usque in præsentem annum Domini 1570, quo hæc scripseram. Mense autem Aprili cum in mensa Reverendissimi Matthæi Cantuariensis Archiepiscopi de libris illis sermo esset, Reverendus Edmundus Roffensis episcopus unà accumbens, apud se in Bibliotheca sua superesse, eosque impressos, quantum memoria suppetebat, asseruit, pollicitusque est cum primo otio se daturum. Sed ut nondum accepimus, ita nondum excusimus.

Historia urbis Nordovici.

Instituimus etiam historiam Nordovicensis nostræ civitatis in Britannia orientali, cujus Cornelius Tacitus & Antoninus Augustus, antiqui scriptores, ille sub Nordovici nomine, hic sub Ventæ appellatione faciunt mentionem: decrevimusque persequi. Sed varia studia quibus distrahebamur in publicum & privatum usum, progressum exitumque denegarunt: reliquo

apparatu indigesto apud nos adhuc extante. De futuro nihil
(4) ausim polliceri: sed si fata volent, & otium dabitur, inceptum forsan prosequemur: si non ad exitum, saltem quoad poterimus. Quod si non poterimus, saltem gustum ejus rei aliis dabimus in libro nostro, quem de antiquis Britanniæ urbibus scripsimus. Interim satius esse ducimus de ea nihil dicere quam pauca scribere.

Methodus medendi.

Atque hi primi nostri libri sunt. Secundos anno Domini 1542. exercitii nostri causa juvenes adhuc in Italia lusimus, eosque duos, quos de medendi methodo ex sententia Galeni & Io. Baptistæ Montani (præceptoris nostri in medicina) inscripsimus: quòd in eis libris conscribendis sequuti sumus ductum eorum virorum: ut Galenus atque Celsus Hippocratis, Oribasius atque Paulus Galeni, & Virgilius Homeri (quod Macrobius collatis locis luculenter docet) ut est nemo qui aliquem imitandum sibi non proponat: non penna tamen transcribentes singula, sed ratione subducentes universa, rerum, verborumque sanguinem & medullam, tanquam è testa nucleum eximentes, omniaque postea nostro modo explicantes paraphrasticos. Etenim artificium tantum sequuti sumus atque sensum ex sententia, non sermonem simplicem & inconditum, non verba & sententias dissipatas ut est ipse prolocutus, etsi perdoctè quidem ille omnia. Verba expendimus non numeravimus. Is id facillimè intelliget, qui homo candidus & ingenuus utramque methodum & nostram
(4*b*) & Montani (quæ hodie inter ejus opera seorsum extat, nec tum composita fuit) diligenter legerit, & materiem, ordinem, stylum & scribendi rationem diligentius expenderit. Quòd si quando alienis rivulis hortulos nostros irrigavimus, (ut se fecisse gloriatur Cicero) ob id non erunt nostri hortuli? Alioqui, ne Galeni quidem erunt libri quos ex Hippocratis sententia scripsit, qui multi sunt: nec tres illi de motu pulmonis & thoracis, quos Pelopis præceptoris sui documenta continere dicit: nec unus ille de medicinali experientia, quem ex sententia Pelopis & Philippi Empirici vel sua confessione scripserat. Etenim libro de libris suis ait, Pelopem cum Philippo Empirico disputasse, Pelope medicinam sola experientia consistere non posse defendente, Philippo posse:

seseque, cum utriusque rationes hinc inde habitas excepisset, atque in ordinem redegisset, exercitamentum quoddam sibi ex eis conscripsisse. Sed nec Epicuri libri erunt, quos ex Democriti fontibus hausisse Epicurum Marcus Tullius tradidit. Nec Marci Ciceronis liber ille de universitate, quem magna ex parte ex Platonis Timæo sustulit: nec officiorum illi, in quibus multum se Panætium secutum lib. 2. profitetur, nec ejus alia multa, quæ ex Xenophonte ad verbum penè decerpserit. Quantum tamen eorum flosculis suos hortos vernari gestiat & exultet, tanquam in re bene gesta, norunt qui legerunt. Nec propterea omittendum quantopere ad Atticum superbiat, quod Isocratis myrothecium in libros suos consumpserit. Imo neque Theophili Protospatarii de constitutione humani corporis opus in quinque lib. dispartitum, (5) Theophili erit, cum nihil aliud quàm epitome Galeni librorum de usu partium sunt. Nec Plauti aut Terentii comœdiæ erunt, quas ex Menandro & Apollodoro magna ex parte transtulerunt: Nec Pythagoræ, quæ a Zora Assyrio traxisse eum Alexander Polyhistor refert. Nec Homeri Poëma, quòd ex Sybilla Delphica (quæ de bello Trojano ante vaticinata est quàm evenit) versus complurimos operi suo interseruisse eum Bocchus manifestat. Nec Plinii naturalis historia, quòd in libro 16. ejusdem operis, multa ex Boccho (ut fatetur ipse) transtulit. Nec Livii 21. liber, quòd ex tertio Polybii ad verbum penè traductus esse videatur: Nec Planudis multa, quæ Catonis sunt; nec Erasmi (ut ad recentiores veniam) apophthegmata, quæ ex Plutarcho, Athenæo, Xenophonte, & aliis congesta sunt. Quid multa, ne Cratonis quidem illa Methodus Therapeutica erit, quam ex sententia Galeni & Montani se scripsisse ait, usque adeo nemo est qui per omnia sapit, qui omni ex parte ita sibi confidat soli, ut non sit opus Theseo: nemo qui ex se ad omnia sufficiat. Etiam Jupiter accersivit Titanas in auxilium. Multo certè minus anatomica Oribasii erunt, quæ Oribasii nomine circumferuntur: cum ea ex Galeno ad verbum ferè transcripta sunt. Etenim non ex sententia tantum Galeni, ut nos, sua scripsit, sed universa penè ad verbum transumpsit. Nam primæ partis omnia ex administrationibus anatomicis Galeni sublegit: cætera pars, (5*b*)

Lib. de nat. deorum 1.

universum prope librum de ossibus, universam musculorum & nervorum dissectionem Galeni continet: ut eos, qui velint, integros propemodum inde petant. Quo nomine tamen tantum abest ut non putem esse suos (cum sua ex Galeno anatomica esse dicat) ut existimem eum magnam gratiam inivisse apud omnes, qui eos nobis conservavit, quos & tempus & negligentia nobis hactenus sustulerunt. Qua de causa decretum est, duos eos libros de musculorum nervorumque dissectione, cum primo otio seorsum ædere. Et quanquam Montano tanquam præceptori meo, a quo multa didici, multum tribuam, nolim tamen ejus causa Galeno (ejus præceptori, cui acceptam tulit nobis audientibus omnem methodum) nobisque factam injuriam. Nam ut plura a Galeno quàm a Montano accepta sunt, ita quædam ex nostra officina (ut de me modestius loquar) certè promanarunt. Quæ si quis qui est, aut fuit, aut est futurus nobis tollat, magnam certè nobis factam injuriam non injustè clamitabimus; multoque magis, quòd ex eorum sententia magna ex parte scripta ingenuè confessi sumus, & nostras etiam commentationes eorum nominibus attribuimus. Hoc qui nescit, libros eos per Hiero. Frob. & Nicol. Episc. Romana litera Basileæ anno Domini 1544, mense Maio primò excusos legat. Sed interim ex accidenti id accedit nostris libris de medendi methodo gratiæ, quod Galenum & Montanum spirare videantur, ne degenerasse videamur. Hi libri duo universalem tantum methodum continent. Quam ad exercitium particulare, & privatam medendi rationem perductam cernes in libris nostris duobus de Ephemera Britannica: qui tibi methodi velut instar & exemplum erunt singulare, si ex methodo mederi ægris studeas, ut certè debes. Qui autem Epitomas rerumque summas, atque capita rerum in breves summas digesta, methodos vocant (ut Leonardus Fuchsius in Epistola ad Fabritium ante librum suum, quem compendium medicinæ rectè, methodum non rectè, nominavit) quid sit methodus non videntur mihi intelligere, ut eorum pace dixerim.

Anatom. musculorum & nervorum Galeni.

(6)

Eodem tempore conscripsimus commentarios etiam in Galeni libros Græcos περὶ ἐγχειρήσεων ἀνατομικῶν qui extant novem, καὶ τοὺς περὶ μυῶν κινήσεως duos, quos eadem opera

In anatomica Galen. comment.

in Italia castigavimus ad vetustum quendam librum, cujus mihi copiam fecit vir clarissimus Lazarus Bonamicus per ea tempora humaniorum literarum Græcæ & Latinæ linguæ Patavii professor publicus. Illi libro ad castigationem accesserunt notæ quædam Græcæ, sed eæ paucæ, ex vetusto libro Græco apud Iuntas, per Augustinum Gadaldinum, hominem certè commodum & literatum, & prœli Iuntani præfectum eo tempore, transumptæ, atque ad Andræam Vesalium (qui eadem communique mecum domo usus est Patavii, nempe casa de gli valli, seu ut Patavini loquuntur ca valle, appresso al Ponte della paglia, ad octo menses, quo tempore libros (6b) suos de fabrica humani corporis scripsit & depinxit) in hoc transmissæ, ut ex eis Galeni libros anatomicos Latinos castigaret. Honesta enim æmulatio illis diebus intercessit inter Antonium Iuntam, Augustinum Richum, & Victorem Trincavellium, de castigatiori omnium Galeni operum editione Latina. Sed eæ notæ cum parum & Vesalio & mihi profuerunt, (erant enim maxima ex parte falsæ omnes) occasionem dederunt diligentius alia exemplaria inquirendi. Inquirendo autem inveni aliud exemplar Bessarionis Græcum in Bibliotheca sancti Marci Venetiis, quod aliquot etiam locis juvit. Castigatis igitur novem illis qui supersunt Galeni libris anatomicis, paratisque in eos commentariis, in Angliam revertens, obiter excudendos curavi Basileæ apud Hiero. Frob. & Nicol. Episcop. anno Domini 1544, una cum libris Galeni integris *περὶ ἀντεμβαλλομένων*, cujus bonam partem Paulus Ægineta in suum usum converterat: unaque cum magna parte libri septimi Galeni de usu partium Græca: libro item primo *περὶ τῶν Ἱπποκράτους καὶ Πλάτωνος δογμάτων* Græco cum translatione ejusdem nostra Latina: libro Galeni de comate Græco: & libro Hippocratis *περὶ φαρμάκων* Græco, non ante inventis neque excusis. In fine libri *περὶ φαρμάκων* abundabat id quod Paulus Crassus, ex præceptoribus nostris in medicina unus, quintum caput fecit. Id nos quòd huc nihil pertinebat, (7) atque ex lib. Hippocratis *περὶ ὑπάρξεως ἰατρικῆς* ad verbum desumptum sit, a studioso quopiam credo, qui multa in unum codicem congesserat, consulto negleximus, & omnino secludendum censuimus, ut qui velit, ex suo loco petat. Postquam

Quæ Basileæ excusa.

in Britanniam venerim, nactus sum aliud exemplar, περὶ ἐγχειρήσεων ἀνατομικῶν Ioannis Clementis Angli, probi viri & singularis medici, & alterum Thomæ Linacri, hominis præcellentis judicii, qui inter multa præclara opera Collegium Medicorum Londini anno Domini 1520. instituit, cujus nos Annales a Collegio condito scripsimus, & ad annum Domini 1565. ultimum præsidentiæ nostræ annum produximus. Præfuimus autem annos septem, quousque per ædificationem collegii nostri Cantabrigiæ licuit: quod inchoatum anno 1565. absolutum est anno 1570. Scripsimus etiam Annales Collegii Gonevilli Cantabrigiæ ab ipsis primordiis ad annum præsentem 1570. cujus argumentum leges in historia nostra Cantabrigiensis Academiæ. Sed has historias in privatum utriusque collegii usum tantum scripsimus. Exemplaria Linacri & Clementis in publicum usum conquisivimus. Ex quibus multa nostris castigatis addidimus in aliam æditionem, quam una cum libris Galeni περὶ χρείας μορίων Græcis per nos emendatis meditatus sum. Id eo studiosius fecimus, quòd opus illud Galeni omnis generis hominibus necessarium & (7b) conducibile visum est. Medicis quidem & Chirurgis, ut cognita ex his humana constitutione, quemadmodum his ferro, illis medicamento utendum sit, uti secundo nostro libello de medendi methodo diximus, scire possint. Philosophis verò, quibus naturæ studium est, ut hominis naturam, & naturæ in eo miraculum admirari discant. Cæteris omnibus, ut seipsos noscant: quo non est alia jucundior contemplatio. Etenim tum seipsum quis probè noscet, cum quas partes habeat, & eas quo modo constitutas atque inter se compositas noverit. Tantum id vehementer dolet, nemini adhuc visos (quod intelligam) ex multis annis reliquos ejus operis Galeni libros. Magnam anatomicωn partem aliquando apud Antonium quendam Vicecomitem fuisse (in Italia credo) Ambrosius Calepinus in dictione medicina confitetur: ea videlicet æditione, quæ Hagenoæ fuit anno Domini 1526. Auximus & commentarios nostros in eosdem, in quibus, inter alia, de ginglimo diximus, quòd aliena figura novi anatomici expresserunt: de intercepto cerebri distinguente non gestante, quòd locus iste lib. 9. Gal. anatom. depravata emendatione Vesalii legitur: &

Io. Clemens. Tho. Linacrus.

de musculo Deltoeide, ἀγκυλῆϛque nodo, ut loci intelligantur.

Abdominis musculi octo tantum.

Diximus etiam non esse decem abdominis musculos (ut hi existimant, qui ex sola περιγραφῇ musculos æstimant; & exiguos illos ad finem inferiorem rectorum musculorum appendices, duos statuunt) sed octo tantum cum Galeno & his qui numerum ex usu officioque constituunt: esseque rectos (8) musculos (de quibus omnis controversia est) tantum duos. Sed hæc in summa diximus, causas non adjecimus. Eas hic proferemus innixi Galeni fundamentis. Unumquemque igitur musculum ex osse oriri & in os inseri, cum Galeno dicimus. Id ideo est, quia trahit movetque ossa, præcipua membrorum organa & fulcimenta. Neque enim caro ut moveatur largita est (id tamen per accidens ad motum ossis cui adhæret patitur) sed ut motus sit instrumentum, membraque moveat, sic ut in statuis chordulæ. Nam passiva pars os est, activa caro, quæ a motu nomen habet musculi, quasi movisculum diceres. Etsi non me fallit apud Græcos musculum appellari μῦν, a figura muris, cui est simillimus, si pellem detrahas atque pedes. At trahere movereque nihil potest, quod non utroque suo fine in aliquo firmetur, re videlicet ad quam attractio fit, & re attracta: illa ut stabiliatur, hac ut apprehendat aut adhæreat. Sic enim in membris fit attractio, ut cum homines per communem funem trahendo aut aliud quid, aut seipsos trahere certant, altero trahente, altero resistente. Etenim utrisque necessum est ut funis aut alligetur, aut ab utrisque tenaciter apprehendatur. Quod dum fit, violenterque trahunt, ut in hominibus infirmiorem firmior quo velit ducit, sic in rebus pars tracta sequitur, difficulter si gravis, facilè si levis fuerit: neque secus attractio potest fieri. Jam vero si musculus firmari in aliquo osse (non uno dico sed diverso) utroque suo (8*b*) fine necessum habet ut moveat, ortu videlicet & insertione,

Carunculæ ad radices rectorum non sunt musculi.

ut veteres anatomici recte docuerunt, nec carunculæ illæ musculi erunt, quòd in os non inseruntur, & duos tantum rectos musculos esse consequi par est, quòd uterque rectorum altero suo fine in osse pectoris, altero in osse pubis, tantum confirmatur. Unde consequitur, si musculi recti numero essent quatuor, quatuor quoque essent ossa diversa quibus alligentur. Quod cum verum non sit (siquidem inter os

xiphoeides & os pubis nullum intermedium os est sed abdomen solum) nec verum esse potest quatuor esse rectos musculos, sed duos tantum, utrinque nempe unum. Verum si dixeris exiguos illos quos vocant musculos id officii habere in movendo, quod in gravioris campanæ motu habent chordæ appendices, quæ principali chordæ annectuntur, nempe ut subsidiaria instrumenta ad motum sint, negarem & id quoque, tum quòd non firmis nervositatibus, sed infirmis διαφύσεσι, non ossibus rigidis hinc inde, sed sequacibus carnibus altero suo fine adhæreant. Ut non addam eodem motu non movere eos (si moverent) quo recti, sed adverso. Nam rectorum musculorum motus & attractio non est ad inferna, sed superna, capitibus sublimè in pectore constitutis: caruncularum contra. Quo posito, axioma est anatomicum, unumquemque trahere ad suum principium. Nisi causæ defendendæ gratia cogaris dicere, rectos musculos a pube non pectoris osse ortum (9) habere, contra quam omnes hactenus veteres anatomici, in humani corporis sectione scientissimi, prodiderunt. Alioqui non est quamobrem velis eorum capita in osse pubis collocare. Ut deorsum moveatur pectus forsan. At id, etiam citra musculos detrahentes, relaxatis adversis musculis, sua gravitate pectus facit. Ut autem attollantur infernæ corporis partes circa pubem, quæ sua gravitate in altum ferri renituntur, musculorum vi opus est vel maximè. Hinc eorum capita in summo posita sunt. Et quamvis sua natura non movetur os pubis ut in articulo suo, movetur tamen flexu alieno, spinæ videlicet, ut in actibus venereis similibusque motibus facile est videre. Nec si non moveatur os pubis, ob id sequeretur ut caput musculi in eo, tendo in pectore ad istius motum sit constitutus: cum eadem opera dici posset pectus quoque non moveri, cum & costarum radices transversis processibus vertebrarum firmiter alligentur, sic ut moveri sua natura nullo modo queant singula, universa tamen queunt ex accidenti, ad flexum nempe spinæ, & propter gravitatem suam atque partium superiorum, & musculorum erigentium & extendentium remissionem. Nec nisi præter naturæ ordinem rationisque ductum capita musculorum in imo collocabis, cum musculi omnes, qui recta deorsum

Recti no a pube ortum habent.

feruntur, ortum a superioribus habeant. Nam ut a summis ordiar, qui maxillas movent, ortum habent in capite: qui brachium, in humero; qui cubitum, in brachio; & qui manum, in cubito. Crura item qui movent, in coxa: qui tibias, in (9b) crure; qui pedes in tibiis: idque bona ratione. Nam cum omnis motus ad superna violentus est propter gravitatem partium, musculorum ministerio ad motum opus habet. Qui nisi sublimiori loco positi fuerint, membra in sublime attollere certè nequeunt. Contra, ad inferna motus sua cujusque partis gravitas (nisi adversorum musculorum intentio obest) satis facit, nisi cum violentia opus est. Nec si obliquas fibras habeant carunculæ illæ, ob id sunt musculi (nam inter cubitum & radium ad carpum caro est transversis fibris, quæ tamen non est musculus) sed si musculi essent, ob id obliquo motu moverent. Nam obliquitas non facit ut moveant, sed ut obliquè moveant si moverent. Movere autem non puto, sed infulcire & replere (ut facit caro quam inter cubitum & radium ad carpum dixi positam) *καὶ φρουρεῖν* judico. Subest enim recti musculi tendo, qui per compressiones læderetur, nisi incumbens caro velut pulvinus quidam arceret injuriam. Sed quid istas nugas serio consector? quas Galenus vix dignatus est attingere. Quid de incisuris rectorum musculorum dicam, atque eorum usum explicem? cum Galeno visum est eas, idque genus minuta, silentio præterire, necessaria tantum persequi. Quod ex eo scire licet, quòd in fine libri sui de ossibus ad Tyrones, profiteatur se consultò de osse cordis, laryngis, & naris, de sesamoide, atque id genus exilibus sermonem non facturum, postquam ea quæ cognitu necessaria sunt explicasset. Addit & rationem: *οὐκ ἀνάγκη νῦν λέγεσθαι*, inquit: docens sibi consilium esse necessaria tantum tradere (10) & consectari, exigua & levis momenti omnia præterire. Quod certè justa Galeni excusatio esse potest, atque ab omni ignorantia negligentiaque hominem liberare. Hæc si scîssent qui tantopere Galenum reprehendunt, cessarent a maledictis. Quibus si invenienda essent omnia quæ Galenus invenerat, & necessaria consectanda omnia quæ est ille consectatus sine Theseo atque duce, utique æquiores essent omnes, Galenoque magis parcerent, nec tam acriter hominem dentato calamo &

De incisuris rectorum.

linguæ virulentia iniquius perstringerent. At cum præter minuta quædam nihil est ab eo relictum, & omnia quæ habent novi isti authores necessaria, ab uno Galeno acceperint, eademque repetendo alio stylo atque ordine ut sua reddiderint, ac præterea ex sua observatione quasdam meras, propè dixi, nugas, quas aut Galenus neglexerat vel contempserat, aut inepta sua incisione sibi ipsi fecerant, annotarunt, mirum quas novitates quidam se repperisse dicant, & quantas tragœdias in Galenum excitent, tanquam si pro aris ac focis res esset, atque ex sua officina omnia prodirent, nec tamen inter se eisdem de rebus satis conveniunt, nec usus explicant, sed tantum quid non sint in multis edocent. Diligentiam quidem laudo, sed innoxiam, sed sine reprehensione tanti viri, quantum nec orbis a morte ejus habuit, nec in medicina in futurum habiturus est: quem & sæculum prius prope-
(10*b*) modum adoravit, ut suo testimonio Eusebius comprobat, & nos ambabus ulnis propter accepta literarum monumenta complecti debeamus; multo impares futuri, si justo examine, nihil indulgentes nostris affectibus, libraremus universa. Sed acerba res juventus, acerba temeritas amorque sui. Illud tamen de incisuris breviter dicam, eas a natura creatas non ad rectorum numerum, sed ad eorum robur & firmitudinem. Nam si natura divisisset ad numerum, singulos ad ortum & insertionem ossi affixisset, qua ratione a nobis dictum prius est, ut singuli, cum movendum os sit, suum quisque officium faceret. Cæterum cum ortus tantum unus & insertio una sit in uno musculo recto, incisuræ plures musculos plures non faciunt (non enim omnis divisio facit musculum) firmiores tamen faciunt. Etenim per nervositates intertextas carnis partes (molles quidem illæ & infirmæ) breviores factæ longitudinis infirmitati facilè succurrunt. Plures enim breves uno longo tenatiores sunt, & rumpendi periculo minus obnoxii: ut & brevis funis longo est torosior atque continentior. Ad hæc incisuræ ad commodum motum decusque membri in movendo faciunt. Nam si sine incisura continuus esset musculus, ut est ille cursoris in femore, per movendi officia præter modum & decorum venter nimium intumesceret, & rumpendi periculo non vacaret, quod semper natura refugit.

Incisurarum usus.

Nam moles impedit officium, species offendit oculum; & intendendo præsto semper noxa est, quod in illo cursoris (11) evenisse musculo in anatomicis author est Galenus. Recisis autem & in plures brevioresque partes reductis musculis, singulæ intumescunt modicè, distributo jam majori unius modo in plurium modulos. Quo modo, & officio consultum est, & decori satisfactum. Admonuimus etiam lectorem in eis commentariis seu annotationibus quorundam Galeni locorum in Anatomicis, quos Vesalius corruperat, cum illi eorum castigandi provinciam Antonius Iunta typographus Venetus commiserat. Inter quos unus est libro anatomicωn 9. pagina 335. de intercepto cerebri. Addidimus & veram effigiem ginglymi ad Galeni sensum pag. 299. quem Vesalius ante expressit in prima æditione libri sui anno Domini 1543. pagina 14, longè aliena, & plane dissimili, quòd in ea mutuus ferri ingressus non sit, ut est in ginglymo ossium humani corporis.

Castigationes.

Plures Hepatis fibræ.

In eisdem commentariis, de fibris etiam hepatis (quas λόβους Græci dicunt) pauca verba fecimus, quòd & tum temporis, ut & hodie quoque contra Galenum de fibrarum numero orta disputatio est. Etenim authores novi nullas aut duas tantum esse hepatis fibras autumant, veteres duos, tres, aut quatuor, plures aut pauciores, prout majora minorave sunt jocinora, esse scribunt. Graviores atque doctiores his fidem adhibent, leviores & ignari, illis. Omnis error est in non intellectis fibris. Si enim qui fibras nullas esse tradunt, nullas incisiones esse dicent quæ lobos faciunt, sensum negant. Etenim divisum hepar est in duas magnas partes, qua parte (11*b*) umbilici vena in hepar intromittitur. Dividitur etiam in cavitate sua quibusdam incisuris, quarum παρέγχυμα medium assurgit in fibras (etsi non grandes & absolutas magna ex parte a reliqua hepatis substantia, ut in pulmone) quas Græci λόβους nominant. Eas aliquando plures, aliquando pauciores esse, lib. anatomicωn 2. Herophilus (qui sexcentos homines secuit ut scribit Tertullianus lib. de anima) & lib. anatomicωn sexto Galenus, magna ex parte, non semper, tradunt. Hippocrates libro suo περὶ ἀνατομῆς, quinque esse universas scribit, ἧπατος (inquit) πέντε λόβοι, ἐπὶ δὲ τοῦ τετάρτου λόβου ἐπικεῖται ἡ χολή. Hoc est, Hepatis fibræ quinque sunt, quarum

quartæ incumbit fel. Ex quo fellis loco & indicio facile intelligitur, de quibus fibris Hippocrates loquitur. Quod sanè ignorarunt, qui fibras negant. At de quibus ille, de eisdem Galenus & Herophilus. Sed hæc de nugis in Galenum commentis. Redeo ad anatomica; in quibus nostram castigandi operam cum ex eo profuisse deprehendimus, quòd passim per hominum manus versabantur libri; quòdque honestissimus Typographus Gulielmus Rouillius Lugdunensis ad nostros Græcos suos Latinos castigaverat, ex nostris commentariis annotationes multas ad verbum penè in suas transfuderat, &

(12) anno Domini 1551. Lugduni parvo volumine typis excuserat, visum nobis fuit etiam Galeni librum τῶν ὑγιεινῶν Græcum castigare, & anno Domini 1549. sine commentariis primò in communem usum per Ioannem Oporinum ædere. Nam licet operam meam ipse parvi faciebam, aliorum tamen judiciis ita sustentabatur, ut ejus me duci pœnitentia oportere non existimarem. Itaque auxerunt aliorum studia nostrum laborem, nec in eo me delassari sinebam, in quo alios tam propensos esse animadvertebam. Hujus τῶν ὑγιεινῶν castigandi occasio hæc fuit. Henricus Knollus Anglus, homo familiarissimus, & mihi omnibus rebus conjunctus, cum unà essemus Patavii, ut sibi Galeni libros τῶν ὑγιεινῶν Græcos prælegerem, levi opera pro amicitia nostra obtinebat. Cui ut castigatiorem librum facerem, omnem quo modo potui diligentiam adhibebam. Is autem, ut humanus homo erat, quod ego mane prælegebam ei, id ille (quò firmarentur omnia magis in memoria quæ audiverat) prælegebat Italis a meridie, summa certè omnium gratia. Ita homini illi humanioribus studiis inclinato cum utcunque satisfecissem, mihi tamen ipsi medicinæ studioso nondum satisfeceram. Mendis enim scatebant omnia. Quocirca conquisitis undique exemplaribus manuscriptis non solum Italicis, sed & Anglicis quoque cum reverteram (ex quibus duo porrexerunt Ioannes Clemens & Georgius Owenus

(12*b*) clariss. medici) studuimus emendare, quoad ejus fieri potuit, diligenter omnia. Et quoniam priora in alios libros commentaria placuisse & juvisse usu intellexeram (observabam enim multos se demisisse ad eorum lectionem) etiam istos commentariis illustrare non detractabam operam. Erant enim

Commentarii in lib. Gal. de sanitate tuenda.

H. Knolles.

Io. Clemens. G. Owen.

necessaria propter verborum atque rerum commutationem, diligentumque lectorum admonitionem. Perfectos igitur jam tandem libros, & ascriptos commentarios, Ioanni Oporino Basiliensi typographo imprimendos dedi anno Domini 1563. additis Galeni libris ad Thrasybulum, & de parva sphæra Græcis, & eis per me quoque castigatis, quòd ad idem argumentum pertinere omnes videbantur. His annotationes quoque adjecimus in singulos libros, quòd quædam illustranda erant, quædam admonendus lector fuerat, quorundam ratio reddenda fuit. Adjunximus etiam Galeni librum Græcum περὶ χυμῶν, quem aliquot in locis emendaveram. Præfiximus epistolam ad dominam Annam, illustris viri domini Nicolai Bacon, magni sigilli Angliæ custodis uxorem, fœminam Græcè & Latinè doctissimam, Cocinæ familiæ literatissimæ sobolem, cujus familiæ & mares & fœminæ omnes conferri possunt hodie cum laudatissima illa Thomæ Mori familia quæ olim fuit: cujus etiam fecimus mentionem, non omissa recordatione literarum eruditissimæ nuper reginæ nostræ MARIÆ et præsentis ELIZABETHÆ; clarique Mildredæ Cecilii, Margaretæque Ioannis Clementis conjugis, & Gulielmi Roperi uxoris Margaretæ, (13) aliarumque fœminarum illustrium tum nostræ memoriæ, tum superiorum temporum in Britannia. Unà cum his suscepit Oporinus ille excudenda & sibi & multis desiderata diu Ioannis Claymondi eruditissimi viri scholia in omnes Caii Plinii naturalis historiæ libros, præterquam in primos duos, quæ a morte ejus perierunt, quæque impetraveram a præfecto & collegis Collegii Corporis Christi Oxoniæ (cui vivens præfuit Claymondus) in gratiam ejusdem Joannis Oporini, qui per multas suas literas abs me efflagitaverat. Sed non satis scio quo consilio æditionem prorogarit. Etenim nec meos adhuc, nec Claymondi libros excudit vir ille, etsi in hoc aut restitutionem non solum per epistolas meas, sed per amicos etiam tum alios, tum excellentem virum dominum Christoferum Mounte Iuris utriusque Doctorem, & serenissimis Angliæ principibus apud Argentoratenses jam diu oratorem singularem, & Ioannem Gylpinum humanissimum virum sæpius sollicitaveram; sive quòd egestas oberat, sive quòd illud humanum illi inerat, ut quæ non habeas desyderes, quæ habeas

Thrasybulus. De parva sphæra.

Lib. Gal. περὶ χυμῶν.

Doctæ fœminæ.

Io. Claymondi libri apud Oporinum.

Christoferus Mounte.

contemnas, nescio. Itaque id nunc revererer, ne eo jam mortuo veniant in discrimen libri, nisi testamenti ejus executores viros esse doctos atque probos intelligerem; quos vehementer orarem, ut aut excudant, aut salvos ad me remittant libros.

Castigationes.

Castigavimus & quosdam alios Galeni libros, ut de placitis (13*b*) Hippocratis & Platonis omnes; ex occasione inventi a nobis libri ejus operis primi: omnes de medendi methodo, de simplicium medicamentorum facultatibus omnes: & eos libros omnes quos Galenus *περὶ συνθέσεως φαρμάκων* inscripsit, decem & septem libris comprehensos: quos alii dividunt, & suis numeris seorsum complectuntur. Ex quibus alios *περὶ συνθέσεως φαρμάκων κατὰ τόπους*, reliquos *περὶ συνθέσεως φαρμάκων κατὰ γένη* nominarunt. Quasi distincti medicamentorum componendorum libri hi essent, & non unum omnium opus, seu ut Galenus vocat, *πραγματεία*: eo planè errore, quo librum de morborum temporibus, qui unus est, in duos dividunt, cum is quem faciunt secundum, pars tantum sit unius illius libri, in quo pertractat primò de particularibus morborum temporibus, deinde de universalibus. Idcirco inscribendus liber universus est, *περὶ τῶν ἐν ταῖς νόσοις καιρῶν*, & marginali nota docendum, quo loco incipiat Galenus de universalibus morborum temporibus scribere. Quod ut factum primò reor a studioso quopiam, ita sciolus aliquis ex nota fecit titulum, quod miror interpretes in utroque opere non advertisse; quemadmodum neque librum *περὶ συνθέσεως φαρμάκων* in plures libros atque titulos divulsum, & præposita esse *τὰ* (14) *κατὰ τόπους τῶν κατὰ γένη*· cum ii, qui *κατὰ γένη* sunt, primi sunt: insequentes, qui *κατὰ τόπους* inscribuntur, sic ut ultimus *τῶν κατὰ γένη* sit septimus liber *τῶν περὶ συνθέσεως φαρμάκων*· primus *τῶν κατὰ τόπους*, octavus *τῶν περὶ συνθέσεως φαρμάκων*: & sic consequenter. Emendavimus etiam Galeni libros de locis affectis, additis singulorum librorum argumentis: & de differentia febrium, deque purgantium medicamentorum potestate: ut & libellum in quo Galenus docet, qui purgandi sunt, quibus medicamentis, & quo tempore. Librum item de differentia morborum unum castigatiorem fecimus: de morborum causis librum item unum: de differentia symptomatum

Inscriptiones falsæ.

Numeri librorum falsi.

librum unum: & de causis symptomatum libros tres: qui omnes sic Græcè sunt impressi primo Basileæ, ut si omnes essent ejusdem operis libri sex: Quasi liber de differentia morborum unus, esset primus: de causis morborum unus, secundus: de differentia symptomatum unus, tertius: de causis symptomatum primus, quartus: secundus quintus: & tertius sextus: corruptè sane admodum & longè aliter, quam pro Galeni instituto. Sed de his latius in illo libro nostro, quem de libris Galeni, qui non extant, Græcè scripsimus; in quo & ejus operum ordinem quoque ostendemus. Atque hæc de libris Galeni Græcis emendatis. Sequuntur Latino- (14*b*)
rum libri abs me quoque castigati.

Celsus. Anno enim Domini 1543. defunctus publico munere prælegendi Aristotelicam disciplinam Græcè publico salario illustrium Venetorum, concurrente Realdo Columbo Cremonense, in scholis publ. apud S. Blasium Patavii (nondum enim Artistarum scholæ ad forum Boarium ex toto exstructæ, nec a jurisconsultorum scholis divisæ erant) meditabar ante reditum in Britanniam profectionem in omnem Italiam. Cum igitur eo anno, mense Julio, Patavio Florentiam atque Pisas audiendi causa clarissimum virum Matthæum Curtium, in medicina præceptorem nostrum, concesseram, Celsumque in itinere circumferebam, nactus copiam trium exemplarium manuscriptorum Florentiæ apud sanctum Laurentium in Bibliotheca publica illustrissimi principis Cosmi Medices, quæ omnibus literarum studiosis principis humanitate atque gratia patet, diligentem navabam operam, ut meis studiis Celsum inoffensum redderem. Me certe miserebat injuriæ, quam temporum atque hominum vitio passus is est: dolebat eloquentiam tanti viri, qui merito Latinorum medicorum primus haberi debeat, corrumpi, medicinam jacere. Cui rei opem ferre cùm studerem, contuli cum Florentinis tribus codicibus (quorum alter vetustissimus, reliqui recentiores erant) Celsum Lugduni excusum anno Domini 1542. quòd is castigatior mihi videretur. Contuli cum Veneto item & Salingiacensi (15)
impressis. Sicubi tamen per istos dubitavimus, in consilium adhibuimus alterum Urbinatem, quem in Bibliotheca ducis Urbini (cum libris Galeni de usu partium, Aphor. Hipp. &

M. Curtius.

Bibliotheca Florentina.

Bibliotheca Urbinas.

introductione sive Medico) triduanis precibus vix tandem obtinuimus : usque adeo difficilis accessus est in Bibliothecam ejus viri, sive natura ingenioque suo, sive quòd paulo ante a typographo, cui librum Galeni περὶ εὐπορίστων integrum commodaverat, ingratè fuisset habitus, sive alia de causa, nescio. Adhibuimus & Lazari Bonamici oratoris apud Patavinos eloquentiss. alterum, cum Patavium reverteremur: utrumque manuscriptum. Quibus non sufficientibus (oscitante enim uno sæpius & alter oscitabat) etiam Hippocratem ipsum consuluimus, quòd eum ita Celsus imitetur, ut Marcellus Scribonium, Virgilius Homerum, & Oribasius Galenum ; sed tam occultè, ut non facile deprehendas, nisi in Hippocrate multum sis versatus. Cum in Britanniam reversus essem, ad alios item diligentius per otium contuli, & quæ in Italia transcripsi, recognovi omnia. Liberati istis modis variis scrupulis, quibus multi docti & egregii viri irretiti nec dum se expediverunt, variisque dubitationibus, quæsitis quidem à multis, explicatis vero a nemine (quod ex eorum scriptis est compertum) multa emendavimus. In discordia tamen codicum, aut taci-
(15*b*) turnitate exemplarium per corruptiones, cum aliis superius commemoratis rationibus consequi non potuimus quod maximè concupivimus, nostrum judicium & sententiam interponere cogebamur. Sed ita tamen, ut admoneremus lectorem ejus brevi commentario, ut si commentum nostrum parum responderet, liberum cuique foret suum, aut quod velit alterius judicium pro arbitratu sequi. Discordes autem erant libri sæpissimè, & maximè recenter scripti : quòd sæpius fusi ac refusi librariorum vitio sint corrupti. Antiquus ille, annorum plus minus nongentorum, integritatem majorem retinebat. Ex recentioribus alter Petri Medices erat, a patre Antonio Marii anno Domini 1427. scriptus. Alter Angeli Politiani politissimi viri fuit, ut ex ejus subscriptione manu propria intellexi, a filio Antonio Marii anno a Christo nato 1453. exaratus. Præfiximus commentariis nostris in Celsum & Scribonium præfationem de ratione styli & argumenti Celsi, de ratione ponderum & mensurarum Celsi & Scribonii, & de vera denarii Romani charactere & imagine, quam ad denarii Romani argentei nostri figuram graphice depingi & sculpi

Celsus interpres Hippocratis.

Antiqui libri Celsi.

curavimus. Adhibuimus & indicem rerum omnium memorabilium plenissimum.

Scribonius. Celso absoluto, venit mihi in mentem, ut Scribonium quoque, veterem medicum & scriptorem, emendarem, atque cum Cornelio componerem, quòd & is quoque corruptissimus esset, & ambo Romani scriptores atque coætanei viderentur. (16) Etenim Celsus sub Tiberio, Scribonius & sub eodem imperatore, & sub Caligula quoque atque Claudio Cæsare floruit, cujus medicus idem fuit, quique cum eo in Britanniam transfretavit, Lunæ portu (quod primum Etruriæ oppidum est, & usque antiquum nomen retinet) solvens. In qua nostra Britannia haud scio an Scribonius librum illum suum scripserat, quòd in compositione quadam sua dicat, se peregre fuisse, nec ideo librorum copia instructum esse. Eum autem Scribonium ad Marcellum magna ex parte, non tamen omni, castigavimus, qui ex Scribonio multa ad verbum excerpsit (ut Paulus, Aetius, atque Oribasius ex Galeno) multa paraphrasticôs extulit, ut & multa omnino omisit, quæ videlicet de emplastris, de venenis & antidotis, deque Epilepsia Largus tradidit. Si quando interponendum fuit nostrum judicium, vel deficiente Marcello, vel corrupto eo, brevi id commentario annotavimus, haud alia ratione quàm quæ ante est exposita. Atque ita castigatos & conjunctos Celsum & Scribonium, & commentariis auctos, adhuc asservo, propediem, si per otium licebit, æditurus: fortuna interim eligente, ut hi qui prius castigati sunt, posteriores illis *τῶν ὑγιεινῶν*, qui posterius, typographis traderentur.

De Ephemera Britannica. Istis confectis, cœpit in Anglia anno salutis humanæ 1551. pullulare pestis nostra insulana, quam nos Ephemeram, seu sudorem Britannicum alio nomine vocitamus. Is quòd postea sæviret graviter, scripsimus rogante amico nostro singulari (16*b*) *R. Warmington.* Roberto Warmyngtono, Philosopho & Iurisconsulto Londinensi cum primis docto, aliisque amicis postulantibus, de Ephemera Britannica ad populum Britannicum librum primò unum: festinatione potius effusum propter morbum præcipitem, & Londini apud Richardum Graftonum typographum Regium excusum, quàm cura diligentius per maturitatem elaboratum: postea, alterum accuratius in commune omnium

commodum: sed & eum primò singularem, postea propter magnam accessionem, in duos divisum: in quorum altero causas morbi & preservationem, in altero remedia copiosè explicavimus. Hic liber poterit esse medicinæ studiosis particulare exemplar universalis methodi, ut ante proposuimus, cum de libris nostris de medendi methodo diximus. Istis jungebamus libros tres Latinos Galeni ex nostra translatione, postquam eos Græcos castigassemus. Ex his duo sunt de libris propriis Galeni, & ordine librorum suorum: tertius de ratione victus Hippocratis in morbis acutis. Non illa commentaria dico, quæ in Hippocratis librum ea inscriptione divulgatum scripsit, sed alterum illum libellum non ante excusum, cujus in libro de libris suis inter θεραπευτικὰ mentionem fecit. Sed hunc certe nondum ædidissem, quòd Græcum exemplar, quo sum usus uno, non ita mihi per (17) omnia satisfecit, etsi in eo castigando (ut & in libro περὶ κώματος, quem ante annos viginti quinque inter alia Basileæ primus ædideram) plurimum insudarim, nisi quòd nolim medicinæ studiosos eo aliqua ex parte emendato tantisper carere, dum adhuc perfectior per me recudi posset. Vereor enim ut si ego interim moriar, periret liber. Eo consilio, brevi etiam Græcè eum dabo. Cæteros duos libros visum est etiam vertere potius quàm castigare, tum quòd nollem castigando falcem meam mittere in messem alienam, tum quòd facilius multò fuit de integro traducere, quàm aut vetera retexere, aut nova assuere, & veteribus ollis novas ansas affigere, cum tot in locis a prioribus & vulgaribus exemplaribus Græcis variarent. Cujus rei causas tum aperiemus, cum in libros hos Græcos (quos etiam, ut dixi, restituimus) annotationes dabimus, & hos unà excudemus. Hos impressit Lovanii Italica litera Antonius Maria Bergagne, natione Italus, anno Domini 1556. non infœlicibus auspiciis eorum, qui in æditionibus Latinis omnium Galeni operum, ultimis jam illis anno 1565. Venetiis excusis, his usi sunt, ut diligentius conferenti facilè liquebit. Istis libros nostros duos de medendi methodo auctos adjunximus, addito indice rerum omnium locupletissimo.

Versiones.

De diæta in acutis Gal.

De comate Galen. lib.

Annotationes.

Postquam isti essent æditi, castigavimus librum Galeni

Castigationes quorundam Gal. librorum.

Græcum περὶ ἑπταμήνων βρεφῶν, καὶ τὰ χαρακτηρίζοντα τὰ τοῦ Ἱπποκράτους ex Stobæo, quos Thomæ Wendeo dedimus, (17b) καὶ τὸ περὶ ὀστῶν τοῖς εἰσαγομένοις, (brevibus quidem scholiis illustratum postea, sed nondum æditis) quod Thomæ Maroni correximus; quòd hic anatomes studiosus, & naturæ admirator perpetuus, ad annos penè viginti semper interfuit nostris dissectionibus anatomicis (quas Londini obivimus voto illustrissimi principis HENRICI Angliæ regis ejus nominis octavi, apud chirurgos: nam apud medicos per ea tempora nullæ erant) ut Galeni Boethus Romæ: ille ex occasione multus sanè esset in studiis septimestris partus, existente ejus argumenti libro Galeni incorrecto. Libro de ossibus omnia capita ideo delevimus, quòd in vetustis exemplaribus nunquam Galeni dictionem in capita vidimus distributam; quòdque velimus Galenum, ut est, ita semper videri sui similem, uti admonuimus in commentariis nostris in librum secundum Anatomicôn Galeni. Titulos tamen restare voluimus, quòd eos sæpe in vetustis codicibus vidimus. Hic autem a Galeno fuisse positos (ut etiam lib. de simpl. medic. facultatibus, de facultatibus alimentorum, de compos. med. & multis aliis in libris) ex hoc conjicimus, quòd prima Galeni verba, quæ sub titulo τοῦ ἱεροῦ ὀστοῦ scripta sunt, aliò referri non possint, quàm ad titulum præcedentem. Potest tamen hac de re dubitare quis, quòd ultimus titulus totius libri, Galeni dictionem interrumpere videatur, quam alioqui transitione continuam (18) Galenus fecisse videtur, cum dicat; καὶ μετὰ ταῦτα τὰ τέτταρα παύεται μὲν ὁ τάρσος τοῦ ποδὸς, ἄρχεται δὲ τὸ καλούμενον πέδιον. At libellum περὶ πτυσσάνης Græcum ad vetustum codicem manuscriptum non solum castigavimus, sed etiam integrum fecimus, cum prius esset factus lucerna mutilus, dormitantia ejus qui Aldino prælo tum præfuerat, uti Io. Clemens Anglus, eximius planè medicus, & omnibus Græcorum Latinorumque ornamentis decoratus, qui per ea tempora Venetiis apud Aldum egit, certa fide nobis retulit. Dormitante enim illo, candela in exemplar cecidit, & combussit. Hos Basileæ excudit Io. Oporinus anno a Christo nato 1557.

Galenus non divisit libros in capita.

Lib. de ptyssana.

Hip. lib. περὶ ἀνατομῆς.

Ex quo tempore emendavimus Hippocratis librum περὶ

ἀνατομῆς Græcum, valde (ut nos putamus) dissipatum, jam (sed conjectura nostra) restitutum. Restituendi autem consilium, quòd longè alius liber est quàm fuit, adjecisse non erit alienum. Annis superioribus castigaturus Galeni librum de placitis Hippocratis & Platonis sextum inter cæteros ejus argumenti libros, incidi in locum quendam Hippocratis de anatomia venarum, quem Galenus eo in lib. se exposuisse dicit, 2. suo libro in Hippocratis anatomen. Is locus cum me multum torsisset frustra, tanquam alienus aut non bene
(18*b*) correctus, consulere Hippocratis anatomiam libuit. Hæc autem cum esset perexigua, nec amplius viginti versibus contineretur, nihilque ex iis quæ quærebam in ea invenissem, aut magnam jacturam passum esse librum judicabam, aut certe insequentes libros, quos ad rem anatomicam fecisse sciebam, ἀνατομῆς Hippocratis membra fuisse conjiciebam. Avidus igitur inveniendi locum, perlegebam librum περὶ καρδίης & librum περὶ ἀδένων, nec quod quærebam inveni tamen. Superfuit alter liber, anatomicus & ille, sed quia de natura ossium inscribebatur, frustra me in eo quæsiturum venas existimabam. Animus tamen erat ut eam quoque perlegam. Verum ubi ad quinque versus progressus sum, descivit liber ab eo, quod inscriptio de natura ossium promisit, ad ureteres, laryngem, pulmones, nervos atque venas. Unde etsi perturbatum ordinem & depravatum librum deprehendi, quæsitæ tamen rei inveniundæ aliqua spes affulsit. Ita sensim promovendo, incidi in locum Polybi, Hippocratis discipuli, de quatuor venarum paribus, ab omni veritate alienum, & a Galeno quidem in com. in secundum librum Hipp. περὶ φύσεως ἀνθρώπου damnatum: ab Aristotele vero, 3. de historia animalium ex Syennesi Cyprio medico, & Polybio (Polybo scribendum fuit) relatum, non tamen assumptum, sed rejectum. Quo perlecto, mox sequebatur id quod quærebam, nempe anatomia venarum iisdem fere
(19) verbis cum ea venarum sectione, quæ libro secundo ἐπιδημιῶν ab Hippocrate tradita est, & a Galeno in com. in secundum librum Hipp. περὶ φύσεως ἀνθρώπου ut Hippocratis approbata: nisi quod integrior & amplior ad 2. aut 3. versus subinde illa quàm hæc in Epidemiis est. Ex quo loco in

libro περὶ ὀστέων φύσεως invento, intelligebam hos omnes libros, ut sunt anatomici, ita unum Hippocratis titulum περὶ ἀνατομῆς subire oportere, esseque unius argumenti omnes, etsi de variis animalium partibus disparibus titulis seorsum pertractarent: nec esse hos libros variis inscriptionibus ut prius sejungendos, sed unà comprehendendos omnes, sic ut περὶ ἀνατομῆς inscriberentur. Quod quo minus fieret, nihil obstare mihi videbatur, cum nusquam apud Hippocratem aut Galenum legerim, quod sciam, hunc librum περὶ ἀνατομῆς in plures esse ab Hippocrate dispartitum; nusquam (quod memini) de his libris περὶ καρδίας, περὶ ἀδένων, & περὶ ὀστέων φύσεως ab Hippocrate aut Galeno his nominibus factam mentionem. Commentarios autem in hunc unum Hippocratis περὶ ἀνατομῆς sex Galeni esse, sæpius legi apud Galenum in libro de libris suis & alibi inter opera ejus. In sexto enim de placitis Hippocratis & Platonis, de secundo περὶ ἀνατομῆς facit mentionem: in primo de semine, de (196) quinto: in secundo de administrationibus anatomicis, Κἂν τοῖς περὶ τῶν ἰατρικῶς λεγομένων ἐν τῷ Πλάτωνος Τιμαίῳ de tertio: & de aliis, aliis in locis. Sex autem commentarios non scripsisset, si Hippocrates anatomen suam ultra 20. versus non extendisset, etsi in dicendo copiosior fuerit. Hoc consilio libros conjunxi, titulos sustuli, & περὶ ἀνατομῆς inscriptionem feci. Dedi operam etiam ut aliquanto castigatior liber exeat, qui depravatus prius & corruptus multis in locis erat, atque ut restituantur quæ ablata esse ex Calvo didici, effeci quoque. Eam ob causam principium libri de ossium natura ex μοχλικοῦ initio apposui. Quod ut idem cum principio libri περὶ ὀστέων φύσιος apud Calvum est, ita loco aptè quadrat. Septis quoque conclusi quæ aliena, quæ iterata, quæ parum vera nobis videbantur. Idcirco ungues, quòd nec Galeno nec Aristoteli ossa sunt, sepivimus: vertebras quoque, quia repetitæ sunt: & quæ ex Polybo Syennesique ascripta sunt, quia aliena sunt, conclusimus. De ordine autem librorum nihil habeo certi dicere, cum nec in Græcis nec in Cornarii versionibus conjungantur, nec apud Calvum ullo ordine collocentur. Nam liber περὶ ἀδένων apud hunc primus est, multis libris interpositis sejunctus a cæteris. Post

(20) quos interpositos consequitur liber περὶ ἀνατομῆς, & liber περὶ καρδίης. Tum demum interposito Hippocratis libro κατ' ἰητρεῖον liber sequitur περὶ ὀστέων φύσιος. Sed an hæc (quæ non videtur) an alia librorum dispositio Hippocratis sit, certò sciri nequit, nisi ex ipso Hippocratis libro integro & incorrupto περὶ ἀνατομῆς, aut ex Galeni in eum librum commentariis. Equidem in tam involuta veritate sic divino de librorum ordine, ut ille jam diu inscriptus περὶ ἀνατομῆς prima pars sit, quæ omnibus nomen dedit. Secundo loco habeatur ille περὶ ὀστέων φύσιος, quòd de venarum sectione Hippocratis (quæ hac parte est) libro suo secundo se scripsisse Galenus περὶ Ἱπποκράτους καὶ Πλάτωνος δογμάτων libro sexto tradidit. Nam si ultimo in loco, ut in excusis libris, poneretur ista pars, verisimilius fuisset Galenum exposuisse eam ultimis suis libris, hoc est quinto & sexto, potius quàm secundo. Tertio in loco, pars ea περὶ καρδίης esto quæ aptè consequitur ad ea omnia, quæ de corde, venis, & arteriis libro περὶ ὀστέων φύσιος Hippocrates extulit. Neque enim universus liber de ossibus est, prout titulus pollicetur (quem literator aliquis huic, ut & cæteros titulos cæteris libris apposuisse videtur, parum cogitans quid universo libro, sed quid singula parte tractatum sit) sed libri principium tantum.

Dispositio partium lib. Hip. de anatomia.

(20b) Ad postremum, quartum locum, tanquam suum, quarta pars περὶ ἀδένων (quæ transitione ei περὶ καρδίης jungitur) suo jure sibi vendicat. Transitionem dico hanc, περὶ δὲ καρδίης τοιαῦτα εἰρήσθω: περὶ δὲ ἀδένων οὐλομελίης ὅδε ἔχει. Hoc ordine, usque dum ex ipso libro invento certior deprehendi possit, ædendos existimavi, sed communi omnium titulo περὶ ἀνατομῆς, sed nostra tantum divinatione, sed nostra ut dixi conjectura, aliqua tamen ratione comprobata. Quam si quis probaverit, sequi potest: sin minus, suos habet & secretos & corruptos libros quibus consueto more uti liceat. Nemini enim non patebit nostræ conjecturæ utilitas, si velit uti, neminem urgebit, si malit carere. Equidem diligentem tantum lectorem volui admonere, & cogitandi materiam aliis præbere, doctosque viros ad Hippocratis & Galeni libros Græcos conquirendos, restituendos, excudendosque excitare. Quo certe nomine multum tribuerem doctissimis viris Aug.

Restitutio Hippocratis & Galeni operum.

Gadaldino, familiari olim nostro in Italia apud Iuntas, Nic. Machello, & Io. Bap. Rasario, si libros Galeni Græcos, quos transtulerunt, sub prelum misissent. Vellem enim vetustos codices e domesticis latebris umbratilique loco in medium agmen eductos, in pulverem, in aciem scholasticam, in aspectum lucemque prolatos. Sic enim Græcis Latinisque hominibus summa & plena laude sua legerentur. Transtulit (21)

Gadaldinus. autem Gadaldinus, περὶ μυῶν ἀνατομῆς· περὶ νεύρων ἀνατομῆς: περὶ φωνητικῶν ὀργάνων ἀνατομῆς: καὶ περὶ τῶν

Machellus. ἰατρικῶς λεγομένων ἐν τῷ Πλάτωνος Τιμαίῳ libros. Machellus, principium commentarii primi Galeni in librum primum

Rasarius. Hippocratis ἐπιδημιῶν. Rasarius, septimum & octavum commentarium Galeni, & dimidium sexti in sextum Hippocratis librum ἐπιδημιῶν, & tres Galeni commentarios in librum Hippocratis περὶ χυμῶν: spe majori futurorum.

De raris animalibus liber. Postquam istum Hippocratis librum περὶ ἀνατομῆς castigassemus, scripsimus etiam proximè de rariorum animalium atque stirpium historia ad Conradum Gesnerum librum unum, in quatuor partes divisum. In prima de quadrupedibus: secunda de avibus: tertia de piscibus: & quarta de stirpibus raris sermonem fecimus. De quibus seorsum retroactis annis ad illum scripsimus. Ea omnia in libris ejus de animalibus invenies cum figuris, præter Buculam cervinam, Tragelaphum, ovem Arabicum μακρόκερκον, scapum granorum paradysi, palmulas Hierosolymitanas, & Ilicem utramque: quarum figuras & descriptiones ad eum misimus postquam ædidisset libros suos de animalibus, & paulò ante mortem. Eum unà cum hoc nostro excudit jam Gul. Seresius typographus (21*b*) Londinensis.

Eulogium Gesneri. De canibus Britannicis librum item unum scripsimus ad eundem, dulcissimum certè dum vixit amicum, cujus mors inopinata dudum Idibus Decembris anno Verbi incarnati, 1565. sic afflixit animum meum, ut mœrorem ejus bene longum tempus (quod acerbissimis doloribus, etiam in mulierculis, mederi solet) usque adeo non lenivit, ut & paulatim magis ac magis cogitatione auxerit, non tam propter animorum conjunctionem (quæ maxima cognatio esse solet) aut propter propensum ejus in me animum, quàm propter mores candidis-

simos, quàm propter raram cognitionem & infinitam lectionem, ob quæ non dilexi solum, sed amavi plurimum. Sed quid facias contra fatum, cum mors & vita jure naturæ sunt, cum hæc duo mori & vivere nostra sunt: imo verò cum vivendo moriamur. Quid facias contra communes casus mortalium? cum nil prosunt lachrymæ, nec possunt fata moveri: cumque omnium exitus hic unus erit, viximus. Ferendum ergo moderatè, quod vitari non potest. Satis esse debet solatii quòd bene vixit, quòd bene moriebatur, & quòd bene apud omnes propter singulares animi dotes, quibus Reip. multum profuit, audiat: prof[u]turus magis (majori gloria) si per fata licuisset; ut ex epistolis ejus ad me, quas multas dedit, intellexi. Requiescit in pace vir ille fœlix, bonus, æquusque, semotus
(22) turbis & miseriis hujus vitæ, quam nos reliqui mortales (qui fas nefasque eodem animo magna ex parte ducimus) miseram adhuc trahimus infœlices, quamvis in rerum splendore & opulentia constituti: quamvis qui opibus plus potest, authoritate plus valeat; adeo ut si quis iniquam hujus vitæ conditionem altius contemplari velit, optabilius certe multo esse deprehendet, aut non omnino natum esse, aut natum quàm mox interiisse, uti Posidippus Cassandreus comicus solebat dicere. Quantis enim malis referta ea sit, quibus casibus exposita, quàm omnibus fortunæ telis objecta, & quot morbis obnoxia, ut paucis verbis referre propter dolorem expedit, ita quotidianus usus plenissimè docet. Etenim ut a vitæ nostræ primordiis ordiamur (si nescis) quis non videt naturam primum nascentium hominum fletum & vagitum esse voluisse: lætitiæ autem sensum, qui risu deprehenditur, non ante quadragesimum diem concessum esse? Omnes his principiis in lucem ædimur, his omnium sequentium ordo consentit. Si enim respicere velis, quantum a tergo malorum, quantum rerum tristium immineat, larga certè miseriei & assidua materia est, magna lachrymarum causa. Atque ut alia non sint, certè ut lacessat fortuna metus est, sic ut perpetuò solet. Nam hunc incendia consumunt, illum cædes tollit: alium unda absorbet, alium ex alto tegula enecat: tempestas alium conficit, alium dehiscens terra devorat: alium serpens, alium præceps casus
(22*b*) exanimat. Alium ad quotidianum opus laboriosa egestas

Fatum immobile.

Mortis quies.

Calamitas humanæ vitæ.

Infortunia.

vocat: alium ambitio nunquam quieta sollicitat: alius molles divitias (fortunæ ludibria) quas optaverat metuit, & voto laborat suo, ut rectè scripsit Seneca. Istum sollicitudo, illum simultas turbat: alium labor in affluentia rerum torquet, alium ad ostium aut in via obsidens turba molestat. Hunc brumalibus diebus frigus, hunc æstivis calor urget. Sitis alium, alium fames premit: hic timet, ille invidet: illum stultus amor vexat, hunc edax odium emaciat. Hic habere se dolet liberos & uxorem, hic perdidisse, contrario voto: quod vitæ vanitatem vel maximè prodit. Istum irrita fallacis fortunæ spes inquietat, illum cui uberioris rei expectatio nulla erat, onere fortuna gravat. Eadem hunc tollit, hunc deprimit, & de rebus brevi relinquendis, deque lana sæpè caprina, tanquam pro aris atque focis hic pugnat, hic litigat, ut in vita sæpius aut de *βρόχῳ* aut de *λόγῳ* cogitandum, uti sapiens Diogenes solebat dicere. In summa, ne *τὸν ἄμμον ἀναμετρεῖν* videamur, quàm nihil usquam non plurimo felle tinctum in vita est. Itaque ratio nobis in rebus humanis ni finem miseriarum fecerit, fortuna non faciet, & vita nobis ante deerit quàm causa dolendi; tantæ hominum curæ, tantum est in rebus inane. Imo cum multum diuque hujus vitæ procellis susque deque jactatus fueris, multis periculis defunctus, tum cum suavissimè quod vitæ superest agendum speres, subeunt morbi (quorum plusquam trecenti, scribente Plinio, insidiantur vitæ nostræ) tristisque senectus; tandemque mortem obire dissoluto naturæ vinculo cogeris; egregium certè auctoramentum vitæ. Certa tamen naturæ ratio hæc est, nec fallit unquam. Etenim ita comparatum est, ut commorandi natura diversorium nobis, non habitandi daret. Quòd enim constitutionis nostræ elementa corrumpi facilè possent, & eorum nexus levi quavis occasione dissolvi solet, exiguum nobis vitæ curriculum natura circumscripsit; ita ut cuiquam constare non possit aut exploratum esse, quomodo habiturum sit corpus, non dico ad annum sed ad vesperam. Atqui ea, quamvis brevis, (nam *στιγμὴ χρόνου πᾶς ἐστὶν ὁ βίος*, ut de pueris instituendis Plutarchus ait) si dulcis esset, si jucunda, aut saltem molestiis vacaret, æquior essem si amplecteretur eam. Jam vero cum aliud nihil vita sit quàm propagatio

In vita aut ratio regat, aut mors.

Morbi. (23)

Senectus.

Vitæ brevitas.

miserrimi temporis, quàm trutina humanæ calamitatis, quàm fortunæ ludibrium, quid eam tanti facimus? Cato senex mea quidem sententia sapienter censuit: Quod si quis Deus (inquit) mihi largiatur ut ex hac ætate repuerascerem, & in cunis vagiam, valdè recusem, nec vero velim quasi decurso spatio à calce ad carceres revocari. Quid enim habet vita commodi? quid non potius laboris? Sed habeat sanè, habet certè tamen aut satietatem aut modum. Non libet enim mihi deplorare vitam, quod multi & hi docti sæpè fecerunt. Nec me vixisse (23b) pœnitet, quoniam ita vixi, ut frustra me natum non existimem. Et ex vita ista discedo, tanquam ex hospitio, non tanquam ex domo. Commorandi enim natura diversorium nobis, non habitandi dedit. O præclarum diem, cum ad illud animorum concilium cœtumque proficiscar, & cum ex hac turba & colluvie discedam. Hactenus Cato major. Quamobrem in hac corporis nostri fragilitate & inconstantia, in hac vitæ brevitate & amarore, in his fortunæ turbis & tempestatibus, equidem mihi persuadeo, charissimum amicum nostrum Conradum Gesnerum fœliciter e vivis excessisse, sic ut scias mortem illi consuluisse, non invidisse, dilexisse eum, cum tantis malis abripuerit, quem odisset si conservasset. Cujus mortis charitas in hoc quoque cernitur, quòd non eum sustulit uti Socratem atque Phocionem per cicutam, nec uti Lucium Senecam per principis iram, nec uti Epaminondam per causæ capitis actionem, nec uti Scipionem per exilium, nec Aristidem per populi invidiam, nec Themistoclem per venenum, nec ut Diogenem per Polypodem, nec Aeschylum per testudinem, nec Sophoclem per uvæ acinum, nec Euripidem per canum injuriam & laniationem, nec denique veluti Homerum per famem, sed per fatum suum naturale, per omnium gratiam, per summam ægritudinis moderationem. Et cum moriendum aliquando sit, quid nostra referat, citius an tardius fatis concedamus? Nemo recusabit ferre sortem (24) quam omnes patiuntur. Tantum hoc spectemus, ut bene moriamur. Bene autem moritur qui bene vixit. Nec est quamobrem animis frangeremur propter cupiditatem vitæ ejus, quæ nos manens conficeret angoribus, & dimissa molestiis omnibus liberaret, quorum numerus tantus est in vita, ut

Incommoda vitæ.

Sitienda æterna.

Fœlix mors Gesneri.

certè non possint numerari. Nemo tamen libenter moritur, & nescio quo modo nobis placeamus, cum nihil aliud tamen miselli sumus quàm imbecillitatis exemplum, temporis spolium, fortunæ lusus, inconstantiæ imago, invidiæ & calamitatis trutina, reliquum verò pituita & bilis, & si quid aliud vilius. Itaque etsi, repudiata jam omni fortunæ ambitione, decernere liceat indulgenter cum eo fortunam agere, qui jure dici non infœlix potest, iste tamen & illis nominibus & hoc quoque potissimum est fœlicissimus habendus omni populo, quòd contra fortunam, contraque brevis vitæ mortalitatem virtute, literis & rectè factis (quod virtutis opus est) sic nisus sit, ut famam factis extenderit, ut mens immortalis sit & stabilis, corpore illo suo mortali existente & caduco, utque honestæ vitæ memoriam apud posteros post se reliquerit, unde etiam post funera vivere, & post obitum superesse inter homines poterit, ut cum cursus vitæ brevis sit, cursus gloriæ possit esse sempiternus. Nam ut in vita vacare culpa magnum est, ita optimarum artium & maximarum rerum gloria in æternitatem se sustentare, maximum. Siquidem altera vivo nunquam eripi, altera ne mortuo quidem possit. Sic ut jam non amplius (24*b*) dolendi causa, si nos humani affectus non abriperent, sed lætandi potius esset. Etenim amisit vitam, non perdidit: amisit spiritum, potitus est gloria, quæ major semper esse solet post mortem quàm per vitam, recedente invidia & deficiente præsentia. Sed homo sum, humani a me nihil alienum scio. Sentio amicitiæ synceros affectus, & propter dulcedinem ejus jam fato amissam, deponere eos cum libet non possum. Verum animum a luctu revocabo ad libros, a quibus recessi, experturus num diversum studium disparem faciat animum, ut quod tempus non potest, studium mentisque alienatio a tristibus fallat.

Lib. de canibus Britannicis.

Redeo ergo ad librum de canibus, a quo sum digressus. In eo Canum Britannicorum (inter quos Scoticos sum complexus) genera, usum & naturam, differentias atque mores explicavimus. Hoc ut facerem cum per literas peteret Conradus Gesnerus, scripsimus ad eum pinguiori quidem Minerva & tumultuarie primò, sed ut rudius sic & planius. Quod tamen cum placeret illi magis quam pro arbitrio meo, in

Epitome animalium, quam de Iconibus inscripsit, qua parte de canibus Scoticis agit, ordine secundo mansuetorum quadrupedum pollicebatur se brevi æditurum. Verum cum hoc mihi parum arrideret, rescripsi, ut non committeret aliquando, ut is libellus sub prelum veniat: me enim illi alium paraturum commodiorem. Atque hac occasione scripsimus hunc
(25) libellum in ejus gratiam; & inscripsimus, de Canibus Britannicis ad Gesnerum: Gul. Seresii typis hoc anno 1570. expressum, quem fortuna nollet per tantum virum in publicum emigrare.

De symphonia vocum Britannicarum liber.

Eo absoluto, scripsimus alium libellum de symphonia vocum Britannicarum, in quo docuimus quemadmodum cum lingua Græca & Latina Britannica nostra consonet; quòd multi generis nostri originem a Græcis removeant, cum tamen Brutus Trojanus, & ante eum Albania regis Græciæ filia, post aborigines gentis nostræ authores extitisse scribantur, Romanis postea lingua sua omnia permiscentibus.

Londinensis.

Scripsimus & Londinensem, seu de antiquitate Cantabrigiensis Academiæ libros duos, quos ab Oxoniensi quodam prius lacessiti, necessariò excudi curavimus Londini anno Domini 1568. mense Augusto per Henricum Bynneman, in quibus docuimus Cantabrigiensem Academiam Oxoniensi longè antiquiorem esse, & Oxoniensem recentiorem multò quàm pro voto Oxoniensis: fraudeque factum ut ad Alfredum authorem referatur id gymnasium: atque ad Cricladenses multo magis: confutata oratione Oxoniensis, quam & ille in diversum scripsit, & nos nostris adjunximus libris, quò eam conferendo cum nostris omnes intelligant quantum ille a scopo aberravit. Hos auximus, ut & libros nostros de medendi methodo jam tertiò, & denuo typis destinavimus.
(25*b*) Nostros esse quid attinet occultare: cum nota res sit universo populo: etsi diligenter dissimulaverim.

Historia Cantabrig.

Historiæ item Cantabrigiensis Academiæ ab urbe condita libros duos composuimus: in quorum primo diximus cujusmodi olim urbs ea erat, quos authores habuit, & quas clades & ruinas perpessa sit. In secundo quemadmodum jam se habeat ea, & omni nostra memoria habuit, aperuimus. Hos

& Londinensem tum scripsimus, cum Collegium nostrum Cantabrigiæ extruximus.

De thermis Britannicis liber. De thermis Britannicis librum item unum scripsimus. In hoc naturam, usum & effectum Thermarum explicuimus, & inventionem: cum præfatione benignitatis naturæ huic insulæ, non in ubertate soli tantum, & in affluentia rerum omnium, sed etiam in his quæ ad humanam salutem maximè faciunt.

Antiquæ urbes. De antiquis urbibus librum item unum, ubi docemus quæ illæ olim erant, quibus nominibus consebantur & olim & nunc quoque quæ nondum interciderunt, facta etiam mentione earum quæ esse desierunt.

De lib. Gal. non extantibus liber. De libris Galeni qui non extant, librum unum, Græcè conscriptum: unà cum eorum argumentis ex Gal. collectis, ut cum libros non possumus, argumenta habeamus, sic ut in Iustino Trogum. Hos nondum emisimus, propediem emissuri.

De libris propriis lib. De libris denique nostris librum hunc unum, cujus argumentum & scribendi occasionem habes in principio libri. Hunc excudit Londini Gulielmus Seresius typographus anno (26) Verbi incarnati 1570.

Castigatio Gal. operum. Apparatum etiam nobis fecimus, & veluti commentarium in futuram castigationem omnium Galeni operum Græcorum (sunt enim corruptissima) si fata sinent, partim ex vetustis libris quos istic habemus in Britannia, partim ex antiquis Italiæ libris, quam, ut mores gentis, urbes, atque Bibliothecas viderem, anno Domini 1543. propè peragraveram. Sed præcipuè, ex libris in Bibliotheca sancti Ioannis & Pauli Venetiis, bonis quidem illis, sed miserè planè habitis & tractatis. Nam rasi multi sunt, & multis in locis, maximè libri de usu partium, sic ut ne vestigia quidem veræ lectionis superfuerint. Ex libris etiam Bibliothecæ sancti Marci & sancti Antonii ibidem: sancti Ioannis de viridario Patavii, quos Bessarion ille natione Græcus, & Patriarcha Constantinopolitanus (si me non fallit memoria) dedit. Ex libris item Bibliothecæ publicæ gentis Mediceæ, apud sanctum Laurentium Florentiæ, ubi inter multos Græcos libros reliquimus Dioscoridis *περὶ ἐμπειρίας ἰατρικῆς τῶν ἁπλῶν καὶ συνθέτων φαρμάκων* librum. Galeni

De bibliothecis Italiæ.

Bibliotheca Laurentiana.

item librum περὶ οὔρων unum: in tertium ἐπιδημιῶν Hippocratis Commentaria ejusdem Galeni: περὶ ἰδίων βιβλίων unum: καὶ περὶ τάξεως αὐτῶν unum: καὶ περὶ συνθέσεως
(26b) φαρμάκων κατὰ τόπους (uti inscribuntur hodiè) πραγματείαν duobus libris comprehensam, ab Angelo Politiano (Leonis Pontificis Romani præceptore) in rusculo suo Fæsulano septimo Calend. quintiles anno salutis 1497. emptis, ut si quis transcribere eos atque ædere cupiat, aut Galeni libros Græcos ad eos emendare studeat, inde petat. Potest autem facilè bona gratia optimi principis Cosmi Medices, in bonarum literarum studiosos propensissimi, cujus toties facio mentionem, quòd nunquam mihi in ea re satisfacio. Siquidem nunquam de eo tam honorificè possum dicere, quin is virtute superet sua: tanta erat ducis, ejusque gentis, charitas in bonas literas atque literatos: atque in hospites humanitas. Sunt autem Fæsulæ, urbs Italiæ antiqua, cujus præsidem Fesulanum vocat Sallustius. Ex ejus ruinis crevisse ferunt urbem Florentinam, ut ex veteris Romæ cladibus & reliquiis novam. Abest Florentia sesquimilliario: aut summum duobus passuum millibus ad septentrionem (si bene memini) in monte posita. Propter antiquam nominis famam visebamus eam eodem anno 1543. quo die loci festivitas erat, & nundinæ celebrabantur. Ex libris demum bibliothecæ ducis Urbini quædam selegimus: quam Federicus dux Urbinas fabricavit & instruxit, ubi integer liber Galeni est περὶ εὐπορίστων, inter alios raros libros: & Vaticanæ Romæ, pluribus Græcis quàm Latinis
(27) refertæ, in qua vidimus Augustinum de Trinitate, Thomam Aquinatem, & Publii Ovidii Nasonis Metamorphosim Græcè scriptos, & περὶ ἀμμάτων Gal. librum; καὶ συναγωγὴν λέξεων παλαιῶν τε καὶ νέων. Ex his præcipuè dico, quòd Ferrariæ in bibliotheca sancti Dominici, quam Cælius Calcagninus multis libris instruxerat, & sanctorum angelorum, quam Hercules primus Ferrariæ dux construxerat, & sancti Marci sanctæque Mariæ Florentiæ, & sancti Dominici ac sancti Salvatoris Bononiæ, pauci boni libri nostro tempore erant. At Senensi bibliotheca, quam in ecclesia cathedrali Pius tertius Romanus pontifex ædificaverat, prorsus nulli. Senam dico, Thuscanam illam in Italia, jam celebrem, olim annis

Politianus.

Cosmi Medices humanitas.

Fæsulæ.

Bibliotheca Urbinas.

Tho. Aquinas. Ovidius.

Bibliotheca Ferrariensis.

Senensis bibliotheca. Sena.

videlicet ante Christum 362. a Brenno Anglo Gallorum duce (cui multæ Italiæ urbes suam existentiam acceptam ferunt) suis senibus, veteranis valetudinariisque militibus, & armentis exstructam, atque a nostræ Britanniæ Sena insula (ut reor) nominatam. Nec ulli memorabiles in istis jam ultimo commemoratis bibliothecis libri erant, præterquam in Philosophia Plinius manuscriptus apud sanctam Mariam Florentiæ; & in Theologia Esdras, ab ipso propheta (ut aiunt) conscriptus, apud sanctum Dominicum Bononiæ. Cum libros dico, Græcos manuscriptos magna ex parte intelligo. Nam eorum præcipua cura fuit. In Academia Pisana jam tum diu deserta, sed beneficio optimi Ducis Cosmi Medices anno salutis 1543. restituta, (27*b*) & novis scholis exornata, bibliotheca nulla fuit, quod sciam; poterit tamen, cum libuerit doctissimo principi, si interea non fuerit. Extra bibliothecas, libros quosdam etiam Pisis vidimus apud Curtium & Pontremulum: ac Ferrariæ apud Antonium Musam Brasavolam, Nicolaum Bonasciolum, Hippolitum Cananum, & Io. Baptistam Cananum. Nam & istos doctos viros invisebam propter medicinam: ut & Varinum hominem Latinissimum, & Antimachum Græcum, ejus Academiæ humaniorum literarum professores, propter novam de pronunciatione Græcæ & Latinæ linguæ persuasionem. Quos diligenter usos esse veteri pronunciatione (ut & alios Græcos, ex ipsa Græcia oriundos, in lectionibus & officiis divinis Venetiis) observabam; quemadmodum etiam Patavii Lazarum Bonamicum, Bononiæ Achillem Boccium & Pompilium Amuseum, & Venetiis Io. Baptistam Egnatium, insignem certè virum. Romæ, quòd ascholiæ seu vacationes veteris & novæ sapientiarum erant, cum ipse ibi essem, nullos prælegentes audiebam. Tantum ibi spectabam ruinas veteris Romæ, & si qua alia ejus adhuc superfuerant memorabilia & spectatu digna monumenta, quæ multa erant: & Bibliothecam Vaticanam (quæ duabus domibus Græcos cum aliquot Hæbraicis, tertia Latinos libros continebat) perlustrabam. Sed de ejus libris jam antè diximus. In Germania quoque Melanchthon, Ioachimus Camerarius, Sebastianus Munsterus (quibus omnibus usi sumus familiariter) & Lovanienses quoque (28) omnes quos ego novi & audivi (inter quos erat Hieremas

Bibliotheca S. Mariæ.

Esdras.

Bibliotheca Bononiensis.

Pisanæ scholæ restitutæ.

De pronun. Græcæ & Latinæ linguæ.

Roma.

Thriverus Brachelius) veteri pronunciatione usi sunt. Quomodo etiam Erasmum pronunciasse & Cantabrigienses norunt, apud quos multos annos egit, & Levinus, Hieronymusque Frobenius, quibuscum victitabat, retulerunt. Verum de ea seorsum in alio libello multa scripsimus, cui titulum fecimus, de pronunciatione Græcæ & Latinæ linguæ cum scriptione nova. In quo suademus ab antiquata antiquitate, novitate, difficultate, duritate, agresti rusticitate, inconstantia, absurditate, errore juvenili, incommodo, risu, contemptu, rustica simplicitate, infantia puerili, fraude, dolo, prudentum usu, pace & tranquillitate, turbis & dogmatibus, suavitate & lenitate antiquæ pronunciationis, à tempore rei, ætate utentium vicioso sono, nugacitate, authoritate approbatorum scriptorum atque gentium, gravitate & levitate personarum, inanitate rei, recepta consuetudine, diversitate, communi usu, populari sensu, insolentia, ingloria, æmulatione & contentione grammaticorum, mutatione, offensione, scotismo & divisione, a mutuo commercio, sublato intellectu, usu & authoritate instituentium, atque etiam a turpitudine ipsa, ne quis utatur nova illa & nuper nata ac proposita pronunciatione: multo minus scriptione. Atque hoc quidem candidè, & cum bona (28*b*) charitate: non sine reverentia in personas digniores, & benevolentia sanoque consilio in omnes literarum studiosos, qui utuntur ea: cuique tamen suum relinquens arbitrium quam velit sequi. Hæc, cum primum libellum hunc de libris nostris instituimus, hic persequi decrevimus, ex occasione peregrinationis nostræ per Italiam, Germaniam superiorem & inferiorem, atque Galliam, in quibus usus erat veteris pronunciationis. Verum cum in mentem venit, institutum hic esse libros nostros enumerare tantum, non integros ascribere, è loco exemimus, & seorsum posuimus: atque ad apparatum in futuram castigationem omnium Galeni librorum qui extant (a quo digressi sumus) redivimus. Quæ ut absoluta & perfecta ante diem meum extremum videam (jam agens annum sexagesimum, & plus habens senectæ quàm senii) sive opera mea sive aliena, in votis est vel maximè. Sunt enim calamitosa, sed fortuna magis, quàm culpa sua. Habent enim genium. Quo magis optarem ut omnes, quibus medicinæ studium est,

Lib. de pronunc. Græcæ & Latinæ linguæ.

Ad castigationem Gal. operum hortatio.

quibus exemplaria Græca sunt antiqua, conferant operam in commune ad operis perfectionem in communem omnium usum, librumque quisque suum tandem producat in lucem. Nam ea studiorum ratio certior potiorque semper mihi visa est, quæ ex primis in quavis scientia auctoribus quod discendum sit eruit, atque idem ut hac illave lingua scriptum est, ita quidque petit, tum quòd gratius ex ipso fonte bibuntur aquæ, tum quòd authorem usu sibi familiarem facit. Etenim ut sua quisque lingua plus pollet, sibi constat, suique semper (29) similis est, id quod ad evidentiam multum facit, ita & suum quæque lingua *ἰδίωμα καὶ ἄρρητόν τι* habet, quod in alienam transfusum, nec eandem emphasim, nec parem gratiam retinet. Ut taceam interpretes quædam aliquando non capere, alicubi dormitare, dictionis fidem non retinere, libertatem refrænare, subinde labi, ut homines sumus omnes, atque ita varietati studere, ut non solum obscuritati, sed etiam ambiguitati sæpè sint. Qua de re ab initio de studiis ita statuimus, ut quæ a primo authore Latinè scripta fuere, Latinè: quæ Græcè, Græcè legerentur, quò in judiciis rerum non tam aliis quàm nobis ipsis credamus, & certiori filo, majorique compendio omnia transigamus. Ad Latinam æditionem omnes convolant, Græcam nemo attigit, sive quòd majus lucrum ex Latinis est propter Latinorum studentium multitudinem, sive quòd universo orbi invideat quisque sua, sive quòd translationis cujusque suæ causa supprimantur sua cuique exemplaria Græca ne errores deprehendantur, & haud scio ab aliis ne libri convertantur. Quisque enim hodie pro arbitrio in messem alienam falcem suum mittit, quod non probo. Equidem doctiores putarem, & majorem gratiam inituros apud omnes, si utraque lingua Græca & Latina sua proferrent, ut multi docti viri solent. Sic enim fieret, ut perfecta scientia florerent medicorum scholæ, conservaretur mortalium sanitas, & in longum tueretur vita cum constantia virium (quod (29*b*) omnium medicorum votum esse debeat) alioqui brevis & infirma. Habes jam, mi Hatchere charissime, desiderium tuum. Habes de libris meis libellum, quem tua blanda eloquentia ante maturitatem mihi extorsisti. Qui si placeat, bene est: sin minus, at saltem tibi amico volui obsecundare.

Legendi libri qua lingua scripti.

Sine longis proœmiis & speciosis titulis hanc rem peregimus tum quòd non placeant ista, ne quid me daturum putes auribus tuis, tum quòd vetustas hoc scribendi genere usa non est. Inscribit enim Galenus libros suos ad Pisonem, ad Pamphilianum, ad Glauconem, ad Thrasybulum, ad Eugenianum, ad Theonem, ad Bassum : & M. Cicero ad Atticum, ad Herennium, ad Marcum filium : & quis non ex veteribus ad istum modum. Quæ ratio (scio) non potest tibi non probari, vetustatis amatori.

Ioannis Caii Britanni de libris propriis libri finis.

Sed hoc (libri nostri ultimum) de (30)
civilibus titulis: illud de epilogo tanquam
in tabella consequenter habe, mi
Hatchere, in isto libro contineri
ex nostra commentatione
seu compositione
libros

De medendi methodo duos.
De Ephemera Britannica, duos.
De Ephemera Britannica ad populum Brit. unum.
De antiquitate Cantabrig. Academiæ duos.
De historia Cantabrig. Academiæ duos.
De canibus Britannicis unum.
De rariorum animalium atque stirpium historia, unum.
De symphonia vocum Britannicarum, unum.
De thermis Britannicis, unum.
De libris Galeni qui non extant, unum.
De antiquis Britanniæ urbibus, unum.
De libris propriis, unum.
De pronunciatione Græcæ & Latinæ linguæ cum scriptione nova, unum.
De annalibus Collegii medicinæ Lond. unum.
De annalibus Collegii Gonevilli & Caii, unum.
Compendium Erasm. lib. de vera Theologia, unum.

Commentarios seu Annotationes

In Cornelii Celsi de medicina libros octo.
In Scribonii Largi de compositione medicamentorum librum unum. (30b)
In Frammigami opera omnia.
In libros Galeni de administrationibus anatomicis novem.
In ejusdem libros de motu musculorum duos.

De sanitate tuenda sex.
De ptyssana unum.
De parva sphæra unum.
Ad Thrasybulum unum.
De ossibus ad tyrones unum.

Ex nostra versione librum

De placitis Hippocratis & Platonis, primum.
De libris Galeni suis, unum.
De ordine librorum suorum, unum.
De diæta in morbis acutis, unum.
Nicephori Callisti de confessione in orationibus unum.
Chrysostomi de modo orandi Deum, unum.
Paraphrasis Erasmi in epistolam S. Iudæ, unum.

Ex castigatione nostra libros

De administrationibus anatomicis Galeni, novem.
De motu musculorum, duos.
De ossibus ad Tyrones, unum.
De compositione medicamentorum, decem & septem.
(31) De simplicium medicamentorum facultatibus, undecim.
De placitis Hippocratis & Platonis, novem.
De medendi methodo, quatuordecim.
De libris suis, unum.
De ordine librorum suorum, unum.
De sanitate tuenda, sex.
De parva sphæra, unum.
Ad Thrasybulum, unum.
De Ptyssana, unum.
De victus ratione in morbis acutis, unum.
De succidaneis, unum.
De septimestri partu, unum.
De humoribus, unum.
De brevi designatione dogmatum Hippocratis, unum.
De usu partium, decem & septem.
De locis affectis omnes, additis argumentis singulorum.

De febrium differentia, unum.
De morborum differentia, unum.
De morborum causis, unum.
De differentiis symptomatum, unum.
De causis symptomatum, tres.
De morborum temporibus, unum.
De purgantium medicamentorum potestate, unum.
De his qui purgandi sunt, quibus medicamentis, & quo tempore, unum.
De anatomia Hippocratis, unum.
De dissectione musculorum Galeni, unum. (31*b*)
De dissectione nervorum Galeni, unum.
De medicina libros octo Cornelii Celsi.
De compositione medicamentorum librum unum Scribonii.

Ex nostra inventione librum

Primum de decretis Hippocratis & Platonis Græcum.
De Comate Græcum, unum.
Hippocratis de medicamentis Græcum, unum.
Fragmentum libri septimi de usu partium Galeni Græcum.
Bonam partem libri de succedaneis.
Et de Ptyssana quod defuit.

Historiam Norvicensem scribere decrevimus, & omnia Galeni opera castigare, nisi fata prohibeant, & vitæ nostræ filum interrumpant.

Ultimo versui hujus libri adjungendum hoc diagramma omissum, ut in eo liber finiatur.

Diagrammatis librorum, in quibus se exercuit Ioannes Caius Britannus, finis.

Index eorum quæ continentur *in hoc libello.*

Numerus folium, litera paginam significat.

A

ABdominis musculi octo tantum. folio. 7.b
Achilles Boccius. 27.b
Aeterna sitienda. 23.b
Ambrosius Calepinus. 7.b
Anna Baconi docta. 12.b
Annales collegii medicorum Londoni. 7.a
Annales collegii Gonevilli. 7.a
Andreas Vesalius. 6.a. eiusdem lapsus. 11.a. habitatio. 6.a
Annotationes. 17.a
Antonius Musa. 27.b
Argumentum operis. 1.b
Antimachus. 27.b
Augustinus Gadaldinus. 6.a. & 21.a

B

BApt. Egnatius. 27.b
Basileæ impressa. 6.b
Bibliothecæ Italiæ. 26.a
Bibliotheca S. Marci Venetiis. 6.b. 26.a
Bibliotheca S. Io. & Pauli. 26.a
Bibliotheca S. Antonii. 26.a
Bibliotheca S. Io. de viridario. 26.a
Bibliotheca Ferrariensis. 27.a
Bibliotheca Bononiensis. 27.a
Bibliotheca Urbinas. 15.a. 26.b
Bibl. Florentina, seu Laurentiana. 14.b. & 26.a
Bibliotheca S. Mariæ. 27.a
Bibliotheca Senensis. 27.a
Bibliotheca Vaticana. 26.b. 27.b
Bessarion. 26.a
Boethus Romanus. 17.b

C

CAlvus. 19.b
Carunculæ ad radices rect. musc. non sunt musculi. 8.b
Castigationes. 7.b. 11.a. & 13.a. quorundam Gal. operum. 17.a
Cecilii Mildreda. 12.b
Celsus castigatus. 14.b
Celsus interpres Hipp. 15.a
Christoferus Mounte. 13.a
Claymondi scholia in Pli. 13.a
Cosmi Medices Bibliotheca. 14.b. eius laus. ibid. bonitas. 26.b
Cœlius Calcagninus. 27.a
Conradus Gesnerus. 1.a. Eius eulogium. 21.b
Cocina familia docta. 12.b
Collegium med. Lond. 7.a
Comment. in anatom. Gal. 6.a
Cornarius. 19.b
Curtius. 14.b. 27.b

D

DEnarius Romanus. 15.b
Diæta in morb. acut. 16.b
Doctæ fœminæ. 12.b
Dispositio partium lib. Hipp. de anatomia. 20.a
Docti viri Italiæ. 27.b

E

EDmundus Roffensis episcopus. 3.b
Elizabeth regina docta. 12.b
Ephemera Britannica. 16.a. &. b
Esdras propheta. 27.a
Eulogium Gesneri. 21.b

F

FAtum immobile. 21.b
Fæsulæ. 26.b
Fibræ hepatis plures. 11.a
Florentia. 26.b
Florentina bibliotheca. 14.b
Forum Boarium Patavii. 14.b
Fœminæ doctæ. 12.b
Frammigamus. 2.a. &. b

G

GAleni laus & defentio. fol. 10. anatom. in Italia. 7.b. non divisit libros in capita. 17.b. operum castigatio. 26.a. 28.b
Gadaldinus. 21.a. 6.a
Georgius Owenus. 12.a
Gesneri eulogium. 21.b. fœlix mors. 23.b
Ginglymus. 7.b. 11.a
Gloria æterna. 24.a
Gul. Frammigami obitus, laus, commentarij. 2.a. & b

H

HEpatis fibræ. 11.a
Henricus Knollus. 12.a
Henricus octavus Angliæ rex. 17.a
Hippocratis anatomia. 18.a
Hippolytus Cananus. 27.b
Historia urbis Nordovici. 3.b
Historia Cantabrigiensis. 25.b
Habitatio Vesalii. 6.a
Hortatio ad castiga. Gal. operum. 28.b

I

IOannes Clemens Anglus. fol. 7.a 12.a. &. 18.a.
Io. Bapt. Cananus. 27.b
Ioannis Caii tyrocinia. 1.b. dissectiones. 17.b
Inscriptiones lib. falsæ. 13.b
Incisuræ rectorum musculorum. 10.b. usus. ibid.
Io. Gylpinus. 13.a
Infortunia. 22.a
Iuventa iniqua. 10.a

L

LAzarus Bonamicus. fol. 6.a. 15.a. &. 27.b
Libri Celsi antiqui. 15.a
Liber de comate. 17.a
Liber de diæta in acutis. 16.b
Liber de ptyssana. 18.a
Liber Hipp. de anatomia emendatus. 18.a
Liber de canibus Britannicis. 21.b. &. 24.b
Liber de rariorum animalium historia. 21.a
Liber de symphonia vocum Brit. 25.a
Liber de libris Galeni non extantibus. 25.b
Liber de thermis Britannicis. 25.b
Libri Frammigami. 2. &. 3. periere. 3.b
Libri de sanitate tuenda Galeni. 12.a
Liber de parva sphera. 12.b
Liber de humoribus. 12.b. &. 21.a
Liber de antiquis urbibus. 25.b
Liber de libris propriis. 25.b
Liber de pronunc. Græcæ & Latinæ linguæ. 28.b
Libri legendi qua lingua scripti. 28.b
Londinensis. 25.a

M

MAria regina docta. 12.b
Matheus Cantuariensis archiepiscopus. 3.b
Mattheus Curtius. 14.b
Margareta Clementis docta. 12.b
Margareta Roperi docta. 12.b
Methodus medendi. 4.a. &. 6.a
Mildreda Cecilii docta. 12.b
Mounte Christoferus. 13.a
Mori familia docta. 14.b
Mortis quies. 21.b

Morbi trecenti. 23.a
Mors Gesneri fœlix. 23.b
Motus rectorum musculorum. 8.b. &. 9.a
Musculorum ortus. 8.a. &. 9.a
Musculi recti duo tantum. 8.a. non oriuntur à pube. 8.b
Musculi abdominis octo tantum. 7.b
Machellus. 21.a

N

NIcolaus Bonasciolus. 27.b
Numerus fibrarum hepatis. 11.a
Numerus librorum falsi. 14.a
Nova (ut vocant) de religione persuasio quando cœpit. 2.a

O

ORibasius & Paulus Galenum imitantur. 4.a
Ovidius Græcè scriptus. 27.a

P

PAulus Aegineta, Galeni sequax. 4.a
Paulus Crassus. 6.b
Pisana schola restituta per Cosmum medices. 27.b
Polybus. 18.b
Pompilius Amuseus. 27.b
Pontremulus. 27.b
Pronunciatio Græcæ & Latinæ linguæ. 27.b
Politianus. 15.b. 26.b

R

RAsarius. 21.a
Realdus Columbus. 14.b
Restitutio operum Galeni. 20.b
Rouillius. 11.b
Roma. 27.b

S

SEna. 27.a
Senectus. 23.a
Scholæ artistarum antiquæ Patavii. 14.b
Scribonius castigatus. 15.b
Syennesis Cyprius. 18.b

T

THrasybulus. 12.b
Thermæ Britannicæ. 25.b
Thomas Linacrus. 7.a. fundavit collegium medicorum Londini. ibidem.
Thomas Aquinas Græcè. 27.a
Thomas Hatcherus. 1.a. &. b
Thomæ Mori erudita familia. 14.b
Thomas VVendeus. 17.b
Thomas Maro. 17.b

V

VArinus. 27.b
Vaticana bibliotheca. 26.b. 27.b
Versiones. 1.b. &. 16.b
Vergilius Homerum sequitur. 4.a
VVarmyngton. 16.b
Vitæ humanæ calamitas. 22.a
Vita ratione aut morte regitur. 22.b
Vitæ brevitas. 23.a
Vitæ incommoda. 23.a
Vita molesta. 24.b

Indicis finis.

IOANNIS CAII
ANGLI,

DE

Pronunciatione Græcæ & Latinæ linguæ cum scriptione nova libellus.

IOANNIS CAII
ANGLI,
DE
Pronunciatione Græcæ & Latinæ linguæ, *&c.*

(3) Scripturus de noua Græcæ & Latinæ linguæ pronunciatione & scriptione noua, spero me sine offensione cuiusquam id facturum. Libera enim regio hæc semper fuit, & liberos in ea oportet esse homines. Nequè enim quæ soluto animo familiariter scribi consuerunt, temporibus istis excluduntur: etsi plena grauitatis omnia sunt. Non enim ad graues aut exercitatos, sed leues & inexercitatos scribo: & eos ratione & usu doceo, quos nec usus nec longa vita instituit. Cum essem in Italia graues viros grauiter & cum decoro pronunciantes audiebam. Cum in Britanniam veneram, nouos viros, nouo quodam pronunciationis genere omnia personare offendebam. Hîc itaquè sic cogitabam apud me. Cum nec Romæ, nec in uniuersa Italia, imò verò cum nequè in Germania, Gallia, neque Belgia, nec alibi gentium, quàm in nostra Britannia ullum unquam verbum de pronunciatione illa noua, ullauè mentio aut significatio tum fuit, nouam pronunciationem alibi in usu non fuisse quàm in Britannia certò scire licet. Nequè ea tamen uniuersa, sed certo quodam loco, in quo per ea tempora oratores noui imperabant. Sic tamen hæc refero, ut eos propter literas aliasque virtutes

Lege lector & iudica.

vehementer amem & suspiciam: propter hæc verò laudem minimè. Cuius rei alioqui certè me cepisset admiratio, cum & Plautus scribat in Casina, vetera nouis esse meliora, ideoque sapientiores esse qui utuntur vino veteri, quàm qui nouo: qui veteres spectent fabulas, quàm qui nouas: qui vetera opera atquè verba, quàm qui noua: qui usitata, quam qui insueta: (4) qui veteres comœdias, quàm qui nouas: qui veteri denique nummo, quàm nuper nato. Thus quoque vetus nouo odoratius esse, prouerbio celebratur, usque adeò ut idem, rem malam, sed notam & usitatam, optimam esse dicat in Trinummo. Nam quæ noua sunt, etsi optima, tamen propter insolentiam videntur pessima, & fieri potest ut usu experiaris talia cum periculo, cum declinare non sit futurum integrum. Etenim sæpè viatorem noua non vetus orbita fallit. Quare vetustatem suo loco conseruandam, nouitates, etsi spem meliorum afferant, repudiandas esse Plautus consulit: nec nouitates nos magis ad inquirendas causas excitare, quàm magnitudines rerum debere: eosque errores quos rerum nouitates attulerunt, naturæ ratione depellere oportere M. Tullius existimat. Sed nostrorum hominum est, semper nouum cribrum, nouo paxillo primos suspendere, et nouas inducere sectas nouis paradoxis. Quod tamen, ut non reprehenderim ingenij exercendi causa in tenebris, ita non laudem certè usus causa in luce: quòd præter consuetudinem patriæ, præsentis temporis atque hominum sunt. In rebus ciuilibus dico. Nam aliò non pertinebit oratio mea. Curo enim ut mea omnia nullam habeant publicam offensionem, sed communem omnibus utilitatem. Quod si gaudeas excogitasse quod prosit, certè hic non est gaudendum tibi, obest enim magis quàm prodest, ut mox ostendam. Sed omnes obstrepunt. Quid solus ergo contendis? Si irrident quid pergis delirare? Quid solus sapis? Sed author es eius rei. O gloriosam rem, inuentorem esse inanium rerum? tranquillitatis literariæ perturbatorem esse? quem nec Galli, nec Itali, nec ipsi Græci commendant: nec alius quisquam præter imperitum rerum iuuenem aut temerarium adolescentem, cui istam persuasionem in principio per fraudem instillaueris alioqui non probaturo, imponens imperitæ turbæ (5)

adolescentum, cui vix literæ sunt, & multò minus iudicium. De qua re tamen multum forsan gloriaberis tanquam in re prudenter gesta. Iam verò si magna res non sit utro modo pronuncies, cur interturbas omnia? cur non intermittis quod leue est, potius quàm castigari grauiter? Si sonus (res inanis) huius aut illius literæ mulctam indictam habet grandem, cur non inanitatem potius contemnis, quàm in mulctam incidas? Leuissimis rebus grauissimas indicere pœnas æquum est, non propter magnitudinem rei quæ leuis est, sed propter violatum in repub. ordinem receptum iam & confirmatum, propter contemptum, propter nouitatis exemplum, & propter temerarium in ea ausum. Nequè hic tanta pretia subesse cernimus, quamobrem tantas difficultates lubenter subiremus, etsi in alijs difficilia quæ pulchra. Licèt enim optima quæque & inuentu & conseruatu difficilia obseruentur, non tamen quæ non facilè inueniuntur & conseruantur statim optima reputantur, in quo genere ista tua est (si dijs placet) pronunciatio. Sed antiquitatem obijcis. Antiquata esse fatebor certè, antiqua videri non fatebor. Nam Aulus Gellius author grauis, antiquata & desita omnia, à multis sæculis in usum reuocata etsi vetusta sunt, videri tamen noua sapienter censuit. Etsi antiqua videantur, per hominum errorem id quidem contigit, ignorantium cuiusquam rei proprietatem. Sallustius præsentium rerum retinentissimus semper consuetudini cessit. Ælius Gallus atque Cicero noua perpetuò fugiebant, adeò ut nouissimus & nouissimè haud libenter usi sunt. Gellius reprehendit eos qui obsoleta in usum reuocant. Phauorinus Philosophus nouitatis hostis, adolescentem inusitatorum
(6) studiosum, acriter corripuit, dicens: Curius & Fabritius dilucidè cum suis fabulati sunt, neque Auruncorum, Sicanorum aut Pelasgorum (qui primi Italiam incoluisse leguntur) sed ætatis suæ verbis locuti sunt: tu verò perindè quasi cum matre Euandri nunc loquaris verbis iam olim desitis uteris. Quod si intelligi non vis quæ loqueris, non hoc abundè consequeris tacens? quasi satius esset non loqui quàm non intelligi. Demonax quoque philosophus idem faciebat. Quum enim à quopiam quæsiuisset aliquid, atque

ille verbis obsoletis atquè priscis responderet. Ego (inquit) amice te nunc percontor: at tu perinde respondes quasi regnaret Agamemnon. Sorbona etiam (quam Robertus Sorbona, non Caroli imperatoris frater Theologis Lutetiæ instituerat) aliquot Raimundi Lullij opera reiecit, quòd vetustis vocabulis iamdiu receptis & usitatis reiectis, noua infulserit. Crassus Sulpitium arguebat, quòd tollendo .i. literam de diphthongo ei, non antiquos oratores, sed rusticos messores videretur imitari, ut est apud M. Tullium 3. de oratore. Catullus Arcij hinsidias atque chommoda deridebat: quid facturus si Quinctilianos atquè Quinctios, ut nunc loquuntur atque scribunt, Chicherones atque Quinctos, Kikerones & Kicherones, pecuniam & peguniam, coilum chœlum & cœlum, cernos & chernos, discipulos & dischipulos iam audiret: quibus multi hodiè utuntur loquendo & scribendo, sermonis atque scriptionis vitia imitati, non virtutes consecuti. Ad hæc Lacedæmonij quòd simplicia atque consueta placuerunt, Terpandrum præstantissimum Citharædum mulctasse dicuntur, quòd unam solam chordam præter necessitatem intendisset. Ad extremum Romani, rhetores Latinos & philosophos edicto urbe Roma pepulerunt, quòd nouum genus disciplinæ instituerunt. Noua enim Romanis, viris certè in omni re sapientibus quæ præter consuetudinem & morem maiorum (7) suorum illata sunt, neque placuerunt, neque recta videbantur. Eam ob rem M. Cicero in oratione contra Catelinam refert, Seruilium Halam, Sp. Melium nouis rebus studentem sua manu occidisse. Nihil enim periculosius in usu vitæ esse rebantur, quàm veteribus relictis ad noua deuolare. Nam inconstantia magnam ipsa in se leuitatem habet, subitaque consuetudinis, & usus commutatio, plena maximarum rerum offensione est. Quamobrem sapienter M. Cato, qui Appium cæcum laudat, quòd vigebat in eius domo patrius mos & disciplina. Sapienter veteres, qui legibus antiquis, opsonijs verò recentibus utendum censuerunt. Sapienter & Iurisconsulti, qui nihil temerè innouandum nisi euidens ratio postulauerit, præcipiunt. Hinc factum existimem, ut scholæ iuris nostri publici nullo modo adduci possunt, ut relinquant

Cic. de senect.

suum *octabis*: nec scholæ quædam Academicæ ut deficiant a suis sotulis, cum artium magisterio initiandi sunt: aut ocreis, cum SS. Theologiæ Doctoratus gradu insigniendi sunt: aut ouis vario modo præparatis cum in determinationibus Bacchalaurei nouitij, seniores sui gradus conuiuijs excipiant: nec in disputationibus, sedentibus disputatoribus, ut auditores humi non procumbant, fusi per densum substratum iuncum: nec ut caputium patientiamque quam vocant stamineam (peculiare gestamen collegis Hispanorum Collegij apud Bononienses) deponant Hispani Bononiensis Academiæ. Quos omnes laudo equidem, quod leuibus momentis non impellantur huc atque illuc inconstanter, nec a veteri sua consuetudine auellantur desciscantque facilè: ut nonnullæ solent Academiæ in quibus leuitas iuuenilis magna paruis, quadrata rotundis, & formas formis
(8) mutat imprudenter admodum, nullo seruato ordine, nulla consuetudine aut grauitate. Certè mihi videntur illi planè cuculi atque oues, qui eos, qui ut homines pronunciare iamdiu usi sunt, abolitis cuculorum atque ouium vocibus, eodem reuocare velint, atque ex obscuris ænigmatibus & antiquis cum difficultate discere studeant, quæ viua vox, certus præsensque usus cum facilitate clarè possunt docere. Synesius Cyrenensis in laudatione Caluicij, & Lacedæmonij in legibus, grauiora suadent in eos qui præter consuetudinem patriæ aliquid intulerunt: puta cicutam, & suspendium. Etenim Synesius eos qui præter consuetudinem patriæ aliquid innouarant cicuta dignos existimat, quod rudes & indocti absurdarum opinionum fautores esse consuerunt, existimans cum prouerbio: Superiorum temporum omnia meliora, quòd & usu confirmata sunt, & pace tranquilla, cuius & vox dulcis et res ipsa salutaris est. Lacedæmonij verò usque adeò formidabant rerum nouitates, atque etiam ad earum recordationem tantopere inhorrescebant, ut lege lata sanciuerint, ne quis innouare quicquam auderet, qui chorda è collo suspensa prius non prodiret, ut si de nouitate consilium parum placeret, audaciæ suæ pœnas daret. Etenim euentus varios res noua semper habet, ut Cornelius Gallus scribit, & magna ex parte periculosos: sic ut siue vi imperare

velis hanc pronunciationem nouam, siue stultitiæ blandimentis iuuentuti instillare, importunum hac ætate facis, mouere quæ stabilita sunt, cum præsertim omnium rerum mutationes cædem, fugam, aliaque hostilia (ut Sallustius ait) portendant. Usque in ciuilibus consisto, omnia enim secundùm materiam subiectam intelligo. Ex quibus scire licet nequè antiquata in usum esse reuocanda, neque noua esse amplectenda, neque extra publicam viam esse deflectendum, sed cum pro- (9)
nunciationis antiquitas euanuerit (si aliter olim pronunciarunt quàm hodiè nos proferimus) usum scientiamque præstare nos debere eius, qua præsentes utimur: uti docti viri solent, qui scientiam sibi reseruant, usum autem loquendi populo concedunt, qui loquendum ut multi, sentiendum ut pauci sapienter præcipiunt, nec immutandum quicquam inconstanter censent: nec mouenda esse rerum nouitatibus quæ bene constituta et confirmata sunt existimant, etsi vetustatis speciem sibi induant. Etenim non est quamobrem in hac benè confirmata repub. literaria quis velit iam dicere, ore sanè agresti atque rudi, *queis* pro *quibus*, nec *veias* pro *vias*, nec *olli* pro *illi*, *mareito* pro *marito*, nec *maxumè* pro *maximè*, nec *sueuerat* pro *consueuerat*, nec *deico*, *eidus*, *pulchrai*, *veitæ*, *ubei*, *quei*, *heic*, *fœminai*, *suom*, *deilexit*, *horunc*, *abei*, *erodita*, *pictai*, *aulai*, *nepai*, quæ iam obsoleuerunt, & repetita molesta sunt, & interturbant omnia, pro *dico*, *idus*, *pulchræ vitæ*, *ubi*, *qui*, *hic*, *fœminæ*, *suum*, *dilexit*, *hunc*, *abi*, *erudita*, *pictæ*, *aulæ*, *nepæ*, ut nec multa alia propter carminis necessitatem, aut alijs propter affectationem, non propter meliorem scribendi aut pronunciandi rationem usitata. Nequè enim propter insolentiam aures eruditorum hæc ferre possent, nisi quod Poetis libero hominum generi propter eorum ligatam orationem semper fuit potestas quidlibet audendi. Exit in immensum facunda licentia vatum: inquit Ouidius: Obligat historica nec sua verba fide. Hinc apud eos, Tmolus habet aures, saltant quercus, aues loquuntur, et saxa fiunt homines. Utuntur tamen hodiè haud dissimili pronunciandi genere, quod Borealismum seu Scotismum nominamus (quemadmodum Alcibiades Labdacismo) quia Borealibus Anglis (quos Calidonios Britannos Lucanus vocat) atquè Scotis (10)

In bello Iugurth. fol. 35.

vicinis est in usu, dum *saibai*, *taibai*, *vaita*, *aita* dicant, cum *sibi*, *tibi*, *vita*, *ita*, pronunciandum sit. Mordicus tamen retinent non ratione sed pertinacia, & petulantia: etsi australibus Anglis ita vulgo contemnitur hoc pronunciationis genus, ut Phaliscis seu Thuscis Bergomense apud Italos. Est enim rudis & inconditi vulgi, quibus ut est decorum patrio more loqui: ita australibus Anglis valdè indecorum alio uti quàm suo. Licet tamen hic contemplari iudicium iuuentutis, quæ vitia pro virtutibus amplectitur, ut solet vulgus Aulicorum, qui camisias crispatas, & cothurnos coriaceos inducunt ornamenti causa, qui principio causa contegendi crura, & colla morbida, ad quotidianum usum sunt inuenta. Nam olim & nostra memoria cum sana essent omnia, nec cothurnis utebantur, & denudata virorum colla erant ad pectus, & pectora expapillata (ut Plauti verbo utar) atquè ad papillam denudata, etiam brumali tempore. Sed hæc obiter de Borealismo. Ad diphthongos iam paucis venio. De quibus etiam Iurisconsulti aliter sentiunt, quàm noui isti pronunciationis authores. Theophilus enim Antecessor cum vellet uti aliena lingua, non πραϊτωρ dixit diuisa diphthongo, sed πραιτωρ & prætores, unita. Cuius rei non alium magistrum, quàm eius temporis usum reor: qui & ad nostrum usque promanarit, & per omnem orbem disseminatus & receptus est. Quod si non lubenter ferant, quin diphthongorum omnes literas suis sonis ipsi exprimant, contra quàm vult receptus usus, quod voluntatis & petulantiæ error est, non necessitatis, at saltem alijs permittant ut in sua etiam sit voluntate sine reprehensione, veteri & recepto more pronunciare, maximè quod multi errores reperiantur apud
(11) authores (ut aiunt) ex diphthongis resolutis in simplices literas. Noui tamen isti homines nescio quam commoditatem puerilem in docendo, pueris manare ex hac sua pronunciatione dicunt. Quasi verò Græcorum pueri, & qui hodiè utuntur veteri pronunciatione, linguam Græcam discere, sonare, & intelligere veteri illa nequiuissent, aut si quiuissent, non ita tamen commodè. Scilicet. Equidem puerile magis existimo quàm virile, puerileque esse argumentum puto. Nam si commodior ratio sit, (ut ita dem) non tamen vetustior

est, quæ res in controuersia est, minusque arguit veteres sic pronunciasse, nec esse puerorum causa immutanda omnia aut subuertenda censeo. Id enim experimento didici, varietatem pronunciandi mutuum commercium & societatem hominum rerumque intellectum summouere: discordémque hanc pronunciationem sermonis commercio nunquam contracturam ad colloquia. Nequè enim Græcus Patriarcha cum istic regnante Edwardo sexto Londini esset, Checum, nec Checus Patriarcham intellexit: hic nouo, ille ueteri pronunciandi modo usus: quo omnes Græci adhuc utebantur cum ego essem Venetijs, tum è Cathedra Græcas literas profitendo, tum in templis sacra celebrando. Audiebam enim data opera sæpius. At si ego tacerem norit Oxoniensis schola, quemadmodum ipsa Græcia pronunciarit, ex Matthæo Calphurnio Græco, quem ex Græcia Oxonium Græcarum literarum gratia produxerat Thomas Wolsæus, de bonis literis optimè meritus Cardinalis, cum non alia ratione pronunciarit ille, quàm qua nos iam profitemur. Id si ita sit, nos Britanni docebimus ipsos Græcos in ipsa Græcia oriundos sua verba sonare? suas voces atquè literas pronunciare? & plus in aliena lingua sapiens quàm ipsa gens atquè natio, cui lingua Græca familiaris atque etiam vulgaris est, & successione temporum continuata, tanquam per manus esset tradita? (12) Nemo qui Gallicè velit discere, ex Anglo petet, si sapiat, nec contra: nec qui Italicè, ex Germano, sed ex sua quæque gente sunt discenda. At si pueris instituendis prodesse posset, uti aiunt, usu publico posset, ut cum alijs usu conueniant in sermone ad intellectum. Nam si doceas quod usui publico esse non possit, quorsum doctrinam? Cogetur qui didicit dedidicisse, & eum pronunciandi modum discere qui in usu est, ut eo utatur cum in publicum prodierit, cum inter homines versatus fuerit, & cum in theatrum doctorum venerit: nisi velit haberi ineptus et ridiculum caput omnibus. Et qui docebit quoque ad istum modum, duplicabit operam & mercedem, uti Fabius Quintilianus scribit, tum ut prioris obliuisci instituat, tum ut insequentis pronunciationis rationem ostendat, discentis incommodo & labore graui, & temporis & compendij iactura grauiori, quæ rectius in principio potuissent

[sapiemus?]

collocari in meliores usus. At ad usum publicum profuerit minimè. Nam priuata hæc pronunciatio paucorum tantum hominum in Britannia est, & eorum iuuenum, alibi minimè recepta gentium. Sed hij pauci sic pronunciant, ut se mutuò intelligant, dices. At orbis uniuersus non est ista paucitas. Nec paucis priuato loco atque usui doctrina constituitur, sed publico & uniuerso, ut inter homines cuiusque regionis cum laude linguæ, & ingenij gloria verseris. Quamobrem ne docendo quidem, ullo modo ad usum publicum conducet ista noua pronunciatio. Hactenus ergo vetus illa pronunciatio nihil prohibuit, quin & rectè loquerentur homines, & per orbem uniuersum intelligerentur, sic ut non sit opus noua. Sed ita pronunciandum sentis ut discernas inter voces, inter
(13) vocales & diphthongos. Quasi verò usu, doctrina, sensu, accentu, genere, quantitate, numero & casu nihil comprehendi, nihil discerni possit, nisi demittamus nos, descendamusque ad puerilem legendi simplicitatem, ac plenis buccis proferamus satis rusticè, Φοϊβος, *toutois*, *cai*, *lobois*, *mousais*, *basilews*, *epeiros*, *tuptomai*, *chreia*, *chresimos*, *apophugen*, *husteron*, *kibdes*, *cuclops*, *korakeion*, *lewcon*, *hippewein*, *wyos*, *pais*, & hoc genus alia: pro *phœbus*, *toutis*, (veteri more) *cha*, *louis*, *musæs*, *vasileus*, *epirus*, *typtomæ*, *chria*, *chrisimos*, *apophygen*, *ysteron*, *cibdis*, *cyclops*, *coracion*, *leucon*, *yppewin*, *yios*, *pæs*, unde pædotriba, non paidotriba: aut quasi nihil aliud esset quo dijudicaremus inter parere pro parturire, & parêre pro obedire in isto versu. Fœmina vult parere, sed non parêre lubenter, nisi crassa pronunciatio: eadem penè nota qua λοιμός & λιμός in pronunciatione, non tamen in scriptione. Nam inter λοιμος & λιμος in scribendo manifesta est differentia. Apollo tamen videtur limos dixisse & pronunciasse veteri Græcorum more, alioqui nulla fuisset dubitatio in oraculo. Certè antiqui *Achilles*, *Tydes*, *Theses*, *& Ulisses* dicebant, non *Achillews*, *Tudeus*, *Thesews*, *et Ulussews* quemadmodum recentes: uti ex eorum & interpretum libris ea adhuc referentibus scire licet. Quod si olim Græci eo quo recentes isti modo crassius, durius, & asperius pronunciarunt, (quod acerrimè isti defendunt, cum dicunt Græcos) etiam tum Græci erant Barbari, cum ex

omnibus gentibus soli non habebantur Barbari. Barbari enim ab initio dicti sunt (ut inquit Strabo) qui crassè, difficulter, asperè atque duriter loquebantur: in quorum genere fuerunt omnes gentes præter Græcos: a quibus postea (corrupta Græcia) barbara ea appellatio ad omnes præter (14)
Latinos translata est, quòd mitiorem linguam & isti habebant et magis cultam. Si quis tamen ex Latinis esset qui non rectè verba proferebat, barbarè loqui etiam ille dicebatur. Sed pergo. An sapientem Hebræum putares, si puerorum causa renunciata omnino perfecta illa & absoluta sine punctis legendi ratione, ad punctorum rationem et simplicitatem in uniuersum deficiat? An non omnes tanquam infantem & ineptum dicerent? Nisi velit primùm suos Tyrones per punctos ad lectionem introducere, ac tum ad absolutam illam legendi rationem sine punctis traducere: quod laboriosum esset geminique operis. Rursus an sapientem Gallum qui rudiorum causa velit rudius pronunciare, & aliter quàm vulgus Gallorum solet, & eas literas in voces inserere, quas usus excludit. Doctos enim docta decent, indoctos formare possunt docti pro arbitrio, seorsim, sine uniuersitatis dissolutione, & ita instituere prout optimum cuique videbitur, modò non deficiant à consuetis, nec in dicendo & scribendo nouas turbas excitent, noua dogmata non introducant cum reipub. literariæ inquietudine, & personarum offensione. Ut si quis vellet docere priuatim legendum *homo* non *omo*, & *hupsilon* non *ypsilon*, vel *ípsilon* ferendum fuit, modò doceat admonendi non utendi causa (ut prudentes solent qui (ut dixi) scientiam sibi seruant, usu autem ut populus loquuntur) quod h. non sit litera, sic ut faciat vocem ut vocalis, aut liquescat ut liquida, aut consonet ut consonans, aut mutet ut muta, sed aspiret tantùm ut spiritus, ac ventus leuis sine voce. Eam ob causam apud scriptores veteres, leges *ydropisis*, *termæ*, *Batonia & Iuernia*, pro *hydropisis*, *thermæ*, *Bathonia & Hybernia*, uti in libro nostro de thermis Britannicis, et Symphonia vocum Britannicarum annotauimus. Istas tamen (15)
ineptias Deus bone, quàm mordicus retinent noui isti et defendunt (ut sibi quidem videntur) pertinaciter, cum nullo tamen modo iustis rationibus possint. Iuuenes si hîc

ineptirent solùm duce iuuene, ferendum fuit. Iam verò cum audiam senes delirare hijs ineptijs, quid intollerabilius? Nam hos iudicium, ratio, & experientia doceret. Præterea in senecta ætate ludere par impar, equitare in arundine longa, quouis vento agitari, nihilquè constantis hominis habere indecorum est. Cicero in Bruto notat ætatem quæ ante se fuit, in qua Ennius, Liuius, & L. Sisenna erant, quorum stilus erat (ut ille ait) horridior, nec dum perfectè loquebantur. Sua autem ætate unctior & splendidior consuetudo loquendi fuit. Et quamuis (inquit) L. Sisenna facilè omnes vincat superiores, indicat tamen quantùm absit a summo. Nam usus est aliquando veteribus verbis, & ab usu perfecto, & auribus eruditis remotis. Rectè enim loqui putabant esse, inusitatè loqui. Idem eodem in Bruto nimiam vetustatem explodendam monet. Sed nimia (inquit) vetustas nec habet eam quam quærimus summitatem, nec est sanè tolerabilis. Ego igitur hortator essem, ut a suscepta hac nuper (si omnino suscepta fuit) desitáque olim pronunciatione desistant, qui utuntur: si non propter has quas ante retuli causas, at certè propter hæc quod eadem pronunciatione honestissima verba turpissimè sonent, ut *ascitum & asciscunt* apud nostros. Etenim in harum vocum prima, si c. proferas ut ch. & in secunda utrumque c. ut k. more nouo, utrumque vocabulum tanta turpitudine proferetur, quanta non sinit verecundia mea explicare. Quamobrem malui rem tacita cogitatione præterire, quàm dilucidius patefacere: cupio enim
(16) rebus adesse nomina, sed non nominibus pudorem. Sed superciliosorum Grammaticorum maximè culpa hæc pronunciatio Latina introducta est, cùm nescio qua æmulatione alter alterum nouitate aliqua studeat superare. Id quod exemplo cuiusdam amici adhuc viuentis, qui in schola Paulina atquè item Antonina Londini educatus iam olim est, didici. Etenim cum in ludo literario diui Pauli erat, docebatur sonare docheo pro doceo: cum in scholam S. Anthonij idem venerat, iussum est proferre dokeo pro doceo: nullo planè discentium commodo, sed ne docentium quidem: tantùm inseruitum est istorum libidini quorum præceptum id erat, pronunciationis vitio, & pubertatis incommodo. Itaque imponendus modus

est, alioqui nullus futurus finis est, hoc isto, illo alio modo verba proferente atquè scribente. Nam & in scriptione quoque noua ratio hodiè proponitur. Sed nemo (quod sciam) usquè adeò desipuit hactenus ut sequi vellet, ne author quidem eius. Neque enim cæcum ducem, nequè amentem consultorem. Quod si quis vellet, at constituenda illi schola noua scribendi & legendi fuit, dediscendáque quæ didicit omnia, & innouanda omnia omni populo, euersis quibus hactenus usi sumus omnibus: usquè adeò mobilia sunt hodiè hominum ingenia in istis nugis, ut nihil fixum, nihil in perpetuum constitutum habeant. Nec unum nugandi genus est in scribendo, sed diuersum, hic uno, ille altero usus modo: hic nouam literarum formam & pronunciationem commentus, ille alteram: & eas ineptas sanè et insulsas, etiam simplicibus mulierculis. Non est tamen tam stupidus quisquam, aut impudens & insulsus rei alicuius nouæ author, qui non sit habiturus suæ stultitiæ fautores et sectatores, vel homines adolescentes, vel stultam plebeculam: at grauem virum cui sit iudicium, ne unum quidem. Nisi si fortè (17) ingenij sui ostentandi causa hoc fecerint, ut Isocrates laudando Busyrim, Libanius Thersitem, Lucianus Muscam, Quartanam Fauorinus, Caluiciem Synesius Cyrenensis, Comam Dion Chrysostomus, & nostri sæculi Cornelius Agrippa scribendo de vanitate scientiarum libellum: Copernicus de motu terræ & statione cœli volumen: et Erasmus Rhoterodamus de febre & Phalarismo libellos. Nam rhetores subinde animi causa solent tractare materias *ἀδόξους*, & exercendi gratia argumentum infame declarare. Ita si de pronunciatione noua & scriptione noua sensissent noui isti authores, & cum præfatione sensus sui hoc esse suum commentum dicerent, non ad usum atque professionem, sed ad ingenij gloriam & exercitium, æquior essem, amplecterque certè lubens. Alioqui videant illi, quàm nihil aliud quàm suam traducant infantiam, nec esse consecuturos aliquando ut grauia ingenia flectant ad suas nænias. Reliqua si sequacia fuerint, quæ gloria erit? Mallem unum grauem virum consentientem mihi mille iuuenibus: ut quibus nec dum per ætatem confirmatus animus est, nec maturum

iudicium, nec usu experimentum, etsi grauissimè de se sentiant: cum tamen vestitu, gestu, & oratione longè se ostendant alios, ut in lib. 1 de Antiquitate Cant. Academiæ plenius diximus. Nam ut in vijs peregrinus, sic in rebus imperitus. Certè istis nouitatibus, istis modis, nihil aliud quàm sterilis labor, sterilísque difficultas sequitur in promendo cum multorum risu: quòd ea rustica sit et simplex, parum condita et delicata, affectatione quadam ineptè acquisita, nec erudito ore digna: denique quòd doctas aures vehementer offendit, ingrata planè & odiosa omnibus, præterquam nouitatis studiosis. Nam suauitatis in sermone politiores scriptores semper fuerunt obseruantissimi. Siqui-
(18) dem maior ratio apud eos euphoniæ fuit, quàm disciplina regulæ. Hinc Græci angelos phormingos, & papæ proferre, præcepto usuque imperarunt, cum *ἄγγελος*, *φόρμιγγος*, & *Βαβαὶ* rudius proferendum alioqui fuit: et Romani *dingnum* cum *dignum*, *pungnum* cum *pugnum*, *& mangnum* cum *magnum* sit dicendum: ut mitigetur pronunciationis difficultas, & euitetur soni vitium, quod Græci *κακοφωνίαν* dicunt. Quin & Itali Romanorum soboles eadem de causa id pronunciandi genus adhuc obseruant, qui ne magnum dicant duriter, maignum sonant molliter: et dingnum, ne dignum. Britanni quoque atquè Galli Romanorum æmuli, ne magnum dicant, main proferunt, ut *Charles le main*, Carolus magnus: *le main see*, magnum mare: et in alearum usu, *the main chaunce*, sors magna: ac pro *est*, et, elisa .s. litera. Eadem suauitatis ratione ijdem omnes B. per v. in Græcis & Latinis dictionibus efferunt: et pro *βικίου* (id est *ἀφακῆς*) vitia, et pro Bienna Vienna, & pro *βίκτορα* victorem: & pro Abellana Auellana, non è contra dicunt. Et in vetustioribus Græcorum codicibus manuscriptis rarò videbis b. literam, sed eius loco characterem v. latinæ literæ similem. Latini quoque vetustiores, Vetonica pro Betonica dicunt, inter quos est Apuleius: et *Iuernia* pro *Hibernia*, et *lauoro* pro *laboro*, et *terra de Lauoro*, pro Laboriæ, (quo verbo Plinius utitur) quæ pars est Italiæ. Hos si damnes, utere licentia pro me, & in usum quoque reuocato si libet, *appludam* et *floces vini*, pro furfuraceo pane, et fæcibus vini:

Dubenum pro Domino, Bubsequam, Bouinatorem, et manticulatorem quoque, pro Bubulco, conuiciatore, et clancularío fure, seu versuto: ut habet Festus Pompeius, Pacuuius, et Aulus Gellius: et hoc genus obsoleta et inusitata omnia, quod nemo sanæ mentis faciet. Sin probes, à nouo illo pronunciationis genere vel horum exemplo desiste. Illud in (19) uniuersum te scire expedit, pronunciationis rationem dicendi rationi esse simillimam, quæ in medio posita (ut ait Cicero de Oratore) communi quodam in usu atquè in hominum more et sermone versatur. Nam ut in cæteris artibus id maximè excellit quod longissimè sit ab imperitorum intelligentia sensuquè seiunctum, ita in dicendo vitium est vel maximum à vulgari genere orationis, atquè à consuetudine communis sensus abhorrere. Etenim qui ad populum scribit vel loquitur (ut inquit Synesius) necesse est illum in opinione popularium esse, et ea fingere, et de hijs disserere quæ populo grata sunt. Atquè ut histrioni actio, saltatori motus non quiuis sed certus quidam et laudabilis: sic in pronunciandi et scribendi genere, certum quoddam et communi usu receptum, non quoduis à consuetudine alienum et remotum habetur consentaneum. Non enim ea ratio esse debet apud nos in literis quæ in vestibus, quæ omnibus horis aliæ penè fiunt et diuersæ, aut materia, aut forma, aut colore, aut omnibus hijs. Unus enim vultus apud nos odiosus est. Cuius rei gnari non insolentes Grammatici, quotquot hactenus mihi vidisse contigit, omnes cum de literarum potestate tractant ita proferendas esse præcipiunt, ut usus doctorum per omnem reliquum orbem iam olim receperit. Inter quos Petrus Antesignanus est, homo doctus atque elegans, et Nicholai Clenardi scholiastes. Is de noua ista pronunciatione ita censet, ut eius authores curiosos magis existimet, quàm veteris pronunciationis intelligentes: et eorum rationes vaniores, quàm ut eis adhibenda fides sit: ob idquè pronunciandum veteri et recepto hactenus usu, existimans eum qui ex errore imperitæ iuuentutis pendeat, in magnis viris non esse habendum. Eius verba hæc sunt. Quarta columna, (20) &c. elementorum potestatem complectitur, quo pacto scilicet debeant enunciari, de qua re variæ sunt hodiè & multiplices

De laude Caluicij.

Grammaticorum opiniones, dum quidam curiosè nimis ad antiquam pronunciandi rationem omnia volunt reuocare, cum tamen ipsi prorsus incerti sunt, quo pacto prisci illi hæc pronunciarunt, & coniecturæ sunt admodum ieiunæ. Illis itaque non est fides adhibenda, nisi prius priscorum aliquem ab inferis excitarint. Hæc ille. Et paucis interpositis, ista subiungit. Qui verò illis (professoribus) destituuntur, & proprio marte linguam Græcam discere coguntur, pronuncient elementa Græca more Latinorum Græcis in hac tabula respondentium. Quæ certè pronunciandi ratio vetus est, & recepta usu. Huius opinionis quoque olim per iuuentutem (quod ipse noui) erant isti præceptores noui. Verùm loco stare nesciuerunt, sed gressus glomerare superbos voluerunt. In ea quoque erat et Thomas Morus, Linacrus, Lupsetus, & Erasmus, qui in prouerbio, Stultior Morycho, *μορύξαι* transfert Moryxæ, non moruxai, etsi de pronunciatione multa disputauerat, quæ gloriæ studio potius, quam usus gratia se scripsisse, ex hijs & alijs locis scire licet diligenter obseruanti. Paræmium quoque dixit, non paroimium, et Hippoclidem non Hippocludem in prouerbio: non est curæ Hippoclidi: & gymnasium non gumnasium, & Sybaritica, Smyrnæ ac Syracusæ, non Subaritica, Smurne & Suracusai. Longum esset omnes istas vanitates percensere, vix dies, aut etiam annus sufficeret. Sed quid de recentibus loquar, cùm vetusti Græci & Latini consueta religiosissimè obseruarunt. Galenus enim homo Græcus, & summi iudicij ac doctrinæ vir, ut si quis alius sui aut insequentis temporis, lib. 1. operis sui de Compositione medicamentorum qua parte de modo
(21) lauandi lithargyron & alia metalla scribit, *τῇ κρατούσῃ συνηθείᾳ* utendum censet. Etenim cum medici sui temporis recentiores dicebant, *ἔμπλαστρον, κέντριον, καὶ μηλώτριδα* cum *ῥ.* in ultima, is eam scribendi & pronunciandi rationem sequi maluit propter consuetudinem iam tum receptam & usitatam, quàm *ἔμπλαστον, κέντιον*, & *μηλωτιδα* dicere sine *ῥ.* litera, etsi ab *ἐμπλάττειν, κέντειν, μηλής τε καὶ ὠτὸς* oriantur, in quibus *ῥ.* litera non est. Tanti erat apud illum consuetudo. Docet etiam eo in libro, quem contra eos scripsit qui reprehendant solæcismum facientes in sermone, ipsos quoque Atticos

secutos esse eam quæ in loquendo præualuit consuetudinem. Tradiderunt item qui ante Galenum fuerunt, docti viri (ut ipse refert) Atticam linguam varijs modis corruptam atque à proprietate sua viciatam, secutos tamen esse eam quæ suo tempore inoleuit consuetudinem omnes, qui apud Græcos ullum præcellentis doctrinæ nomen consecuti sunt, idem refert. Cum ergo (inquit) in omnibus libris medicinalibus, ἔμπλαστρον cum ῥ. scriptum inuenimus, & nos quoque quòd inualuit consuetudine, in loquendo & scribendo utendum censuimus. Hæc hactenus Galenus. Eretriensibus quoquè consuetum est ῥ. pro σ. proferre, ut σκληρότηρ pro σκληρότης, (unde prouerbium Eretriensium ῥω). Atheniensibus contra, ut θαρσείν pro θαῤῥεῖν, utrobique si euertas usum, notaberis, et derideberis. Nec Græci solùm (ut dixi) sed Latini quoquè hanc secuti sunt consuetudinem. Nam Ciceronis ætate inualuit stator, pro apparitore seu tabellario, ut ex epistola eius ad Caninium atque Celsum scire licet: ex Planci quoque ad Ciceronem. At Ulpiani & Iustiniani temporibus, strator inoleuit in eadem significatione, addita r. litera in prima syllaba. Secuti tamen sunt eorum temporum morem qui insecuti sunt Spartiatus in Caracalla, & qui de iure scripserunt præcipui. Itaque quemadmodum in vocibus atque literis si (22)
quid innouaueris, reprehenderis, nisi consuetudo uniuersalis patietur, ita in pronunciatione. Prætereo quemadmodum hodiè quantitates syllabarum, longas in breues, & breues in longas mutent, faciantque in muliere secundam longam, et tertiam breuem, cum tamen Ouidius Naso in hoc versu. Eminet & non est in muliere fides, secundam fecit breuem & tertiam longam. Et Vergilius: Nux, asinus, mulier simili sunt lege ligati, hæc tria nil rectè faciunt si verbera cessent. Miror quo tandem erumpet hæc audacia, ne dicam temeritas. Si quis tamen dissentit & suo more loqui et pronunciare cupiat, contemptis doctioribus et uniuersali scriptorum consensu, sua cuique stet voluntas et sententia per me, suum cuique pulchrum sit. Ego quidem nec ulterius, nec cum quoquam acrius hac de re contendere studeo, nec bellum Grammaticale contra quenquam instruo et suscipio (quod tam inane iudico quàm est ipsa res inanis) sed quid conueniat

tantùm consulo, quidque exteræ nationes in constantia et grauitate sua permanentes de pronunciatione Græcæ et Latinæ linguæ sentiant, bona fide explico. Non enim quæsitum hoc est, sed oblatum ex occasione peregrinationis nostræ per Italiam et Germaniam, ut in lib. nostro de libris proprijs exposuimus. Cum igitur neque seria res sit hæc inepta pronunciatio, neque ulla causæ magnitudo, nulla necessitas, nulla commoditas rei atque gloriæ eò nos adegerit, neque plausibilis existat doctis atquè grauibus, nec recepta Græcis, quid attinet obsoletam eam reuocare in usum, si modò in usu prius fuit, de quo nondum constat inter Grammaticos. Adhæc cum pronunciatio hæc noua sit planè rustica, ut ex Adolpho Mercherio Brugensi scire licet, aut affectata nimium, quod nostris sensibus certè patet, nec tamen uniuer-
(23) salem consensum virorum grauium et doctorum admiserit, id non arguit omnes sic pronunciasse sed aliquos: & cum ex hac occasione magna in re literaria sequatur perturbatio omnibus omnia pro voluntate et arbitrio præter consuetudinem commouentibus, quod in bene constituta rep. ferendum non fuit, malum præterea exemplum æditur ad alia grauiora. Alioqui non magni referret utro modo pronunciaretur, cum discrimen nullum est vitæ atquè sanguinis, nulla iactura virtutis et rei, sed inanis spiritus et anhelitus quæ res est nihili. In istis spiritibus non est cur quis velit seriò spiritum suum consumere, tam est res exilis atquè vana. Optandum igitur ut cum quieta iam sint omnia, et consensu hominum uniuersali paucis tantùm exceptis confirmata vetus pronunciatio, persequamur eam, curemusque ne perturbetur. Nam ut innouemus nulla facit rei magnitudo ut dixi. Omnes enim vident quam sit leuis et ridicula, nequè ut tantos motus excitemus ulla fecit necessitas, sed hominum quorundam vanitas, dum quiuis studeat nouæ rei nouus author haberi.

THE FIRST BOOK

OF THE

ANNALS

OF THE

ROYAL COLLEGE OF PHYSICIANS, LONDON,

COMPILED BY

JOHN CAIUS,

COMPRISING THE YEARS

1518—1572

PRINTED FOR THE FIRST TIME,

1911

Annalium Collegii medicorum Londini Liber, Anno 1555 institutus, Johanne Caïo præsidente & authore.

Caius.

Annus hoc libro incipit a festo Sancti Michaelis, cum electione præ -sidentis, sic vt vnus annus præsidentis, duobus christi contineatur.

Quod vt antiquius est propter statuta, ita incommodius propter supputationem temporum.

Annales à collegio condito
ac constituto, Jo. Caio
præsidente authore.

Henricus eius nominis octauus, Britanniæ rex serenissimus, quò suis ab imperitorum et periculis et iniuriis consulat, per diploma suum seu literas patentes, magno sigillo Angliæ obsignatas medicorum Londinensium perpetuum fore collegium, ad exemplum Italorum, concessit 23. septembris anno D. 1518: regnique sui decimo: et Joanni Chambro, Thomæ Linacro, Ferdinando de victoria medicis suis, Richardo Halswel, Joanni Francisco, et Roberto Yaxley principibus vrbis Londini medicis, collegii nomine facultatem dedit, ut ex collegis (quos postea electores vocat parlamentum) præsidentem eligant, sigillum commune habeant, possessiones seu fundos annui redditûs duodecim librarum possideant, causas suas coram quibusuis iudicibus nomine præsidentis et collegii agant, ne quem, nisi collegii licentia, aut mulcta quinque librarum in menses singulos, vel in vrbe Londino, suburbanis eiusdem, vel in ambitu ad septem millia passuum, medicinam exercere sinant, statuta condant, comitia iudicant, quatuor literarum, morum, medicinarumque cuiuscunque exercentis medicinam et in urbe et extra, iudices seu censores constituant, offensas carcere et mulctâ puniant, à molestis vrbis negotiis, imperiis, et excubiis immunes sint.

Hæc omnia vt per suffragia et authoritatem parlamenti sui non solum rata ut sint, effecit, anno D. 1522 et 1523. annis regni sui 14. et 15. sed etiam per id instituit, vt penes eos tantum sex principes medicos, ascitis in eorum ordinem aliis duobus ex collegis, grauibus, probis, et doctis viris, potestas sit eligendi ex suo tantum ordine præsidentem, utque hi octo

ex argumento electores nominentur. Quibus deficientibus vel singularitate vel numero, substitui pro ratione alium vel alios ex collegis per electores superstites intra dies triginta, aut plurimum quadraginta censuit: non quosuis opinione tantum doctos & experientes, sed quorum doctrina, mores, grauitas, et experientia, priùs electoribus, et literarum morumque censoribus seu iudicibus cognita, perspecta, atque approbata fuerint.

His idem rex eodem parlamento adiunxit, ne quis per vniuersam Angliam exerceat medicinam, nisi priùs à collegio hoc Londinensi potestate acceptâ, per literas communi sigillo obsignatas testatâ: sed ita ut iudicium priùs subeat præsidentis et trium per minimum electorum, seu morum, literarumque iudicum et censorum, nisi in academia Oxoniensi aut Cantabrigiensi in medicina gradum susceperit, peractis prius omnibus quæ pro consuetudine et statutis alterutrius academiæ ad eum gradum pertinent, sine gratia, hoc est dispensatione aut licentia pro eisdem.

Rex idem illustrissimus in parlamento suo anno D. 1540. et regni sui 32. quod prius et diplomate concessit, et parlamento, ut dictum est, confirmauit, iam secundo ratum esse voluit, uidelicet, vt authoritate huius quoque parlamenti collegium muniatur; ne quis ex collegio medicus officio aliquo urbano aut suburbano molestetur, néve excubias agat militares per vrbem Londinum et suburbia: vtque penes præsidentem et eos qui in collegio sunt electores sit facultas eligendi quatuor censores seu iudices pharmacorum seu medicinarum ex doctioribus, prudentioribus, et discretioribus viris, qui ex iuramento, assumptis sibi pharmacopolarum præpositis, quos Guardianos vocant, quoties libebit aut par erit, de pharmacopolarum medicamentis iudicium ferant, vitiata vrant, quinque librarum mulctam prohibentibus ingressum in officinas, quoties id fuerit, iudicant, sed ex æquo Domino regi et accusatori ex lite impendendam. Quod si ex censoribus seu iudicibus quis electus, subire recusauerit onus et officium, cum nulla subsit necessaria recusandi causa, etiam et hoc eodem parlamento, et consensu regio cautum est, ut illi etiam mulcta quadraginta solidorum irrogetur. Eodem etiam parlamento concessum

est, ut ex hoc collegio medici, non solum partem medicinæ pharmaceuticam et diæteticam, sed etiam cheirurgicam, si velint, exerceant.

In horum omnium firmamentum accessit sententia serenissimæ Reginæ Mariæ, et authoritas parlamenti anno Domini 1554. et regni sui primo: quibus sancitum præterea est, vt si pharmacopolarum præpositi, aut eorum alter, adesse nolint cum censoribus seu iudicibus pharmacorum, etiam sine eis obire munus his liceat, eo quo priùs modo: vtque omnes carceres, excepta turri Londinense et in vrbe Londino, suburbiis, in circuitu per septem miliaria, et quousque se extendit collegii authoritas, collegii vsibus inseruiant. Demum ut omnes iusticiarii, aliique Domini Regis et reip: officiarii et ministri, præsidenti et collegio, et quibus erit ex his authoritas, semper adsint adiumento ad statuta exequenda, vbi eorum exigitur opera et officium, sub pœna contemptus Domini regis et successorum suorum.

Anno ergo Domini 1518.

Joannes Chambre, Thomas Linacrus,
Ferdinandus de victoria, Richardus Halswel,
Joannes Franciscus & Robertus Yaxley,

Electi primò a rege & plebiscito seu parlamento nominati, quod eos Rex elegerat vt fundamenta sint Collegii: postea, ex officio electores, quod alios eligerent in officia, elegerunt in primum huius Collegii

præsidentem
Thomam Linacrum Doctorem,

virum doctum atque probum, quod & eruditione præcelluit, & opera apud Regem de instituendo hoc collegio primas tenuit, comitiis per id tempus in ædibus eiusdem celebratis, vt et per insequentes annos per omnem relliquam eius vitam.

Idem Linacrus etiam, in insequentibus annis 1519. 1520. 1521. 1522. per eosdem electus est in præsidentem haud

dissimili consilio: Sed quibus consiliariis, quibus censoribus seu examinatoribus, aut quibus rebus gestis, nulla superest memoria. Interim tamen assumptos fuisse legimus collegas,

Richardum Bartlot, & Christophorson,
Thomam Bentley & Nicolaum Encolium,
Petrum Hispanum & Joannem Bartholomeum. } doctores.

Anno Domini 1523.

Per eosdem, qui prius, electores electus est in

præsidentem
Thomas Linacrus Doctor,

In Consiliarios,
Robertus Yaxley
Joannes Franciscus, } Doctores.

In Censores,
Joannes Chambre,
Ferdinandus de Victoria &
Thomas Bentley } Doctores.

Postridie Divi Thomæ Apostoli in comitiis consensum est ut singuli collegæ singulis tribus mensibus erogent ad lites sustinendas contra violatores statutorum xx denarios rependendos vbi pecunia suppeteret: Constitutumque est ne quis absit a comitiis.

12. marcii sex illis prioribus electoribus asciti sunt ex præscripto parlamenti alii duo: Richardus Bartlot, Thomas Bentley.

Anno Domini 1524.

Electoribus
Joanne Chambro, Thoma Linacro,
Ferdinando de Victoria, Richardo Halswel,
Joanne Francisco, Roberto Yaxley,
Richardo Bartlot & Thoma Bentley,

præsidente
Thoma Linacro Doctore,

Consiliariis & Censoribus incertis, postridie Sancti Joannis Baptistæ, constitutum est de ratione condendi & rescindendi statuta, de obedientia præstanda præsidenti, De mulctis soluendis, & ne quis medicus medicamenta aut faciat aut vendat.

vicesimo octobris moriebatur Thomas Linacrus præsidens. Is dono dedit collegio primam faciem seu partem ædium suarum in locum comitiorum & bibliothecæ.

Anno Domini 1525.

Quis suffectus sit in Linacri defuncti locum, qui fuerint consiliarii, qui censores, aut quid gestum sit, in monumentis non reperio, vt nec quis octavus Elector.

Anno Domini 1526.

22. Septembris in comitiis electus est in
præsidentem
Thomas Bentley Doctor.

Consiliarios
Richardus Bartlotte, } Doctores.
Robertus Yaxley, }

Censores qui fuerunt incertum est. Exceptum inter collegas fuisse Joannem Smyth legimus.

Vt decimosexto Aprilis inciperetur agere iure contra Rogerum Smyth aromatarium, quod medicinam exercuerat, decimo quinto Aprilis decretum fuit.

Anno Domini 1527.

Decimosexto octobris electus est in
præsidentem
Richardus Bartlot Doctor.

delegates, before whom he so learnedly defended the College rights and the illegality of the surgeons' practice...that it was unanimously agreed by the Queen's Commissioners that it was unlawful for them to practise in the forementioned cases" (Munk's *Roll*, I. 42).

During this period he lived in the Parish of St Bartholomew the Less; in the house in which he continued to reside whenever he was in London, and in which he eventually died. Dr Caius rented this house from 1551 till the time of his death, that is, for 22 years, at first at an annual rent of £4. In 1567 he was granted a lease of 20 years at an annual rent of £2 13*s.* 4*d.* The house itself has long ceased to exist, but its site is approximately known as being just inside the Entrance Gate from Smithfield. It was one of some twenty houses in the Close of St Bartholomew, which the College was in the habit of letting: the occupants being generally persons of some distinction. Dr Caius had no connexion whatever, as far as we know, with the Hospital itself.

As to the house itself, we find, by the Inventory taken after his death, that it possessed a "hall,"—apparently the sitting-room, as containing a table, and most of the chairs—; "his bed chamber"; "the chamber over his bed chamber" (used, to judge from its contents, as a lumber room); "the chamber over the hall" (a bed room); "the garret" (empty); and the kitchen, where his servant probably slept, as it contained a bed. His life here was evidently of a very solitary and eccentric kind, as shown by the following letter from Parkhurst, afterwards bishop of Norwich, to Caius' friend Conrad Gesner. It is dated May 21, 1559, i.e. a few months after his election as master of his new college. "As soon as I came to London I sought out your friend, Caius, that I might give him your letter; and, as he was from home, I delivered it to his maid servant, for he has no wife, nor ever had one. Not a week passes in which I do not go to his house two or three times. I knock at the door; a girl answers the knock, but without opening the door, and peeping through a crevice, asks me what I want. I ask in reply, Where is her master? Whether he is ever at home, or means

to be? She always denies him to be in the house. He seems to be everywhere and nowhere, and is now abroad; so that I do not know what to write about him. I shall certainly tell him something to his face whenever I have the chance to meet him, and he shall know what kind of man he has to deal with." (*Transl.* in *Zurich Letters*, p. 31: published by the *Parker Society*.)

Whilst in London he took much interest in the restoration of the tomb in St Paul's Cathedral, of Thomas Linacre, formerly president of the College of Physicians. We have in our Treasury (Box I. 47) the permission of the bishop, and of the dean and chapter, for him to remove the remains from where they were "obscure condita" to a more conspicuous place. The monument, of course, perished in 1666. It is referred to by Weever. After giving the inscription, he proceeds "somewhat above the Tombe, in the wall, under the picture or portraiture of the Phœnix, this inscription. *Vivit post funera virtus. Thomæ Linacro clarissimo medico, Johannes Caius posuit, ann.* 1557."

It was during these years of busy work in London that he formed the design of enlarging what he pathetically describes as "that pore howse now called Gonville Halle," so as to make of it almost a new college. In his first communications with the master and fellows he seems to have given no hint that it was he who was the intending benefactor. His earliest letter on the subject is missing, but most of those which followed are preserved in our Library (MS. 714). The reply of the college to the first letter is as follows,

To the right worshipfull Mr Caius doctor of Phisike

After o^r^ hartie recommendacons and lyke thankes as well to you o^r^ lovinge and earnest mediator as also to o^r^ well mynded and great benefactor as yet to us unknowne these shall now signifie unto yor worshipp that yor case and request hath bene moved amongst us and after good deliberation had we have agreed upon yt and are verie gladd that yt hath pleased God so sone after the stormye and evell tymes to have gevne us such a great benefactor or founder, prayeng you and also o^r^ frind made by you so to use wyse and godlie mens counsell in that behalf that the matter godlye entended may have good successe and for so much as many tymes delaye doth reverse and overthrowe suche godlie

Ab anno Domini 1531. ad annum 1541, quid actum sit in collegio, quis ei præsidebat, qui consuluerunt, qui censores fuere, non extat: nisi quod interea temporis assumpti sunt in collegium aº 1536. Joannes Friar, Jo. Burges, & Robertus Huyc: Doctores.

Anno tamen Domini 1541. & 1542.

Lego fuisse Electores

Joannem Chambre, Richardum Bartlot,
Nicolaum Encolium, Joannem Clementem,
Edwardum Wotton, Willelmum Freman,
Thomam Gwyn, Walterum Cromer.

Et ultimo Septembris electum fuisse in .....(4)

præsidentem
Edwardum Wotton Doctorem,

Consiliarios

Richardum Bartlot
Willelmum Freman. } Doctores.

Censores

Thomam Gwyn,
Nicolaum Encolium,
Joannem Friar,
Robertum Huyc, } Doctores.

Sed electos fuisse in comitiis habitis 25. Junii. Hisque adiunctos subsidiarios Censores,

Richardum Bartlot,
Augustinum De Augustinis
Joannem Burges, } Doctores &

Joannem Person Licentiatum, qui a Linacri tempore inter Collegas fuit.

Quinto Nouembris iam tertiò decretum fuit in comitiis vt statutum de quaterna examinatione ratum sit.

Tertio Decembris actum iure est contra Joannem Wisdam & Joannem Lyster Gallum, empeiricos, in prætorio, quod medicinam exercuerint contra statuta regni, incepta tamen lite in termino Sancti Joan. Bapt. in curia Escatorum. Et sexto februarii iure condemnatus est Joannes Lister ut soluat xxx lib. Joannes Wisdam, vt x lib. ex æquo D. Regi & collegio impendendas, persequente eos lite collegii nomine, Ottywello Wilde cheirurgo. Ex quibus Lister soluit 16 februarii lib. xv. Joannes Wisdam v. lib. 17 februarii, ex pacto ut rescindatur lis. Ita numeratis pecuniis, redditæ sunt consensu communi Joanni Listro lib. tres, Joanni Wisdam sol. xx.

Vicesimo quinto Januarii præcedentis, in vico Aromatariorum combusta erant vitiosa eorum pharmaca, præsentibus censoribus, et pharmacopolarum præposito altero.

Tertio Aprilis cooptati sunt in Collegium

Joannes Roiston
Petrus Aschton
Mauritius Donatus
} Doctores.

Tertio Julii loco Thomæ Gwyn demortui suffectus est in censorem Richardus Bartlot Doctor.

Sub hoc tempore Hammon Aromatarius redemit iuris actionem xxvi. sol. & viii d, cum sponsione, ne in futurum medicinam exerceat.

Anno Domini 1543.

Vltimo Septembris electus est in

præsidentem

Edwardus Wotton Doctor.

Consiliarios

Richardus Bartlot
Thomas Bille
} Doctores.

Censores.

Thomas Bille
Augustinus de Augustinis
Joannes Burges
Petrus Aschton
} Doctores.

Verum hi non vltimo septembris sed secundo Julii in comitiis electi sunt.

Vicesimo secundo decembris substitutus est elector in locum Thomæ Gwyn Electoris Defuncti,

Joannes Burges, Doctor.

Quo die confirmatum est statutum de præsentia collegarum in singulis comitiis.

Decimonono Martii lecta publicè sunt in comitiis statuta, quæ ex æquo ad omnes collegas spectant, & quæ nos moralia, propter honorem doctoralem, pœnalia priores vocitabant. Eadem communi consensu recepta vt prius & confirmata sunt.

Secundo Julii & septimo Aprilis insequentis, decretum est et pro statuto ratum, vt si præsidens comitiis interesse nequit, ex electoribus aliquem in suum locum substituat, in ea comitia tantùm data integra potestate.

Anno Domini 1544.

Electoribus
Joanne Chambre, Richardo Bartlot,
Nicolao Encolio, Joanne Clemente,
Edwardo Wotton, Willielmo Freman,
Waltero Cromer, & Joanne Burges,

Vltimo Septembris in comitijs electus est in
præsidentem
Joannes Clemens Doctor.

Consiliarios
Joannes Burges
Willelmus Freman
} Doctores.

Censores
Joannes Roiston,
N. Moresse,
Walterus Cromer,
Augustinus de Augustinis.

Quibus accesserunt eodem die subsidiarii censores,

Richardus Bartlot
Willielmus Freman
Edwardus Wotton
Joannes Friar.

Vicesimo quinto Junii soluerunt Robertus Huyc & Petrus Aschton doctores nomine mulctæ, singuli 3. s. & 4. d.

Quo die assumptus est in collegium & iuratus egregius vir & doctus, Georgius Owen, Doctor Oxon. regius medicus.

Anno Domini 1545.

Vltimo Septembris electus est
præsidens
Willelmus Freman Doctor.

Consiliarii
Richardus Bartlot, } Doctores.
Joannes Burges, }

Anno Domini 1546.

Vltimo Septembris electus idem præsidens qui anno superiori, iidemque consiliarii: Sub hoc præsidente collegium possidebat pecuniæ lib. vi. sol. x. d. viii.

Vicesimo Septembris huius præsidentis anni, qui anno erat Domini 1546. exacto iam 1545, quo incœpit præsidere. Is præsidens Willelmus Freman, Richardus Bartlot, Joannes Clemens, & Edwardus Wotton obtinuerunt à Joanne Barker seu Gartero, armorum rege, insignia collegio, manum vide-

licet è nube demissam ægri brachium complectentem, dimidiatas irides per ambitum, & in imo malum granatum, vt in eius literis testimonialibus ad hoc conscriptis videre licet.

De censoribus huius anni nihil lego, ut nec anni superioris, nec multorum annorum aliorum anteacti temporis. Vnde coniicio, aut non ita magna vsos fuisse diligentia in castigandis imperitis, prioris temporis præsidentes, aut contempsisse.

Anno Domini 1547.

Vltimo Septembris in Comitiis electus est in
præsidentem
Joannes Burges Doctor,
Consiliarios
Joannes Clemens, Edwardus Wotton } Doctores.

Vicesimo secundo Decembris in comitiis cooptatus est
Joannes Caius, Doctor Patauinus, Noruicensis, in collegium lectis prius literis testimonialibus vniuersitatis Patauinæ de gradu doctoratus sui, qui fuit anno Domini 1541. 13. Maii. In locum Defuncti D. Cromer suffectus elector est Joannes Fryar, Doctor.

Anno Domini 1548.

Vltimo Septembris designatus est
præsidens
Richardus Bartlot, Doctor.
Consiliarii
Willelmus Freman, Joannes Friar. } Doctores.

Anno Domini 1549.

Vltimo Septembris electus est in
præsidentem
Joannes Friar, Doctor.

Consiliarios
Edwardus Wotton
Willelmus Freman. } Doctores.

Anno Domini 1550.

Iisdem qui prius & præsidente & consiliariis, vltimo marcii in comitiis electi sunt in numerum electorum, in locos Willelmi Freman & Joannis Burges demortuorum,

Robertus Huyc
Joannes Caius } Doctores.

Vicesimo quinto Junii admissus est in collegium
Thomas Huys, Doctor Oxon.

Anno Domini 1551.

Electoribus
Joanne Chambre, Richardo Bartlot,
Nicolao Encolio, Joanne Clemente,
Edwardo Wotton, Joanne Fryar,
Roberto Huyc, Joanne Caio,

Postridie diui Thomæ apostoli electus est in
præsidentem
Robertus Huyc, Doctor.

Consiliarios
Joannes Caius,
Thomas Huys, } Doctores.

Quo tempore electus est in numerum electorum idem
Thomas Huys,
vice Doctissimi viri Joannis Clementis Doctoris Louanii peregrinantis religionis gratiâ.

Vicesimo tertio martii exceptus in Collegium est
Albanus Hyllus, Doctor Bononiensis.

Vicesimo quinto Junii in frequentissimis comitiis lectæ sunt secundò literæ testimoniales Nobilissimæ Academiæ patauinæ, De Doctoratu Joannis Caii doctoris.

Vndecimo Calendas Januarias, hoc est, postridie Diui Thomæ apostoli, plenis suffragiis admissus est in Collegam

Thomas Wende, Doctor Cantabrigiensis vir egregius atque doctus.

Moneta argentea impura, regio edicto ad dimidias decreuit. Quo factum, vt de pecuniarum collegii summa, demptæ sunt lib. ii. d. 4. decimoseptimo augusti.

Anno Domini 1552.

Electoribus
Joanne Chambre, Richardo Bartlot,
Nicolao Encolio, Edwardo Wotton,
Joanne Friar, Roberto Huyc,
Joanne Caio, Thoma Huys,

Vltimo Septembris electus denuo est communi consensu in

præsidentem
Robertus Huyc Doctor.

Consiliarios
Joannes Caius, } Doctores.
Thomas Huys, }

Censores
Robertus Huyc, }
Joannes Caius, }
Thomas Huys, } Doctores.
Edwardus Wotton. }

Quibus additur subsidiarius censor,
Joannes Friar, Doctor.

Deficiente iam fato Joanne Chambro suffectus est elector

Georgius Owen & }
Nic. Encolio, } Doctores.
Thomas Wende }

Eodem comitiorum die electus est in numerum collegarum

Christophorus Langton Doctor in Acad. Cantabr.

Postridie diui Thomæ apostoli, decretum est, ut pro arbitrio præsidentis distinguatur collegium nostrum a reliquis ædibus pariete, & alio loco poneretur ostium, collegii sumptibus, sed sine effectu.

Examinati & reiecti sunt 15 februarii, Simon Ludford pharmacopola Londin. & frater priùs franciscanus: tum David Lawton faber ærarius: 17 februarii Richardus Gyle Sacerdos, Joannes Floccet Gallus: 20. februarii Joannes Wysdam, mulcta indicta, sed non soluta, xx lib. Willelmus Syluestre: 24. februarii indicta mulcta est 50 lib. Joanni Vandernote flandro. Idem examinatus est & reiectus 14. Nouembris, iubente rege, & sollicitante vrbis prætore, propter imperitiem, sed statim moriebatur.

Decimoseptimo martii in collegium assumptus est

Richardus Master, licentiatus primo postea Doctor in Vniuersitate Oxoniensi.

Anno Domini 1553.

Electoribus

Richardo Bartlot, Edwardo Wotton,
Joanne Friar, Roberto Huyc,
Joanne Caio, Thoma Huys,
Georgio Owen, Thoma Wende,

Secundo die Octobris cooptatus est in

præsidentem

Georgius Owen Doctor.

Consiliarios

Robertus Huyc, Thomas Huys } Doctores.

Censores
Edwardus Wotton
Joannes Friar
Joannes Caius
Thomas Huys.
} Doctores.

Vicesimo primo Decembris admissi sunt collegæ,

Henricus Stansby, Doctor Cantabrigiensis,
Joannes Howel licentiatus.

Decimo-nono martii prestitere singuli collegæ, excepto D. persono, collegio 3. s. 4. d. reddendos vbi abundaret pecunia.

Quo tempore in comitiis primò post reditum Louanio apparuit

Joannes Clemens Doctor

& elector cuius reditu fortunâ effectum est, ut sint electores nouem.

Mulctatis quod medicinam exercuerant præter Statuta regni, Joanne Symynges 2 Aprilis, Hectore Nones 6 Aprilis (quo die redditæ pecuniæ sunt collegis quas prius 19 martii mutuo dederant) Martino Corembechio eodem sexto die, & Cæsare Adalmario 20. Aprilis, ut in pandectis Huius anni videre licet, 27 Aprilis admissus est in collegam

Cæsar Adalmarius, Doctor patauinus,

Italus, lectis priùs literis vniversitatis patavinæ testimonialibus de Doctoratus sui gradu: & quinto Julii

Hector Nones Hispanus BacchaLaureus.

Anno Domini 1554.

Electoribus
Richardo Bartlot, Joanne Clemente,
Edwardo Wotton, Joanne Friar,
Roberto Huyc, Joanne Caio,
Thoma Huys, Georgio Owen, Tho. Wende,

postridie Diui Michaelis continuarunt officia sua præsidens,

Consiliarii & Censores, & 5. Julii redargutus Jo. Carow empeiricus.

Diligenti opera & studio doctissimorum virorum Georgii Oweni, Tho. Wende & Tho. Huys reg. medic. Carceres obtinuimus, ut in statuto regni a° mariæ. primo.

Anno Domini 1555.

Electoribus
eisdem qui anno superiori; vltimo Septembris
communibus suffragiis electus est in

præsidentem
Joannes Caius Doctor.

Consiliarios
Joannes Friar, Albanus Hylle. } Doctores.

Censores
Joannes Clemens,
Edwardus Wotton,
Joannes Friar,
Albanus Hylle, } Doctores.

Sed morienti 5° octobris Edwardo Wotton docto et graui medico, suffectus est vndecimo octobris

Cæsar Adalmarius Doctor,

censor subsidiarius. Ex doctoris Wottoni morte rediit in iustum numerum electorum ordo, quem discessus in partes transmarinas & recessus Doctissimi viri Joannis Clementis turbarat.

In comitiis 30. Decembris & insequentibus constitutum est, vt præsidenti liceat sibi & absenti & præsenti propræsidentem eligere ex electoribus aliquanto ampliori sensu quam anno 1543. concessum fuit vt consiliarii sint è numero electorum, censores ex omnibus collegis quos literæ, grauitas, prudentia, & probitas commendant: vt ratio reddatur singulis annis per præsidentem accepti & expensi coram collegis in

collegio: vt periuri excludantur è collegio & priuentur eiusdem priuilegiis: vt qui nuper in urbem aut regnum venerint, examinentur, & docti atque probi facultate donentur exercendi medicinam ad quadriennium tantum, nec ante id tempus excipiantur in collegium, quod id Statuta vetant: vt consiliarii nullum sibi locum vendicent eximium, præter cæteros, officii ratione.

18. Octobris	Joannes Symynges	Doctor Bonon.	Oxon. admissi sunt. Gratiano-politanus.
10. Januarii	Martinus Corembekius		
17. Januarii	Petrus Dagnetus		

7. Januarii, Joannes Howel licentiatus Collegio exclusus est quod promissis non steterit suscipiendo Doctoratus gradum statuto tempore, & alias ob res morales contra statuta & iusiurandum suum gestas, contra quod in admissione fide se facturum recepit.

20 Maij, Joanni Clementi D. data facultas est vt pro arbitrio accedat ad collegium, tum propter senectutem, tum propter aduersam valetudinem, nisi cum electio præsidentis, aut grauis aliqua causa, aut honor collegii postulat.

Examinati & castigati sunt Marcus Clen chirurgus, Leonardus Sauery, flandri, David Lawton faber ærarius, Joannes Atkynson cæcus, Joannes Goodriche proxeneta, Oliuerius Wilson chirurgus, Laurentius Valentine ægyptius, Gasparin Italus, Thomas Geminus flander, Elizabeth Arden angla, Jacobus mercadie gallus & faber lignarius impostores, & Carolus Cornet flander imperitus & impudentissimus scurra, qui nec schedulis suæ condemnationis à se omnibus vrbis angulis affixis, nec carcere cessare vnquam voluit à maleficio, patrocinantibus illi Hugone Weston decano Westmonasterii, & Rogero Chamley: tamen virtute legum D. Cancellarii, quorundam magnatum, regiorum medicorum, D. Roperi & Vaghami, & nostra sedulitate, nebulonem condemnatum, combustis in aperto foro Westmonasterii medicamentis suis ementitis & parum salutaribus, vel inuitis illis Weston & Chamley compulimus in fugam, etiam ex asylo, quo perfugii

gratia se receperat, primò apud S. Martinum Londini, secundò Westmonasterium: carcere punitis etiam iis, qui apud S. Martinum illius partibus fauebant. At admoniti sunt ne in futurum peccent, Lambertus Toletanus, Joannes Alerton, Soror Joannis Carowe, & ipse etiam Carowe, Robertus Bewter, Joannes Wescot, Turpyn pharmacopola, atque adeo pharmacopolæ omnes per præpositos, Thomas Petrus, Baltroppe chirurgus, Pizolotus, Partric Scotus, & Morgan aromatarius, Henrik Brabantinus, & Ewer Anglus.

Guardiani aromatariorum presentes.

Reprehensa est modestiùs Oxoniensis Academia per literas Collegii à præsidente scriptas & communi sigillo obsignatas, quod Simonem Ludford pharmacopolam, & Davidem Lawghton fabrum ærarium, indoctissimos homines, medicinæ baccalaureatu insigniuissent. Literæ autem in hæc verba scriptæ sunt.

> Illustrissimo procancellario & senatui Oxoniensis Academiæ, præsidens & cœtus Collegii Medicorum. Londinensium S. D.

Etsi graue nobis non est vt vestro vos iure, quauis in re, quouisue modo (grauissimi viri) vtamini, tamen reip. salus admonet, vt vos amice commonefaciamus, diligentem vt nauetis opera, ne quid committatis quod reip. incommodo, aut vestræ nobilissimæ academiæ dedecori, ignominiæ, aut exitio (quod absit) aliquo modo esse possit. Neque enim illud ignorare vos conuenit, eisdem rationibus duraturam vestram academiam, quibus est ab initio instituta. Instituta autem est literarum gratia. Per literas stat ea, eam literæ alunt & ornant, eam literæ conseruabunt. Quo maior nos admiratio cæpit, vos viros doctos atque iuditio literarum graues, inscitiam atque ignorantiam, vniversitatis vestræ labem atque pestem, & annis superioribus, & iamdudum admisisse, præsertim cum nullum inimicum capitaliorem, pernitiosiorem hostem nullum habeant literæ, quam ignorantiam. Admissus siquidem à vobis atque comprobatus est annis superioribus Simon Ludford, frater primò franciscanus, iam pharmacopola Londinensis, sed quam æquis conditionibus, quam bonis literis, quam iusto examine, quam graui medi-

corum iuditio, quam concordi consensu vos videte. Illud nos scimus, imperitiorem multo, multo indoctiorem esse hominem, quam ut medici nomini, aut vel infimo in medicina gradui respondere vllo modo possit. Huius incitiæ periculum fecimus in collegio nostro 17. Calend. Marcii anno 1553. sessione habita eius rei gratia. Quo sane tempore non aliud elucebat præter cæcam audatiam. Nam nec medicinæ studium, nec philosophiæ, nec liberalium scientiarum vel gustus quidem aut leuis tinctura, nec vel puerilis mediocritas in respondendo nobis hominem commendabant, si quid in nobis est iudicii. Eam ob rem communibus suffragiis & concordi omnium consensu iudicatum est, ne admitteretur. Et quamuis aliquot magnatum literæ atque rogationes in id accesserunt (vt est hodie nemo tam stupidus qui non inueniat fautorem & patronum suæ ignorantiæ) tamen nihil prius apud nos erat honesti ratione, iuramento nostro, legum obseruatione & reip. salute : neque tanti erat apud nos cuiusque authoritas, vt ab eo quod honestum esset vellemus aut abduci aut auelli. Quod si is, cui artis vocabula aliqua, aut simplicium medicamentorum nomina aliquot nota sunt, ob continuum usum tractandorum pharmacorum ex præscripto nostro, & crebra lectione schedularum nostrarum, statim erit apud vos peritus medicus, si dignus fit cui conferenda sit subito medicinæ exercendæ authoritas, eadem opera & erga cæteros omnes pharmacopolas tum Londinenses tum Oxonienses vos faciles præbete, & faciundæ exercendæque medicinæ potestatem delegate. Quo nihil in rebus turpius, nihil hominibus doctis indignius nihil vestræ existimationi & autoritati periculosius esse potest. Hunc, si precibus aut aliis rationibus victi, (humanum enim hoc est) admisissetis solum, æquiores fuissemus, tacuissemusque. Jam verò cum accessit David Lawton faber ærarius, homo cui ne nota quidem sunt rudimenta grammaticalia, tantum abest vt medicinalia, bachalaureus tamen in medicina per vos nouembri mense creatus, non possumus non admonere vos huius facti vestri, ne si pergatis, vltra modum res ista progrederetur, magno & vestro dedecore, & pleni pernitie, & nostra molestia. Quare si qua ratio stabilitatis vestræ academiæ, si qua honoris vestri, ne videamini largitionibus adducti potius quam literis perfugium

esse huius fecis hominum, si quis literarum amor, si qua cura salutis propriæ vestræ dulcissimæ si qua dignitas apud vos humanæ vitæ, si corpus hoc nostrum nec leue nec spernendum indoctis carnificibus dilaniandum proponere ex professo consilium non est, sub censuram vestram, & doctorum medicorum iudicium reuocate homines. Et si in eis literarum satis iustum modum, ut inde humana vita tuto pendere possit, inueneritis, rata sunto omnia, & arguite nos nullius iudicii, nisi si ex illo tempore quo nos examinauimus homines, ex fonte caballino repente vobis poetæ medicique prodiere, nisiue adsit iniquitas iudicum. Sin imperitos homines deprehenderitis, nihil erit turpe sententiam quoque vestram reuocare. Etenim imperatores reuocasse sententiam legimus, ex diligentiori examine, leges quoque rerumpublicarum & decreta vniuersitatum esse rescissa, quotidianus vsus docet. Posse autem rescindi hoc genus vestra decreta & sententias in admittendis imperitis, leges ciuiles permittunt. Eadem opera hortamur insuper, et per salutem reip. rogamus diligenter ut attendatis, quos in posterum in medicina admittatis. Nam infestissimus hostis humanæ vitæ est imperitus Medicus. In artibus & legibus indoctum recipere, et si error est, error tamen tantum est, quod de verbis & fortunæ bonis res est. In medicina vero imperitum admittere, grauissimum peccatum. In ea enim si error est, de preciosissimo corpore, dulcissimo sanguine, & charissima vita laboratur. valete. Londini e collegio nostro tertio Idûs Januarii A°. 1556.

Vestri honoris Studiosissimi præsidens & cœtus collegii medicorum Londinensis.

His nostris literis ita est responsum ab Oxoniensibus.

Grauissimo præsidi & cœtui collegii medicorum Londinensi procancellarius & senatus oxoniensis. S. D.

Literæ uestræ, quas a vobis 3°. idus Januarii datus, 15°. Cal. februarii accepimus, palam in senatu nostro recitatæ sunt. Quarum sententia cum ab omnibus intellecta esset, tantum abfuit vt vestræ postulationi concederent, vt statim frequens senatus in contrariam partem abiret. Tamen visum nobis est vestris literis in quibus aliquid aut amicæ admoni-

tionis aut prouidentis consilii inest respondere. reliqua verò quæ plena sunt stomachi & contumeliarum consulto prætermittentes: magis quid scholæ nostræ modestiam & dignitatem deceat, quam quid vestræ orationis acerbitas promereri videatur ponderantes. Nam etiamsi vos vestri in matrem academiam amoris & obseruantiæ estis obliti, tamen illa suæ in vos pietatis & indulgentiæ obliuisci nullo modo potest. In quo igitur scribitis vos admirari nos ignorantiam vniuersitatis nostræ labem & annis superioribus & iamdudum admisisse, quia aut unum aut alterum, qui non perfectam illam cognitionem quam vos desideratis, sit consequutus, nostris suffragiis promouerimus: cogitasse potiùs debueratis, quot scientes et peritos medicos nostra Academia in illud vestrum collegium effuderit. propter quos æquius fuisset nobis eam, quam debetis, gratiam vos retulisse, quàm Ludfordum unum aut Lautonum, quia non omnia optimè, cum aliqua tamen non male facere didicerunt, vt probrum objectare. Atque meminisse debetis florere familiam vestram eorum medicorum nobilitate & gloria, qui profecti a nobis in vestram domum quasi in quandam coloniam immigrarunt. quam si augere & conseruare laboratis, tueri & defendere debetis vniuersi hanc nostram academiam, quæ collegii vestri parens est & procreatrix. Quòd verò postulatis, vt eos sub nostram censuram & doctorum medicorum iudicium reuocantes, ex eo gradu in quo à nobis collocati sunt, velimus rursum deturbare; næ vos quidem videmini haud satis prospexisse quam pernitiosum exemplum non solum in nostram Academiam, sed etiam in totam rempublicam induceremus. Nam si omnes eos, qui nostris institutis & legibus iis honorum titulis quibus decorati sunt, minus digni iudicentur, spoliare tentaremus, aliquid grauius & acerbius in omnes omnium ordines animaduersuri videremur. Contra quos si summo iure agere velimus, summæ iniuriæ crimen vix possimus effugere. Quare cum acerbam hanc legum nostrarum seueritatem multis humanitatis condimentis erga vos ipsi olim mitigauerimus, non debetis velle nostram ab aliis lenitatem & beneuolentiam intercludere. Quod positum est in extremo, vt diligenter attendamus qui in posterum in medicinam cooptentur, vos ad

illud petendum non tam parati fuistis, quam ad id ipsum concedendum nos ipsi faciles fore pollicemur. Qua in re si quicquam aliter quam optaretis fecisse videbimur, non ex imminuto nostro in vos amore factum suspicari debetis. Nam cum semper chara nobis fuit vestra domus, quam saluam & florentem esse cupimus, tum in ea etiam nunc voluntate sumus & permanebimus. Quòd si vos pristinam vestram erga nos beneuolentiam conseruabitis, quam doctrinæ & virtutis stirpe formatam exorta offensione perrumpere non decet, & humanitati constabitis vestræ, & stabile & firmum fundamentum in omnem posteritatem vobis subiicietis, ad collegii vestri dignitatem augendam altiúsque extruendam. valete. Oxonii 13°. Calend. februarii.

Vestri Collegii amantissimi procancellarius
& Senatus Oxoniensis.

Hæ cum essent in collegio nostro recitatæ, offensis omnibus, quod nec culpam suam agnoscere, nec humanam nostram admonitionem humaniter admittere voluissent, sed perversè, quam directe non potuerunt oblique defendere, nostrum alii censuere rescribendum esse & retundendum eorum fastum & superbiam; alii contrà silentio prætereundum potiùs quam nihil agendo odium querere, & grauiores inimicitias incendere atque alere consuluerunt: aliisque rationibus, quod conabamur, impetraturos apud Cancellarium, affirmabant. Quæ sententia, ut potior cum vicerat, reditusque cancellarii expectabatur breui, qui tamen in longum est productus, forte fortuna mense iulio A° 1556. inquisitio indicta est a reuerendissimo. cardinali Polo ad reformandam religionem & vniuersitatis Oxon. statuta. Quod tempus tanquam opportunum nacti, vt inquisitores hunc errorem corrigant, sumus hortati per literas nostras in hunc sensum atque verba scriptas, & communi sigillo consignatas.

Illustrissimis, Reverendissimi Cardinalis apostolicæ sedis ad vniuersum Angliæ regnum de latere legati, visitatoribus: præsidens & cœtus collegii medicorum Londinensium. S. D.

Egregios sanè & doctrina & ingenio viros Reip. vsibus

cum per superiora tempora parere solebat Oxon. academia, vt idem in futurum faciat, maxime in medicina, vehementer cupimus. Id autem vestra prudentia fieri posse speramus, si authoritate vestra præcipiatis, ne per eam quis admittatur medicus, nisi planè doctus ille sit, & sine gratia & dispensatione, sine fauore & largitione omnia compleuerit, quæ ad gradus eos ex statutis vniuersitatis pertinebunt: hoc est, si in ea aut alia academia scientiis liberalibus, maxime dialecticæ, iusto satis tempore primum studuerit, tum philosophiæ operam dederit, artium gradus susceperit, ac tum demum in medicina eo profecerit; honestatemque morum ita vnà coniunxerit, vt cum honore vniuersitatis, & salute reip. insigniri potuerit. Istis rationibus si vestra prudentia in futurum prospectum fuerit, & eruditioni suus constabit honos, & non committet aliquando Academia vt indoctis & imperitis hominibus potestatem conferat exercendi medicinam, quales dudum fuere pharmacopola quidam Londinensis, & David Lawton faber ærarius, Londinensis item, per eam academiam in medicina bacchalaureus vterque creatus; pretio ne dicamus, an gratia, nescimus; nulla certè doctrina audemus affirmare, atque ex his ærarius potissimum. Cuius infantia cum suggessit, ut quomodo corpus declinaretur, exigeremus, respondit, hic hæc & hoc corpus, accusatiuo corporem: egregius certè ex vniuersitate medicus, cui humana vita committeretur. His si omnis medicinæ exercendæ facultas per vos, aut vobis iubentibus atque adeo sedulo imperantibus, per vniuersitatem ablata esset, reuocatæque literæ testimoniales signo vniuersitatis concessæ & consignatæ, ægregium iustitiæ atque æquitatis exemplum ederetis, saluti multorum consuleretis, & ne imperiti tales honores indigni ambiant apud vniuersitatem, cujus lenitas nemini videtur quicquam denegare, terrorem incuteretis. Quanquam eius facti non tota forsan vniuersitas, sed paucorum corrupta persuasio author extitit. Non ergo hæc referimus vt de vniuersitate apud vos conqueramur, sed ne occasio in posterum collegio nobisque detur repellendi eos propter inscitiam plusquam puerilem, quos nobilis alioqui Academia priùs cooptauerat, utque saluti reip. honestati literarum, academiæ perpetuitati (quæ per

literas stabilitur) communique nostrum concordiæ consulatur. Valete illustrissimi viri, & miseris ægris, vitæque communi prospicite. Londini è collegio nostro pridiè idus Julii anno 1556. vestri honoris studiosissimi

Joannes Caius præsidens,
Thomas Wendeus, Thomas Huys, Richardus Bartlot, Joannes Clemens, Joannes Friar, Robertus Huyc, & cæteri qui in vrbe sunt Collegæ, voto publico.

Lectis hisce literis publicè in senatu frequentissimo Oxoniensi mandato inquisitorum, & eodem redarguto quod nulla doctrina homines cooptasset, interdixere inquisitores ne postea tanta admittendi vtatur libertate, seseque rationes & studii & cooptandi esse per otium præscripturos aiebant, vti nobis ex inquisitoribus primus, D. Nicolaus Ormanetus Datarius Reuerendissi Cardinalis, retulit. Sed quid ab hiis constitutum fuerit, tum referam, cum tempus rei gestæ suggesserit. Interea repetam quemadmodum indoctus ille & ambitiosus Ludford, cum senserat omnem spem adipiscendi gradum doctoratus in medicina (quem ambierat) Oxoniæ sibi præclusam esse, se recepit Cantabrigiam, tentatum an pari fraude Cantabrigienses etiam circumuenire potuerit. Quæ res cum nobis relata fuerat, amor quo prosequebamur Academiam nostram nos & egregii viri D. Thomas Wendeus, & D. Robertus Huycus, qui in ea alti & educati fuimus & gradibus decorati, ne in communem cum Oxonia infamiam incidant, præmonere nos coegit senatum vniuersum imperiti hominis, & ne Doctorem crearent hortari, hisce verbis.

Illustrissimis viris, Domino procancellario, Dominis procuratoribus, & vniuerso regentium & non regentium cœtui Cantabrigiensis Academiæ, Thomas Wendeus, Robertus Huycus & Joannes Caius. S. D.

Significatum nobis dudum est, grauissimi viri, Simonem Ludford pharmacopolam Londinensem ambire vestrum

fauorem, vt illi liceat medicinæ doctoratum sub vestra authoritate suscipere. Qua in re ne quid committatis, quod vestram grauitatem atque authoritatem parum deceat, vel existimationem lædat, honos communis nostræ Academiæ, eiusdem perpetuitas, amor quo illam prosequimur, & quem in eius verba & honorem iurauimus, nos cogunt & impellunt, ut ea in re quid nobis visum est, vobis amicis animis impartiamur. Iniquis enim animis ferimus (nobis credite) ut Illustris illa, quæ nos diu aluit & educauit Academia, aliqua de caussa male audiat, ullá ue labe conspergatur, quæ elui non ita possit facilè: non ignari, illustrium personarum vitia non facilè obuelari, & mundissimarum vestium maculas difficulter detergi. Quamobrem, quid in Ludfordi gratiam facturi estis, diligenter expendendum censemus, & ne vllo modo hominem admittatis consulimus. Est enim ille (ut ne sitis nescii) homo seplasiarius, ex officina pharmacorum natus medicus, homo imperitus & indoctus, homo ambitiosus atque insolens, pretio & imperitorum quorundam gratiam, composita fraude, iniquo loco atque tempore, vi facta statutis, repugnante regentium & non regentium cœtu, atque adeo recedente è publico loco, aduersis doctoribus & medicinæ professoribus (quos largitionibus amplis frustra tentabant) quatuor abhinc mensibus ab Oxoniensibus quibusdam admissus, non sua virtute, non literatura, aut iure vniuersitatis vllo comprobatus. Quo sane nomine non leuis inusta nota est vniuersæ Oxoniensi Academiæ, & ea altior quam ut leuitèr possit eximi. Nec id præter causam. Quid enim potest esse indignius nobili Academiæ, quam indignum suscipere? quid literatæ periculosius, quam indoctum hominem tanquam serpentem in docto sinu fouere? Quid existimationi suæ pernitiosius, quid reip: saluti pestilentius esse potest? cum præsertim obscurum vobis esse non debet, ignorantiam capitalem esse inimicum literarum, letalem hostem reip. maximè in medico. Sed eos ita iam facti pænitet atque pudet, ut quod factum est infectum cupiunt, atque hominem tanquam spurium reiiciunt. Ob quam caussam desperans se secundum atque summum medicinæ gradum (quem confidenti quadam insolentia atque indignitate ambit) posse apud illos eisdem quibus ante technis adipisci,

ad vos confugit, ut similibus artibus vobis imponat. Quare iterum atque iterum monemus, & per salutem vniuersitatis vestræ, atque adeo propriæ vestræ dulcissimæ hortamur, ne quid vos prætereat, quod non possit saluo honore Academiæ nostræ, & salute reip. (quæ nobis omnibus debet esse charissima) restitui in integrum. Indoctus homo est, rudis pharmacopola est, apud vos non studuit, gradum nullum (ut audimus) in artibus suscepit, vobis notus non est, & vultis admittere? Non verebimini (confidimus) sequi & consilium nostrum, & exemplum docti & grauis collegii Londinensis, quod neque literis commendatitiis, neque precibus, neque pretio adduci potuit, ut imperitum istum hominem susciperet, sed ante ab Oxoniensibus admissum prorsus exclusit & exclusurum est. Id quod etiam de uno atque altero a vobis & multo retro annis, & nuper comprobatis fecisset, nisi ex collegio quidam vestro honori impensius fauissent. Aggredietur vos (scimus) literis commendatitiis, oppugnabit pretio, dolis circumueniet. Sed vos murus æneus estote. Ne patiamini vos doctos ab indocto vinci. Ne sit pluris apud vos gratia & pretium, quam honos academiæ, & salus reip. Ni vestros animos expugnent literæ (quas videmus, & re ipsa compertum habemus (nobis credite) quam sint in isto exiguæ) in literarum studia (quæ nulla sunt etiamsi ea apud vos ementiatur) & virtutis honos vos eò adigant, vt quem ambit gradum conferatis, ablegate hominem quo dignus est. Malimus ut ille seplasiarius vsque maneat potius, quam ut nostra illa mater atque altrix Academia, transformando eum in medicum, ignominiam perpetiatur vllam. Hæc ita à nobis scripta sunt, vt ab iis qui omnia bona & secunda cupiunt vestræ Academiæ, qui eidem ex animo fauent, eam amplexantur, eam colunt & venerantur, qui præsentiendo futura & nocitura, ante declinare indulgenter & amicè admonent, qui ventura sunt: cum alioqui ad nos nihil pertineret, si ea ageretis quæ consentanea non sunt, si apud vos nihil distarent æra lupinis, si cœlum terræ misceretis. Hanc nostram scribendi rationem si eo animo acceperitis, quo à nobis instituta est, ne grauemini literis vestris nobis respondere quid hìc aut sentiatis, aut facere decreuistis.

Valete, & honorem vestrum atque reip. salutem diligenter curate. Londini 15. calend. maias anno 1554. Vestri honoris & perpetuitatis studiosissimi, Thomas Wendeus, Robertus Huycus & Joannes Caius.

Istis literis Cantabrigienses responderunt ad hunc modum.

Charissimis amicis nostris Magistro Wendeo, Huyco, Caio, in medicina doctoribus.

Literæ vestræ idibus maiis ad nos peruenerunt, in quibus quod tantam amoris abundantiam summatim erga nos comprehendistis, recte à vobis factum est, vobisque in eo facillimè credimus. Nec quicquam nobis est iucundius quam vehementer nos ab illis diligi, quos nobis charissimos esse sentimus. De Ludfordo autem, quem vos in vestris literis grauissimis verbis condemnastis, ea nos scite & egisse & agere, ne quid vel temerè in admittendo, vel malitiosè in reiiciendo fecisse videremur. Quapropter cum fama ipsa vehementer cum nobis commendasset, communi Academiæ nostræ consuetudini libenter obsecuti sumus, vt ad hæc illum ornamenta nostra admitteremus, si hiis, quos Academia iudices in isto genere statuisset, dignus eo esse loco videretur. Huc igitur iam a nobis progressum est, nec de eo, vt scitis, quicquam immutare possumus. Quod superest autem, sic procedemus, ut vestrarum literarum maximam nos habuisse rationem intelligatis, cum ista tamen exceptione, quantum in nostra potestate est, quantumque possumus. Vos vti cepistis, sic perseuerate queso facere, ut nulla in re lædi Academiæ existimationem sinatis, in quâ vestra cura & opera subleuari poterit. In quo tamen illud vobis diligenter videndum existimamus, ne nimio in nos amore erretis, neue in optima caussa male vos abduci sinatis. Excludi à nobis Ludfordum vultis, ne exclusus post à vobis, Academiæ nostræ dedecus & infamiam afferat. Nos amentes simus, si Ludfordum defenderemus, quem ignoramus, sed priuilegia nostra petimus, ne propria aliqua Ludfordi caussa à vobis violentur. Academia nostra quam solers & diligens esse soleat in distribuendis honoribus suis, non ignoratis, & propterea si aliquid

illi elabatur aliquando, in quo videtur rectè corrigi posse, error fortassè in eo aliquis, peccatum certè esse non potest. Quocirca maiorem in modum à vobis petimus, ut conniueatis potius, si quid isto in genere aliquando peccemus, quàm ut omnia in nobis ad viuum resecare velitis. Nos nostra voluntate officio nostro non deerimus. Vos si quid redarguendum sentiatis, aliquid Academiæ concedite, idque petimus tum nostra caussa tum etiam vestra. Sed omnibus in partibus literarum vestrarum ita vos amorem vestrum ostendistis, ut facilè intelligamus quod nihil ad vos hoc genere orationis opus sit. Academia igitur vos amat, hocque vestro merito se putat iustissime facere. Valete. Cantabrigiæ Calendis Junii.

Vester ad omnia procancellarius & reliquus senatus Cantabrigiensis.

Hæc responsio ut aliquid dulcis, ita amari aliquid continere nobis videbatur. Eam ob rem satisfacere animis omnium Academicorum, quoad ejus fieri potuit, nobis animus erat secundis literis, ut intelligerent omnes, pio & honesto studio in Academiam, literas, & remp. non malo lædendi animo, atque odio in quenquam rem esse gestam. Rescripsimus ergo in hunc modum.

Illustrissimo D. procancellario & senatui Cantabrigiensi, Thomas Wendeus, Robertus Huicus & Joannes Caius, S. D.

Pergratum nobis est, grauissimi viri, gratas fuisse vobis nostras Literas, nostrumque in scribendo institutum vobis placuisse. Ita enim intelligimus & sapientiam inesse vobis singularem, & grauitatem pariter non vulgarem. Etenim sapientiæ est, amicorum oculis & iuditiis libenter velle vti: grauitatis actiones nolle præcipitare. Pergratum et illud est, testatum literis amorem nostrum, vobis fuisse periucundum. In quo ut nobis facillimè credidistis, ita ut et in illis quoque nobis credatis vehementer cupimus: nempe, nos nec grauissimis verbis Ludfordum condemnasse, nec nimio in vos amore errasse, nec in optima caussa malè nos abduci siuisse, nec priuilegia vestra Ludfordi priuata caussa violare voluisse.

Etenim grauissima verba nulla esse possunt, quorum grauitatem rerum grauitas superat. Nec amore nimio facilè errare possumus, vbi nullus amandi modus potest esse satis iustus. Multo vero minus persuasum vobis esse debeat, nos ex eo errore in optima caussa velle malè abduci, cum & longus ciuilis vitæ vsus, & studiosa honestatis ratio ab eo nos semper deterruit: nisi si fortè apud vos Ludfordi (quem ne fama quidem, quæ nulla est, vehementer vobis commendare potuit) caussa (de qua sola vobiscum egimus) iustissima esse videatur. Quod si concesseritis, etiam nos mirabimur, vos quibus omnium rerum cognitio, & acre iuditium abundè esse debeant, tam esse nunc à literarum iuditio alienos, ut indoctum pro docto, pessimam pro optima caussa habeatis: maximè cum scribitis, vobis ignotum esse hominem. At ne vel vulgarem iurisconsultum putamus clientis sui causam velle aut defendere aut optimam dicere, nisi illius ratio priùs illi probè examinata, nota, & perspecta esset: nec quenquam iudicem, reum ex sola fama (si quæ esset) conaturum absoluere, sed ex allegatis & probatis sententiam ferre. Neque alia fuit nobis ad vos scribendi causa, quam ut eum quem vos nesciebatis esse doctum, nos ex periculo facto vobis significemus esse indoctum; quo nec committatis, quod tantos viros parum deceat, neque reip. cuius salutem omnibus modis conseruare debetis, essetis iniuriosi. Quod dum conabamur & charissimo amore erga vos, & purissimo ab omni labe animo erga Ludfordum, non videmus quamobrem etiam existimetis priuilegia vestra priuata Ludfordi caussa à nobis violari. Nam si solertes estis atque diligentes in distribuendis honoribus, ut tales perseueretis suadere, non esse putamus priuilegia violare. Recta & sana habetis statuta; ne quid ab eis declinetis in cuiusquam gratiam aut lucri spem amicè consulere, est ne statuta violare? Neque quod nesciebamus vos esse solertes atque diligentes illa scribebamus, sed ut tales esse pergatis amicè admonuimus. Quanquam & vos de solertia vestra atque diligentia magis dubitare videamini quam nos, utqui per literas vestras petitis, ut si quid elabatur per errorem quod corrigi possit, aut si quid vos peccetis (quod in tam grauem & prudentem vniuersitatem cadere non posse speramus) nos conniueamus. Nos certè

quod amici sumus, neuos vestros lubenter exosculamur, vlcera ut declinetis tantum petimus, id quod à vobis sapienter factum intelligimus, utque amici sumus, ita & amici vestri esse volumus, & priuilegia vestra & oratione, & actione, & sumptu etiam, si res id postulet, apud quoscunque defendere, nec tamen malitiosè, sed merito Ludfordum reiicere: nisi si forte ex quo nos hominem examinauimus, repente vobis è fonte caballino prodiit poeta atque medicus. Diligenter vos videte, ne vos vestra priuilegia violetis, ne vos vestris statutis vim inferatis: violabitis autem, si indignum admittatis, si sub eorum, qui medici non sunt, iuditium & censuram vocetis eos, qui se dicunt esse medicos: si actiones vestræ non statutorum vim sed spetiem tantum referant. Videte prætereà, ne quod aliis per indulgentiam atque gratiam facitis, vobis infamiam pariat. Meminimus enim olim per nostra tempora vniuersitates nimia indulgentia malè audiuisse, atque etiam tali scommate petitas fuisse, posse corruptione atque gratia vel asinos aut equos creari artium magistros. Neque dubitamus, quin & vos per vestra tempora idipsum audiuistis. À qua infamia si quis consulat atque optet ut velitis abesse longius, an is aut stomacho quid in quenquam dicit, aut vestros conatus, si iusti sunt, impedit, aut statutorum vim diminuit? Credimus vos esse grauiores, quam ut ita sentiatis, etiamsi literæ a vobis obsignatæ id insinuent, præsertim cum non redarguendi animo, sed consulendi id a nobis factum sit. Vos si vestram existimationem curaueritis, nos nec fauore nostro quem petitis, nec nostra defensione pro virili parte nostra, nec ope, nec consilio nostro pro conseruanda ea & augenda, aliquando deesse velle intelligetis: precamur quod tam possitis benè facere, quam nos ex animis cupimus & optamus. Valete, & sapientia, & literis, & grauitate, clarissimi viri, & virtutem literas que amare, fouere, atque promouere, ut facitis, ne cessetis. Londini, pridie idus Junij anno 1554.

Vestri amici, Thomas Wendeus,
Robertus Huycus, & Joannes Caius.

Hæ literæ cum in Senatu palam essent recitatæ placuerunt.

Relatis igitur quæ scripsimus in libros suos actorum, & con-

silio nostro votisque facilè obsecutus est senatus, & pulsus Ludfordus, omni spe in posterum adipiscendi Doctoratus gradum destitutus.

Ita ut relatum est, castigatis multis, fugatis aliquot, atque admonitis quibusdam per vrbem Londinum & suburbia, visum nobis etiam est ad reip. salutem commodius, si in alias regni partes extenderemus nostram auctoritatem. Quare commentis literis ex præscripto statutorum summæ curiæ parlamenti, & approbatis primò per doctissimos viros D. Rastallum & Walpolum legum seruientes, tum per egregium virum & iurisperitum D. Brocum, primum communis curiæ seu loci Domini regis iudicem, vltimò per Reverendissimum Edmundum Bonnar episcopum Londinensem, sine cuius auctoritate nemini liceat quicquam imprimere, curauimus eas imprimendas per Thomam Geminum, mulctæ nomine, quam alioqui impendisset numerata pecunia, impressæ autem sunt Anglicè 200 in hæc verba.

> To all Justices, Maiors, Sherifes, Baylifes, Constables, and other ministers and officers, and to al others to whom it apperteyneth, the præsident and College of Physicions in London Sendeth gretyng.

Where it hath pleased our late soueraigne Lord & Kyng of famose memory Henry the eight, with the consent of his parlament holden at Westminster in the 14. and 15. yeres of his gratiose reigne, And our soueraigne Lady Quene Mary, with the consent of her parlament holden at Westminster in the first yere of her reigne, to geve authorite vnto vs the præsident and college of physicions in London, for the helth and safetie of theyr subiectes, to suruey, ouersee, examyn, iudge, correct, and gouerne al physicions, foren and others, together with theyr medicines, which practise within the citie of London, the suburbes of the same, seven miles cumpasse, and the rest of England, with authorite also to committe al offenders against the said actes for their offenses or disobedienses, to al your prisons: And comandement to yow al, vpon request to yow

made by vs, to helpe, aide and assiste vs, and al persons by vs from tyme to tyme authorised, for the due execution of the said actes and statutes, vpon payne for not geuyng such aide and assistence, to runne in contempte of the quenes majeste, her heires and successors: We desire yow all and by vertue of the Lawes above mensioned do require yow, and euery one of yow, as yow tendre the good meanyng and due execution of the said actes and Lawes and also your owne healthes, lyves and sauetie of your cuntres, that yow aide and assiste our welbelouyd. N. by vs authorised, in al such thinges as he shal require your aide and helpe, for the due execution of the said actes and Lawes, for that we vnderstond by complayntes made vnto vs that many lewde, vndiscrete, and vnlearned persons, as wel strangers as of owr own nation, be resident in your cities townes and countreis and others many wandryng about in the same with chaungeable names and false medicines to your gret abuse, deceyte of the Kynges people, and losse of goods and lyves of the same. Geuen at our College in London vnder our commune seale the xx. day of Septembre in the yeare of our Lord God 1556. And in the third and forth yeare of the reigne of philip and mary, by the grace of god kynge and quene of England, Spayne, Fraunce, bothe Siciles, Jerusalem and Irelande, defendors of the faith, Archedukes of Austrie, Dukes of Millane, Burgundy and Brabant, Counties of Haspurge, Flaunders and Tyrolle.

Has literas inquisitoribus constitutis dedimus, auctoritatemque nostro nomine concessimus, ne quem sinant per regiones suas exercere medicinam, nisi quem aut alterutra vniuersitas (Cantabrigiam dico & Oxonium) sine gratia & dispensatione: aut nos, illi suis literis, nos nostris, communi sigillo signatis approbauimus. Alium quemuis exercentem obligent fide, scriptis & vadimonio, ut Londini in collegio nostro coram nobis appareat conuenienti tempore per eos constituto, et ne ante exerceat medicinam quam id præstiterit, obligatione prohibeant. Quos si contempserit, nec obedierit, subsidium a iusticiariis, prætoribus, & cæteris officiariis Domini Regis, auctoritate regia nobis concessa, petant, & in carceres

hominem coniiciant, usque dum velit obedire, et ex præscripto legum facere.

Ante hunc annum, Collegium nullo fuit ornatum tapete, puluinari nullo, cistella suffragatoria nulla, nulla arcula, nulla campanella vocali, rationali libro nullo, nullo annalium, nec ullo à candidatis aut admissis exceptum conuiuio, quo recreetur honestum studium, & aletur mutuus amor. Actorum liber erat, ut et statutorum, sed ille sine nomine, hic sine ordine, sine perfectione, sine concordia. Quare illi pandectarum nomen dedi, quod omnia reciperet tumultuariè, hunc perfeci, excogitatis atque additis quæ ad perfectionem deerant, & per collegium approbatis, in eoque omnia digessi, in ordinem & concordiam redegi, & mea manu rescripsi, ut & hunc Annalium.

Anno Domini 1556.

Electoribus
Richardo Bartlot, Joanne Clemente,
Joanne Friar, Roberto Huyc,
Joanne Caio, Thoma Huys,
Georgio Oweno, Thoma Wende,

Secundo octobris (quod in crastino Diui Michaelis propter necessariam absentiam electorum nulla esse potuit) consensu omnium electorum præsentium, & cæterorum omnium beneuolo assensu electus est secundò in

præsidentem
Joannes Caius Doctor,

Consiliarios
Joannes Clemens } Doctores.
Joannes Friar }

Censores
Robertus Huyc }
Albanus Hille, } Doctores.
Richardus Maistre, }
Joannes Symynges }

Anno superiori decretum fuit, ut si quos doctrina & probitas commendarent, facultate quidem donentur exercendi medicinam ad certos annos, etsi ad annos quatuor non exercuerint medicinam ex statuto. Hoc anno 17. Octobris, statutum est, ut tales (Candidatos voco et Licentiatos) in accepti beneficii agnitionem, in vsus Collegii solvant xxs. Angli, xxxxs. exteri. Tum in augmentum salarii accisi. 3s. 4d. & de literis testimonialibus scribendis & obsignandis 3s. 4d. in vsus præsidentis proprios. Facultate ergo exercendi medicinam ad hanc rationem donati primò sunt,

5. Nouemb. Rodolphus Standische, Doctor cantabrigiensis.
20. Nouemb. Thomas Vauasour, Doctor venetus.

ille ad annum unum, hic ad annos duos insequentes.

Eodem quo supra die octobris, septimo constitutum est, ut & collegæ etiam omnes qui in posterum forent admittendi, soluerent ante admissionem collegio, si Angli essent xxxxs. si alterius nationis iiii libras. vltra iiis. iiiid. pro literis testimonialibus præsidenti, & tantundem in incrementum stipendii accisi pendentes.

Dum hæc geruntur, Reverendissimus Cardinalis egit cum viris doctissimis Georgio Owen & Thoma Huys, regiis medicis, de instituendis rationibus, quibus Oxon. Academia in admittendis medicis uteretur; de ea enim re, ut anno superiori diximus, erat controuersia: quas cum excogitassent nobiscumque communicassent, consensum est in hanc sententiam. Statuimus, & authoritate nostra iniungimus, ut ne quis ad praxin aut ad gradum aliquem medicinæ admittatur, nisi qui prius magister seu doctor sit artium & philosophiæ sine gratia aut dispensatione creatus, quique in philosophia Aristotelem & Platonem, in medicina Hippocratem & Galenum, aliosque subscriptos authores diligenter legerit, disputationes Medicas frequentauerit, seseque disputando exercuerit ad annos quatuor; Nec non quatuor, vel ad minus tres publicas disputationes, præsentibus plerisque Academiæ medicis, annis singulis celebrauerit, idque absque dispensatione. Tum si idoneus videatur, & honestate morum commendetur, bacchalaureus

creetur, aut ad praxin admittatur. Quòd si quis minus idoneus reperiatur, reiiciatur, omni seposito affectu. Inter gradum Bacchalaureatus & doctoratus, tres intercedant anni, quibus exactis diligenti studio, frequentatione disputationum, propriis disputationibus, & actione medicinæ ut est ante comprehensum, quem honesti mores, literæ, studia, & rectè facta, non huius aut illius fauor, uniuersitati commendant, creetur Doctor secundum formam statutorum & consuetudinum vniuersitatis.

Hoc Statutum Reverendissimus approbauit, & authoritate suæ legationis & cancellariatus (erat enim iam tum Oxon. Academiæ Cancellarius) vniuersitati ut obseruent iniunxit.

11. Decembr. Egidius Wale Somersetensis Bacch. Oxon.
22. Decembr. Balthasar Guersie Italus Doct. Cantabrig.

assumpti sunt in collegium. Quo die etiam 22°. lectæ literæ sunt agendarum gratiarum D. Cancellario Angliæ, in hæc uerba scriptæ.

> Reverendissimo in christo p̄atri ac Domino, Domino Nicolao Eboracensi archiepiscopo, Angliæ primati, & Cancellario summo, præsidens & cœtus Collegii Medicorum Londini. S. D.

Quantum tuæ excellentiæ debemus in negotiis nostris promouendis, præsul amplissime, si modo nostra & non reip. vocanda sunt, agnoscimus & gratias agimus. Intelligimus enim ex præsidente nostro quanta humanitate eum ad colloquium tuum admittis, quanta beneuolentia audis, quanta alacritate conficis, quæ in fauorem legum, in salutem reip. in honorem literarum, in existimationem literatorum facere tuæ reuerentiæ videantur. Quamobrem tibi, ne magis, an nobis ipsis, an reip. congratulandum sit, planè dubitamus. Tibi ne, qui eis animi virtutibus, iis literis sis prædītus, ut velis, contra quam solent indocti, honestati & literis fauere: nobis, quod eum habeamus amicum & patronum, qui honestas nostras caussas velit respicere: reip., quæ talem habet contra imperitos & inhonestos impostores salutis suæ vindicem. Itaque quo maiora sint tua in nos & remp. merita, & nostra in te officia,

suppliciter petimus rogamusque tuam reuerentiam, ut is velis esse erga nos & remp. qui fueras, & ut solebas ita pergas. Ita nos & resp. te amabimus, te venerabimur, & si quid sit in nostra potestate, quo tibi gratificari possumus, id vltro tuæ amplitudini offerimus. Optamus certè remp. multis, quibus scatet, indoctis impostoribus, secundum legis præscriptum repurgatam, sed ita hodie comparatum est, ut nemo homo sit, quantumuis indoctus ille, qui non inueniat fautorem & patronum suæ ignorantiæ. Quod si scire cupis, referet tuæ reuerentiæ noster præsidens. Ita non leges hominibus, sed homines legibus didicerunt imperare. Quod in bene constituta rep. esse non debere, recte censuit omnis politiæ author optimus, & censor ingeniosus Aristoteles. Deus tuam amplitudinem conseruet, & fælicitatem donet. Lond. è collegio nostro x. Cal. Januarii Anno 1556.

Tuæ celsitudini deuotissimi præsidens & cœtus collegii medicorum Londinensis.

Hæ oblatæ sunt à præsidente & Regiis medicis Doctoribus Wende & Huys Grenuici in festo Nativitatis christi, & acceptæ summa gratia & humanitate à Domino Cancellario.

Sed illud interim mihi penè excidit, Oxonienses petiisse à reuerendissimo Cardinali, ut sibi concedatur imperitos & indoctos Oxoniæ, & per aliquot millia passuum in ambitu eius Academiæ, examinandi atque corrigendi potestas. Quod, uti Doctor Huys, regius medicus, affirmabat, non est concessum. Verum si concessum est, illud ignorare non oportet, addita per me esse in fine eius statuti, hæc verba: salua authoritate & priuilegiis collegii medicorum Londinensis: ut, si forte ea de re in futuro foret controuersia, ne scitis nescii, nihil illis esse concessum, quod in nostrum fiat præiudicium.

29. Januarii. Georgius Coldwel Northamtonensis. examinatus & approbatus est, prius in vniversitate Cantabrigiensi gratia seu dispensatione admissus ad praxin, nullo gradu insignitus, probus tamen atque doctus.

Eodem die 29. Joannes Howel. qui 7. Januarii anni superioris certas ob res in Annalibus eius anni explicatas,

exclusus est collegio, iam 29. Januarii, Doctor in Oxon. Academia interim creatus, supplex accessit, summaque humilitate petiit, ut restituatur in Collegium. Id illi concedebatur eâ conditione, ut in posterum (contra quam solebat) obediat præsidenti, de collegio & medicina quam optime & sensiat & pronuntiet, constantiori sit vitæ instituto, cum pharmacopolis non conueniat de pharmacorum pretiis ampliandis, ne collegæ cuiuspiam famæ aut existimationi detrahat, ne gloria fastuue turgeat, ne contentione aut factione collegium inquietet, demum ut soluat mulctæ nomine 22s. 8d. & conuiuio præsidentem & collegas excipiat, quod prius & in his omnibus deliquerit, & admissionis conditionem non seruauerit. Quibus cum lubens acquieuerit, pœnitentia superioris vitæ ductus, restitutus est Collegio, privilegiis eiusdem, & loco solito.

Constitutum est ne quis palam faciat quod secretò dictum est in Collegio, ne ue aperiat vulgo medicinarum nomina, ne abusu lædatur populus.

Ante hunc annum nulla à collegio condito reddita ratio fuit acceptorum & expensorum, nullá-ue solennis ratio instituendi aut honorandi præsidentem puluinari, caduceo, libro & sigillo, aut excogitata aut vsitata, vlla-ve deponendi munus & officium, primusque hos honores & excogitauit Caius, & vsus est, decimo Januarii in pompa funebri D. Balthasar Guercie Itali anno. 1557. & cum tertio electus est in præsidentem, vndecimo octobris eiusdem anni. Neque certè inanes sunt honores isti. Nam caduceus siue virga argentea, regendum significat mitiùs & clementiùs, contra quam solebant olim, qui virga regebant ferrea. Prudentèr autem regendum agendumque, docent serpentes, prudentiæ indices. Sustineri autem istis modis collegium, indicant insignia collegii in summo posita. Jam vero cognitione collegium fulciri indicio est liber, cuius etiam summa occupant eadem insignia. Quòd autem puluinar, honoris honestamentum sit, & sigillum, fidei signum & firmamentum, nemo est qui nescit: vocentur hæc virtutis insignia.

Conuiuium primum ex statuto anno superiori ædito indictum, celebratum fuit in ædibus Caii præsidentis apud Sanctum Bartholomeum minorem. Præsentibus Guardianis aromata-

riorum & chirurgorum, Prohibitum est chirurgis & aromatariis ne medicinam exerceant, né ue isti aperiant cuiquam medicamentorum nomina, aut acceptas reddant schedulas, quod id noxium esse sæpe solet, inter quos erat Jacobus aromatarius Westmonasterii, Morgan, Basfords, Noble & Penithorn: Garter, Wistowe et Vaus chirurgi. prohibitum est & aliis empeiricis, ex quibus Atkynson cœcus, et, Caro, Rogerus Joy, Ingram, vxor Lawtoni & Johnsoni, quorum alii fugati, alii mulctati, alii reprehensi sunt. Plures castigasse, ni impedisset fabrica monumenti, Thomæ Linacro apud Diuum paulum extructi, & fundatio ac dotatio Collegii sui Cantabrigiæ.

Guardiani arom. & chirurgorum presentes.

Anno Domini 1557.

Electoribus
Richardo Bartlot, Joanne Clemente,
Joanne Friar, Roberto Huyc,
Joanne Caio, Thoma Huys,
Georgio Owen, Thoma Wende,

Tertiò electus est vndecimo octobris in

Præsidentem
Joannes Caius Doctor.

Consiliarios,
Joannes Clemens, } Doctores.
Joannes Friar }

Censores
Robertus Huyc,
Albanus Hille,
Richardus Maistre, } Doctores.
Joannes Symynges,

Mense decembri ornatus est argento liber statutorum collegii.

Richardus Bartlot Doctor & Elector, bonus & venerandus senex, doctrina & longo medicinæ vsu insignis, duodecimo calend. februarii hora tertia bene manè obiit diem, anno ætatis suæ octuagesimo septimo, sepultus decimo calend.

eiusdem mensis, in cuius pompa funebri gestatus primò est ante præsidentem liber statutorum, argento ut dictum ante est, ornatus. Inhumatus est autem apud S. Bartholomeum maiorem.

In eius defuncti locum suffectus est elector communi consensu Albanus Hille doctor nono calend. martii.

Arom. Guardiani.

28. Julii præsentibus in collegio nostro Petro Brystow & Edwardo Fowler præpositis seu Guardianis aromatariorum, omnibusque pharmacopolis totius vrbis & suburbiorum, iniunctum illis est vt cum dispensent pharmaca, exponant singula seorsum simplicia contuenda ad dies sex aut octo in fenestris officinarum, vt de bonitate simplicium iudicent prætereuntes medici, vtque nihil emant aut vendant corrupti.

Æquum censuerunt Guardiani vt medicamenta omnium aromatariorum qui vendunt pharmaca, perinde stent iudicio Censorum nostrorum atque pharmacopolarum pharmaca.

Iidem iniquum censuerunt vt mala vendant, qui cum bonis mala mista emunt.

Lectæ præterea illis sunt regiæ literæ de venenis cautius vendendis &c in hæc verba.

Marye the Quene.

To our trustye and welbelovyd the president and college of phisicions within our cyty of London.

Trustie and welbeloved we grete yow well. And where our derest father King Henry the eight by his acte of parlament in the xxxii yere of his reigne did give full authorite and powre unto the president for the tyme beyng of the college of phisicions in London and the commones and felowes of the same, and their successors, that thei yerely at such tyme as thei shuld thinke mete, might serche view & examyn al suche poticary wares and drugges as the said poticaries have or at any tyme after shuld have, and thereof all such drugges as they shuld finde unholsome & corrupted to burne & destroye accordyng to the meanyng & purporte of the said acte confirmed and enlarged by us the said quene in o^{r} Parlament in

the first yere of our reign: We consideryng how necessarie it is yt the said Acte sholde be executed for diuers consideracions towching healthe and saulftye of our leige people, and for the auoyding of the like daunger and gret inconveniences yt may herafter chance, and were like to have chaunced lately to one of or Nobilite by ignorance of the byar and negligence of the seller of certeyn wares, Doe streightlye wyll and command yow not onlie from hensforthe to put the said acte in dewe execution, but also by theis presents do give yow like charge and theirwith full power and Authorite to cal & conuent before yow the Wardens of the Grocers and al the Apothecaries within the limitts and precincts of yor liberties and priuiledgs to yow graunted by us & or progenitors and the parlaments aboue specified, and theim streightly to charge and commande by authorite herof yt from tyme to tyme hensforthe nother thei nor anye of theim do entreprice to sell or retayle anie such wares drugge or druggs as hath in theim anie spice of venome or suspicion of poyson or such other as by the receiuyng of theim at the handes of anie unlerned or of anie maliciouse or euyll disposed person maie by anie meanes greviously hurte or put in perille or daunger of lief anie of or subjects of what estate or degre soever he or thei be, Onlesse the seller of anie of the said druggs be well assured of the honestie true dealyng and good intent and skille of the byar. And first examyn the same for what intent or purpose he buyth the same, and therewithall to note the name of the buyer and tyme of the buying. Or els yt the said Grocer or Apothecarie have with him remaynyng the hand writing of some discrete well lerned and authorised phisician for his discharge. Willing & streightly commandyng the said Grocers and Apothecaries and every of theim not to faile herof as thei tendre or pleasure the health and securitye of or louyng subjects and as thei shall answere for doyng the contrarie before yow to their such losses damages and penalties as be prescribed in or Lawes and Statutes abovemencioned aswell concernyng physicians as also Grocers and Apoticaries. Yeven under or signet at or Manor of St James the xxiiii daye of June the fourthe and fivethe yeres of or reignes.

17. Julii Christophorus Langton exclusus est collegio ob temeritatem, leuitatem & stultam contentionem suam cum collegis in visitationibus ægrotantium, præsentibus arbitris, contra statuta collegii, etiam ter culpæ admonitus: obque vanam gloriam & superbiam, quibus passim vtitur, & se ridiculum præbet omnibus, contra honorem collegii, & quasdam incontinentiæ notas quas omitto.

5. Augusti Thomas Huys regius medicus & elector, vir doctus & singularis humanitatis, moriebatur, horâ sexta à prandio & sepultus est apud S. Albanum Londini octauo eiusdem mensis.

In cujus demortui locum substitutus est elector D. Richardus Maistre decimotertio Septembris.

Anno 1558 Domini

Electoribus
Joanne Clemente, Joanne Friare,
Roberto Huyc, Joanne Caio,
Georgio Owen, Thoma Wende,
Albano Hylle, et Richardo Maistre,

Tertio Octobris electus est quartò in
præsidentem
Joannes Caius Doctor,

Consiliarios
Joannes Clemens, Joannes Friar, } Doctores.

Censores
Robertus Huyc, Albanus Hille, Richardus Maistre, Joannes Symynges } Doctores.

Eo die electio erat quod postridiè S. Michaelis ex statuto esse nequibat, distractis hinc inde omnibus collegis

in populi subsidium, qui febribus tertianis, duplicibus tertianis, & tertianis continuis ita vexabatur popularitèr per omnem mensem augustum & septembrem, perque vniuersam insulam Britanniam, perinde ac peste aliqua, vt nullus locus quieti aut privatis negotiis esse potuit. Ex eo morbo periere multi non in vrbe solum sed ruri etiam, inter quos vrbanus Huys erat, quod dolens refero, ex immodica fatigatione per æstus grauiores, dum aulicos curaret, morbo correptus.

Per eos menses vix erant sani qui ægris ministrarent, vix messores qui messem meterent aut in horreum recolligerent. Hos morbos exceperunt quartanæ populariter, vt non aliàs æque per hominum memoriam: & aliquot quintanæ & octonæ etiam, sed hæ breues & sine periculo: illæ plurimos de vita sustulerunt, flores videlicet grauitatis, consilii, & ætatis maturæ.

Ex hiis Georgius Owenus erat, regius Medicus, & doctor Oxon. qui obiit die 18. Octobris, & sepultus est apud S. Stephanum in Walbroke Londini 24. eiusdem mensis. In cuius Locum substitutus elector est Johannes Symynges omnium Electorum præsentium consensu, 20 Novembris.

18. Februarij A°. 1559. decessit ex hâc vitâ Joannes Peerson Licentiatus, & sepultus est apud S. Botolphum, 19°. ejusdem, Londini.

Joannes Howel Doctor Oxon. moriebatur tertio Martij, & sepultus est apud S. Alphegium prope Cripplegate, 5°. ejusdem.

Egidius Wale hâc vitâ defunctus est 26. Octobris 1558. apud S. Wylfred in Auerham in Com.

13. Martij Jacobus Good Glocestrensis. Bacch. Oxon. admissus est.

Eodem die respondit Domina Schandoys se restituturam Collegio cubiculum nostrum in festo S. Michaelis proxime sequente, quod diu in præjudicium ejusdem detinuerat. Id autem ex locationis scripto facilè patebit, in hæc verba concesso.

Thys Indenture made the xxviij day of Decembre in the thirde yere of the reigne of our soveraigne Lord Edwarde the sixte by the grace of God Kyng of England France & Irelande

defender of the fayth & of the chirche of England & also Irelande in earthe the supreme hedde. Betwene Thomas Raynolde Doctor of Divinite & Warden of Merton College and the scholars of the same of thon partie: and Edmunde Crispine of London gentleman of thother partie Witnesseth that the said Warden & scholars haue demised graunted and to ferme letten, and by thes presentes do demise graunte & to ferme lette unto the said Edmunde Crispine, all that their Mesuage called Stonehowse, garden, Courte & stable, with all and singular thappurtenauncs, sette lying & beyng in Knyght-ryder strete within the Citie of London (a parlour adjoyning to the sayd howse and a chambre over the same adjoynyng to the strete there only except). To have and to hold the said Mesuage and other the premises with thappurtenauncs (except before excepted) vnto the said Edmunde his Executors & assignes from the fest of Saincte Michael tharchaungell last past unto the ende & terme & for the whole terme of twentie & one yeres next folowyng and fully to be complete and ended. Yeldyng and payinge therfor yerly duryng the sayd terme unto the said Warden & scholars their successors or assignes foure poundes of lawfull mony of England at twoo termes or festes in the yere yt is to witte at the feast of the annunciacion of our Ladye and Sancte Michael tharchangel by euen porcions. And if it happenyth the said yerly rente of iiijlb. or eny parte therof to be behynd unpayd by the space of xiiii. dayes next after eny of the sayd feastes in which it owght to be payde yt then it shall be lawfull unto the said Warden & scholars their successors or assignes into the sayd Mesuage or other the premisses to entre & to distreyne, & the distresse or distresses then & there soe founde to leade dryue or cary away and the same to deteyne & kepe vntyl the said rent & tharrerages therof with the costes and charges susteyned in and abought the same (if eny be) be unto the sayd Warden & scholars their successors or assignes fully contented satisfyed and payed. And if it happen the said yerly rent or eny parte thereof to be behind & unpayd by the space of one monyth next after eny of the sayd feasts in which it owght to be payed, that then it shall be lawfull unto the said Warden & scholars

their successors or Assignes into the said Mesuage or other the premisses aboue letten to entre, and the same to repossesse & have agayne as in their former estate. And the said Edmunde his Executors & assignes therof vtterly to expelle and put owt for euer, eny thing in these presents to the contrary notwythstandyng. And the said Warden & scholars for theim and their Successors do couenante and grante to and with the said Edmunde and his Executors that the said Warden and Scholars or their successors within twoo yeres next ensuing the date hereof shall well and sufficiently repare or cause to be repared the said Mesuage and other the premisses at their onely costes and charges. And the said Edmunde for him his Executors and Administrators and euery of theim couenanteth and graunteth to & with the said Warden and scholars & their successors yt he the said Edmunde his Executors and assignes from thense at all tymes when and as ofte as nede shal require, duryng the said terme of 21 yeres, shall wel and sufficiently in all thinges aswel repare, upholde, susteyne and mayntayn the said Mesuage and other the premisses aboue letten, and the same at thende of the sayd terme to leave wel and sufficiently repared at thonly costs & charges of the said Edmunde his Executors or assignes. Prouyded always yt it shalbe lefull for the foresaid Warden and scholars their successors or assignes to entre into the said Mesuage & other the premisses to vewe and se the same every yere as ofte as they shall thinke mete duryng the said terme. In witnesse wherof the parties abovenamed have putto their seales the day and yere above named.

Huic scripto subscripserunt

Thomas Raynold Warden, William Marshall Vic. James Gervys, David Delahide, George Jamys, Anthony Atkyns, John Broke William Hall, Robert Dawks.

17. Aprilis Willelmus Leueret Lincolniensis, ex Grantam oriundus, vir probus & doctus, examinatus, approbatus, & facultate donatus exercendi Medicinam per quæ loca solebat ante admissionem suam.

Reprehensus Cotton, carcere punitus Thomas Glamfelde, & mulctati Stalworth & Gylmyn Norwicenses empirici.

1559

27. Novembris Waltero Hawgh medico Norwycensi, & tertio Decembris Hugoni Glynne cestrensi medico data est commissio contra empiricos sui cuiusque loci & regionis.

Tertio Decembris Robertus Dalton vir grauis, spectabilis, & doctus, facultatem habuit à Collegio exercendi medicinam in patria sua, hoc est diœcesi Dunelmensi.

Anno Domini 1559

Electoribus
Joanne Clemente, Joanne Friare,
Roberto Huic, Joanne Caio,
Thoma Wende, Albano Hylle,
Richardo Maistre, & Joanne Symynges.

22. Decembris electus est quintò in

præsidentem,
Joannes Caius Doctor.

Consiliarios
Joannes Friar & Roberto Huic } doctores.

Censores
Joannes Friare,
Robertus Huyc,
Joannes Symynges
Richardus Caldwell } Doctores.

Qui Richardus Caldwel, propter doctrinam, grauitatem, & probitatem, eodem die & eisdem comitiis examinatus, approbatus, & in collegam cooptatus est. Natus Staffordiensis iste est: & doctor oxoniensis.

Ante eum diem 22m. electio esse nulla potuit, quod die quo ex statuto esse debuit, præsidens Cantabrigiæ erat, tractandis, componendis, & ornandis collegii sui rebus & negotiis. At post reditum variis suis cuiusque negotiis ita distracti erant electores, vt citiùs ad electionem, sufficiens eorum numerus in vnum congregari nequibat.

Præceptum est Joanni Genes, gracioso alioqui & non imprudenti viro, vt scripta Collegio exhibeat omnia ea Galeni loca (intra mensem vnum) quibus eum errasse, & vulgo, & apud doctos, ac etiam coram vniuerso collegio in solennibus comitiis congregato, dicere hominem non pudebat. Actum hoc est eodem die 22o.

Eodem 22o. die decembris hora post meridiem quarta, bonus atque doctus vir Albanus Hyllus, ex electoribus vnus, obiit mortem, sepultusque est apud S. Albanum Londini. 26o. eiusdem mensis. In cujus locum substitutus elector est Richardus Caldwel, 27. Januarii, doctor.

Thomas Wendeus regius Medicus ex Collegio Gonevilli & Caii in vniuersitate Cantabrigiæ doctor, ætate, doctrina, grauitate, & prudentiâ insignis, Anno ætatis suæ sexagesimo primo mortem obiit Londini xio. die maij hora secunda matutina anno domini 1560. & sepultus est Haselyngfeldi (prope Cantabrigiam) oppidi eodem mense.

Ex eodem Collegio Cantabrigiensis Academiæ manauit etiam Willelmus Buttus Regis Henrici octaui Medicus, vir grauis, eximia literarum cognitione, singulari Judicio, summa experientia & prudenti consilio doctor, qui agebat animam Londini xvio. die Novembris Anno Domini 1545. De quo mentionem ideo suo loco temporeque non fecimus, quod per anteacta tempora, mortuorum, vt nec rerum gestarum, nullus fuit aut respectus aut memoria literis commendata. Inhumatus hic est Fulhami.

Joannem Caium item, qui huic Collegio nostro medicorum hodie præest, Idem Gonevilli & Caii Collegium nobis produxit.

Omnes Collegæ præsentes, numero secundum statuta iusto, consenserunt statueruntque ut præsidens habeat pro singulis commissionibus scribendis & obsignandis vis. viiid. vtque

singuli qui commissiones habebunt iurent verbis conceptis se non lucri aut priuatæ utilitatis caussa, sed reip. gratia habere aut habituros. Hæc acta sunt in comitiis 14°. Maii habitis.

Reprehensæ sunt Anna Caro, uxor Petri Bartholensis, Henricus Flander, & Gasparinus Italus. Sed castigati Edwardus Stephenson, Hugo Morgan, Thomas Grey, & eius famulus, Willelmus Toppy, Aromatarii, illi quod pillulas vendiderunt atque exhibuerunt sine consensu medici, hii quòd male præpararunt acetum scilliticum. Ex his Edwardus Stephens seplasiarius, vt se redimat à carceribus, quòd accersitus a præsidente, venire recusavit obstinatè, vltrò in genua procubuit coram præsidente & veniam supplex petiit apertis verbis à regia majestate, quòd non obedierit præsidenti collegii sui: præsentibus arbitris Domino Thoma Cobham nobili viro, seruo fletensi, acciso, & aliquot aromatariis ejus caussa supplicibus.

Anno Domini 1560

Electoribus
Joanne Clemente, Joanne Friare,
Roberto Huyc, Joanne Caio,
Richardo Master, Joanne Symynges, Jacobo Goode, &
Richardo Caldwell,

Decimo quarto Octobris electus est sextò in

præsidentem
Joannes Caius Doctor sextò.

Consiliarios
Joannes Friare, &
Robertus Huyc } Doctores.

Censores
Richardus Master,
Joannes Symynges,
Richardus Caldwell,
Jacobus Goode, } doctores.

Qui Jacobus propter eruditionem & morum probitatem,

eodem comitiorum die assumptus est in Electorum numerum loco Thomæ Wendie iam ante defuncti.

Thomas Franciscus, Doctor Oxoniensis, vir probus atque doctus, & eadem vniuersitate prælector publicus Medicinæ, natione Anglus, & Comitatu Cestrensis, examinatus est & admissus in Collegium in celebribus comitiis ad hoc indictis, 21. Octobris 1560.

Anno superiori mense Decembri, imperatum est Joanni Geynes, medico, vt in quibus publicè dicere solebat Galenum errasse, referente venerabili viro Thoma Wendeo Regio Medico, & ipso etiam Geyno coram vniuerso collegio palam affirmante, ea proferret. Quod tamen cum honestis rationibus facere recusauerit, coactus est per officiarium vicecomitis Londinensis, iubente præsidente, id præstare, aut in carcerem deduci. Cuius rei timore perculsus, ad præsidentem supplex, non ut ante superbè & fastuosè, venit, ac quæstiones (errores ille nominabat) viginti duas exhibuit, hoc titulo : Contra eos qui Galenum vel nusquam vel in minimis errasse contendunt : ex professo inter tractandum quæstiones Galenum suggillans, atque acriter grauiterque reprehendens, scribendo quòd turpiter errauit, quòd cæcutiuit, quòd falsa tradidit, quòd sibi repugnauit, quòd indeterminatè scripsit, quòd non rectè definiuit, quòd aduersa rationi & experientiæ prodidit, quòd Aristoteli contraria dixit, & quòd in libro cui titulus est ; quòd animi mores sequuntur corporis temperamentum, variis absurditatibus sese inuoluit : ideòque sibi licere, affirmans Geynes, perindè Galenum reprehendere atque ille alios. Eius autem quæstiones seu errores sigillatim persequi & referre, quòd quædam vana, quædam falsa, quædam male relata, quædam a Geyno non animaduersa, quædam non intellecta, sed a Brachelio, Louaniensi quodam medico, homine temulento, contentioso & temerario, assumpta, supervacaneum duxi. Hoc referam, indictos disputationis dies tres fuisse, tricesimum videlicet Octobris quartum & quintum Novembris huius anni. Quibus diebus disputatum est à Collegis in defensionem Galeni, nihil in eis, quæ proponebantur à Geyno, Galenum errasse. Suas autem partes cum nequibat Geynes defendere, clarèque deprehenderat suam non Galeni culpam esse, hones-

tissimè sese dedidit, & errorem agnouit: penitentia ductus se vana proposuisse, diligentiùs non circumspexisse, Galeni loca exquisitiùs non contulisse, eius sensum non indagasse, sententiam non intellexisse, verba fidelius non citasse, calumniatori Brachelio plus æquo tribuisse, eum Galeno, summo sapientia viro, prætulisse, venerantia in Galenum non vsum esse, & eum falso accusasse. Quæ omnia confirmauit subscriptione sua in hæc verba. Ego Joannes Geynes fateor Galenum, in iis quæ proposui contra eum, non errasse. Ut in libro Pandectarum folio 42°. ex ipsa Geyni litera, sua manu scripta, manifestissimè apparet. Ex qua submissione & reconciliatione, facto ulteriùs periculo eius eruditionis, & ea approbata ut non contemnenda, assumptus est in Collegium decimoquinto Novembris præsentis anni 1560.

Inhibiti sunt Perseval, Willelmus Stinton, Spenser aromatarius, Robertus Bewter, & Julius Italus empirici.

Joannes Warner Oxoniensis doctor, vir senior, doctus & probis moribus, admissus est in Collegium 17°. Octobris A°. 1561. Est autem patria Middlesexiensis.

Ad hunc modum defunctus sexennali officio Jo. Caius, præsidendi munus Richardo Master regio medico, & lib. quinquaginta quinque, solidos tredecim, & denarios tres numerata & proba pecunia, aurea videlicet & argentea, collegio reliquit. 17. Octobris 1561. præter Collegii ornamenta, quæ in prima creatione sua nulla erant, ut nec pecuniæ quicquam præter solidos triginta octo, & denarios sex.

Anno Domini 1561

Electoribus
Joanne Clemente, Joanne Friar,
Roberto Huyc, Joanne Caio,
Richardo Master, Jo. Symynges, Jacobo Goode, et
Richardo Caldwel,

Decimo-septimo Octobris electus est in

præsidentem

Rîchardus Master Doctor.

Consiliarios

Robertus Huyc
Joannes Caius } Doctores.

Censores

Joannes Symynges,
Richardus Caldwel,
Thomas Franciscus,
Joannes Geynes, } Doctores.

In comitiis ordinariis, 22 Decembris, in crastino viz. Diui Thomæ Apostoli, celebratis, concessa est facultas Joanni Luke oculari Medico ut oculis medeatur, sic ut externis tantum medicamentis vtatur & non internis, ut nec clysteribus, nec purgationibus, nec sirupis, nec id genus aliis rebus quæ intro in corpus assumuntur, neque in Urbe Londino neque in suburbiis, neque per ambitum septem milliariorum, nisi cum consilio alicuius docti & experientis medici ex collegio accersiti. Et soluit in usus Collegii Sex lib. 13s. 4d. quos ex pacto anno superiori, si admissus esset, persoluisset.

Varioli hoc anno grassabantur per omnis sexus, omnis ætatis homines, etiam senes, non per æstatem tantum, sed per hyemem etiam, vt non aliàs æquè nostra memoria. Æquè & anno sequenti, cuius mense Octobri reginam ipsam & aliquot viros ac mulieres aulicas corripuerunt.

Confluxerunt undique hoc anno omnium gentium empeirici, & stulto populi desipientis applausu ita confirmati sunt, vt labor opusque fuerat sequentibus annis eos de loco justitia mouere. Quod ideò euenit quòd præsidenti (regio medico) non vacabat vix semel atque iterum unius anni spatio collegium inuisere, & suo officio fungi.

Anno Domini 1562 & 1563

Electoribus
Joanne Clemente, Joanne Friar, Roberto Huyc,
Joanne Caio, Richardo Master, Joanne Symynges, Jacobo Goode
& Richardo Caldwel,

Vltimo Septembris in Comitiis ordinariis electus est in

præsidentem septimò & octavò,
Joannes Caius Doctor septimò & octavò.

Consiliarios
Joannes Symynges, } Doctores.
Richardus Caldwell, }

Censores
Joannes Geynes, }
Tho. Franciscus, }
Hector Nones, & } Doctores.
Petrus Daquet, }

Eodem die ante præsidentis electionem substituti sunt vicarii Joannis Clementis & Jo. Friar, Thomas Franciscus & Jo. Geynes, tantisper dum ille in Regionibus vltramarinis commoretur, hic carcere religionis suæ causâ concludatur, ita vt illi redeunti Franciscus, huic carcere liberato Geynes cedat.

Corysa seu grauedo popularis morbus est mense Novembri & Decembri, per omnem Angliam, adiuncta febre & pleuritide, aut cynanche, adeo vt multi morerentur, aere existente nebuloso & obscuro, sic vt Sol 12. primis diebus Decembris vix vnquam apparuerit resplendueritque ad unam horam continuam, caligo autem densa & fœtida omnia occupauerit,: præcessit æstas vehementèr humida.

Oniscis plena sunt omnia ex humiditate hyemali & siccitate æstiuali. Genus vermis est qui ad tactum cogit se in rotunditatem vt herinacei, & insecuta pestis est, ouium in hyeme, hominum in æstate.

Constitutum est vt qui per se vel per alium repugnauerit aut contradixerit Statutis de electione præsidentis & electorum, ipso facto Collegio expellatur, & omni eiusdem beneficio & priuilegio priuetur in perpetuum.

1563

Ordinatum prætereà & Statutum est, vt, si qui ægrotantium, nulla facultatum suarum aut honoris habita ratione, parce nimium & illiberaliter agant cum medicis, liceat cum talibus in posterum pacisci: reseruatâ tamen potestate Domino præsidenti & consiliariis, & in absentia eorum quatuor ex electoribus pro sua prudentia corrigere, si quid iniquius pactum sit.

Septimo Aprilis 1563. in Comitiis extraordinariis assumptus est in collegium Simon Ludforde Bedfordiensis, Medicinæ Doctor Oxon., & soluit 13lib. 6s. 8d. admissionis & mulctæ nomine, quòd præsidente Doctore Huyc 15. februarii indicta illi mulcta decem librarum est, A°. Domini 1553. Quia tamen sponte alacriterque contulit, 3lib. 6s. 8d. ei collegium reddidit.

Pestis quam dixi insecutam ex oniscis incepit primo Junii in vico vulgò nominato Sholane, nec cessauit vsque ad ver proximum. Semper se promouens, primò in Longlane tum in omnes vrbis partes. Cui & illud addendum memorabile, postquam vniuersa cuiusdam ciuis familia peste exhausta esset, periisse etiam tres eius familiæ canes eo morbo. Hinc decreto sanxcitum ut omnes canes atque feles interficerentur, ne de loco in locum contagionem deriuarent.

Non in Anglia solum grassabatur sed in Gallia etiam, & infinitos sustulit & Anglos & Gallos in obsidione portus gratiæ, & inter eos Joannem Geynes Medicum 23. Julii. Portum gratiæ voco quem portum nouum vocant.

Collegium petiit a regiâ maiestate & Plebiscito mense februario & Martio vt decreto constituant, vt pharmacopolæ nostræ sint admissionis, censuræ & correctionis, quod ad pharmaca attinet, reseruata Speciariis potestate in eos ad

omnia quæ ad cibaria pertinent. Sed reclamantibus pharmacopolis, & indignantibus Burgensibus Ciuitatis Londinensis, commissa res est, sed non finita ante sessionem prorogatam. Itaque non respondit: quemadmodum neque sub Henrico Octauo, promouente causam Edwardo Crome, doctore medico, viro docto & prudenti. Aromatariorum societas ex tribus hominum generibus constat, Spetiariis, piperariis, & pharmacopolis. Pharmacopolæ antiquissimi sunt, annorum plus minus 2200. vti ferunt, proximi piperarii, ultimi Speciarii. Sed in societate primi erant speciarii, proximi piperarii, qui piper tantùm vendebant, postremi pharmacopolæ.

Restitutus libertati est Joannes Fryar Doctor principio Augusti, qui paulo post peste obiit, 21°. die Octobris A°. 1563. unà cum uxore & liberis aliquot.

Reprehensi Petrus Vanduram, Jacobus Joyner, Marcus Clemme, Morgan aromatarius, Agnes Birch, Bati vxor, Ingram, Rolandus, Patenso, Bright, Wise, Welmet, Hieronimus, Remex, Balthasar, Angelinus, Bewter, Patric, omnes empirici, & ex his quidam carcere puniti, vt et Rocheford & Perseualle.

Absoluta & perfecta sunt Statuta, & eleganter transcripta. His & multis aliis gestis, sed paucioribus quam par est propter pestem, plebiscitum, & præsidentis negotia Cantabrigiæ, & longam præsidentis absentiam constituendo quæ ad ædificationem Collegii sui pertinebant. Vt reuersus est præsidens, & ad sesquiannum officio hic suo functus est, 12. Maij 1564, id resignauit & reddita 22. die Junii omnium ratione, restitutisque omnibus, quietem iam & immunitatem petiit, tum propter senium, tùm propter multitudinem negotiorum Cantabrigiæ quibus tum premebatur, præcipùe verò quòd per septennium & amplius functus præsidentis officio est grauibus suis laboribus & magno dispendio. Quod tamen eò æquius tulit, quòd collegio honori atque commodo, collegis contentationi fuit.

Thomas Franciscus doctor electus est in electorem in Joannis Friar locum demortui 12. Maij 1564.

Eodem die 12. admissus est Candidatus Henricus Wotton, ex Universitate Oxoniensi Baccalaureus, ad annos duos.

Anno Domini 1564.

Electoribus
Joanne Clemente, Roberto Huyc, Joanne Caio,
Richardo Master, Joanne Symynges, Jacobo
Goode, Richardo Caldwel, et
Thoma Francisco,

12°. Maij in comitiis electus est in præsidentem

Robertus Huyc doctor.

Consiliarios
Richardus Master, Jacob Goode, doct.

Censores

Joannes Symynges, Richardus Caldwel
Thomas Franciscus,
Simon Ludforde,
} Doctores.

Quod eo anno præsidenti non licuit interesse, quia Reginæ a medicinis erat, substituit propræsidentem Joannem Symynges Doctorem & electorem.

Anno Domini 1565.

Electoribus
Joanne Clemente, Roberto Huyc, Joanne Caio,
Richardo Master, Joanne Symynges,
Jacobo Goode, Richardo Caldwel,
& Thoma Francisco,

electus est in

præsidentem,

Consiliarios,

Censores,

Anno Domini 1566.

Electoribus
Joanne Clemente, Roberto Huyc, Joanne Caio, Richardo Master, Joanne Symynges, Jacobo Goode, Richardo Caldwel, & Thoma Francisco,

electus est in

præsidentem,

Consiliarios,

Censores,

Anno Domini 1567.

Electoribus
Joanne Clemente, Roberto Huyc, Joanne Caio, Richardo Master, Joanne Symynges, Jacobo Goode, Richardo Caldwel, & Thoma Francisco,

electus est in

præsidentem,

Consiliarios,

Censores,

Anno Domini 1568

Electoribus
Joanne Clemente, Roberto Huyc, Joanne Caio,
Richardo Master, Joanne Syminges, Jacobo
Goode, Richardo Caldwel, &
Thoma Francisco,

electus est in

præsidentem
Thomas Franciscus Doctor.

Consiliarios,

Censores,

Anno Domini 1569

Electoribus
Joanne Clemente, Roberto Huyc, Joanne Caio,
Richardo Master, Joanne Symynges, Jacobo
Goode, Richardo Caldwel, &
Thoma Francisco,

vicesimo secundo Decembris electus est in

præsidentem
Joannes Syminges Doctor.

Consiliarios

Jacobus Goode, Richardus Caldewalle, Doctores.

Censores

Symon Ludforde,
Edwardus Atslowe,
Richardus Smythe Oxon.
Richardus Smythe Cantabr.
} Doctores.

Bomelii vxor per literas Domini thesaurarii petit, vt e carcere liberetur maritus, quod satisfactum Dominæ Reginæ sit ob violata iura regni quod medicinam indoctus & magicis artibus exercuerat. Sed per collegium responsum, maritum debere primò soluere xxlib. offensæ ratione, dein xvlib. expensi causa in iure, atque vt in id prædes adducat: postremò vt se suosque prædes obliget, ne posthac medicinam exerceat. Neutrum tamen factum, tum ob inopiam, tum quod in Moscouiam præcipiti festinatione cum legato se contulerat, nisi in ipso discessu, vt postea dicemus.

28. Decembris Jo. Chandler aromatarius vici crucis rubri, accusatus per Georgium Gascoyne generosum quod semina cataputiæ saccharo cooperta filio suo infanti dedit, & nocuit; respondit se nesciente ab vxore vendita. Decretum ergo est vt magistrum & Guardianos aromatariorum conueniat præsidens, & ne hoc genus semina vendant in nocumentum subditorum dominæ reginæ prohibeat: quod insequenti die factum est.

Septimo Januarii decretum est, vt præsidens conveniat Doctorem Lewes Marinarum causarum Judicem, ne patiatur Gulielmum Riche empiricum, custodiæ commissum in Mariscallia per collegium publicè medicinam exercere contra leges regni & institutum custodiæ, & in contemptum collegii & læsionem subditorum Reginæ.

Vndecimo Januarij, D. Franciscus reddidit rationem accepti & expensi superioris Anni: supersuntque ea finita in pecunia numerata xxiiilib. vis. & denarii tres, præter eam, quæ in cista est, pecuniam.

Decimo tertio Januarii decretum est ut Dominus præsidens & D. Caius, aut eo absente D. Goode conueniant dominum Gul. Cecilium reginæ secretarium ob literas ab eo in fauorem Bomelii scriptas. Præsidenti & Doctori Caio proximo mane adeuntibus is humaniter respondit, se nihil statuisse in Collegii detrimentum sed quam optime sentire de omnibus collegis, seque ex animo optare vt Bomelius e regno penitus excludatur, & quam longissime ablegetur.

Eodem die placuit Collegio vt D. Lopus admoneatur vt proxime ordine humanum corpus secet publice in Collegio, ita postulantibus secandi vicibus. Quod si recusasset præsenti pecunia numeraret libras iiii. Qui per Bedellum insequenti die admonitus, recusauit.

Decretum quoque est eodem die vt anatomia publicè administretur in Collegio statim post sessiones iudicum proximas ante pascha, nisi pestis, quæ tum grassabatur, prohiberet, &, ne tuto eo tempore conueniremus, in causa sit.

Eodem die constitutum est etiam vt D. Smythe Oxoniensis proximam anatomiam in collegio publice administret, si D. Lopus secundò recusaret.

4°. Martij Gererdus Gossemius Brabantinus Doctor Louaniensis (vt asserit, nam literas testimoniales cum facultatibus suis mari tempestates & vim Ducis Aluariæ fugiens amiserat, vt ait) interrogatus a Censoribus cur istic in Britannia medicinam exercuerat sine Licentia, respondit se non nouisse leges nostras, decretumque sibi intra paucos dies in patriam remigrare. Proinde demissus est ea conditione, ne post hac exerceat medicinam vel in vrbe, vel alibi in Anglia.

xv°. Martii Decretum est, vt ob pestem differatur publica corporis humani dissectio in aliud tempus constituendum per præsidentes & alios collegas, penes quos authoritas eius rei est ex statuto.

2°. die Maii vxor Gul. Maier Stannarii in le Barbican conquesta est de Jacobo Alcocke chirurgo ob potionem sibi exhibitam, ob quam se peius habuit.

Idem Jacobus Alcocke accusatur à Thoma Jones famulo magistri Carpentre de S. Mary hil, de mala praxi, & quòd acceperat ab eo xxxs. præsenti pecunia.

Eodem die decretum est vt D. Walker in collegium accerseretur ad respondendum iis quæ illi obiicerentur de examinatione & admissione medicorum Norwici & in Norfolcia &c. Sed recusauit uenire admonitus per Bedellum.

Secundo Junii consensu præsentium collegarum dimissus è carcere est Elizeus Bomelius, ea conditione, vt si post in vrbe Londino aut alibi intra vniuersam Angliam deprehendatur, præsenti pecunia numerabit centum libras argenti, prout per obligationem suam patet.

Vicesimo sexto Junii Martinus Corinbecke affirmauit D. Georgium Walker sibi corrasisse ex empiricis vltra ducentas marcas argenti, & hoc se probaturum coram in Collegio post festum S. Michaelis pollicetur.

28. Junii per præsidentem & censores mulctatus est Gregorius Wisdam empiricus in summa sex lib. si Hector Nonis probauerit veram fuisse infamiam maleficii & ignorantiæ in clystere cuidam Antonio Pylbrogh administrato. Quod si reus probetur, & soluere recusauerit mulctam sibi indictam, ablegetur in carcerem, & ibi maneat donec soluerit.

15°. Julii constitutum est ut Dominus Hector producat testes in Wisdamum ad probandum maleficium, sed non potuit.

20°. die Septembris Seuerinus in collegio a præsidente & censoribus interrogatus qua authoritate exercuerat medicinam respondit se putasse licere sibi authoritate censorum, quorum nomina D. Franciscus eo tempore præsidens sibi in schedula conscripserat: fassusque se biennio factitasse medicinam, dimissus est in aliud tempus, quod tum temporis non longe aberat ab animi deliquio.

Eodem die comparuit coram præsidente et censoribus Thomas Penye, qui quod se Doctoratus gradum attigisse aiebat, dimissus est in 23 Septembris in quo iussum est vt literas testimoniales afferat censoribus legendas: id quod præscripto die præstitit. Sed ob graues causas dimissus est in aliud tempus, in quo reuocari denuo possit, si præsidenti placuerit, vt de eo maturius deliberaretur.

Bartholus Sylua Italus, Taurinensis, ob malam praxin comparuit. Primo (vt D. Ludforde coram affirmauit,) aperuit

venam pregnanti, vnde abortiuit. Secundo suscepit vetulam quandam suffitu quodam suo curandam, ex quo interiit. Tertio exhibuit stibium in cons. boraginis cuidam nomine Themmes iuxta le burse, vnde pessime se habuit, cum eo tempore vitio pulmonum maximè laboraverat. Hæc præsidi & censoribus maiora visa sunt quam vt silentio tegantur. Sed eo tempore nihil in eum statutum est, quod illi necesse erat proximo mane ad dominum suum comitem de Bedforde equitare ad peragenda quædam in chirurgia negotia: proinde dimissus est in 20. diem post festum S. Michaelis.

Anno Domini 1570.

Electoribus
Joanne Clemente, Roberto Huyc, Joanne Caio, Richardo Master, Joanne Syminges, Jacobo Goode, Richardo Caldwel, & Tho. Francisco,

decimosexto Calend. Januarii electus est in

præsidentem
Richardus Caldwal Doctor.

Consiliarios
Joannes Syminges, Jacobus Goode, doctores.

Censores

Edwardus Atslowe
Richardus Smythe Oxon.
Richardus Smyth Cantabr.
Rogerus Gyfforde —
} Doctores.

In comitijs 17. Cal. Januarii habitis decretum est vt omnes qui exerceant medicinam, non admissi in collegium, diligenter examinentur et puniantur.

10. cal. Januarii

Decretum est vt Georgius Walker D. vnus ex collegis,

afficiatur pæna quadraginta solidorum, quod accersitus a D. Syminges præsidente anno superiori, & a nobis postea hoc anno, per bedellum, ad collegium venire recusauit, accusatus repetundarum & pecuniæ extortæ ab indoctis quibusdam empiricis, quibus medicinam factitandi facultatem concessit.

Literæ eodem tempore communi consensu scriptæ sunt ad D. Martinum Corinbec, qui supradicto D. Walker hoc crimen obiiciebat, authoritásque illi concessa est, vt prædictos empiricos indoctos curaret ad Collegium transmittendos, quò pro meritis supplicio afficiantur.

4°. Idus Januarii.

Bartholus Sylua Italus, examinatus, reiectus est, consensu omnium Collegarum, tanquam philosophiæ & rei medicæ prorsus ignarus, mulctaque illi dicta est viginti librarum, propterea quod medicinam semestri interuallo non sine maximo Reip. malo exercuisset.

D. Penny examinatus in medicinæ rudimentis parum appositè respondisse iudicabatur. Quam ob causam omnium consensu reiectus est & prohibitus ne postea medicinam exerceat.

Idem postea coniectus est in carcerem, quia collegarum de se iudicium contempsit, nec à factitando medicinam abstinebat.

E carcere eductus est illustr. viri Domini Myldmay Cancellarii Excheker literis ad Dominum Maiorem London conscriptis, sub ea tamen conditione vt litem nobis in Exchequer persequi liceret & non alibi, quia supradicti domini Cancellarii famulus erat.

Jacobus Franciscus Verselius chirurgus exercens rem medicam decem annos, vt duo pharmacopolæ Thomas Grey & Joannes Turpin probabant, 20. libris mulctatus est. In nobilium tamen aliquot virorum gratiam maior pars collegarum ei condonabat 20. marcas, sub ea conditione vt se autographo astringeret sub pæna 100. lib. se in posterum non factiturum medicinam.

Idem Jacobus postea, licet ægrè, 20. libras præsidenti

soluebat, se(d) quia se astringere autographo renuebat, nihil ei de integra summa remissum est.

18. cal. februarii.

Richardus Reynolde examinatus reiectus est, tanquam ineptè ad omnia respondens & quesitis indocte. Duos tamen annos se medicinam factitasse ipse sua sponte fatebatur. Ab omnibus Collegis itum est in hanc sententiam, vt in carcerem coniiciatur, donec viginti libras persoluat.

Eodem tempore decretum est, vt libri Collegio donati, nemini mutuo darentur, sed perpetuo in promptu essent in arca diligenter repositi disputaturis in Collegio.

9. Calend. Augusti.

Thomas Penny examinatus iterum, non admissus est in Collegium, nec approbatus.

Anno Domini 1571.

Electoribus
Joanne Clemente, Roberto Huyc, Joanne Caio, Richardo Master, Joanne Syminges, Jacobo Goode, Richardo Caldwal, & Thoma Francisco,

primo Octobris electus est in

præsidentem nonò
Joannes Caius Doctor.

Consiliarios
Jacobus Goode, Thomas Franciscus Doctores.

Censores
Edwardus Atslowe
Richardus Smythe Oxon.
Richardus Smythe Cantabr.
Rogerus Gyfforde
} Doctores.

Eodem die Dominus Caldwal, anni superioris præsidens, reddidit rationem accepti & expensi suo anno prout in libro rationali patet.

Decimo quinto octobris vxor Skeres proxenetæ iuxta S. Helenam commissa carceri est quod medicinam exerceret curando male affectas facies ex flegmate salsa, conquerente Barkeri vxore fori Newgatensis, & dicente illam vitiasse faciem suam. Illa autem fassa se una sola medicina usam esse, cuius confectionem nobis aperuit non insalubrem, prohibita tamen est ne vtatur ea sine consensu medici ex collegio, ne offendat, dimissa est, persolutis omnibus & satisfactis non solum officiariis, sed et Barkeri vxore, cui decem solidos (reliquum nummi persoluti, mercedem læsæ suæ faciei) numerauit.

Vicesimo Novembris litem intendente Gul°. Mouleso famulo Domini Burleigh per supplicationem in D. Lopum Hispanum, quod septem libris cum eo pactus salutem intumescentis tibiæ (dimidio pretio præsenti pecunia numerato) nihil præstitit, sed, eo neglecto, alio secessit. Quamobrem repetebat pecuniam : quæ illi adiudicata est, & mutuo consensu litigantium confirmata, & per D. Lopum restituta.

Vicesimo primo Decembris Henricus Wotton tertio examinatus est, nec displicuit.

Thomas Frere Doctor Medicus Patauii, eodem die examinatus est primò, & placuit.

Baptista Italus pharmacopola prohibitus est medicinam exercere, qui obedienter spospondit se facturum posthac minimè.

Bartholus Sylua in carcerem coniectus est quod non cessaret ab exercitio medendi, redemptus intercessione Domini Burleigh & Domini Lecestrensis, obiectis quibusdam examinationis gratia, respondere noluit : nec quid Sparta, in literis suis supplicibus, contenta esset, rogatus sciuit. Eam ob rem reiectus est, & præcipuè quòd impudenter, contentiose & clamose se gessit in omnes, nulla ratione, nulla reuerentia habita. Quamobrem non multum abfuit quin in Fletensem carcerem coniiceretur. Dimissus tamen, officiario Fletensi vis. viiid., & Bedello xxd. numerauit : cum hoc, vt die Sabbati post festa natalitia, compareat in ædibus præsidentis apud

S. Bartholomeum minorem in Campo fabrorum accepturus quam collegium dabit mulctam aut custodiam. Cui cum venerat ex præscripto, nunciatum est ut abeat vsque dum reuocatus fuerit: tempore & cæteris rerum circumstantiis moras indicentibus.

Decimo octauo Januarii Henricus Wotton Doctor in Oxoniensi Academia examinatus est quarto & admissus: & soluit quadraginta solidos: filius Edwardi Wotton. D.

Eodem die Thomas Frere quoque doctor, examinatus est secundò & approbatus: filius Joannis Frere Doct.

Monile quod Gulielmus Bulleyn collegio dederat, eidem est reuenditum 30. Decembris a°. 1571. duodecim libris, consensu præsidentis, Johannis Symynges, Jacobi Goode, & Thomæ Francisci, electorum atque consiliariorum, quia nulli erat Collegio vsui. Erat autem monile, lapis quidam niger & politus, quem aliqui vocant, auro puro sic inclusus, vt ex vna parte tantum pateret oculis: aduersa parte ostentante horologium solare, eodem auro artificiose fabrefactum.

Emma Baxter indocta fæmina & audacula, commissa carceri. 7°. Februarii, quod medicinam exercuerat, eodem exempta fuit xi°. eiusdem mensis, & reprehensa atque obligata per Gulielmum Baxter maritum & Nicolaum Staples ciuem Londinensem collegio & successoribus ne amplius aut Londini aut alibi faciat medicinam, consensu præsentium in comitiis eodem die celebratis, dimissa est, cum hoc vt soluat ministro nostro. iiis. & iiiid. & suo sumptu satisfaciat carceris officiariis in omnibus.

In eisdem comitiis dictus dies est administrandi sectionem humani corporis in Collegio in septimana passionis Domini proxima futura Richardo Smyth Cantabrigiensi Doctori:

Atque ut Censores inuisant Aromatarios sub festo S. Michaelis proximo, eisdem quoque comitiis constitutum est: quod per biennium omissum hoc erat.

Magna Oniscorum copia hoc anno discurrit per omnia, ut in anno Domini 1563. quos eo anno insecuta pestis est, quod hoc anno auertat deus.

Vicesimo quinto Junii in Comitiis ordinariis examinatus est Gulielmus Barnesdale Doctor, & approbatus primò.

Disputatum est in prætorio 24. Marcii A°. 1572. An liceat Chirurgis dare potiones medicas intus in corpus in Ischiade, morbo Gallico, aut vllo genere vlceris aut vulneris. Vt hoc probetur, multa sunt producta ab Episcopo Londinensi, Domino Jacobo Croftes Regiæ familiæ, Gul. Cordel Magistro Rotulorum, Wilson Reginæ a supplicibus Libellis, Petro Osborne, Wilbram, & aliis, sedente inter illos medio Alen ejus anni prætore. Defendebat, non licere, Joannes Caius eius anni præsidens, eo per prætorem accersitus, suo & delegatorum regiorum nomine. Assensum est tandem ab omnibus, non licere. Supplices tamen petiuerunt, vt Jacobo Verselio chirurgo restitueretur quod mulctæ nomine collegio soluit, quia medicinam exercuerat. Nam eius apud commissionarios regios conquerentis caussa vocatus præsidens est, & disputatio instituta. Nihil tamen restitutum est, quod expensa prius pecunia est, & legitimè accepta, id quod est responsum Domino Jacobo Croftes, cui eius negotii summam delegauerat Jacobus Chirurgus. A quo tempore desiit esse repetitor mulctæ idem Jacobus chirurgus.

Duodecimo Novembris 1572. electus est in electorem loco Joannis Clementis Doctoris in partibus vltramarinis iam demortui, Edwardus Atslowe Doctor.

Anno Domini 1572.

Electoribus
Roberto Huyc, Joanne Caio, Richardo Master, Joanne Syminges, Jacobo Goode, Richardo Caldwalle, Thomas Francisco, & Edwardo Atslowe,

Decimo quinto Nouembris electus est in

præsidentem
Joannes Simynges Doctor.

Consiliarios
Jacobus Goode et Edwardus Atslowe, doctores.

Censores

Simon Ludforde
Richardus Smyth Oxon.
Richardus Smyth Cant.
Rogerus Gifforde
} Doctores.

Visum est præsidenti & cæteris electoribus, præsentibus omnibus in his comitiis concedere, vt Joanni Caio doctori propter senium & alia collegii negotia perfuncta laboriosius per anteacta tempora, liceat abesse a comitiis & conuocationibus omnibus præterquam ordinariis, quæ celebrantur in fine trimestris cuiusque spatii, si in vrbe fuerit & per valetudinem liceat, & iis in quibus grauia Collegii tractantur negotia.

Idem placuit eis concedere Richardo Caldwalle doctori, & eisdem conditionibus.

Constitutum est per eosdem, vt Richardus Smythe D. Cant. habeat duo corpora humana Collegii sumptibus sectionis experiundi caussa, & tertium ad anatomiam publicam faciendam: sic vt fiat anatomia à festo nativitatis Domini.

Of Engliſhe Dogges, *the diuerſities, the names,* the natures, and the properties.

A Short *Treatiſe written in latine*

by Iohannes Caſus of late memo-rie, Doctor of Phiſicke in the Vniuerſitie of Cambridge,

And newly drawne into Engliſhe by Abraham Fleming Student.

Natura etiam in brutis vim oſtendit ſuam.

Scene and allowed.

¶ Imprinted at London by Rychard Johnes, and are to be ſolde ouer againſt S. Sepulchres Church without Newgate.
1576.

¶ A Prosopopoicall speache *of the Booke.*

Some tell of starres th'influence straunge,
  Some tell of byrdes which flie in th'ayre,
Some tell of beastes on land which raunge,
  Some tell of fishe in riuers fayre,
Some tell of serpentes sundry sortes,
  Some tell of plantes the full effect,
Of English dogges I sound reportes,
  Their names and natures I detect,
My forhed is but baulde and bare:
  But yet my body's beutifull,
For pleasaunt flowres in me there are,
  And not so fyne as plentifull:
And though my garden plot so greene,
  Of dogges receaue the trampling feete,
Yet is it swept and kept full cleene,
  So that it yeelds a sauour sweete.

Ab. Fle.

DOCTISSIMO VIRO, ET

Patrono suo singulari D. Perne, E-

liensis ecclesiæ Cathedralis dignissi-

mo Decano, Abrahamus Flemingus,

εὐδαιμονιαν.

Scripsit non multis abhinc annis (optime Patrone) et non impolitè scripsit, vir omnibus optimarum literarum remis instructissimus, de doctorum grege non malè meritus, tuæ dignitati familiaritatis nexu coniunctissimus, clarissimum Cantabrigiensis academiæ lumen, gẽma, et gloria, Johannes Caius, ad Conradum Gesnerum summum suum, hominem peritissimum, indagatorem rerum reconditarum sagacissimum, pulcherrimaq. historiarum naturalium panoplia exornatũ, epitomen de canibus Britannicis non tam breuem quàm elegantem, et vtilem, epitomen inquam variis variorum experimentorum argumentis concinnatam; in cuius titulum cũ forte incidissem, et nouitate rei nonnihil delectarer, interpretationem Anglicam aggressus sum. Postquam vero finem penso imposuissem, repentina quædam de opusculi dedicatione cogitatio oboriebatur tãdemque post multas multarum rerum iactationes, beneficiorum tuorum (Ornatissime vir) vnica recordatio, instar rutilantis stellæ, quæ radiorum splendore quaslibet caliginosas teterrimæ obliuionis nebulas dissipat, et memoriæ serenitatem, plusquã solarem, inducit, mihi illuxit; nec nõ officii ratio quæ funestissimis insensæ fortunæ fulminibus conquassata, lacerata, et convulsa, penè perierat, fractas vires multumq. debilitatas colligebat, pristinum robur recuperauit, tandemque aliquando ex Lethea illa palude neruose emergebat, atque eluctata est. Quã voraginẽ simulatque euaserat, sic effloruit, adeoque increuit, vt vnamquamque

animi mei cellulã in sui ditionem atque imperii amplitudinem raperet. Nunc vero in contemplatione meritorum tuorum versari non desino, quorum magnitudinem nescio an tam tenui et leuidensi orationis filo possim circumscribere: Hoc, Ædepol, me non mediocriter mouet, non leuiter torquet, non languide pungit. Est præterea alia causa quæ mihi scrupulum injicit, et quodammodo exulcerat, ingrati nempe animi suspicio a qua, tanquam ab aliqua Lernæa Hydra, pedibus (vt aiunt) Achilleis semper fugi, et tamẽ valde pertimesco ne officij mora et procrastinatio (vt ita dicam) obscænam securitatis labem nomini meo inurat, eoque magis expauesco quod peruulgatum illud atque decantatum poetæ carmen memoriæ occurrebat.

Dedecus est semper sumere nilque dare.

Sed (Ornatissime vir) quemadmodũ metus illius mali me magnopere affligebat atque fodicabat, ita spes alterius boni, nempe humanitatis tuæ, qua cæteris multis interuallis præluxeris, erigit suffulcitque: Ea etiam spes alma et opima iubet et hortatur aliquod quale quale sit, officij specimen cum allacritate animi prodere. Hisce itaque persuasionibus victus me morigerum præbui, absolutamque de canibus Britannicis interpretationẽ Anglicam, tibi potissimum vtpote patrono singulari, et vnico Mæcenati dedicandũ proposui: non quod tam ieiuno et exili munere immensum meritorum tuorum mare metiri machiner, non quod religiosas aures sacratasque, prophanæ paginæ explicatione obtundere cupiam, nec quod nugatoriis friuolisque narrationibus te delectari arbitrer, cum in diuinioribus excercitationibus totus sis: sed potius (cedat fides dicto) quod insignis ille egregiusque liber alium artium, et præcipuè medicæ facultatis princeps (qui hoc opusculum contexuit) ita viguit dum vixerat adeoque inclaruit, vt haud scio (vt ingenué fatear quod sentio) an post funera parem sibi superstitem reliquerit. Deinde quod hunc libellum summo studio et industria elaboratum in transmarinas regiones miserat, ad hominem omni literarum genere, et præsertim occultarũ rerum cognitione, quæ intimis naturæ visceribus et medullis insederat (O ingeniũ niueo lapillo dignũ) cuius difficultates Laberyntheis anfractibus flexuosisque recessibus impeditas

perscrutari et iuuestigare (deus bone, quam ingẽs labor, quam infinitum opus,) excultum, Conradum Gesnerum scriberet, quæ tantam gratiam conciliauit vt non solum amicissimo osculo exciperet, sed etiam studiose lectitaret, accuratè vteretur, inexhaustis denique viribus, tanquam perspicacissimus draco vellus aureum, et oculis plusquam aquilinis custodiret, Postremo quemadmodum hanc epitomen a viro verè docto ad virum summa nominis celebritate decoratum scriptam fuisse accepimus, ita eandem ipsam (pro titulo Britannico) Britãnico sermone, licet ineleganti, vsitata et populari, ab esuriente Rhetore donatam, tuis (eruditissime vir) manibus commendo vt tuo sub patrocino in has atque illas regionis nostræ partes intrepide proficiscatur: obtestorque vt hunc libellum, humilem et obscuram inscriptionem gerentem, argumentum nouum et antehæc non auditum complectientem, ab omni tamen Sybaritica obscœnitate remotissimum, æqui bonique consulas.

Tuæ dignitati deditissimus

Abrahamus

Flemingus.

To the well disposed Reader.

As euery manifest effect proceedeth frō som certain cause, so the penning of this present abridgement (gentle and courteous reader) issued from a speciall occasion. For Conradus Gesnerus, a man whiles he liued, of incomparable knowledge, and manyfold experience, being neuer satisfied with the sweete sappe of vnderstanding, requested *Iohannes Caius* a profound clarke and a rauennous deuourer of learning (to his praise be it spokē though the language be somewhat homely) to write a breuiary or short treatise of such dogges as were ingendred within the borders of England: To the contentation of whose minde and the vtter accomplishement of whose desire, *Caius* spared no study, (for the acquaintance which was betweene them, as it was confirmed by continuaunce, and established vpon vnfainednes, so was it sealed with vertue and honesty) withdrew himself from no labour, repined at no paines, forsooke no trauaile, refused no indeuour, finally pretermitted no opportunity or circumstaunce which seemed pertinent and requisite to the performance of this litle libell. In the whole discourse wherof, the booke, to consider the substaunce, being but a pamphlet or skantling, the argument not so fyne and affected, and yet the doctrine very profitable and necessarye, he vseth such a smoothe and comely style, and tyeth his inuention to such methodicall and orderly proceedings, as the elegantnes and neatnesse of his Latine phrase, (being pure, perfect, and vnmingled) maketh the matter which of it selfe is very base and clubbishe, to appeare (shall I say tollerable) nay rather commendable and effectuall. The sundry sortes of Englishe dogges he discouereth so euidently, their natures he rippeth vp so apparantly, their manners he openeth

so manifestly, their qualities he declareth so skilfully, their proportions he painteth out so perfectly, their colours he describeth so artificially, and knytteth all these in such shortnesse and breuity, that the mouth of th'aduersary must needes confesse & giue sentence that commendation ought to bee his rewarde, and praise his deserued pension. An ignoraunt man woulde neuer have beene drawne into this opinion, to thincke that there had bene in England such variety & choice of dogges, in all respectes (not onely for name but also for qualitie) so diuerse and vnlike: But what cannot learning attaine? what cannot the kay of knowledge open? what cannot the lampe of vnderstanding lighten? what secretes cannot discretion detect? finally what cannot experience comprehend? what huge heapes of histories hath *Gesnerus* hourded vp in volumes of a large syze? Fishes in floudes, Cattell on lande, Byrdes in the ayre, how hath he sifted them by their naturall differences? how closely and in how narrow a compasse hath he couched mighty and monstruous beasts, in bygnesse lyke mountaines, the bookes themselues being lesser then Molehilles. The lyfe of this man was not so great a restority of comfort, as his death was an vlcer or wound of sorrow: the losse of whom *Caius* lamented, not so much as he was his faithfull friende, as for that he was a famous Philosopher, and yet the former reason (being, in very deede, vehement and forceable) did stinge him with more griefe, then he peraduenture was willing to disclose. And though death be counted terrible for the time, and consequently vnhappy, yet *Caius* aduoucheth the death of *Gesner* most blessed, luckie, and fortunate, as in his Booke intituled *De libris proprijs*, appeareth. But of these two Eagles sufficient is spoken as I suppose, and yet litle enough in consideration of their dignitie and worthines. Neurthelesse litle or mickle, something or nothing, substaunce or shadow take all in good part, my meaning is by a fewe wordes to wynne credit to this worke, not so much for mine owne Englishe Translation as for the singuler commendation of them, challenged of dutie and desart. Wherefore gentle Reader I commit them to thy memorie, and their bookes to thy courteous censure. They

were both learned men, and painefull practitioners in their professions, so much the more therfore are their workes worthy estimation, I would it were in me to aduaunce them as I wishe, the worst (and yet both, no doubt, excellent) hath deserued a monument of immortality. Well there is no more to be added but this, that as the translatiō of this booke was attempted, finished, and published of goodwill (not onely to minister pleasure, as to affoord profit) so it is my desire and request that my labour therin employed may be acceptable, as I hope it shalbe to men of indifferent iudgement. As for such as shall snarr and snatch at the Englishe abridgement, and teare the Translatour, being absent, with the teeth of spightfull euuye, I conclude in breuity there eloquence is but currishe, if I serue in their meate with wrong sawce, ascribe it not to vnskilfulnesse in coquery, but to ignoraunce in their diet, for as the Poet sayeth

Non satis est ars sola coquo, seruire palato:
Nanque coquus domini debet habere gulam:

It is not enough that a cooke vnderstand,
Except his Lordes stomack he holde in his hand.

To winde vp all in a watcheworde I saye no more, But doe well, and Farewell,

His and his Friendes,

Abraham

Fleming.

The first Section of this *discourse.*

¶ The Preamble or entraunce, into this treatise.

I wrote vnto you (well beloued friende *Gesner*) not many yeares past, a manifolde historie, contayning the diuers formes and figures of Beastes, Byrdes, and Fyshes, the sundry shapes of plantes, and the fashions of Hearbes, &c.

I wrote moreouer, vnto you seuerally, a certayne abridgement of Dogges, which in your discourse vpon the fourmes of Beastes in the seconde order of mylde and tameable Beastes, where you make mencion of Scottishe Dogges, and in the wynding vp of your Letter written and directed to Doctour *Turner*, comprehending a Catalogue or rehersall of your bookes not yet extant, you promised to set forth in print, and openly to publishe in the face of the worlde among such your workes as are not yet come abroade to lyght and sight. But, because certaine circumstaunces were wanting in my breuiary of Englishe Dogges (as seemed vnto mee) I stayed the publication of the same, making promise to sende another abroade, which myght be commytted to the handes, the eyes, the eares, the mindes, and the iudgements of the Readers. Wherefore that I myght perfourme that preciselye, which I promised solempnly, accomplishe my determination, and satisfy your expectacion: which art a man desirous and
(2) capeable of all kinde of knowledge, and very earnest to be acquaincted with all experimentes: I wyll expresse and declare in due order, the grand and generall kinde of Englishe Dogges, the difference of them, the vse, the propertyes, and the diuerse

natures of the same, making a tripartite diuision in this sort and maner.

All Englishe Dogges be eyther of,
- A gentle kinde, seruing the game.
- A homely kind, apt for sundry necessary vses.
- A currishe kinde, meete for many toyes.

Of these three sortes or kindes so meane I to entreate, that the first in the first place, the last in the last roome, and the myddle sort in the middle seate be handled. I cal thē vniuersally all by the name of English dogges, as well because England only, as it hath in it English dogs, so it is not without Scottishe, as also for that wee are more inclined and delighted with the noble game of hunting, for we Englishmen are adicted and giuen to that exercise, & painefull pastime of pleasure, as well for the plenty of fleshe which our Parkes and Forrests doe foster, as also for the oportunitie and conuenient leasure which we obtaine, both which, the Scottes want. Wherfore seeing that the whole estate of kindly hunting consisteth principally,

In these two pointes,
- In chasing the beast
- In taking the byrde

that is in
- hunting
- fowleing

It is necessary and requisite to vnderstand, that there are two sortes of Dogges by whose meanes, the feates within specifyed are wrought, and these practyses of actiuitie cunningly and curiously compassed,

Two kindes of Dogges
- One which rouseth the beast and continueth the chase.
- Another which springeth the byrde and bewrayeth flight by pursuite,

Both which kyndes are tearmed of the Latines by one common name that is, *Canes Venatici*, hunting dogges. But (3) because we Englishe men make a difference betweene hunting and fowleling, for that they are called by these seuerall wordes, *Venatio & Aucupium*, so they tearme the Dogges whom they vse in these sundry games by diuers names, as those which

serue for the beast, are called *Venatici*, the other which are vsed for the fowle are called *Aucupatorij*,

The first kind called *Venatici* I deuide into fiue sortes. { The first in perfect smelling / The second in quicke spying / The thirde in swiftnesse and quicknesse / The fourth in smelling & nymblenesse / The fifte in subtiltie and deceitfulnesse, } excelleth.

Of the Dogge called a Harier, in Latine *Leuerarius.*

That kinde of Dogge whom nature hath indued with the vertue of smelling, whose property it is to vse a lustines, a readines, and a couragiousnes in hunting, and draweth into his nostrells the ayre or sent of the beast pursued and followed, we call by this word *Sagax*, the *Grecians* by thys word *ιχνευτήν* of tracing or chasing by ỹ foote, or *ῥινηλάτην*, of the nostrells, which be the instrumentes of smelling. Wee may knowe these kinde of Dogges by their long, large, and bagging lippes, by their hanging eares, reachyng downe both sydes of their chappes, and by the indifferent and measurable proportion of their making. This sort of Dogges we call *Leuerarios* Hariers, that I may comprise the whole nūber of them in certaine specialties, and apply to them their proper and peculier names, for so much as they cannot all be reduced
(4) and brought vnder one sorte, considering both the sundrye uses of them, and the difference of their seruice wherto they be appointed.

Some for { The Hare / The Foxe / The Wolfe / The Harte / The Bucke / The Badger / The Otter / The Polcat / The Lobster / The Weasell / The Conny, &c. } Some for one thing and some for another.

As for the Conny, whom we haue lastly set downe, wee use not to hunt, but rather to take it, somtime with the nette sometime with a ferret, and thus euery seuerall sort is notable and excellent in his naturall qualitie and appointed practise. Among these sundry sortes, there be some which are apt to hunt two diuers beasts, as the Foxe otherwhiles, and other whiles the Hare, but they hunt not with such towardnes and good lucke after them, as they doe that whereunto nature hath formed and framed them, not onely in externall composition & making, but also in inward faculties and conditions, for they swarue oftentimes, and doo otherwise then they should.

Of the Dogge called a Terrar, in Latine *Terrarius.*

Another sorte there is which hunteth the Foxe and the Badger or Greye onely, whom we call Terrars, because they (after the manner and custome of ferrets in searching for Connyes) creepe into the grounde, and by that meanes make afrayde, nyppe, and byte the Foxe and the Badger in such (5) sort, that eyther they teare them in peeces with theyr teeth beyng in the bosome of the earth, or else hayle and pull them perforce out of their lurking angles, darke dongeons, and close caues, or at the least through cōceaued feare, driue them out of their hollow harbours, in so much that they are compelled to prepare speedy flight, and being desirous of the next (albeit not the safest) refuge, are otherwise taken and intrapped with snares and nettes layde ouer holes to the same purpose. But these be the least in that kynde called *Sagax.*

Of the Dogge called a Bloudhounde in Latine *Sanguinarius.*

The greater sort which serue to hunt, hauing lippes of a large syze, & eares of no small lenght, doo, not onely chase the beast whiles it liueth, (as the other doo of whom mencion aboue is made) but beyng dead also by any maner of casualtie,

make recourse to the place where it lyeth, hauing in this poynt an assured and infallible guyde, namely, the sent and sauour of the bloud sprinckled heere and there vpon the ground. For whether the beast beyng wounded, doth notwithstanding enioye life, and escapeth the handes of the huntesman, or whether the said beast beyng slayne is conuayed clenly out of the parcke (so that there be some signification of bloud shed) these Dogges with no lesse facilitie and easinesse, then auiditie and greedinesse can disclose and bewray the same by smelling, applying to their pursute, agilitie and nimblenesse, without tediousnesse, for which consideration, of a singuler specialtie they deserued to bee called *Sanguinarij* bloudhounds. And albeit peraduenture it may chaunce, (As whether it chaunceth sealdome or sometime I am ignorant) that a peece of fleshe be subtily stolne and cunningly conuayed away with such prouisos and precaueats as thereby all appar-
(6) aunce of bloud is eyther preuented, excluded, or concealed, yet these kinde of dogges by a certaine direction of an inwarde assured notyce and priuy marcke, pursue the deede dooers, through long lanes, crooked reaches, and weary wayes, without wandring awry out of the limites of the land whereon these desperate purloyners prepared their speedy passage. Yea, the natures of these Dogges is such, and so effectuall is their foresight, that they cā bewray, seperate, and pycke them out from among an infinite multitude and an innumerable company, creepe they neuer so farre into the thickest thronge, they will finde him out notwithstandying he lye hidden in wylde woods, in close and ouergrowen groues, and lurcke in hollow holes apte to harbour such vngracious guestes. Moreouer, although they should passe ouer the water, thinking thereby to auoyde the pursute of the houndes, yet will not these Dogges giue ouer their attempt, but presuming to swym through the streame, perseuer in their pursute, and when they be arriued and gotten the further bancke, they hunt vp and downe, to and fro runne they, from place to place shift they, vntill they haue attained to that plot of grounde where they passed ouer. And this is their practise, if perdie they cānot at ỹ first time smelling, finde out the way which the deede

dooers tooke to escape. So at length get they that by arte, cunning, and diligent indeuour, which by fortune and lucke they cannot otherwyse ouercome. In so much as it seemeth worthely and wisely written by *Ælianus* in his sixte Booke, and xxxix. Chapter. Τὸ ἐνθυμητικον καὶ διαλεκτικὸν. to bee as it were naturally instilled and powred into these kinde of Dogges. For they wyll not pause or breath from their pursute vntill such tyme as they bee apprehended and taken which committed the facte. The owners of such houndes vse to keepe them in close and darke channells in the day time, and let them lose at liberty in the night season, to th'intent that they myght with more courage and boldnesse practise to follow the fellon in the euening and solitarie houres of darkenesse, when such yll disposed varlots are principally purposed (7) to play theyr impudent pageants, & imprudent pranckes. These houndes (vpon whom this present portion of our treatise runneth) when they are to follow such fellowes as we haue before rehersed, vse not that liberty to raunge at wil, which they have otherwise when they are in game, (except upon necessary occasion, wheron dependeth an urgent and effectuall perswasion) when such purloyners make speedy way in flight, but beyng restrained and drawne backe from running at randon with the leasse, the ende whereof the owner holding in his hand is led, guyded, and directed with such swiftnesse and slownesse (whether he go on foote, or whether he ryde on horsebacke) as he himselfe in hart would wishe for the more easie apprehension of these venturous varlots. In the borders of England & Scotland, (the often and accustomed stealing of cattell so procuring) these kinde of Dogges are very much vsed and they are taught and trayned up first of all to hunt cattell as well of the smaller as of the greater grouth, and afterwardes (that qualitie relinquished and lefte) they are learned to pursue such pestilent persons as plant theyr pleasure in such practises of purloyning as we have already declared. Of this kinde there is none that taketh the water naturally, except it please you so to suppose of them whych follow the Otter, whych sometimes haunte the lande, and sometime vseth the water. And yet neuerthelesse all the kind of them

boyling and broyling with greedy desire of the pray which by swymming passeth through ryuer and flood, plung amyds the water, and passe the streame with their pawes. But this propertie proceedeth from an earnest desire wherwith they be inflamed, rather then from any inclination issuyng from the ordinance and appoyntment of nature. And albeit some of this sort in English be called *Brache*, in Scottishe *Rache*, the cause hereof resteth in the shee sex and not in the generall kinde. For we English men call bytches, belonging to the
(8) hunting kinde of Dogges, by the tearme aboue mencioned. To bee short it is proper to the nature of houndes, some to keepe silence in hunting untill such tyme as there is game offered. Othersome so soone as they smell out the place where the beast lurcketh, to bewray it immediatly by their importunate barcking, notwithstanding it be farre of many furlongs cowchyng close in his cabbyn. And these Dogges the younger they be, the more wantonly barcke they, and the more liberally, yet, oftimes without necessitie, so that in them, by reason of theyr young yeares and want of practise, small certaintie is to be reposed. For continuance of tyme, and experience in game, ministreth to these houndes not onely cunning in running, but also (as in the rest) an assured foresight what is to bee done, principally, being acquainted with their masters watchwordes, eyther in reuoking or imboldening them to serue the game.

Of the Dogge called the Gasehounde, in Latine *Agaseus.*

This kinde of Dogge which pursueth by the eye, preuayleth little, or neuer a whit, by any benefite of the nose that is by smelling, but excelleth in perspicuitie and sharpenesse of sight altogether, by the vertue whereof, being singuler and notable, it hunteth the Foxe and the Hare. Thys Dogge will choose and seperate any beast from among a great flocke or hearde, and such a one will it take by election as is not lancke, leane and hollow, but well spred, smoothe, full, fatte, and round, it

followes by the direction of the eyesight, which in deede is cleere, constant, and not uncertaine, if a beast be wounded and gone astray this Dogge seeketh after it by the stedfastnes of the eye, if it chaunce peraduenture to returne & bee mingled with the residue of the flocke, this Dogge spyeth it out by the vertue of his eye, leauing the rest of the cattell vntouched, and after he hath set sure sight upō it he seperateth it from among the company and hauing so done neuer ceaseth (9) untill he haue wearyed the Beast to death. Our countrey men call this dogge *Agasæum.* A gasehounde because the beames of his sight are so stedfastly setled and vnmoueably fastened. These Dogges are much and vsually occupyed in the Northern partes of England more then in the Southern parts, & in fealdy landes rather then in bushy and wooddy places, horsemen vse them more then footemen to th'intent that they might prouoke their horses to a swift galloppe (wherwith they are more delighted then with the pray it selfe) and that they myght accustome theyr horse to leape ouer hedges & ditches, without stoppe or stumble, without harme or hassard, without doubt or daunger, and so escape with safegard of lyfe. And to the ende that the ryders themselues when necessitie so constrained, and the feare of further mischiefe inforced, myght saue themselues vndamnifyed, and preuent each perilous tempest by preparing speedy flight, or else by swift pursute made vpon theyr enimyes, myght both ouertake them, encounter with them, and make a slaughter of them accordingly. But if it fortune so at any time that this Dogge take a wrong way, the master making some vsuall signe and familiar token, he returneth forthwith, and taketh the right and ready trace, beginning his chase a fresh, & with a cleare voyce, and a swift foote followeth the game with as much courage and nimblenesse as he did at the first.

Of the Dogge called the Grehounde, in Latine *Leporarius.*

There is another kinde of Dogge which for his incredible swiftnesse is called *Leporarius* a Grehounde, because the

principall seruice of them dependeth and consisteth in starting and hunting the hare, which Dogges likewyse are indued with no lesse strength then lightnes in maintenance of the
(10) game, in seruing the chase, in taking the Bucke, the Harte, the Dowe, the Foxe, and other beastes of semblable kinde ordained for the game of hunting. But more or lesse, each one according to the measure and proportion of theyr desire, and as might and habilitie of theyr bodyes will permit and suffer. For it is a spare and bare kinde of Dogge, (of fleshe but not of bone) some are of a greater sorte, and some of a lesser, some are smooth skynned, & some are curled, the bigger therefore are appoynted to hunt the bigger beasts, & the smaller serue to hunt the smaller accordingly. The nature of these dogges I finde to be wonderful by ẏ testimoniall of histories. For, as Iohn Froisart the Historyographer in his 4. *lib.* reporteth. A Grehound of King *Richard*, the second ẏ wore the Crowne, and bare the Scepter of the Realme of England, neuer knowing any man, beside the kings person, whē *Henry Duke* of *Lancaster* came to the castle of *Flinte* to take King *Richarde*. The Dogge forsaking his former Lord & master came to *Duke Henry*, fawned upon him with such resemblaunces of goodwyll and conceaued affection, as he fauoured King *Richarde* before: he followed the Duke, and vtterly left the King. So that by these manifest circumstances a man myght iudge this Dogge to haue bene lightened wyth the lampe of foreknowledge & vnderstāding, touchyng his olde masters miseryes to come, and vnhappinesse nye at hand, which King *Richarde* himselfe euidently perceaued, accounting this deede of his Dogge a Prophecy of his ouerthrowe.

Of the Dogge called the Leuiner, or Lyemmer in Latine *Lorarius*.

Another sort of dogges be there, in smelling singuler, and in swiftnesse incomparable. This is (as it were) a myddle kinde betwixt the Harier and the Grehounde, as well for his kinde, as for the frame of his body. And it is called in latine *Leuinarius*, *a Leuitate*, of lyghtnesse, and therefore may well

be called a lyghthounde, it is also called by this worde *Lorarius, a Loro,* wherwith it is led. This Dogge for the (11)
excellency of his conditions, namely smelling and swift running, doth followe the game with more eagernes, and taketh the pray with a iolly quicknes.

Of the Dogge called a Tumbler, in Latine *Vertagus.*

This sorte of Dogges, which compasseth all by craftes, fraudes, subtelties and deceiptes, we Englishe men call Tumblers, because in hunting they turne and tumble, winding their bodyes about in circle wise, and then fearcely and violently venturing upō the beast, doth soddenly gripe it, at the very entrance and mouth of their receptacles, or closets before they can recouer meanes, to saue and succour themselues. This dogge vseth another craft and subteltie, namely, when he runneth into a warren, or setteth a course about a connyburrough, he huntes not after them, he frayes them not by barcking, he makes no countenance or shadow of hatred against them, but dissembling friendship, and pretending fauour, passeth by with silence and quietnesse, marking and noting their holes diligently, wherin (I warrant you) he will not be ouershot nor deceaued. When he commeth to the place where Connyes be, of a certaintie, he cowcheth downe close with his belly to the groūd, Prouided alwayes by his skill and polisie, that ẏ winde bee neuer with him but against him in such an enterprise. And that the Connyes spie him not where he lurcketh. By which meanes he obtaineth the sent and sauour of the Connyes, carryed towardes him with the wind & the ayre, either going to their holes, or cōming out, eyther passing this way, or running that way, and so prouideth by his circumspection, that the selly simple Conny is debarred quite from his hole (which is the hauen of their hope and the harbour of their health) and fraudulently circumuented and taken, before they can get the aduantage (12)
of their hole. Thus hauing caught his pray he carryeth it speedily to his Master, wayting his Dogges returne in some conuenient lurcking corner. These Dogges are somewhat

lesser than the houndes, and they be lancker & leaner, beside that they be somwhat prick eared. A man that shall marke the forme and fashion of their bodyes, may well call them mungrell Grehoundes if they were somwhat bigger. But notwithstanding they counteruaile not the Grehound in greatnes, yet will he take in one dayes space as many Connyes as shall arise to as bigge a burthen, and as heauy a loade as a horse can carry, for deceipt and guile is the instrument wherby he maketh this spoyle, which pernicious properties supply the places of more commendable qualities.

Of the Dogge called the theeuishe Dogge in Latine *Canis furax.*

The like to that whom we have rehearsed, is the theeuishe Dogge, which at the mandate and bydding of his master steereth and leereth abroade in the night, hunting Connyes by the ayre, which is leuened with their sauour and conueyed to the sense of smelling by the meanes of the winde blowing towardes him. During all which space of his hunting he will not barcke, least he shoulde bee preiudiciall to his owne aduantage. And thus watcheth and snatcheth up in course as many Connyes as his Master will suffer him, and beareth them to his Masters standing. The farmers of the countrey and uplandishe dwellers, call this kinde of Dogge a nyght curre, because he hunteth in the darke. But let thus much seeme sufficient for Dogges which serue the game and disport of hunting.

(13)

¶ A Diall pertaining to the *first Section.*

Dogges seruing ey pastime of hunting beastes.	are diuided into	Hariers Terrars Bloudhounds Gasehounds Grehounds Leuiners or Lyemmers Tumblers Stealers	In Latine called *Venatici.*

The seconde Section of *this discourse.* (14)

Of gentle Dogges seruing the hauke, and first of the Spaniell, called in Latine *Hispaniolus.*

Svch Dogges as serue for fowling, I thinke conuenient and requisite to place in this seconde Section of this treatise. These are also to bee reckoned and accounted in the number of the dogges which come of a gentle kind, and of those which serue for fowling.

There be two sortes { The first findeth game on the land. / The other findeth game on the water. }

Such as delight on the land, play their partes, eyther by swiftnesse of foote, or by often questing, to search out and to spring the byrde for further hope of aduauntage, or else by some secrete signe and priuy token bewray the place where they fall.

The first kinde of such serue { The Hauke,

The seconde, { The net, or, traine,

The first kinde haue no peculier names assigned vnto them, saue onely that they be denominated after the byrde which by naturall appointment he is alotted to take, for the which consideration. (15)

Some be called Dogges, { For the Falcon / The Phesant / The Partridge } and such like,

The common sort of people call them by one generall word, namely Spaniells. As though these kinde of Dogges

came originally and first of all out of Spaine, The most part of their skynnes are white, and if they be marcked with any spottes, they are commonly red, and somewhat great therewithall, the heares not growing in such thicknesse but that the mixture of them maye easely bee perceaued. Othersome of them be reddishe and blackishe, but of that sorte there be but a very few. There is also at this day among vs a newe kinde of dogge brought out of Fraunce (for we Englishe men are maruailous greedy gaping gluttons after nouelties, and couetous coruorauntes of things that be seldom, rare, straunge, and hard to get.) And they bee speckled all ouer with white and black, which mingled colours incline to a marble blewe, which bewtifyeth their skinnes and affordeth a seemely show of comlynesse. These are called French dogges as is aboue declared already.

The Dogge called the Setter, in Latine *Index.*

Another sort of Dogges be there, seruiceable for fowling, making no noise either with foote or with tounge, whiles they followe the game. These attend diligently vpon theyr Master and frame their conditions to such beckes, motions, and gestures, as it shall please him to exhibite and make, either going forward, drawing backeward, inclining to the right hand, or yealding toward the left, (In making mencion of fowles, my meaning is of the Partridge & the Quaile) when he hath founde the byrde, he keepeth sure and fast silence, he stayeth his steppes and wil proceede no further, and with a
(16) close, couert, watching eye, layeth his belly to the grounde and so creepeth forward like a worme. When he approcheth neere to the place where the birde is, he layes him downe, and with a marcke of his pawes betrayeth the place of the byrdes last abode, whereby it is supposed that this kinde of dogge is called *Index*, Setter, being in deede a name most consonant and agreable to his quality. The place being knowne by the meanes of the dogge, the fowler immediatly

openeth and spreedeth his net, intending to take them, which being done the dogge at the accustomed becke or vsuall signe of his Master ryseth vp by and by, and draweth neerer to the fowle that by his presence they might be the authors of their owne insnaring, and be ready intangled in the prepared net, which conning and artificiall indeuour in a dogge (being a creature domesticall or householde seruaunt brought vp at home with offalls of the trencher & fragments of victualls,) is not much to be maruailed at, seing that a Hare (being a wilde and skippishe beast) was seene in England to the astonishment of the beholders, in the yeare of our Lorde God, 1564, not onely dauncing in measure, but playing with his former feete vppon a tabberet, and obseruing iust number of strokes (as a practicioner in that arte) besides that nipping & pinching a dogge with his teeth and clawes, & cruelly thumping him with ỹ force of his feete. This is no trumpery tale, nor trifling toye (as I imagine) and therefore not vnworthy to bee reported, for I recken it a requitall of my trauaile, not to drowne in the seas of silence any speciall thing, wherin the prouidence and effectuall working of nature is to be pondered.

Of the Dogge called the water Spaniell, or finder, in Latine *Aquaticus seu Inquisitor.*

That kinde of Dogge whose seruice is required in fowling vpon the water, partly through a naturall towardnesse, and partly by diligent teaching, is indued with that property. (17) This sort is somewhat bigge, and of a measurable greatnesse, hauing long, rough, and curled heare, not obtayned by extraordinary trades, but giuen by natures appointment, yet neuerthelesse (friend *Gesner*) I have described and set him out in this maner, namely powlde and notted from the shoulders to the hindermost legges, and to the end of his tayle, which I did for vse and customs cause, that beyng as it were made somewhat bare and naked, by shearing of

such superfluitie of heare, they might atchiue the more lightnesse, and swiftnesse, and be lesse hindered in swymming, so troublesome and needelesse a burthen being shaken of. This kinde of dogge is properly called, *Aquaticus*, a water spaniel because he frequenteth and hath vsual recourse to the water where all his game & exercise lyeth, namely, waterfowles, which are taken by the helpe & seruice of them, in their kind. And principally duckes and drakes, wherupon he is lykewise named a dogge for the ducke, because in that quallitie he is excellent. With these dogges also we fetche out of the water such fowle as be stounge to death by any venemous worme, we vse them also to bring vs our boultes & arrowes out of the water, (missing our marcke) whereat we directed our leuell, which otherwise we should hardly recouer, and oftentimes they restore to vs our shaftes which we thought neuer to see, touche or handle againe, after they were lost, for which circumstaunces they are called *Inquisitores*, searchers, and finders. Although the ducke otherwhiles notably deceaueth both the dogge and the master, by dyuing vnder the water, and also by naturall subtilty, for if any man shall approche to the place where they builde, breede, and syt, the hennes go out of their neastes, offering themselues voluntarily to the hāds, as it were, of such as draw nie their neasts. And a certaine weaknesse of their winges pretended, and infirmitie of their feete dissembled, they go so slowely and so leasurely, that to a mans thinking it were no masteryes to take them. By which deceiptfull tricke they doe as it were
(18) entyse and allure men to follow them, till they be drawne a long distaunce from theyr neastes, which being compassed by their prouident conning, or conning prouidence, they cut of all inconueniences which might growe of their returne, by using many carefull and curious caueates, least theyr often haunting bewray ye place where the young ducklings be hatched. Great therfore is theyr desire, & earnest is theyr study to take heede, not only to theyr broode but also to themselues. For when they haue an ynckling that they are espied they hide themselues vnder turfes or sedges, wherwith they couer and shrowde themselues so closely and so craftely,

that (notwithstanding the place where they lurcke be found and perfectly perceaued) there they will harbour without harme, except the water spaniell by quicke smelling discouer theyr deceiptes.

Of the Dogge called the Fisher, in Latine *Canis Piscator.*

The Dogge called the fisher, wherof *Hector Boethus* writeth, which seeketh for fishe by smelling among rockes & stones, assuredly I knowe none of that kinde in Englande, neither haue I receaued by reporte that there is any suche, albeit I haue bene diligent & busie in demaunding the question as well of fishermen, as also of huntesmen in that behalfe being carefull and earnest to learne and vnderstand of them if any such were, except you holde opinion that the beauer or Otter is a fishe (as many haue beleeued) & according to their beliefe affirmed, and as the birde *Pupine*, is thought to be a fishe and so accounted. But that kinde of dogge which followeth the fishe to apprehend and take it (if there bee any of that disposition and property) whether they do this for the game of hunting, or for the heate of hunger, as other Dogges do which rather then they wil be famished for want of foode, couet the carckases of carrion and putrifyed fleshe. When I am fully resolued and disburthened of this doubt I wil send you certificate in writing. In the meane season I am not ignorant of that both *Ælianus*, and *Ælius*, call the Beauer (19) *κὺναποτάμιον* a water dogge, or a dogge fishe, I know likewise thus much more, that the Beauer doth participate this propertie with the dogge, namely, that when fishes be scarse they leaue the water and raunge vp and downe the lande, making an insatiable slaughter of young lambes vntil theyr paunches be replenished, and whē they haue fed themselues full of fleshe, then returne they to the water, from whence they came. But albeit so much be graunted that this Beauer is a dogge, yet it is to be noted that we recken it not in the beadrowe of Englishe dogges as we haue done the rest. The sea Calfe, in

like maner, which our country mē for breuitie sake call a Seele, other more largely name a *Sea Vele*, maketh a spoyle of fishes betweene rockes and banckes, but it is not accounted in the catalogue or nūber of our Englishe dogges, notwithstanding we call it by the name of a Sea dogge or a sea Calfe. And thus much for our dogges of the second sort called in Latine *Aucupatorij*, seruing to take fowle either by land or water.

¶ A Diall pertaining to the *second Section.*

Dogges seruing the disport of fowling.	are diuided into	Land spaniels Setters Water spaniels or finders.	called in latine *Canes Aucupatorij*	The fisher is not of their number, but seuerall.

The thirde Section of this *abridgement.* (20)

Nowe followeth in due order and conuenient place our Englishe Dogges of the thirde gentle kinde, what they are called to what vse they serue, and what sort of people plant their pleasure in thē, which because they neede no curious canuassing and nye syfting, wee meane to bee so much the briefer.

Of the delicate, neate, and pretty kind of dogges called the Spaniel gentle, or the comforter, in Latine *Melitæus or Fotor.*

There is, besides those which wee haue already deliuered, another sort of gentle dogges in this our Englishe soyle but exempted from the order of the residue, the Dogges of this kinde doth *Callimachus* call *Melitæos*, of the Iseland *Melita*, in the sea of *Sicily*, (what at this day is named *Malta*, an Iseland in deede, famous and renoumed, with couragious and puisaunt souldiours valliauntly fighting vnder the banner of Christ their vnconquerable captaine) where this kind of dogges had their principall beginning.

These dogges are litle, pretty, proper, and fyne, and sought for to satisfie the delicatenesse of daintie dames, and wanton womens wills, instrumentes of folly for them to play and dally withall, to tryfle away the treasure of time, to withdraw their mindes from more commendable exercises, and to content (21) their corrupted concupiscences with vaine disport (A selly shift to shunne yrcksome ydlnesse.) These puppies the smaller they be, the more pleasure they prouoke, as more

meete play fellowes for minsing mistrisses to beare in their bosoms, to keepe company withal in their chambers, to succour with sleepe in bed, and nourishe with meate at bourde, to lay in their lappes, and licke their lippes as they ryde in their waggons, and good reason it should be so, for coursnesse with fynenesse hath no fellowship, but featnesse with neatenesse hath neighbourhood enough. That plausible prouerbe verified vpon a Tyraunt, namely that he loued his sowe better then his sonne, may well be applyed to these kinde of people who delight more in dogges that are depriued of all possibility of reason, then they doe in children that be capeable of wisedome and iudgement. But this abuse peraduenture raigneth where there hath bene long lacke of issue, or else where barrennes is the best blossome of bewty.

The vertue which remaineth in the Spainell gentle otherwise called the comforter.

Notwithstanding many make much of those pretty puppies called Spaniels gentle, yet if the question were demaunded what propertie in them they spye, which shoulde make them so acceptable and precious in their sight, I doubt their aunswere would be long a coyning. But seeing it was our intent to trauaile in this treatise, so that ye reader might reape some benefite by his reading, we will communicate vnto you such coniectures as are grounded upon reason. And though some suppose that such dogges are fyt for no seruice, I dare say, by their leaues, they be in a wrong boxe. Among all other qualities therfore of nature, which be knowne (for some conditions are couered with continuall and thicke clouds, that the eye of our capacities can not pearse through thē) we
(22) find that these litle dogs are good to asswage the sicknesse of the stomacke being oftentimes thervnto applyed as a plaster preseruatiue, or borne in the bosom of the diseased and weake person, which effect is performed by theyr moderate heate. Moreouer the disease and sicknesse chaungeth his place and entreth (though it be not precisely marcked) into

the dogge, which to be no vntruth, experience can testify, for these kinde of dogges sometimes fall sicke, and sometime die, without any harme outwardly inforced, which is an argument that the disease of the gentleman, or gentle woman or owner whatsoeuer, entreth into the dogge by the operation of heate intermingled and infected. And thus haue I hetherto handled dogges of a gentle kinde whom I haue comprehended in a triple diuisiō. Now it remaineth that I annex in due order such dogges as be of a more homely kinde.

A Diall pertaining to the *thirde Section.*

In the third section is cōtained one kind of dog which is called the { Spaniell gentle or the cōforter, } It is also called { A chamber cōpanion, A pleasaunt playfellow, A pretty worme, } generally called *Canis delicatus.*

(23)

The fourth Section of this *discourse.*

Dogges of a course kind seruing for many necessary vses called in Latine *Canes rustici*, and first of the shepherds dogge called in Latine *Canis Pastoralis.*

Dogges of the courser sort are { The shepherds dogge, The mastiue or Bandogge. } These two are the principall.

The first kinde, namely the shepherds hounde is very necessarye and profitable for the auoyding of harmes and inconueniences which may come to men by the meanes of beastes. The second sort serue to succour against the snares and attemptes of mischiefous men. Our shepherdes dogge is not huge, vaste, and bigge, but of an indifferent stature and growth, because it hath not to deale with the bloudthyrsty wolf, sythence there be none in England, which happy and fortunate benefite is to be ascribed to the puisaunt Prince *Edgar*, who to thintent ẏ the whole countrey myght be euacuated and quite cleered from wolfes, charged & commaunded the welshemē (who were pestered with these butcherly beastes aboue measure) to paye him yearely tribute which was (note the wisedome of the King) three hundred Wolfes. Some there be which write that *Ludwall* Prince of Wales paide yeerely to King *Edgar* three hundred wolfes in the name of an exaction (as we haue sayd before.) And that by the meanes hereof, within the compasse and tearme of
(24) foure yeares, none of those noysome, and pestilent Beastes were left in the coastes of England and Wales. This *Edgar*

wore the Crowne royall, and bare the Scepter imperiall of this kingdome, about the yeere of our Lorde, nyne hundred fifty, nyne. Synce which time we reede that no Wolfe hath bene seene in England, bred within the bounds and borders of this countrey, mary there have bene diuers brought ouer from beyonde the seas, for greedynesse of gaine and to make money, for gasing and gaping, staring, and standing to see them, being a straunge beast, rare, and seldom seene in England. But to returne to our shepherds dogge. This dogge either at the hearing of his masters voyce, or at the wagging and whisteling in his fist, or at his shrill and horse hissing bringeth the wandring weathers and straying sheepe, into the selfe same place where his masters will and wishe is to haue thē, wherby the shepherd reapeth this benefite, namely, that with litle labour and no toyle or mouing of his feete he may rule and guide his flocke, according to his owne desire, either to haue them go forward, or to stand still, or to drawe backward, or to turne this way, or to take that way. For it is not in Englande, as it is in *Fraunce*, as it is in *Flaunders*, as it is in *Syria*, as it in *Tartaria*, where the sheepe follow the shepherd, for heere in our country the sheepherd followeth the sheepe. And somtimes the straying sheepe, when no dogge runneth before them, nor goeth about & beside them, gather themselues together in a flocke, when they heere the sheepherd whistle in his fist, for feare of the Dogge (as I imagine) remembring this (if vnreasonable creatures may be reported to haue memory) that the Dogge commonly runneth out at his masters warrant which is his whistle. This haue we oftentimes diligently marcked in taking our journey from towne to towne, when wee haue hard a sheepherd whistle we haue rayned in our horse and stoode styll a space, to see the proofe and triall of this matter. Furthermore with this dogge doth the sheepherd take sheepe for ye slaughter, and to be (25)
healed if they be sicke, no hurt or harme in the world done to the simple creature.

Of the mastiue or Bandogge called in Latine *Villaticus* or *Cathenarius*.

This kinde of Dogge called a mastyue or Bandogge is vaste, huge, stubborne, ougly, and eager, of a heuy and burthenous body, and therfore but of litle swiftnesse, terrible, and frightfull to beholde, and more fearce and fell then any *Arcadian* curre (notwithstāding they are sayd to ha*ue* their generation of the violent Lyon.) They are called *Villatici*, because they are appoynted to watche and keepe farme places and coūtry cotages sequestred from commō recourse, and not abutting vpon other houses by reason of distaunce, when there is any feare conceaued of theefes, robbers, spoylers, and night wanderers. They are seruiceable against the Foxe and the Badger, to drive wilde and tame swyne out of Medowes, pastures, glebelandes and places planted with fruite, to bayte and take the bull by the eare, when occasion so requireth. One dogge or two at the vttermost, sufficient for that purpose be the bull neuer so monsterous, neuer so fearce, neuer so furious, neuer so stearne, neuer so vntameable. For it is a kinde of dogge capeable of courage, violent and valiaunt, striking could feare into the harts of men, but standing in feare of no man, in so much that no weapons will make him shrincke, nor abridge his boldnes. Our Englishe men (to th' intent that theyr dogges might be the more fell and fearce) assist nature with arte, vse, and custome, for they teach theyr dogges to baite the Beare, to baite the Bull and other such like cruell and bloudy beastes (appointing an ouerseer of the game) without any collar to defend theyr throtes, and oftentimes they traine them vp in fighting and wrestling with a man hauing for the safegarde of his lyfe, eyther a Pikestaffe, a
(26) clubbe, or a sworde and by vsing them to such exercises as these, theyr dogges become more sturdy and strong. The force which is in them surmounteth all beleefe, the fast holde which they take with their teeth exceedeth all credit, three of them against a Beare, fowre against a Lyon are sufficient, both to try masteryes with them and vtterly to ouermatch

them. Which thing *Henry* the seuenth of that name, King of England (a Prince both politique & warlike) perceauing on a certaine time (as the report runneth) commaunded all such dogges (how many soeuer they were in number) should be hanged, beyng deepely displeased, and conceauing great disdaine, that an yll fauoured rascall curre should with such violent villany, assault the valiaunt Lyon king of all beastes. An example for all subiectes worthy remembraunce, to admonishe them that it is no aduantage to them to rebell against ye regiment of their ruler, but to keepe them within the limits of Loyaltie. I reede an history aunswerable to this of the selfe same *Henry*, who hauing a notable and an excellent fayre Falcon, it fortuned that the kings Falconers, in the presence and hearing of his grace, highly commended his Maiesties Falcon, saying that it feared not to intermeddle with an Eagle, it was so venturous a byrde and so mighty, which when the King harde, he charged that the Falcon should be killed without delay, for the selfe same reason (as it may seeme) which was rehersed in the cōclusion of the former history concerning the same king. This dogge is called, in like maner, *Cathenarius, a Cathena,* of the chaine wherwith he is tyed at the gates, in ye day time, least beyng lose he should doe much mischiefe and yet might giue occasion of feare and terror by his bigge barcking. And albeit *Cicero* in his oration had *Pro. S. Ross.* be of this opinion, that such Dogges as barcke in the broade day light shoulde haue their legges broken, yet our countrymen, on this side the seas for their carelessnes of lyfe setting all at cinque and sice, are of a contrary iudgement. For theefes roge vp & down in euery corner, no place is free from them, no not ye princes pallace, (27)
nor the country mans cotage. In the day time they practise pilfering, picking, open robbing, and priuy stealing, and what legerdemaine lacke they? not fearing the shamefull and horrible death of hanging. The cause of which inconuenience doth not onely issue from nipping neede & wringing want, for all ye steale, are not pinched with pouerty, but som steale to maintaine their excessiue and prodigall expences in apparell, their lewdnes of lyfe, their hautines of hart, theyr wantonnes

of maners, theyr wilfull ydlenes, their ambitious brauery, and the pryde of the sawcy *Salacones'* μεγαλὄρροῦντων vaine glorious and arrogant in behauiour, whose delight dependeth wholly to mount nimbly on horsebacke, to make them leape lustely, spring and praunce, galloppe and amble, to runne a race, to wynde in compasse, and so forthe, liuing all together vpon the fatnesse of the spoyle. Othersom therbe which steale, being thereto prouoked by penury & neede, like masterlesse mē applying themselues to no honest trade, but raunging vp and downe impudently begging, and complayning of bodily weakenesse where is no want of abilitie. But valiaunt *Valentine* th'emperour, by holsome lawes prouided that suche as hauing no corporall sicknesse, solde themselues to begging, pleded pouerty wyth pretended infirmitie, & cloaked their ydle and slouthfull life with colourable shifts and cloudy cossening, should be a perpetuall slaue and drudge to him, by whom their impudent ydlenes was bewrayed, and layde against them in publique place, least the insufferable slouthfullnes of such vagabondes should be burthenous to the people, or being so hatefull and odious, should growe into an example. *Alfredus* likewise in the gouernment of his common wealth, procured such increase of credite to iustice and vpright dealing by his prudent actes and statutes, that if a mā trauailing by the hygh way of the countrey vnder his dominion, chaunced to lose a budget full of gold, or his capcase farsed with things of great value, late in the euening, he should finde it where
(28) he lost it, safe, sound, and vntouched the next morning, yea (which is a wonder) at any time for a whole monethes space if he sought for it, as *Ingulphus Croyladensis* in his History recordeth. But in this our vnhappy age, in these (I say) our deuelishe dayes nothing can scape the clawes of the spoyler, though it be kept neuer so sure within the house, albe it the doores bee lockt and boulted round about. This dogge in like maner of *Grecians* is called οἰκουρος

Of the latinists *Canis Cultos*, in Englishe the Dogge keeper.

Borrowing his name of his seruire, for he doth not onely keepe farmers houses, but also merchaunts maisons, wherin great wealth, riches, substaunce, and costly stuffe is reposed. And therfore were certaine dogges founde and maintained at the common costes and charges of the Citizens of *Rome* in the place called *Capitolium*, to giue warning of theefes comming. This kind of dogge, is also called,

In latine *Canis Laniarius* in Englishe the Butchers Dogge.

So called for the necessity of his vse, for his seruice affoordeth great benefite to the Butcher as well in following as in taking his cattell when neede constraineth, vrgeth, and requireth. This kinde of dogge is likewise called,

In latine *Molossicus* or *Molossus*.

After the name of a countrey in *Epirus* called *Molossia*, which harboureth many stoute, stronge, and sturdy Dogges of this sort, for the dogges of that countrey are good in deede, or else their is no trust to be had in the testimonie of writers. This dogge is also called,

In latine *Canis Mandatarius* a Dogge messinger or Carrier.

Upon substanciall consideration, because at his masters voyce and commaundement, he carrieth letters from place to place, wrapped vp cunningly in his lether collar, fastened therto, or sowed close therin, who, least he should be hindered in his passage vseth these helpes very skilfully, namely resist- (29)
aunce in fighting if he be not ouermatched, or else swiftnesse

& readinesse in running away, if he be vnable to buckle with the dogge that would faine haue a snatch at his skinne. This kinde of dogge is likewise called,

In latine *Canis Lunarius*, in Englishe the Mooner.

Because he doth nothing else but watch and warde at an ynche, wasting the wearisome night season without slomber-ing or sleeping, bawing & wawing at the Moone (that I may vse the word of *Nonius*) a qualitie in mine opinion straunge to consider. This kinde of dogge is also called.

In latine *Aquarius* in Englishe a water drawer.

And these be of the greater and the waighter sort drawing water out of wells and deepe pittes, by a wheele which they turne rounde about by the mouing of their burthenous bodies. This kinde of dogge is called in like maner.

Canis Sarcinarius in Latine, and may aptly be eng-lished a Tynckers Curre.

Because with marueilous pacience they beare bigge budgettes fraught with Tinckers tooles, and mettall meete to mend kettels, porrige pottes, skellets, and chafers, and other such like trumpery requisite for their occupacion and loytering trade, easing him of a great burthen which other-wise he himselfe should carry vpon his shoulders, which condition hath challenged vnto them the foresaid name. Besides the qualities which we haue already recounted, this kind of dogges hath this principall property ingrafted in them, that they loue their masters liberally, and hate straungers despightfully, wherevpon it followeth that they are to their masters, in traueiling a singuler safgard, defending them forceably from the inuasion of villons and theefes, preseruing their lyfes from losse, and their health from hassard, theyr

fleshe from hacking and hewing with such like desperate daungers. For which consideration they are meritoriously (30) tearmed,

In Latine *Canes defensores* defending dogges in our mother tounge.

If it chaunce that the master bee oppressed, either by a multitude, or by the greater violence & so be beaten downe that he lye groueling on the grounde, (it is proued true by experience) that this Dogge forsaketh not his master, no not when he is starcke deade: But induring the force of famishment and the outragious tempestes of the weather, most vigilantly watcheth and carefully keepeth the deade carkasse many dayes, indeuouring, furthermore, to kil the murtherer of his master, if he may get any aduantage. Or else by barcking, by howling, by furious iarring, snarring, and such like meanes betrayeth the malefactour as desirous to haue the death of his aforesayde Master rigorouslye reuenged. And example hereof fortuned within the compasse of my memory. The Dogge of a certaine wayefaring man trauailing from the Citie of London directly to the Towne of Kingstone (most famous and renowned by reason of the triumphant coronation of eight seuerall Kings) passing ouer a good portion of his iourney was assaulted and set vpon by certaine confederate theefes laying in waight for the spoyle in *Comeparcke*, a perillous bottom, compassed about wyth woddes to well knowne for the manyfolde murders & mischeefeous robberies theyr committed. Into whose handes this passinger chaunced to fall, so that his ill lucke cost him the price of his lyfe. And that Dogge whose syer was Englishe (which *Blondus* registreth to haue bene within the banckes of his remēbrance) manifestly perceauyng that his Master was murthered (this chaunced not farre from *Paris*) by the handes of one which was a suiter to the same womā, whom he was a wooer vnto, dyd both bewraye the bloudy butcher, and attempted to teare out the villons throate if he had not sought meanes to auoyde the reuenging rage of the Dogge. In fyers also which fortune in the silence

(31) and dead time of the night, or in stormy weather of the sayde season, the older dogges barcke, ball, howle, and yell (yea notwithstandyng they bee roughly rated) neyther will they stay their tounges till the householde seruauntes, awake, ryse, searche, and see the burning of the fyre, which beyng perceaued they vse voluntary silence, and cease from yolping. This hath bene, and is founde true by tryall, in sundry partes of England. There was no faynting faith in that Dogge, which when his Master by a mischaunce in hunting stumbled and fell toppling downe a deepe dytche beyng vnable to recouer of himselfe, the Dogge signifying his masters mishappe, reskue came, and he was hayled up by a rope, whom the Dogge seeyng almost drawne up to the edge of the dytche, cheerefully saluted, leaping and skipping vpon his master as though he woulde haue imbraced hym, beyng glad of his presence, whose longer absence he was lothe to lacke. Some Dogges there be, which will not suffer fyery coales to lye skattered about the hearthe, but with their pawes wil rake up the burnyng coales, musying and studying fyrst with themselues how it myght conueniently be done. And if so bee that the coales cast to great a heate then will they buyry them in ashes and so remoue them forwarde to a fyt place wyth theyr noses. Other Dogges bee there which exequute the office of a Farmer in the nyghte tyme. For when his master goeth to bedde to take his naturall sleepe, And when,

> A hundred barres of brasse and yron boltes,
> Make all things safe from startes and from reuoltes.
> VVhen Ianus keepes the gate with Argos eye,
> That daungers none approch, ne mischiefes nye.

As Virgill vaunteth in his verses, Then if his master byddeth him go abroade, he lingereth not, but raungeth ouer all his lands lying there about, more diligently, I wys, then any farmer himselfe. And if he finde anything their that is straunge and pertaining to other persons besides his master,
(32) whether it be man, woman, or beast, he driueth them out of the ground, not medling with any thing which doth belong to the possession and vse of his master. But how much fayth-fulnes, so much diuersitie there is in their natures,

For there be some,
- Which barcke only with free and open throate but will not bite,
- Which doe both barcke and byte,
- Which bite bitterly before they barcke,

The first are not greatly to be feared, because they themselues are fearefull, and fearefull dogges (as the prouerbe importeth) barcke most vehemently.

The second are daungerous, it is wisedome to take heede of them because they sounde, as it were, an *Alarum* of an afterclappe, and these dogges must not be ouer much moued or prouoked, for then they take on outragiously as if they were madde, watching to set the print of their teeth in the fleshe. And these kinde of dogges are fearce and eager by nature.

The thirde are deadly, for they flye upon a man, without vtteraunce of voyce, snatch at him, and catche him by the throate, and most cruelly byte out colloppes of fleashe. Feare these kind of Curres, (if thou be wise and circumspect about thine owne safetie) for they bee stoute and stubberne dogges, and set vpon a man at a sodden vnwares. By these signes and tokens, by these notes and argumentes our men discerne the cowardly curre from the couragious dogge the bolde from the fearefull, the butcherly from the gentle and tractable. Moreouer they coniecture that a whelpe of an yll kinde is not worthe the keeping and that no dogge can serue the sundry vses of men so aptly and so conueniently as this sort of whom we haue so largely written already. For if any be disposed to drawe the aboue named seruices into a table, what mā more clearely, and with more vehemency of voyce giueth warning eyther of a wastefull beast, or of a spoiling theefe then this? who by his barcking (as good as a burning beacon) (33) foreshoweth hassards at hand? What maner of beast stronger? what seruaūt to his master more louing? what companion more trustie? what watchman more vigilant? what reuenger more constant? what messinger more speedie? what water bearer more painefull? Finally what packhorse more patient? And thus much concerning English Dogges, first of the gentle kinde, secondly of the courser kinde. Nowe it remaineth that

we deliuer vnto you the Dogges of a mungrell or a currishe kinde, and then will wee perfourme our taske.

¶ A Diall pertaining to the *fourth Section.*

Dogs comprehended in ye fourth secion are these { The shepherds dogge / The Mastiue or Bandogge, } which hath sundry names diriued frō sundry circūstances as { The keeper or watch man / The butchers dogge / The messinger or carrier / The Mooner / The water drawer / The Tinckers curr / The fencer, }

{ called in Latine *Canes Rustici.* }

The fifth Section of this *treatise.* (34)

Containing Curres of the mungrell and rascall sort and first of the Dogge called in Latine, *Admonitor*, and of vs in Englishe VVappe or VVarner.

Of such dogges as keepe not their kinde, of such as are mingled out of sundry sortes not imitating the conditions of some one certaine spice, because they resēble no notable shape, nor exercise any worthy property of the true perfect and gentle kind, it is not necessarye that I write any more of them, but to banishe them as vnprofitable implements, out of the boundes of my Booke, vnprofitable I say for any vse that is commendable, except to intertaine straūgers with their barcking in the day time, giuyng warnyng to them of the house, that such & such be newly come, wherevpon we call them admonishing Dogges, because in that point they performe theyr office.

Of the Dogge called Turnespete in Latine *Veruuersator.*

There is comprehended, vnder the curres of the coursest kinde, a certaine dogge in kytchen seruice excellent. For whē any meate is to bee roasted they go into a wheele which they turning rounde about with the waight of their bodies, so (35) diligently looke to their businesse, that no drudge nor skullion can doe the feate more cunningly. Whom the popular sort herevpon call Turnespets, being the last of all those which wee haue first mencioned.

Of the Dogge called the Daunser, in Latine *Saltator* or *Tympanista.*

There be also dogges among vs of a mungrell kind which are taught and exercised to daunce in measure at the musicall sounde of an instrument, as, at the iust stroke of the drombe, at the sweete accent of the Cyterne, & tuned strings of the harmonious Harpe showing many pretty trickes by the gesture of their bodies. As to stand bolte upright, to lye flat vpon the grounde, to turne rounde as a ringe holding their tailes in their teeth, to begge for theyr meate, and sundry such properties, which they learne of theyr vagabundicall masters, whose instrumentes they are to gather gaine, withall in Citie, Country, Towne, and Village. As some which carry olde apes on their shoulders in coloured iackets to moue men to laughter for a litle lucre.

Of other Dogges, a short conclusion, wonderfully ingendred within the coastes of this country.

Three sortes of them,	The first bred of a bytch and a wolfe,	In Latine *Lyciscus.*
	The second of a bytche and a foxe,	In Latine *Lacæna.*
	The third of a beare and a bandogge,	In Latine *Vrcanus.*

Of the first we haue none naturally bred within the borders of England. The reason is for the want of wolfes, without whom no such kinde of Dogge can bee ingendred. Againe
(36) it is deliuered vnto thee in this discourse, how and by what meanes, by whose benefite, and within what circuite of tyme, this country was cleerely discharged of rauenyng wolfes, and none at all left, no, not to the least number, or the beginnyng of a number, which is an *Vnari.*

Of the second sort we are not vtterly voyde of some, because this our Englishe soyle is not free from foxes (for in deede we are not without a multitude of them in so much as diuerse keepe, foster, and feede them in their houses among

their houndes and dogges, eyther for some maladie of mind, or for some sicknesse of body,) which peraduenture the savour of that subtill beast would eyther mitigate or expell.

The thirde kinde which is bred of a Beare and a Bandogge we want not heare in England, (A straunge & wonderfull effect, that cruell enimyes should enter into ẏ worke of copulation & bring forth so sauage a curre.) Undoubtedly it is euen so as we haue reported, for the fyery heate of theyr fleshe, or rather the pricking thorne, or most of all, the tyckling lust of lechery, beareth such swinge and sway in them, that there is no contrairietie for the time, but of constraint they must ioyne to ingender. And why should not this bee consonant to truth? why shoulde not these beastes breede in this lande, as well as in other forreigne nations? For wee reede that Tigers and dogges in *Hircania*, that Lyons and Dogges in *Arcadia*, and that wolfes and dogges in *Francia*, couple and procreate. In men and women also lyghtened with the lantarne of reason (but vtterly voide of vertue) that foolishe, frantique, and fleshely action, (yet naturally sealed in vs) worketh so effectuously, ẏ many tymes it doth reconcile enimyes, set foes at freendship, vnanimitie, & atonement, as *Moria* mencioneth. The *Vrcane* which is bred of a beare and a dogge,

> Is fearce, is fell, is stoute and stronge,
> And byteth sore to fleshe and bone,
> His furious force indureth longe
> In rage he will be rul'de of none.

That I may vse the wordes of the Poet *Gratius*, This (37)
dogge exceedeth all other in cruell conditions, his leering and fleering lookes, his stearne and sauage vissage, maketh him in sight feareful and terrible, he is violent in fighting, & wheresoeuer he setteth his tenterhooke teeth, he taketh such sure & fast hold that a man may sooner teare and rende him in sunder, then lose him and seperate his chappes. He passeth not for the Wolfe, the Beare, the Lyon, nor the Bull, and may wortherly (as I thinke) be companiō with *Alexanders* dogge which came out of *India*. But of these, thus much, and thus farre may seeme sufficient.

A starte to outlandishe Dogges in this conclusion, not impertinent to the Authors purpose.

Vse and custome hath intertained other dogges of an outlandishe kinde, but a fewe and the same beyng of a pretty bygnesse, I meane Iseland, dogges curled & rough al ouer, which by reason of the lenght of their heare make showe neither of face nor of body. And yet these curres, forsoothe, because they are so straunge are greatly set by, esteemed, taken vp, and made of many times in the roome of the Spaniell gentle or comforter. The natures of men is so moued, nay rather marryed to nouelties without all reason, wyt, iudgement or perseueraunce. *Ἐρῶμεν ἀλλοτριῶν, παρορῶμεν συγγενεῖς.*

> Outlandishe toyes we take with delight,
> Things of our owne nation we haue in despight.

Which fault remaineth not in vs concerning dogges only, but for artificers also. And why? it is to manyfest that wee disdayne and contempne our owne workmen, be they neuer so skilfull, be they neuer so cunning, be they neuer so excellent. A beggerly beast brought out of barbarous borders, frō the vttermost countryes Northward, &c., we stare at, we gase at, we muse, we maruaile at, like an asse of *Cumanum*, like Thales with the brasen shancks, like the man in the Moone.

(38) The which default *Hippocrates* marcked when he was alyue, as euidently appeareth in the beginnyng of his booke *περι ἀγμῶν*, so intituled and named:

And we in our worcke entituled *De Ephemera Britanica*, to the people of England haue more plentifully expressed. In this kinde looke which is most blocklishe, and yet most waspishe, the same is most esteemed, and not amonge Citizens onely and iolly gentlemen, but among lustie Lordes also, and noble men, and daintie courtier ruffling in their ryotous ragges. Further I am not to wade in the foorde of this discourse, because it was my purpose to satisfie your expectation with a short treatise (most learned *Conrade*) not wearysome for me to wryte, nor tedious for you to peruse. Among other

things which you haue receaued at my handes heretofore, I remember that I wrote a seuerall description of the *Getulian* Dogge, because there are but a fewe of them and therefore very seldome seene. As touching Dogges of other kyndes you your selfe haue taken earnest paine, in writing of them both lyuely, learnedly and largely. But because wee haue drawne this libell more at length then the former which I sent you (and yet briefer than the nature of the thing myght well beare) regardyng your more earnest and necessary studdies. I will conclude makyng a rehearsall notwithstanding (for memoryes sake) of certaine specialties contayned in the whole body of this my breuiary. And because you participate principall pleasure in the knowledge of the common and vsuall names of Dogges (as I gather by the course of your letters) I suppose it not amysse to deliuer vnto you a shorte table contayning as well the Latine as the Englishe names, and to render a reason of euery particular appellation, to th'intent that no scruple may remaine in this point, but that euery thing may bee sifted to the bare bottome.

A Diall pertaining to the *fifte Section.* (39)

Dogges contained in this last Diall or Table are	The wapp or warner,	called in Latine *Canes Rustici*
	The Turnespet,	
	The dauncer,	

A Supplement or Addition, containing a demonstration of Dogges names how they had their Originall.

The names contayned in the generall table, for so much as they signifie nothing to you being a straunger, and ignoraunt of the Englishe tounge, except they be interpreted: As we haue giuen a reason before of ỹ latine words so meane we to doe no lesse of the Englishe that euery thing maye be manyfest vnto your vnderstanding. Wherein I intende to obserue the same order which I haue followed before.

The names of such Dogges as be contained in the first section.

Sagax, in Englishe Hunde, is deriued of our English word
(40) hunte. One letter chaunged in another, namely, T, into D, as Hunt, Hunde, whom (if you coniecture to be so named of your country worde *Hunde* which signifieth the generall name Dogge, because of the similitude and likenesse of the wordes I will not stand in contradiction (friende *Gesner*) for so much as we retaine among vs at this day many Dutche wordes which the *Saxons* left at such time as they occupyed this country of Britane. Thus much also vnderstand, that as in your language *Hunde* is the common word, so in our naturall tounge dogge is the vniuersall, but *Hunde* is perticuler and a speciall, for it signifieth such a dogge onely as serueth to hunt, and therfore it is called a hunde.

Of the Gasehounde.

The Gasehounde called in latine *Agasæus*, hath his name of the sharpenesse and stedfastnesse of his eyesight. By which vertue he compasseth that which otherwise he cannot by

smelling attaine. As we haue made former relation, for to gase is earnestly to viewe and beholde, from whence floweth the deriuation of this dogges name.

Of the Grehounde.

The Grehounde called *Leporarius*, hath his name of this word, Gre, which word soundeth, *Gradus* in latine, in Englishe degree. Because among all dogges these are the most principall, occupying the chiefest place, and being simply and absolutely the best of the gentle kinde of houndes.

Of the Leuyuer or the Lyemmer.

This dogge is called a Leuyner, for his lyghtnesse, which in latine soundeth *Leuitas*, Or a Lyemmer which worde is borrowed of Lyemme, which the latinists name *Lorum*: and wherefore we call him a Leuyner of this worde *Leuitas*? (as we doe many things besides) why we deriue and drawe a thousand of our tearmes, out of the *Greeke*, the *Latine*, the *Italian*, the *Dutch*, the *French*, and the *Spanishe* tounge? (Out of which fountaines in deede, they had their originall issue.) How many words are buryed in the graue of forgetfulnes? growne out of vse? wrested awrye? and peruersly corrupted by diuers (41) defaultes? we wil declare at large in our booke intituled, *Symphonia vocum Britannicarum.*

Of the Tumbler.

Among houndes the Tumbler called in latine *Vertagus*, is the last, which commeth of this worde Tumbler flowyng first of al out of the French fountaine. For as we say Tumble so they, *Tumbier*, reseruing one sense and signification, which the latinists comprehende vnder this worde *Vertere*, So that we see thus much, that Tumbler commeth of *Tumbier*, the vowell, I, chaunged into the *Liquid*, L, after ỹ maner of our speache. Contrary to the French and the Italian tounge. In which two languages, A *Liquid* before a *Vowell* for the most part is

turned into another *Vowell*, As, may be perceaued in the example of these two wordes, *Implere & plano*, for *Impiere & piano*, L, before, E, chaunged into, I, and L, before A, turned into I, also. This I thought conuenient for a taste.

The names of such Dogges as be contained in the second Section.

After such as serue for hunting orderly doe follow such as serue for hawking and fowling, Among which the principall and chiefest is the Spaniell, called in Latine *Hispaniolus*, borrowing his name of *Hispania* Spaine, wherein wee Englishe men not pronouncing the Aspiration H, Nor the *Vowell* I, for quicknesse and redinesse of speach say roundly A Spaniell.

Of the Setter.

The second sort of this second diuision and second section, is called a Setter, in latine *Index*, Of the worde Set which signifieth in Englishe that which the Latinistes meane by this word *Locum designare*, ỹ reason is rehersed before more largely, it shall not neede to make a new repetition.

(42)

Of the water Spaniell or Finder.

The water Spaniell consequently followeth, called in Latine *Aquaticus*, in English a waterspaniell, which name is compounde of two simple wordes, namely Water, which in Latine soūdeth *Aqua*, wherein he swymmeth. And *Spaine*, *Hispania*, the cōuntry frō whence they came, Not that England wanted such kinde of Dogges, (for they are naturally bred and ingendred in this country.) But because they beare the generall and common name of these Dogges synce the time they were first brought ouer out of Spaine. And wee make a certaine difference in this sort of Dogges, eyther for some thing which in theyr voyce is to be marked, or for some thing which in their qualities is to be considered, as for an example in this kinde called the Spaniell by the apposition and putting to of this word water, which two coupled together sounde

waterspaniell. He is also called a fynder, in Latine *Inquisitor*, because that by serious and secure seeking, he findeth such things as be lost, which word *Finde* in English is that which the Latines meane by this Verbe *Inuenire.* This dogge hath this name of his property because the principall point of his seruice consisteth in the premisses.

The names of such Dogges as be contained in the thirde Section.

Now leauing the suruie we of hunting and hauking dogs, it remaineth that we runne ouer the residue, whereof some be called, fine dogs, some course, other some mungrels or rascalls. The first is the Spaniell gentle called *Canis Melitæus*, because it is a kinde of dogge accepted among gentles, Nobles, Lordes, Ladies, &c. who make much of them vouchsafeing to admit them so farre into their company that they will not onely lull them in theyr lappes, but kysse them with their lippes, and make them theyr prettie playfellowes. Such a one was *Gorgons* litle puppie mencioned by *Theocritus* in *Siracusis*, (43) who taking his iourney, straightly charged & commaunded his mayde to see to his Dogge as charely and warely as to his childe: To call him in alwayes that he wandred not abroade, as well as to rock the babe a sleepe, crying in the cradle. This puppitly and peasantly curre. (which some frumpingly tearme fysteing hounds) serue in a maner to no good vse except, (As we haue made former relation) to succour and strengthen quailing and quammning stomackes to bewray bawdery, and filthy abhominable leudnesse (which a litle dogge of this kinde did in *Sicilia*) As *Ælianus* in his. 7. booke of beastes and .27. chapter recordeth.

The names of such dogges as be contained in the fourth Section.

Of dogges vnder the courser kinde, wee will deale first with the shepherds dogge, whom we call the Bandogge, the Tydogge, or the Mastyue, the first name is imputed to him

for seruice *Quoniam pastori famulatur*, because he is at the shepherds his masters commaundement. The seconde a *Ligamento* of the band or chaine wherewith he is tyed, The thirde a *Sagina*, Of the fatnesse of his body.

For this kinde of dogge which is vsually tyed, is myghty, grosse, and fat fed. I know this that *Augustinus Niphus*, calleth this *Mastinus* (which we call Mastiuus.) And that *Albertus* writeth how the *Lyciscus* is ingendred by a beare and a wolfe. Notwithstanding the self same Author taketh it for the most part *pro Molosso.* A dogge of such a countrey.

The names of such dogges as be contained in the fifte Section.

Of mungrels and rascalls somwhat is to be spoken. And among these, of ỹ *VVappe* or *Turnespet*, which name is made of two simple words, that is, of *Turne*, which in latine soundeth *Vertere*, and of *spete* which is *Veru*, or *spede*, for the Englishe word inclineth closer to the Italian imitation: *Veruuersator*, Turnspet. He is called also VVaupe, of the naturall noise of
(44) his voyce *VV*au, which he maketh in barcking. But for the better and the redyer sounde, the vowell, u, is chaunged into the cōsonant, p, so ỹ for waupe we say wappe. And yet I wot well that *Nonius* boroweth his *Baubari* of the natural voyce *Bau*, as the *Græcians* doe their *βάυζειν* of wau,

Now when you vnderstand this that *Saltare* in latine signifieth *Dansare* in Englishe. And that our dogge therevpon is called a daunser and in the latine *Saltator*, you are so farre taught as you were desirous to learne, And now suppose I, there remaineth nothing, but that your request is fully accomplished.

The winding vp of this worke, called the Supplement, &c.

Thus (Friend *Gesner*) you haue, not only the kindes of our countrey dogges, but their names also, as well in latine as in

Englishe, their offices, seruices, diuersities, natures, & properties, that you can demaunde no more of me in this matter. And albeit I haue not satisfied your minde peraduēture (who suspectest al speede in the performaunce of your requeste employed, to be meere delayes) because I stayde the setting fourth of that vnperfect pamphlet which, fiue yeares ago, I sent to you as a priuate friende for your owne reeding, and not to be printed, and so made common, yet I hope (hauing like the beare lickt ouer my younge) I haue waded in this worke to your contentation, which delay hath made somewhat better and δευτέραι φροντίδες, after witte more meete to be perused.

The ende of this treatise.

FINIS.

An Alphabeticall Index, declaring the

whole discourse of this abridgement. The number importeth the Page.

A.

ABridgement of Dogges. 1
Abstinence from lost goods. 27
Aelianus his opinion of bloodhoundes. 6
Aelianus and Aelius, opinion of the beauer. 19
Alfredus maintained iustice. 27
An example of rebellion, and the reward of the same. 26
An example of loue in a dogge. 31
Arcadian dogge. 36

B.

Bandogges bayte the Beare and the Bull. 25
Blondus opinion of a dogge. 30
Blooddy and butcherlye curres. 32
Beauer called a water dogge. 19
Beauer wherein hee is lyke a dogge. 19
Beasts preuented of succor. 5
Bloodhoundes howe they are knowne. 5
Bloodhounds conditions in hũting. ibidem
Bloodhounds whence they borrowe their names. ibid.
Bloodhoundes pursue without wearinesse. 6
Bloodhoundes discerne theeues from true men. 6
Bloodhoundes hunte by water and by land. ibid.
Bloodhoundes when they cease from hunting. ibidem
Bloodhoundes why they are kept close in the daye, and let lose in the night. ibide.
Bloodhounds haue not lybertye alwayes to raunge at wyll. 7
Bloodhoundes are their maisters guides. ibid.
Borders of England pestred with pylferers. ibidem
Bloodhounds why they are vsed in England and Scotland. ibi.
Bloodhoundes take not the water naturally. ibidem
Bloodhoundes called Brache in Scottishe. ibidem
Bloodhounds when they barck. 8
Butchers dogge. 28
Butchers dogge why so called. ibide.

C.

Caius booke of dogges twyse written. 1
Conny is not hunted. 4
Connye caught with the ferryt. ibidem
Conny taken with the net. ibi.
Continuaunce of tyme breedeth cunning. 8
Castle of Flint. 10
Cunnies preuented of succor. 11
Callimachus. 20
Cõforter called Meliteus. ibid.
Comforters proportion described. ibide.
Comforters condicions declared. ibidem
Comforters to what ende they serue. ibidem
Comforters the pretier, the pleasaunter. 21
Comforters, companions of ydle dames. ibidem

Comforters why they are so much estemed among gentlefolkes. ibidem
Comforters, what vertue is in them. ibide.
Conditions natural, som secrete, some manifest. ibide.
Comforters called by sundrye names. ibide.
Cicero pro S. Ross. 26
Countrey cotages annoyed with theeues. ibidem
Capitolium kept dogges at the common charge. ibide.
Carrier why he is so called. 28
Carriers seruice and properties. ibidem
Comeparcke, a perillous place. 30
Cōmendation of the mastiue. 32

D.

Dogges for hunting two kindes generally. 2
Diuerse dogges diuerse vses. 4
Deceipt is th' instrument of the Tumbler. 12
Dogges for the faulcon, the phesaunt, and the partridge. 15
Dogs are houshold seruants. 16
Ducks deceaue both dogge and maister. 17
Ducks subtyle of nature. ibi.
Ducks dissēble weaknesse. ibi.
Ducks prudent and prouident. ibidem
Ducks regarde them selues and their broode. ibid.
Dogges of a course kind. ibi.
Dissembling theeues. 27
Dissembling dogges. 30
Defending dogges stick to their maisters to the death. ibide.
Defending dogges greedy of reuengement. ibidem
Diuersitie of mastiues. 32
Daungerous dogges. ibid.
Daunsers qualities. 35
Daunsers begge for their meate. ibidem
Daunsers vsed for lucre and gaine. ibid.
Dogges wonderfullye ingendred. ibidem

E.

England is not without Scottish dogges. 2
Election in a gase hound. 8
England and VVales are cleare from wolues. 24
Edgar what tyme King of England. ibidem
Epirus a countrey in Græcia. 28

F.

Foxe hunted by the gasehound. 8
Flight preuenteth peryl. 9
Froisart historiographer. 10
Flint Castle. ibide.
French dogges howe their skins be speckled. 15
Fisher dogge none in Englande. 18
Fisher dogge, doubtfull if there be any such. ibidem
Faulcon and an Eagle fight. 26
Faulcon kylled for fighting with an Eagle. ibid.
Fire betraied by a dogge. 30
Fire raked vp by a dogge. 31
Farmars keepe dogges. ibid.
Feareful dogges barke sorest. 32
Foxes kept for sundrye causes. 36
Foxes holsome in houses. ibid.

G.

Gesner desirous of knowledge. 1
Gesner earnest in experimentes. ibi.
Gasehounde whence he hath his name. 9
Gasehoundes vsed in the North. ibidem
Gasehound somtimes loseth his waye. ibidem
Grehound light footed. ibid.
Grehounds special seruice. ibi.
Grehoundes strong and swifte. ibidem
Grehounds game. 10
Grehounds spare of body. ibi.
Grehounds nature wonderfull. ibid.
Grehounde of King Richarde. ibid.
Gentle dogge. 14

Gratius Poet his opinion. 37
Getulian dogge. 38

H.

Hunting wherin it consisteth. 2
Hunting and fowleing doo differ. 3
Hunting dogges, fiue speciall kinds. ibid.
Harryer excelleth in smelling. ibidem
Harryer how he is known. ibi.
Hare hunted by the gasehound. 8
Henry Duke of Lancaster. 10
Hole of the Conny, their hauen of health. 11
Hare daunsing in measure, 16
Hare beating and thumping a dogge. ibidem
Heare a hinderaunce to the water Spaniell in swymming. 17
Heare an vnprofitable burthen. ibi.
Hector Boethus. 18
Henry the seuenth. 26
Henries commaundement to hang all bandogges. ibid.
Henries Faulconer, and his Faulcon. ibi.
Hippocrates. 38

I.

Iustice mayntained by Alfred. 27
Ingulphus Croyladensis historiographer. 28
Ianus watching. 31
Indian dogges. 37
Iseland curres, rough and rugged. ibid.
Iselande curres mutch sette by. ibidem

K.

King Richarde of England. 10
King Edgars trybute out of VVales. 23
King Henrie the seuenth. 26
King of all beasts, the Lyon. ibi.
King of all Birds, the Eagle. ibi.
Keepers seruice. 28
Kingston, or Kingstoune verye famous in olde time. 30
Kinges crowned at Kingstoune, to the number of eyght, theyr names are these. Edward the first, Athelstan, Edmunde, Aldred, Edwin, Edgar, Edeldred, Edwarde, syrnamed Yron rybbes. ibid.

L.

Leuiner quicke of smelling, and swyft of running. 10
Leuiner, why so called. ibi.
Leuiner foloweth the game eagerly. ibi.
Leuiner taketh his pray speedilie. ibid.
Lyon King of all beasts. 26
Lust of the flesh reconcileth enemies. 36

M.

Maisters becke a direction to the gasehound. 9
Melita or Malta. 20
Mastiues proportiō described. 20
Mastiue, why he is called Villaticus. ibi.
Mastiues vse and seruice. ibi.
Mastiues are mankind. ibi.
Mastiues of great might. 26
Molossia. 28
Mooner, why so termed. 29
Mooner watchfull. ibi.
Mungrellesl. [34]
Maiterles men carrie Apes about. 35
Man in the moone. 37

N.

Nature hath made some dogges for hunting. 4
Naturall properties of the water spaniel. 16
No VVolues in Englande nor VVales. 24
No place free from theeues. 27
Nothing escapeth the spoiler. 28
Nonius bau wau. 29
Names of the mastiue. 33
Names of the spaniel gentle. 22
Names of Dogges whence they were deriued. 39, 40, 41, 42, &c.

O.

One Dogge hunteth diuerse beastes. 4
Owners of bloudhoundes howe they vse them. 6
Order of the Tumbler in hunting. 11
Of the Cumaneasse. 37
Of brasen shanckt Thales. ibi.
Otter. 7

P.

Properties of a bloudhound issuing from desire. 7
Proportion and making of the water spaniel. 17
Pupine a byrd and a fyshe. 18
Princes pallace pestered with theeues. 16
Paris in Fraunce. 30

R.

Rome maintained dogges. 28
Rare toyes meete for Englishemen. 37

S.

Smelling is not incident to the gase-hound. 8
Spaniels of a gentle kinde. 14
Spaniels two sortes. ibide.
Spaniel of the lande what properties. ibidem
Spaniel for the hauke and the nette. ibide.
Spaniels some haue speciall names. ibide.
Spaniel a name vniuersall. 15
Spaniels the colour of their skinnes. ibidem
Setters make no noyse, or very litle, in their game. ibidem
Setters giue attendaunce. ibide.
Setters behauiour. ibide.
Setter whence he hath his name. 16
Sea calfe not numbred amonge Englishe dogges. 19
Sea calfe called a dogge fishe. ibi.
Seele or sea veale. ibidem
Spaniell gentle or the comforter. 20
Shepherdes dogge. 23. The necessity of their seruice. ibi. The proportion of them. ibidem
Shepherdes what benefite they reape by their dogges. 24
Sheepherdes in what countryes they go before their sheepe. ibidem
Sheepe howe they flocke at the sheep-herds whistle. ibid.
Sheepherds Dogge choose and take. ibid.
Salacones vaineglorious. 27

T.

Terrars hunt the badger and the Foxe. 4
Terrars hunt as ferryts hunt. ibi.
Terrars conditions. ibid.
Terrars holde fast with theyr teeth. 5
Tumblers crafty and fraudulent. 11
Tumblers why so named. ibid. their trade in hũting. ibi. their dissembling of friendship. ibi. they hunt against the wind. 12
Theeuish dogges. ibidem
Theeuish Dogge, a night curre. ibidem
Theeues feare no law, 27. Some steale for neede. ibid. Some to maintaine brauery. ibi.
Tynckers curres beare burthens 29. their conditions. ibi. they loue their masters. ibid.
Two suiters to one woman. 30
Turnespet painefull in the kytchen. 24
Thales with the brasen feete. 37

V.

Vertue of the comforter. 21
Valentines law for vagabundes. 27
Virgils vearse. 31

W.

VVatchwordes make Dogges perfect in game. 8
VVonder of a Hare or Leuerit. 16
VVater spaniell called the finder. ibidem

VVater spaniels what properties. ibidem
VVater spaniels their proportion. 17. howe they be described by *D. Caius.* ibidem
VVhy so called. ibidem
VVhere their game lyeth and what it is. ibidem
VVhy they are called fynders. ibidem
VVanton women, wanton puppies. 20
VVolues bloudsucking beastes 23. none England nor wales ibidem, three hundred payde yearely to Prince Edgar. ibid.
VVarner what seruice he doth. 34
VVappes vnprofitable dogges. ibidem

Y.

Young dogges barcke much. 8
Yolping and yelling in a bandogge. 31
Yll kinde whelpes not regarded. 32

The ende of the Index.

¶ Faultes escaped *thus to b'amended.*

In the last page of the Epistle Dedicatory, *Quæ* for *Qui*

Page. 3. *Grecians* for *Græcians,*

Page. 28. *Canis Cultos* for *Canis Custos,*

Page. 38. *Britanica* for *Britannica.*

Other faultes we referre to the correction of the Reader.

There bee also certaine *Accents* wanting in the Greeke words which, because we had them not, are pretermitted: so haue wee byn fayne to let the Greeke words run their full length, for lacke of *Abbreuiations.*

Studio & industriæ,

Abrahami

Flemingi.

CAMBRIDGE: PRINTED BY JOHN CLAY, M.A. AT THE UNIVERSITY PRESS.

GLASGOW UNIVERSITY

Ο·ΒΙΟC·ΒΡΑΧΥC·Η·ΔΕ·ΤΕΧΝΗ·ΜΑΚΡΗ